

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Gmina
Miasto Rzeszów

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kraków, 24 sierpnia 2015 r.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego przyznanych w ramach „Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania miejskich obszarów funkcjonalnych” ogłoszonego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Gmina
Miasto Rzeszów

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

ZESPÓŁ AUTORSKI I WSPÓŁPRACOWNICY:

Wojciech Jarczewski (Instytut Rozwoju Miast) – kierownik projektu

Łukasz Sykała (Instytut Rozwoju Miast, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ) – koordynator projektu

Tomasz Fic (Instytut Rozwoju Miast)

Maciej Huculak (Instytut Rozwoju Miast)

Anna Jędrzejko (Instytut Rozwoju Miast)

Justyna Kmiecik (Instytut Rozwoju Miast)

Damian Korecki (Instytut Rozwoju Miast)

Agata Kuta (Instytut Rozwoju Miast)

Anna Łobodzińska (Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ)

Patryk Olesiński (Instytut Rozwoju Miast)

Filip Paruzel (Instytut Rozwoju Miast)

Joanna Ślipczuk (Instytut Rozwoju Miast)

Radostaw Uliszak (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego)

Krzysztof Wiedermann (Instytut Geografii UP)

OPRACOWANIE:

INSTYTUT ROZWOJU MIAST

Spis treści

1.	Streszczenie programu.....	6
2.	Cele, przedmiot i horyzont Programu	8
3.	Charakterystyka sytuacji na terenie ROF	11
3.1.	Sfera przestrzenna	13
3.1.1.	Położenie w przestrzeni geograficznej	13
3.1.2.	Struktura i stan środowiska przyrodniczego	14
3.1.3.	Planowanie przestrzenne	18
3.1.4.	Infrastruktura techniczna	19
3.1.5.	Mieszkalnictwo.....	21
3.1.6.	Dziedzictwo kulturowe	26
3.2.	Sfera gospodarcza	27
3.2.1.	Lokalna gospodarka.....	27
3.2.2.	Rynek pracy	38
3.3.	Sfera społeczna	52
3.3.1.	Ludność i demografia	52
3.3.2.	Edukacja i wychowanie	66
3.3.3.	Kultura	68
3.3.4.	Sport i rekreacja	71
3.3.5.	Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców	78
3.3.6.	Ochrona zdrowia i opieka medyczna	80
3.3.7.	Pomoc społeczna.....	81
3.3.8.	Bezpieczeństwo publiczne.....	98
3.3.9.	Turystyka	99
4.	Tabela z danymi statystycznymi.....	103
5.	Analiza SWOT	105
6.	Nawiązanie do dokumentów strategicznych	109
6.1.	Strategie i programy europejskie	109
6.1.1.	Strategia Europa 2020.....	109
6.2.	Strategie i programy krajowe.....	109
6.2.1.	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	109
6.2.2.	Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju	110
6.2.3.	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego.....	110
6.2.4.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.....	111
6.2.5.	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	111
6.2.6.	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	111
6.3.	Programy operacyjne polityki spójności UE	112
6.3.1.	Umowa Partnerstwa	112
6.3.2.	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020.....	112
6.3.3.	PO Polska Wschodnia na lata 2014 – 2020	113
6.3.4.	PO Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020.....	114

6.4.	Strategie i programy Województwa Podkarpackiego	114
6.4.1.	Strategia Rozwoju Województwa <i>Podkarpackie 2020</i>	114
6.4.2.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa	115
6.5.	Dokumenty strategiczne gmin tworzących ROF	115
6.6.	Dokumenty planistyczne gmin tworzących ROF	120
7.	Założenia programu rewitalizacji	126
7.1.	Okres programowania 2014 – 2020 i lata następne	126
7.2.	Delimitacja obszarów wymagających rewitalizacji	126
7.2.1.	Kryteria delimitacji obszarów wymagających rewitalizacji	126
7.2.2.	Obszary rekomendowane do działań rewitalizacyjnych	140
8.	Identyfikacja zintegrowanych projektów	235
9.	Określenie planów działań przestrzennych, gospodarczych i społecznych składających się na zintegrowane projekty	249
9.1.	Plan działań przestrzennych	249
9.2.	Plan działań gospodarczych	251
9.3.	Plan działań społecznych	252
9.4.	Program przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym	254
9.5.	Program przedsięwzięć o charakterze społecznym	452
10.	Plan finansowy rewitalizacji	465
10.1.	Plan finansowy rewitalizacji na lata 2014 – 2020	465
10.2.	Źródła finansowania projektów rewitalizacji	477
10.2.1.	RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020	477
10.2.2.	PO Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020	479
10.2.3.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020	480
10.2.4.	Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	482
10.2.5.	Fundusz Termomodernizacji i Remontów	484
10.2.6.	Programy NFOŚiGW oraz WFOŚiGW w Rzeszowie	484
10.2.7.	Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych	486
10.2.8.	Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020	487
11.	System wdrażania	488
11.1.	Operator rewitalizacji	488
11.2.	Partnerstwo na rzecz rewitalizacji	490
11.3.	Opracowanie planów realizacyjnych projektów	493
11.4.	Realizacja projektów rewitalizacyjnych	493
11.5.	Mechanizmy zapewnienia komplementarności	494
12.	Sposoby monitorowania, oceny programu	495
13.	Plan komunikacji społecznej	499
13.1.	Cele działań informacyjnych i promocyjnych	499
13.2.	Grupy docelowe procesu komunikacji społecznej	500
13.3.	Strategia działań informacyjnych i promocyjnych	500
14.	Załączniki	502

14.1.	Obiekty przeznaczone do remontu i modernizacji	502
14.2.	Obiekty planowane do budowy.....	506

1. STRESZCZENIE PROGRAMU

Pod pojęciem procesu rewitalizacji należy rozumieć *kompleksowy, skoordynowany, wieloletni, prowadzony na określonym obszarze proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, inicjowany przez samorząd terytorialny (głównie lokalny) w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, poprzez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne*¹.

Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ze względu na przedmiot, jak i proponowane rozwiązania jest dokumentem kompleksowym oraz zintegrowanym, uwzględniającym wymiar infrastrukturalny, gospodarczy, a także społeczny procesu rewitalizacji.

Niniejszy Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego składa się z trzynastu rozdziałów (części), które poświęcone zostały różnym aspektom jego opracowania oraz wdrażania. Pierwsza część stanowi streszczenie dokumentu. W drugiej części przedstawiono najważniejsze cele oraz dążenia programu, a także jego przedmiot i horyzont czasowy.

Trzeci rozdział obejmuje diagnozę istniejącego stanu na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ten raport diagnostyczny składa się z trzech części, odnoszących się do zjawisk i procesów rozwojowych właściwych dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz tworzących go gmin w sferach: przestrzennej, gospodarczej i społecznej. W pierwszej części diagnozy skupiono się na zagadnieniach dotyczących położenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w przestrzeni geograficznej, środowiska przyrodniczego, planowania przestrzennego, infrastruktury technicznej (komunalnej), mieszkalnictwa, a także materialnego dziedzictwa kulturowego. Druga część opracowania poświęcona została kwestiom lokalnej gospodarki i lokalnego rynku pracy. Z kolei w trzeciej części zaprezentowano aspekty związane z demografią, edukacją i wychowaniem, kulturą, ochroną zdrowia, sportem i rekreacją, aktywnością społeczną i obywatelską mieszkańców, jak również pomocą społeczną oraz różnego rodzaju problemami społecznymi.

W kolejnych dwóch częściach Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zamieszczono odpowiednio tabelę z podstawowymi danymi statystycznymi dotyczącymi wszystkich sfer poddanych analizie w ramach diagnozy, a także analizę SWOT prezentującą najważniejsze mocne i słabe strony, jak również szanse i zagrożenia rozwojowe Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Szesty rozdział Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest nawiązaniem do różnego rodzaju dokumentów strategicznych i planistycznych, jakie przyjęte zostały na szczeblu europejskim, krajowym oraz regionalnym. Ponadto w tej części programu znalazły się także odniesienia do dokumentów strategicznych i planistycznych poszczególnych gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny.

W kolejnym rozdziale przedstawione zostały główne założenia Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W tym miejscu omówiono metody delimitacji obszarów wymagających wsparcia, jak również zaprezentowano wskaźniki służące temu działaniu. Jednocześnie wskazano obszary rekomendowane do podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym. Proponowane obszary wymagające wsparcia zaprezentowane zostały w sposób opisowy oraz graficzny (mapy z zaznaczeniem granic terenów proponowanych do rewitalizacji). Ponadto dla każdej z gmin poza Rzeszowem opracowano krótką charakterystykę ukazującą ich specyfikę i właściwe dlań problemy społeczno-gospodarcze (w przypadku Rzeszowa zaprezentowano charakterystykę każdego obszaru rekomendowanego do działań rewitalizacyjnych).

W ósmym rozdziale niniejszego dokumentu przedstawione zostały propozycje zintegrowanych przedsięwzięć (programów, projektów) rewitalizacyjnych, tj. pakietów działań infrastrukturalnych oraz społecznych, których wdrożenie przyczyni się do skutecznego i efektywnego osiągnięcia celów procesu rewitalizacji w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W kolejnej części dokumentu zaprezentowane zostały plany działań przestrzennych, gospodarczych i społecznych, służące realizacji założeń Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W tym rozdziale wskazany został cel głównym programu oraz jego cele strategiczne i szczegółowe, a także kierunki działań służące ich skutecznej i efektywnej realizacji. Ponadto w tej części dokumentu zamieszczony został program działań infrastrukturalnych (inwestycyjnych) i propozycje programu działań o charakterze społecznym (przedsięwzięcia miękkie). Program działań infrastrukturalnych obejmuje projekty rewitalizacji planowane do wdrożenia na terenie

¹ Definicja zamieszczona w Wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa (2008).

każdej z gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dla każdej inwestycji wskazano jej etapy i zakres rzeczowy wraz z przewidywanym czasem realizacji, oczekiwane rezultaty, sposoby pomiaru i oceny rezultatów, podmioty oraz instytucje uczestniczące we wdrażaniu, szacowane koszty realizacji, wskaźniki osiągnięć, jak również pola tematyczne i cele programu, w które wpisują się dane przedsięwzięcia. Program działań społecznych ma z kolei charakter horyzontalny i dotyczy całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W dziesiątym rozdziale Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zamieszczony został jego plan finansowy. W tym miejscu szczegółowo omówiono także potencjalne źródła finansowania programów i projektów rewitalizacyjnych z uwzględnieniem aktualnych wymagań polityk zagranicznych i krajowych.

W kolejnej części szczegółowo opisano system wdrażania Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wskazano tutaj propozycje rozwiązań o charakterze prawnym oraz organizacyjnym, służące sprawniej i skuteczniej koordynacji oraz zarządzaniu programem. W tej części przedstawiono zadania operatora programu oraz gminnych operatorów rewitalizacji. Równocześnie wskazano potencjalnych partnerów działań rewitalizacyjnych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W rozdziale dwunastym zaprezentowano sposoby monitoringu i oceny Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Natomiast w ostatniej części zamieszczono plan komunikacji społecznej programu. W tym miejscu wskazano adresatów działań informacyjnych i promocyjnych oraz zaproponowano różne formy i sposoby komunikacji założeń i celów Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W załącznikach do niniejszego dokumentu zamieszczono wykaz zidentyfikowanych obiektów wymagających rozbudowy i modernizacji (wraz ze wskazaniem ich funkcji) oraz listę obiektów planowanych do budowy w ramach działań rewitalizacyjnych (wraz z ich planowaną funkcją).

2. CELE, PRZEDMIOT I HORYZONT PROGRAMU

W niniejszej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przedstawiono jego cele, przedmiot oraz horyzont czasowy realizacji.

Głównym celem działań i przedsięwzięć o charakterze rewitalizacyjnym, podejmowanych i wdrażanych w ramach opracowanego programu jest: wzmocnienie wewnętrznego potencjału rozwojowego gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez odnowę i zagospodarowanie terenów i obiektów wymagających wsparcia, tworzenie nowych miejsc pracy, zapewnienie wysokiej dostępności usług publicznych oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym. Powyższy cel główny Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (swego rodzaju misja tego programu) urzeczywistniany będzie poprzez trzy cele strategiczne, właściwe dla każdej ze sfer działań rewitalizacyjnych, a mianowicie:

- poprawa istniejącego stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej, jak również zapewnienie wysokiej dostępności i standardu infrastruktury społecznej oraz zasobów mieszkaniowych (sfera przestrzenna),
- poprawa sytuacji majątkowej mieszkańców poprzez rozwój lokalnej przedsiębiorczości (sfera gospodarcza),
- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez wsparcie rozwoju zasobów ludzkich, promocję integracji i włączenia społecznego oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym (sfera społeczna).

Wyżej wymienione cele strategiczne realizowane będą w sumie przez 13 celów szczegółowych oraz 33 kierunki działań (priorytety rewitalizacyjne) dotyczące różnego rodzaju płaszczyzn i aspektów działań rewitalizacyjnych. W niniejszym dokumencie zdefiniowano następujące cele szczegółowe:

- lepsze wykorzystanie wewnętrznych zasobów w procesie rozwoju (sfera przestrzenna),
- wsparcie rozwoju infrastruktury służącej zaspokajaniu potrzeb społecznych (sfera przestrzenna),
- zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznej (sfera przestrzenna),
- poprawa dostępności oraz standardu zasobów mieszkaniowych (sfera przestrzenna),
- rozwój infrastruktury technicznej służącej wsparciu procesu rewitalizacji (sfera przestrzenna),
- wsparcie przedsiębiorczości oraz tworzenie nowych miejsc pracy (sfera gospodarcza),
- budowa i rozwój kapitału społecznego (sfera społeczna),
- wsparcie rozwój zasobów ludzkich (kapitału ludzkiego) (sfera społeczna),
- wzmocnienie procesu integracji oraz promocja włączenia społecznego (sfera społeczna),
- rozwój oferty usług społecznych skierowanych do różnych grup odbiorców (sfera społeczna),
- poprawa stanu zdrowia mieszkańców (sfera społeczna),
- poprawa poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego (sfera społeczna),
- zachowanie i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego (sfera społeczna).

Zakres terytorialny niniejszego programu obejmuje teren Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w którego skład wchodzi następujące jednostki samorządu terytorialnego: Miasto Rzeszów, Gmina Boguchwała, Gmina Chmielnik, Gmina Czarna, Gmina Czudec, Gmina Głogów Małopolski, Gmina Krasne, Gmina Lubenia, Miasto Łańcut, Gmina Łańcut, Gmina Świlcza, Gmina Trzebownisko i Gmina Tyczyn.

Przedmiotem niniejszego programu są kompleksowe działania rewitalizacyjne, które w założeniu prowadzić mają do redukcji ubóstwa i przeciwdziałania procesom wykluczenia społecznego na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak również przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców, rozwoju zasobów kapitału społecznego i ekonomicznego oraz integracji społecznej w celu wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdiagnozowanych jako kryzysowe (problemowe) poprzez nadanie im nowych funkcji i stworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju w oparciu o zasoby (potencjały) wewnętrzne (endogeniczne). Niniejszy program ma charakter kompleksowy oraz interdyscyplinarny, obejmując następujące wymiary procesu rewitalizacji:

- rewitalizacja w wymiarze gospodarczym (rozwój przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy),

- rewitalizacja w wymiarze społecznym (integracja i aktywizacja mieszkańców, promowanie włączenia społecznego, przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom oraz procesom społecznym, rozwój kapitału społecznego),
- rewitalizacja w wymiarze ekologicznym (rekultywacja i adaptacja do pełnienia nowych funkcji terenów zdegradowanych i zanieczyszczonych, rozwój terenów rekreacyjnych, zachowanie terenów zielonych),
- rewitalizacja w wymiarze technicznym (przebudowa oraz adaptacja zdegradowanych obiektów w celu nadania im nowych funkcji społecznych, rozwój infrastruktury służącej zaspokajaniu potrzeb ludności, poprawa stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznych, poprawa dostępności i standardu zasobów mieszkaniowych).

Horyzont czasowy realizacji Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego obejmuje lata 2014 – 2020 (2022) i jest dostosowany do obecnej perspektywy budżetowej Unii Europejskiej oraz związanych z nią polityk i programów operacyjnych, współfinansowanych ze środków funduszy europejskich (tj. Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich), a także polityk i programów krajowych. Niemniej jednak horyzont czasowy wdrażania niektórych działań zaproponowanych w niniejszym dokumencie (zwłaszcza zaś przedsięwzięć o charakterze społecznym, ze względu na ich ponadczasowy wymiar), wykracza poza wyżej określone lata i obejmuje także okres po 2020 (2022) roku.

Działania rewitalizacyjne przewidziane do realizacji w ramach niniejszego programu w efekcie przyczynią się do wyprowadzenia zdiagnozowanych obszarów problemowych ze stanu kryzysowego oraz nadania im nowej jakości funkcjonalnej (w wymiarze przestrzennym, gospodarczym, społecznym, itp.). Projekty rewitalizacyjne realizowane w ramach Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w efekcie przyczynią się do poprawy warunków (poziomu i jakości) życia mieszkańców (zarówno rewitalizowanych obszarów, jak również całych gmin), m.in. poprzez: odnowę oraz zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni i obiektów, tworzenie nowych miejsc pracy, zapewnienie wysokiej dostępności różnorodnych usług publicznych, a także przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym.

Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest dokumentem kompleksowym, ujmującym działania z zakresu rewitalizacji w sposób kompleksowy, tj. z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych, które współfinansowane są z różnych źródeł publicznych (m.in. środki polityki spójności i wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej, fundusze i programy krajowe, środki własne jednostek samorządu terytorialnego) oraz prywatnych. Niniejszy dokument kładzie nacisk na wszystkie aspekty procesu rewitalizacji (tj. aspekty społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe) związane z obszarami wyznaczonymi do rewitalizacji na terenie poszczególnych gmin, jak również ich otoczeniem. W Programie Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w sposób szczególnie uwypuklone zostały aspekty społeczne procesu rewitalizacji. Przedsięwzięcia planowane do realizacji w jego ramach zostały podporządkowane osiągnięciu celów społecznych, m.in. takich jak poprawa jakości życia mieszkańców (w tym grup społecznych zagrożonych procesami wykluczenia i marginalizacji społecznej), poprawa dostępności oraz jakości różnych usług społecznych dla mieszkańców czy szeroko rozumiany rozwój kapitału społecznego i ludzkiego. Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego złożony jest z wielu różnorodnych tematycznie oraz wzajemnie powiązanych projektów, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia odpowiedniego poziomu synergii z zakresie działań rewitalizacyjnych. W dokumencie zamieszczono w sumie 202 podstawowe projekty rewitalizacji, jak również dokonano zbiorczej charakterystyki innych projektów, które są oczekiwane ze względu na realizację celów tego programu.

W Programie Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego uwzględniono konieczność koncentracji podejmowanych działań o charakterze rewitalizacyjnym na obszarach wymagających szczególnego wsparcia. Na podstawie diagnozy sfery przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej, jak również w oparciu o przeprowadzoną delimitację zidentyfikowane zostały obszary rewitalizacji, tj. tereny o istotnym znaczeniu dla rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych gmin, które z różnych względów znajdują się w stanie kryzysowym i odznaczają się koncentracją różnego rodzaju problemów i negatywnych zjawisk. Projekty rewitalizacji przewidziane do realizacji w ramach niniejszego programu wdrażane będą przede wszystkim na zidentyfikowanych obszarach rewitalizacji. Podstawowe obszary rewitalizacji w przypadku każdej z gmin zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% całkowitej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby mieszkańców gminy. Niemniej jednak w dokumencie przewidziano również projekty, wdrażane na innych obszarach istotnych z punktu rozwoju danych gmin, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów wynikających z niniejszego programu.

Podczas opracowywania Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego uwzględniona została zasada komplementarności w odniesieniu do planowanych projektów rewitalizacyjnych (tj. komplementarność w wymiarze przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, a także międzyokresowym, jak również komplementarność w zakresie źródeł finansowania). W niniejszym dokumencie przewidziano do realizacji szereg projektów rewitalizacji, które wzajemnie się uzupełniają i dopełniają w wymiarze terytorialnym – zarówno w skali określonych gmin, jak również całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (komplementarność przestrzenna). Ponadto projekty rewitalizacyjne zamieszczone w niniejszym dokumencie wzajemnie dopełniają się pod względem tematycznym oraz dotyczą wszystkich aspektów procesu rewitalizacji (komplementarność problemowa). System zarządzania Programem Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zaproponowany w dokumencie przewiduje konieczność współdziałania różnych instytucji w procesie rewitalizacji (zarówno w skali pojedynczych gmin, jak i całego obszaru funkcjonalnego) oraz powołanie funkcji operatorów rewitalizacji (operatora rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, a także gminnych operatorów rewitalizacji umocowanych w systemie zarządzania poszczególnych gmin), których zadaniem będzie zapewnienie spójności działań i procedur dotyczących rewitalizacji (komplementarność proceduralno-instytucjonalna). Niniejszy dokument uwzględnia także projekty, które uzupełniają przedsięwzięcia realizowane przez poszczególne gminy w poprzednim okresie programowania lub też stanowią kontynuację tych działań (komplementarność międzyokresowa). Wreszcie Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przewiduje wdrażanie przedsięwzięć współfinansowanych z różnych funduszy zagranicznych (tj. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich), jak również źródeł krajowych (komplementarność źródeł finansowania).

Niniejszy program podkreśla konieczność budowania szerokiego partnerstwa na rzecz działań rewitalizacyjnych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W dokumencie wskazane zostały mechanizmy i działania służące włączeniu różnych instytucji i podmiotów (publicznych, gospodarczych i społecznych), jak również mieszkańców we wszystkie etapy procesu rewitalizacji. Jednym z najważniejszych etapów prac nad Programem Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego stało się przeprowadzenie konsultacji społecznych dokumentu, służących szerszemu uspołecznieniu procesu jego tworzenia. W trakcie konsultacji społecznych mieszkańcy gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny, a także inni interesariusze mieli możliwość zgłaszania zarówno uwag do treści dokumentu, jak również propozycji projektów rewitalizacyjnych. Podczas konsultacji społecznych mieszkańcy oraz inni interesariusze (w tym przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, spółdzielnie mieszkaniowe) zgłosili łącznie 17 propozycji projektów rewitalizacyjnych, które po odpowiedniej analizie uwzględnione zostały w ostatecznej treści dokumentu.

Zgodnie z zapisami niniejszego dokumentu za zapewnienie odpowiedniego poziomu komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi, jak również pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji odpowiedzialni będą: operator rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz gminni operatorzy rewitalizacji.

3. CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI NA TERENIE ROF

Diagnoza stanu rzeczywistości jest jednym z najbardziej podstawowych i najważniejszych elementów procesu planowania i zarządzania strategicznego. Rzetelnie przeprowadzona diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej umożliwia identyfikację kluczowych czynników (potencjałów) i barier (problemów) rozwojowych określonych jednostek terytorialnych, a co za tym idzie wskazanie głównych potrzeb rozwojowych w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej. Tym samym diagnoza stanu rzeczywistości stanowi punkt wyjściowy dla kolejnych faz procesu programowania strategicznego, związanych z definiowaniem celów i priorytetów rozwojowych, a także kierunków działań i zadań (tak infrastrukturalnych, jak i społecznych) służących ich realizacji.

Podstawowym celem niniejszej diagnozy jest dokonanie charakterystyki zjawisk oraz procesów rozwojowych (w tym wskazanie potencjałów i problemów rozwojowych) gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny pod kątem realizacji programów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Niniejszy raport diagnostyczny podzielony został na 3 główne części dotyczące odpowiednio sfery przestrzennej, sfery gospodarczej i sfery społecznej. W pierwszej części opracowania poruszono zagadnienia związane z położeniem w przestrzeni geograficznej, warunkami naturalnymi (struktura i stan środowiska przyrodniczego), planowaniem oraz zagospodarowaniem przestrzennym, infrastrukturą techniczną, mieszkalnictwem, a także materialnym dziedzictwem kulturowym. W kolejnej części raportu skupiono się na aspektach lokalnej gospodarki oraz rynku pracy. Natomiast trzecia część diagnozy poświęcona została kwestiom dotyczącym demografii, edukacji i wychowania, kultury, ochrony zdrowia i opieki medycznej, sportu i rekreacji, pomocy społecznej, a także aktywności społecznej mieszkańców.

Analizy wykonane dla potrzeb poniższego raportu diagnostycznego w większości przypadków mają charakter porównawczy. Wartości wskaźników obrazujących sytuację gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny każdorazowo starano się odnosić do szerszej skali przestrzennej, ilustrując je na tle średnich dla Polski, a także województwa podkarpackiego. Ponadto poszczególne gminy obszaru funkcjonalnego porównywano między sobą w celu identyfikacji właściwych dla nich potencjałów i barier rozwojowych. Równocześnie średnie wartości zastosowanych mierników rozwoju społeczno-gospodarczego dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentowano zarówno z uwzględnieniem, jak z pominięciem Rzeszowa, aby uchwycić wpływ stolicy regionu na pozostałe gminy rozpatrywanej struktury przestrzennej.

Analizy zamieszczone w niniejszym raporcie diagnostycznym mają charakter zarówno statyczny, jak również dynamiczny. W pierwszym przypadku ograniczono się do prezentacji danych i wskaźników według najnowszych dostępnych danych statystycznych oraz administracyjnych. Informacje umieszczone w poniższym opracowaniu w większości przypadków prezentują stan rozpatrywanych zjawisk według stanu na koniec 2013 roku. Z kolei w ramach analiz dynamicznych każdorazowo starano się zwrócić uwagę na zmienność analizowanych procesów i zjawisk na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013 (tj. w perspektywie średniookresowej). Przy tej okazji starano się identyfikować tendencje oraz trendy rozwojowe właściwe dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz poszczególnych gmin wchodzących w jego skład.

Podstawowym źródłem danych, z którego korzystano przy opracowywaniu diagnozy stanu rzeczywistości były dane statystyczne pozyskane z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS). Ponadto korzystano z danych zasobów administracyjnych (czyli danych gromadzonych przez inne podmioty oraz instytucje niż służby statystyki publicznej). Posiłowano się również literaturą naukową (monografie i artykuły naukowe) oraz innymi źródłami danych zastanych (w tym krajowymi, regionalnymi i lokalnymi dokumentami strategicznymi i operacyjnym). Jednocześnie korzystano z danych oraz informacji udostępnionych przez urzędy gmin (miast), a także podległe im samorządowe jednostki organizacyjne. Wykorzystano również dane, które zostały udostępnione przez inne instytucje i podmioty publiczne. Wreszcie cennym źródłem informacji okazały się także strony internetowe gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Dla potrzeb niniejszego raportu diagnostycznego zastosowano różne metody analityczne, a także wykorzystano szereg różnorodnych wskaźników obrazujących sytuację Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego i tworzących go gmin w sferach: przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej. Mierniki konstruowano najczęściej przeliczając dane bezwzględne (liczby odnoszące się do rozpatrywanych zjawisk) na liczbę mieszkańców (najczęściej 1000 osób) bądź jednostkę powierzchni. Dopiero zastosowanie różnego rodzaju wskaźników względnych umożliwia dokonywanie rzetelnych i miarodajnych porównań międzygminnych (co jest szczególnie istotne w przypadku jednostek terytorialnych różnej wielkości oraz pełniących zróżnicowane funkcje w systemie osadniczym).

W ramach niniejszej diagnozy stosowano metody opisu oraz wnioskowania statystycznego. Ponadto dla lepszego zobrazowania koncentracji pewnych zjawisk (głównie społecznych) wykorzystano metodę ilorazu lokalizacji (tj.

ilorazu koncentracji). Metoda ilorazu lokalizacji została także wykorzystana do delimitacji obszarów wymagających wsparcia w ramach działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wskaźnik ilorazu lokalizacji (IL) jest miernikiem natężenia (nagromadzenia, koncentracji) danej cechy na określonym obszarze. Tym samym metoda ta umożliwia identyfikację zjawisk odznaczających się ponadprzeciętną koncentracją na analizowanym terenie w stosunku do wartości średniej dla jednostki wyższego rzędu (tj. jednostki odniesienia). O ponadprzeciętnej koncentracji danej cechy na badanym obszarze można mówić, kiedy wskaźnik ilorazu lokalizacji osiąga wartości wyższe od 1,00. Kiedy miernik ilorazu lokalizacji równa się 1,00 wtedy oznacza to, że analizowane zjawisko w granicach rozpatrywanej jednostki kształtuje się na poziomie wartości przeciętnej dla jednostki, która stanowi punkt odniesienia. Natomiast wartości ilorazu lokalizacji poniżej 1,00 informują, że omawiany obszar cechuje się niższym natężeniem danej cechy niż przeciętnie w przypadku jednostki wyższego rzędu.

W ramach niniejszego wprowadzenia należy również zwrócić uwagę na pewien problem analityczny, którym jest brak pełnej możliwości interpretacji zmian wielkości badanych wskaźników w latach 2004 – 2013 (a tym samym ilustrowanych nimi procesów oraz zjawisk społeczno-gospodarczych) dla części gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Taki stan rzeczy wynika ze zmian granic administracyjnych jednostek wewnątrz tego obszaru i związany jest w szczególności z procesem rozwoju przestrzennego (terytorialnego) miasta Rzeszowa.

Tabela 1. Podstawowe informacje na temat gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Powierzchnia [km ²]		Liczba ludności		Gęstość zaludnienia [os/km ²]	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
ROF (z Rzeszowem)	1 047,4	1 047,0	338 079	356 331	323	340
ROF (bez Rzeszowa)	993,7	930,6	179 059	173 223	180	186
Łańcut (m)	19,4	19,4	18 045	18 074	929	931
Czarna (w)	78,1	78,1	10 770	11 335	138	145
Łańcut (w)	106,7	106,3	20 216	21 265	190	200
Boguchwała (mw)	96,2	89,0	20 795	19 459	216	219
Chmielnik (w)	52,9	52,9	6 354	6 762	120	128
Głogów Małopolski (mw)	145,8	144,7	17 886	19 223	123	133
Krasne (w)	53,6	39,1	14 021	10 659	262	273
Lubenia (w)	54,8	54,9	6 433	6 504	117	118
Świlcza (w)	128,4	112,2	18 652	16 192	145	144
Trzebownisko (w)	90,3	90,3	18 428	20 257	205	228
Tyczyn (mw)	82,4	59,0	15 777	11 464	191	194
Czudec (w)	85,0	84,7	11 569	11 721	136	138
Rzeszów (m)	53,7	116,4	159 020	183 108	2 961	1 574

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny zlokalizowany jest w centralnej części województwa podkarpackiego i zajmuje powierzchnię 1 047,0 km² (tj. 5,9% terytorium regionu). W 2013 roku liczba ludności Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wynosiła 356 331 osób (16,7% populacji województwa podkarpackiego). Obszar funkcjonalny tworzą miasto Rzeszów i 12 gmin położonych w granicach administracyjnych trzech powiatów, a mianowicie: rzeszowskiego (Boguchwała, Chmielnik, Głogów Małopolski, Krasne, Lubenia, Świlcza, Trzebownisko, Tyczyn), łańcuckiego (miasto Łańcut i gminy: Czarna i Łańcut) oraz strzyżowskiego (Czudec). Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego znajduje się 5 miast (Rzeszów, Łańcut, Głogów Małopolski, Boguchwała, Tyczyn) oraz 82 miejscowości wiejskie. Rdzeniem całego obszaru funkcjonalnego jest miasto Rzeszów, stolica województwa podkarpackiego i największy ośrodek gospodarczy, administracyjny, naukowy i handlowo-usługowy na terenie południowo-wschodniej Polski. Równocześnie należy podkreślić, iż zasięg oddziaływania Rzeszowa w różnych sferach (np. nauka i szkolnictwo wyższe) wykracza poza granice województwa podkarpackiego. Drugie miejsce w systemie oraz hierarchii osadniczej Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zajmuje miasto Łańcut, będące ośrodkiem o znaczeniu subregionalnym, pełniącym różnego rodzaju funkcje na rzecz swojego bezpośredniego

otoczenia (zaplecza), wyznaczonego granicami powiatu łańcuckiego. Kolejnymi ośrodkami pod względem rangi są miasta (Głogów Małopolski, Boguchwała, Tyczyn) oraz miejscowości wiejskie będące stolicami (siedzibami władz) gmin. Są to lokalne centra administracyjne oraz gospodarczo-usługowe, których zasięg oddziaływania w znacznym stopniu domyka się do granic gmin. Pozostałe miejscowości wiejskie to ośrodki sublokalne. Tym samym należy stwierdzić, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się policentrycznym układem osadniczym, który stwarza możliwość (potencjał) dla zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju.

W skład Rzeszowskiego Obszaru funkcjonalnego wchodzi w sumie: 2 gminy miejskie (Rzeszów, łańcut), 3 gminy miejsko-wiejskie (Boguchwała, Głogów Małopolski, Tyczyn) oraz 8 gmin wiejskich (Chmielnik, Czarna, Czudec, Krasne, Lubenia, łańcut, Świlcza, Trzebownisko). Najludniejszą gminą Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest miasto Rzeszów, liczące w 2013 roku 183 108 mieszkańców (Tabela 1). Warto w tym miejscu odnotować, iż stolica województwa podkarpackiego skupia 51,4% ogólnej ludności całego obszaru funkcjonalnego. Kolejne lokaty pod względem liczby mieszkańców zajmują: gmina wiejska łańcut (21 265 osób) i gmina Trzebownisko (20 257). Natomiast najmniej ludnymi jednostkami terytorialnymi Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są gminy Lubenia i Chmielnik, które w 2013 roku zamieszkiwane były przez odpowiednio 6 504 i 6 762 osoby. Największą powierzchniowo gminą obszaru funkcjonalnego jest Głogów Małopolski (144,7 km²). Na tle innych gmin względnie dużą powierzchnię zajmują także Rzeszów (116,4 km²), Świlcza (112,2 km²) oraz gmina wiejska łańcut (106,3 km²). Z kolei najmniejszą obszarowo gminą Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest miasto łańcut (19,4 km²). Warto w tym miejscu odnotować, iż niemalże wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego (nie licząc gminy Lubenia) charakteryzują się wyższą gęstością zaludnienia w porównaniu ze średnią dla Polski (123 osoby / km²) i województwa podkarpackiego (199 osób / km²). W związku z powyższym należy podkreślić, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznacza się znacznym potencjałem ludzkim, który stanowi ważny zasób jego rozwoju. Wypada równocześnie zwrócić uwagę na pewien charakterystyczny proces dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jakim były istotne zmiany granic administracyjnych kilku tworzących go jednostek samorządu terytorialnego, będące efektem rozwoju terytorialnego Rzeszowa. W latach 2006 – 2010 powierzchnia stolicy województwa podkarpackiego zwiększyła się ponad dwukrotnie (z 53,7 km² do obecnych 116,4 km²). W 2006 roku do Rzeszowa przyłączona zostały miejscowości Słocina i Załęże (gmina Krasne). W roku następnym granice miasta poszerzone zostały o części sołectwa Przybyszówka (gmina Świlcza). W roku 2008 w skład Rzeszowa weszły pozostała część Przybyszówki i miejscowość Zwiężczyca (gmina Boguchwała). W kolejnym roku miasto zostało powiększone o wieś Biała (gmina Tyczyn). Wreszcie w 2010 roku w skład Rzeszowa weszły część sołectwa Miłocin (gmina Głogów Małopolski) oraz Budziwój (gmina Tyczyn).

3.1. Sfera przestrzenna

W niniejszej części diagnozy skupiono się na zagadnieniach związanych z: położeniem Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w przestrzeni geograficznej, warunkami środowiska naturalnego, planowaniem przestrzennym, infrastrukturą techniczną (zwłaszcza komunalną), mieszkalnictwem oraz dziedzictwem kulturowym.

3.1.1. POŁOŻENIE W PRZESTRZENI GEOGRAFICZNEJ

Położenie określonych jednostek terytorialnych w przestrzeni geograficznej (tj. lokalizacja na tle różnego typu układów przestrzenno-funkcjonalnych, umiejscowienie względem głównych szlaków i węzłów transportowych, a także położenie w systemie i hierarchii osadniczej) w dużym stopniu warunkuje poziom ich atrakcyjności oraz konkurencyjności, a co za tym idzie istotnie determinuje możliwości dalszego rozwoju.

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny ze względu na swoje centralne umiejscowienie w przestrzeni regionu odznacza się bardzo korzystnym położeniem transportowym. Przez teren obszaru funkcjonalnego przebiegają drogowe i kolejowe szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym, krajowym oraz regionalnym. Ponadto Rzeszów pełni rolę największego węzła transportowego w południowo-wschodniej Polsce. W mieście krzyżują się ważne ciągi komunikacji drogowej i kolejowej. Najważniejszym drogowym szlakiem transportowym przebiegającym przez Rzeszowski Obszar Funkcjonalny jest autostrada A4 (granica państwa z Niemcami w Jędrzychowicach – Wrocław – Opole – Katowice – Kraków – Rzeszów – granica państwa z Ukrainą w Korczowej). Autostrada A4 jest najdłuższą drogą tej kategorii w Polsce, której równoleżnikowy bieg w znacznym stopniu pokrywa się z trasą historycznego szlaku handlowego łączącego Półwysep Iberyjski z Rosją (tj. *Via Regia*). Na chwilę obecną oddane do użytkowania są niemalże wszystkie fragmenty tego ciągu komunikacyjnego, z wyjątkiem odcinka Rzeszów –

Jarosław. Warto jednocześnie zauważyć, iż autostrada A4 stanowi polski fragment międzynarodowej trasy E40, wiodącej od Calais we Francji, poprzez Belgię, Niemcy, Polskę, Ukrainę i Rosję do Kazachstanu. Autostrada A4 przebiega w odległości około 4 km na północ od Rzeszowa. Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego znajdują się trzy węzły tego ciągu komunikacyjnego, a mianowicie: węzeł Rzeszów – Zachód (Mrowla), węzeł Rzeszów – Północ oraz węzeł Rzeszów – Wschód (Terliczka). Na realizowanym obecnie odcinku autostrady A4 (tj. Rzeszów – Jarosław), w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego planowany jest także węzeł Łańcut (zlokalizowany na terenie miejscowości Wola Mała w gminie Czarna).

Równie ważnym szlakiem transportowym wiodącym przez Rzeszowski Obszar Funkcjonalny jest droga krajowa nr 19 (granica państwa ze Słowacją w Barwinku – Rzeszów – Lublin – Białystok – granica państwa z Białorusią w Kuźnicy), stanowiąca polski fragment europejskiego korytarza transportowego, łączącego Słowację i Polskę z państwami bałtyckimi. Niektóre odcinki tej trasy dostosowane są do parametrów drogi ekspresowej (m.in. Stobierna – Terliczka i Mrowla – Świlcza). Pozostałymi drogami krajowymi przebiegającym przez Rzeszowski Obszar Funkcjonalny są: droga krajowa nr 94 (bezpłatna trasa alternatywna dla autostrady A4) i droga krajowa nr 9 (Rzeszów – Radom). Równocześnie przez teren Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wiodą trasy pięciu dróg wojewódzkich, którymi są:

- droga wojewódzka nr 869 (łączy drogi krajowe nr 9 i 19 z portem lotniczym Rzeszów – Jasionka),
- droga wojewódzka nr 877 (Naklik – Szklary),
- droga wojewódzka nr 878 (Rzeszów – Dylągówka),
- droga wojewódzka nr 881 (Sokołów Małopolski – Żurawica),
- droga wojewódzka nr 988 (Babica – Warzyce).

Uzupełnieniem podstawowego układu komunikacyjnego na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są drogi powiatowe oraz gminne, a także drogi lokalne (w tym osiedlowe).

Głównym szlakiem transportu kolejowego przebiegającym przez teren Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest magistrala kolejowa E30 (granica państwa z Niemcami w Zgorzelcu – Wrocław – Opole – Katowice – Kraków – Rzeszów – granica państwa z Ukrainą w Medyce). Ponadto w Rzeszowie początek biorą dwie linie kolejowe o przebiegu południkowym, a mianowicie: linia kolejowa nr 71 (Rzeszów – Tarnobrzeg) oraz linia kolejowa nr 106 (Rzeszów – Jasło). Na wszystkich wyżej wymienionych liniach kolejowych utrzymywany jest regularny ruch pociągów pasażerskich (w tym także pociągów pospiesznych).

Niezwykle ważnym atutem wpływającym na dostępność komunikacyjną oraz atrakcyjność i konkurencyjność nie tylko Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale także o województwa podkarpackiego, jest lokalizacja w jego granicach (gmina Trzebownisko) międzynarodowego portu lotniczego Rzeszów – Jasionka (RZE). Warto odnotować, iż lotnisko to dysponuje drugą co do długości (po lotnisku Warszawa – Okęcie) drogą startową wśród polskich lotnisk. Ponadto rzeszowski port lotniczy jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się lotnisk regionalnych w kraju. W ubiegłej perspektywie budżetowej Unii Europejskiej lotnisko zostało znacznie rozbudowane i wyposażone dzięki realizacji szeregu przedsięwzięć współfinansowanych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (budowa nowego terminala pasażerskiego i rozbudowa infrastruktury lotniskowej) i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego (np. rozbudowa nawierzchni lotniskowych, rozbudowa zaplecza technicznego, przebudowa systemu oświetlenia, zakup niezbędnego wyposażenia). Lotnisko Rzeszów – Jasionka obsługuje połączenia pasażerskie (regularne i czarterowe) oraz przewozy towarowe (cargo). Siatka połączeń regularnych (obsługiwanych przede wszystkim przez linie lotnicze Ryanair) obejmuje 11 destynacji, głównie w Wielkiej Brytanii, a także Irlandii i Norwegii, które to kraje są dominującymi kierunkami migracji zawodowych (pracowniczych) mieszkańców województwa podkarpackiego.

3.1.2. STRUKTURA I STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Środowisko naturalne jest pierwotnym, aczkolwiek biernym czynnikiem rozwoju społecznego-gospodarczego. Równocześnie walory przyrodniczo-krajobrazowe stanowią istotny zasób (potencjał) rozwojowy, dlatego też powinny podlegać szczególnej ochronie i zachowaniu dla przyszłych pokoleń. Bogactwo oraz zróżnicowanie elementów środowiska naturalnego jest nie tylko czynnikiem warunkującym atrakcyjność turystyczną, ale także osadniczą (rezydencjalną). Jednocześnie poszczególne komponenty środowiska przyrodniczego (bądź ich grupy) mogą ułatwiać lub utrudniać (niejednokrotnie wręcz uniemożliwiać) podejmowanie różnorodnych aktywności przez człowieka, kształtując tym samym warunki i możliwości rozwoju osadnictwa i działalności gospodarczej.

Dla pełnego ukazania położenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, poza aspektem czysto administracyjnym w kontekście jednostek samorządu terytorialnego, należy umiejscowić go także w fizyczno-geograficznym podziale Polski zaproponowanym przez warszawskiego geografa Jerzego Kondrackiego². Stosując się do pięciostopniowego porządku hierarchicznego, idąc od najogólniejszego do najbardziej szczegółowego, należy wyróżnić: megaregiony, następnie prowincje, potem podprowincje, makroregiony i wreszcie mezoregiony. Na pierwszy plan wysuwają się wielkie megaregiony, gdzie Rzeszowski Obszar Funkcjonalny umiejscowiony jest w centrum Regionu Karpackiego. Schodząc o stopień niżej w hierarchii, będzie to prowincja o nazwie Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem Zachodnim i Północnym. Poziom podprowincji uściśla jego położenie na styku dwóch jednostek, tj. Podkarpacia Północnego oraz Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Na przedostatnim piętrze hierarchii znajdują się makroregiony – kolejny styk dwóch, ale tym razem Kotliny Sandomierskiej i Pogórza Środkowobeskidzkiego. Najniższy stopień pozwala na precyzyjne określenie położenia fizycznogeograficznego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Północne gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego leżą w środkowej i południowej części Płaskowyżu Kolbuszowskiego oraz środkowej i środkowo-wschodniej części Pradoliny Podkarpackiej. Z kolei gminy centralne są umiejscowione w zachodniej strefie Podgórze Rzeszowskiego, a południowe rozciągają się od wschodniego krańca Pogórza Strzyżowskiego, aż po północną część Pogórza Dynowskiego.

Położenie na styku wielu jednostek fizyczno-geograficznych determinuje fakt, iż rzeźba terenu Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest wyraźnie urozmaicona. Zwłaszcza w jego południowej części dominują wzniesienia o nachyleniu zazwyczaj powyżej 10%. Natomiast północ wyróżnia się nizinny charakterem poprzęlatym z nisko falistym oraz falistym ukształtowaniem terenu. A to z kolei przekłada się na silne walory krajobrazowe, tak charakterystyczne dla tej części Polski. Wysokości bezwzględne tego obszaru to wartości z przedziału od około 150 (miasto Łańcut) do 420 m n.p.m. (wzniesienie Patria w gminie Łańcut) i około 422 m n.p.m. (punkt wysokościowy w Sołonce w gminie Lubenia). Daje to obraz usiany deniwelacjami terenu sięgającymi niemal 300 metrów w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Bez wątpienia, nieożywione elementy środowiska przyrodniczego cechują się znacznym urozmaiceniem. Dowodem na to jest m.in. bogactwo lasów, wielość przełomów rzecznych i starorzeczy oraz wyżyn i wzgórz porozcinanych licznymi dolinami rzek i strumieni. Przekrój poprzeczny terenu, na którym przeprowadzono delimitację Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wykazuje też złożoną budowę geologiczną³. W północnej części diagnozowanego obszaru występuje tzw. zapadlisko przedkarpackie, które zostało utworzone przez rzeki i wypełnione osadami mioceńskimi. Same doliny cieków wodnych są wyścielane osadami czwartorzędowymi (tj. piaskami i glinami morenowymi). W czasach zlodowacenia południowopolskiego, przy pomocy wód roztopowych płynących w kierunku wschodnim, ukształtowała się Pradolina Podkarpacka. Strefa centralna Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego to głównie czwartorzędowe piaski i gliny. Południowa część obszaru zbudowana jest z warstw fliszowych, tj. naprzemiennie ułożonych warstw piaskowców i łupków ilastych. Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego często występują torfowiska oraz podmokłe łąki – pozostałości po wyschniętych jeziorach powstałych w płytkich zapadliskach. Zróżnicowane ukształtowanie terenu to nie tylko estetyczne i atrakcyjne krajobrazy, ale też obszary osuwiskowe, które występują w każdej gminie. Samorządowe plany ochrony środowiska zawierają odpowiednie zapisy dotyczące występowania tego zjawiska oraz sposobów zapobiegania i minimalizowania szkód wynikłych z masowych ruchów grawitacyjnych w obrębie pedosfery (pokrywy glebowej). Grunty pod uprawy rolnicze to przeważnie ziemia zaliczająca się do II i III klasy bonitacyjnej, choć występują także utwory plasujące się w klasie VI. Najczęściej spotykane rodzaje gleb to: bielice, brunatne, czarnoziemy, ilaste, pylaste, piaszczyste, a także żyzne mady. Klimat Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest kształtowany przez wpływy silnie kontynentalne oraz górskie, a konkretnie przedgórze. Obszar leży na styku regionów klimatycznych: sandomierskiego i karpackiego. Latem pogodę kształtują masy powietrza polarno-morskiego, a zimą i wiosną polarno-kontynentalnego. Średnia roczna temperatura to około 9°C. Największą ilość opadów notuje się w miesiącach letnich.

Stan i jakość środowiska naturalnego są w dużej mierze uzależnione nie tylko od kultury ekologicznej mieszkańców poszczególnych gmin, ale także od ustanowionych przez odpowiednie władze, prawnych form ochrony przyrody. *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*⁴ określa, że formami przyrody w Polsce są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nie występuje żaden park narodowy – najbliższy Magurski Park Narodowy znajduje się w odległości około 95,5 km na południowo-zachód od strefy centralnej Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Analizowany obszar posiada na swoim terytorium w całości

² Kondracki J., 2011, *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

³ Program Ochrony Środowiska Województwa Podkarpackiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do 2019 roku

⁴ *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* [Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880]

lub w części 4 rezerwatów przyrody, tj.: *Zabłocie* w gminach Głogów Małopolski i Świlcza, *Bór* w gminach Głogów Małopolski i Trzebownisko, *Wielki Las* w gminie Czudec oraz *Lisia Góra* w mieście Rzeszów⁵. Na diagnozowanym obszarze zostały ustanowione w całości lub w części 4 obszary chronionego krajobrazu, a mianowicie: *Mielecko-Kolbuszowsko-Głogowski Obszar Chronionego Krajobrazu* (gminy Głogów Małopolski oraz Świlcza), *Hyżnieńsko-Gwoźnicki Obszar Chronionego Krajobrazu* (gminy Łańcut, Chmielnik, Tyczyn, Lubenia), *Sokołowsko-Wilczowski Obszar Chronionego Krajobrazu* (gmina Głogów Małopolski) oraz *Strzyżowsko-Sędziszowski Obszar Chronionego Krajobrazu* (gminy Czudec i Boguchwała). Kolejną formą ochrony przyrody są 3 obszary Natura 2000, które w całości lub w części leżą na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj.: *Puszcza Sandomierska* (gminy Głogów Małopolski i Świlcza), *Nad Husowem* (gminy Łańcut i Chmielnik), *Wisłok Środkowy z Dopływami* (gminy miasto Rzeszów, Boguchwała, Lubenia, Tyczyn, Czudec), *Mrowle Łąki* (gminy Głogów Małopolski, Trzebownisko, Świlcza). Kolejna forma, czyli pomniki przyrody tworzą sieć około 100 punktów na mapie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (miasta Rzeszów i Łańcut oraz gminy: Boguchwała, Tyczyn, Trzebownisko, Czudec, Chmielnik, Krasne i Czarna). Inną formą ochrony przyrody są użytki ekologiczne, występujące w liczbie 4, tj.: *Trzciana Olszyny* (gmina Świlcza) oraz 3 użytki ekologiczne bez oficjalnej nazwy leżące w gminie Czarna. Najwięcej obszarów objętych ochroną prawną rozpościera się w zewnętrznym pierścieniu Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, natomiast w strefie centralnej są to pojedyncze enklawy. Najczęściej chronionymi formami przyrodniczymi są skupiska leśne lub pojedyncze wartościowe okazy: dęby, lipy, buki, topole, wierzby, jesiony, platany i tulipanowce.

Stosunki wodne na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzują się występowaniem relatywnie gęstej sieci cieków wodnych. W celu systematyzacji hydrograficznej badanego obszaru należy zaznaczyć, że składa się on z pięciu stopni: działu wód kontynentalnych, działu wód I rzędu, działu wód II rzędu oraz działu wód III rzędu i niższych. W przypadku Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jest on usystematyzowany następująco: Morze Bałtyckie (kontynentalny dział wód), Wisła (dział wód I rzędu), San (dział wód II rzędu), Wisłok (dział wód III rzędu). Wszystkie dopływy Wisłoka oznaczone się jako działu wód IV rzędu i niższe. Na podstawie powyższej klasyfikacji można stwierdzić, że diagnozowany obszar opiera się na rzece Wisłok, która przecina go niemal na dwie równe części. Linia podziału biegnie od południowo-zachodnich granic, aż do północno-wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Rzeka Wisłok jest zazwyczaj granicą administracyjną wielu gmin. Wymieniając od źródeł w kierunku ujścia, Wisłok przepływa przez następujące gminy lub ich granice: Czudec, Lubenia, Boguchwała, Rzeszów, Trzebownisko oraz Czarna. Wśród dorzecza Wisłoka wyróżnia się następujące dopływające ciek wodne:

- Pstrągówka i Gwoźnica (gmina Czudec),
- Lubenka (gmina Lubenia),
- Lubcza (gmina Boguchwała, gmina Świlcza, miasto Rzeszów),
- Strug (miasto Rzeszów, gmina Tyczyn),
- Stary Wisłok (miasto Rzeszów, gmina Trzebownisko, gmina Czarna, gmina Krasne, gmina Łańcut),
- Przyrwa (miasto Rzeszów, gmina Świlcza),
- Mikośka (miasto Rzeszów, miasto Łańcut),
- Młynówka (miasto Rzeszów, gmina Krasne),
- Hermanówka i Paryja (miasto Rzeszów, gmina Tyczyn),
- Mrowla (gmina Trzebownisko, gmina Świlcza),
- Czarna (gmina Trzebownisko, gmina Świlcza),
- Świerkowiec (gmina Trzebownisko),
- Potok Glemieniec (gmina Czarna),
- Potok Medynka i Potok Pogwizdówka (gmina Czarna),
- Sawa (miasto i gmina Łańcut),
- Chmielniczanka (gmina Chmielnik),
- Gołębiówka (gmina Głogów Małopolski),
- Kosinka (gmina Łańcut),
- Potok Kraczkowski i Potok Graniczny (gmina Łańcut).

Podobnie jak w przypadku osuwisk, także i w przypadku gospodarki wodnej, gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego posiadają w swoich dokumentach strategicznych, programowych i planistycznych zapisy na temat możliwości wystąpienia klęsk żywiołowych – w tym wypadku będą to powodzie. Wspomniane zjawisko jest uciążliwe, zwłaszcza w obszarze bezpośredniego sąsiedztwa Karpat, ze względu na szybkość i nagłość wystąpienia. Głównymi czynnikami determinującymi są – ukształtowanie terenu i brak odpowiednich zbiorników retencyjnych, które sprzyjają tego rodzaju incydentom wodnym. Zmniejszenie walorów jakościowych oraz użytkowych wód

⁵ Rejestr rezerwatów przyrody województwa podkarpackiego (Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Rzeszowie)

powierzchniowych, czyli ich zanieczyszczenie, powodowane jest przez czynniki fizyko-chemiczne lub biologiczne. Część z nich dociera do cieków rzecznych na drodze naturalnych procesów, np. eutrofizacji, wymywania substancji humusowych, gnicia obumierającej masy roślinnej oraz erozji skał. Na wzrost zanieczyszczenia wód ma również wpływ rozwój gospodarczy, przemysłowy, intensyfikacja rolnictwa. Zanieczyszczenia chemiczne i mikrobiologiczne pochodzą najczęściej ze źródeł punktowych związanych z działalnością człowieka.

W 2013 roku obszary objęte różnymi formami ochrony w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zajmowały łączną powierzchnię 20 034,7 ha, co stanowiło 19,1% jego ogólnego terytorium (Tabela 2). Należy tym samym zaznaczyć, iż na tle Polski i województwa podkarpackiego Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się względnie niewielką skalą występowania terenów chronionych. W 2013 roku udział obszarów objętych ochroną prawną w kraju i regionie wynosi odpowiednio 32,5% oraz 44,9%. Spośród gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny największym udziałem obszarów chronionych w ogólnej powierzchni charakteryzują się gminy Czudec (62,6%) i Chmielnik (54,3%). Dominującą, pod względem powierzchniowym, formą ochrony przyrody na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są obszary chronionego krajobrazu (19 622,3 ha). Dodatkowo na obszarze pięciu gmin (Głogów Małopolski, Świlcza, Trzebownisko, Czudec i Rzeszów) zlokalizowane są rezerwy przyrody. Z kolei w granicach administracyjnych dwóch gmin (Świlcza i Czarna) znajdują się użytki ekologiczne.

Tabela 2. Obszary chronione według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku

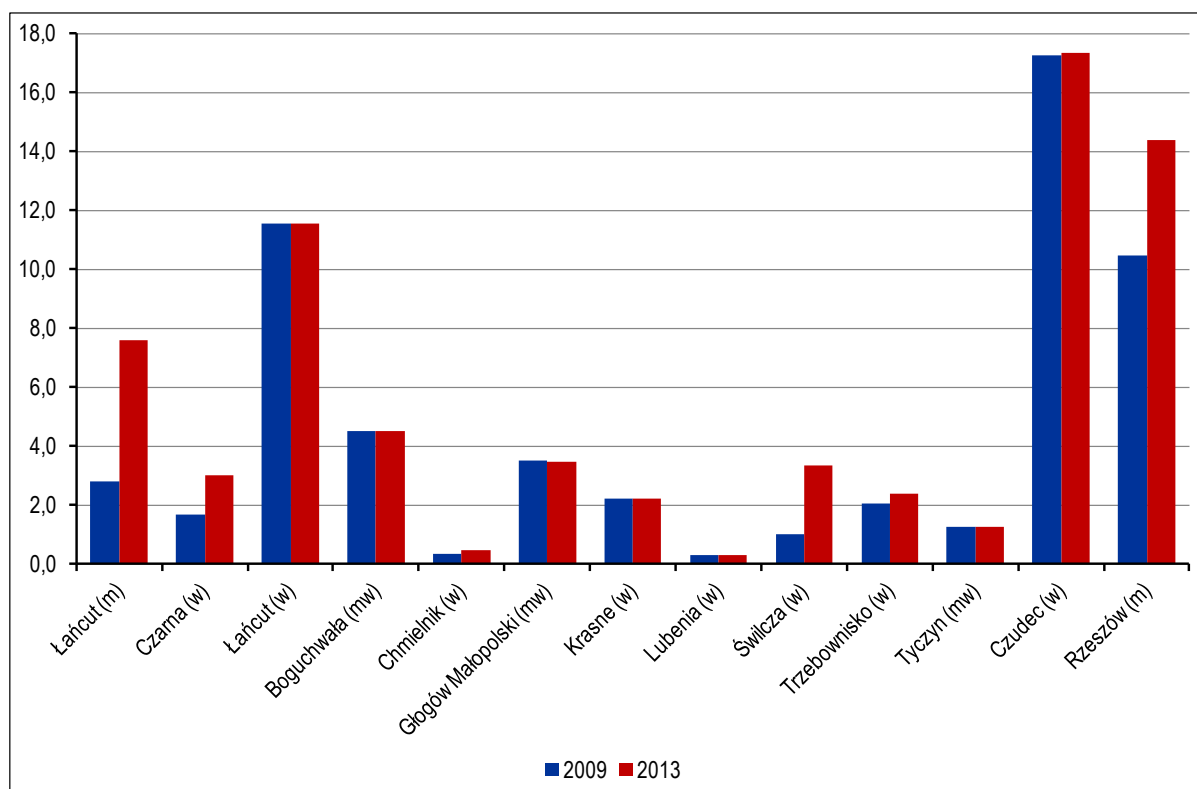
Jednostka terytorialna	Powierzchnia obszarów chronionych [ha]				Udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni [%]
	ogółem	rezerwy przyrody	obszary chronionego krajobrazu	użytki ekologiczne	
ROF (z Rzeszowem)	20 034,7	602,4	19 650,6	35,7	19,1
ROF (bez Rzeszowa)	20 026,6	594,3	19 650,6	35,7	21,5
łańcut (m)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Czarna (w)	5,2	0,0	0,0	5,2	0,1
łańcut (w)	194,0	0,0	194,0	0,0	1,8
Boguchwała (mw)	1 886,8	0,0	1 886,8	0,0	21,2
Chmielnik (w)	2 871,6	0,0	2 871,6	0,0	54,3
Głogów Małopolski (mw)	4 248,0	320,5	4 006,3	0,0	29,4
Krasne (w)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lubenia (w)	1 345,8	0,0	1 345,8	0,0	24,5
Świlcza (w)	3 106,7	76,1	3 076,2	30,5	27,7
Trzebownisko (w)	126,9	126,9	28,3	0,0	1,4
Tyczyn (mw)	941,6	0,0	941,6	0,0	16,0
Czudec (w)	5 300,0	70,8	5 300,0	0,0	62,6
Rzeszów (m)	8,1	8,1	0,0	0,0	0,1

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Niezwykle ważną rolę w systemie środowiska naturalnego (zwłaszcza w kontekście bioróżnorodności) zajmują lasy (przede wszystkim zaś zwarte kompleksy leśne). Lasy pełnią nie tylko istotne funkcje przyrodniczej, lecz także gospodarcze i społeczne. W 2013 roku, na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, powierzchnia lasów wynosiła 19 105,0 ha (tj. 18,2% jego ogólnego terytorium). W związku z powyższym rozpatrywany obszar cechuje się znacznie niższym poziomem lesistości w porównaniu ze średnią dla kraju (29,4%) i województwa podkarpackiego (37,9%). Warto równocześnie odnotować, iż na przestrzeni lat 2004 – 2013, w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym miał miejsce niewielki przyrost gruntów zajmowanych przez lasy. W stosunku do 2004 roku powierzchnia lasów zwiększyła się o 1,2%. Spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w 2013 roku, najwyższą lesistością wyróżniała się gmina Głogów Małopolski (33,5%). Z kolei najniższym udziałem lasów w ogólnej powierzchni cechował się Rzeszów (0,1%).

3.1.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Przestrzeń stanowi jeden z najważniejszych zasobów rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie przestrzeń jest dobrem ograniczonym (rzadkim) i w związku z tym powinna podlegać szczególnej ochronie i racjonalnemu użytkowaniu (zagospodarowaniu). Niezmiernie istotną rolę dla właściwego zagospodarowania przestrzeni oraz kształtowania ładu przestrzennego, odgrywają lokalne władze samorządowe oraz prowadzona przez nie polityka przestrzenna, której instrumentami są Studia Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, jak również Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. Należy równocześnie podkreślić, iż zagadnienia związane z planowaniem przestrzennym są niezwykle istotne z punktu widzenia rozwoju oraz kształtowania się przyszłej struktury Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W tym zakresie niezbędna jest koordynacja procesu planowania przestrzennego w skali całego obszaru. Działanie to będzie mieć szczególnie ważne znaczenie, gdyż miasta oraz ich obszary funkcjonalne stanowią systemy niezwykle dynamiczne (m.in. procesy lokalizacji i relokacji działalności gospodarczych, suburbanizacja itp.), w przypadku których łatwo o niekontrolowany rozwój, a także powielanie szeregu funkcji.

Rysunek 1. Udział powierzchni objętej obowiązkującymi Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2009 i 2013 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym stan zaawansowania procesu planowania przestrzennego jest udział powierzchni poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego objętej obowiązkującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W 2013 roku jedynie 6,2% całkowitej powierzchni Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego objęte było uchwalonymi planami miejscowymi. W związku z powyższym na tle średniej dla kraju (28,6%) Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się względnie niskim stanem zaawansowania procesu planowania przestrzennego. Niemniej jednak należy odnotować, iż jest to cecha właściwa dla całego obszaru województwa podkarpackiego, gdzie w 2013 roku tereny pokryte planami miejscowymi stanowiły tylko 8,1%. Równocześnie wypada zwrócić uwagę, iż na przestrzeni lat 2009 – 2013 w przypadku Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego miał miejsce dość wyraźny przyrost liczby nowych planów miejscowych. W stosunku do 2009 roku powierzchnia obszarów dla których przyjęto nowe plany miejscowe zwiększyła się o 21,1% (z 5 322 ha do 6443 ha). Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechował się wyższym tempem postępu prac planistycznych

w porównaniu z obszarem kraju (wzrost o 11,8%). Jednakże należy uwypuklić, iż wzrost powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego dotyczył wyłącznie kilku gmin obszaru funkcjonalnego, w szczególności zaś Łańcuta, Rzeszowa, Świlczy oraz Czarnej (Rysunek 1). Spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwyższym poziomem zaawansowania prac planistycznych charakteryzuje się gmina Czudec, gdzie w 2013 roku planami miejscowymi objęte było 17,4% ogólnej powierzchni jej obszaru. Na tle pozostałych gmin względnie wysokim odsetkiem powierzchni objętej uchwalonymi planami miejscowymi cechowały się także Rzeszów (14,4%) i gmina wiejska Łańcut (11,6%). Równocześnie należy zauważyć, iż na tle pozostałych miast wojewódzkich Rzeszów odznacza się bardzo niskim postępowaniem prac planistycznych. Jednakże należy zwrócić uwagę na specyficzne lokalne uwarunkowania, związane z procesem rozszerzania jego granic. W wyniku przyłączania kolejnych miejscowości wiejskich, dla których nie uchwalono wcześniej planów miejscowych, udział powierzchni objętej tego typu instrumentami w Rzeszowie uległ wyraźnemu zmniejszeniu.

Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju oraz kształtowania struktury terytorialnej całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, szczególnie istotnym zadaniem w obszarze planowania przestrzennego powinna być intensyfikacja prac planistycznych w strefie podmiejskiej Rzeszowa. Bark planów miejscowych w obszarze, który podlega intensywnym procesom suburbanizacji będzie sprzyjał niekontrolowanemu rozlewaniu się miasta, a co za tym idzie będzie prowadził do wzrostu kosztów budowy i utrzymania infrastruktury technicznej i społecznej.

3.1.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Niezwykle ważne znaczenie zarówno z punktu widzenia warunków życia mieszkańców, jak i ochrony środowiska przyrodniczego odgrywa dostępność sieci oraz urządzeń infrastruktury technicznej (zwłaszcza zaś komunalnej). W niniejszej części diagnozy skupiono uwagę na dostępności infrastruktury wodociągowej, jak również systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych.

Dostępność do systemu zaopatrzenia w wodę w istotny sposób determinuje poziom i jakość życia mieszkańców określonych jednostek przestrzennych. Infrastruktura wodociągowa zapewnia nieprzerwany dostęp do wody pitnej o odpowiedniej czystości, niezależnie od panujących warunków pogodowych (co jest szczególnie ważne podczas przedłużających się okresów suszy czy też w trakcie długotrwałych opadów). W 2013 roku z czynnej sieci wodociągowej korzystało 88,3% ogółu mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Tabela 3). Tym samym stopień dostępności infrastruktury wodociągowej w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym kształtował się na poziomie zbliżonym do średniej dla Polski (88,0%) oraz nieco powyżej wartości przeciętnej dla województwa podkarpackiego (76,7%). Należy w tym miejscu podkreślić, iż w latach 2004 – 2013 na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odnotowano poprawę dostępności mieszkańców do systemu zaopatrzenia w wodę pitną. W stosunku do 2004 roku liczba ludności korzystającej z czynnej sieci wodociągowej zwiększyła się o 9,3%. Trzeba ponadto zauważyć, iż w badanym okresie, wzrost odsetka osób korzystających z infrastruktury wodociągowej zaobserwowano niemal we wszystkich gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, nie licząc gminy Tyczyn. Niemniej jednak w przypadku tej gminy spadek udziału osób korzystających z sieci wodociągowej należy wiązać z przyłączeniem dobrze zainwestowanych infrastrukturalnie sołectw Biała i Budziwój do Rzeszowa. W 2013 roku spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwyższym poziomem dostępności do infrastruktury wodociągowej cechowały się miasto Łańcut (98,8%), a także gminy Trzebownisko (98,3%) i Głogów Małopolski (96,3%). W przypadku kolejnych czterech gmin (Czarna, Rzeszów, Świlcza, Boguchwała), odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci wodociągowej oscylował między 90,0% a 95,0%. W tym samym czasie najniższym poziomem dostępności do systemu zaopatrzenia w wodę cechowała się gmina Chmielnik, gdzie z infrastruktury wodociągowej korzystało jedynie 19,0% ogółu mieszkańców.

Z punktu widzenia warunków życia ludności, jak również potrzeby ochrony i zachowania środowiska naturalnego, bardzo ważną rolę pełni dostępność do systemu odprowadzania ścieków bytowo-gospodarczych. Dostęp do sieci i urządzeń infrastruktury kanalizacyjnej zapewnia sprawny i bezproblemowy, przede wszystkim zaś bezpieczny dla środowiska, odbiór ścieków. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się niedostatecznie rozbudowaną infrastrukturą kanalizacyjną w stosunku do istniejącego systemu zaopatrzenia w wodę. Niemniej jednak jest to zjawisko właściwe także dla całej Polski oraz województwa podkarpackiego. W 2013 roku z czynnej sieci kanalizacyjnej korzystało 81,9% ogólnej liczby mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Tabela 3). Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznaczał się zdecydowanie wyższym poziomem dostępności do systemu odprowadzania ścieków w porównaniu ze średnią dla kraju (65,1%) oraz województwa podkarpackiego (62,6%). Jednakże trzeba zwrócić uwagę, iż stopień dostępności infrastruktury kanalizacyjnej na terenach wiejskich Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest widocznie niższy niż w miastach.

Jednocześnie warto zaznaczyć, iż na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013 na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nastąpiła wyraźna rozbudowa sieci kanalizacyjnej. W stosunku do 2004 roku liczba mieszkańców korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej wzrosła o 20,4%. W rozpatrywanym okresie wzrost liczby mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano niemalże we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego, z wyłączeniem gminy Krasne. Niemniej jednak w przypadku tej gminy spadek odsetka ludności obsługiwanej przez infrastrukturę kanalizacyjną należy wiązać z przyłączeniem miejscowości Słocina i Załęże do Rzeszowa. W 2013 roku najwyższym poziomem dostępności do systemu odprowadzania ścieków odznaczał się Rzeszów, gdzie z czynnej sieci kanalizacyjnej korzystało 92,3% ogółu ludności. Na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego względnie wysokim poziomem dostępności infrastruktury kanalizacyjnej cechowały się także miasto Łańcut (85,0%) oraz gminy Czarna (90,1%) i Trzebowniko (82,0%). W przypadku kolejnych trzech gmin (Boguchwała, Krasne, Łańcut) udział mieszkańców obsługiwanych przez infrastrukturę kanalizacyjną kształtował się na poziomie od 70,0% do 80,0%⁶. W tym samym czasie najniższym poziomem dostępności do systemu odbioru ścieków charakteryzowała się gmina Czudec, gdzie z czynnej sieci kanalizacyjnej korzystało 41,6% ludności.

Tabela 3. Dostępność wybranych sieci infrastruktury komunalnej według gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny w latach 2004 i 2013 [w %]

Jednostka terytorialna	Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej		Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej		Odsetek mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	85,5	88,0	58,3	65,1	59,0	70,3
województwo podkarpackie	73,7	76,7	48,8	62,6	49,6	69,9
Łańcut (m)	98,4	98,8	79,6	85,0	93,8	99,6
Czarna (w)	92,6	94,0	47,7	90,1	46,8	96,0
Łańcut (w)	84,9	87,3	68,0	75,2	78,8	85,0
Boguchwała (mw)	87,2	91,2	44,2	77,1	25,1	69,4
Chmielnik (w)	7,6	19,0	56,1	65,4	69,7	94,1
Głogów Małopolski (mw)	95,4	96,3	48,4	64,7	49,9	73,8
Krasne (w)	74,7	81,8	64,8	75,6	90,9	88,2
Lubenia (w)	0,0	38,5	33,9	58,9	46,6	78,1
Świlcza (w)	90,6	92,0	52,0	64,9	80,2	97,6
Trzebowniko (w)	97,8	98,3	75,3	82,0	78,2	90,4
Tyczyn (mw)	62,0	57,6	45,5	63,6	48,8	59,1
Czudec (w)	36,3	45,3	16,2	41,6	18,5	45,0
Rzeszów (m)	93,0	93,8	90,3	92,3	99,5	98,5
ROF (z Rzeszowem)	85,2	88,3	71,6	81,9	79,8	90,5
ROF (bez Rzeszowa)	78,2	82,5	55,1	70,8	62,3	81,9

Uwagi: Zgodnie z danymi podawanymi przez gminę Łańcut w sprawozdaniu RRW-2, odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w 2014 roku, na terenie gminy wynosił odpowiednio: 97,0% oraz 95,3%.

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Obok infrastruktury kanalizacyjnej, niezmiernie ważne znaczenie dla ochrony środowiska przyrodniczego pełni dostępność do systemu oczyszczania ścieków. W 2013 roku komunalne oczyszczalnie ścieków obsługiwały 95,5% ogólnej liczby mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Tabela 3). Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznaczał się wyraźnie wyższym poziomem dostępności mieszkańców do systemu oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych w porównaniu ze średnią dla kraju (70,3%) oraz województwa podkarpackiego (69,9%). Równocześnie w okresie obejmującym lata 2004 – 2013 niemal we wszystkich gminach Rzeszowskiego

⁶ Zgodnie z danymi podawanymi przez gminę Łańcut w sprawozdaniu RRW-2, odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w 2014 roku, na terenie gminy wynosił odpowiednio: 97,0% oraz 95,3%.

Obszaru Funkcjonalnego, nie licząc gmin Krasne i Tyczyn, nastąpił wzrost odsetka mieszkańców obsługiwanych przez komunalne oczyszczalnie ścieków. Spadek udziału ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków w gminach Krasne i Tyczyn, podobnie jak w przypadku infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej należy wiązać z utratą części dobrze zainwestowanego obszaru na rzecz poszerzającego swoje granice Rzeszowa. W 2013 roku wyraźnym najlepszym poziomem dostępności mieszkańców do systemu oczyszczania ścieków cechowały się miasta Łańcut oraz Rzeszów, gdzie ludność obsługiwana przez komunalne oczyszczalnie ścieków stanowiła odpowiednio 99,6% i 98,5% ogólnej populacji. Dalsze lokaty pod względem rozpatrywanej cechy zajmowały gminy: Świlcza (97,6%), Czarna (96,0%), Chmielnik (94,1%) i Trzebownisko (90,4%). Najniższym udziałem mieszkańców mających dostęp do oczyszczalni ścieków charakteryzowała się natomiast gmina Czudec (45,0%).

3.1.5. MIESZKALNICTWO

Z punktu widzenia jakości życia mieszkańców niezmiernie ważne znaczenie odgrywają aspekty związane ze sferą mieszkalnictwa, w tym zwłaszcza warunki mieszkaniowe obejmujące m.in. dostępność oraz standard mieszkań.

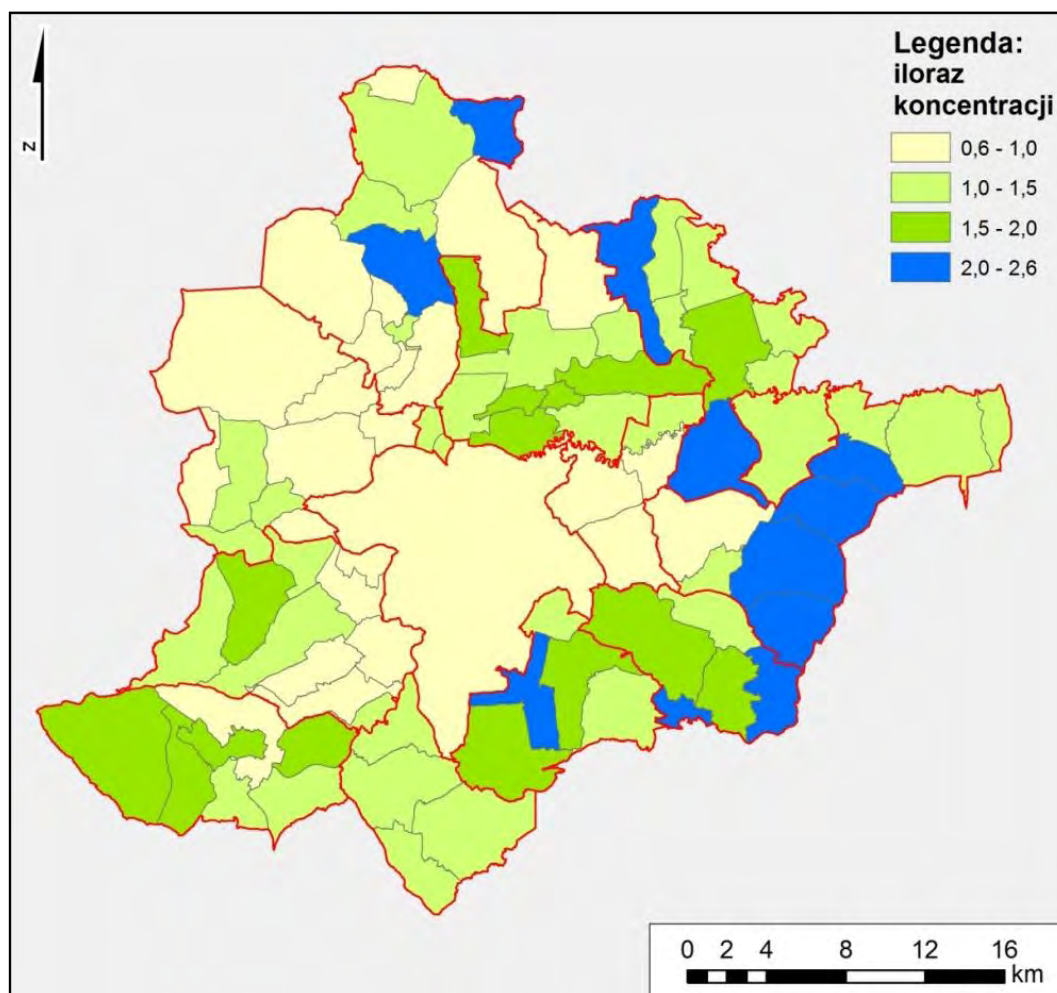
Tabela 4. Wybrane dane na temat zasobów mieszkaniowych według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców		Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]		Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m ²]	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	332	360	69,0	79,9	22,9	26,3
województwo podkarpackie	285	299	76,8	85,6	21,9	24,0
Łańcut (m)	307	319	79,8	87,4	24,5	26,8
Czarna (w)	272	272	85,0	96,6	23,1	24,9
Łańcut (w)	273	280	88,6	101,6	24,2	26,3
Boguchwała (mw)	273	283	90,5	93,7	24,7	27,3
Chmielnik (w)	298	297	86,6	97,4	25,8	27,3
Głogów Małopolski (mw)	281	283	90,5	103,9	25,4	27,2
Krasne (w)	276	283	99,4	81,8	27,5	29,7
Lubenia (w)	293	322	81,1	94,0	23,8	27,3
Świlcza (w)	271	270	88,8	79,8	24,1	24,9
Trzebownisko (w)	278	281	95,1	111,8	26,4	28,0
Tyczyn (mw)	286	284	95,3	69,6	27,2	27,3
Czudec (w)	278	273	86,3	92,6	24,0	25,4
Rzeszów (m)	340	381	61,5	86,3	20,9	25,5
ROF (z Rzeszowem)	309	335	75,0	89,3	23,1	26,2
ROF (bez Rzeszowa)	281	286	89,4	92,5	25,1	26,8

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem obrazującym dostępność zasobów mieszkaniowych jest liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2013 roku na każdy 1000 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 335 mieszkań (Tabela 4). Wobec czego należy podkreślić, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się nieco niższym poziomem dostępności zasobów mieszkaniowych w porównaniu z obszarem całej Polski (360). Jednakże dostępność mieszkań w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest wyższa niż przeciętnie na terenie województwa podkarpackiego (299). W tym miejscu trzeba również zauważyć, iż na wysoką dostępność zasobów mieszkaniowych w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym wpływa przede wszystkim obecność miasta Rzeszowa. Z wyłączeniem stolicy regionu, poziom dostępności zasobów mieszkaniowych na terenie obszaru funkcjonalnego (286) kształtuje się poniżej średniej zarówno dla kraju, jak również województwa. W 2013 roku

zdecydowanie najwyższym poziomem dostępności mieszkań charakteryzował się Rzeszów, gdzie na każdy 1000 mieszkańców przypadało przeciętnie 381 lokali mieszkaniowych. W dalszej kolejności uplasowały się gmina Lubenia (322) i miasto Łańcut (319). Pozostałe gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odznaczają się względnie zbliżonym poziomem dostępności zasobów mieszkaniowych (od 270 w gminie Świlcza do 297 na terenie gminy Chmielnik). Warto równocześnie zauważyć, że na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013 na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego miał miejsce wyraźny przyrost liczby mieszkań, a co za tym idzie nastąpiła poprawa dostępności zasobów mieszkaniowych. W stosunku do 2004 roku liczba mieszkań na terenie całego obszaru funkcjonalnego zwiększyła się o 14,3% (z 104 377 do 119 274). Tym samym dynamika przyrostu zasobów mieszkaniowych w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym była wyższa niż przeciętnie w kraju (9,2%) i województwie podkarpackim (6,2%). Należy również zauważyć, iż w rozpatrywanym okresie w większości gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nastąpiła poprawa dostępności zasobów mieszkaniowych, czego przejawem jest wzrost wartości analizowanego wskaźnika (niewielki spadek w przypadku gmin Świlcza, Czudec, Tyczyn i Chmielnik). W największym stopniu poprawa dostępności mieszkań dotyczyła Rzeszowa, gdzie w latach 2004 – 2013 wartość badanego miernika wzrosła z 340 do 381. Na tle pozostałych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wartość wskaźnika uległa także wyraźnemu zwiększeniu w przypadku gminy Lubenia (wzrost z 293 do 322), miasta Łańcuta (wzrost z 307 do 319) i gminy Boguchwała (wzrost z 273 do 283).

Rysunek 2. Udział mieszkań w budynkach wybudowanych przed 1945 rokiem w ogólnej liczbie mieszkań według miast i sołectw Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2002 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Miernikami obrazującymi warunki mieszkaniowe są przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania oraz przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w przeliczeniu na jedną osobę (jednego lokatora). W 2013 roku średnia powierzchnia jednego mieszkania na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wynosiła 89,3 m²,

podczas gdy w kraju i województwie podkarpackim kształtowała się na poziomie odpowiednio 79,9 m² oraz 85,6 m² (Tabela 4). Najwyższą wartość przyjętego wskaźnika zaobserwowano w przypadku gmin: Trzebownisko (111,8 m²), Głogów Małopolski (103,9 m²) oraz Łańcut (101,6 m²). Natomiast najniższą przeciętną powierzchnią mieszkań cechowała się gmina Tyczyn (69,6 m²). Należy mieć na uwadze, iż przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w znacznym stopniu wynika z charakteru i wieku zabudowy. Niższa przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań właściwa jest dla obszarów zabudowy wielorodzinnej (stąd względnie niskie wartości zastosowanego miernika w przypadku Rzeszowa oraz Łańcuta). W 2013 roku przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na jedną osobę w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego kształtowała się na poziomie 26,2 m², tym samym osiągając wartość porównywalną ze średnią dla kraju (26,3 m²) oraz nieco wyższą niż województwie podkarpackim (24,0 m²). Rozpatrywany wskaźnik najwyższą wartość przyjmował w gminach Krasne (29,7 m²) i Trzebownisko (28,0 m²), zaś najniższą odpowiednio w gminie Czarna (24,9 m²).

Przybliżeniem problemów obejmujących sferę mieszkaniową poszczególnych sołectw i miast Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego może być wskaźnik obrazujący udział mieszkań w budynkach wybudowanych przed 1945 rokiem w ogólnej liczbie zamieszkałych mieszkań. Dane Narodowego Spisu Powszechnego dostępne na tym poziomie przestrzennej agregacji prezentują stan na rok 2002, niemniej jednak niosą ze sobą dużą wartość informacyjną. Wiek zabudowy jest jednym z czynników, które wpływają na szereg uwarunkowań sprzyjających zachodzeniu różnych zjawisk kryzysowych. Wiek zasobów mieszkaniowych w dużym stopniu jest czynnikiem przekładającym się na występowanie problemów niskiej emisji i niezadowolającej efektywności energetycznej. Ponadto obszary starej zabudowy mieszkaniowej zazwyczaj cechują się niekorzystną strukturą demograficzną mieszkańców (ponadprzeciętny udział osób w wieku poprodukcyjnym). W przypadku Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego bardzo dobrze widoczny jest wysoki, bo przekraczający w 2002 roku 20,0% udział zabudowy przedwojennej w miastach Tyczyn i Głogów Małopolski (Rysunek 2). W przypadku powyższych miast zabudowa mieszkaniowa wraz z zachowanymi układami urbanistycznymi stanowi obszary, które bez wątpienia powinny być przedmiotem działań rewitalizacyjnych podejmowanych nie tylko z perspektywy samej gminy, ale właśnie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Spośród obszarów wiejskich wysoki udział zabudowy sprzed 1945 roku zauważalny jest w sołectwach gminy wiejskiej Łańcut, a ponadto w niektórych miejscowościach gmin: Głogów Małopolski (Pogwizdów, Hucisko i Tajęcina), Czarna (Krzemienica i Czarna), Krasne (Łukawiec), Trzebownisko (Trzebownisko), Boguchwała (Zgłobień), Czudec (Babica) oraz Chmielnik (Borówki i Zabratówka). Niską koncentracją przedwojennego zasobu mieszkaniowego w 2002 roku charakteryzowała się duża część miejscowości wchodzących w skład gmin: Świlcza, Krasne, Głogów Małopolski i Boguchwała. W przypadku tych gmin relatywnie młody wiek zabudowy należy wiązać z faktem, iż podlegają one systematycznym procesom suburbanizacji Rzeszowa i związanym z nim dynamicznym rozwojem zabudowy jednorodzinnej.

Tabela 5. Odsetek mieszkań wyposażonych w wybrane instalacje techniczno-sanitarne według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013 [w %]

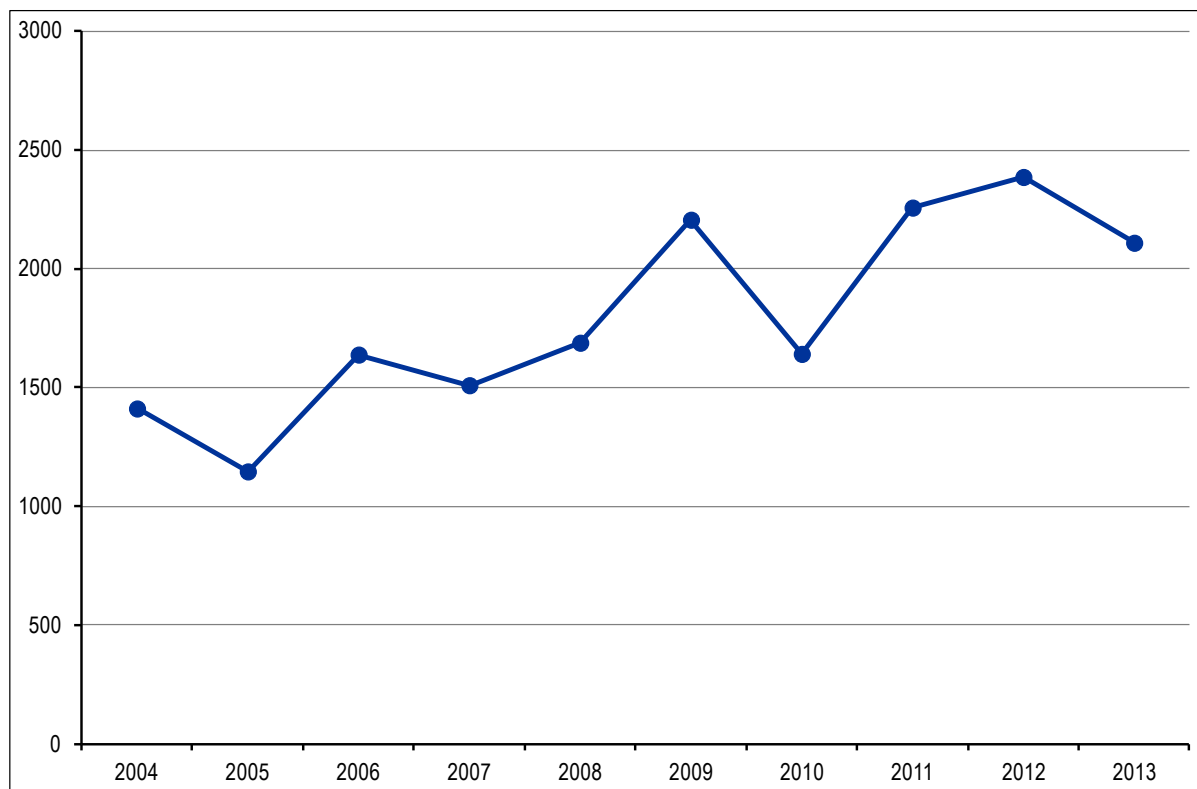
Jednostka terytorialna	Wodociąg		Łazienka		Centralne ogrzewanie	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	95,0	96,7	86,2	91,0	77,2	81,4
województwo podkarpackie	92,2	94,4	84,9	89,0	72,2	76,8
łańcut (m)	99,2	99,6	95,6	97,1	84,6	87,8
Czarna (w)	93,6	94,4	79,9	83,5	65,4	70,7
łańcut (w)	90,0	92,1	81,8	85,8	72,3	76,4
Boguchwała (mw)	93,4	95,2	84,8	89,3	75,7	82,2
Chmielnik (w)	76,2	80,2	69,0	74,5	59,5	63,4
Głogów Małopolski (mw)	93,7	96,0	84,0	88,7	69,8	74,3
Krasne (w)	93,4	94,5	87,8	89,8	77,8	79,6
Lubenia (w)	75,0	77,6	66,4	70,5	52,1	57,0
Świlcza (w)	93,3	95,2	84,5	87,8	74,0	77,1
Trzebownisko (w)	98,0	98,3	86,4	89,0	75,6	78,6
Tyczyn (mw)	86,6	88,8	79,6	82,6	68,5	70,7
Czudec (w)	87,0	90,5	76,7	82,8	59,6	66,0

Rzeszów (m)	99,1	99,3	98,0	98,6	95,1	95,6
ROF (z Rzeszowem)	95,6	96,9	91,0	93,8	83,9	87,4
ROF (bez Rzeszowa)	91,8	93,6	83,4	87,0	71,9	75,9

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem obrazującym standard mieszkań, a co za tym idzie ilustrującym warunki życia mieszkańców, jest odsetek mieszkań wyposażonych w wybrane instalacje techniczno-sanitarne. Należy w tym miejscu zauważyć, iż w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego standard wyposażenia zasobów mieszkaniowych nie odbiega znacząco od średnich dla Polski oraz województwa podkarpackiego (Tabela 5). Równocześnie trzeba podkreślić, iż na taki stan rzeczy w znacznym stopniu wpływa obecność stolicy regionu. Gminy poza Rzeszowem w większości przypadków cechują się niższą dostępnością instalacji techniczno-sanitarnych w mieszkaniach, co dotyczy w szczególności łazienki i centralnego ogrzewania. Ponadto wypada zwrócić uwagę na bardzo wyraźne zróżnicowanie poszczególnych gmin w zakresie rozpatrywanej cechy, jaką jest standard wyposażenia mieszkań. Najwyższym poziomem dostępności wybranych urządzeń techniczno-sanitarnych w zasobach mieszkaniowych odznaczają się miasta Rzeszów oraz Łańcut. Jednocześnie trzeba odnotować, iż większość gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (z wyłączeniem gmin Lubenia i Chmielnik) charakteryzuje się bardzo dobrym wyposażeniem mieszkań w wodociąg. W przypadku aż dziesięciu gmin udział mieszkań, które posiadają dostęp do infrastruktury wodociągowej wynosi powyżej 90,0%. Nieco gorzej przedstawia się z kolei sytuacja w zakresie wyposażenia lokali mieszkalnych w łazienkę. W większości gmin odsetek mieszkań, które wyposażone są w łazienkę kształtuje się na poziomie od 80,0% do 90,0%. Poza Rzeszowem i Łańcutem, a także gminą Boguchwała, pozostałe jednostki terytorialne tworzące Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznaczają się raczej niskim poziomem dostępności mieszkań do centralnego ogrzewania. Niemniej jednak należy podkreślić, iż w okresie obejmującym lata 2004 – 2013 we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego nastąpiła poprawa warunków mieszkaniowych w zakresie wyposażenia mieszkań w wybrane instalacje techniczno-sanitarne, co należy wiązać przede wszystkim z rozwojem nowego budownictwa mieszkaniowego.

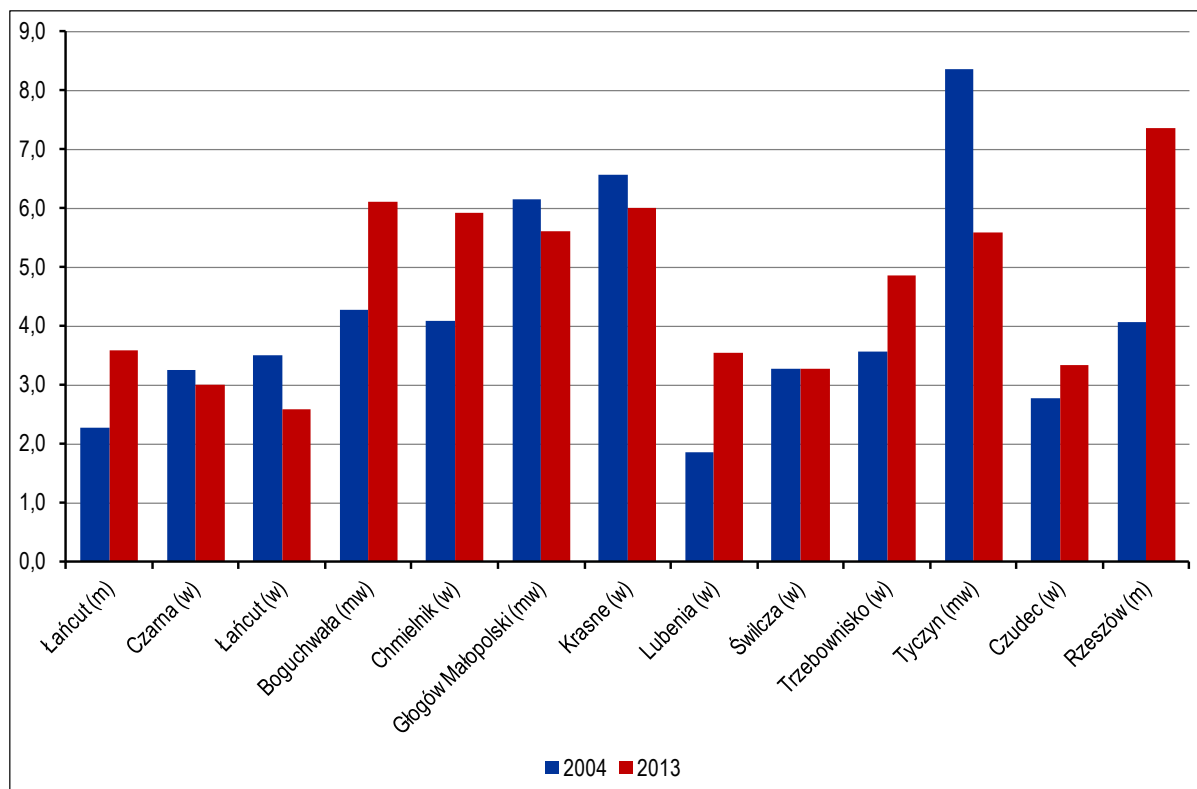

Rysunek 3. Liczba mieszkań oddawanych do użytku w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozpatrując zagadnienia związane ze sferą mieszkaniową warto również zwrócić uwagę na proces natężenia (tj. intensywności) budownictwa mieszkaniowego. Trzeba w tym miejscu zauważyć, iż w latach 2004 – 2013 liczba mieszkań oddawanych do użytkowania na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzowała się ogólną tendencją wzrostową z okresami przejściowych spadków w latach 2005, 2007, 2010 i 2013 (Rysunek 3). W całym analizowanym horyzoncie czasowym rekordowym dla budownictwa mieszkaniowego był rok 2012, kiedy to oddano do użytkowania w sumie 2 387 nowych mieszkań, czyli o blisko 70,0% więcej niż w roku 2004.

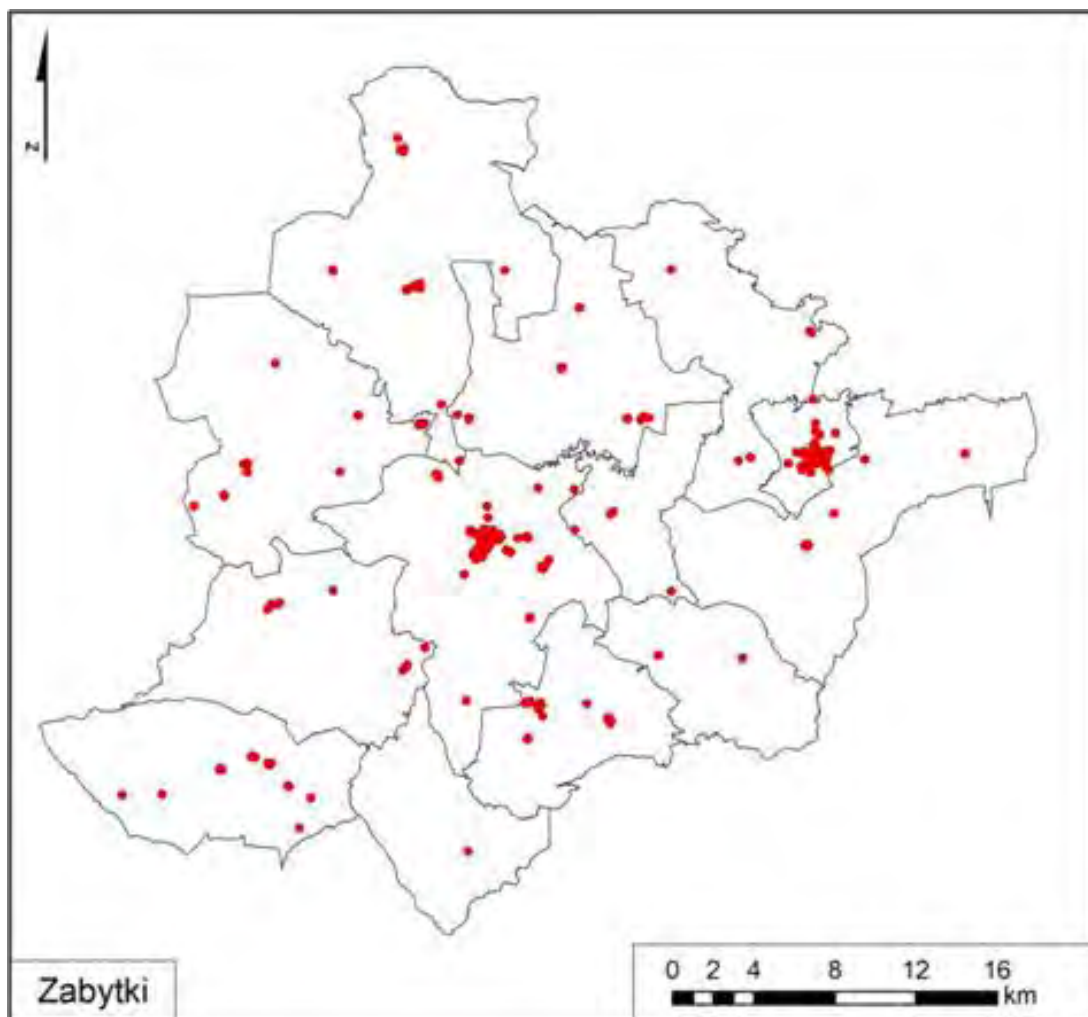
Rysunek 4. Liczba mieszkań oddawanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2013 roku na każdy 1000 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 5,9 nowych mieszkań oddanych do użytkowania. Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzował się wyraźnie wyższym natężeniem rozmiarów budownictwa mieszkaniowego w porównaniu ze średnią dla Polski (3,8) i województwa podkarpackiego (2,9). Jednocześnie należy zwrócić uwagę na wyraźne zróżnicowanie gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny w zakresie badanej cechy. W 2013 roku najwyższą intensywnością budownictwa mieszkaniowego odznaczał się Rzeszów, gdzie na każdy 1000 mieszkańców przypadało średnio 7,4 nowych mieszkań oddanych do użytkowania (Rysunek 4). Na tle pozostałych gmin znaczącym natężeniem budownictwa mieszkaniowego cechowały się także gminy: Boguchwała (6,1), Krasne (6,0), Chmielnik (5,9) oraz Głogów Małopolski i Tyczyn (5,6). Ponadto wyższą niż przeciętnie w kraju oraz województwie intensywnością budownictwa mieszkaniowego charakteryzowała się również gmina Trzebownisko (4,9). W przypadku powyżej wymienionych jednostek ponadprzeciętna liczba mieszkań oddawanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców bez wątpienia jest przejawem intensywnego procesu suburbanizacji Rzeszowa. Równocześnie wypada zaakcentować, iż niemalże wszystkie gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (nie licząc gminy wiejskiej Łańcut) w 2013 roku odznaczały się wyższym natężeniem procesu budownictwa mieszkaniowego na tle średniej dla województwa podkarpackiego. W związku z powyższym należy podkreślić, iż gminy tworzące obszar funkcjonalny Rzeszowa charakteryzują się ponadprzeciętną w skali regionu atrakcyjnością osiedleńczą.

3.1.6. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Obiekty dziedzictwa kulturowego stanowią niezwykle ważny zasób w procesie rozwoju, dlatego winny podlegać szczególnej ochronie i zachowaniu dla przyszłych pokoleń. W związku z powyższym jednym z podstawowych wyzwań jakie stoją przed Programem Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zachowanie oraz zagospodarowanie obiektów zabytkowych w celu szerszego ich udostępnienia dla lokalnych społeczności (np. poprzez dostosowanie do pełnienia różnego rodzaju funkcji społecznych). Poza miastami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, obiekty dziedzictwa kulturowego wpisane do rejestru zabytków występują również dość powszechnie na terenach wiejskich. Szczególnie duży potencjał w kontekście działań rewitalizacyjnych stanowią dawne tereny dworów i pałaców wraz z otaczającymi je założeniami parkowymi lub folwarcznymi, będące charakterystycznym elementem polskiej przestrzeni kulturowej. Wprowadzenie w te obiekty nowych funkcji społecznych powinno być jednym z priorytetów rewitalizacji w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym.

Rysunek 5. Rozmieszczenie obiektów zabytkowych według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytut Dziedzictwa.

Jednym z podstawowych celów działań rewitalizacyjnych (w myśl zasady zrównoważonego rozwoju) są kwestie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Stanowią one niezbędną część tego procesu, stąd niejednokrotnie pojawiają się w różnego rodzaju definicjach rewitalizacji. Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się bogactwem i zróżnicowaniem obiektów materialnego dziedzictwa kulturowego. Zabytki te reprezentują różne epoki i style w architekturze (choć wyraźnie przeważają obiekty barokowe oraz późniejsze). Należy jednocześnie zaznaczyć, iż obiekty wpisane do rejestru zabytków występują w każdej z gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny (Rysunek 5). Największym nagromadzeniem obiektów zabytkowych cechują

się ośrodki miejskie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, przede wszystkim zaś Rzeszów i Łańcut, którego pozycja w tym zakresie daleko wykracza poza wielkość mierzoną wyłącznie powierzchnią oraz liczbą ludności. Jak już wcześniej wspomniano zabytkowe obiekty i układy przestrzenne (w różnym stopniu zagospodarowane i zachowane) występujące we wszystkich rozpatrywanych gminach. Ze względu na swoją wartość kulturową ich udział w działaniach rewitalizacyjnych powinien być uwzględniony w pierwszej kolejności. W działania te należy także włączyć obiekty znajdujące się w gminnych ewidencjach zabytków (zwłaszcza, że w przeciwieństwie do zabytków rejestrowych możliwości finansowania ich odnowy są ograniczone). Jednym z elementów dziedzictwa kulturowego, który łączy wszystkie gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w tym również miejskie, jest zabytkowa zabudowa drewniana. Włączenie tego rodzaju budynków w działania rewitalizacyjne powinno być jednym z priorytetów działań rewitalizacyjnych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Najważniejszym obiektem dziedzictwa kulturowego w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zespół zamkowo-parkowy Muzeum-Zamek w Łańcucie, wpisany na listę Pomników Historii. Oprócz samego zamku wraz z rozległym założeniem parkowym oraz fortyfikacjami w skład zespołu wchodzi także szereg mniejszych obiektów (m.in. powozownia, oranżeria, ujeżdżalnia oraz zameczek romantyczny itp.). Zespół zamkowy pełni obecnie funkcje muzealne oraz zajmuje bardzo ważne miejsce na mapie wydarzeń kulturalnych w skali całego kraju, głównie ze względu na organizowany tam Festiwal Muzyczny w Łańcucie. Na uwagę zasługuje również zespół zamkowy w Rzeszowie (obejmuje budynek zamku i fortyfikacje bastionowe) wzniesiony w latach 1903 – 1906 na miejscu dawnego zamku rodu Lubomirskich. Na chwilę obecną obiekt ten pełni funkcje sądownicze (siedziba Sądu Okręgowego w Rzeszowie).

Powszechnie spotykane w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są zabytkowe obiekty sakralne, obejmujące zespoły klasztorne (m.in. klasztor oo. Bernardynów w Rzeszowie oraz klasztory oo. Dominikanów w Łańcucie i Borku Starym), jak również liczne kościoły. W minionych okresach historycznych znaczny wpływ na kształtowanie się krajobrazu kulturowego współczesnego obszaru funkcjonalnego Rzeszowa miała społeczność żydowska. Stąd w granicach rozpatrywanego obszaru znajdują się również zabytkowe synagogi, m.in. synagoga w Łańcucie (obecnie mieści muzeum), duża synagoga w Rzeszowie (obecnie znajduje się w niej Biuro Wystaw Artystycznych) oraz mała synagoga w Rzeszowie (siedziba archiwum).

W rejestrze zabytków figurują ponadto układy urbanistyczne miast i dawnych miast (Czudec) Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, a mianowicie: zespół urbanistyczny średniowiecznego miasta oraz nowego miasta w Rzeszowie, zespół zabytkowy miasta w Łańcucie, układ urbanistyczny średniowiecznego miasta w Tyczynie, układ urbanistyczny z zabudową w Głogowie Małopolskim oraz układ urbanistyczny z zespołem budownictwa drewnianego w Czudcu.

Istotnym walorem dziedzictwa kulturowego są zabytkowe zespoły pałacowe, położone w Rzeszowie, Tyczynie, Boguchwale i Łące (gmina Trzebownisko). Jednocześnie ważny potencjał w kontekście działań rewitalizacyjnych stanowią zabytkowe dwory i zespoły dworsko-parkowe, szeroko spotykane na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Najliczniej reprezentowanymi obiektami dziedzictwa kulturowego w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym jest zabytkowa zabudowa mieszkaniowa (kamienice, domy, wille), koncentrująca się przede wszystkim na terenie Rzeszowa i Łańcuta oraz w mniejszym stopniu w granicach pozostałych miast obszaru funkcjonalnego.

3.2. Sfera gospodarcza

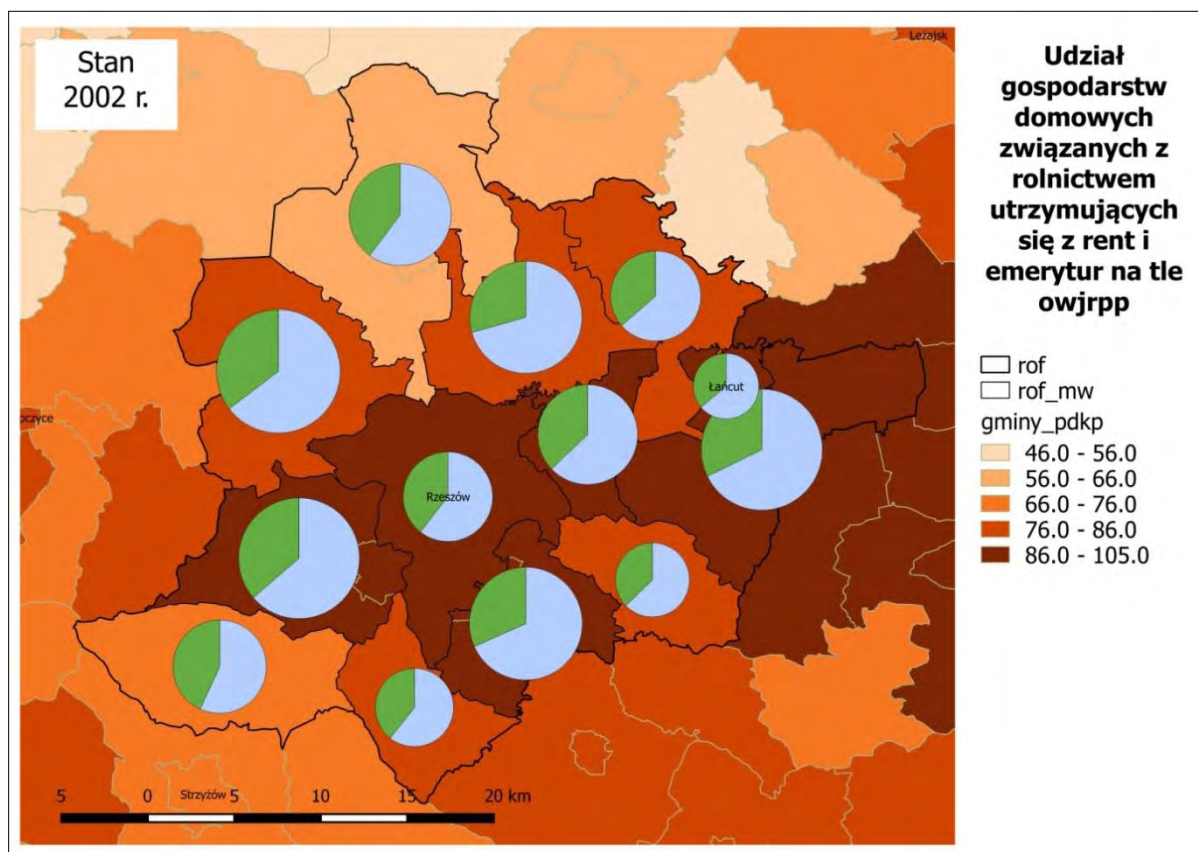
Niniejsza część diagnozy obejmuje kwestie dotyczące lokalnej gospodarki i lokalnego rynku pracy. W pierwszej części diagnozy gospodarczej skupiono się na przyrodniczych uwarunkowaniach działalności gospodarczej oraz kwestiach dotyczących rolnictwa. Następnie analizie poddano różnorodne przejawy aktywności pozarolniczej. Wreszcie omówiono kwestie lokalnego rynku pracy (przestrzenna struktura pracujących, dojazdy do pracy oraz wielkość i struktura bezrobocia).

3.2.1. LOKALNA GOSPODARKA

Teren gmin należących do Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wykazuje istotne zróżnicowanie pod względem środowiskowym. Gminy południowej części obszaru (Czudec, Tyczyn, Chmielnik) mają warunki typowe dla Pogórza

Karpackiego (Pogórze Strzyżowskie, Pogórze Dynowskie). Są to tereny rozcięte doliną Wisłoka i jego dopływów. Znajdujące się w przedkarpackim szerokim obniżeniu jednostki środkowej części obszaru funkcjonalnego (Łańcut, Krasne, Rzeszów, Boguchwała) posiadają znakomite warunki umożliwiające prowadzenie gospodarki rolnej (głównie dzięki wysokiej jakości glebom). Ponadto rzeźba obniżenia o wyrównanym charakterze pozwoliła też na przeprowadzenie przez teren tych gmin głównych (tradycyjnych) szlaków transportowych (szlak kolejowy E30 i droga międzynarodowa E40). Z kolei gminy w północnej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Czarna, Trzebownisko, Głogów Małopolski i Świlcza) cechują słabsze walory rolno-środowiskowe. Pogarszają się one w kierunku północnym w głąb Płaskowyżu Kolbuszowskiego. Dzięki m.in. mniejszej gęstości zaludnienia oraz mniejszej atrakcyjności dla intensywnego rolnictwa właśnie w tej części znalazły się dobre warunki do budowy nowej infrastruktury transportowej w postaci autostrady A4 (częściowo wciąż w budowie) oraz lotniska w Jasionce (port lotniczy Rzeszów-Jasionka).

Zróżnicowanie środowiska przekłada się na warunki gospodarowania. Naturalne predyspozycje do gospodarki rolnej posiadają gminy pasa środkowego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Plasują się one wśród 15,0% najlepszych gmin województwa w zakresie wartości wskaźnika ogólnej jakości przestrzeni produkcyjnej (owjrpp). Wartości tego wskaźnika wyliczone dla gmin wiejskich tego obszaru przekraczają 90 punktów na tle 105-punktowej skali dla Polski, czyli bardzo dużo i znacznie więcej niż wynosi średnia dla kraju (66,6 punktów).

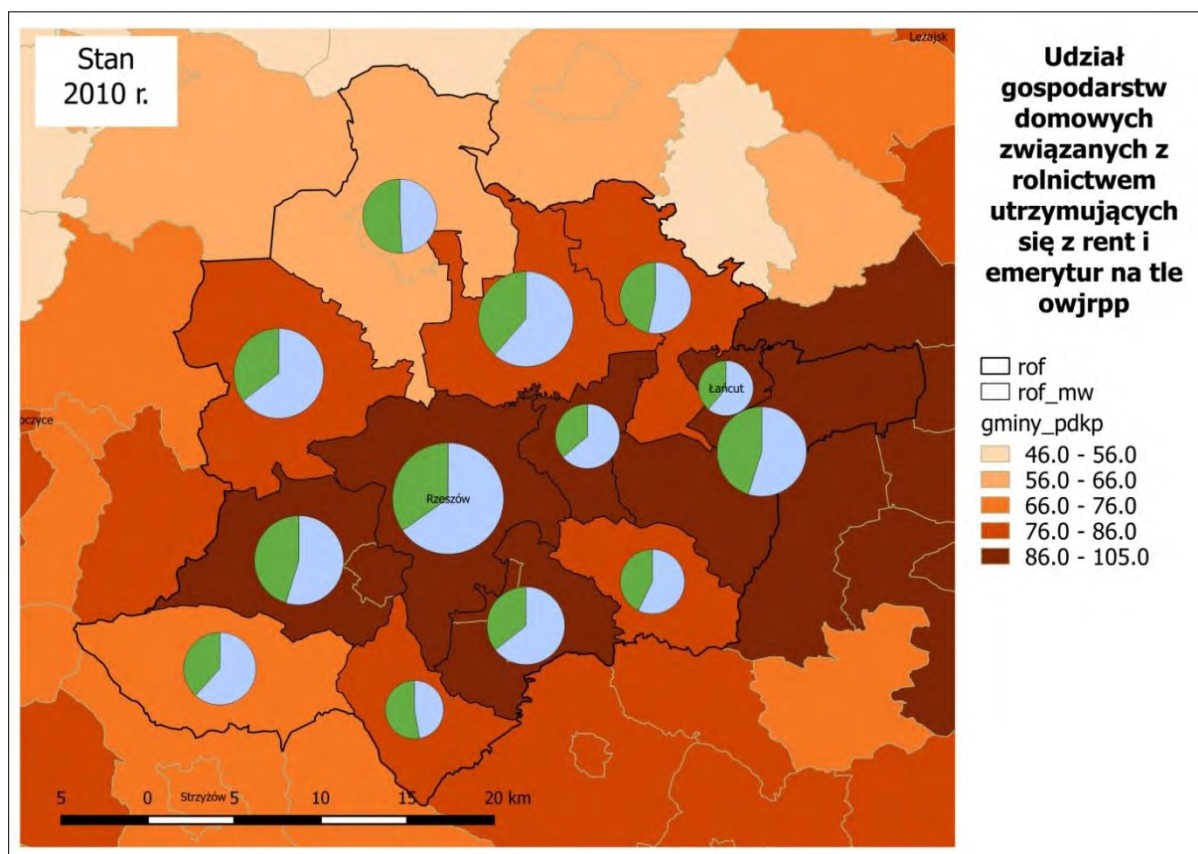
Rysunek 6. Udział gospodarstw domowych związanych z rolnictwem utrzymujących się z rent oraz emerytur w gminach ROF w 2002 roku na tle ogólnego wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w gminach województwa podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Województwo podkarpackie posiada większy od średniej krajowej udział kapusty, marchwi i buraków ćwikłowych w zbiorach warzyw ogółem. Trudno tu mówić o specjalizacji województwa w zakresie tych warzyw, ale na pewno ich zwiększony udział jest m.in. efektem wykorzystania dobrych warunków środowiskowych oraz nadpodaży rąk do pracy w wielu gminach. Podobnie gminy województwa specjalizujące się w produkcji sadowniczej, decydują o zwiększonym udziale produkcji gruszek i śliwek w województwie podkarpackim w stosunku do średniej krajowej. W obliczu malejącego znaczenia gospodarki rolnej zarówno w całym kraju jak i omawianym regionie, w ostatnich

latach (tj. 2011 – 2013) zauważyć można pozytywną tendencję w zakresie powierzchni upraw, jak i produkcji jedynie w przypadku owoców miękkich. W tej właśnie produkcji zaznacza się wpływ wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, gdzie można się spodziewać m.in. wzrostu produkcji malin w najbliższym okresie. Tego typu produkcja, zwłaszcza zaś owoców miękkich, może być elementem pozytywnie wpływającym na dochody rolnicze wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (szczególnie gmina wiejska Łańcut). Owoce te są poszukiwane zarówno na rynku krajowym, jak również w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Można prognozować, że warzywa wciąż będą stanowić atrakcyjną ofertę dla kupców z Ukrainy, co jednak będzie silnie uwarunkowane siłą nabywczą tamtejszej waluty – hrywny.

Wspomniane gminy środkowego pasa Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego posiadają nie tylko znakomite walory przyrodnicze ale również sprzyjające położenie w stosunku do dużych rynków zbytu (Rzeszów, Zachodnia Ukraina). Jednak, podobnie jak w wielu innych regionach kraju, gospodarstwa domowe związane z rolnictwem wykazują w znacznej mierze zależność od dochodów uzyskiwanych z rent oraz emerytur (Rysunek 6, Rysunek 7). W przypadku gminy Głogów Małopolski w 2010 roku wskaźnik ten przekraczał nawet 50,0%. Może to wynikać z faktu, że aż 1/5 użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych stanowią osoby w wieku 65 lat i więcej. Ponadto udział ten wzrósł pomiędzy dwoma ostatnimi spisami rolnymi (2002 – 2010). Jest to tendencja podobna do tej w całym województwie, jednak w gminach o najwyższych walorach przyrodniczych może oznaczać trudności z utrzymaniem się z rolnictwa w coraz większej liczbie rolniczych rodzin.

Rysunek 7. Udział gospodarstw domowych związanych z rolnictwem utrzymujących się z rent oraz emerytur w gminach ROF w 2010 roku na tle ogólnego wskaźnika jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w gminach województwa podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2013 roku w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadziło łącznie 36 680 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (tj. 23,0% firm zlokalizowanych w województwie podkarpackim). Obszarem o największej koncentracji działalności gospodarczych w skali całego badanego obszaru jest Rzeszów, gdzie w 2013 roku zlokalizowane były 23 703 różnego rodzaju podmioty gospodarcze (tj. 64,6% ogółu firm prowadzących działalność na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego). Na tle pozostałych gmin

obszaru funkcjonalnego dużą koncentracją podmiotów gospodarczych charakteryzowały się także miasto łańcut (2 023 firmy) oraz gminy: Głogów Małopolski (1 546 firm), Trzebownisko (1 514 firm), Boguchwała (1 475 firm), łańcut (1 313 firm) i Świlcza (1 043). W tym samym czasie najmniej podmiotów gospodarczych funkcjonowało na terenie gmin Lubenia (301 firm) i Chmielnik (400 firm).

Tabela 6. Wybrane informacje na temat podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

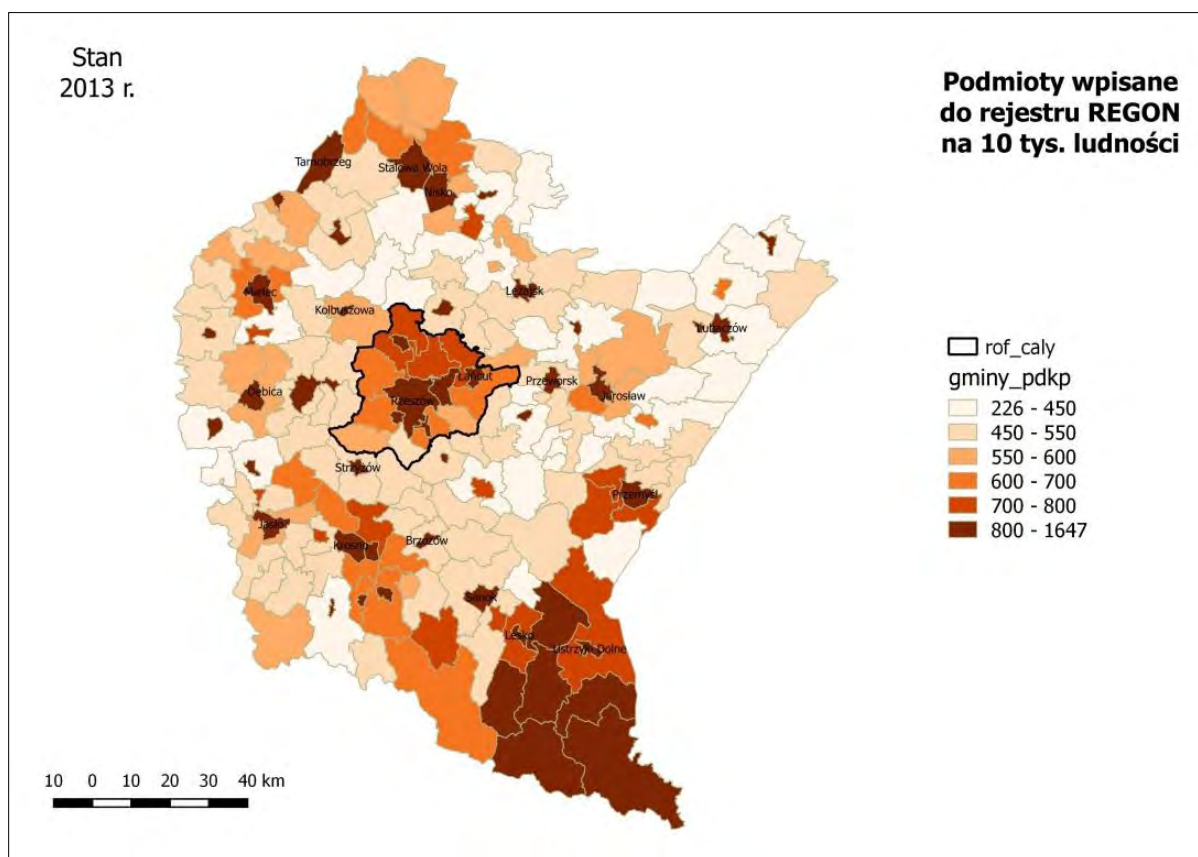
Jednostka terytorialna	Podmioty gospodarcze wpisane do REGON na 10 000 mieszkańców		Małe i średnie przedsiębiorstwa na 10 000 mieszkańców		Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	937	1 057	44	45	11	12
województwo podkarpackie	665	750	34	33	9	9
łańcut (m)	1 154	1 119	65	55	15	14
Czarna (w)	597	720	21	25	9	10
łańcut (w)	550	617	27	23	8	9
Boguchwała (mw)	634	758	26	29	9	10
Chmielnik (w)	455	592	25	28	6	8
Głogów Małopolski (mw)	649	804	38	44	9	10
Krasne (w)	892	933	34	32	13	13
Lubenia (w)	443	463	14	22	7	6
Świlcza (w)	590	644	29	28	8	8
Trzebownisko (w)	638	736	27	32	9	9
Tyczyn (mw)	658	742	26	37	9	10
Czudec (w)	462	598	29	26	7	8
Rzeszów (m)	1 171	1 294	55	53	13	13
ROF (z Rzeszowem)	906	1 029	43	43	11	12
ROF (bez Rzeszowa)	670	749	32	33	9	10

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem charakteryzującym zjawisko przedsiębiorczości jest liczba jednostek gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że pozarolnicza działalność gospodarcza w województwie podkarpackim mierzona liczbą firm w stosunku do ogólnej liczby ludności jest niższa od średniej dla Polski. Pomiędzy rokiem 2004 a 2013 wartość wskaźnika dla regionu utrzymywała się na poziomie 2/3 wartości dla kraju. W 2013 roku na każde 10 tysięcy mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 1 029 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (Tabela 6). Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznaczał się nieco niższym poziomem przedsiębiorczości w porównaniu ze średnią dla Polski (1 057). Niemniej jednak pod względem rozpatrywanej cechy Rzeszowski Obszar Funkcjonalny wypada bardzo korzystnie na tle województwa podkarpackiego, gdzie na każde 10 tysięcy mieszkańców przypadało przeciętnie 750 firm. W skali całego obszaru funkcjonalnego zarówno w 2004 roku, jak również w 2013 roku najwyższym poziomem przedsiębiorczości odznaczały się główne ośrodki miejskie czyli Rzeszów oraz łańcut (Tabela 6, Rysunek 8). W 2013 roku w stolicy województwa podkarpackiego wskaźnik przedsiębiorczości przyjmował wartość równą 1 294, natomiast w przypadku łańcuta kształtował się na poziomie odpowiednio 1 119 podmiotów. Pozostałe miasta Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (tj. Boguchwała, Tyczyny i Głogów Małopolski) również charakteryzowały się znacznie wyższą wartością omawianego wskaźnika w porównaniu z terenami wiejskimi. Jest to zrozumiałe i potwierdza ogólną prawidłowość obserwowaną w innych regionach kraju. Wartości nasycenia podmiotami gospodarczymi zbliżonymi do miast cechują się również niektóre gminy wiejskie – Trzebownisko, Krasne i Czarna. Takie wskaźniki na terenie jednostek wiejskich można wiązać m.in. z korzystnym wpływem bezpośredniej bliskości Rzeszowa i obecnością nowych

elementów infrastruktury transportowej – węzłów autostradowych oraz lotniska w Jasionce (gmina Trzebownisko). Najniższe wartości wskaźnika przedsiębiorczości reprezentują gminy położone przy południowej granicy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Lubenia i Czudec) oraz gmina wiejska Łańcut i gmina Świlcza. Tym samym rozkład przestrzenny przedsiębiorczości ukazuje silną koncentrację działalności gospodarczej w ośrodkach miejskich Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego i bardzo niską przedsiębiorczość na peryferyjnie położonych obszarach wiejskich.

Analiza wskaźnika przedsiębiorczości w przemyśle oraz budownictwie określonej liczbą podmiotów w tym dziale w przeliczeniu na 1000 mieszkańców pozwala uszczegółowić ogólny obraz zjawiska przedsiębiorczości na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Przedsiębiorczość tego typu koncentruje się poza obszarem największych miast Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale w bezpośrednim ich otoczeniu. Najwyższe wartości wskaźnika charakteryzują gminę Krasne, w której na 1000 mieszkańców przypada ponad 25 firm z tego działu. Przeciętne wartości wskaźnika są charakterystyczne dla gmin położonych na północ od Rzeszowa, jak również miasta i gminy Tyczyn oraz miasta Boguchwała.

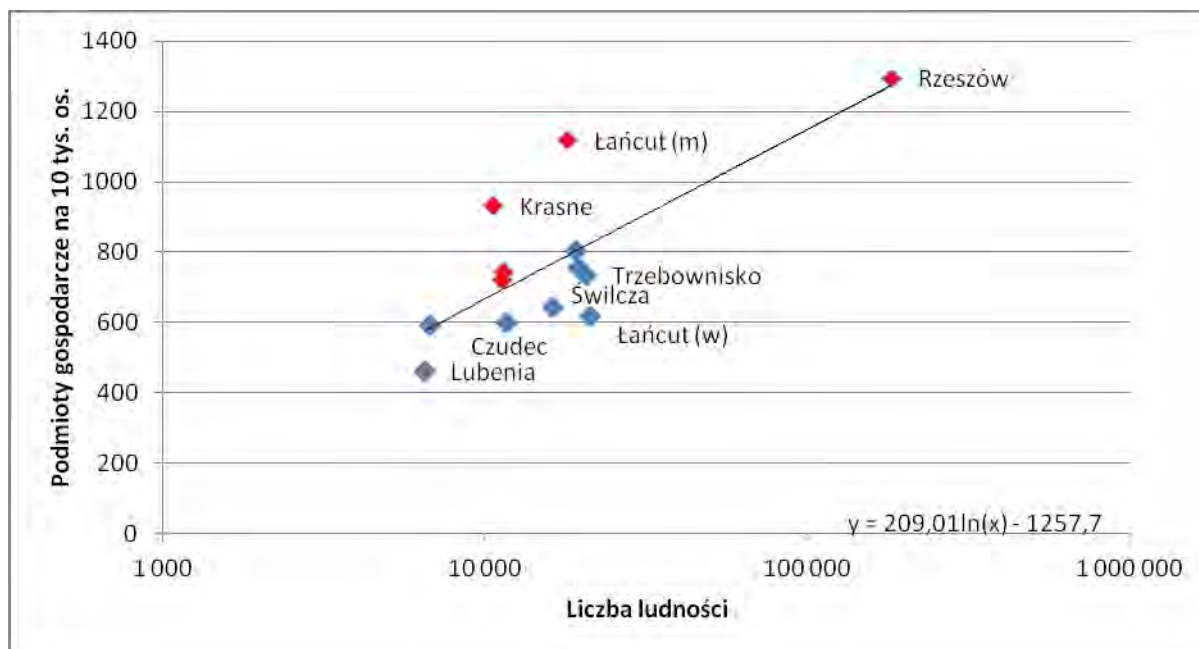

Rysunek 8. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tysięcy mieszkańców w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zestawienie zależności wielkości ośrodka oraz nasycenia podmiotami gospodarczymi (Rysunek 9) wskazuje na stosunkowo dobrą sytuację miasta Łańcut i gminy Krasne. W przypadku tej drugiej gminy należy mieć na uwadze, że w 2006 roku nastąpiło wchłonięcie jej najbardziej zurbanizowanej części przez miasto Rzeszów. W przypadku wspomnianych dwóch jednostek osadniczych ilość podmiotów gospodarczych jest wyraźnie większa w stosunku do ich potencjału ludnościowego niż w pozostałych gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na drugim końcu tego porównania znajdują się wiejskie gminy obszaru funkcjonalnego, a mianowicie: Łańcut, Lubenia, Czudec i Trzebownisko. Taki stan rzeczy może być związany z rolniczym charakterem tych gmin, gdzie osoby zamieszkałe w gospodarstwach domowych związanych z ziemią rzadziej podejmują się samodzielnej działalności gospodarczej (szczególnie tej rejestrowanej w statystykach).

Przez całą rozpatrywaną dekadę (tj. w latach 2004 – 2013) poziom przedsiębiorczości w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego należał do wyższych w województwie. W obrębie obszaru funkcjonalnego jednak tylko Rzeszów, miasto łańcut oraz gmina Krasne miały w 2004 roku wskaźniki wyższe od średniej dla województwa podkarpackiego (Tabela 6). W 2013 roku do tej grupy gmin o ponadprzeciętnym poziomie przedsiębiorczości na tle regionu dołączyły również miejsko-wiejskie gminy Boguchwała oraz Głogów Małopolski (głównie dzięki wysokiej przedsiębiorczości w ośrodkach miejskich tych jednostek). W związku z powyższym, z wyjątkiem gminy Krasne, to wciąż przede wszystkim Rzeszów, a w dalszej kolejności pozostałe miasta Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odpowiadają za wysoki poziom przedsiębiorczości. W 2013 roku najniższą pod tym względem gmina Lubenia cechowała się niemal trzykrotnie niższą wartością rozpatrywanego wskaźnika, w porównaniu ze stolicą regionu – Rzeszowem.

Rysunek 9. Zależność między wielkością ośrodka a poziomem przedsiębiorczości w gminach ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

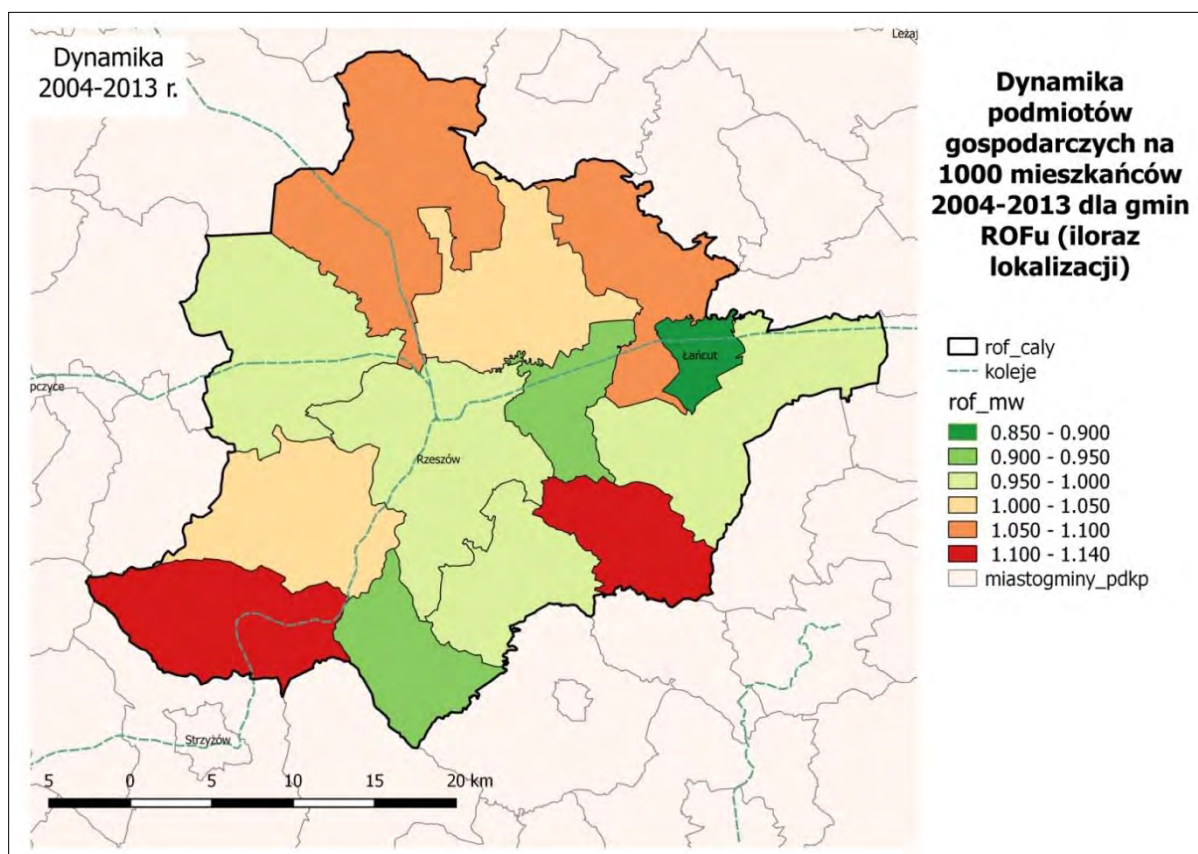
Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013 na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego miał miejsce wyraźny przyrost liczby nowych podmiotów gospodarczych. W stosunku do 2004 liczba firm w granicach całego obszaru funkcjonalnego zwiększyła się o 6 060 jednostek, tj. o 19,8%. Tym samym dynamika przyrostu nowych podmiotów gospodarczych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego była wyższa od średniej dla Polski (13,8%) i województwa podkarpackiego (14,4%).

W omawianej dekadzie zaszły także pozytywne zmiany w zakresie poziomu przedsiębiorczości mierzonego ilością podmiotów gospodarczych przypadających przeciętnie na 1000 mieszkańców. Na samym początku należy jednak zaznaczyć, iż województwo podkarpackie cechujące się niższą wartością w stosunku do średniej dla Polski miało też minimalnie słabszą dynamikę tego wskaźnika w stosunku do całego kraju. Oznacza to, że dystans pomiędzy województwem podkarpackim a Polską w zakresie wartości wskaźnika przedsiębiorczości zwiększa się. Z kolei Rzeszowski Obszar Funkcjonalny wykazał dynamikę większą niż województwo i kraj. W latach 2003 – 2013 liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zwiększyła się we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego z wyjątkiem miasta łańcuta (Tabela 6). Rzeszów i gmina miejsko-wiejska Tyczyn wykazały się wzrostem, choć mniejszym od średniej dla całego obszaru funkcjonalnego (Rysunek 10). W tej grupie, wykazującej dynamikę mniejszą niż cały Rzeszowski Obszar Funkcjonalny znalazły się też gminy wiejskie: Lubenia, Krasne, Świlcza oraz łańcut.

Zmiany, jakie zaszły w poziomie przedsiębiorczości w latach 2004 – 2013 zaznaczają się pozytywnie w dwóch grupach gmin. Pierwszą z nich stanowią gminy wiejskie położone w południowej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2004 roku wyjściowy wskaźnik podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000

mieszkańców był tam najniższy w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym oraz o około 1/3 mniejszy od średniej dla województwa podkarpackiego. Przy tak niskich wskaźnikach łatwiej na ich terenie zauważyć pozytywną dynamikę zmian. Inaczej jest w przypadku „lokomotywy” regionu, czyli miasta Rzeszowa. Zarówno w roku 2004, jak i 2013 na jego obszarze ilość podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców była najwyższa w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym oraz jedna z wyższych regionie. Miasto cechuje stosunkowo niska dynamika wzrostu nasycenia podmiotami gospodarczymi. Z jednej strony jest to wynik wysokiego wskaźnika w roku wyjściowym. Z drugiej strony o słabszej dynamice decydował szereg zmian granic administracyjnych, które miały miejsce w omawianej dekadzie. W ich wyniku w mieście znalazły się słabiej zaludnione tereny wiejskie o stosunkowo niższym poziomie przedsiębiorczości.

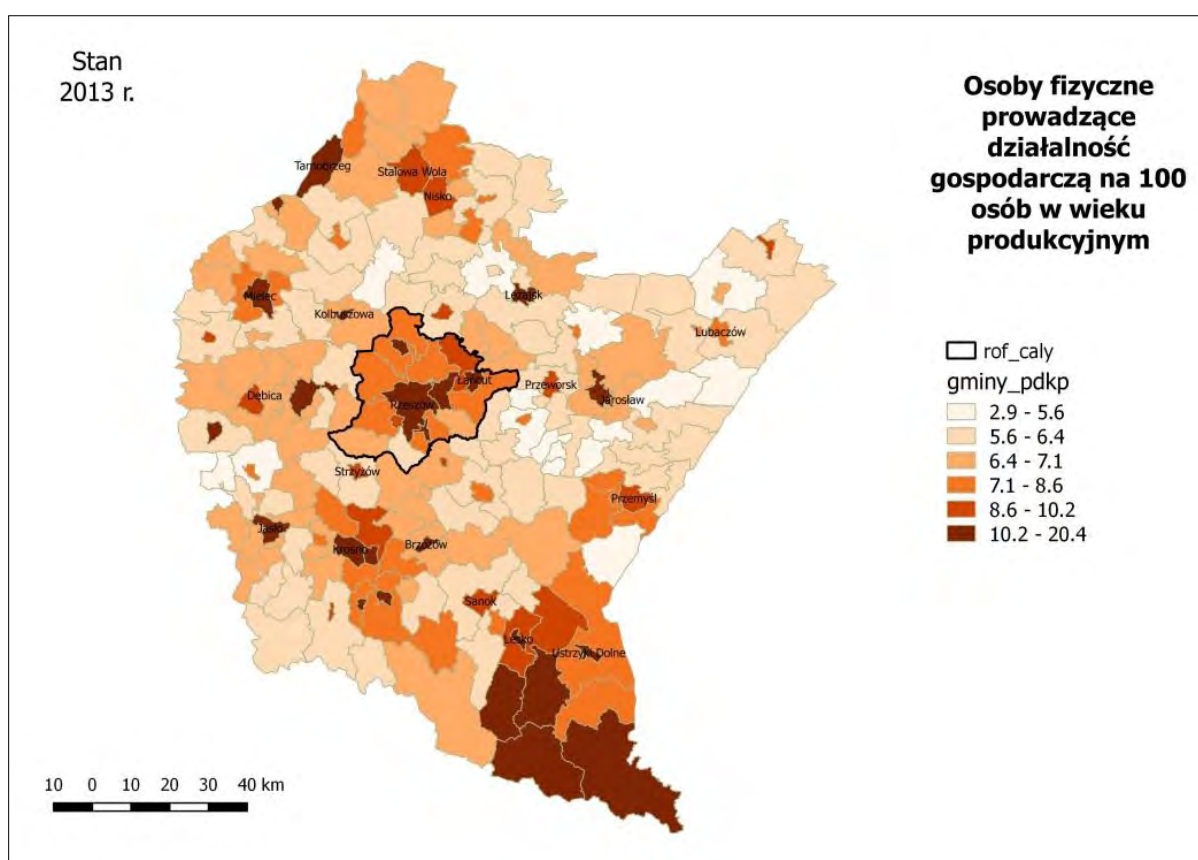
Rysunek 10. Dynamika podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2004 – 2013 według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (średnia dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego = 1)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Obok zjawiska przedsiębiorczości mierzonego ogólną liczbą podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON warto również zwrócić uwagę na aktywność małych oraz średnich przedsiębiorstw, które pod wieloma względami są podstawą funkcjonowania gospodarki w skali lokalnej. W 2013 roku w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadziło 1 529 jednostek reprezentujących ten sektor wielkościowy. Ponad 60,0% z nich zlokalizowanych było na terenie Rzeszowa (962 firmy). Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego względnie dużą liczbę małych i średnich przedsiębiorstw zaobserwowano również na terenie gmin: Głogów Małopolski (85 firm), Trzebownisko (65 firm) i Boguchwał (56 firm). Równocześnie na każde 10 tysięcy mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku przypadało przeciętnie 43 małe i średnie przedsiębiorstwa, podczas gdy średnie wartości w Polsce i województwie podkarpackim wyniosły odpowiednio 45 i 33 (Tabela 6). Podobnie jak w przypadku ogólnego wskaźnika przedsiębiorczości, także w zakresie koncentracji małych i średnich przedsiębiorstw najwyższe wartości uzyskały główne ośrodki miejskie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, a mianowicie Rzeszów (53) i Łańcut (55). Warto odnotować, iż wartość badanego wskaźnika w przypadku powyższych miast jest niemal dwukrotnie wyższa od średniej dla całego regionu. Równocześnie należy zaznaczyć, iż gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są wyraźnie

zróżnicowane pod względem rozpatrywanej cechy. Poza najważniejszymi miastami obszaru funkcjonalnego wysokim wskaźnikiem koncentracji małych i średnich przedsiębiorstw odznaczały się także gminy: Głogów Małopolski (44), Tyczyn (37), Krasne oraz Trzebownisko (32). Z kolei najmniejszą liczbą małych i średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców charakteryzowały się gmina Lubenia (22) i gmina wiejska Łańcut (23). Na podstawie przytoczonych powyżej danych statycznych należy stwierdzić, iż w ramach działań gospodarczych Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego należy przede wszystkim dążyć do wsparcia rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich tej struktury przestrzennej.

Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego niezwykle ważną rolę odgrywa także poziom przedsiębiorczości mieszkańców, mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą. W 2013 roku na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego własną działalność gospodarczą prowadziło w sumie 26 481 osób fizycznych. Największą liczbą osób fizycznych prowadzących własną działalność odznaczał się Rzeszów (15 985). Na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego dużo osób fizycznych prowadziło działalność w mieście Łańcut (1 521) oraz na terenie gmin: Boguchwała (1 221), Trzebownisko (1 211), Głogów Małopolski (1 177) i Łańcut (1 124). Najniższą liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą cechowały się gminy Lubenia (252) oraz Chmielnik (325).

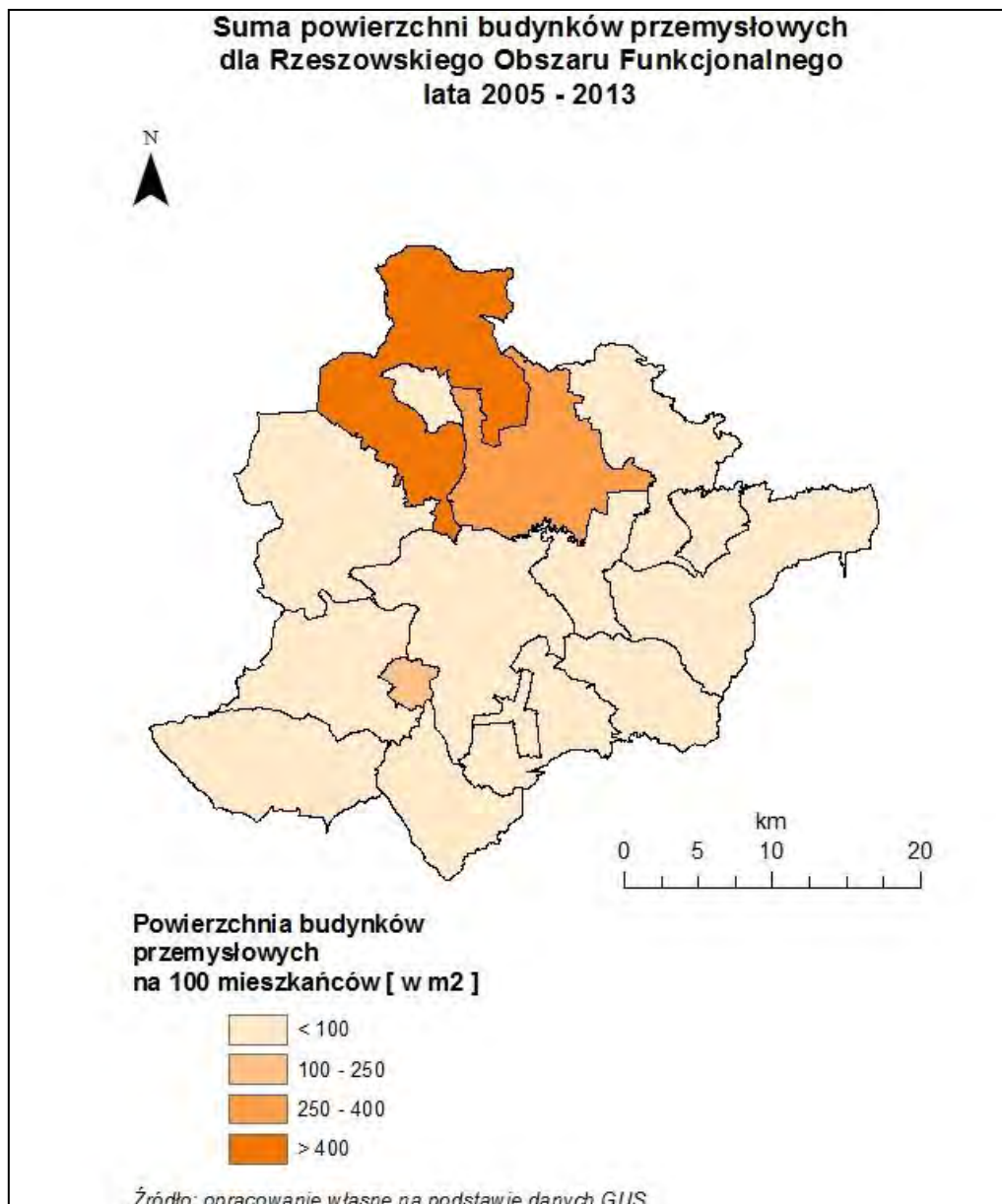

Rysunek 11. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem, który w najlepszy sposób pozwala uchwycić poziom przedsiębiorczości mieszkańców jest liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2013 roku w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wskaźnik ten przyjmował wartość równą 12, tym samym kształtując się na poziomie średniej dla kraju oraz powyżej średniej dla województwa podkarpackiego (Tabela 6). Spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwyższą wartością rozpatrywanego miernika aktywności gospodarczej mieszkańców cechowały się miasta Łańcut (14) i Rzeszów (13) oraz gmina Krasne (13). Na tle pozostałych gmin względnie wysokim poziomem przedsiębiorczości odznaczały się również gminy: Czarna, Boguchwała, Głogów Małopolski oraz Tyczyn – w przypadku każdej z nich na 100 osób w wieku produkcyjnym

przypadało przeciętnie 10 osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą. Podobnie, jak dla ogólnego wskaźnika przedsiębiorczości, także w przypadku rozpatrywanego miernika największą jego wartością odznaczają się ośrodki miejskie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Rysunek 11). W związku z powyższym w ramach działań gospodarczych mających urzeczywistnić się poprzez Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego należy zmierzać w szczególności do podniesienia poziomu aktywności gospodarczej, jak również przedsiębiorczości mieszkańców obszarów wiejskich.

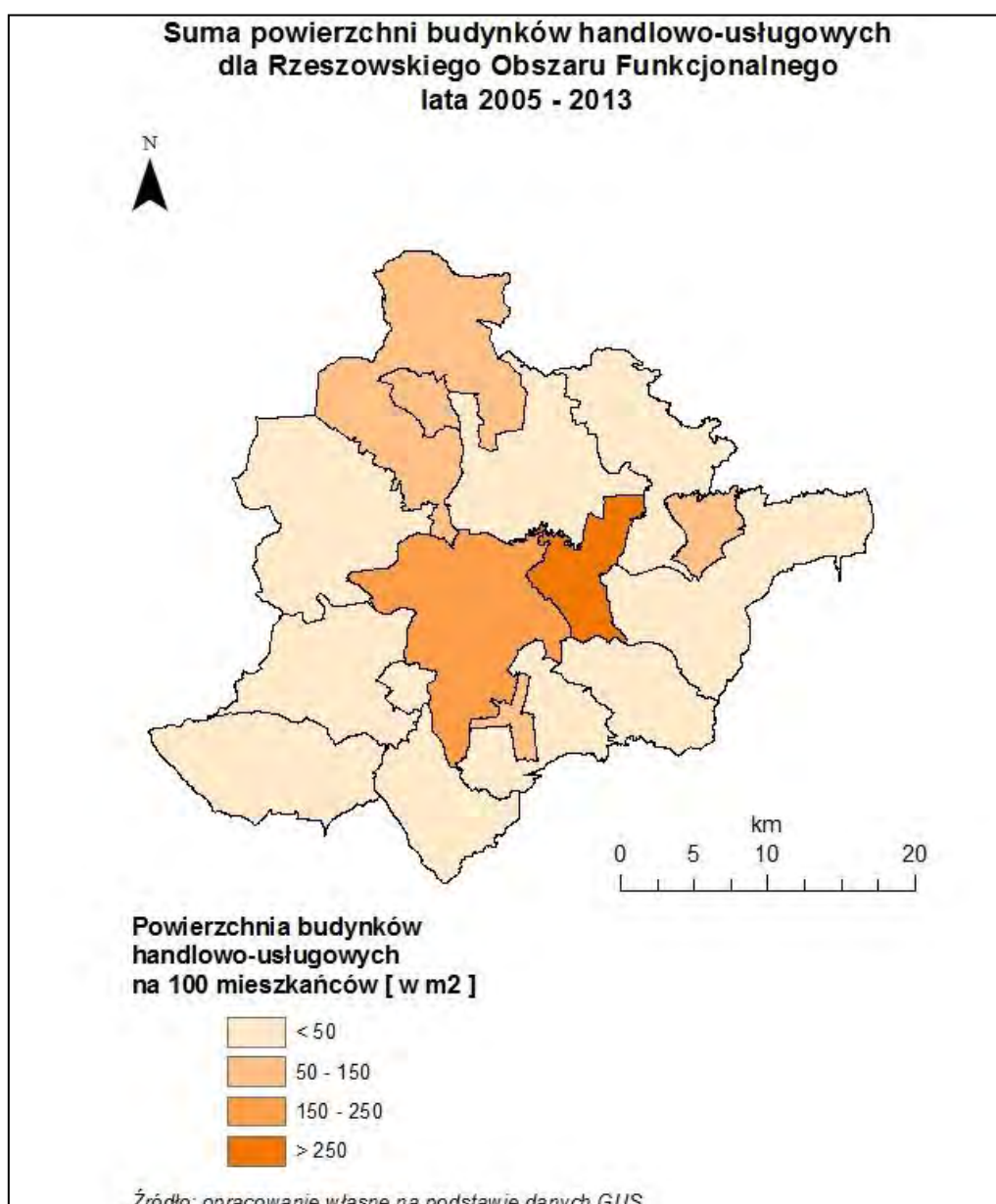
Rysunek 12. Suma powierzchni budynków przemysłowych na 100 mieszkańców według gmin ROF w latach 2005 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2005 – 2013 wyraźnie widoczne były procesy zmniejszania się roli rozwoju przemysłu na terenie samego miasta Rzeszowa. Gros nowej działalności przemysłowej skupiło się w dwóch północnych jednostkach terytorialnych Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, a mianowicie obszarze wiejskim gminy Głogów Małopolski oraz gminie Trzebownisko, jak również w mniejszym stopniu na terenie miasta Boguchwała (Rysunek 12). Sytuacja ta wynika z intensywnego rozwoju dwóch stref przemysłowych w obu północnych obszarach, zlokalizowanych w Jasionce i Rogoźnicy. Na tą drugą przypadło prawie 40,0% ogółu powierzchni obiektów przemysłowych wybudowanych w tym okresie na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Gmina Trzebownisko

skupiła mniej, bo niecałe 29,0%, zaś dopiero na trzecim miejscu z wynikiem 13,5% znalazł się Rzeszów. Tendencje te mogą ulec osłabieniu wraz z rozwojem rzeszowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Rzeszów – Dworzysko (będącej podstrefą SSE EURO-PARK Mielec), jednak w dłuższej perspektywie czasowej znaczenie gmin ościennych w zakresie nowych inwestycji przemysłowych będzie bez wątpienia rosło (w szczególności w przypadku gminy Boguchwała, gdzie zlokalizowana jest podstrefa Krakowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, tj. Krakowskiego Parku Technologicznego Sp. z o.o.).

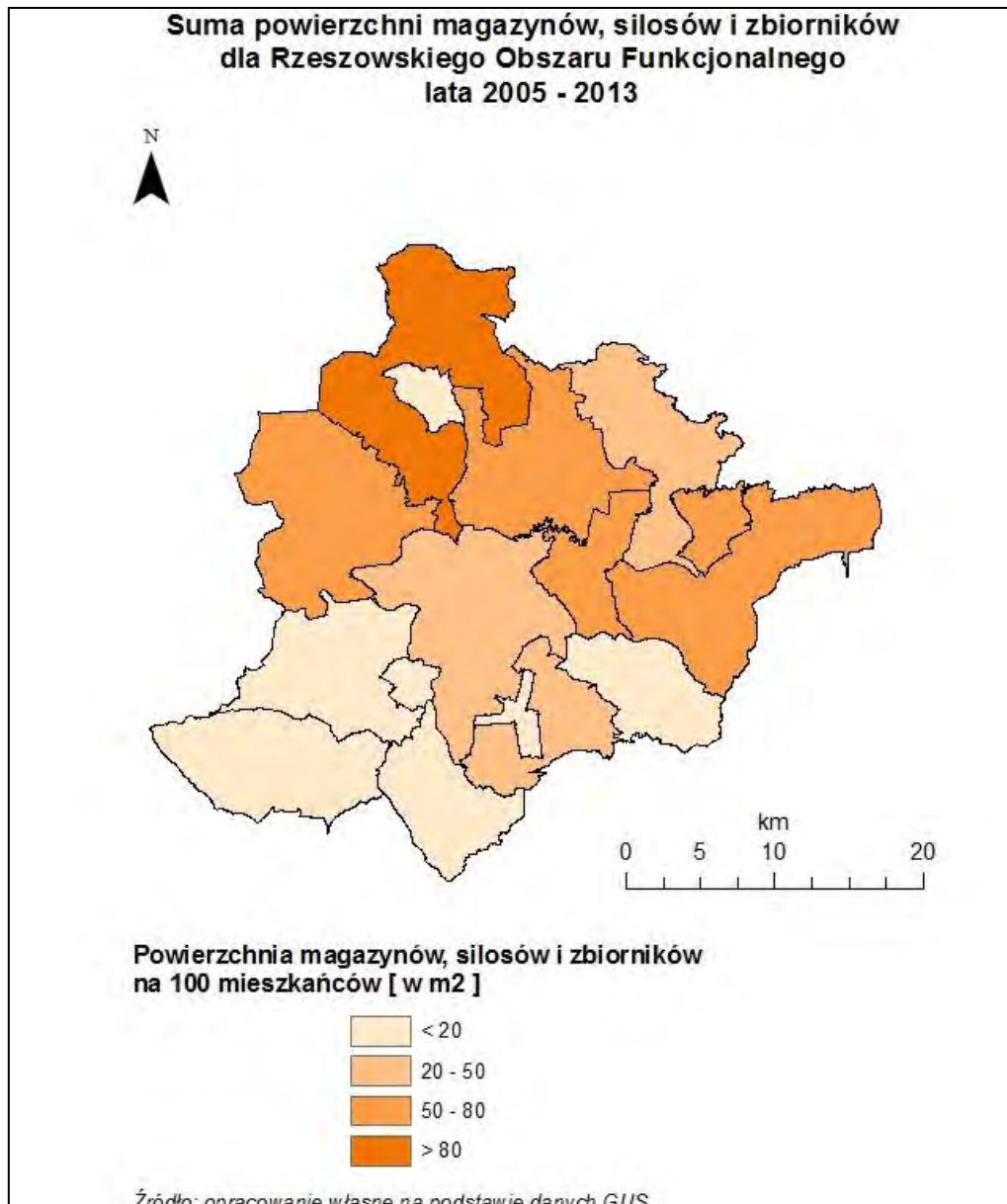
Działalność usługowo-handlowa na ogół koncentruje się w największych ośrodkach miejskich. Nie inaczej sytuacja przedstawia się na obszarze Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dla zobrazowania sytuacji w tym zakresie posłużono się sumaryczną powierzchnią nowo oddanych do użytku obiektów usługowo-handlowych w latach 2005 – 2013, którą następnie odniesiono do liczby mieszkańców. Wartości najwyższe charakterystyczne były dla gminy Krasne, w której w 2006 roku otworzono duże centrum handlowe (Centrum Handlowe *Auchan* oraz Sklep Budowlano-Dekoracyjny *Leroy-Merlin*), a także głównego ośrodka miejskiego obszaru funkcjonalnego – miasta Rzeszowa. Wartości przeciętne charakteryzowały pozostałe miasta Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego za wyjątkiem miasta Boguchwała oraz obszar wiejski gminy Głogów Małopolski (Rysunek 13).

Rysunek 13. Suma powierzchni budynków handlowo-usługowych na 100 mieszkańców według gmin ROF w latach 2005 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W analizowanym okresie miasto Rzeszów koncentrowało ponad ¼ całej wybudowanej wówczas powierzchni usługowo-handlowej. Gmina Krasne odpowiadała za jej około 11%, zaś znaczące wartości osiągnęły jeszcze miasta Głogów Małopolski (2,6%) i Łańcut (2,5%), a także gmina Trzebownisko (2,0%). Za ten stan odpowiada przede wszystkim rozwój handlu wielkopowierzchniowego, w tym hipermarketów i supermarketów oraz różnych galerii handlowych. Pozycja Rzeszowa, pomimo rozwoju mniejszych sieci handlowych w innych gminach pozostawała w badanym okresie wysoka.

Rysunek 14. Suma powierzchni magazynowo-składowych na 100 mieszkańców według gmin ROF w latach 2005 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozmieszczenie nowej powierzchni magazynowo-składowej na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wykazuje znacznie mniejszy stopień koncentracji od omówionych wyżej aktywności w zakresie nowych zakładów przemysłowych czy też jednostek handlowo-usługowych. Wysokie wartości wskaźników w przeliczeniu na 100 mieszkańców reprezentują gminy północnej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego z wyłączeniem gminy Czarna (Rysunek 14). Najwyższe wartości charakteryzują obszar wiejski gminy Głogów Małopolski. Najniższymi wartościami, poniżej 20 m² powierzchni w przeliczeniu na 100 mieszkańców cechowały się gminy południowej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego i miasto Głogów Małopolski. W tym przypadku za blisko 60% ogółu

tego rodzaju nowej powierzchni odpowiadały w podobnej mierze: obszar wiejski gminy Głogów Małopolski oraz miasto Rzeszów. Udziały na poziomie wyraźnie niższym, bo kilkuprocentowym odznaczały gminy Trzebownisko, Świlcza, Krasne, oraz miasto i gminę wiejską Łańcut.

3.2.2. RYNEK PRACY

Na koniec 2013 roku, na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego pracowało niespełna 110 tysięcy osób, z czego na samo miasto centralne przypadało 81 424 osoby, czyli 74,1% ogółu liczby pracujących poza rolnictwem (Tabela 7). Drugim największym miejscem koncentracji pracujących na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest miasto Łańcut, gdzie pracowało 6 036 osób, a następnie gmina miejsko-wiejska Głogów Małopolski (5 716 osób). Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego względnie dużą koncentracją pracujących odznaczają się także gminy: Trzebownisko (4 395 osób) i Boguchwała (2 053 osób). Równocześnie relatywnie duża liczba osób znajduje zatrudnienie w granicach gmin: Krasne, Świlcza, Łańcut i Tyczyn (Rysunek 15). Z kolei obszarem o najmniejszej koncentracji pracujących jest gmina Lubenia (jedynie 312 osób). Warto w tym miejscu zwrócić szczególną uwagę na ponad dwukrotny wzrost liczby pracujących w gminach Głogów Małopolski i Trzebownisko, jaki miał miejsce w latach 2004 – 2013. Tak spektakularny wzrost liczby pracujących w powyższych gminach bez wątpienia wynika z faktu lokalizacji na ich obszarze podstref Specjalnych Stref Ekonomicznych i związanym z nimi rozwojem nowych zakładów produkcyjnych. Skala skupienia miejsc pracy w rdzeniu Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego powoduje, że należy oczekiwać modelu interakcji w zakresie dojazdów do pracy określanego mianem centryczno-radialnego (ang. *hub and spoke*). Wyraża się on w tym, że struktura przestrzenna danego obszaru jest wyraźnie zdominowana przez jeden punkt rdzeniowy, będący węzłem aktywności, otoczony przez mniejsze jednostki, które ciążą do niego (zob. Grzeszczak 1999 za Markusen 1996).

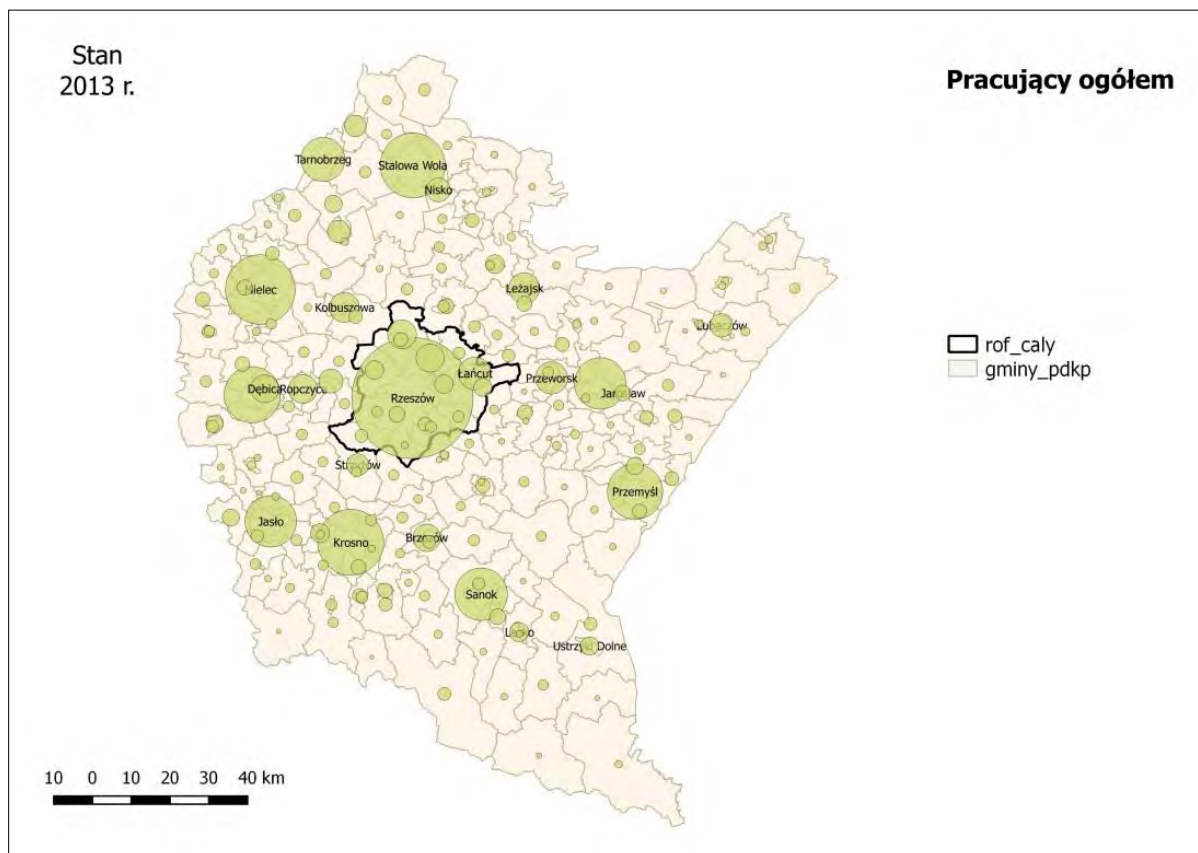
Tabela 7. Liczba pracujących poza rolnictwem według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Liczba osób pracujących poza rolnictwem indywidualnym		Dynamika pracujących poza rolnictwem w latach 2004 – 2013 [w %]	Odsetek pracujących na terenie ROF [w %]	
	2004	2013		2004	2013
ROF (z Rzeszowem)	89 212	109 962	123,26	100,00	100,00
ROF (bez Rzeszowa)	21 384	28 538	133,45	23,97	25,95
Łańcut (m)	6 093	6 036	99,06	6,83	5,49
Czarna (w)	845	838	99,17	0,95	0,76
Łańcut (w)	1 347	1 861	138,16	1,51	1,69
Boguchwała (mw)	2 075	2 053	98,94	2,33	1,87
Chmielnik (w)	682	718	105,28	0,76	0,65
Głogów Małopolski (mw)	2 601	5 716	219,76	2,92	5,20
Krasne (w)	1 412	1 919	135,91	1,58	1,75
Lubenia (w)	210	312	148,57	0,24	0,28
Świlcza (w)	1 578	1 914	121,29	1,77	1,74
Trzebownisko (w)	2 018	4 395	217,79	2,26	4,00
Tyczyn (mw)	1 508	1 809	119,96	1,69	1,65
Czudec (w)	1 015	967	95,27	1,14	0,88
Rzeszów (m)	67 828	81 424	120,04	76,03	74,05

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Określenie zasięgu, kierunków oraz natężenia codziennych przemieszczeń związanych z dojazdami do pracy jest jednym z podstawowych sposobów rozpoznania organizacji systemu przestrzenno-gospodarczego określonego terytorium, w szczególności umożliwia poznanie wielkości interakcji między poszczególnymi obszarami, a także wyznaczenie zasięgu oddziaływania poszczególnych ośrodków (zob. Śleszyński 2012, Tacoli 1998). Rozpoznanie

takie jest konieczne, aby móc efektywnie realizować najbardziej optymalną, ukierunkowaną terytorialnie politykę rozwoju społeczno-gospodarczego.

Rysunek 15. Liczba pracujących według miejscowości w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym w 2013 roku

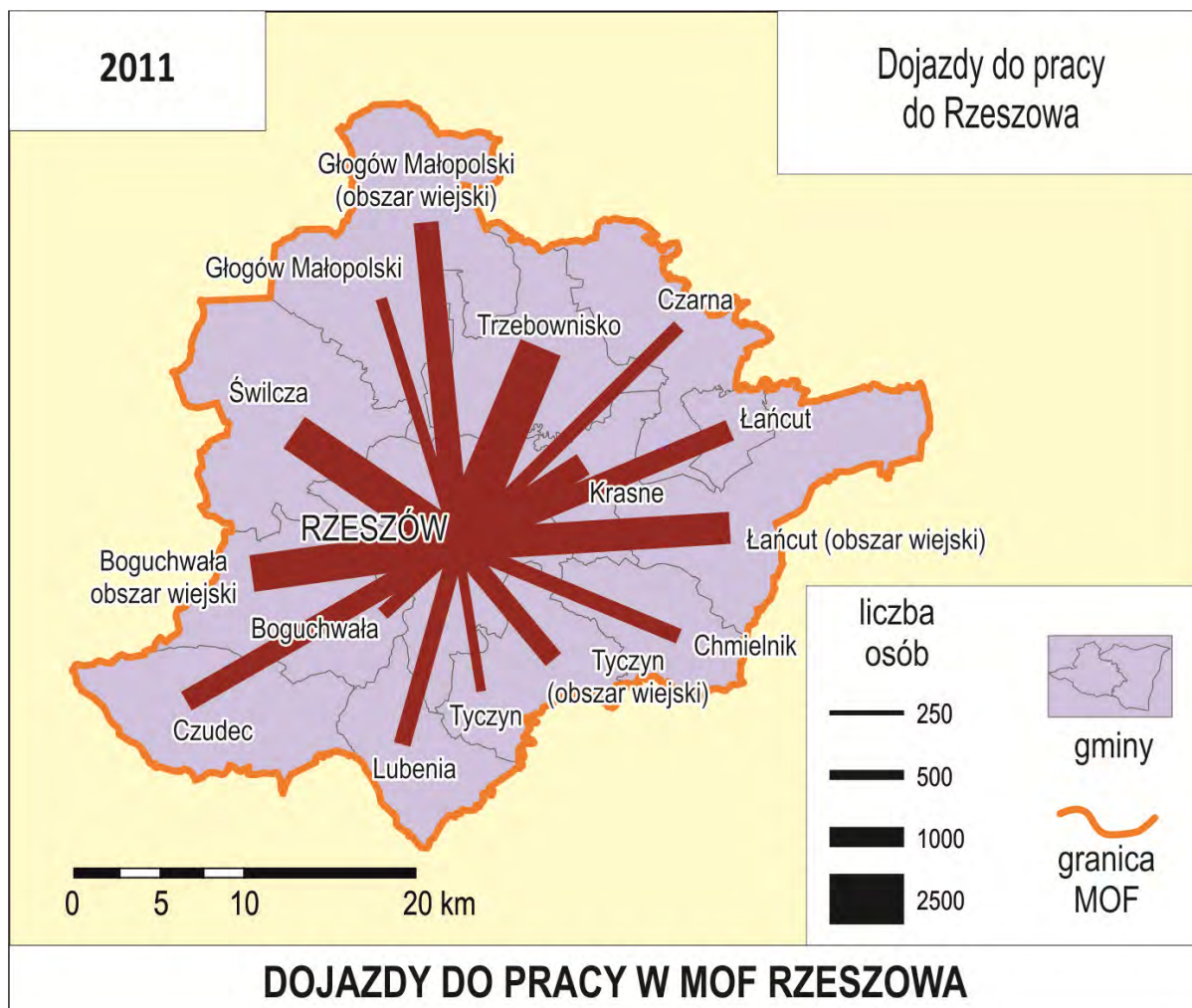
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W świetle danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011 wzajemnie przepływy pracowników pomiędzy gminami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego obejmowały ponad 25,1 tysiąca osób. Zdecydowana większość tych relacji dotyczyła przyjazdów do pracy w Rzeszowie (niespełna 16,9 tysiąca osób), co stanowiło 67,1% ogółu dojazdów do pracy. W przypadku wyjazdów do pracy z Rzeszowa do pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wartość przepływów wyniosła 1,3 tysiąca osób. Suma dojazdów i wyjazdów do pracy pomiędzy Rzeszowem i gminami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wyniosła ponad 20,0 tysięcy osób, co stanowiło prawie 80,0% wszystkich dojazdów w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Największe potoki dojazdów do pracy na poziomie gminnym do Rzeszowa dotyczą gmin Boguchwała (około 2,5 tysiąca osób) oraz Trzebownisko (2,1 tysiąca osób), a następnie gmin Świlcza (1,8 tysiąca osób) i gminy wiejskiej Łańcut. Przy czym w tym ostatnim przypadku należy pamiętać, że miasto Łańcut stanowi osobną gminę w stosunku do obszaru wiejskiego gminy Łańcut. Gdyby policzyć łączne dojazdy zarówno z gminy miejskiej, jak i wiejskiej Łańcut to wielkość przepływu przekroczyłaby 2,6 tysiąca osób (Rysunek 16).

Różnice w bezwzględnej skali dojazdów do pracy do Rzeszowa związane są w głównej mierze z fizyczną odległością poszczególnych gmin od tego miasta, dostępnością komunikacyjną, a także potencjałem demograficznym gmin otaczających, mierzonym liczbą osób w wieku produkcyjnym.

Średnio dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjazdy do pracy do Rzeszowa są znacznie ponad pięciokrotnie większe niż wyjazdy z Rzeszowa do pracy w gminach obszaru funkcjonalnego, co podkreśla rolę miasta rdzeniowego jako niekwestionowanego centrum ekonomicznego całej badanej struktury przestrzennej. Na poziomie zbliżonym do tej średniej wartości cechują się relacje pomiędzy Rzeszowem a miastami Łańcutem oraz Głogowem Małopolskim. Najbardziej odbiega od nich wskaźnik dla gminy wiejskiej Łańcut, gdzie przepływy w kierunku Rzeszowa są prawie 30 razy większe niż dojazdy z Rzeszowa do tej gminy, co wskazuje na wiodącą

funkcję mieszkaniową tej ostatniej jednostki terytorialnej. Bardzo wysokie dysproporcje – ponad dziesięciokrotne dotyczą również gminy Czudec oraz obszarów wiejskich gmin Tyczyn i Boguchwała. Z kolei miasto Tyczyn, obszar wiejski gminy Głogów Małopolski oraz miasto Boguchwała cechują się bardziej zrównoważoną relacją z miastem centralnym (wartość wskaźnika wynosi odpowiednio: 1,99, 2,14 i 2,41). Zaobserwowane różnice w kierunkowych relacjach między rdzeniem Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego a strefą otaczającą obrazują więc dysproporcje w rozwoju struktury gospodarczej obszaru funkcjonalnego, w tym stopnia suburbanizacji działalności gospodarczej i rozmieszczenia funkcji usługowych w strefie podmiejskiej Rzeszowa.

Rysunek 16. Liczba mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego dojeżdżających do pracy do Rzeszowa w 2011 roku

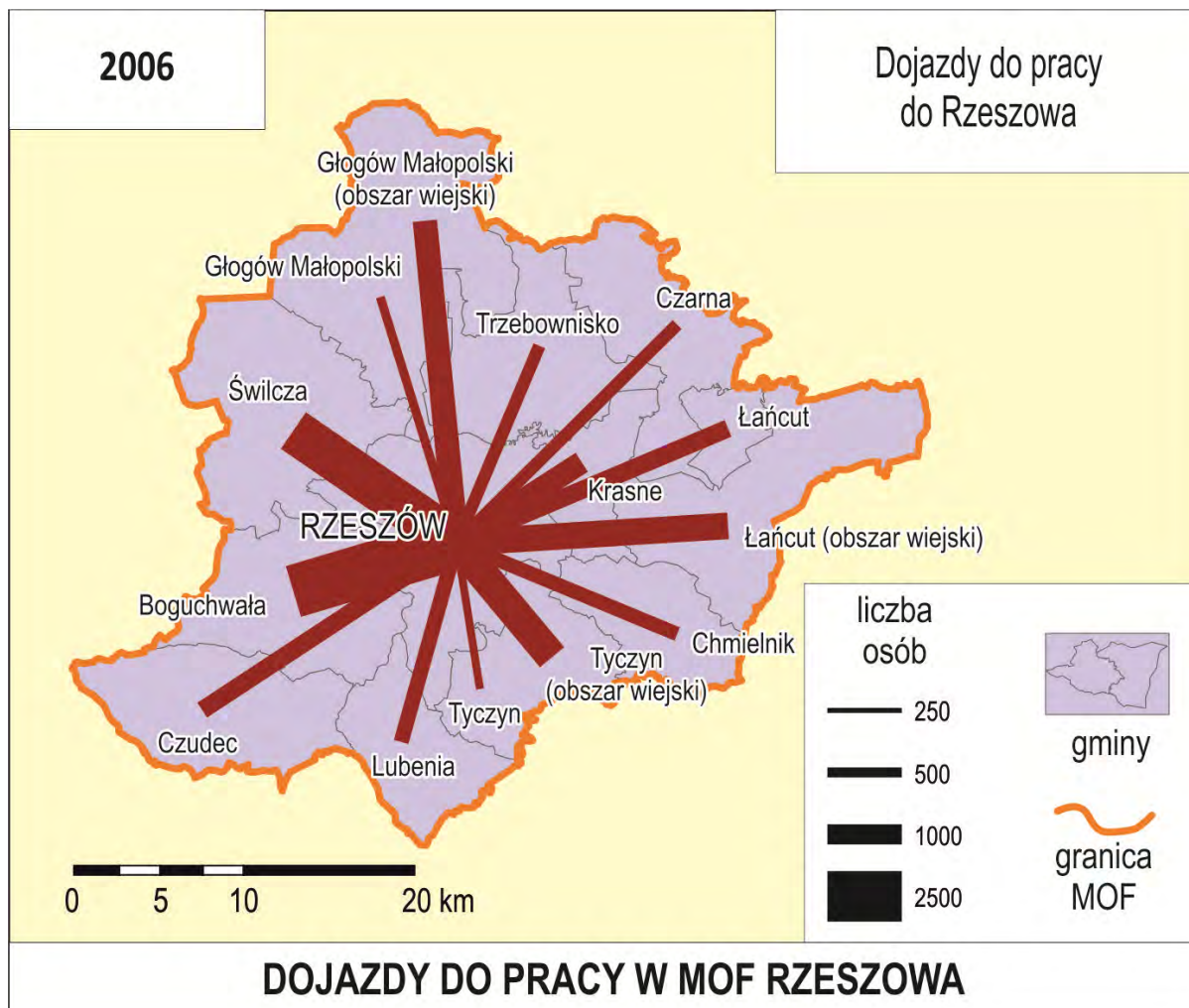
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane Narodowego Spisu Powszechnego 2011)

Wzajemne przepływy pomiędzy gminami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego bez uwzględnienia powiązań z Rzeszowem, w świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego obejmowały w 2011 roku 5,15 tysiąca osób. W rzeczywistości są one nieco większe, gdyż dane te nie zawierają informacji o oddziaływaniach międzygminnych mniejszych niż 9 osób. Największą rolę odgrywają powiązania z miastem Łąncut – 1,8 tysiąca osób dojeżdżających (około 35,0% dojazdów do pracy w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego z pominięciem Rzeszowa), zaś najmniejsza jest skala powiązań z gminą Czudec (49 osób). Zarówno Rzeszów, jak i takie miasta jak Łąncut czy Tyczyn cechują się dużą nadwyżką przyjeżdżających do pracy z innych gmin wiejskich Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Odwrotna sytuacja jest w przypadku większości pozostałych gmin (zwłaszcza Czudec czy Czarna), które tylko w znikomym stopniu są miejscami pracy dla mieszkańców innych gmin obszaru funkcjonalnego.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na najważniejsze różnice w zakresie dojazdów do pracy do Rzeszowa, jakie zaobserwowano w stosunku do poprzedniego badania przepływów związanych z zatrudnieniem z 2006 roku. W 2011 roku zaobserwować można znacznie większą skalę dojazdów do pracy do Rzeszowa z gminy Trzebowniko

(Rysunek 16, Rysunek 17). Jednocześnie wyraźnemu ograniczeniu uległy dojazdy do pracy do Rzeszowa z terenu wiejskiego gminy Tyczyn, co należy wiązać z faktem przyłączenia do miasta sołectw Budziwój oraz Biała.

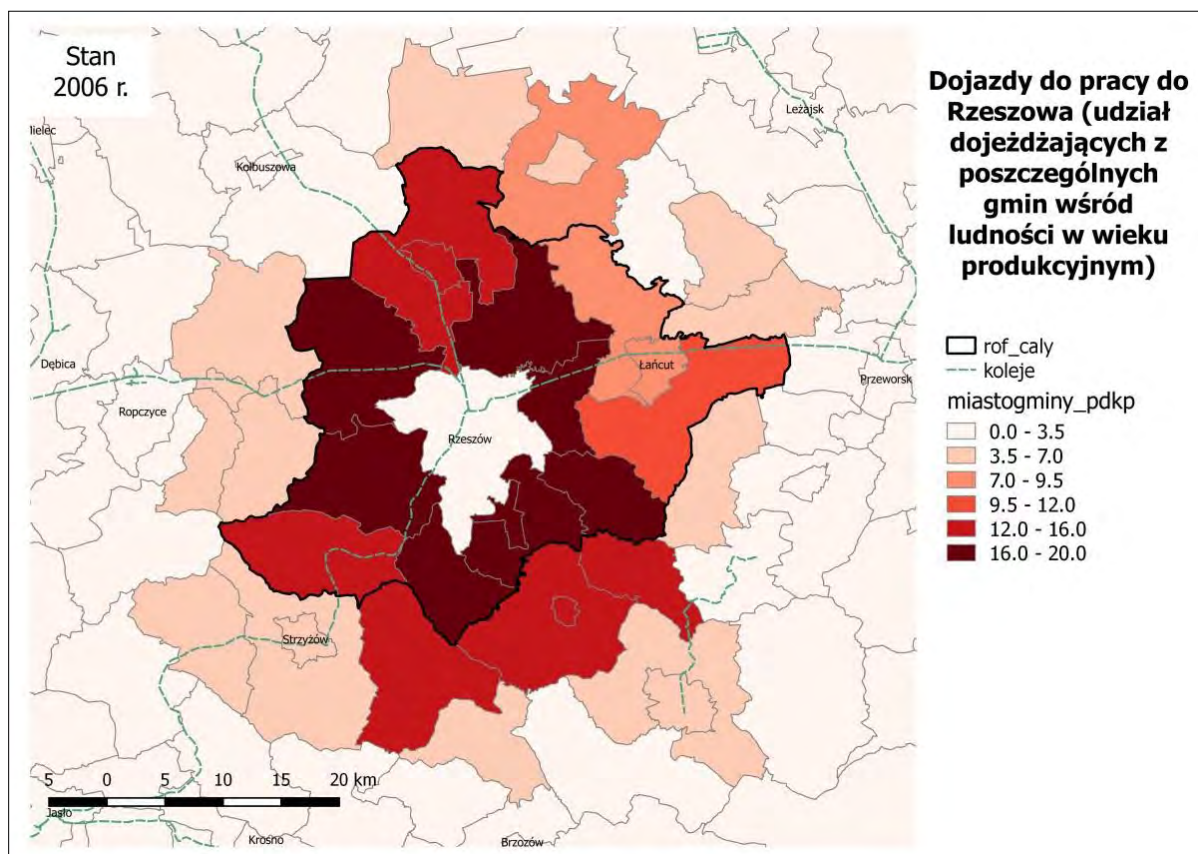

Rysunek 17. Liczba mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego dojeżdżających do pracy do Rzeszowa w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rzeszów jest jednym z najważniejszych kierunków dojazdów do pracy na obszarze południowo-wschodniej Polski. Do miasta dojeżdża w świetle wyników ostatniego spisu powszechnego 44,4 tysiąca osób, z czego ponad 42,8 tysiąca stanowią mieszkańcy województwa podkarpackiego. Wartość ta powinna być postrzegana jako wysoka, gdyż do czterokrotnie większej, stolicy Małopolski – miasta Krakowa dojeżdża 91,3 tysiąca osób, co daje nieco więcej niż dwukrotnie wyższą wartość liczby osób dojeżdżających. Strefa dojazdów do pracy do miasta Rzeszowa obejmuje większość gmin województwa podkarpackiego.

Najbardziej intensywne dojazdy do pracy do Rzeszowa, mierzone liczbą osób dojeżdżających w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym dotyczą obszaru powiatu rzeszowskiego, łańcuckiego oraz gmin pozostałych powiatów, które z tym obszarem graniczą. W 2006 roku strefa najintensywniejszych powiązań obejmowała nie tylko cały pierścień gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale także kilka gmin zlokalizowanych na południe od tego obszaru, tj. gminy Niebylec, Błażowa i Hyżne oraz znajdującą się na północy gminę Sokołów Małopolski (Rysunek 18). Jednostki te, jako jedyne przekraczają wskaźnik 70 osób dojeżdżających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, jaki zaproponowano w projekcie rozporządzenia Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 18 listopada 2014 roku w sprawie szczegółowych warunków określania obszarów funkcjonalnych i ich granic. Zgodnie z tymi zapisami wskaźnik dojazdów przekraczający 7% ludności wieku produkcyjnego predestynuje dany teren do uwzględnienia w funkcjonalnym obszarze miejskim.

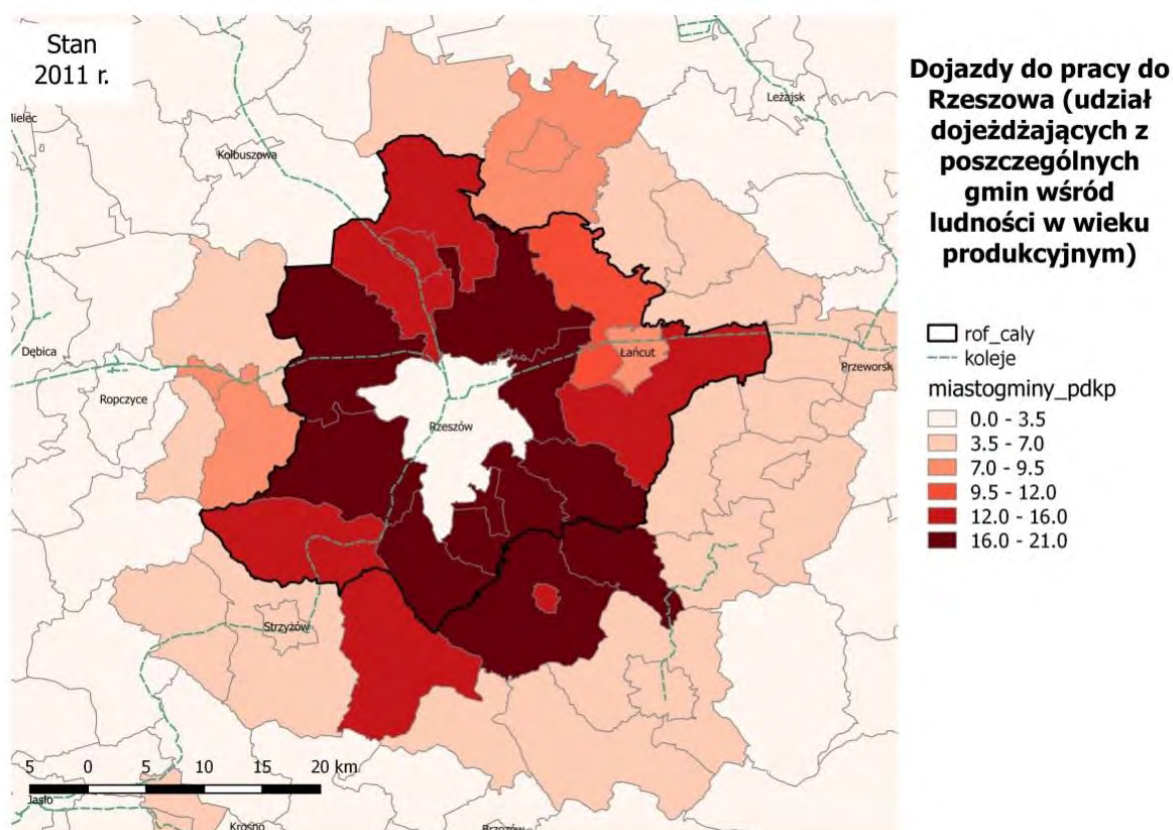
Rysunek 18. Udział mieszkańców centralnej części województwa podkarpackiego dojeżdżających do pracy do Rzeszowa wśród ogółu ludności w wieku produkcyjnym w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zgodnie z danymi Spisu Powszechnego za 2011 rok wpływ Rzeszowa na lokalny rynek pracy uległ znacznemu zwiększeniu (Rysunek 19). W wartościach względnych (udział dojeżdżających do pracy w Rzeszowie na 1000 osób w wieku produkcyjnym zamieszkałych w gminie) natężenie dojazdów do pracy w przypadku stolicy województwa podkarpackiego zawiera się w przedziale od 9,3 (dla miasta Łańcuta) do ponad 20 w gminach Tyczyn, Boguchwała oraz Lubenia. Przedstawiony powyżej wskaźnik 7% dojeżdżających do Rzeszowa, jako graniczny dla wyznaczania obszaru funkcjonalnego miasta, został przekroczony w kolejnych dwóch gminach – Iwierzycy oraz obszarze miasta Sokołów Małopolski. Poza tym w wielu innych gminach (zlokalizowanych głównie na wschód od Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego) wskaźnik dojazdów wzrósł do przedziału wartości 3,5% – 7,0%. Najważniejszy wniosek, który wynika ze skali dojazdów dotyczy konieczności zmiany postrzegania obszaru funkcjonalnego Rzeszowa jako wyłącznie obszaru gmin należących dziś do Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale nieco rozleglejszego.

Kolejnym zjawiskiem analizowanych w ramach diagnozy dla sfery gospodarczej jest bezrobocie, które pozostaje jednym z najważniejszych problemów zarówno o charakterze gospodarczym, jak również społecznym. W 2013 roku na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zarejestrowanych było w sumie 20 719 osób niemających zatrudnienia, z czego 45,3% stanowili bezrobotni zamieszkujący w Rzeszowie (Tabela 8). Jednocześnie względnie dużymi rozmiarami bezrobocia odznaczały się następujące jednostki obszaru funkcjonalnego: gmina wiejska Łańcut (1 469 osób), miasto Łańcut (1 273 osób) i gmina Czudec (1 250 osób). Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na zmiany liczby osób pozostających bez pracy w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym w perspektywie średniookresowej (tj. w latach 2004 – 2013). W latach 2004 – 2008 liczba osób bezrobotnych uległa wyraźnemu spadkowi (z 21 533 do 13 571, czyli o 37,0%). Niemniej jednak począwszy od 2008 roku na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego notowany jest ponowny wzrost liczby mieszkańców pozostających bez pracy. W stosunku do 2008 roku liczba bezrobotnych uległa zwiększeniu o 7 148 osób, tj. o 52,7%. Bez wątpienia wzrost rozmiarów bezrobocia po 2008 roku spowodowany był następstwami globalnego kryzysu ekonomicznego, jaki ujawnił się na rynkach międzynarodowych. Liczba osób bezrobotnych osiągnęła w 2013 roku poziom nieco niższy niż w 2004

roku. Równocześnie należy odnotować, iż w porównaniu z rokiem bazowym w 2013 roku liczba pozostających bez zatrudnienia była niższa w przypadku niemalże każdej z gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, nie licząc Rzeszowa, a także gmin Czarna i Czudec. W Rzeszowie liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2013 roku była wyższa o 8,2% niż w roku 2004. Taki stan rzeczy należy wiązać raczej z poszerzeniem granic miasta i włączeniem sąsiadujących miejscowości, niż ogólnym pogorszeniem warunków ekonomicznych w tym ośrodku. W skali całego obszaru funkcjonalnego w latach 2004 – 2013 liczba osób bezrobotnych uległa zmniejszeniu o 3,8%. Tym samym obszar ten charakteryzuje się wyraźnie niższą dynamiką spadku osób pozostających bez pracy w porównaniu ze średnią dla kraju oraz województwa podkarpackiego, gdzie na przestrzeni rozpatrywanego horyzontu czasowego liczba bezrobotnych zmniejszyła się odpowiednio o 28,1% i 9,4%. Jednakże warto zwrócić uwagę, że po wyłączeniu Rzeszowa tempo spadku liczby bezrobotnych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w badanym okresie kształtowało się na poziomie 11,8% (a więc powyżej wartości przeciętnej dla regionu).

Rysunek 19. Udział mieszkańców centralnej części województwa podkarpackiego dojeżdżających do pracy do Rzeszowa wśród ogółu ludności w wieku produkcyjnym w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane Narodowego Spisu Powszechnego 2011)

W porównaniu z 2004 rokiem najwyższą dynamiką spadku rozmiarów bezrobocia charakteryzowała się gmina Krasne, gdzie liczba osób pozostających bez zatrudnienia zmniejszyła się o 38,8%. Na tle pozostałych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego względnie wysokim tempem spadku liczby bezrobotnych odznaczały się także gminy: Tyczyn (29,3%), Boguchwała (21,9%), Chmielnik (21,2%) oraz Świlcza (20,0%). Tym samym wypada podkreślić, iż największym spadkiem rozmiarów bezrobocia charakteryzowały się gminy, których część sołectw została przyłączona do Rzeszowa. Zestawiając powyższe dane statystyczne ze wzrostem liczby bezrobotnych w samym Rzeszowie, wypada stwierdzić, iż w wyniku zmian granic administracyjnych wewnątrz Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego pewna część problemu bezrobocia uległa przesunięciu w kierunku stolicy regionu. Oczywiście nie oznacza to, że spadek rozmiarów bezrobocia w wyżej wymienionych gminach jest wyłącznie związany ze zmianą ich granic. Bez wątpienia na taki stan rzeczy wpłynęły również przedsięwzięcia ukierunkowane na aktywizację osób bezrobotnych, podejmowane przez władze gminne i powiatowe służby zatrudnienia. Ponadto wyraźny spadek liczby osób pozostających bez pracy należy wiązać także z ogólnym rozwojem gospodarczym

(tworzenie i rozwój nowych przedsiębiorstw) tych gmin, a także ich bliskim położeniem w stosunku do Rzeszowa (szersze możliwości znalezienia pracy w pobliżu miejsca zamieszkania). Równocześnie w pewnym stopniu za spadek rozmiarów bezrobocia może odpowiadać emigracja zarobkowa mieszkańców (w tym często w skali międzynarodowej), niemniej jednak istniejące i dostępne dane statystyczne nie pozwalają w pełni rozpoznać rozmiarów tego zjawiska.

Względnie wysokim tempem spadku liczby bezrobotnych charakteryzowały się również gminy Trzebownisko (12,5%) i Głogów Małopolski (9,8%). Obok przyczyn opisanych powyżej w przypadku tych gmin na spadek liczby osób pozostających bez pracy duży wpływ miał rozwój nowych przedsiębiorstw w podstrefach specjalnych stref ekonomicznych, jakie zlokalizowano w ich granicach (tj. podstrefy SSE EURO-PARK Mielec w miejscowościach Rogoźnica, Rudna Mała, Wola Cicha, Tajęcina i Jasionka).

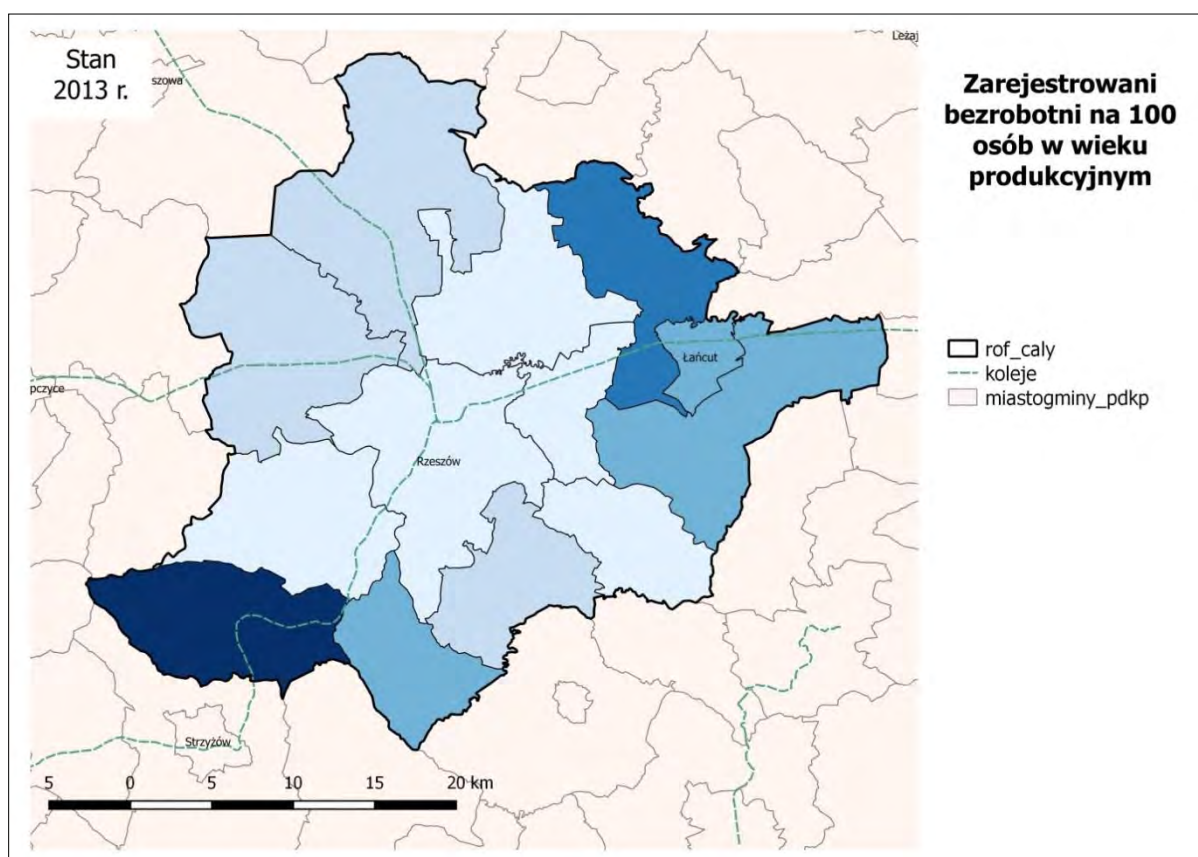
Tabela 8. Wybrane informacje dotyczące zjawiska bezrobocia według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych		Liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym		Odsetek kobiet wśród ogółu bezrobotnych [%]	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	2 999 601	2 157 883	12,4	8,8	52,3	51,0
województwo podkarpackie	170 293	154 216	13,2	11,4	52,1	50,2
łańcut (m)	1 274	1 273	11,4	11,4	50,4	47,4
Czarna (w)	1 007	1 022	15,8	14,2	50,0	46,7
łańcut (w)	1 500	1 469	12,5	11,2	49,7	43,6
Boguchwała (mw)	1 302	1 017	10,3	8,2	49,7	52,1
Chmielnik (w)	462	364	12,7	8,7	55,2	53,0
Głogów Małopolski (mw)	1 266	1 142	11,8	9,3	53,5	42,1
Krasne (w)	953	583	11,2	8,7	49,2	39,5
Lubenia (w)	498	481	13,0	11,9	50,8	51,6
Świlcza (w)	1 162	930	10,3	9,1	54,9	47,0
Trzebownisko (w)	1 277	1 118	11,4	8,5	55,9	46,4
Tyczyn (mw)	976	690	10,3	9,6	54,8	48,7
Czudec (w)	1 185	1 250	17,6	16,9	52,2	50,8
Rzeszów (m)	8 671	9 380	8,2	7,9	53,6	49,7
ROF (z Rzeszowem)	21 533	20 719	10,1	9,1	52,7	48,3
ROF (bez Rzeszowa)	12 862	11 339	11,9	10,4	52,1	47,0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem, który w najlepszy sposób pozwala rozpoznać rzeczywistą skalę zjawiska bezrobocia według gmin jest liczba zarejestrowanych bezrobotnych w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. W przypadku Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku wskaźnik liczby osób bezrobotnych (9,1) był niższy niż średnia dla całego regionu – 11,4 (Tabela 8). Jest to oczywiście związane z rozwojem funkcji centralnych oraz wyspecjalizowanych w Rzeszowie, stanowiącym miasto stołeczne regionu. Natomiast w przypadku porównania z całym obszarem Polski (8,8) wskaźnik ten jest nieznacznie wyższy, co świadczy o nieco gorszej sytuacji na rynku pracy niż przeciętnie w kraju. Zważywszy, że Rzeszów jest względnie dużym ośrodkiem miejskim, stanowiącym rdzeń gospodarczy województwa, sytuacja ta nie jest w pełni satysfakcjonująca. Równocześnie należy zwrócić uwagę na bardzo wyraźne zróżnicowanie gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego pod względem poziomu bezrobocia (Tabela 8, Rysunek 20). W 2013 roku najniższą skalą problemu bezrobocia odznaczał się Rzeszów, gdzie na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało przeciętnie 7,9 osób pozostających bez zatrudnienia. Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego korzystną sytuacją na rynku pracy cechują się również gminy: Boguchwała (8,2), Trzebownisko (8,5), Chmielnik (8,7), Krasne (8,7) oraz Świlcza (9,1), Głogów

Małopolski (9,3) i Tyczyn (9,6). Względnie niskie rozmiary bezrobocia w przypadku tych gmin należy wiązać z ich położeniem w pobliżu Rzeszowa, które daje szersze perspektywy znalezienia pracy. Ponadto umiejscowienie tych gmin w pobliżu stolicy regionu wpływa na wysoki poziom ich atrakcyjności inwestycyjnej, a co za tym idzie sprzyja napływowi nowych inwestycji gospodarczych i tworzeniu nowych miejsc pracy na ich obszarze. W 2013 roku najwyższą skalą problemu bezrobocia odznaczały się natomiast gminy zlokalizowane w południowej, a także północno-wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zdecydowanie najwyższe rozmiary zjawisko bezrobocia przyjmowało w gminie Czudec i gminie Czarna, gdzie na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało przeciętnie odpowiednio 16,9 oraz 14,2. Dużą skalą bezrobocia cechowały się także gmina Lubenia (11,9), miasto Łańcut (11,4) i gmina wiejska Łańcut (11,2). Na podstawie przytoczonych powyżej danych na temat rozmiarów i skali bezrobocia, należy podkreślić, iż działania dotyczące aktywizacji ekonomicznej i zawodowej mieszkańców w ramach programu rewitalizacji powinny być podejmowane w szczególności na terenach wiejskich, zwłaszcza zaś gmin południowej i północno-wschodniej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

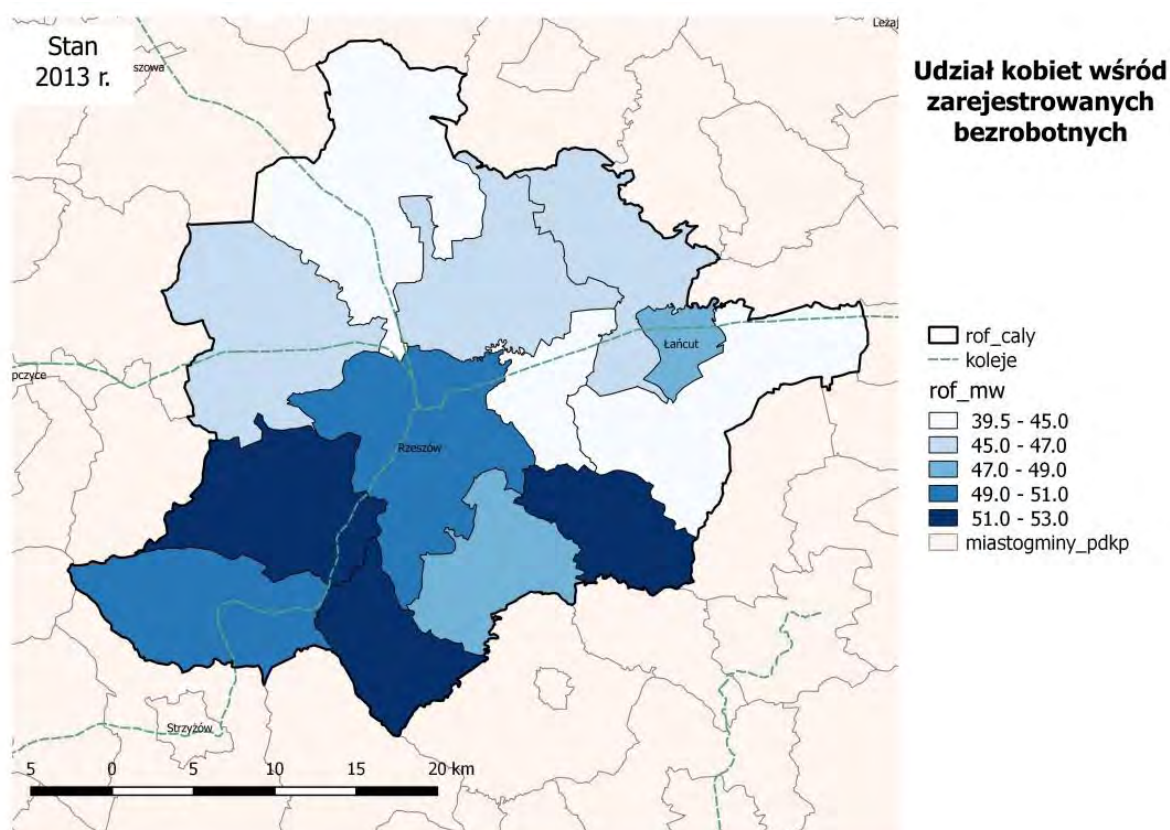
Rysunek 20. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2004 – 2013 w przypadku niemalże wszystkich gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (nie licząc miasta Łańcut) zaobserwowano spadek wartości wskaźnika bezrobocia. Na terenie Łańcuta w 2013 roku badany miernik przyjmował tę samą wartość, co w roku bazowym (Tabela 8). W całym rozpatrywanym okresie czasu najwyższe spadki wartości wskaźnika bezrobocia zanotowały gminy: Chmielnik, Trzebownisko, Krasne, Głogów Małopolski i Boguchwała. Należy jednak zaznaczyć, iż średnie tempo spadku analizowanego miernika w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2004 – 2013 było nieco niższe niż przeciętnie w województwie podkarpackim oraz wyraźnie niższe w porównaniu z resztą kraju.

Kolejnym wskaźnikiem zastosowanym dla potrzeb niniejszej diagnozy rynku pracy na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest udział kobiet w ogólnej strukturze bezrobotnych. Kobiety pod wieloma względami znajdują się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy i niejednokrotnie podlegają różnym (tak formalnym, jak i nieformalnym) przejawom dyskryminacji. W 2013 roku na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

kobiety stanowiły 48,3% ogółu osób pozostających bez zatrudnienia, podczas gdy przeciętnie w Polsce oraz województwie podkarpackim ich udział w strukturze bezrobotnych kształtował się odpowiednio na poziomie 51,0% i 50,2% (Tabela 8). Równocześnie należy zwrócić uwagę, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznacza się wyraźnym zróżnicowaniem przestrzennym w zakresie wartości badanego zjawiska (Rysunek 21). Najwyższym udziałem kobiet w strukturze bezrobotnych charakteryzują się gminy zlokalizowane w południowej oraz centralnej części obszaru funkcjonalnego. W 2013 roku najwyższy odsetek kobiet wśród ogółu osób pozostających bez pracy zaobserwowano w gminach: Chmielnik (53,0%), Boguchwała (52,1%) i Lubenia (51,6%). Na tle pozostałych gmin względnie wysoką wartością omawianego wskaźnika cechowały się także gmina Czudec (50,8%), miasto Rzeszów (49,7%) i gmina Tyczyn (48,7%). W pozostałych jednostkach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odsetek kobiet w ogólnej strukturze bezrobotnych kształtował się zdecydowanie poniżej poziomu 50,0%. Jednocześnie najniższą wartością analizowanego wskaźnika odznaczała się gmina Krasne, gdzie w 2013 roku kobiety stanowiły 39,5% ogółu pozostających bez zatrudnienia. Względnie niskim udziałem kobiet wśród bezrobotnych cechowały się również gmina Głogów Małopolski (42,1%) i gmina wiejska Łańcut (43,6%).

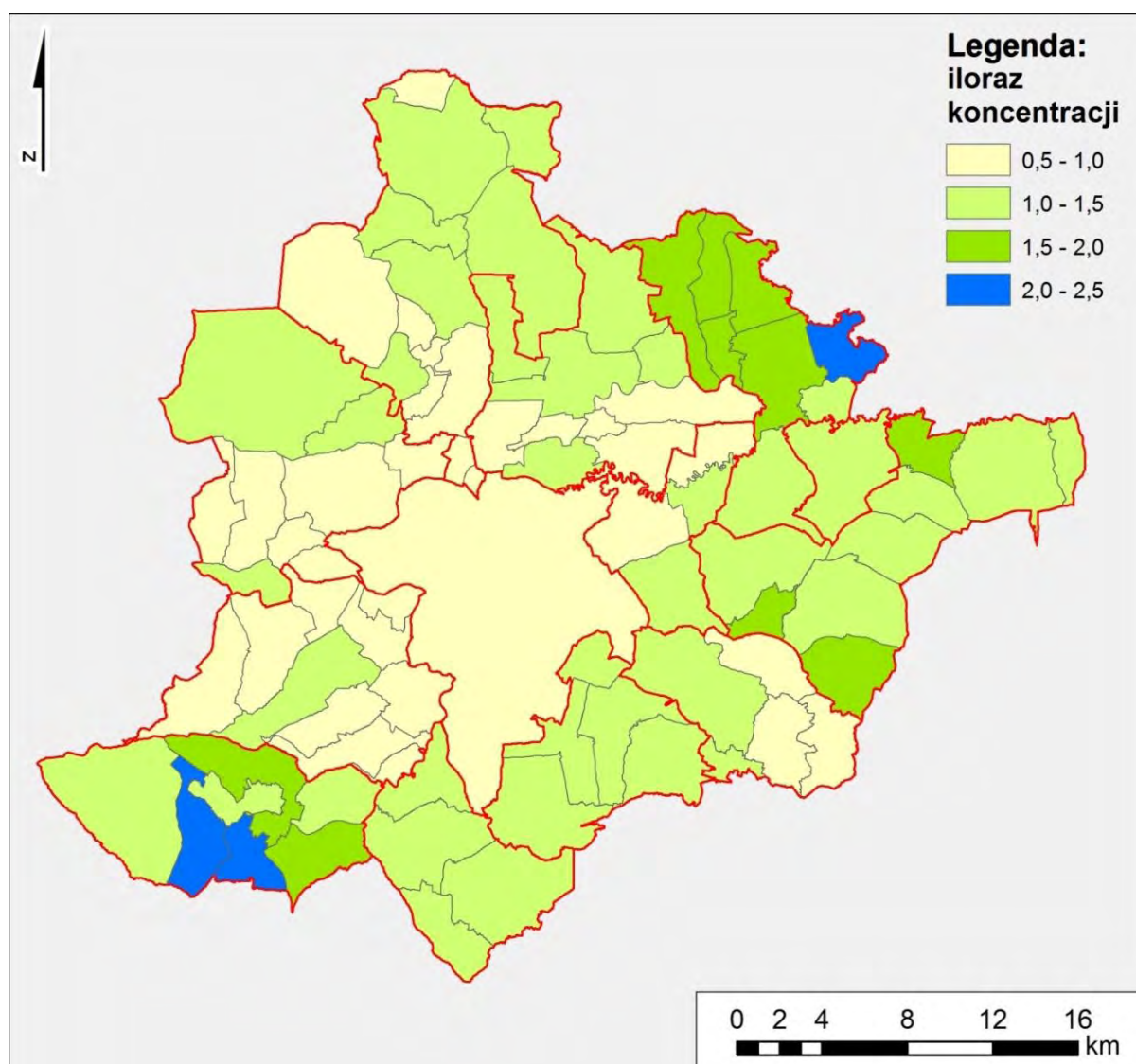
Rysunek 21. Odsetek kobiet wśród ogółu bezrobotnych według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na przestrzeni całej rozpatrywanej dekady (tj. w latach 2004 – 2013) niemalże we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego (nie licząc gmin Boguchwała i Lubenia) nastąpił spadek udziału kobiet wśród ogółu bezrobotnych (Tabela 8). Należy w tym miejscu uwypuklić, że o ile w 2004 roku kobiety stanowiły większość bezrobotnych aż w dziesięciu gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, to w 2013 roku ich odsetek na poziomie powyżej 50,0% zaobserwowano już tylko w czterech gminach (tj. Chmielnik, Boguchwała, Lubenia i Czudec). W całym badanym okresie największym spadkiem udziału kobiet wśród osób pozostających bez pracy charakteryzowała się gmina Głogów Małopolski (spadek o 11,4 p.p.) oraz gminy Krasne (spadek o 9,8 p.p.), Trzebownisko (spadek o 9,5 p.p.) i Świlcza (spadek o 7,9 p.p.). Względnie duży spadek wartości analizowanego miernika odnotowano również w przypadku gminy Tyczyn i gminy wiejskiej Łańcut (w obu jednostkach spadek o 6,1 p.p.). Warto jednocześnie podkreślić, iż ogółem w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym, w latach 2004 – 2013, tempo spadku odsetka kobiet wśród ogółu osób pozostających bez zatrudnienia (spadek o 4,5 p.p.) było zdecydowanie wyższe

w porównaniu ze średnią dla Polski (spadek o 1,3 p.p.) oraz województwa podkarpackiego (spadek o 1,9 p.p.). Taki stan rzeczy należy wiązać z obecnością Rzeszowa, a także rozwojem różnego rodzaju działalności usługowych w bezpośrednim zapleczu miasta. Duże oraz wielofunkcyjne ośrodki miejskie, jak również rozwój działalności usługowych stwarzają znacznie szersze możliwości znalezienia pracy przez kobiety, w porównaniu z obszarami zdominowanymi przez rolnictwo oraz tradycyjny przemysł.

Rozpatrując zagadnienia związane z problematyką bezrobocia należy także zwrócić uwagę na koncentrację (tj. skalę występowania) tego zjawiska w poszczególnych miastach, jak również sołectwach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zdecydowanie najmniejszymi rozmiarami zjawiska bezrobocia na tle średnich wartości dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzują się miejscowości zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie Rzeszowa (Rysunek 22). Taki stan rzeczy należy wiązać z jednej strony z łatwiejszym dostępem do rzeszowskiego rynku pracy, natomiast z drugiej strony z dynamicznym rozwojem działalności gospodarczych (tak wytwórczych, jak i usługowych) w bezpośrednim otoczeniu (zapleczu) stolicy regionu. Z kolei największą koncentracją zjawiska bezrobocia na tle średniej dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odznaczają się miejscowości położone peryferyjnie (w skali obszaru funkcjonalnego) względem Rzeszowa.

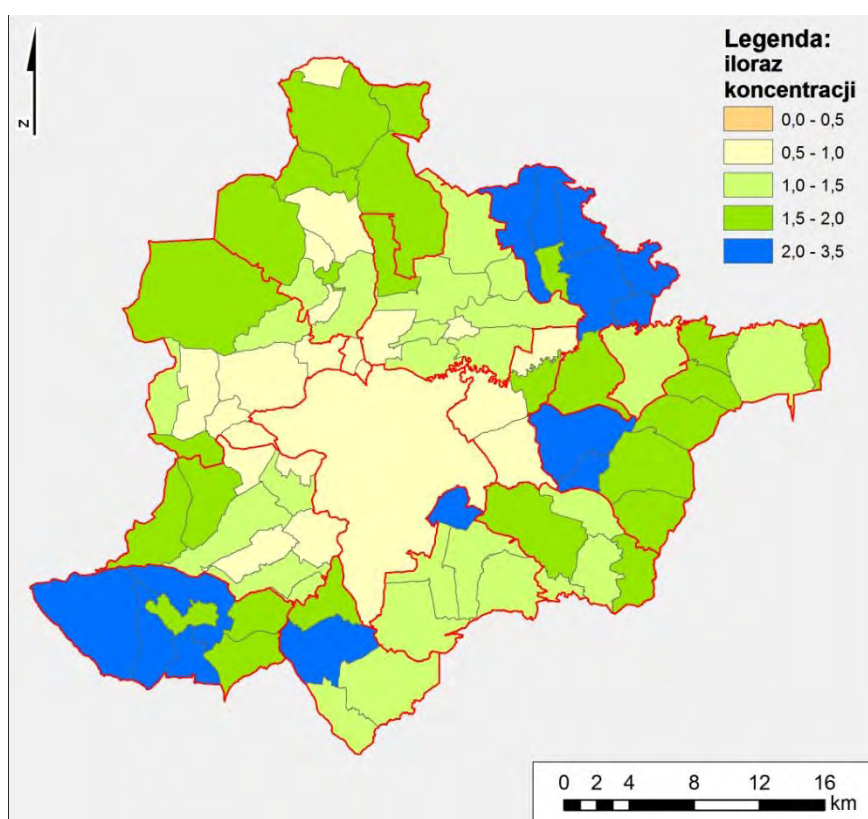
Rysunek 22. Koncentracja zjawiska bezrobocia według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcutcie i Strzyżowie).

Analizując problematykę bezrobocia należy również zwrócić uwagę na grupy społeczne znajdujące się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Grupami o szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy są:

- osoby poniżej 25 roku życia,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- osoby o niskim poziomie wykształcenia (tj. legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym),
- osoby bez kwalifikacji zawodowych,
- osoby bez doświadczenia zawodowego,
- osoby długotrwale bezrobotne (ze względu na degradację nabytych umiejętności i kwalifikacji),
- absolwenci poszczególnych szczebli kształcenia (w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki).

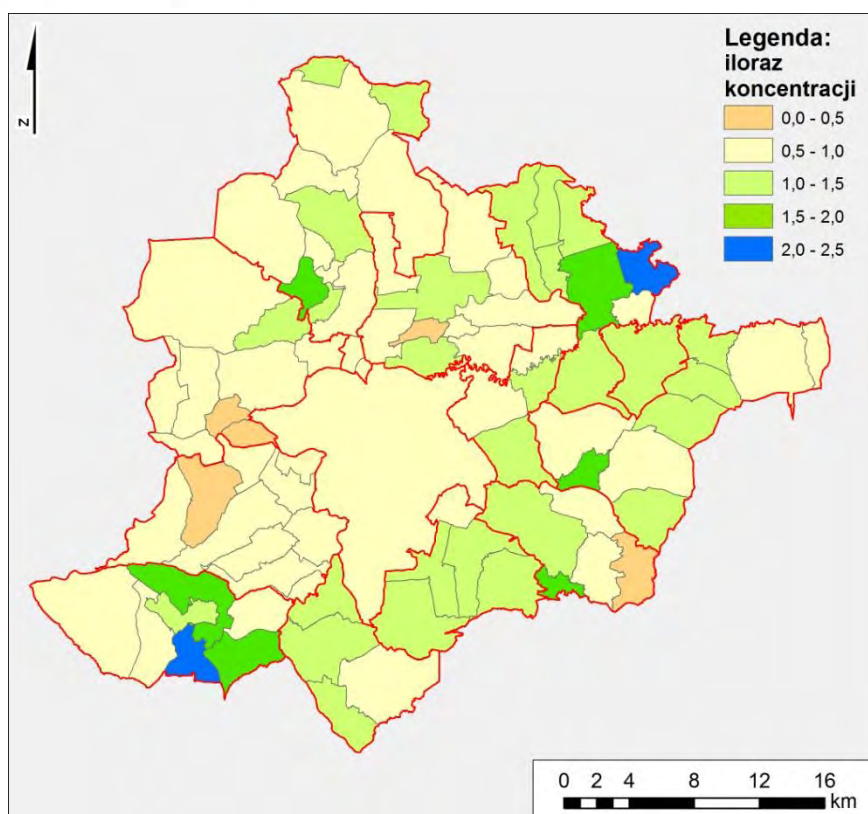
Na poniższych rycinach (Rysunek 23 – Rysunek 29) zaprezentowano skalę koncentracji zjawiska bezrobocia w odniesieniu do wyżej wymienionych grup społecznych według miast i sołectw tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny (na tle średnich wartości dla całego rozpatrywanego obszaru). Ponadto przedstawiono wskaźnik syntetyczny problemów bezrobocia, obejmujący wszystkie powyższe wskaźniki cząstkowe (Rysunek 30).

Rysunek 23. Koncentracja bezrobotnych poniżej 25 roku życia według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

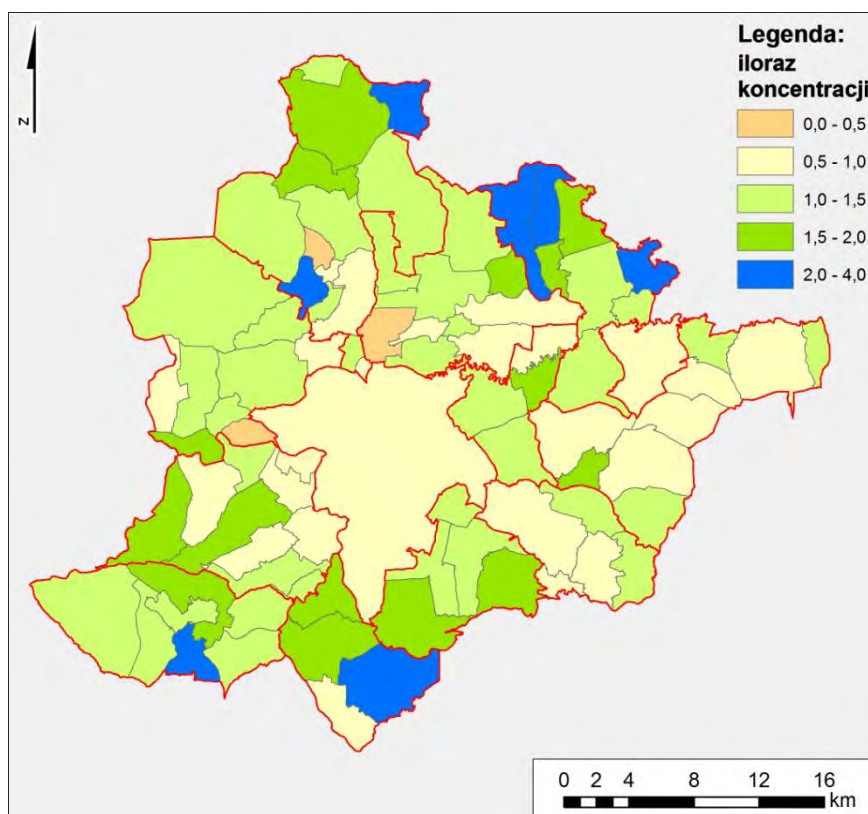
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

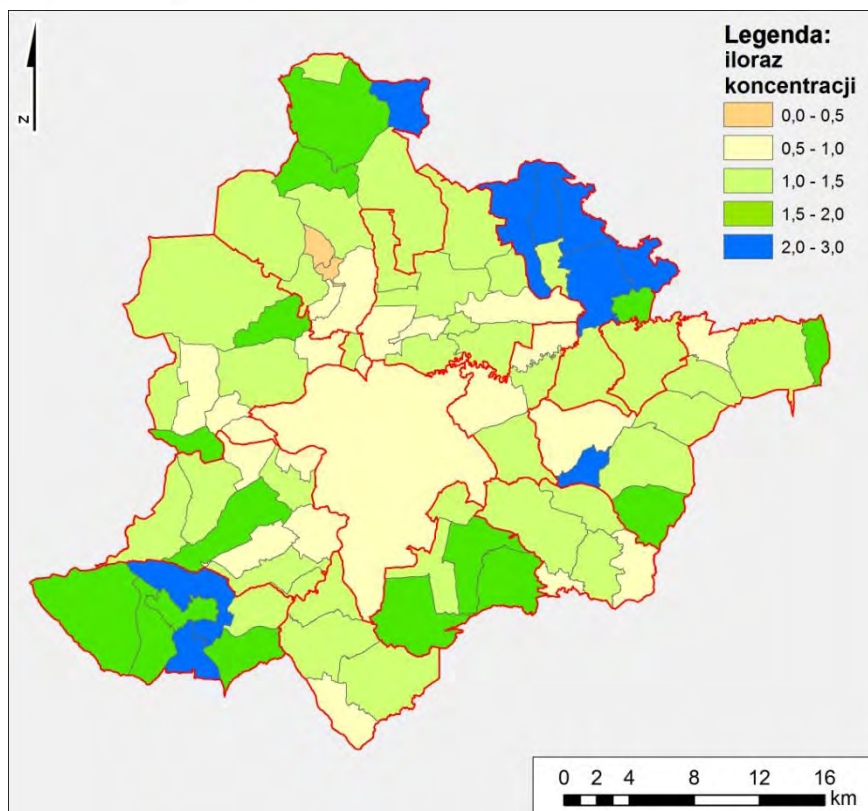
Rysunek 24. Koncentracja bezrobotnych powyżej 50 roku życia według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

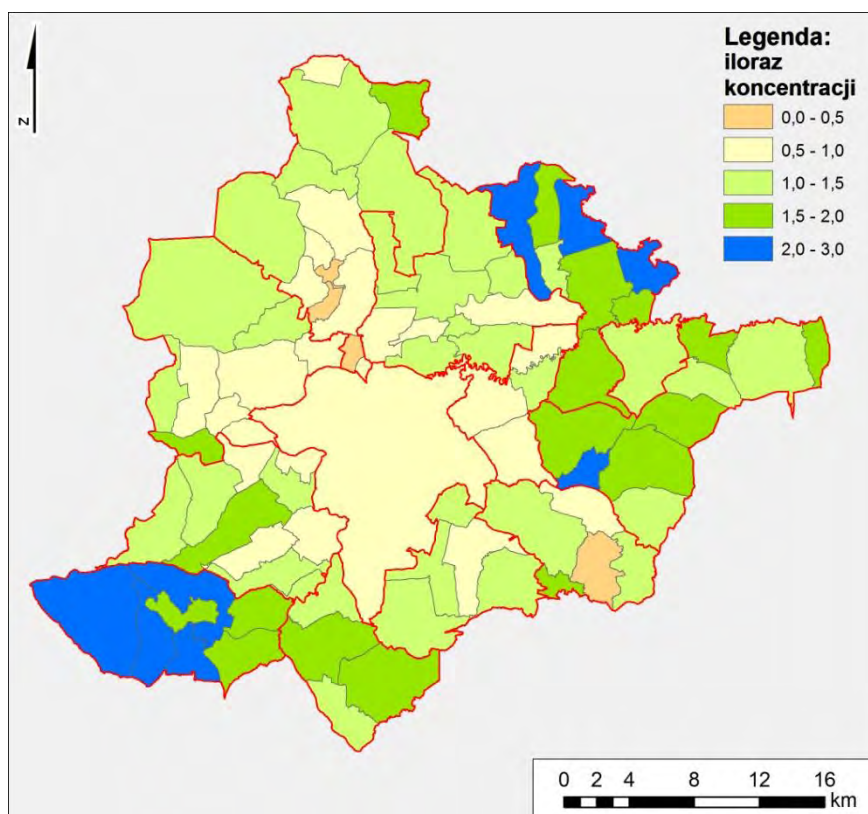
Rysunek 25. Koncentracja bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym według miast i sołectw ROF w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

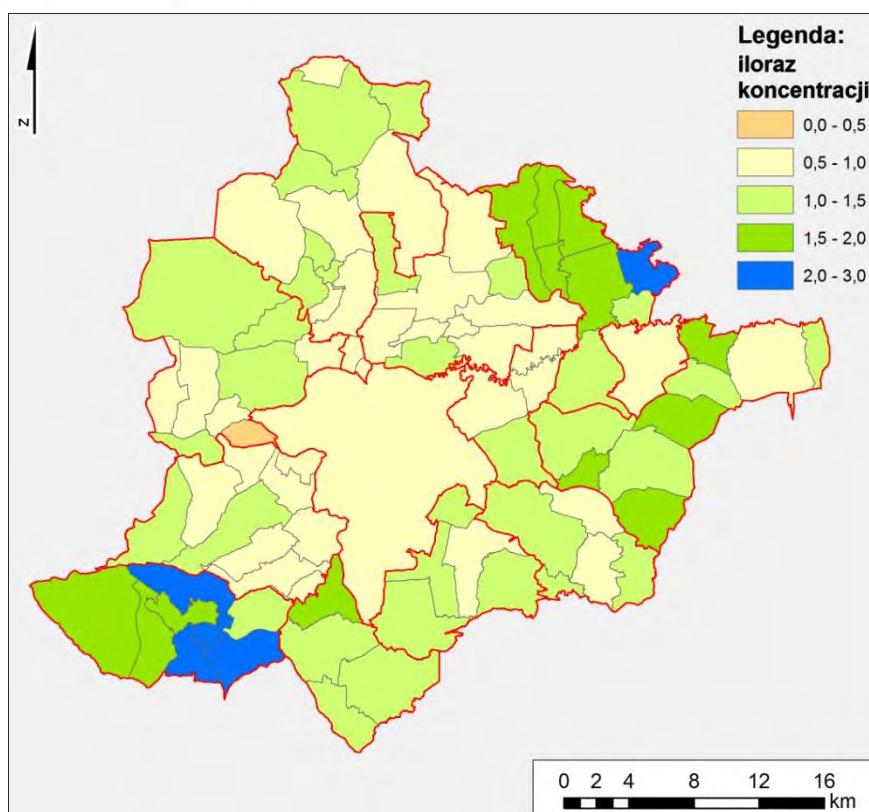
Rysunek 26. Koncentracja bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

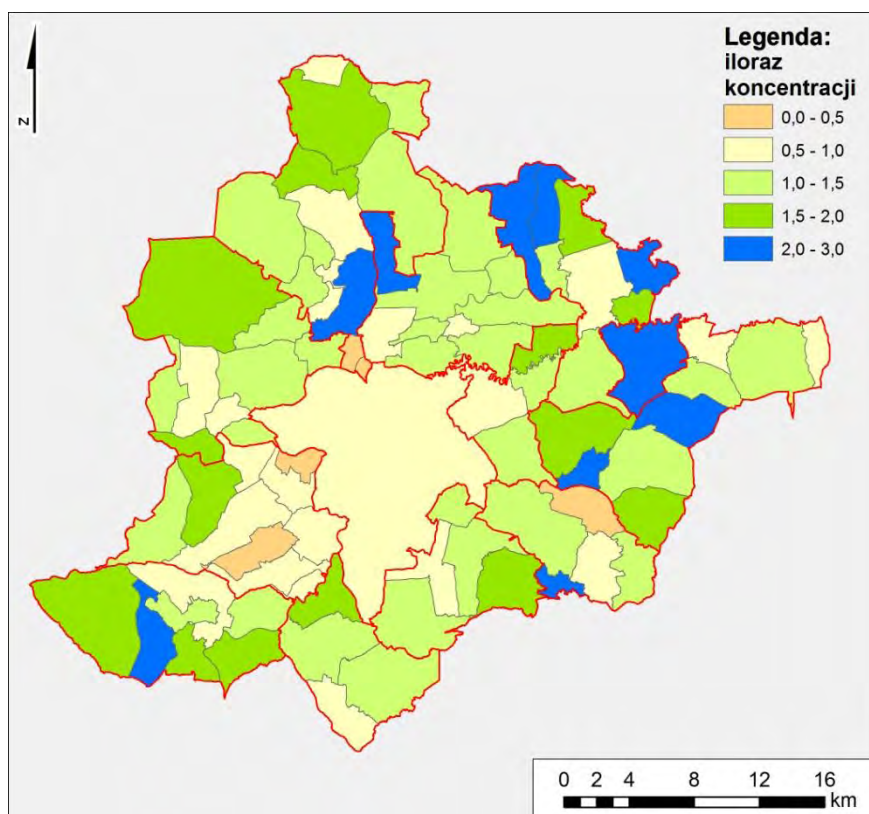
Rysunek 27. Koncentracja bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

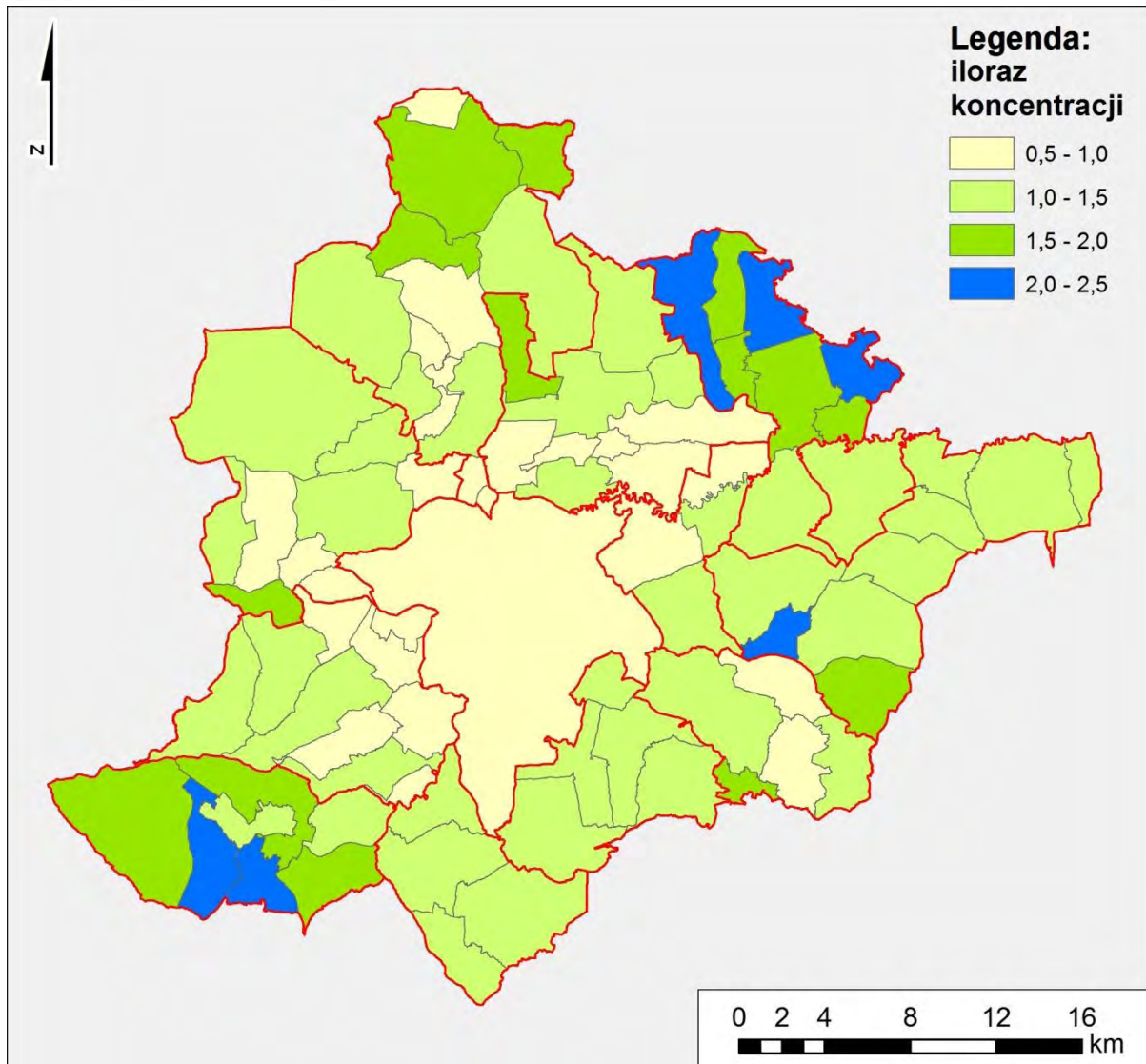
Rysunek 28. Koncentracja osób długotrwale bezrobotnych według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

Rysunek 29. Koncentracja bezrobotnych absolwentów według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

Rysunek 30. Syntetyczny wskaźnik koncentracji problemów bezrobocia według miast i sołectw ROF w 2014 roku (IV kwartał)

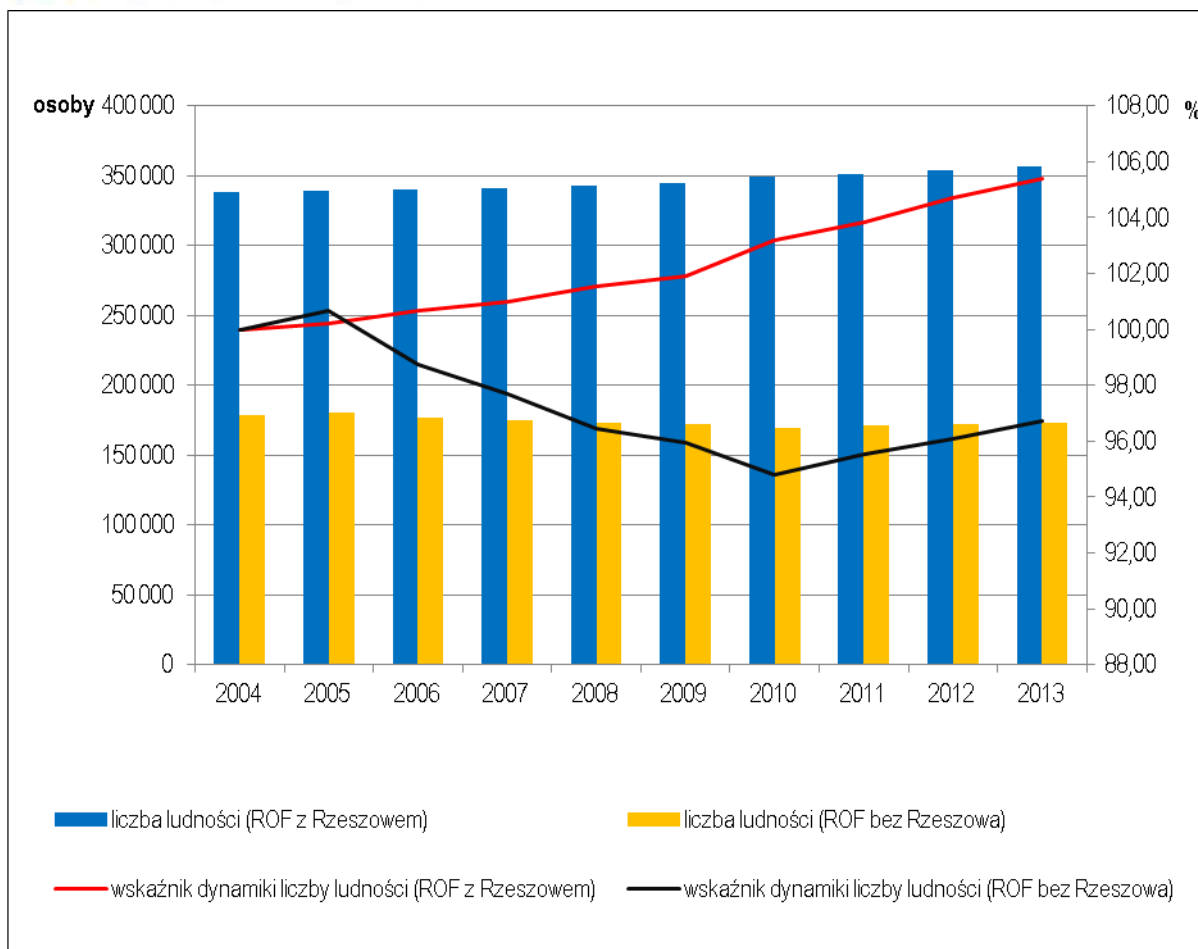
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy (w Rzeszowie, Łańcucie i Strzyżowie).

3.3. Sfera społeczna

W niniejszej części raportu diagnostycznego poruszone zostały wybrane aspekty związane z demografią, edukacją, kulturą, ochroną zdrowia i opieką medyczną, sportem i rekreacją, aktywnością społeczną i obywatelską ludności oraz pomocą społeczną i występowaniem różnego rodzaju problemów natury społecznej.

3.3.1. LUDNOŚĆ I DEMOGRAFIA

W 2013 roku w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego mieszkało łącznie 356 331 osób, z czego ponad połowę stanowili mieszkańcy Rzeszowa. Tendencja wzrostowa w zmianach liczby ludności zamieszkującej Rzeszowski Obszar Funkcjonalny utrzymywała się niezmiennie w latach 2004 – 2013 (Rysunek 31), a w porównaniu z 2004 rokiem liczba mieszkańców obszaru wzrosła o około 18,2 tys. (6%). W przeciwieństwie do całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, liczba ludności w gminach obszaru bez Rzeszowa uległa zmniejszeniu względem 2004 roku o około 5,8 tys. osób. Spadek liczby mieszkańców wyraźnie zaznaczył się w latach 2006 – 2010, kiedy do Rzeszowa przyłączano kolejne sołectwa, od 2011 roku notowano natomiast jej niewielki wzrost. Mimo to, liczba ludności tego obszaru w 2013 roku nadal była niższa niż w 2004 roku.

Rysunek 31. Zmiana oraz wskaźnik dynamiki liczby mieszkańców w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ubytek liczby mieszkańców, jaki zanotowały w latach 2004 – 2013 gminy sąsiadujące z Rzeszowem jest wynikiem powiększania terytorium tego miasta poprzez przyłączanie sołectw należących do ościennych gmin. Zmiany granic administracyjnych Rzeszowa na przestrzeni lat 2006 – 2010, spowodowały, że w 2013 roku gminy Krasne, Świlcza, Boguchwała i Tyczyn miały mniej mieszkańców niż w 2004 roku (Tabela 9). Ponad 27% ludności straciła gmina Tyczyn, niemal 25% – Krasne, 13% Świlcza oraz ponad 6% – Boguchwała. Jednocześnie należy zauważyć, że we wszystkich wspomnianych gminach po odłączeniu sołectw następował ponowny wzrost liczby mieszkańców: o 11% w gminie Krasne po 2006 roku, o 6,5% w gminie Boguchwała i niemal 5% w gminie Świlcza po 2008 roku oraz o niemal 4% w gminie Tyczyn po 2010 roku. Świadczy to o potencjale demograficznym obszaru, wynikającym z pozytywnych trendów w ruchu naturalnym i migracyjnym. Jednocześnie gmina Głogów Małopolski, która utraciła część mieszkańców na rzecz Rzeszowa w 2010 roku, w całym okresie 2004 – 2013 zanotowała pozytywną zmianę w liczbie ludności – wzrost o ponad 7% (w wyniku zmian granic administracyjnych liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się zaledwie o 383 osoby, podczas gdy dla pozostałych gmin był to ubytek rzędu 3,0 – 4,0 tys. mieszkańców). Sam Rzeszów w analizowanym okresie zwiększył liczbę mieszkańców o około 15%. Pozostałe gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zanotowały w latach 2004 – 2013 wzrost liczby ludności. Dynamika tych zmian w większości przypadków była wyższa niż dla całego województwa czy też kraju. Dla liczby mieszkańców łańcuta, która w kolejnych latach między 2004 a 2013 rokiem ulegała niewielkim wahaniom, wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności wyniósł zaledwie 0,16%. Dość stabilną (z okresowymi wzrostami oraz spadkami) liczbę mieszkańców w latach 2004 – 2013 miały również gminy Lubenia i Czudec. Natomiast największą po Rzeszowie dodatnią dynamiką liczby mieszkańców odznacza się gmina Trzebownisko – wzrost o prawie 11%.

Tabela 9. Liczba mieszkańców oraz jej zmiany w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkańców		Zmiana liczby mieszkańców w latach 2004 – 2013 [%]
	2004	2013	
Polska	38 173 835	38 495 659	0,84
województwo podkarpackie	2 097 975	2 129 294	1,49
łańcut (m)	18 045	18 074	0,16
Czarna (w)	10 770	11 335	5,25
łańcut (w)	20 216	21 265	5,19
Boguchwała (mw)	20 795	19 459	-6,42
Chmielnik (w)	6 354	6 762	6,42
Głogów Małopolski (mw)	17 886	19 223	7,48
Krasne (w)	14 021	10 659	-23,98
Lubenia (w)	6 433	6 504	1,10
Świlcza (w)	18 652	16 192	-13,19
Trzebownisko (w)	18 428	20 257	9,92
Tyczyn (mw)	15 777	11 464	-27,34
Czudec (w)	11 569	11 721	1,31
Rzeszów (m)	159 020	183 108	15,15
ROF (z Rzeszowem)	338 079	356 331	5,40
ROF (bez Rzeszowa)	179 059	173 223	-3,26

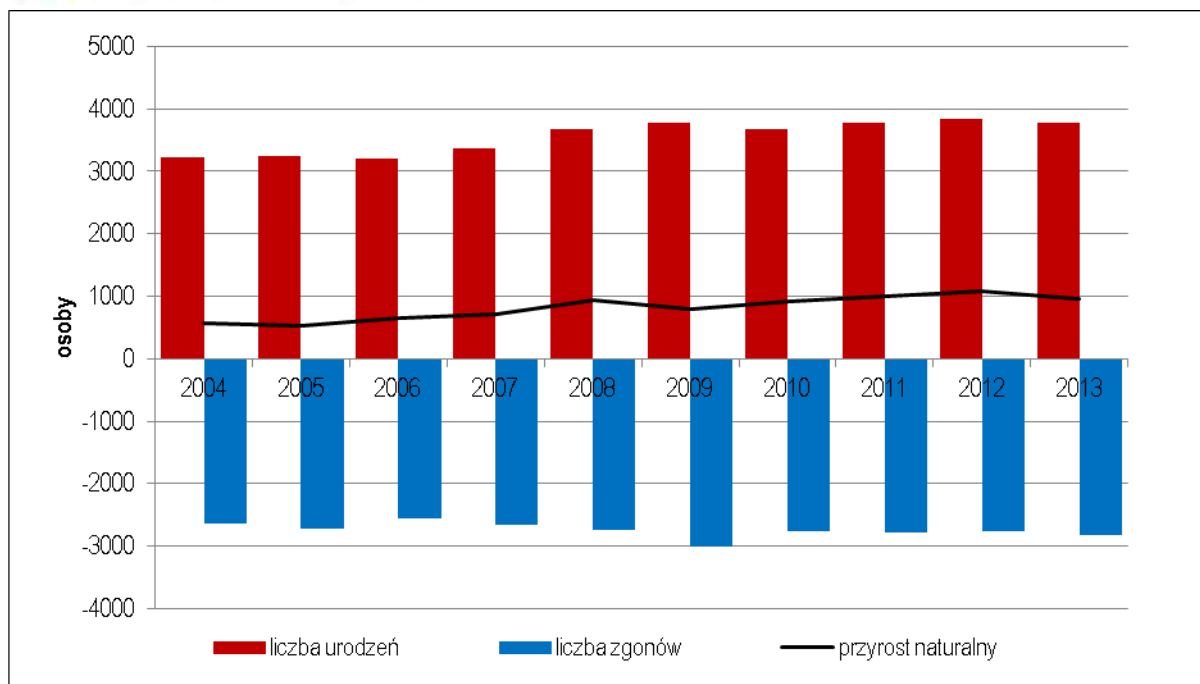
Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS dla powiatów do 2035 roku⁷ powiat rzeszowski będzie odnotowywał stały wzrost liczby ludności. Zwiększeniu ulegnie zarówno liczba mieszkańców miast, jak i wsi. Liczba mieszkańców Rzeszowa, powiatu łańcuckiego i strzyżowskiego spadnie do 2035 roku, przy czym jeszcze do 2025 roku wzrastać będzie zaludnienie na obszarach wiejskich powiatu łańcuckiego.

Poza zmianami granic administracyjnych, które w przypadku części gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odegrały znaczną rolę w kształtowaniu liczby ludności w ostatnich latach, zjawiskami bezpośrednio wpływającymi na liczebność i strukturę populacji są naturalny i migracyjny ruch ludności. Na ruch naturalny składają się: procesy zawierania i rozpadu małżeństw, a także urodzenia i zgony. Województwo podkarpackie to region tradycyjny w kontekście postaw oraz zachowań prokreacyjnych. Ogólny współczynnik zawierania małżeństw⁸ w 2013 roku w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wahał się od 4,3 w gminie Chmielnik do 5,6 w przypadku gminy Boguchwała, podczas gdy jego wartość dla całego kraju wyniosła 4,7, a dla województwa podkarpackiego – 5,0. Zdecydowanie niższe niż dla całego kraju są również liczba rozwodów na 1000 mieszkańców oraz odsetek urodzeń pozamałżeńskich. Wskaźnik dotyczący rozwodów dla powiatów łańcuckiego, rzeszowskiego, jak również strzyżowskiego był w 2013 roku dwukrotnie niższy niż dla całego kraju. Jedynie dla Rzeszowa przyjął on wartość zbliżoną do ogólnokrajowej (a w latach 2004 – 2009 i 2011 – nawet wyższą). W 2013 roku w całym województwie podkarpackim urodzenia pozamałżeńskie stanowiły 13% urodzeń żywych, podczas gdy w skali Polski – ponad 23%. W powiecie rzeszowskim udział urodzeń pozamałżeńskich wyniósł zaledwie 9%, w powiatach łańcuckim oraz strzyżowskim odpowiednio po 10 i 12%, a w Rzeszowie – nieco ponad 13%.

⁷ Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2011 – 2035, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.

⁸ Liczba małżeństw na 1000 mieszkańców.

Rysunek 32. Przyrost naturalny w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2004 – 2013 liczba urodzeń w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego utrzymywała się na poziomie wyższym niż liczba zgonów, w wyniku czego obszar odnotowywał dodatni, dosyć stabilny przyrost naturalny (Rysunek 32). Liczba zgonów w omawianym okresie utrzymywała się na zbliżonym poziomie – ulegała niewielkim wahaniom, a stopa zgonów⁹ wzrosła z 7,8‰ w 2004 roku do 7,9‰ w 2013 roku. Największą liczbę zgonów zarejestrowano w 2009 roku (stopa zgonów wyniosła wówczas 8,7‰). Okresowy wzrost liczby urodzeń utrzymujący się do 2009 roku jest zbieżny z trendem charakterystycznym dla całego kraju – w wiek najwyższej płodności (25 – 29 lat) weszły wówczas liczne roczniki kobiet urodzonych w trakcie wyżu demograficznego przełomu lat 70. i 80. XX wieku. Stopa urodzeń¹⁰ w latach 2004 – 2013 wzrosła z 9,5‰ do 10,6‰ (z najwyższą wartością niemal 11‰ w 2009 roku). W wyniku przyrostu naturalnego liczba ludności Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wzrasta w ostatnich latach o około 1000 osób rocznie.

Ogólny współczynnik płodności¹¹ w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wzrósł z 35,34 w 2004 roku do 41,71 w 2013 roku. Ponadto, o ile w 2004 roku jego wartość była niższa niż dla całego województwa podkarpackiego i zbliżona do tej dla całego kraju, o tyle w 2013 roku przewyższała je. Ogólny współczynnik dzietności¹² utrzymał się na niskim, zbliżonym poziomie – 1,21 w 2004 roku i 1,28 w 2013 roku, nie odbiegając od wartości charakterystycznych dla województwa i kraju oraz pozostając znacznie poniżej wartości zapewniającej prostą zastępowalność pokoleń (około 2,1). W układzie powiatowym był on wyższy dla gmin powiatów łańcuckiego i rzeszowskiego, znacznie niższy dla gmin powiatu strzyżowskiego oraz dla Rzeszowa (zaledwie 1,19). Pomimo obserwowanej w skali kraju konwergencji poziomów dzietności w mieście i na wsi, w powiatach tych nadal wyraźnie wyższą dzietnością odznaczają się obszary wiejskie.

Dla obecnego i przyszłego kształtowania się poziomu urodzeń istotne znaczenie mają przemiany, jakie zachodzą w zachowaniach prokreacyjnych, w tym w rozkładzie urodzeń w poszczególnych grupach wieku matek (Rysunek 33). W 2013 roku liczba kobiet w wieku rozrodczym zamieszkujących w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym wynosiła niewiele ponad 91 tys., a liczba urodzeń w tym roku – niemal 3,8 tys., podczas gdy 10 lat wcześniej omawiana subpopulacja kobiet liczyła 600 osób więcej, urodziło się natomiast mniej (o 558) dzieci. Największe natężenie urodzeń, podobnie jak i w całym kraju, występuje w grupie kobiet w wieku 25 – 29 lat. W porównaniu

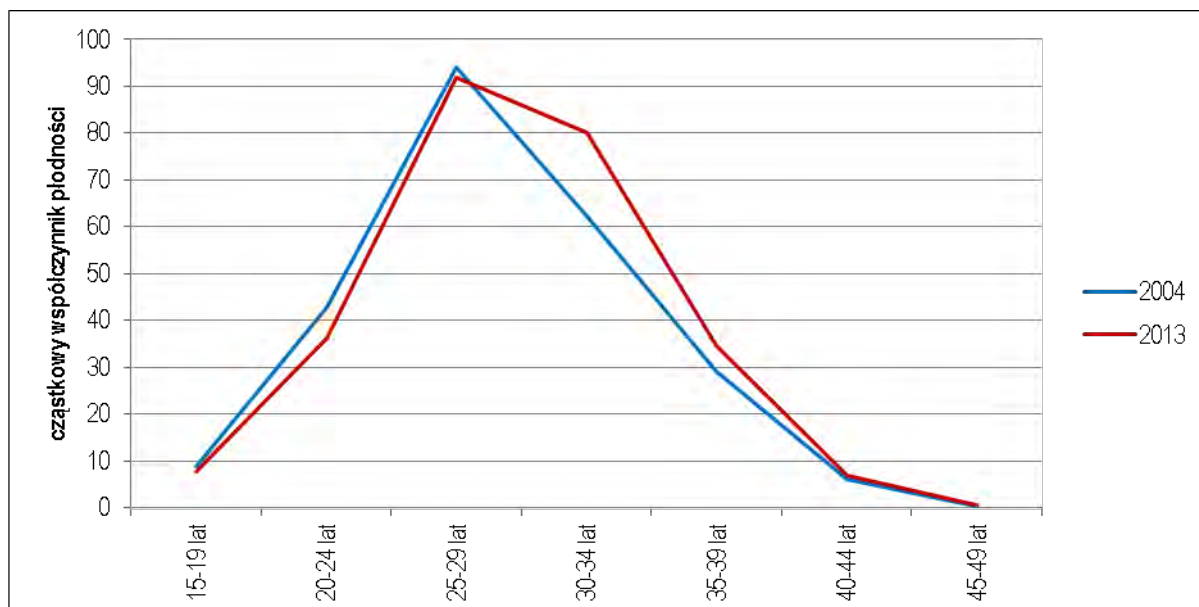
⁹ Liczba zgonów na 1000 mieszkańców.

¹⁰ Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców.

¹¹ Liczba urodzeń na tysiąc kobiet w wieku rozrodczym (15–49 lat).

¹² Wskaźnik oznaczający liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętnie jedna kobieta w trakcie całego okresu rozrodczego (15 – 49 lat) przy założeniu, że w całym tym okresie rodziłyby z intensywnością obserwowaną w danym roku.

do 2004 roku zaobserwowano nieznaczne obniżenie płodności dla tej grupy wieku, spadek płodności w młodszych oraz jej wzrost w starszych grupach wieku (w szczególności 30 – 34 lata, gdzie cząstkowy współczynnik płodności wzrósł w ostatnim dziesięcioleciu z około 62 do 80 oraz 35 – 39 lat). Takie przesunięcie wzorca płodności w stronę starszych grup wieku może świadczyć zarówno o postępującym odkładaniu w czasie decyzji o pierwszym dziecku, jak i o zwiększonej częstotliwości drugich i kolejnych urodzeń. Płodność w najmłodszej grupie wieku (poniżej 19 roku życia, informująca o natężeniu urodzeń wśród nastolatek) jest niższa niż średnia ogólnopolska (7,6 w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym w porównaniu do 13,7 dla kraju w 2013 roku).

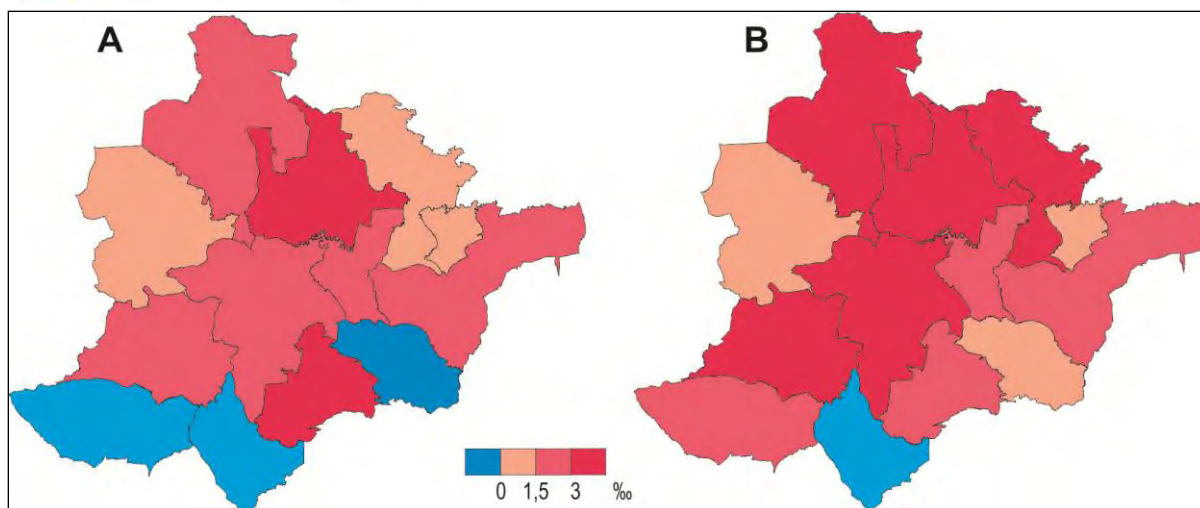

Rysunek 33. Wzorzec płodności dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 oraz 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych bazy Demografia.

Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego dla lat 2004 – 2006 dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjął wartość 1,7‰ (dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego bez Rzeszowa – nieco mniej, 1,6‰). Ubytek naturalny zanotowały w tym okresie gminy Chmielnik (-1,5‰), Czudec (-0,7‰) i Lubenia (-0,2‰). Dla pozostałych gmin, podobnie jak dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, współczynnik przyjął wartości dodatnie (Rysunek 34). Największy przyrost naturalny w latach 2004 – 2006 charakteryzował gminy Trzebownisko i Tyczyn (powyżej 3‰). Na przestrzeni lat 2011 – 2013 już tylko jedna gmina wchodząca w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odnotowała ujemny współczynnik przyrostu naturalnego – Lubenia (-0,4‰), podczas gdy dla większości badanych gmin wartość współczynnika wzrosła w porównaniu z latami 2004 – 2006. Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje wysoki, na tle kraju i województwa, współczynnik przyrostu naturalnego. Dla lat 2011 – 2013 wynosił on 2,9‰ (bez Rzeszowa – 2,4‰) w porównaniu z oscylującym wokół zera współczynnikiem dla całego kraju i wartością 1,2‰ dla województwa podkarpackiego. Wysoka, zwłaszcza jak na obszar miejski, jest wartość współczynnika dla samego Rzeszowa (3,3‰). Dodatnie wartości współczynników przyrostu naturalnego dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (zdecydowanej większości jego gmin oraz Rzeszowa) w dużym stopniu kształtują potencjał demograficzny, wpływając bezpośrednio na przyszłe zasoby pracy czy tempo starzenia się ludności obszaru.

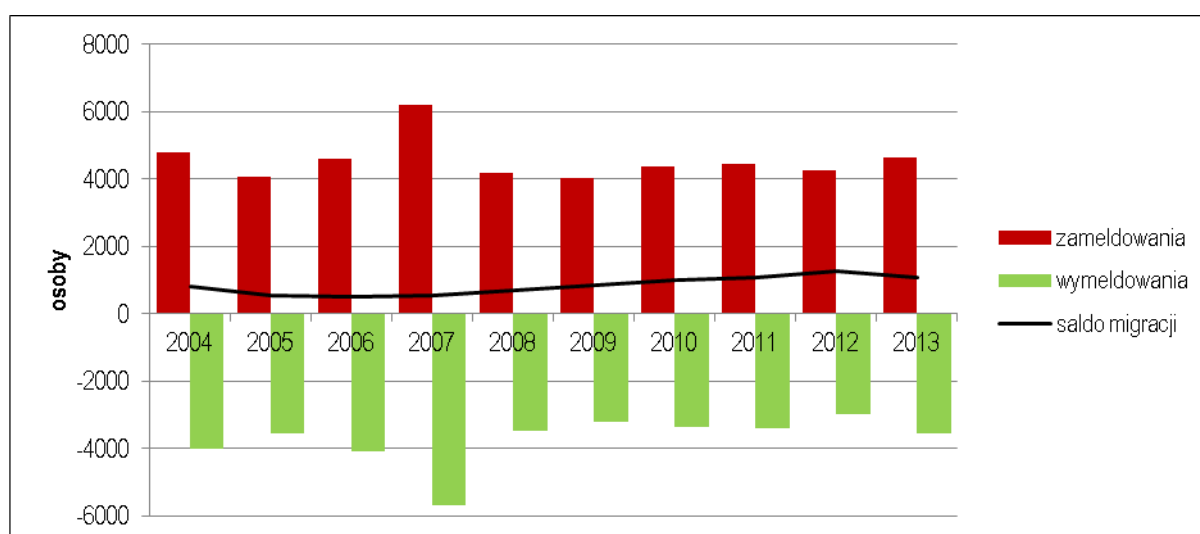

Rysunek 34. Średni współczynnik przyrostu naturalnego w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2006 (A) i 2011 – 2013 (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

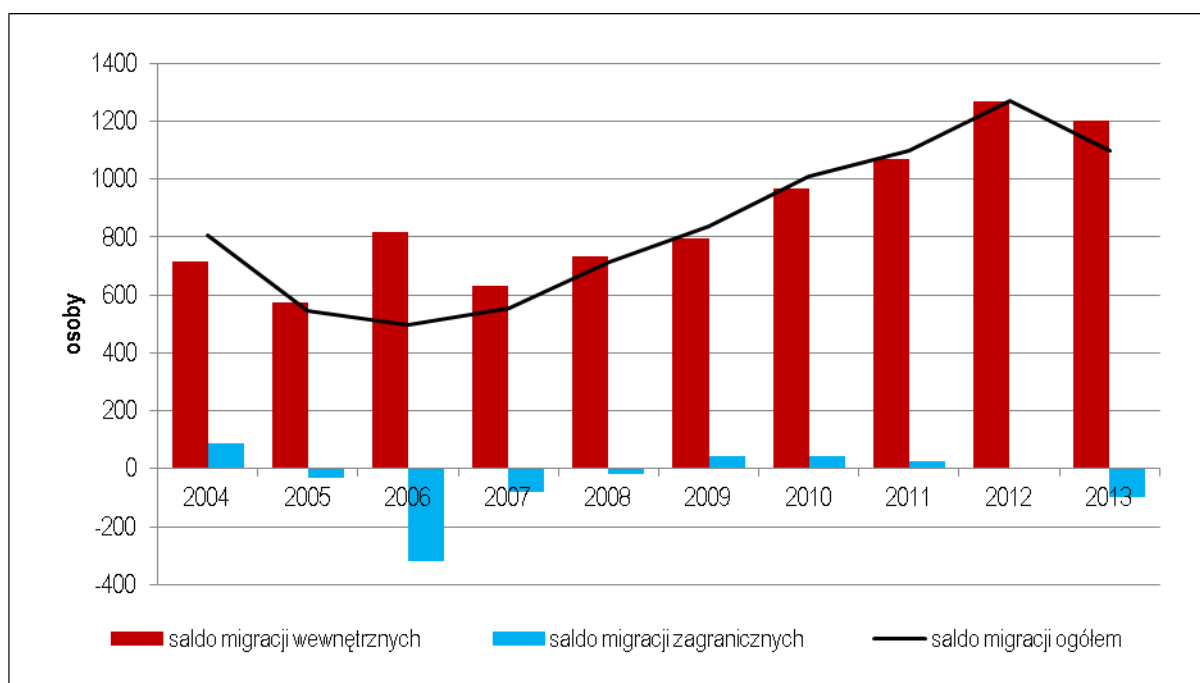
Zmiany zaludnienia danego obszaru wynikające z przyrostu naturalnego mogą być wzmocniane bądź osłabiane przez ruch migracyjny mieszkańców. W skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013 liczba zameldowań przewyższała liczbę wymeldowań, tym samym saldo migracji przyjmowało wartości dodatnie, wzmocniając pozytywne oddziaływanie przyrostu naturalnego na zmiany liczby ludności. W całym omawianym okresie liczby zameldowań i wymeldowań ulegały niewielkim wahaniom, poza rokiem 2007, kiedy odnotowano znaczny (o około 1,5 tys.) wzrost obydwu wartości (Rysunek 35). W pewnym stopniu było to wynikiem zmian granic administracyjnych Rzeszowa, a dokładniej – przyłączenia do miasta części wsi Przybyszówka z gminy Świlcza. W wyniku zameldowań ze wsi w 2007 roku Rzeszów zyskał około 2,2 tys. mieszkańców, a gmina Świlcza straciła około 1,4 tys. mieszkańców w związku z wymeldowaniami do miast. Kolejne zmiany granic Rzeszowa nie pociągnęły za sobą tak widocznych zmian w wartościach napływu i odpływu ludności. Dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego saldo migracji było najniższe w 2006 roku i od tego momentu aż do 2012 roku jego wartość rosła. Nieco większym wahaniom ulegało z roku na rok saldo migracji dla gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego poza Rzeszowem, przy czym również dla tego obszaru wartości były dodatnie w całym badanym dziesięcioleciu.

Rysunek 35. Saldo migracji w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Saldo migracji dla określonego obszaru jest wypadkową napływu i odpływu w ruchu wewnętrznym oraz emigracji i imigracji (w migracjach zagranicznych). W skali całego kraju, który od lat notuje wyższy wskaźnik odpływu migracyjnego niż napływu, szczególne znaczenie miały akcesja do Unii Europejskiej, jak również stopniowa liberalizacja dostępu do europejskich rynków pracy dla polskich pracowników. Początek XXI wieku to także ponowny wzrost znaczenia migracji wewnętrznych, jednak w odwrotnym niż wcześniej kierunku – z miast na obszary wiejskie. Według statystyk GUS zameldowania i wymeldowania w ruchu wewnętrznym mają zdecydowanie większy wpływ na kształtowanie salda migracji ogółem w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego niż przemieszczenia w skali międzynarodowej (Rysunek 36). O ile saldo migracji wewnętrznych w latach 2004 – 2013 było dla obszaru dodatnie, o tyle w ruchu międzynarodowym w latach 2005 – 2008 oraz w 2013 roku zanotowano przewagę emigrantów nad imigrantami. Saldo migracji zagranicznych najniższą wartość przyjął w 2006 roku w związku z charakterystyczną dla całego kraju falą migracji poakcesyjnych (głównie zarobkowych), wyraźnie wpływając na wartość salda migracji ogółem w tym roku. Natomiast od 2009 do 2011 roku zaobserwować można dodatnie saldo rejestrowanych przepływów międzynarodowych (również w skali całego kraju okres ten wiązał się z wyhamowaniem emigracji oraz wzrostem liczby powrotów do kraju w związku z kryzysem finansowym i gospodarczym).

Rysunek 36. Kierunki migracji w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

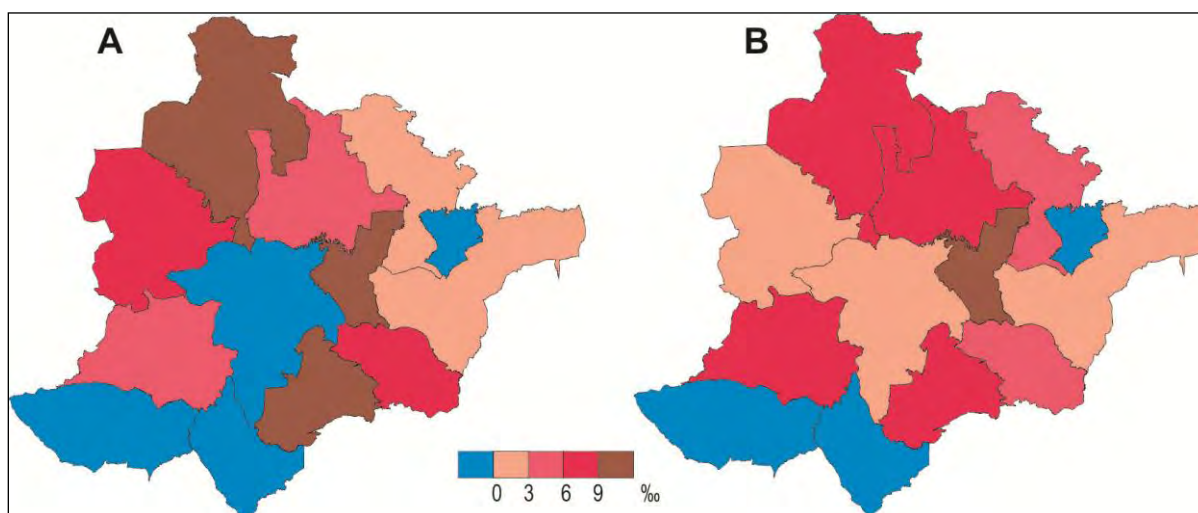
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Poza wielkością migracji, istotną cechą tego procesu jest również jego selektywność, w szczególności zwiększona mobilność niektórych grup wieku. W 2013 roku w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym największą mobilnością charakteryzowali się mieszkańcy reprezentujący młodsze grupy wieku produkcyjnego – saldo migracji na 1000 mieszkańców w wieku 25 – 29 lat wyniosło 11,8, a w grupie 30 – 34 lata – niemal 8,5. Ujemne saldo migracji zaobserwowano w grupie 45 – 49 lat oraz wśród uczestników migracji od 55 do 69 roku życia. Szczególnie znaczącym oraz pozytywnym dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zjawiskiem jest dodatnie saldo migracji dla ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym mobilnym. W skali miasta Rzeszów zauważalny jest proces odpływu ludności młodej – rodzin z dziećmi, co zaznacza się w ujemnych saldach migracji dla grup 5 – 14 lat i powyżej 35 roku życia. Związany jest on częściowo z suburbanizacją, co z kolei znajduje potwierdzenie w dodatnich saldach migracji dla tych grup wieku na obszarze pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Brak pełnych statystyk dotyczących migracji międzynarodowych uniemożliwia ocenę rzeczywistego wpływu migracji na zmiany liczby ludności w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Pewien pogląd na skalę niedoszacowania migracji zagranicznych dają wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku dotyczące

liczby migrantów przebywających czasowo poza granicami Polski. Według tych statystyk w 2011 roku czasowo za granicą przebywało ponad 178,5 tys. mieszkańców województwa podkarpackiego, w tym najwięcej w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Francji i Włoszech. Region jest jednym z notujących największe natężenie wyjazdów na pobyt czasowy – zajmował trzecie, po województwach opolskim i podlaskim, miejsce pod względem liczby przebywających czasowo za granicą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

W 2013 roku nieco ponad połowa zameldowań w migracjach wewnętrznych w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego to zameldowania z miast. Migracje w tym kierunku stanowiły większość w przepływach ludności w niemalże całym analizowanym dziesięcioleciu (poza rokiem 2013). Przewaga napływu w kierunku miasto – wieś jest jeszcze wyraźniejsza dla gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego poza Rzeszowem. Zameldowania ze wsi stanowią ponad 60% napływu do Łącuta (miasto) oraz około 57% zameldowań w Rzeszowie. Wśród gmin o największym udziale napływu ludności z miast znalazły się natomiast: Krasne (niemal 80% napływu w 2013 roku), Chmielnik (75%) oraz Świlcza (około 68%). Zaledwie 1/3 osób, które w 2013 roku zameldowały się w Łącutcie, pochodziła z innych miast. Wymeldowania do miast przeważają w kierunkach odpływu ludności z większości wiejskich i miejsko-wiejskich gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, podczas gdy w Łącutcie i Rzeszowie w 2013 roku stanowiły około 1/3 (ponad 65% wymeldowań z Łącuta i niemal 59% z Rzeszowa w 2013 roku odbyło się w kierunku miasto – wieś).

Rysunek 37. Średni współczynnik salda migracji w gminach ROF w latach 2004 – 2006 (A) i 2011 – 2013 (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2004 – 2006 najniższe wartości współczynnika salda migracji charakteryzowały miasta Łącut (-2,3‰) oraz Rzeszów (-2,0‰) (Rysunek 37). Niewielki ubytek migracyjny zanotowano również w gminach, które w tym okresie odnotowały ujemny przyrost naturalny – Czudec oraz Lubenia. W pozostałych gminach sąsiadujących z Rzeszowem współczynnik salda migracji był dodatni, szczególnie wysoki dla gmin: Tyczyn (18,5‰), Głogów Małopolski (10,9‰) oraz Krasne (9,6‰). Średni współczynnik salda migracji w przypadku całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wyniósł 1,8‰, a dla gmin poza Rzeszowem – ponad 5‰. W porównaniu z latami 2004 – 2006 w latach 2011 – 2013 pogłębił się ubytek migracyjny w gminie Czudec, a Łącut (miasto) oraz Lubenia nadal odnotowywały ujemne saldo migracji. Rzeszów stał się obszarem przewagi napływu nad odpływem ludności, a najwyższe salda migracji zaobserwowano w gminach: Krasne (10,0‰), Tyczyn (8,7‰) i Boguchwała (7,9‰). Wartość współczynnika dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wzrosła do 3,3‰. Przyrost migracyjny nadal charakteryzował niemal wszystkie gminy wokół Rzeszowa oraz sąsiadujące z Łącutem gminy wiejskie Łącut i Czarna.

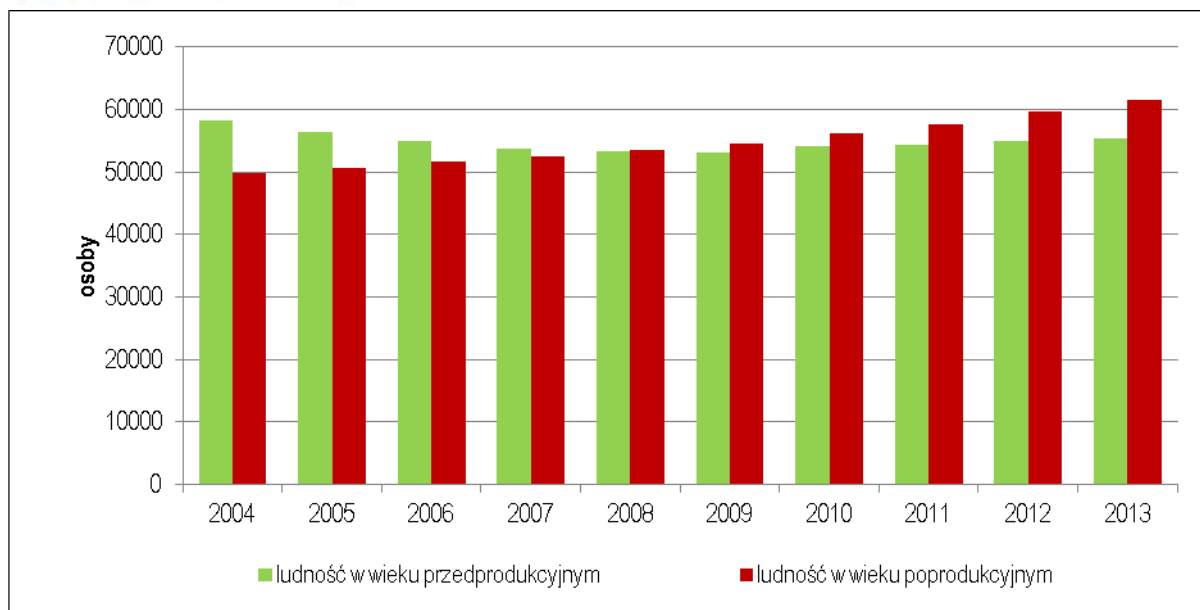
Tabela 10. Przyrost naturalny, saldo migracji i przyrost rzeczywisty ludności w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004-2006 i 2011-2013 [w %]

Jednostka terytorialna	Średni współczynnik przyrostu naturalnego		Średni współczynnik salda migracji		Średni współczynnik przyrostu rzeczywistego	
	2004 – 2006	2011 – 2013	2004 – 2006	2011 – 2013	2004 – 2006	2011 – 2013
Polska	-0,1	0,0	-0,5	-0,3	-0,6	-0,3
województwo podkarpackie	1,2	1,2	-1,3	-1,1	-0,2	0,0
łańcut (m)	0,9	0,8	-2,3	-1,7	-1,4	-0,9
Czarna (w)	0,4	3,8	1,8	3,5	2,2	7,2
łańcut (w)	1,6	2,2	2,3	1,6	3,9	3,9
Boguchwała (mw)	2,2	3,2	5,0	7,9	7,2	11,1
Chmielnik (w)	-1,5	0,6	6,5	4,5	5,0	5,1
Głogów Małopolski (mw)	1,7	4,1	10,9	7,2	12,6	11,4
Krasne (w)	2,0	2,9	9,6	10,0	11,6	12,8
Lubenia (w)	-0,2	-0,4	-0,8	-0,3	-1,0	-0,7
Świlcza (w)	1,0	0,3	6,3	3,2	7,3	3,5
Trzebownisko (w)	3,8	3,9	5,3	6,1	9,1	10,0
Tyczyn (mw)	3,2	2,6	18,5	8,7	21,7	11,4
Czudec (w)	-0,7	2,3	-0,1	-2,6	-0,8	-0,3
Rzeszów (m)	1,9	3,3	-2,0	2,5	-0,1	5,7
ROF (z Rzeszowem)	1,7	2,9	1,8	3,3	3,5	6,1
ROF (bez Rzeszowa)	1,6	2,4	5,4	4,1	7,0	6,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla większości gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w kształtowaniu przyrostu rzeczywistego migracje odgrywają większą rolę niż urodzenia i zgony (Tabela 10). Ujemne saldo migracji pogłębiło ubytek naturalny w przypadku gmin Lubenia (2004 – 2006 i 2011 – 2013) i Czudec (2004 – 2006) oraz wpłynęło na ujemne wartości współczynnika przyrostu rzeczywistego dla gmin o dodatnim przyroście naturalnym – łańcut (2004 – 2006 i 2011 – 2013), Rzeszów (2004 – 2006) i Czudec (2011 – 2013). Dla większości gmin, podobnie jak i dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, przyrost migracyjny wzmacniał przyrost naturalny w obydwu okresach. W latach 2004 – 2006 największy przyrost rzeczywisty (głównie z uwagi na wysokie saldo migracji) zaobserwowano w gminie Tyczyn, która również w latach 2011 – 2013 odznaczała się wysoką wartością współczynnika, natomiast w latach 2011 – 2013 – w gminie Krasne. Obszary rozwoju demograficznego – gminy o wysokim, utrzymującym się od 2004 roku przyroście rzeczywistym to: Boguchwała, Głogów Małopolski, Krasne, Trzebownisko i Tyczyn. Istotny wzrost współczynników przyrostu rzeczywistego odnotowały również Rzeszów oraz gmina Czarna. Obszary o najmniej korzystnej sytuacji demograficznej to z kolei miasto łańcut oraz gminy Lubenia i Czudec.

Tendencje w poziomie urodzeń, zgonów oraz migracji wpływają nie tylko na wielkość, ale i strukturę populacji. Zależność ta jest dwustronna – również struktura populacji warunkuje natężenie procesów demograficznych, przede wszystkim składających się na ruch naturalny (przez liczebność kobiet w wieku rozrodczym czy osób starszych). Zmiany w strukturze wieku ludności generują również nowe wyzwania dla rynku pracy, służby zdrowia czy usług społecznych.

Rysunek 38. Zmiana liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2004 – 2013 niemal stałemu spadkowi liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 14 roku życia) – towarzyszył wzrost liczby mieszkańców reprezentujących grupę wieku poprodukcyjnego (powyżej 60/65 roku życia¹³) (Rysunek 38). Liczba dzieci i młodzieży zmniejszyła się w tym okresie o niespełna 2,8 tys., a liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła o ponad 11,7 tys. W wyniku tych zmian liczebności obydwu grup wyrównywały się do 2008 roku, a od 2009 roku liczba dzieci oraz młodzieży zamieszkującej w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest niższa niż liczba osób starszych (o około 6 tys. osób w 2013 roku).

W 2004 roku w ponad połowie gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego grupa dzieci i młodzieży stanowiła około 1/5 wszystkich mieszkańców. Dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego udział tej grupy wynosił 17,2% (Tabela 11). Gminy najmłodsze demograficznie w 2004 roku – Głogów Małopolski, Czarna i Trzebownisko – utrzymały ten status również w 2013 roku – przy spadku udziału mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym nadal odznaczają się najniższymi udziałami osób starszych. Większość gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nadal odznacza się wyższym, niż średni dla województwa czy kraju, udziałem dzieci i młodzieży. Najniższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym dotyczy miast – Rzeszowa oraz Łańcuta (odpowiednio 14,5 i 14,6%). Najwyższy, spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, odsetek osób starszych w strukturze mieszkańców występował w 2013 roku w Łańcucie oraz gminie Lubenia.

Potencjalne zasoby siły roboczej w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym, rozumiane jako liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym, zwiększyły się w latach 2004 – 2013 o 9,5 tys. osób. Wzrosła liczebność zarówno ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (o około 3%), jak i niemobilnym (około 8%). Zmiany udziałów tych dwóch grup dają pogląd na obecne oraz spodziewane w przyszłości zmiany w potencjalnych zasobach pracy. W skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013 udział ludności w wieku produkcyjnym mobilnym zmniejszył się o 1,3 p.p., a w wieku produkcyjnym niemobilnym wzrósł o 0,5 p.p.. Udział mieszkańców w wieku produkcyjnym mobilnym jest nadal wyższy niż średnia dla całego kraju, natomiast w wieku produkcyjnym niemobilnym niższy. Największe potencjalne zasoby pracy posiada Rzeszów – 82,9 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym mobilnym oraz ponad 41 tys. osób w wieku niemobilnym. Wzrost udziału mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2004 – 2013 zanotowały wszystkie gminy, z wyjątkiem Rzeszowa i Łańcuta (miasto). Niekorzystne zmiany w strukturze potencjalnych zasobów rynku pracy odnotowały przede wszystkim Rzeszów, Łańcut oraz gmina Lubenia (udział ludności w wieku mobilnym zmniejszył się tam o około 2 p.p. w porównaniu z 2004 rokiem, Łańcut i Lubenia charakteryzują również najwyższe udziały ludności w wieku niemobilnym). Gminy Czudec, Lubenia i Trzebownisko zanotowały największy wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym niemobilnym.

¹³ Dolna granica wieku poprodukcyjnego to 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

Tabela 11. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013 [w %]

Jednostka terytorialna	Ludność w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku produkcyjnym				Ludność w wieku poprodukcyjnym	
			mobilnym		niemobilnym*			
	2004	2013	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	16,7	15,0	44,4	43,0	23,5	23,6	15,3	18,4
województwo podkarpackie	18,8	15,5	45,5	44,5	21,0	22,8	14,7	17,2
łańcut (m)	17,1	14,6	44,2	42,5	22,6	23,2	16,0	19,8
Czarna (w)	20,6	16,8	45,9	46,1	18,7	21,2	14,9	15,9
łańcut (w)	19,8	17,1	44,3	44,3	19,9	21,2	16,0	17,5
Boguchwała (mw)	18,5	16,4	45,1	44,8	20,7	21,9	15,7	16,9
Chmielnik (w)	20,6	17,4	43,9	44,4	18,1	21,1	17,3	17,0
Głogów Małopolski (mw)	20,6	17,5	46,4	45,5	19,0	22,0	14,0	14,9
Krasne (w)	19,7	17,2	45,7	45,4	20,1	21,3	14,5	16,1
Lubenia (w)	17,7	15,7	44,4	42,6	19,5	22,9	18,4	18,7
Świlcza (w)	18,8	15,8	46,0	46,2	20,0	21,4	15,2	16,6
Trzebownisko (w)	20,6	17,4	47,0	46,0	18,7	21,9	13,8	14,7
Tyczyn (mw)	20,0	17,7	46,0	45,6	19,4	20,6	14,7	16,0
Czudec (w)	19,8	15,9	44,6	44,9	18,7	22,3	16,9	16,9
Rzeszów (m)	14,7	14,5	47,6	45,3	23,7	22,4	14,0	17,8
ROF (z Rzeszowem)	17,2	15,5	46,5	45,1	21,6	22,1	14,7	17,3
ROF (bez Rzeszowa)	19,4	16,6	45,4	44,9	19,8	21,8	15,4	16,7

* za granicę wieku produkcyjnego niemobilnego przyjęto wiek 59 lat dla kobiet oraz 64 lata dla mężczyzn

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według prognoz GUS do 2035 roku w powiatach łańcuckim, rzeszowskim, strzyżowskim oraz w mieście Rzeszów postępować będzie starzenie się zasobów pracy (Tabela 12). Potencjalne zasoby pracy w powiecie rzeszowskim w latach 2015 – 2035 praktycznie nie zmienią się pod względem ilościowym, jednakże spadkowi liczby ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (o 16%) towarzyszyć będzie najdynamiczniejszy wśród powiatów obejmujących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny wzrost liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym niemobilnym (o ponad 30% – 12,3 tys. osób). W powiecie strzyżowskim zasoby pracy zmniejszą się o 11%, w Rzeszowie i powiecie łańcuckim – o około 8%. Wszystkie powiaty zanotują spadek liczby mieszkańców wieku produkcyjnym mobilnym oraz wzrost w produkcyjnym niemobilnym.

Tabela 12. Potencjalne zasoby rynku pracy do 2035 roku w powiatach łańcuckim, rzeszowskim, strzyżowskim i mieście Rzeszów

Grupa wieku	Rok	Powiat łańcucki	Powiat rzeszowski	Powiat strzyżowski	Powiat m. Rzeszów
Wiek produkcyjny mobilny	2015	34 777	79 483	27 508	75 163
	2035	26 589	67 062	20 093	57 654
	2015-2035	-23,54%	-15,63%	-26,96%	-23,29%
Wiek produkcyjny niemobilny	2015	17 121	39 209	13 790	35 137
	2035	20 979	51 499	16 575	43 357
	2015-2035	22,53%	31,34%	20,20%	23,39%

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Istotne, w szczególności w analizie obciążenia potencjalnych zasobów pracy ludnością niepracującą, są relacje pomiędzy poszczególnymi grupami wieku, wyrażone współczynnikami obciążenia demograficznego (Tabela 13). Na przestrzeni lat 2004 – 2013 wszystkie, poza Łącutem (miasto) i Rzeszowem, gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zanotowały spadek wartości współczynnika obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. Zmiana ta jest przede wszystkim wynikiem spadku liczebności najmłodszej grupy oraz wzrostu liczby ludności w wieku produkcyjnym. Najniższe wartości współczynnika w 2013 roku charakteryzowały: Rzeszów, Trzebownisko i Świlczę, najwyższe – gminy wiejskie: Łącut, Lubenia i Chmielnik. W latach 2004 – 2013 we wszystkich gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zaszły niekorzystne zmiany w relacji ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym. Zmiana taka oznacza postępujące starzenie się ludności. Największa wartość współczynnika w 2004 roku charakteryzowała gminę Lubenia, natomiast w 2013 roku – miasta Łącut oraz Rzeszów. Aż w 7 gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wartość wskaźnika przekroczyła 100 – liczba osób starszych przewyższyła liczbę dzieci i młodzieży. W pozostałych gminach nadal najmłodsza grupa wieku dominuje nad najstarszą – w największym stopniu w gminach: Trzebownisko, Głogów Małopolski i Tyczyn. W 2004 roku teoretycznie 100 osób w wieku produkcyjnym pracowało na utrzymanie 22 osób w wieku poprodukcyjnym, w 2013 roku – już na 26 osób. Zdecydowanie największe obciążenie ludnością w wieku poprodukcyjnym dotyczy mieszkańców gmin Łącut (miasto) oraz Lubenia, zaś najmniejsze – gmin młodych demograficznie, tj. Trzebownisko i Głogów Małopolski. W latach 2004 – 2013 wartość współczynnika znacznie wzrosła przede wszystkim dla miast Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego – Rzeszowa oraz Łącuta, co – wraz ze zmianami pozostałych współczynników dla tych miast – świadczy o największym zaawansowaniu procesu starzenia demograficznego.

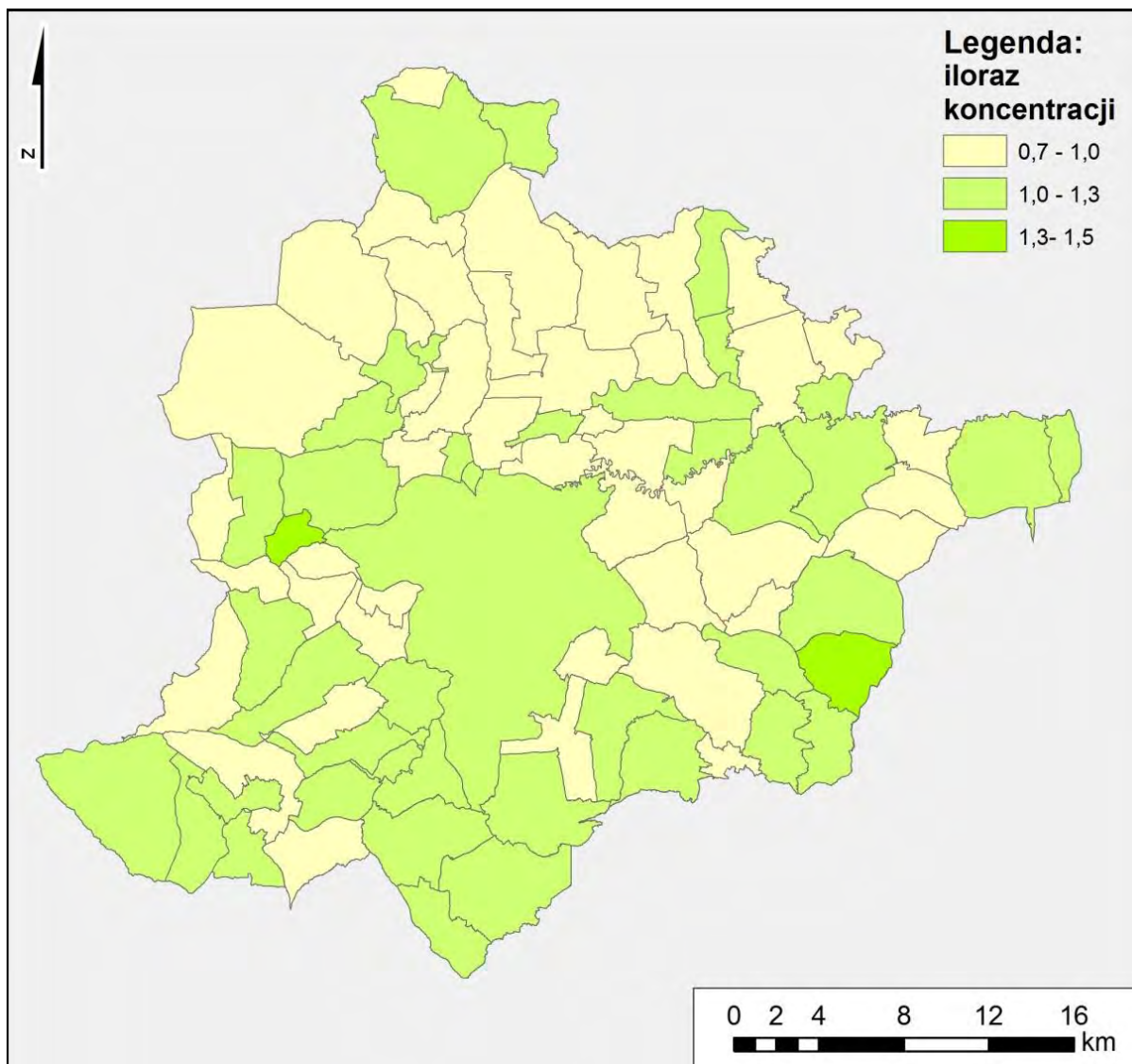
Tabela 13. Wskaźniki obciążenia demograficznego według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym		Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	47,11	50,10	91,69	122,64	22,53	27,60
województwo podkarpackie	50,37	48,67	78,54	110,63	22,16	25,56
Łącut (m)	49,59	52,39	93,78	135,47	24,00	30,14
Czarna (w)	54,94	48,62	72,34	94,54	23,06	23,63
Łącut (w)	55,81	52,83	81,16	102,23	25,00	26,71
Boguchwała (mw)	52,04	49,82	85,17	103,11	23,94	25,29
Chmielnik (w)	61,19	52,50	84,12	97,46	27,96	25,91
Głogów Małopolski (mw)	52,91	48,09	67,81	85,17	21,38	22,12
Krasne (w)	52,02	49,77	73,84	93,55	22,10	24,06
Lubenia (w)	56,48	52,53	104,04	119,39	28,80	28,59
Świlcza (w)	51,54	47,93	81,05	104,68	23,07	24,51
Trzebownisko (w)	52,36	47,15	66,72	84,31	20,95	21,57
Tyczyn (mw)	52,94	50,94	73,48	90,31	22,42	24,17
Czudec (w)	58,07	48,86	85,51	106,38	26,77	25,18
Rzeszów (m)	40,24	47,70	95,23	123,16	19,63	26,33
ROF (z Rzeszowem)	46,90	48,75	85,53	111,18	21,62	25,67
ROF (bez Rzeszowa)	53,37	49,88	79,02	100,15	23,56	24,96

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Czynnikiem, który w coraz większym stopniu będzie warunkował procesy rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego z pewnością będzie postępujące starzenie się ludności. Wskaźnikiem, pozwalającym właściwie ocenić te procesy jest wskaźnik obciążenia demograficznego, który określa stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Zdecydowana większość gmin

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny znajduje się w przedziale tych jednostek terytorialnych, gdzie udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności będącej w wieku produkcyjnym stanowi od 21,0% do 27,0%. Północna część obszaru funkcjonalnego z wyłączeniem miasta Łańcut reprezentuje najniższe wartości. Najwyższe wartości z kolei są charakterystyczne dla miasta Łańcut i gminy Lubenia. Bardziej szczegółowy obraz daje współczynnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym na poziomie poszczególnych sołectw (Rysunek 39). Problem ponadprzeciętnej (i rosnącej) liczby osób w wieku poprodukcyjnym w relacji do ludności w wieku produkcyjnym szczególnie mocno zauważalny jest w przypadku większości sołectw w południowej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rysunek 39. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym na tle średniej wartości dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (iloraz koncentracji obciążenia demograficznego) w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (dane Narodowego Spisu Powszechnego 2011).

Rozpatrując zagadnienia związane z problemem starzenia się ludności należy zwrócić uwagę na kształtowanie się struktury mieszkańców miast Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jako ośrodków o największej koncentracji ludności. Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego we wszystkich ośrodkach miejskich do 2050 roku wyraźnemu nasileniu ulegnie proces starzenia się ludności (Rysunek 40). W zdecydowanie największym stopniu rozpatrywany problem będzie dotyczył Łańcuta. Zahamowanie procesu starzenia się mieszkańców jest zadaniem niezwykle trudnym. Jednakże należy dążyć do jego ograniczenia, poprzez tworzenie sprzyjających warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz życia ludności (m.in. poprawa dostępności do różnego

rodzaju usług społecznych). Wobec czego działania rewitalizacyjne podejmowane w miastach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego powinny zostać podporządkowane w znacznym stopniu ograniczaniu procesu starzenia się ludności, a z drugiej strony zaspokajaniu potrzeb rosnącej liczby osób w podeszłym wieku.

Rysunek 40. Obecne i prognozowana struktura ludności według wieku i płci w miastach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się znacznym, w skali województwa, potencjałem ludnościowym. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat był on obszarem demograficznego wzrostu – odznaczały go pozytywne trendy zarówno w ruchu naturalnym, jak i migracyjnym. Potencjał demograficzny wewnątrz Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest jednak widocznie zróżnicowany – obok gmin o wyraźnie zaznaczającym się wzroście demograficznym (tj. Boguchwała, Głogów, Krasne, Tyczyn oraz Trzebownik) istnieją również obszary o mniej korzystnej sytuacji (tj. miasto Łańcut, gminy Lubenia i Czudec). Zgodnie z prognozami demograficznymi GUS do 2035 roku w powiecie rzeszowskim, skupiającym większość gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, utrzymają się pozytywne zmiany w liczbie ludności. Powiaty strzyżowski i łańcucki oraz Rzeszów do 2035 roku mają się stać obszarami ubytku ludności.

W skali całego obszaru pozytywnym zjawiskiem jest dodatnie saldo migracji w grupie wieku produkcyjnego mobilnego. Wyzwaniem może się stać ponownie ujemne od 2013 roku saldo migracji zagranicznych (choć nadal rekompensowane przez przyrost migracyjny w ruchu wewnętrznym), zwłaszcza nierejestrowany w statystykach odpływ za granicę, głównie osób młodych, wykształconych (tzw. drenaż mózgow), w wieku rozrodczym, mający konsekwencje dla wielkości i jakości zasobów pracy czy ruchu naturalnego. Pomimo obecnie korzystnej sytuacji demograficznej obszaru, w najbliższych latach należy się spodziewać wyzwań, które będą wynikać bezpośrednio ze struktury wieku populacji Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W wiek maksymalnej płodności wkroczą coraz mniej liczne roczniki kobiet. Roczniki niżej demograficznego końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku zasilą zasoby pracy, podczas gdy starzejące się roczniki powojennego wyżu demograficznego osiągną wiek emerytalny. Ponadto, w ciągu ostatnich dziesięciu lat spadł udział ludności w wieku przedprodukcyjnym towarzyszył systematyczny wzrost odsetka osób starszych. Niekorzystne przemiany zachodzą również w potencjalnych zasobach pracy – wzrasta liczba osób w wieku produkcyjnym niemobilnym, zmniejsza się – w produkcyjnym mobilnym. Postępujące starzenie się ludności to jedno z najistotniejszych wyzwań demograficznych dla obszaru funkcjonalnego Rzeszowa w najbliższych latach – w zakresie m.in. rynku pracy, popytu na wyspecjalizowane usługi i opiekę zdrowotną czy standardu życia osób starszych szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne.

3.3.2. EDUKACJA I WYCHOWANIE

Zapewnienie usług edukacyjnych jest jednym z najważniejszych zadań jednostek samorządowych. Odpowiednia dostępność usług edukacyjnych jest niezbędna w rozwoju najmłodszego pokolenia mieszkańców gmin i miast. Co więcej, zapewnienie odpowiedniej opieki dla dzieci daje możliwość rozwoju zawodowego dorosłych mieszkańców, którzy mogą spokojnie pracować, gdy wiedzą, że ich pociechy znajdują się w odpowiednich rękach. Równie ważna co dostępność do edukacji, jest oferowana jakość tej edukacji.

W pierwszej kolejności zostaną przedstawione dane dotyczące dostępności do opieki dla najmłodszych dzieci, a więc w wieku do lat 3 (opieka żłobkowa) oraz w wieku od 3 do 6 lat (opieka przedszkolna). W dalszej części przedstawione zostaną wyniki egzaminów dla szkół podstawowych i gimnazjalnych (jako wskaźniki pośrednio informujące o jakości usług edukacyjnych).

Tabela 14. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach oraz wychowaniem przedszkolnym według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013 [w %]

Jednostka terytorialna	Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach		Odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	
	2004	2013	2004	2013
Polska	2,0	4,8	53,7	75,3
województwo podkarpackie	1,7	4,0	47,7	71,7
łańcut (m)	0,0	0,0	77,2	90,4
Czarna (w)	0,0	0,0	50,4	86,0
łańcut (w)	0,0	0,0	46,9	76,4
Boguchwała (mw)	0,0	6,0	47,2	73,2
Chmielnik (w)	0,0	0,0	26,8	69,0
Głogów Małopolski (mw)	0,0	5,6	40,4	76,9
Krasne (w)	0,0	0,0	45,3	80,7
Lubenia (w)	0,0	0,0	24,3	63,0
Świlcza (w)	0,0	0,0	53,8	72,2
Trzebownisko (w)	0,0	6,4	63,5	90,0
Tyczyn (mw)	0,0	0,0	45,4	72,2
Czudec (w)	0,0	0,0	39,6	68,7
Rzeszów (m)	10,5	17,6	74,5	91,7
ROF (z Rzeszowem)	4,4	10,1	59,7	84,9
ROF (bez Rzeszowa)	0,0	2,2	49,3	78,2

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dostępność do opieki żłobkowej jest niezwykle ważną, ale także problematyczną kwestią, istnienie placówek zapewniających opiekę nad małymi dziećmi może mieć znaczący wpływ na powrót kobiet do pracy po urodzeniu dziecka. W 2013 roku w Polsce tylko jedno na dwadzieścia dzieci w wieku od 3 lat (4,8%) objęte było opieką w ramach żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych (Tabela 14). Samo województwo podkarpackie charakteryzuje się jeszcze niższą wartością tego wskaźnika (4,0%). Rzeszowski Obszar Funkcjonalny na tym tle wypada zdecydowanie lepiej (10,1%). Tak wysoka wartość wskaźnika jest spowodowana przede wszystkim dobrą dostępnością do opieki żłobkowej w stolicy obszaru funkcjonalnego – Rzeszowie (17,6%). Poza Rzeszowem żłobki istnieją jedynie w trzech gminach (tj. Boguchwała, Głogów Małopolski i Trzebownisko). W tym miejscu należy zaznaczyć, iż dane dotyczące odsetka dzieci objętych opieką żłobkową nie zawsze informują o faktycznym zapotrzebowaniu na taką opiekę dla dzieci. W mniejszych miejscowościach rodziny wielopokoleniowe zwykle mieszkają wspólnie, co powoduje iż opiekę nad małymi dziećmi przejmują babcie i dziadkowie. W przypadku podejmowania decyzji o powstaniu tych placówek konieczne jest badanie potrzeb mieszkańców w tym zakresie, m.in. poprzez kontakt z istniejącymi ośrodkami. Warto także podkreślić, że na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na przełomie ostatnich dziesięciu lat dostępność do żłobków uległa zdecydowanej poprawie.

Przede wszystkim ze względu na otwarcie nowych placówek na terenie gmin Boguchwała, Głogów Małopolski oraz Trzebownisko, a także w wyniku zwiększenia ich liczby w samym Rzeszowie.

W 2013 roku przeciętnie w Polsce 75,3% dzieci w wieku od 3 do 6 lat uczęszczało do przedszkoli (bądź punktów przedszkolnych i oddziałów przedszkolnych funkcjonujących przy szkołach podstawowych), natomiast na terenie województwa podkarpackiego odsetek ten kształtował się na poziomie 71,7% (Tabela 14). Na tym tle większość gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wypada korzystnie, przyjmując wartości porównywalne lub wyższe. Jedynie w gminie Lubenia odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (63,0%) jest zdecydowanie niższy od pozostałych. Warto także podkreślić, że w Rzeszowie (91,7%), Łąncucie (90,4%) i gminie Trzebownisko udział dzieci uczęszczających do przedszkoli jest niezwykle wysoki (zdecydowanie ponadprzeciętny w skali Polski oraz województwa podkarpackiego). Warto również zwrócić uwagę na wyraźną poprawę dostępności do wychowania przedszkolnego we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego, jaka miała miejsce w latach 2004 – 2013.

Tabela 15. Wyniki egzaminu gimnazjalnego według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 roku [w %]

Jednostka terytorialna	Część humanistyczna		Część matematyczno-przyrodnicza	
	historia i wiedza o społeczeństwie	język polski	przedmioty przyrodnicze	matematyka
Polska	59,0	68,0	52,0	47,0
województwo podkarpackie	59,8	69,5	53,1	48,9
Łącut (m)	62,5	74,1	56,3	53,8
Czarna (w)	61,7	67,8	52,8	46,5
Łącut (w)	59,7	70,9	52,0	47,4
Boguchwała (mw)	58,4	67,9	51,3	47,4
Chmielnik (w)	61,3	72,8	54,6	47,6
Głogów Małopolski (mw)	62,2	71,9	57,7	52,1
Krasne (w)	58,6	67,4	52,1	40,1
Lubenia (w)	64,7	80,7	58,0	55,0
Świlcza (w)	58,4	72,3	52,0	51,9
Trzebownisko (w)	62,2	72,9	53,2	51,2
Tyczyn (mw)	57,5	65,9	49,5	41,2
Czudec (w)	61,7	72,6	51,7	49,0
Rzeszów (m)	63,7	73,4	58,5	56,1

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Kolejnym aspektem, któremu warto się przyjrzeć w kontekście diagnozy dla sfery edukacji jest jej jakość mierzona za pomocą średnich wyników egzaminów kończących dany etap nauczania. W celu zapewnienia porównywalności analizy dla wszystkich gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego skupiono się na testach kończących edukację na szczeblu podstawowym i gimnazjalnym. W przypadku kształcenia na poziomie podstawowym miernikiem będą wyniki tzw. sprawdzianu po VI klasie szkoły podstawowej. Jest to zestandaryzowany arkusz egzaminacyjny, w ramach którego sprawdza się nabyte przez uczniów umiejętności czytania, pisania, rozumowania, a także wykorzystania dostępnych informacji i wykorzystania wiedzy w praktyce. Łącznie za wszystkie zadania uczeń może otrzymać maksymalną notę 40 punktów. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż w przypadku zdecydowanej większości gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego uczniowie szkół podstawowych uzyskali wyniki wyższe od średniej dla Polski (65,5%) oraz województwa podkarpackiego (65,8%). Jedynie w trzech gminach wynik ten był nieznacznie niższy, tj.: Czarna (62,4%), Chmielnik (61,1%) i Świlcza (63,4%). Warto podkreślić, że w Rzeszowie oraz gminie Krasne średni wynik dla sprawdzianu szóstoklasisty osiągnął wartość ponad 70,0%, co przewyższa średnie wyniki dla Polski i regionu o ponad 5,0 p.p. Wysokimi wynikami uczniów odznaczały się ponadto miasto Łącut (69,7%) oraz gminy: Lubenia (69,4%) i Boguchwała (68,8%).

O poziomie jakości kształcenia w gminach świadczą również egzaminy zdawane przez uczniów gimnazjów. Jest to o tyle ważny wskaźnik dla szkół i gmin, gdyż dzieci idąc do szkoły gimnazjalnej często świadomie wybierają

szkołę, a nie korzystają, z tej która jest najbliżej ich miejsca zamieszkania. Obecnie egzamin gimnazjalny składa się z trzech odrębnych części, tj.: humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej oraz językowej. W niniejszym opracowaniu zostały uwzględnione jednak tylko dwie z nich, bowiem w przypadku egzaminów językowych absolwenci gimnazjum mają możliwość wyboru spośród kilku różnych języków obcych, przez co wyniki te ciężko jest między sobą porównywać.

Część humanistyczna składa się z egzaminu dotyczącego wiedzy z historii oraz wiedzy o społeczeństwie, a także z języka polskiego. Z tej części egzaminu gimnazjalnego uczniowie w całej Polsce osiągają zdecydowanie lepsze wyniki niż z części matematyczno-przyrodniczej (Tabela 15). W 2014 roku średnia ocena z egzaminu z języka polskiego w Polsce wynosiła 68,0%, natomiast w województwie podkarpackim osiągnęła nieco wyższy poziom (69,5%). W przypadku większości gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wyniki egzaminu gimnazjalnego kształtowały się na poziomie średniej krajowej lub były wyższe. Na szczególną uwagę zasługuje gmina Lubenia, której uczniowie z egzaminu z zakresu języka polskiego osiągnęli średni wynik równy 80,7%, czym przewyższyli wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego. W tej samej gminie gimnazjaliści odznaczyli się także najwyższymi wynikami z egzaminu z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie – 64,7% (przy średniej dla kraju równej 59,0%). Ponadto uczniowie omawianej gminy pozytywnie wyróżniali się także na egzaminie z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych (58,0% z egzaminu z przedmiotów przyrodniczych oraz 55,0% z egzaminu z matematyki, przy średniej krajowej odpowiednio: 52,0% i 47,0%). Należy równocześnie podkreślić, że w przypadku egzaminu z przedmiotów ścisłych zdecydowanie najlepiej na tle wszystkich gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (oraz wyraźnie powyżej średniej dla kraju i województwa) wypadało miasto Rzeszów, gdzie gimnazjaliści uzyskali odpowiednio 58,5% z egzaminu z zakresu przedmiotów przyrodniczych oraz 56,1% z egzaminu z zakresu matematyki. W tym samym czasie najniższymi średnimi wynikami egzaminu w obszarze przedmiotów ścisłych, w szczególności zaś z części z zakresu matematyki, odznaczyli się uczniowie gminy Krasne (40,1%) oraz gminy Tyczyn (41,2%). Analizując wyniki wszystkich części egzaminu gimnazjalnego w jednostkach samorządu terytorialnego tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny wypada stwierdzić, że większość szkół zlokalizowanych na ich terenie osiąga bardzo dobre bądź dobre (w zestawieniu ze średnią dla kraju i regionu) wyniki egzaminów kończących edukację na szczeblu gimnazjalnym.

3.3.3. KULTURA

Oferta kulturalna posiada niezwykle ważne znaczenie w kształtowaniu warunków życia mieszkańców (bowiem stwarza im możliwości spędzania czasu wolnego oraz umożliwia rozwijanie pasji i zainteresowań), jak również istotnie wpływa na atrakcyjność określonych miast i gmin (bogata, a także zróżnicowana oferta kulturalna jest czynnikiem przyciągającym mieszkańców innych miejscowości). Analizując kwestie dotyczące kultury należy się w szczególności przyrzeć trzem wskaźnikom obrazującym aktywność kulturalną mieszkańców (tj. uczestnictwo w szeroko pojętych działaniach kulturalnych organizowanych na terenie poszczególnych gmin).

Pierwszym z badanych mierników jest liczba uczestników imprez kulturalnych w przeliczeniu na 1000 ludności. Wydarzenia oraz imprezy kulturalne posiadają bardzo dużą siłę oddziaływania i wpływają nie tylko na poziom atrakcyjności kulturalnej określonego miejsca, ale także powodują wzrost rozpoznawalności danego obszaru, a co za tym idzie wzrost jego znaczenia na mapie kulturalnej i turystycznej w skali regionu czy też kraju.

Warto w tym miejscu odnotować, iż w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odbywają się szeroko rozpoznawane cykliczne wydarzenia kulturalne o znaczeniu nie tylko regionalnym, ale także ogólnokrajowym oraz międzynarodowym. Wśród najważniejszych imprez kulturalnych organizowanych na terenie rozpatrywanego obszaru wypada wymienić przede wszystkim: Festiwal Muzyczny w Łańcucie, Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie, Carpathia Festival w Rzeszowie i festiwal Wschód Kultury – Europejski Stadion Kultury. Równocześnie należy zaznaczyć, że wszystkie gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzują się rozwiniętym życiem kulturalnym, czego przejawem jest organizacja licznych wydarzeń i imprez o znaczeniu (zasięgu) lokalnym i regionalnym.

W 2013 roku najwyższym poziomem partycypacji w wydarzeniach kulturalnych spośród wszystkich jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzowały się gmina Tyczyn oraz gmina wiejska Łańcut, w przypadku których na każde 1000 mieszkańców przypadało średnio 2 529 i 2 234 uczestników różnego rodzaju imprez kulturalnych (Tabela 16). Sześć kolejnych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, którymi są: miasto Łańcut (1 865), Głogów Małopolski (1 011), Krasne (1 304), Lubenia (1 063), Trzebownisko (1 695) i Czudec (1 314) cechuje się wskaźnikiem uczestnictwa w imprezach kulturalnych wyższym od średniej dla Polski (990) oraz zbliżonym do średniej dla województwa (1 330). Pozostałe gminy,

wchodzące w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjmują wartości rozpatrywanego wskaźnika na poziomie niższym od średniej dla kraju oraz średniej dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (902).

Tabela 16. Aktywności kulturalna mieszkańców w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Uczestnicy imprez kulturalnych na 1000 mieszkańców		Członkowie klubów (kół) zainteresowań na 1000 mieszkańców		Członkowie zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013
Polska	882	990	7	10	7	7
województwo podkarpackie	1 027	1 330	5	13	12	12
łańcut (m)	2 877	1 865	3	5	20	9
Czarna (w)	2 846	850	5	10	58	31
łańcut (w)	2 637	2 234	48	63	43	40
Boguchwała (mw)	656	359	5	33	9	19
Chmielnik (w)	72	140	5	28	3	14
Głogów Małopolski (mw)	1 083	1 011	14	11	18	31
Krasne (w)	330	1 063	23	11	5	8
Lubenia (w)	1 764	1 304	0	11	29	34
Świlcza (w)	794	392	0	10	19	13
Trzebownisko (w)	857	1 695	0	18	13	13
Tyczyn (mw)	1 482	2 529	14	25	17	33
Czudec (w)	2 013	1 314	3	3	10	13
Rzeszów (m)	434	534	8	14	9	12
ROF (z Rzeszowem)	981	902	10	17	15	17
ROF (bez Rzeszowa)	1 502	1 291	11	21	20	22

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warto także zwrócić uwagę na fakt, iż spośród trzynastu gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jedynie na terenie pięciu z nich odnotowano wzrost liczby uczestników imprez kulturalnych na przełomie ostatnich siedmiu lat (tj. 2007 – 2013). Jednostkami tymi są miasto Rzeszów oraz gminy: Chmielnik, Krasne, Trzebownisko i Tyczyn. Warto także nadmienić, iż w przypadku całego obszaru funkcjonalnego w przeciągu badanego okresu nastąpił spadek liczby uczestników imprez kulturalnych, na co bez wątpienia duży wpływ miał również spadek liczby organizowanych wydarzeń kulturalnych w tych latach (z 2 592 w 2007 roku do 2 100 w 2013 roku).

Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku działalność prowadziło łącznie 264 klubów i kół zainteresowań, które łącznie skupiały 6 080 członków. Najwięcej klubów (oraz ich członków) znajdowało się na terenie Rzeszowa (116 klubów i kół kulturalnych, które skupiały łącznie 2 479 członków). Niemniej jednak trudno porównywać bezwzględne wartości innych gmin z Rzeszowem, który dominuje pod względem ludnościowym. W związku z tym dla lepszego zobrazowania skali i zróżnicowania poziomu partycypacji mieszkańców w kołach zainteresowań zastosowano wskaźnik ilustrujący liczbę członków klubów kulturalnych na 1000 ludności.

W 2013 roku średnia wartość tego wskaźnika na poziomie kraju wynosiła 10, z kolei w przypadku województwa podkarpackiego odpowiednio 13. Spośród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zdecydowanie najlepiej wypada gmina wiejska łańcut, w przypadku której na każde 1000 mieszkańców aż 63 osoby są członkami różnych klubów zainteresowań (Tabela 16). Wysoką wartością wspomnianego wskaźnika w 2013 roku charakteryzowały się także gminy: Boguchwała (33), Chmielnik (28) i Tyczyn (25). Z kolei w gminie Czudec i mieście łańcut wartość analizowanego miernika (odpowiednio 3 i 5) kształtowała się zdecydowanie poniżej średniej krajowej.

Kolejnym wskaźnikiem aktywności kulturalnej mieszkańców jest liczba członków zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten ilustruje zaangażowanie mieszkańców w rozwijanie swoich zainteresowań oraz pasji artystycznych. Warto podkreślić, iż często w mniejszych miejscowościach, tradycje folklorystyczne regionu są

bardzo ważne dla lokalnej społeczności, przez co liczba osób zaangażowanych w ich działalność będzie wyższa niż w przypadku miast. Jest to także związane z faktem, iż w mniejszych miejscowościach bywa zauważalny większy kapitał społeczny, ludzie znają się, podtrzymują więzi sąsiedzkie przez co chętniej wspólnie angażują się w różnego rodzaju inicjatywy lokalne. W miastach z kolei istnieje większa anonimowość (atomizacja). Co więcej, w dużych miastach istnieje wiele alternatyw dla spędzania czasu wolnego, jak chociażby galerie handlowe, które w ostatnich latach przejęły funkcję szeroko rozumianej rozrywki.

Analizując wartość wskaźnika aktywności kulturalnej mieszkańców, mierzonego liczbą członków różnych zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców w 2013 roku, potwierdza się teza, że to w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich względnie więcej osób bierze aktywny udział w działaniach zespołów artystycznych (Tabela 16). W 2013 roku opisywany wskaźnik był najwyższy w gminie wiejskiej Łańcut (40). Równie wysokim poziomem wskaźnika odznaczały się gminy: Lubenia (34), Tyczyn (33) oraz Czarna i Głogów Małopolski (obie po 31). Z kolei najmniej członków zespołów artystycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest w gminie Krasne (8), mieście Łańcut (9), a także w Rzeszowie (12). Pozostałe gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzują się liczbą członków zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców na poziomie od 13 do 19. Warto jednak podkreślić, iż średnia liczba osób zaangażowanych w działalność zespołów artystycznych (na 1000 mieszkańców) na poziomie kraju wynosi 7, a więc wszyscy partnerzy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wypadają na tym tle znacznie lepiej. Również w porównaniu do średniej dla województwa (12) większość gmin wypada korzystnie.

Tabela 17. Wybrane informacje na temat działalności bibliotek publicznych w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Księgozbiór bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców		Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	
	2004	2013	2004	2013
Polska	3 522	3 402	197	167
województwo podkarpackie	4 183	4 075	201	169
Łańcut (m)	6 939	7 319	405	357
Czarna (w)	4 737	4 701	175	161
Łańcut (w)	4 764	4 261	184	164
Boguchwała (mw)	4 349	4 220	226	194
Chmielnik (w)	5 957	6 788	255	194
Głogów Małopolski (mw)	3 555	3 483	143	195
Krasne (w)	4 012	3 777	141	116
Lubenia (w)	5 649	6 198	230	209
Świlcza (w)	4 454	4 959	145	136
Trzebownisko (w)	3 354	1 512	130	62
Tyczyn (mw)	4 203	5 046	177	189
Czudec (w)	5 847	6 421	234	205
Rzeszów (m)	3 404	2 948	282	229
ROF (z Rzeszowem)	4 074	3 749	239	205
ROF (bez Rzeszowa)	4 670	4 596	200	180

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejnymi wskaźnikami odnoszącymi się zarówno do dostępności usług kulturalnych, jak i partycypacji ludności są mierniki dotyczące funkcjonowania bibliotek publicznych i ich filii. Na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku działalność prowadziło 66 placówek bibliotecznych, które łącznie dysponowały księgozbiorem liczącym ponad milion woluminów. Podobnie, jak w przypadku wcześniej zaprezentowanych mierników ilustrujących działalność ośrodków oraz domów kultury, także w tym miejscu omówione zostaną wskaźniki o charakterze względnym, a mianowicie: księgozbiór bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców oraz

liczba czytelników bibliotek na 1000 mieszkańców. Powyższe wskaźniki ukażą zarówno dostępność oferty usług kulturalnych, jak również zainteresowanie tymi usługami ze strony mieszkańców.

W 2013 roku średnio w Polsce na każde 1000 mieszkańców przypadało przeciętnie 3 404 książek znajdujących się w dyspozycji bibliotek publicznych oraz ich filii (Tabela 17). Warto jednocześnie zaznaczyć, iż pod względem poziomu dostępności zasobów bibliotecznych jedynie dwie gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj. miasto Rzeszów (2 948) i gmina Trzebownisko (1 512) plasowały się poniżej średniej krajowej. Równocześnie najwyższą wartością analizowanego miernika dostępności zasobów bibliotecznych charakteryzowało się miasto Łańcut (7 319). Wysokie wartości miernika odnotowano również w gminach: Chmielnik (6 788), Czudec (6 421), Lubenia (6 198), Tyczyn (5 046) oraz Świlcza (4 959). W pozostałych gminach liczba woluminów znajdujących się w dyspozycji bibliotek publicznych oraz ich filii w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oscylowała wokół średniej dla województwa podkarpackiego (4 075).

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym partycypację mieszkańców w sferze kultury jest liczba czytelników bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1000 ludności. Warto w tym miejscu zauważyć, że miasto Łańcut, które odznaczało się najwyższym wskaźnikiem posiadanego księgozbioru charakteryzuje się także bardzo wysokim wskaźnikiem czytelnictwa (357), a więc w 2013 roku liczba czytelników w tej gminie ponad dwukrotnie przewyższyła średnią dla Polski oraz województwa podkarpackiego, która wynosiła odpowiednio 167 i 168 (Tabela 17). Niemniej jednak dostępność zasobów bibliotecznych (tj. wielkość posiadanego księgozbioru) nie zawsze idzie w parze z liczbą czytelników. Miasto Rzeszów, pomimo iż w 2013 roku posiadało jeden z najniższych wskaźników dotyczących dostępności księgozbioru na 1000 mieszkańców (2 948), cechowało się bardzo wysokim wskaźnikiem czytelnictwa (229). Wysoką wartość omawianego wskaźnika zaobserwowano także w gminach: Lubenia (209), Czudec (205), Głogów Małopolski (195) oraz Boguchwała i Chmielnik (obie po 194). W tym samym czasie najniższym poziomem czytelnictwa odznaczali się mieszkańcy gminy Trzebownisko, gdzie w 2013 roku na każdy 1000 mieszkańców przypadało jedynie 62 czytelników bibliotek publicznych. Pod względem analizowanej cechy, poniżej średniej dla kraju wypadły także gminy: Krasne (116), Świlcza (136), Łańcut (164) i Czarna (161). Jednocześnie należy tutaj zwrócić uwagę na niepokojącą tendencję, jaką jest spadek poziomu czytelnictwa wśród mieszkańców. Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013 spośród wszystkich trzynastu gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jedynie dwie gminy (Głogów Małopolski oraz Tyczyn) odnotowały przyrost liczby czytelników bibliotek publicznych. Z kolei największym spadkiem skali czytelnictwa odznaczała się gmina Trzebownisko, gdzie w omawianym okresie liczba czytelników bibliotek publicznych zmniejszyła się ponad dwukrotnie.

3.3.4. SPORT I REKREACJA

W niniejszej części diagnozy skupiono uwagę na dostępności terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz różnego rodzaju obiektów sportowych w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jednocześnie analizie poddano poziom aktywności sportowej mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dostępność do terenów oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych istotnie wpływa na warunki życia mieszkańców, bowiem kształtuje możliwości spędzania czasu wolnego.

Ważne znaczenie dla zaspokajania potrzeb rekreacyjnych mieszkańców posiadają zwarte przestrzenie rekreacyjno-wypoczynkowe, zwłaszcza zaś urządzone oraz zagospodarowane tereny zieleni publicznej, które dają możliwość aktywnego spędzania czasu wolnego. Istotną przestrzenią zarówno o funkcjach rekreacyjno-wypoczynkowych, jak również przyrodniczych na obszarze miasta Rzeszowa jest **rezerwat przyrody Lisia Góra** (8,11 ha). Rezerwat został utworzony w 2003 roku w celu objęcia ochroną i zachowania dla celów dydaktycznych i naukowych starodrzewu dębowego. Rezerwat Lisia Góra jest popularnym miejscem rekreacji oraz wypoczynku dla mieszkańców Rzeszowa. Warto odnotować, iż rezerwat znajduje się na przebiegu ścieżki przyrodniczej im. prof. Władysława Szafera. Obok rezerwatu przyrody Lisia Góra, mieszkańcy Rzeszowa mają możliwość zaspokajania swoich potrzeb rekreacyjnych w parkach wypoczynkowych, którymi są:

- **Park Kultury i Wypoczynku z Olszynkami.** Park położony jest wzdłuż lewego brzegu Wisłoka, w rejonie Hali Podpromie (Regionalne Centrum Widowiskowo-Sportowe im. Jana Strzelczyka w Rzeszowie), Mostu Zamkowego i kładki pieszo-rowerowej. Park jest dobrze zagospodarowany pod względem infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej (wydzielone ścieżki rowerowe oraz spacerowe, ławki, plac zabaw dla dzieci). W pobliżu parku, przy Hali Podpromie, znajduje się skatepark z kilkunastoma przeszkodami (w tym m.in. unikatowy w skali Europy tzw. podwójny suchy basen). Obok wybudowane zostały również dirtpark oraz snowpark, tj. tory do ekstremalnej jazdy odpowiednio na rowerach i deskach snowboardowych. Ponadto

na rzeszowskich Olszynkach znajduje się park linowy EXPEDYCJA z oświetlonymi trasami przeznaczonymi zarówno dla dzieci i młodzieży, jak również osób dorosłych. Park linowy podzielony jest na trzy trasy, na przebiegu których umiejscowiono w sumie 35 platform i przeszkód.

- **Ogród Miejski im. Solidarności.** Park zlokalizowany jest pomiędzy ulicami: Dąbrowskiego, Chrzanowskiej oraz Langiewicza. Jest to najstarszy z rzeszowskich parków, mieszczący się na terenie dawnego ogrodu klasztorne franciszkanów reformatów. W parku znajduje się fontanna, a także rzeźby przedstawiające greckich bogów oraz wyobrażenia czterech pór roku.
- **Park Jedności Polonii z Macierzą.** Park położony jest w rejonie ulic Cieplickiego i Pułaskiego. Elementem wyróżniającym park jest imponująca rozmiarem fontanna. Równocześnie na obszarze parku znajdują się sadzawka kaskadowa z oryginalnymi figurami wodnych zwierząt, muszla koncertowa oraz 2 place zabaw.
- **Park w zespole dworsko-parkowym w Słocinie.** Park, umiejscowiony w rejonie ulic Powstańców Śląskich i Pułaskiego, stanowi element dawnego zespołu dworsko-parkowego (początek XIX wieku) wpisanego do rejestru zabytków. W granicach parku znajduje się eklektyczny budynek dworu należącego niegdyś do rodzin Chłapowskich i Branickich, neogotycki domek ogrodnika, a także sztuczne jezioro z wyspą.
- **Park przy pałacu Jędrzejowiczów i Szpitalu Miejskim.** Park znajduje się pomiędzy ulicami Partyzantów i Lubelską na Osiedlu Staromieście. Park i położony na jego terenie dziewiętnastowieczny pałac stanowią pozostałość dawnej posiadłości rodziny Jędrzejowiczów. W okresie powojennym park uległ przebudowie, a na jego obszarze wzniesiono miejski szpital (Szpital Miejski im. Jana Pawła II). Z kolei sam pałac został zaadaptowany dla potrzeb szpitalu gruźliczego (Podkarpackie Centrum Chorób Płuc w Rzeszowie).
- **Park Myśli Papieskiej.** Park usytuowany jest na rogu ulic Rejtana i Sikorskiego na Osiedlu Zalesie. Jest to najmłodszy z rzeszowskich parków (częściowo w fazie projektowej), położony w bezpośrednim otoczeniu katedry. Prace związane z utworzeniem parku rozpoczęto w 2005 roku od ustawienia obelisku ku pamięci papieża Jana Pawła II. Zakończenie inwestycji związanych z budową parku planowane jest na 2025 rok.
- **Park Sybiraków.** Park umiejscowiony jest w rejonie ulic Ofiar Katynia, Broniewskiego i Sucharskiego. Jest to jeden z większych kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych w granicach Rzeszowa (zajmuje obszar około 8 ha). Na terenie parku znajdują się 4 korty tenisowe, a także boiska sportowe. Park Sybiraków jest miejscem organizacji cyklicznego koncertu „Jednego Serca Jednego Ducha”, którego celem jest promocja muzyki chrześcijańskiej.

Poza opisanymi powyżej terenami rekreacyjno-wypoczynkowymi, w granicach Rzeszowa znajdują się również inne parki, a mianowicie: Park Dworski na Załężu, Park Błogosławionej Karoliny na Osiedlu Projektant, Park Inwalidów Wojennych na Osiedlu Dąbrowskiego, a także Plac Ofiar Getta (skwer zieleni na miejscu dawnego kirkutu). Wśród pozostałych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych znajdujących się w przestrzeni miasta należy wymienić także: Biały Ogród w pobliżu Placu Farnego, Ogród Polisensoryczny przy Zespole Szkół Specjalnych im. UNICEF, Skwer Cichociemnych przy ul. Adama Mickiewicza, jak również Aleję pod Kasztanami i ulicę 3 Maja, które pełnią funkcje traktów spacerowych.

W granicach miasta Łańcuta największym terenem zieleni urządzonej jest **Park Zamkowy** zajmujący powierzchnię około 36 ha. Zabytkowy park dzieli się na dwie główne części, a mianowicie: park wewnętrzny (w obrębie fosy) i park zewnętrzny (poza fosą na wschód od Zamku). Na terenie parku wewnętrznego znajdują się: Ogród Włoski, Ogród Różany i Ogród Bylinowy, a także glorieta. W granicach Parku Zamkowego położonych jest wiele obiektów zabytkowych, w tym m.in.: Oranżeria, Zameczek Romantyczny oraz Storczykarnia. Ponadto w parku znajduje się niewielkich rozmiarów jezioro. Ważną przestrzenią rekreacyjno-wypoczynkową na terenie Łańcuta jest również **las komunalny Bażantarnia** (o powierzchni 20 ha). Warto podkreślić, że w granicach pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego także występują tereny zieleni urządzonej, jakimi są parki będące pozostałością dawnych zespołów pałacowych lub dworskich:

- park w zespole pałacowo-parkowym w Boguchwale (gmina Boguchwała),
- park w zespole dworsko-pałacowym w Zgłobniu (gmina Boguchwała),
- park w zespole dworsko-pałacowym w Babicy (gmina Czudec),
- park w zespole dworsko-parkowym w Czudcu (gmina Czudec),
- park w zespole dworsko-parkowym w Nowej Wsi (gmina Czudec),
- park dworski w Budach Głogowskich (gmina Głogów Małopolski),
- park w zespole dworsko-parkowym w Przewrotnem (gmina Głogów Małopolski),
- park pałacowy „Retyrada” w Rudnej Małej (gmina Głogów Małopolski),

- park dworski w Wysokiej Głogowskiej (gmina Głogów Małopolski),
- park dworski w Bratkowicach (gmina Świlcza),
- park w zespole dworsko-parkowym w Dąbrowie (gmina Świlcza),
- park z aleją dojazdową w zespole dworsko-parkowym w Rudnej Wielkiej (gmina Świlcza),
- park w zespole dworsko-parkowym w Trzcianie (gmina Świlcza),
- park w zespole dworsko-parkowym w Jasionce (gmina Trzebowniko),
- park w zespole pałacowo-parkowym w Łące (gmina Trzebowniko),
- park dworski w Zaczerniu (gmina Trzebowniko),
- park w zespole pałacowo-parkowym w Tyczynie (gmina Tyczyn).

Rzeszowski Obszar Funkcjonalny odznacza się dogodnymi warunkami do rozwoju różnego rodzaju form rekreacji wodnej w oparciu o istniejące zasoby, jakimi są ciek wodne (przede wszystkim rzeka Wisłok) oraz zbiorniki wodne (w tym zwłaszcza zbiorniki poeksploatacyjne). Na chwilę obecną brzegi rzek przepływających przez teren obszaru funkcjonalnego, jak również zbiorniki wodne położone w jego granicach są wykorzystywane w niewystarczającym stopniu dla potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych mieszkańców. W związku z powyższym jednym z celów działań rewitalizacyjnych podejmowanych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego powinno być stworzenie nowych przestrzeni rekreacyjnych dla mieszkańców poprzez lepsze wykorzystanie wewnętrznych zasobów, jakimi są rzeki oraz zbiorniki poeksploatacyjne. Obecnie zdecydowanie najlepszym poziomem zagospodarowania cieków i zbiorników wodnych dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych charakteryzuje się miasto Rzeszów. W tym miejscu należy wspomnieć zwłaszcza o **Jeziorze Żwirownia**, które jest popularnym kąpieliskiem zarówno dla mieszkańców Rzeszowa, jak również ościennych gmin. Jezioro Żwirownia, zajmujące powierzchnię około 3,5 ha, usytuowane jest w południowej części miasta w pobliżu koryta rzeki Wisłok, w rejonie ul. Kwiatkowskiego. Początkowo akwen ten funkcjonował jako dzikie kąpielisko, niemniej jednak w 2003 roku, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i dużemu zainteresowaniu mieszkańców, władze Rzeszowa zdecydowały się na utworzenie na Jeziorze Żwirownia miejskiego kąpieliska. Obecnie akwen jest zagospodarowany oraz przystosowany dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych. Na zalewie wydzielone zostały dwa miejsce do pływania (jedno z nich przeznaczone jest dla dzieci, natomiast drugie dla młodzieży i osób dorosłych). Przy kąpielisku znajduje się piaszczysta plaża z boiskiem do siatkówki oraz placem zabaw dla dzieci. W sezonie wakacyjnym przy kąpielisku funkcjonują wypożyczalnia kajaków i rowerów wodnych oraz punkty gastronomiczne. Ponadto o bezpieczeństwo osób korzystających z akwenu dbają ratownicy. Wypada również odnotować, iż na terenie Rzeszowa funkcjonuje Ośrodek Sportów Wodnych MARINA, zlokalizowany przy ul. Żeglarskiej w odległości około 300 m powyżej zapory. Przy ośrodku działa wypożyczalnia sprzętu wodnego (tj. kajaki i rowery wodne). Ośrodek organizuje kursy żeglarskie oraz spływy kajakowe. Warto również zaznaczyć, że na obszarze miasta Rzeszowa wzdłuż brzegów Wisłoka, począwszy od Zalewu Rzeszowskiego aż do mostu w ciągu ul. Lwowskiej, przebiegają asfaltowe ścieżki rowerowe i piesze.

Rozpatrując kwestie związane z wykorzystaniem istniejących cieków i zbiorników wodnych dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego warto zwrócić szerszą uwagę na dalsze plany w tym zakresie. W 2014 roku opracowano dokument planistyczny pn. *Koncepcja wykorzystania terenów wzdłuż rzeki Wisłok, z uwzględnieniem walorów przyrodniczych na cele turystyczno-rekreacyjne na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego*. Powyższy dokument zakłada wykorzystanie i zagospodarowanie terenów usytuowanych wzdłuż rzeki Wisłok (wraz z Zalewem Rzeszowskim, Jezioro Żwirownia i zbiornikiem Terliczka na rzece Mrowla). Opracowanie dotyczy obszaru sześciu gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (miasto Rzeszów oraz gminy: Czudec, Lubenia, Boguchwała, Trzebowniko i Czarna). Rozpatrywana koncepcja przewiduje zagospodarowanie na cele rekreacyjne i turystyczne niezabudowanych terenów (o powierzchni około 33,0 km²) położonych w odległości do 500 metrów od brzegów Wisłoka (na odcinku około 58 km) oraz towarzyszących mu obiektów hydrologicznych i hydrotechnicznych. W ramach omawianego przedsięwzięcia planowane jest wprowadzenie różnorodnych form rekreacji i turystyki dla szerokiego grona odbiorców (w tym osób starszych). Najważniejszym elementem projektu ma być spójny system utwardzonych ścieżek pieszych oraz rowerowych (o długości około 112 km), który połączy gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego położone w dolinie Wisłoka. W założeniu z głównego przebiegu tej trasy mają odbiegać odgałęzienia prowadzące do poszczególnych atrakcji i miejsc godnych uwagi znajdujących się na obszarze danych gmin. Równocześnie planowana jest budowa kładek pieszo-rowerowych nad Wisłokiem i jego dopływami w celu połączenia ścieżek biegnących wzdłuż obu brzegów rzeki. Na całej długości trasy zakładane jest utworzenie równomiernie rozmieszczonych wypożyczalni rowerów. Rozpatrywany projekt zakłada także szersze wykorzystanie potencjału wód płynących dla potrzeb turystyczno-rekreacyjnych poprzez utworzenie trasy spływu kajakowego (wraz z przystaniami i pomostami, wypożyczalniami sprzętu pływającego oraz miejscami biwakowymi i miejscami odpoczynku). W rozpatrywanym dokumencie przewidziano ponadto wytyczenie ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych (wraz z montażem tablic informacyjnych) powiązanych z walorami poszczególnych gmin. Wreszcie

w koncepcji uwzględniono wytyczenie tras do nordic walking, tras dla rolkarzy i szlaku konnego, a także lokalizację parkingów dla samochodów osobowych. Obok inwestycji liniowych związanych z utworzeniem tras turystycznych i rekreacyjno-sportowych, omawiany projekt zakłada również realizację różnego rodzaju inwestycji o charakterze punktowym, zlokalizowanych równomiernie na przebiegu całego szlaku (m.in. pola namiotowe i campingi, boiska sportowe, kąpieliska i miejsca do plażowania, place zabaw i siłownie zewnętrzne, a także miejsca do grillowania). Realizacja założeń opisanej powyżej koncepcji daje możliwość stworzenia spójnego oraz kompleksowego produktu turystycznego dla szerokiego grona odbiorców, a co za tym idzie dalszego rozwoju funkcji turystycznych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Omawiając plany dotyczące dalszego rozwoju infrastruktury i przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego należy również wspomnieć o koncepcji utworzenia w granicach Rzeszowa strefy rekreacji (innowacyjny park nauki i rekreacji) z elementami ogrodu zoologicznego. Głównym celem projektu ma być zaspokojenie potrzeb związanych z odpoczynkiem (czynnym i biernym), edukacją oraz rozwojem fizycznym mieszkańców Rzeszowa, jak również sąsiednich miejscowości. Strefa rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego zostanie zlokalizowana na dużym terenie gruntów miejskich (o całkowitej powierzchni około 23,0 ha) pozostałych po niezrealizowanym cmentarzu komunalnym, w odległości około 5,3 km od centrum Rzeszowa, na południe od osiedli Ziemowit i Zalesie. W ramach strefy utworzone zostaną przestrzenie rekreacyjno-wypoczynkowe, sportowe oraz edukacyjne. Szerszy opis planowanego przedsięwzięcia zamieszczony został w części projektowej niniejszego dokumentu. Podstawę dla utworzenia strefy rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego stanowią wyniki badań z mieszkańcami Rzeszowa, turystami odwiedzającymi miasto oraz ekspertami (*Analiza wyników badań w ramach projektu „Modernizacja ogrodów zoologicznych w Zamościu i Łucku oraz opracowanie koncepcji utworzenia strefy rekreacji w Rzeszowie w celu rozwoju transgranicznej kwalifikowanej turystyki przyrodniczej”*, BD CENTER, 2014).

Warto w tym miejscu przytoczyć niektóre z wyników i opinii zamieszczonych w powyższym raporcie badawczym, dotyczących zarówno utworzenia projektowanej strefy rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego, jak również dotychczasowego poziomu zaspokojenia usług rekreacyjno-wypoczynkowych na obszarze Rzeszowa. Mieszkańcy miasta poproszeni o wskazanie typów infrastruktury, z której korzystają w celach rekreacyjno-wypoczynkowych, najczęściej wymieniali: ścieżki rowerowe (82,2% badanych) i baseny (71,2% badanych), a także boiska sportowe (59,8%), place zabaw (58,6%) i lodowiska (56,6%). Równocześnie mieszkańcy Rzeszowa wśród głównych potrzeb miasta w zakresie dalszego rozwoju infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej najczęściej wskazywali na budowę aquaparku i basenów, a także na konieczność rozbudowy istniejących ścieżek rowerowych, obiektów sportowych, parków i placów zabaw. Ponadto mieszkańcy miasta poruszyli takie kwestie, jak utworzenie ogrodu zoologicznego oraz lepsze zagospodarowanie Jeziora Żwirownia (zwłaszcza konieczność oczyszczenia zalewu). Należy podkreślić, że osoby objęte badaniem w zdecydowanej większości pozytywnie oceniły dotychczasowe działania władz miasta, ukierunkowane na zwiększenie oferty usług sportowych oraz rekreacyjno-wypoczynkowych. Jednocześnie wypada zaznaczyć, że propozycja utworzenia w Rzeszowie strefy rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego spotkała się z wyraźną akceptacją ze strony mieszkańców miasta. Osoby, które wzięły udział w badaniu, w planowanej strefie najchętniej widziałyby następujące elementy zagospodarowania przestrzeni: plac zabaw dostosowany do potrzeb dzieci niepełnosprawnych, innowacyjne place zabaw (dla małych i starszych dzieci) oraz tematyczne place zabaw, elementy nawiązujące do lotnictwa i kosmonautyki, a także atrybuty związane z naukami ścisłymi i technicznymi (m.in. astronomia, chemia, fizyka, robotyka, budowa maszyn, elektrotechnika, itp.). Pozytywne opinie dotyczące utworzenia strefy rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego potwierdzone zostały również podczas konsultacji społecznych. Osoby uczestniczące w konsultacjach społecznych z uznaniem wypowiadały się o koncepcji założenia ogrodu botanicznego z elementami ogrodu zoologicznego, a także projekcie stworzenia na terenie strefy rekreacji miejsca interaktywnej edukacji. Zdaniem uczestników konsultacji społecznych realizacja rozpatrywanego projektu przyczyni się zarówno do lepszego zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie rekreacji oraz wypoczynku, jak również do podniesienia atrakcyjności turystycznej Rzeszowa. Podobne opinie wyraźnie przeważały także wśród mieszkańców miasta oraz turystów objętych badaniem ilościowym (tj. PAPI i CATI). W ramach omawianych badań przeprowadzone zostały także pogłębione wywiady z ekspertami społecznymi (zogniskowany wywiad grupowy). Uczestnicy wywiadu fokusowego zwrócili uwagę na pewne niedostatki w zakresie dotychczasowego zaspokojenia potrzeb rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie Rzeszowa (m.in. zbyt mało obszarów zielonych służących celom rekreacyjnym – zwłaszcza brak dużego i polifunkcyjnego parku, przeciążenie istniejącej infrastruktury rekreacyjnej, niedostatek przestrzeni rekreacyjnych dla dzieci, itp.). Eksperti społeczni biorący udział w wywiadzie fokusowym, podobnie jak uczestnicy konsultacji społecznych, a także mieszkańcy miasta i turyści objęci badaniem ilościowym, z uznaniem wyrażali się o koncepcji utworzenia w Rzeszowie strefy rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego. Wypada podkreślić, że podczas wywiadów pogłębionych mocno wyeksponowana została konieczność połączenia projektowanej strefy rekreacji z pozostałymi częściami miasta za pomocą sieci ścieżek rowerowych.

Obok przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych ważne znaczenie dla możliwości aktywnego spędzania czasu przez mieszkańców posiada także dostępność różnorodnych obiektów sportowych. Wśród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zdecydowanie najlepszą dostępnością różnych obiektów sportowych cechuje się miasto Rzeszów, co należy wiązać z wielkością tego ośrodka, a także jego pozycją w systemie i hierarchii osadniczej regionu i kraju. Na terenie Rzeszowa znajduje się szereg zróżnicowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych, będących własnością zarówno samorządu miasta, jak również innych podmiotów publicznych (np. uczelni wyższych) oraz prywatnych. W Rzeszowie zadania z zakresu kultury fizycznej i sportu (w tym zadania związane z administrowaniem obiektami sportowymi stanowiącymi własność miasta) wykonywane są przez Rzeszowski Ośrodek Sportu i Rekreacji (ROSIR). Część z obiektów sportowych funkcjonujących w granicach Rzeszowa to obiekty o znaczeniu regionalnym, a także ponadregionalnym (m.in. Hala Podpromie), będące miejscem organizacji ważnych imprez i turniejów sportowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym.

Na obszarze Rzeszowa zlokalizowanych jest w sumie 56 hal sportowych oraz przyszkolnych sal gimnastycznych. Na szczególną uwagę zasługuje przede wszystkim **Regionalne Centrum Sportowo-Widowiskowe im. Jana Strzelczyka (Hala Podpromie)**. Obiekt ten został oddany do użytku w 2002 roku. Najważniejszą przestrzenią w całym centrum jest hala główna z rozkładaną trybuną na ponad 4300 miejsc (dodatkowo na płycie istnieje możliwość ustawienia dodatkowych 2500 krzesel), która umożliwia organizację różnego rodzaju wydarzeń sportowych i widowiskowych o międzynarodowym standardzie. Ponadto obiekt dysponuje dwiema salami bocznymi, a mianowicie: zachodnią (przystosowana do uprawiania sportów ogólnorozwojowych) i wschodnią (umożliwia rozgrywanie takich dyscyplin sportowych jak: koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, tenis i badminton). Równocześnie w centrum znajdują się przestrzenie wystawiennicze służące organizacji wystaw oraz imprez targowych, a także zaplecze gastronomiczne. Wśród innych dużych hal sportowych zlokalizowanych w Rzeszowie należy również wymienić: **halę Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji** (hala sportowa z trybunami na 730 miejsc, małą salą treningową oraz zapleczem, która przystosowana jest do rozgrywek w siatkówkę i koszykówkę), **halę Uniwersytetu Rzeszowskiego** (hala sportowa z trybunami, małą salą treningową, ścianką wspinaczkową i zapleczem, przystosowana do rozgrywek w siatkówkę i koszykówkę) oraz **halę przy Centrum Dydaktyczno-Sportowym Politechniki Rzeszowskiej** (tj. 3 pełnowymiarowe areny do zespołowych gier sportowych, gabinet usprawnienia ruchowego, siłownia, ścianka wspinaczkowa).

W granicach administracyjnych Rzeszowa znajdują się 2 duże stadiony piłkarskie (tj. Stadion Miejski oraz Stadion CWKS Resovia Rzeszów), a także 20 boisk sportowych (w tym 5 zespołowych boisk sportowych ORLIK 2012). **Stadion Miejski STAL w Rzeszowie** dysponuje boiskiem głównym o wymiarach 104 x 68 metrów oraz trybunami na 11 547 miejsc siedzących. Ponadto obiekt posiada zespół dwóch boisk sportowych (o wymiarach 103 x 68 metrów oraz 90 x 64 metrów). Integralną częścią stadionu miejskiego jest tor żużlowy Speedway Stal Rzeszów S.A. o długości 395 metrów. **Stadion CKWS Resovia Rzeszów** posiada boisko główne o wymiarach 106 x 66 metrów oraz trybuny na 3420 miejsc siedzących. Przy stadionie znajduje się też zespół boisk sportowych (boisko trawiaste o wymiarach 98 x 66 metrów). Równocześnie integralną częścią obiektu jest stadion lekkoatletyczny.

Na terenie Rzeszowa funkcjonuje w sumie 5 basenów. Największym kompleksem rekreacji wodnej w mieście jest zespół basenów Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. W skład kompleksu wchodzi kryta pływalnia (posiada 6 pełnowymiarowych torów pływakich o głębokości od 1,20 do 3,75 metrów) wraz z zapleczem technicznym oraz zespół trzech basenów otwartych z zapleczem sanitarnym (tj. ośmiotorowy basen wyczynowy z trybuną i tarasem wypoczynkowym, basen rekreacyjny ze zjeżdżalnią, basen dla dzieci w wieku do 7 lat). Ponadto w stolicy regionu znajdują się 4 kryte pływalnie: kryta pływalnia WSK PZL Rzeszów (dysponuje trampoliną oraz wieżą umożliwiającą oddawanie skoków do wody), kryta pływalnia DELFFIN, kryta pływalnia MUSZELKA i kryta pływalnia KARPIK.

Rzeszów charakteryzuje się bardzo dobrą dostępnością kortów tenisowych. W granicach miasta zlokalizowanych jest w sumie 31 kortów tenisowych (zarówno otwartych, jak również krytych) skupionych w 12 ośrodkach (w tym m.in. korty tenisowe Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji).

Poza wymienionymi powyżej obiektami sportowo-rekreacyjnymi, na obszarze Rzeszowa znajdują się jednocześnie: 3 sztuczne lodowiska, 3 tory kartingowe, skatepark, dirtpark (tj. tor do ekstremalnej jazdy na rowerach), snowpark (tj. tor do ekstremalnej jazdy na deskach snowboardowych, mini pole golfowe z 12 dołkami, 2 parki linowe oraz park trampolin Happy Jump, 2 ścianki wspinaczkowe, 3 korty do squasha, ośrodek sportów wodnych MARINA, 15 siłowni oraz 22 kluby fitness. Równocześnie w przestrzeni miasta zlokalizowanych jest ponad 30 placów zabaw dla dzieci (największy z nich o powierzchni 40 arów został oddany do użytku w 2012 roku w Parku Myśli Papieskiej).

Kolejną lokatę pod względem dostępności oraz zróżnicowania obiektów sportowo-rekreacyjnych, wśród badanych gmin, zajmuje miasto Łańcut, co podobnie jak w przypadku Rzeszowa wynika z jego wielkości i pozycji z systemie i hierarchii osadniczej regionu i kraju (ośrodek o znaczeniu subregionalnym). W Łańcutcie zadania z zakresu sportu

oraz kultury fizycznej realizuje Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR). W dyspozycji tego ośrodka znajdują się następujące obiekty sportowo-rekreacyjne:

- hala sportowa (boisko do gry w piłkę ręczną, piłkę siatkówkę oraz koszykówkę, widownia na 800 miejsc siedzących, siłownia, sala gimnastyczna, sala konferencyjna),
- kryta pływalnia (basen sportowy, widownia na 130 miejsc siedzących, brodzik dla dzieci, sauna parowa, sauna sucha, zjeżdżalnia, dwa jacuzzi),
- basen otwarty (basen kąpielowy, trzy brodziki dla dzieci, boisko do piłki nożnej, boisko do piłki plażowej, siłownia, wypożyczalnia sprzętu sportowego, tenis stołowy, bar, pole namiotowe z zapleczem sanitarnym oraz miejsce na ognisko lub grill),
- zespół boisk sportowych ORLIK 2012 (boisko do piłki nożnej i boisko wielofunkcyjne) wraz z zapleczem,
- stadion sportowy, sztuczne lodowisko, kort tenisowy, pięć placów zabaw dla dzieci.

Pozostałe gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego również odznaczają się dobrą dostępnością do obiektów oraz infrastruktury sportowo-rekreacyjnej. W głównej mierze są to obiekty o znaczeniu lokalnym, niemniej jednak wskazać można również ośrodki sportowe o zasięgu (oddziaływaniu) ponadlokalnym, jak chociażby:

- **Baseny w Boguchwale.** Obecnie baseny w Boguchwale podlegają gruntownej modernizacji. Realizowana inwestycja zakłada kompletną przebudowę kompleksu basenów zewnętrznych wraz z budową koniecznej infrastruktury oraz niezbędnym zagospodarowaniem terenu. W wyniku przebudowy powstaną 2 baseny otwarte, tj.: duży basen rekreacyjny i mniejszy basen o funkcji brodzika dla dzieci wyposażone w różnego typu atrakcje. W ramach inwestycji powstaną również plaża utwardzona z nawierzchni syntetycznej oraz plac zabaw dla dzieci. Projekt zakłada jednocześnie budowę chodników i dróg dojazdowych, wykonanie oświetlenia terenu, a także budowę stacji uzdatniania wody.
- **Gminne Centrum Sportu i Rekreacji w Niechobrzcu.** W skład kompleksu wchodzi: boisko sportowe wraz z bieżnią i trybuną na 250 miejsc siedzących, oświetlony kort tenisowy oraz profesjonalnie wyposażona siłownia (sprzęt do ćwiczeń aerobowych i maszyny jednostanowiskowe).
- **Kompleks sportowy Ośrodka Sportu i Rekreacji w Głogowie Małopolskim.** W skład kompleksu wchodzi: kryta pływalnia (basen sportowy, basen rekreacyjny, zjeżdżalnia, sauna sucha), kort tenisowy, lodowisko, kompleks boisk sportowych ORLIK 2012, miasteczko rowerowe, siłownia zewnętrzna, boisko do siatkówki plażowej, tereny rekreacyjno-wypoczynkowe.
- **Ośrodek Sportu i Rekreacji w Trzebownisku z siedzibą w Nowej Wsi.** W skład kompleksu wchodzi: kryta pływalnia „Fala” (duży basen z sześcioma pasami do pływania oraz mały basen wyposażony w atrakcje wodne, sauna parowa, sauna sucha, 2 solaria, sala konferencyjno-sportowa, a także siłownia wyposażona w specjalistyczny sprzęt sportowo-rehabilitacyjny), hala tenisowa z zapleczem (2 korty tenisowe), zespół boisk sportowych ORLIK 2012 (boisko piłkarskie i boisko wielofunkcyjne z zapleczem), a także 2 boiska do piłki plażowej oraz plac zabaw dla dzieci.
- **Centrum Turystyki i Rekreacji Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Kielnarowej.** W skład całego kompleksu wchodzi: hala sportowa (o długości 72 m i szerokości 34 m) z zapleczem (siłownia, gabinety fizjoterapii, masażu i odnowy biologicznej, sauna), ośrodek jeździecki (stajnie dla koni, sale ćwiczeniowe, kryta ujeżdżalnia, szatnie i sanitariaty), otwarte boiska do koszykówki i piłki siatkowej, stacja rowerowa wraz z wypożyczalnią rowerów, plac zabaw dla dzieci.

Dopełnieniem infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na terenie gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są stadiony sportowe lokalnych klubów piłkarskich oraz boiska i hale sportowe znajdujące się przy placówkach edukacyjnych, a także place zabaw dla dzieci. Warto odnotować, iż niejednokrotnie tego typu lokalne obiekty sportowe i rekreacyjne były budowane bądź modernizowane przy wsparciu środków zewnętrznych (m.in. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 i Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013).

Rozpatrując dostępność i zróżnicowanie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego należy podkreślić, że tworzące go gminy aktywnie uczestniczą w Programie „Moje Boisko – ORLIK 2012”, którego podstawowym celem jest szersze udostępnienie dzieciom i młodzieży nowoczesnej infrastruktury sportowej. Program ten zakłada budowę ogólnodostępnych oraz bezpłatnych kompleksów boisk sportowych wraz z zapleczem socjalnym. W granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w ramach Programu „Moje Boisko” – ORLIK 2012, powstało w sumie 17 kompleksów boisk sportowych, którymi są:

- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy IV Liceum Ogólnokształcącym w Rzeszowie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Szkole Podstawowej nr 5 w Rzeszowie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Szkole Podstawowej nr 13 w Rzeszowie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Szkole Podstawowej nr 25 w Rzeszowie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 7 w Rzeszowie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy ul. Kolejowej 15 w Boguchwale,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy OSiR w Głogowie Małopolskim,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 w Przewrotnem,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Szkole Podstawowej w Krasnem,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkół w Palikówce,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy MOSiR w Łańcucie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkół w Wysokiej,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkół w Kosinie,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkół w Rudnej Wielkiej,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy OSiR w Trzebownisku z siedzibą w Nowej Wsi,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Zespole Szkół w Łące,
- kompleks boisk sportowych ORLIK 2012 przy Szkole Podstawowej im. Stanisława Staszica w Tyczynie.

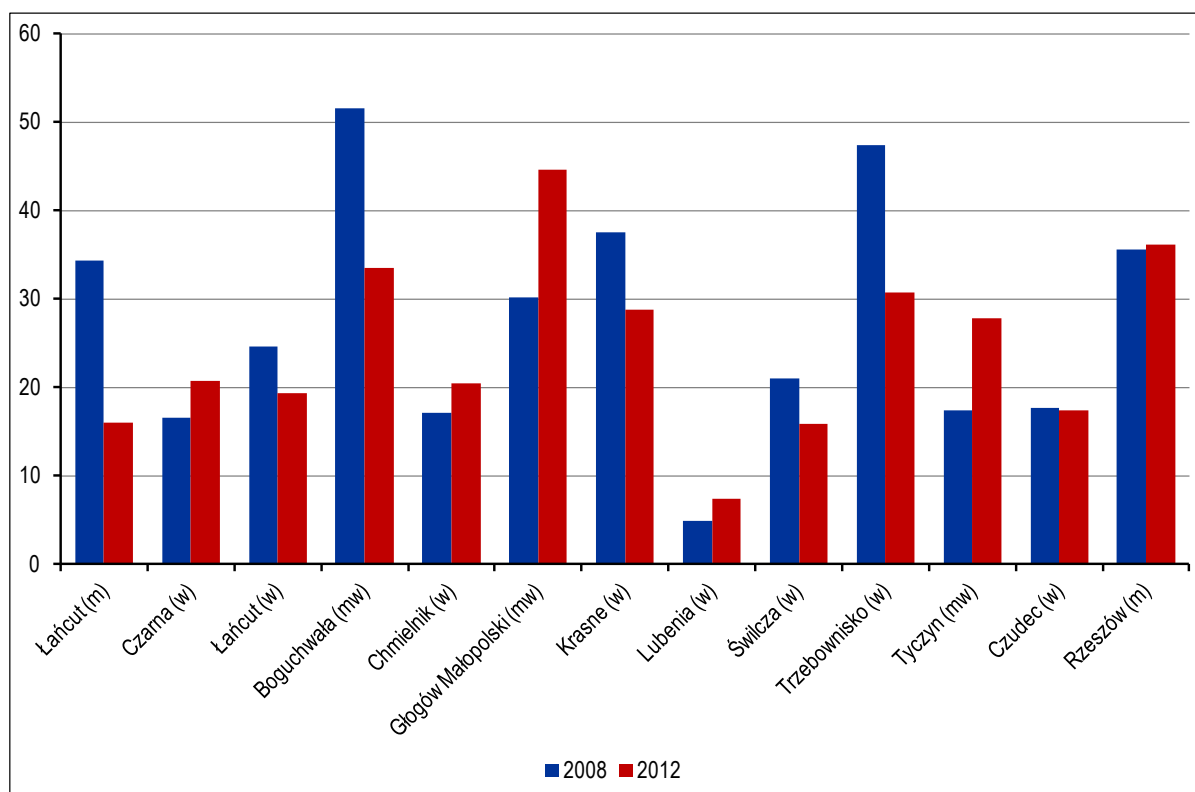
Z punktu widzenia zarówno możliwości rekreacyjnych mieszkańców, jak i bezpieczeństwa ruchu drogowego ważne znaczenie posiada dostępność wyodrębnionych ścieżek i tras dla rowerzystów. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2013 roku jedynie na terenie dwóch gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (tj. miasto Rzeszów oraz gmina Głogów Małopolski) znajdowały się wydzielone ścieżki rowerowe. W przypadku Rzeszowa ich długość wynosiła 95,5 km. Równocześnie należy zwrócić uwagę na systematyczną rozbudowę ścieżek rowerowych w stolicy województwa podkarpackiego. W stosunku do 2011 roku długość ścieżek dla rowerzystów zwiększyła się o 29,6 km (z 65,9 km). Natomiast na obszarze gminy Głogów Małopolski, w 2013 roku, długość wydzielonych tras dla rowerzystów wynosiła 0,8 km. Warto w tym miejscu podkreślić że Rzeszów jest jednym z pierwszych miast w Polsce, które wprowadziły na swoim terenie system roweru miejskiego. Rzeszowski system roweru miejskiego obejmuje 20 stacji bazowych zlokalizowanych w różnych punktach w przestrzeni miasta, w których po uprzednim zarejestrowaniu na stronie internetowej i wniesieniu niewielkiej opłaty, można wypożyczyć w sumie 100 rowerów. Wypada również zwrócić uwagę, że w Rzeszowie funkcjonuje miasteczko ruchu drogowego usytuowane w pobliżu Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. Miasteczko ruchu drogowego, zajmujące powierzchnię 40 arów, składa się z sieci asfaltowych alejek (o szerokości 3 metrów), rond i skrzyżowań, a także wyposażone jest w sygnalizację świetlną i znaki drogowe. Miejsce to stwarza bardzo dobre warunki do praktycznej nauki zasad ruchu drogowego.

Kolejnym zagadnieniem związanym ze sferą sportu oraz rekreacji jest poziom aktywności sportowej mieszkańców. Aktywność sportowa mieszkańców jest niezwykle ważna dla utrzymania ich dobrej kondycji fizycznej i psychicznej, a co za tym idzie zadowalającego stanu zdrowia w ciągu kolejnych lat życia.

W 2012 roku w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadziło w sumie 176 różnego rodzaju klubów sportowych, w których ćwiczyło w sumie 10 892 osoby. Najwięcej klubów sportowych działało na terenie Rzeszowa (86 klubów). Na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego względnie dużą liczbą klubów sportowych odznaczały się także gminy: Głogów Małopolski (19 klubów), Trzebownisko (15 klubów) i Boguchwała (10 klubów). W tym samym roku wskaźnik aktywności sportowej mieszkańców, mierzony liczbą osób ćwiczących w klubach sportowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego kształtował się na poziomie 31, osiągając tym samym zdecydowanie wyższą wartość w porównaniu ze średnią dla Polski (24) oraz nieco niższą niż przeciętnie w województwie podkarpackim (34). Równocześnie należy zwrócić uwagę, iż poszczególne gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są wyraźnie zróżnicowane pod względem badanej cechy (Rysunek 41). W 2012 roku najwyższym poziomem aktywności sportowej ludności odznaczała się gmina Głogów Małopolski, gdzie na każdy 1000 mieszkańców przypadało przeciętnie aż 45 osób ćwiczących w klubach sportowych. Omawiany wskaźnik osiągał względnie wysoką wartość również w przypadku Rzeszowa (36) oraz gmin Boguchwała (33) i Trzebownisko (31). W tym samym czasie zdecydowanie najniższym poziomem aktywności sportowej mieszkańców cechowała się gmina Lubenia, w przypadku której na każdy 1000 ludności przypadało średnio jedynie 7 osób ćwiczących w klubach sportowych.

W latach 2008 – 2012 w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zaobserwowano istotne zmiany pod względem aktywności sportowej ludności, które wpłynęły na zmiany wartości wskaźnika aktywności sportowej. W przypadku sześciu gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (tj. Rzeszów, Czarna, Chmielnik, Lubenia, Głogów Małopolski, Tyczyn) nastąpił wzrost liczby osób ćwiczących w klubach sportowych. W kolejnych sześciu

gminach (tj. miasto i gmina wiejska Łañcut, Boguchwałã, Krasne, Świlcza, Trzebownisko) miał miejsce spadek liczby mieszkańców Ćwiczących w klubach sportowych. Z kolei w przypadku gminy Czudec w 2012 roku liczba osób Ćwiczących w klubach sportowych kształtowała się na tym samym poziomie co w 2008 roku.

Rysunek 41. Osoby Ćwiczące w klubach sportowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla kształtowania aktywności sportowej i ruchowej mieszkańców, w szczególności zaś dzieci i młodzieży bardzo ważne znaczenie posiada funkcjonowanie uczniowskich klubów sportowych. Szczególnie wysokim poziomem dostępności tego rodzaju podmiotów charakteryzuje się Rzeszów, gdzie funkcjonują w sumie 53 uczniowskie kluby sportowe¹⁴.

3.3.5. AKTYWNOŚĆ SPOŁĘCZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW

Aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców (wyrażona m.in. przez ich zaangażowanie w działalność różnych organizacji pozarządowych) jest niezwykle ważnym czynnikiem (zasobem) rozwoju poszczególnych miast i gmin. Równocześnie należy podkreślić, iż różnorodne organizacje społeczne mogą być zarówno adresatem, jak również twórcą (podmiotem i partnerem) działań o charakterze rewitalizacyjnym.

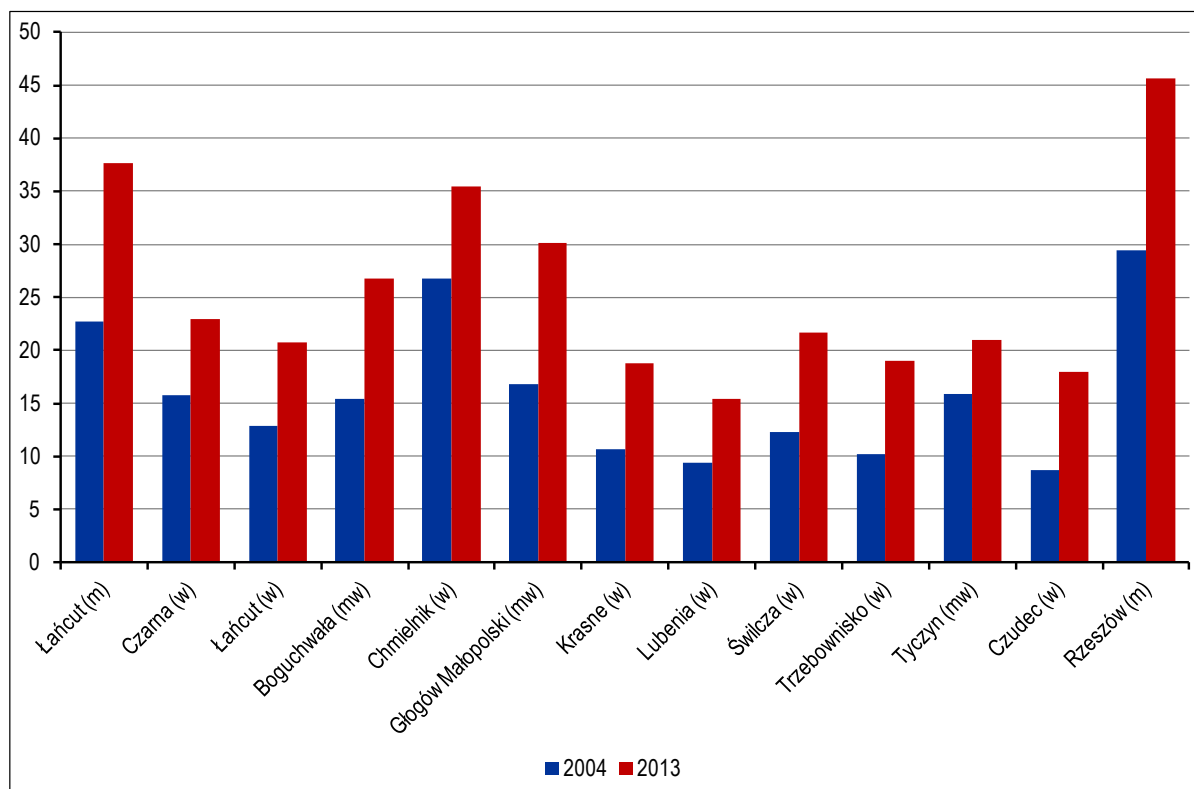
Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w 2013 roku, działalność prowadziło 1 256 różnego rodzaju organizacji pozarządowych (w tym 105 fundacji i 1 151 stowarzyszeń i organizacji społecznych). Równocześnie należy odnotować, że na przestrzeni okresu obejmującego lata 2004 – 2013, na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego miał miejsce bardzo wyraźny wzrost liczby organizacji pozarządowych. W stosunku do 2004 roku liczba fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych wzrosła o 527, czyli o 72,3%. Tym samym trzeba podkreślić, iż Rzeszowski Obszar Funkcjonalnych charakteryzuje się nieco wyższą dynamiką rozwoju sektora

¹⁴ Źródło: <http://www.rzeszow.pl>

społecznego na tle Polski i województwa podkarpackiego, gdzie w latach 2004 – 2013 liczba funkcjonujących organizacji pozarządowych zwiększyła się odpowiednio o 63,3% oraz 70,6% [BDL GUS 2014].

Podobnie jak w przypadku wielu innych zjawisk oraz procesów społecznych Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechuje się wyraźnym wewnętrznym zróżnicowaniem w zakresie aktywności sektora społecznego. W 2013 roku najwięcej organizacji pozarządowych funkcjonowało na terenie Rzeszowa (835 podmiotów). Na tle pozostałych gmin względnie dużą liczbą organizacji społecznych charakteryzowały się także: miasto Łańcut (68 podmiotów), a także gminy Głogów Małopolski (58 podmiotów), Boguchwała (52 podmioty) i Łańcut (44 podmioty). W tym samym czasie najniższą liczbę organizacji pozarządowych zaobserwowano w przypadku gminy Lubenia, gdzie funkcjonowało 10 tego rodzaju podmiotów. W pozostałych gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego liczba fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych zawierała się w przedziale od 20 (gmina Krasne) do 39 (gmina Trzebownisko). Gminy wchodzące w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odznaczają się również zróżnicowanym tempem przyrostu nowych organizacji pozarządowych. Najwyższą dynamiką rozwoju sektora społecznego cechują się gminy Czudec i Trzebownisko, w przypadku których na przestrzeni lat 2004 – 2013 liczba istniejących organizacji pozarządowych zwiększyła się ponad dwukrotnie. W stosunku do całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wyższym tempem przyrostu organizacji społecznych odznaczały się również gmina Głogów Małopolski oraz miasto Rzeszów [BDL GUS 2014].

Rysunek 42. Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnikiem który w najlepszym stopniu pozwala statystycznie uchwycić aktywność społeczną mieszkańców określonych jednostek terytorialnych jest liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 000 ludności. W 2013 roku na każde 10 000 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 35 różnorodnych fundacji oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych. W związku z powyższym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się nieco wyższym poziomem aktywności społecznej mieszkańców na tle Polski (32) i województwa podkarpackiego (31). Niemniej jednak należy zauważyć, iż gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego są wyraźnie zróżnicowane pod względem wartości rozpatrywanego wskaźnika. W 2013 roku najwyższym poziomem aktywności społecznej mieszkańców wyróżnił się Rzeszów, gdzie przeciętnie na każde

10 000 mieszkańców przypadało 46 organizacji pozarządowych (Rysunek 42). Na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego wysoką aktywnością społeczną cechowały się również miasto Łańcut (38) oraz gminy Chmielnik (35), Głogów Małopolski (30) i Boguchwała. Natomiast najniższą wartość analizowanego miernika odnotowano w gminie Lubenia (15). W przypadku pozostałych gmin wartość badanego wskaźnika aktywności społecznej mieszkańców kształtowała się na dość zbliżonym poziomie, wahając się od 18 (gmina Czudec) do 23 (gmina Czarna) [BDL GUS 2014].

3.3.6. OCHRONA ZDROWIA I OPIEKA MEDYCZNA

Publiczna opieka zdrowotna jest jedną z najbardziej istotnych usług społecznych świadczonych przez jednostki samorządu terytorialnego, zapewnia ona bowiem poczucie bezpieczeństwa poprzez ochronę podstawowych wartości, jakimi są zdrowie i życie mieszkańców. W niniejszej analizie w celu przedstawienia dostępności do usług ochrony zdrowia i opieki medycznej na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego analizie poddane zostaną wskaźniki liczby mieszkańców przypadających na 1 przychodnię lekarską oraz na 1 aptekę ogólnodostępną bądź punkt apteczny. Ponadto w celu ukazania poziomu świadomości zdrowotnej wśród mieszkańców zaprezentowany zostanie także wskaźnik liczby porad lekarskich (podstawowej opieki zdrowotnej) w przeliczeniu na 100 ludności.

Tabela 18. Wybrane informacje na temat dostępności usług ochrony zdrowia i opieki medycznej według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 i 2013

Jednostka terytorialna	Liczba mieszkańców na 1 przychodnię lekarską		Liczba mieszkańców na 1 aptekę ogólnodostępną lub punkt apteczny		Liczba porad lekarskich (POZ) w przeliczeniu na 100 mieszkańców	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	3 155	1 971	3 611	2 850	376	410
województwo podkarpackie	3 014	1 959	3 473	2 824	356	403
Łańcut (m)	2 578	1 506	2 256	1 506	619	685
Czarna (w)	2 693	2 834	3 590	2 834	272	264
Łańcut (w)	6 739	3 038	5 054	4 253	191	303
Boguchwała (mw)	10 398	2 162	5 199	3 243	164	321
Chmielnik (w)	2 118	2 254	6 354	6 762	296	235
Głogów Małopolski (mw)	3 577	2 136	8 943	3 845	309	305
Krasne (w)	4 674	1 523	7 011	3 553	191	323
Lubenia (w)	3 217	3 252	6 433	3 252	381	368
Świlcza (w)	3 109	2 699	6 217	5 397	358	277
Trzebownisko (w)	2 649	1 582	4 635	4 113	367	498
Tyczyn (mw)	3 944	1 911	5 259	3 821	295	264
Czudec (w)	2 892	1 674	5 785	2 930	110	347
Rzeszów (m)	1 514	1 046	2 065	1 969	403	594
ROF (z Rzeszowem)	2 181	1 381	2 966	2 441	347	482
ROF (bez Rzeszowa)	3 581	2 087	4 839	3 268	298	365

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2013 roku na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na 1 przychodnię lekarską przypadało średnio 1 381 mieszkańców (Tabela 18). Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzował się zdecydowanie wyższym poziomem dostępności do leczenia otwartego w porównaniu z terytorium całego kraju (1 971 osób) i województwa podkarpackiego (1 959 osób). Warto jednak podkreślić, iż biorąc pod uwagę ten sam wskaźnik dla obszaru funkcjonalnego, jednak nie wliczając Rzeszowa okazuje się, że liczba osób na 1 przychodnię lekarską jest zbliżona do średniej krajowej oraz wojewódzkiej. Miasto Rzeszów w 2013 roku posiadało najlepszy wskaźnik dostępności przychodni, gdyż na 1 przychodnię lekarską przypadało tam jedynie 1 046 osób. Dobrymi wynikami

mogły pochwalić się również miasto łańcut (1 506), a także gminy: Krasne (1 523), Trzebownisko (1 582) i Czudec (1 674). Nieco poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej wypadła gmina Tyczyn (1 911). Z kolei gminy Boguchwała (2 162), Chmielnik (2 254) oraz Głogów Małopolski (2 136) charakteryzowały się wartością wskaźnika niewiele wyższą niż średnia dla Polski. Na terenie gmin: Chmielnik, Lubenia oraz Świlcza w roku 2013 funkcjonowało dokładnie tyle samo przychodni lekarskich, co w roku 2004. W pozostałych gminach liczba przychodni lekarskich zwiększyła się. Najwięcej nowych przychodni powstało w Rzeszowie (w 2004 roku było ich 105, natomiast w 2013 roku już 175). Natomiast należy mieć na uwadze wielkość tego miasta, zarówno pod względem liczby ludności oraz powierzchni, a także spełnianych przez niego funkcji stolicy województwa. Wśród pozostałych jednostek terytorialnych Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwięcej przychodni powstało w gminie Boguchwała (w 2004 roku było ich 2, zaś w 2013 roku odpowiednio 9), co przełożyło się na znaczną poprawę dostępności mieszkańców do usług lecznictwa otwartego w tej gminie na przestrzeni rozpatrywanego okresu. W pozostałych gminach również powstały nowe przychodnie: 6 w gminie Trzebownisko, 5 w mieście łańcut, po 4 w gminach: łańcut, Głogów Małopolski i Krasne, 3 w gminie Czudec oraz 2 na terenie gminy Tyczyn.

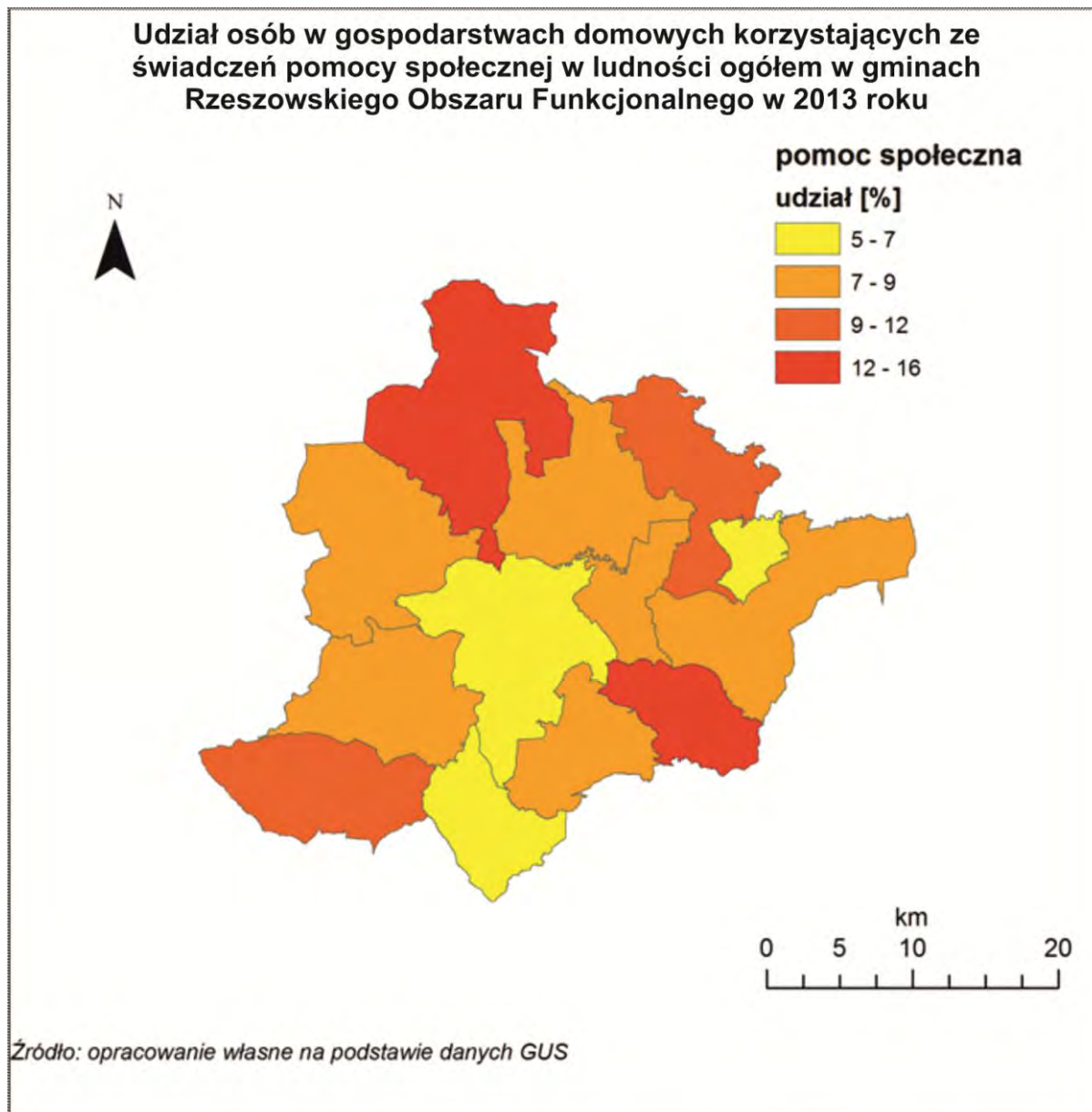
Dopełnieniem systemu opieki zdrowotnej są apteki bądź punkty apteczne. Najlepszą dostępnością do aptek, a więc najniższym wskaźnikiem liczby osób przypadających na 1 aptekę ogólnodostępną lub punkt apteczny w 2013 roku odznaczało się miasto łańcut (1 506), wyprzedzając pod tym względem Rzeszów (1 969) (Tabela 18). Poniżej średniej dla kraju (2 850) wypadła jeszcze gmina Czarna (2 834). Z kolei nieznacznie powyżej tego wyniku uplasowała się także gmina Czudec (2 930). Pozostałe gminy należące do Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego uzyskiwały zdecydowanie wyższe wartości rozpatrywanego wskaźnika w porównaniu ze średnią dla Polski i województwa podkarpackiego (2 824). W 2013 roku najniższą dostępnością do usług aptecznych cechowały się gminy Chmielnik (6 762) oraz Świlcza (5 397). Podobnie jak w przypadku przychodni lekarskich w porównaniu z rokiem 2004 najwięcej nowych aptek lub punktów aptecznych powstało w Rzeszowie (16). Wśród pozostałych gmin najwięcej aptek lub punktów aptecznych otwarto w mieście łańcut (4). Liczba nowych aptek w innych gminach wynosiła odpowiednio: 3 w gminie Głogów Małopolski, po 2 w gminach Czudec i Boguchwała, po 1 w gminach: Czarna, łańcut, Krasne, Lubenia i Trzebownisko. Z kolei w pozostałych gminach (Chmielnik, Świlcza i Tyczyn) łączna liczba aptek lub punktów aptecznych w porównaniu z 2004 rokiem pozostała na tym samym poziomie.

Ostatnim wskaźnikiem poddanym analizie w niniejszej części diagnozy jest liczba porad lekarskich (podstawowej opieki zdrowotnej) w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Wskaźnik ten obrazuje poziom zapotrzebowania na usługi medyczne na danym terenie. Należy jednak pamiętać, iż wskaźnik ten obejmuje zarówno osoby, które korzystają z porad lekarskich ze względu na zły stan zdrowia, jak również te osoby, które wykorzystują wizyty lekarskie w celach profilaktyki zdrowotnej. W związku z powyższym interpretacja wartości rozpatrywanego miernika może być dwojaka. Z jednej strony może on obrazować ogólny poziom zdrowotności mieszkańców, z drugiej natomiast strony – ogólny poziom świadomości zdrowotnej. W 2013 roku w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym liczba porad lekarskich w przeliczeniu na 100 mieszkańców wynosiła 482, kształtując się tym samym powyżej średniej dla kraju (410) oraz województwa podkarpackiego (403) (Tabela 18). Biorąc pod uwagę ten sam wskaźnik dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, bez stolicy województwa, okazuje się że średnie zapotrzebowanie na usługi medyczne jest zdecydowanie niższe, bowiem liczba udzielonych porad lekarskich (na 100 mieszkańców) to jedynie 365. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że największe zapotrzebowanie na usługi lekarskie wykazują dwa miasta znajdujące się na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj.: łańcut (685) oraz Rzeszów (595). Może to świadczyć o większej samoświadomości mieszkańców tych obszarów oraz o większej potrzebie dbania o własne zdrowie. Niemniej jednak ze względu na wysoką dostępność usług ochrony zdrowia i opieki medycznej miasta te przyciągają także mieszkańców z innych miejscowości. Poza wspomnianymi powyżej miastami, jeszcze tylko gmina Trzebownisko (498) uzyskała wartość tego wskaźnika na poziomie wyższym niż średnia dla Polski. Wśród pozostałych gmin najmniej porad lekarskich zostało udzielonych na terenie gmin: Chmielnik (235), Czarna (264), Tyczyn (264) oraz Świlcza (277). W pozostałych gminach średnia udzielonych porad na 100 mieszkańców wahała się w granicach od 303 (gmina wiejska łańcut) do 368 (gmina Lubenia).

3.3.7. POMOC SPOŁECZNA

Z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych szczególnie istotne znaczenie posiada diagnoza i rozpoznanie różnego rodzaju problemów społecznych. Dla zobrazowania rozmiarów i skali występowania różnorodnych problemów społecznych posłużono się liczbą osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, a także ich udziałem w ogólnej liczbie ludności poszczególnych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Pod pojęciem świadczeń pomocy społecznej należy rozumieć ogół świadczeń (zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych) przyznawanych

osobom, które z różnych względów i przyczyn mają problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku społecznym. Na świadczenia pieniężne składają się 3 rodzaje zasiłków, którymi są: zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy. Z kolei świadczenia niepieniężne obejmują m.in. pracę socjalną, pomoc rzeczową, usługi opiekuńcze czy też pomoc realizowaną w domach pomocy społecznej.

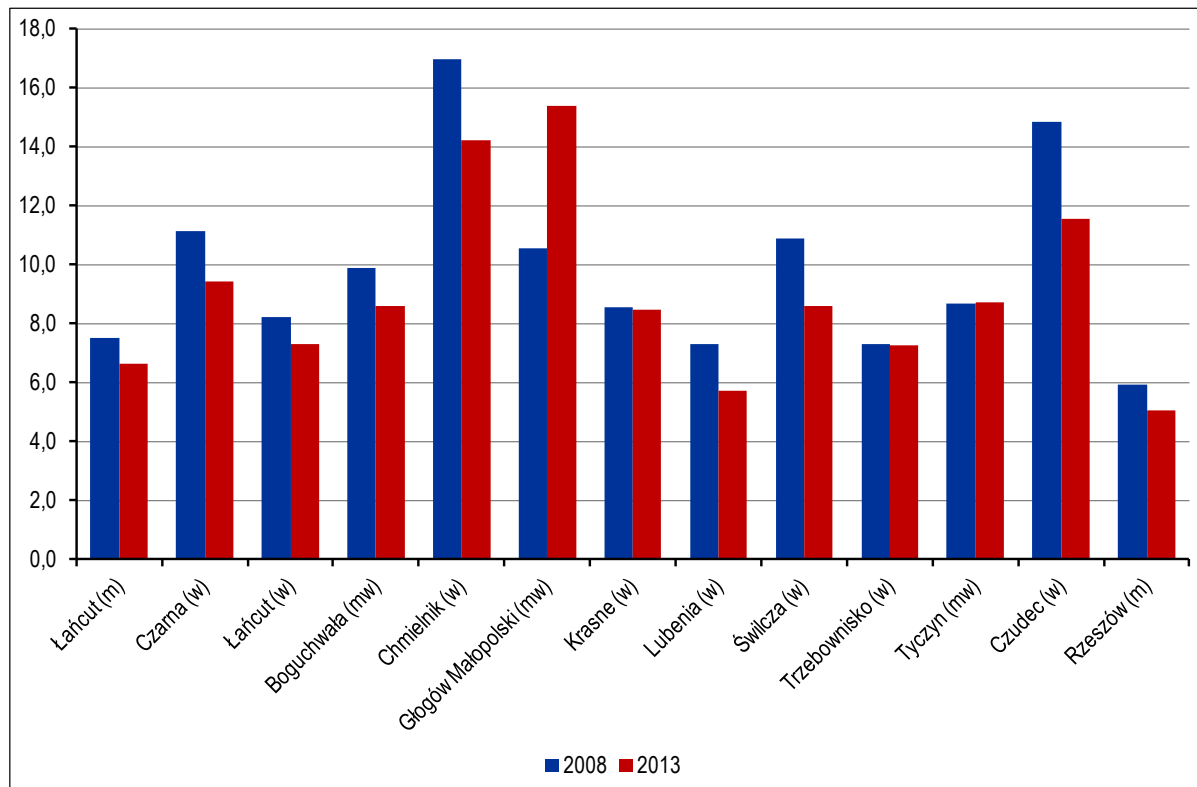

Rysunek 43. Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego 2013 roku [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2013 roku z różnorodnych form pomocy społecznej korzystało w sumie 25 144 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, którzy stanowili 7,1% ogółu jego ludności. Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się niższą skalą występowania różnego rodzaju problemów społecznych w porównaniu ze średnią dla Polski (8,3%) i województwa podkarpackiego (11,3%). Niemniej jednak należy w tym miejscu zwrócić uwagę na wyraźne zróżnicowanie gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego pod względem rozpatrywanej cechy (Rysunek 43, Rysunek 44). W 2013 roku najniższy odsetek mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej zaobserwowano w Rzeszowie (5,0%). Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego bardzo niską wartością analizowanego miernika odznaczały się także gmina Lubenia (5,7%) oraz miasto Łańcut

(6,6%). Natomiast najwyższą skalą występowania różnych problemów społecznych charakteryzowały się gminy Głogów Małopolski i Chmielnik, w przypadku których udział ludności objętej świadczeniami pomocy społecznej kształtował się na poziomie odpowiednio 15,4% oraz 14,2%. Wysoką wartość badanego wskaźnika odnotowano również w gminach Czudec (11,6%) i Czarna (9,4%). W pozostałych gminach odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wahał się od 7,2% w gminie Trzebownisko do 8,7% w gminie Tyczyn.

Rysunek 44. Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008 i 2013 [w %]

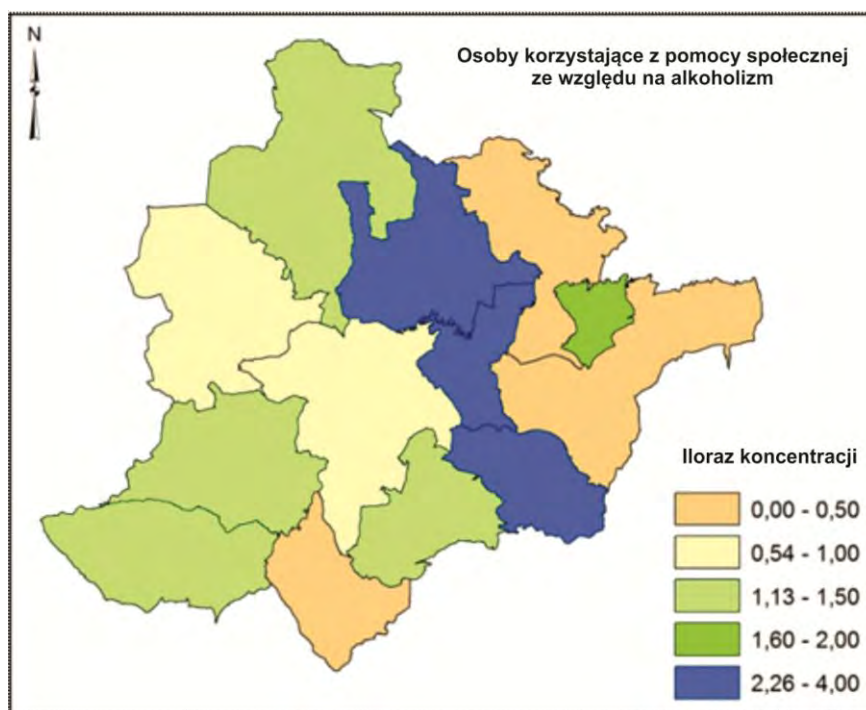
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2008 – 2013 w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nastąpił dość widoczny spadek liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. W stosunku do 2008 roku ich liczba zmniejszyła się o 1 668 osób (z 26 812), czyli o 6,2%. W związku z powyższym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny cechował się wyraźnie niższą dynamiką spadku liczby mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej w porównaniu z terenem całego kraju (spadek o 12,1%) oraz województwa podkarpackiego (spadek o 13,7%). Równocześnie należy zaznaczyć, iż w badanym horyzoncie czasowym, liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej uległa zmniejszeniu niemalże we wszystkich gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (nie licząc gmin: Głogów Małopolski, Krasne i Trzebownisko). W porównaniu z 2008 rokiem w największym stopniu liczba osób objętych świadczeniami pomocy społecznej uległa zmniejszeniu w przypadku gmin: Tyczyn (spadek o 32,4%), Czudec (spadek o 21,2%) i Lubenia (spadek o 21,0%). Względnie wysoką dynamiką spadku liczby mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (w przedziale od 10,0% do 20,0%) charakteryzowały się także gminy: Świlcza (17,4%), Czarna (12,0%), Chmielnik (12,0%) i miasto Łańcut (11,3%). Z kolei w przypadku gminy Głogów Małopolski w omawianym okresie nastąpił bardzo wyraźny wzrost liczby osób objętych świadczeniami pomocy społecznej. W stosunku do 2008 roku ich liczba zwiększyła się o 48,6% (z 1 989 do 2 955). Wzrost liczby ludności korzystającej z różnego rodzaju świadczeń pomocy społecznej zaobserwowano także w gminach Krasne i Trzebownisko, niemniej jednak nie był on tak wysoki jak w gminie Głogów Małopolski, wynosząc odpowiednio: 7,9% i 5,2%. W przypadku pozostałych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008 – 2013 miały miejsce umiarkowany spadek liczby mieszkańców objętych świadczeniami pomocy społecznej (8,4% w Rzeszowie, 7,8% w gminie Boguchwała i 7,5% w gminie wiejskiej Łańcut).

Zmiany liczby mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w latach 2008 – 2013 w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przełożyły się (choć nie do końca w jednoznaczny sposób) na zmianę udziału tych osób w ogólnej liczbie ludności. W porównaniu z 2008 rokiem niemalże we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego (nie licząc gmin Głogów Małopolski oraz Tyczyn) nastąpił spadek udziału osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności (Rysunek 44). W gminie Głogów Małopolski odnotowano wzrost odsetka tych osób o 4,8 p.p., podczas gdy w gminie Tyczyn ich udział kształtował się na tym samym poziomie, co w 2008 roku (tj. 8,7%). Największy spadek odsetka mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej zaobserwowano w przypadku gmin: Czudec (spadek o 3,3 p.p.), Chmielnik (spadek o 2,7 p.p.) i Świlcza (spadek o 2,3 p.p.).

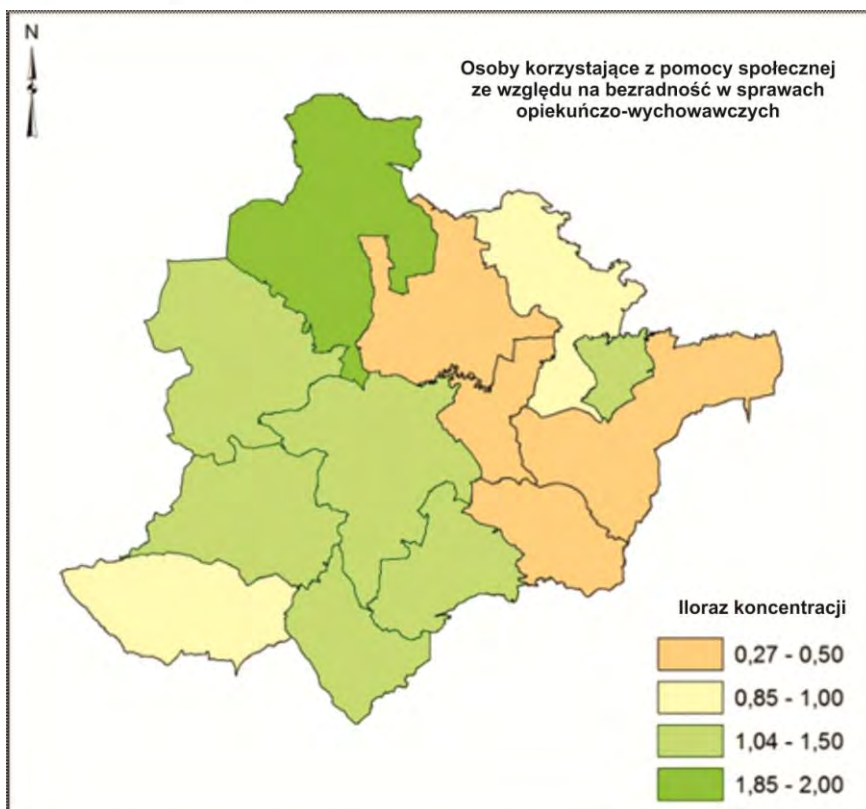
Poza samą skalą występowania różnego rodzaju problemów społecznych konieczne jest również określenie ich charakteru. W tym celu analizie poddane zostały informacje umieszczone w sprawozdaniach gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej (ocena zasobów pomocy społecznej) dotyczące przyczyn przyznawania pomocy społecznej. W dalszej części niniejszej diagnozy ograniczono się do zaprezentowania tych powodów przyznawania świadczeń pomocy społecznej, które występowały najczęściej, a mianowicie: alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, bezrobocie, ciężka lub długotrwała choroba, niepełnosprawność, ubóstwo, potrzeba ochrony macierzyństwa. Dodatkowo jako wskaźnik uwzględniono długotrwałe korzystanie z pomocy społecznej, które może informować o zjawisku uzależnienia od pomocy społecznej.

Analizę problemów społecznych przeprowadzono w oparciu o dane dostępne na poziomie gmin dla całego obszaru Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na jej potrzeby skonstruowano w oparciu o metodę ilorazu koncentracji (lokalizacji) wskaźniki cząstkowe przedstawiające koncentrację liczby korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w rozbiciu na poszczególne powody przyznawania wsparcia (Rysunek 45 – Rysunek 52). Mierniki te obrazują koncentrację problemów społecznych na tle średnich wartości dla całego badanego obszaru.

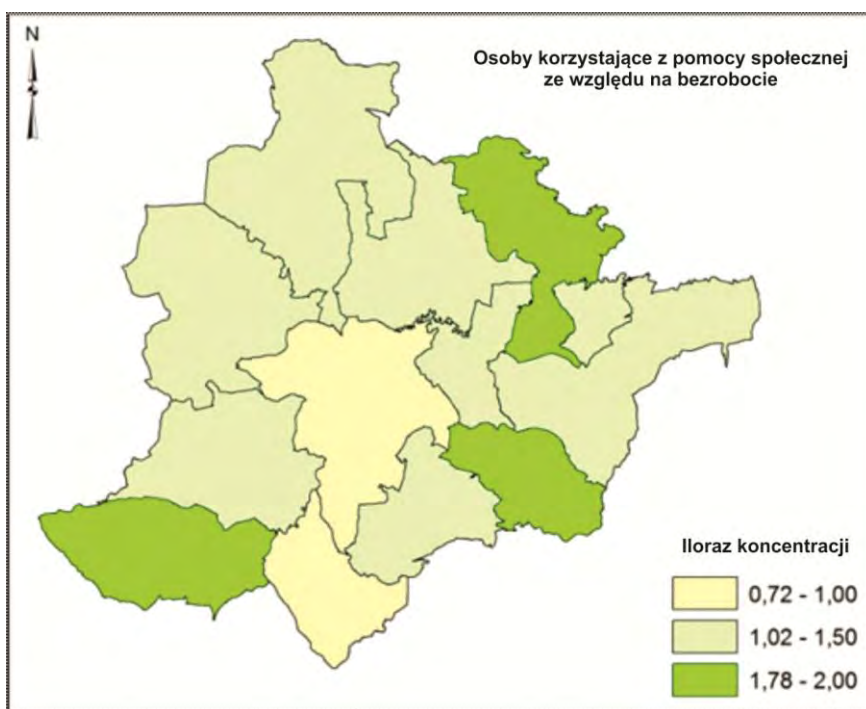
Rysunek 45. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na alkoholizm według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

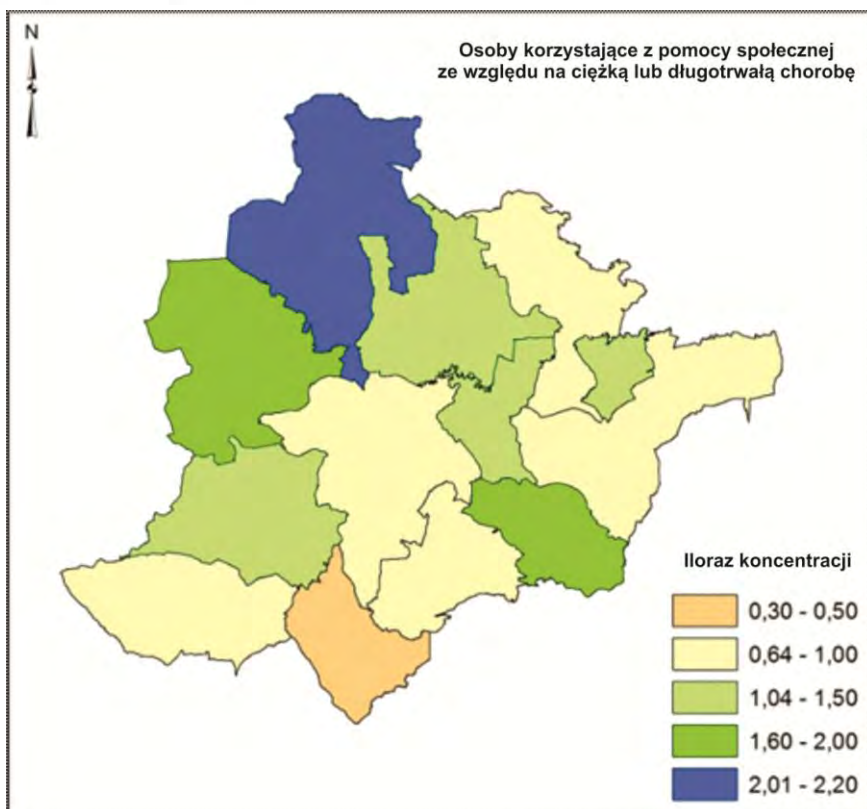
Rysunek 46. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczych oraz wychowawczych według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

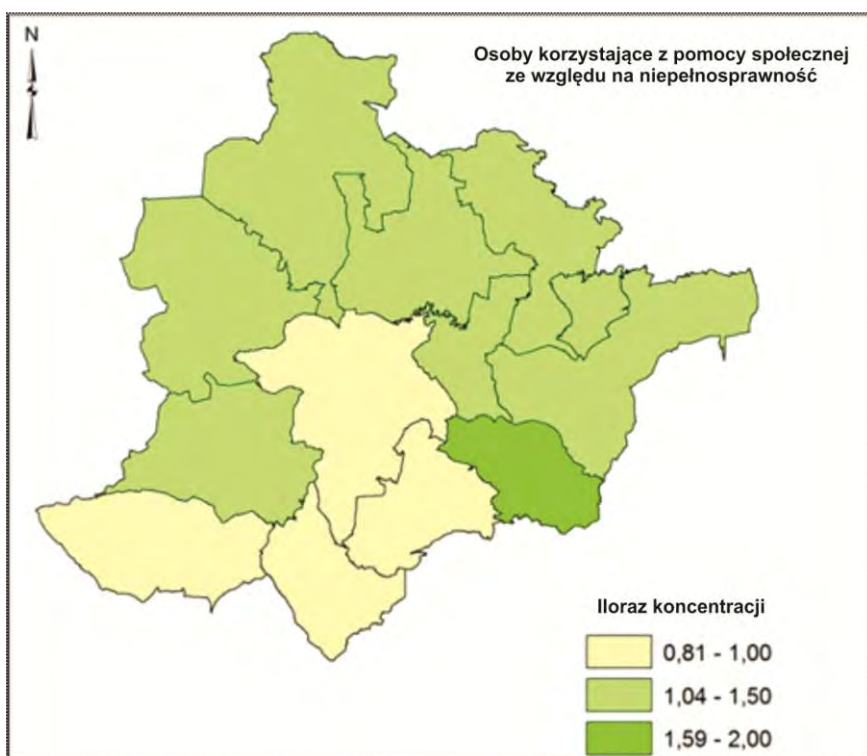
Rysunek 47. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na bezrobocie według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

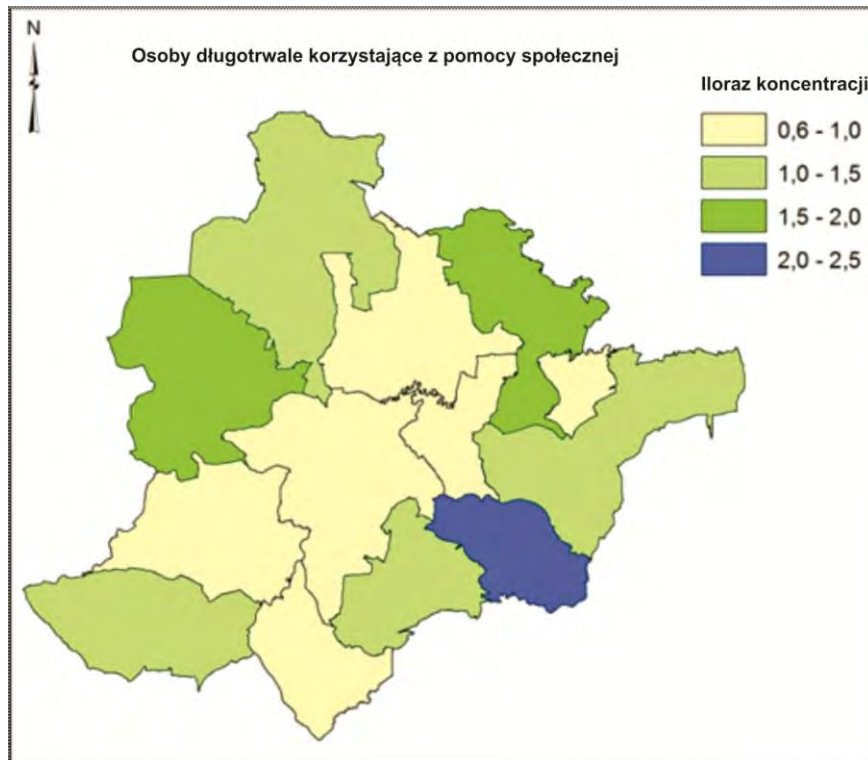
Rysunek 48. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na ciężką lub długotrwałą chorobę według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

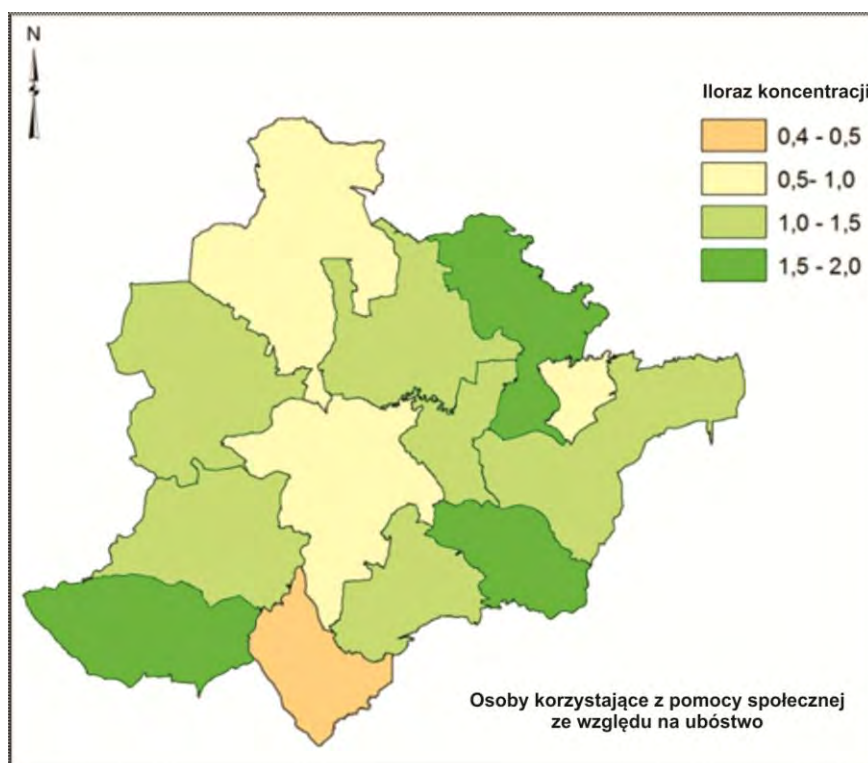
Rysunek 49. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na niepełnosprawność według gmin ROF w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

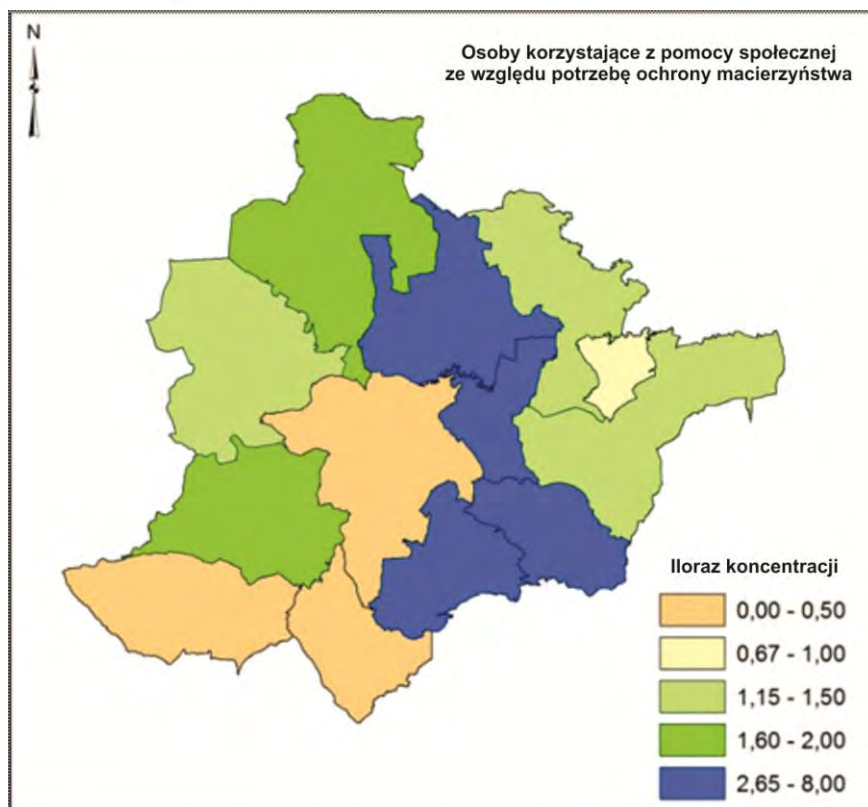
Rysunek 50. Koncentracja osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

Rysunek 51. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

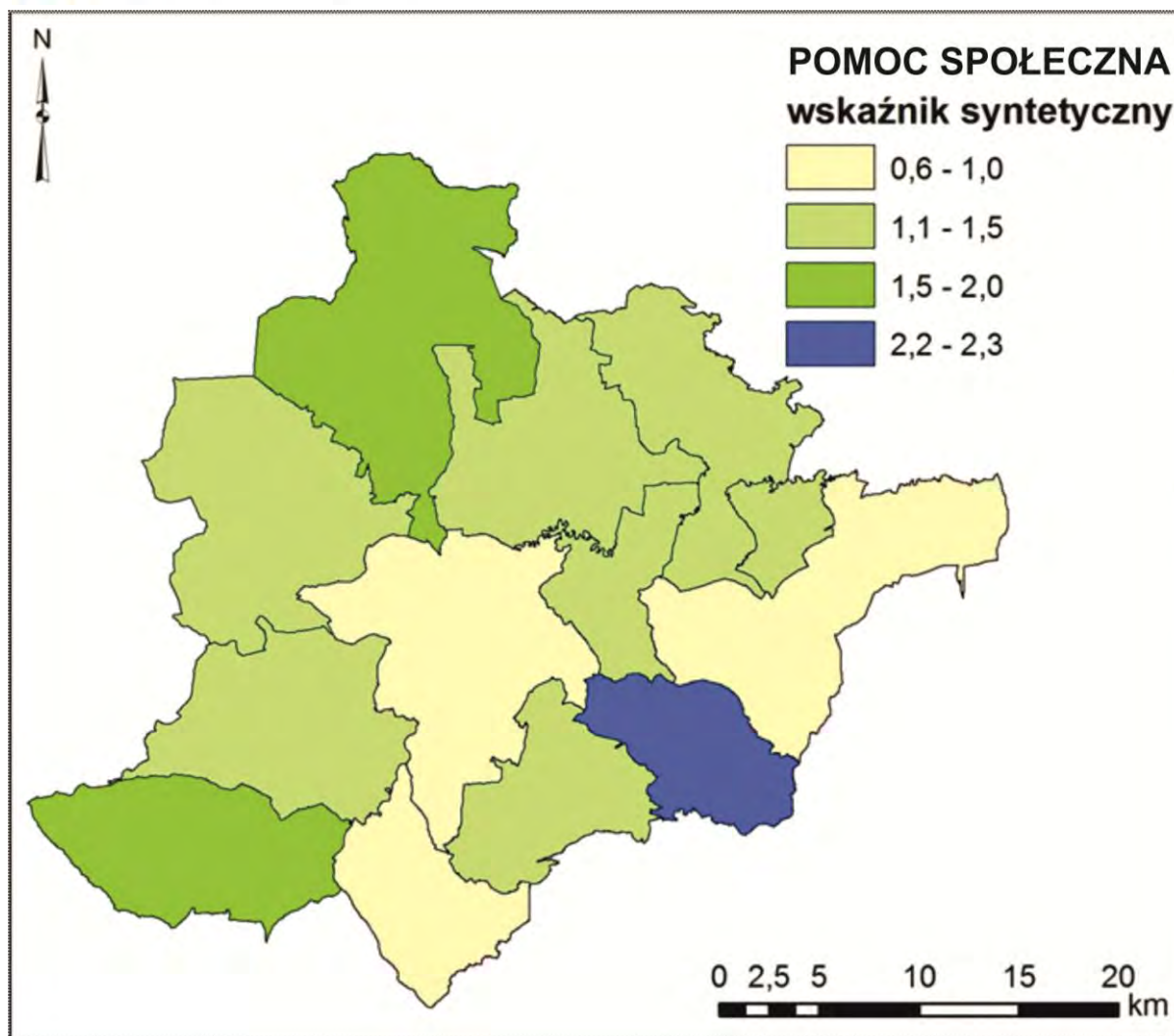
Rysunek 52. Koncentracja osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

Na podstawie wskaźników cząstkowych (ilustrujących koncentrację osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ze względu na poszczególne powody wsparcia na tle wartości średnich dla całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego) skonstruowany został syntetyczny wskaźnik koncentracji (występowania) problemów społecznych (Rysunek 53). Gminą o najwyższych wartościach tego wskaźnika jest Chmielnik, na co w pewien sposób może wpływać obecność domu pomocy społecznej prowadzonego przez Caritas Diecezji Rzeszowskiej przy jednocześnie niewielkiej liczbie ludności samej gminy. Pozostałe gminy o wysokich wartościach wskaźnika problemów społecznych to Głogów Małopolski i Czudec. Z kolei najniższe wartości wskaźnika prezentuje miasto Rzeszów oraz gminy wiejskie Łańcut i Lubenia.

Zróżnicowanie powodów wsparcia w przestrzeni Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest na tyle duże, że w ramach działań rewitalizacyjnych sugeruje się zastosowanie mechanizmów selektywnego wsparcia względem poszczególnych gmin (tj. wsparcia terytorialnie ukierunkowanego na określone grupy problemów społecznych). Zdecydowana większość gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego reprezentuje bowiem jeden z typów o podwyższonej koncentracji wsparcia przynajmniej dla jednego z rozpatrywanych powodów tego wsparcia. Uwarunkowania te powinny zostać uwzględnione w programowaniu działań społecznych wspierających działania o charakterze infrastrukturalnym w ramach procesu rewitalizacji Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rysunek 53. Syntetyczny wskaźnik koncentracji problemów społecznych według gmin ROF w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gminnych (miejskich) ośrodków pomocy społecznej.

Grupą społeczną, która szczególnie narażona jest na procesy wykluczenia oraz marginalizacji społecznej są osoby niepełnosprawne. Zgodnie z danymi Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014 – 2018 dla miasta Rzeszowa, na obszarze stolicy województwa podkarpackiego zamieszkuje około 18 tysięcy osób niepełnosprawnych. Wśród osób niepełnosprawnych w Rzeszowie przeważają kobiety, które stanowią około 55% populacji tej grupy społecznej. Jednocześnie wśród osób niepełnosprawnych mieszkających na terenie stolicy województwa podkarpackiego wyraźnie przeważają osoby dorosłe (84%). Według cytowanego dokumentu wśród osób niepełnosprawnych zamieszkujących w Rzeszowie znaczną część stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (30%). Kolejne 19% niepełnosprawnych stanowiły osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności (osoby posiadające ograniczoną zdolność zarobkową). Następne 19% populacji osób niepełnosprawnych w mieście tworzyły osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności (tj. osoby całkowicie niezdolne do pracy oraz wymagające opieki ze strony innej osoby). Należy w tym miejscu zaznaczyć, że część niepełnosprawnych nie posiada orzeczenia o niepełnosprawności (w grupie tej dominują osoby starsze i dzieci). Zgodnie z cytowanym programem większość osób niepełnosprawnych zamieszkujących w Rzeszowie (około 85%) żyje w wieloosobowych gospodarstwach, a co za tym idzie może liczyć na pomoc współmieszkańców (najczęściej opiekę nad osobami niepełnosprawnymi pełnią rodziny). Ze zinstytucjonalizowanej formy opieki realizowanej w domach pomocy społecznej korzysta 9% ogólnej liczby niepełnosprawnych mieszkających w Rzeszowie (tj. osoby wymagające całodobowej opieki oraz pielęgnacji). Trzeba mieć na uwadze, że zdecydowana większość osób niepełnosprawnych to osoby biernie zawodowo. Według danych Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014 – 2018, opracowanego dla Rzeszowa, aktywność zawodową deklaruje tylko 18% niepełnosprawnych mężczyzn i 15% niepełnosprawnych kobiet. W analizowanym dokumencie zamieszczono również informację, że 21% niepełnosprawnych w Rzeszowie

ze względu na swoją niepełnosprawność nie wychodzi samodzielnie z mieszkania i zgłasza potrzebę pomocy innej osoby, a niekiedy również potrzebę opieki całodobowej.

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowane w ramach Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego powinny dotyczyć realizacji zarówno przedsięwzięć infrastrukturalnych (m.in. poprawa dostępności do różnorodnych usług społecznych oraz obiektów i przestrzeni publicznych), jak również projektów miękkich (m.in. inicjatywy na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych). Wypada w tym miejscu zwrócić uwagę na przystosowanie infrastruktury instytucji kultury działających w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2013 roku na 62 ośrodki i domy kultury zlokalizowane na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, do potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowanych było łącznie 22 placówki (tj. 35,5% ogółu). W tym samym czasie przeciętnie w kraju oraz województwie podkarpackim odsetek ośrodków i domów kultury przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych wynosiło odpowiednio 52,5% i 47,6%. Wszystkie 22 ośrodki i domy kultury w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym, które przystosowane były do potrzeb osób niepełnosprawnych posiadały wejścia do budynków dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Równocześnie 8 spośród rozpatrywanych placówek wewnątrz budynków posiadało dodatkowe udogodnienia dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W 2013 roku na 82 biblioteki oraz filie bibliotek znajdujące się w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, do potrzeb niepełnosprawnych dostosowanych było w sumie 16 jednostek (czyli 19,5% ogółu). Tym samym, podobnie jak w przypadku ośrodków i domów kultury, Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się niższym poziomem dostosowania placówek bibliotecznych do potrzeb osób niepełnosprawnych w porównaniu ze średnią dla kraju (33,3%) oraz województwa podkarpackiego (22,9%). Wszystkie 16 analizowanych placówek bibliotecznych posiadało wejścia przystosowane do potrzeb osób korzystających z wózków inwalidzkich, zaś 7 z nich dodatkowe udogodnienia wewnątrz budynku.

Z punktu widzenia zaspokajania różnych potrzeb osób i grup społecznych zagrożonych procesami wykluczenia oraz marginalizacji społecznej ważne znaczenie posiada działalność instytucji i organizacji świadczących usługi pomocy społecznej. Podstawowe miejsce w systemie usług pomocy społecznej zajmują gminne (miejskie) ośrodki pomocy społecznej, będące jednostkami organizacyjnymi samorządów gmin, które realizują zadania własne gmin w sferze polityki i pomocy społecznej oraz zadania zlecone z zakresu administracji rządowej. Ośrodki pomocy społecznej są miejscem pierwszego kontaktu dla osób poszukujących pomocy. Zasadniczym celem działania tych jednostek jest wspieranie osób i rodzin w przewidywaniu trudnych sytuacji życiowych, których ze względu na różne okoliczności nie są w stanie pokonać wykorzystując jedynie własne możliwości. Wobec powyższego ośrodki pomocy społecznej wspierają osoby i rodziny, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia ich niezbędnych potrzeb. Według danych zamieszczonych w *Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podkarpackim*, w 2013 roku w ośrodkach pomocy społecznej zlokalizowanych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zatrudnionych było w sumie 220 pracowników socjalnych. Wśród rozpatrywanych gmin wyraźnie największą liczbą pracowników socjalnych dysponuje miasto Rzeszów (131 osób). W przypadku pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego liczba pracowników socjalnych wynosiła od 3 (gminy Chmielnik i Lubenia) do 12 (gmina wiejska Łańcut). W 2013 roku na jednego pracownika socjalnego na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 114 osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. W tym samym czasie w województwie podkarpackim na jednego pracownika socjalnego przypadało średnio aż 205 mieszkańców objętych pomocą społeczną. Wśród gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wyraźnie najwyższym poziomem dostępności świadczeń pomocy społecznej charakteryzował się Rzeszów. W stolicy regionu na jednego pracownika socjalnego przypadało średnio 70 mieszkańców korzystających z pomocy społecznej. Z kolei najniższym poziomem dostępności świadczeń pomocy społecznej cechowały się gminy: Głogów Małopolski, Chmielnik, Czudec i Czarna. W przypadku powyższych gmin na jednego pracownika socjalnego przypadało powyżej 200 osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (Głogów Małopolski – 328, Chmielnik – 321, Czudec – 226, Czarna – 214). W pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego liczba osób objętych pomocą społeczną, przypadających na jednego pracownika socjalnego, wahała się od 129 w gminie wiejskiej Łańcut do 181 w gminie Krasne.

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej spełniają **domy pomocy społecznej**, będące placówkami świadczącymi usługi bytowe, pielęgnacyjno-opiekuńcze i edukacyjne na rzecz osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, które nie mogą samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Według danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie (stan na dzień 31 sierpnia 2013 roku) w granicach województwa podkarpackiego funkcjonuje łącznie 49 domów pomocy społecznej, z czego 8 usytuowanych jest na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Placówkami tymi są:

- **Dom Pomocy Społecznej w Łańcucie** (dom pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku, a także osób niepełnosprawnych fizycznie). Dom Pomocy Społecznej w Łańcucie został powołany do istnienia w 1993

roku, a jego organem prowadzącym jest samorząd powiatu łańcuckiego. Obiekt dysponuje 85 miejscami dla podopiecznych w dwóch budynkach mieszkalnych. Mieszkańcy domu mają zapewnione całodobowe wyżywienie we własnej stołówce.

- **Dom Pomocy Społecznej przy ul. Załęskiej 7a w Rzeszowie** (dom pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych). Placówka jest miejską jednostką organizacyjną. Ośrodek ten dysponuje łącznie 140 miejscami dla podopiecznych.
- **Dom Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Styczniowych 37 w Rzeszowie** (dom pomocy społecznej dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie). Dom Pomocy Społecznej im. Józefy Jaklińskiej w Rzeszowie istnieje od 1908 roku. Jego organem prowadzącym jest Gmina Miasto Rzeszów. Dom Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Styczniowych 37 dysponuje w sumie 85 miejscami dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie obojga płci. W trzykondygnacyjnym obiekcie znajduje się 41 pokoi dla mieszkańców oraz pracownie terapii zajęciowej, sala doświadczania świata (pomieszczenie przeznaczone do aktywizowania osób niepełnosprawnych intelektualnie), kompleks rehabilitacyjny, biblioteka, kaplica, pokoje dziennego pobytu i gabinety opieki medycznej (lekarzki, stomatologiczny i zabiegowy). Budynek otoczony jest ogrodem z alejkami spacerowymi oraz ławkami. W ośrodku funkcjonują 4 pracownie terapii zajęciowej (krawiecka, haftu i tkactwa, plastyczna i kulinarna).
- **Dom Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Śląskich 4 w Rzeszowie** (dom pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie). Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie został utworzony w 1981 roku. Ośrodek jest miejską jednostką organizacyjną. Dom Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Śląskich 4 dysponuje łącznie 103 miejscami dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych fizycznie obojga płci (w pierwszej kolejności przyjmowani są kombatanci i inne osoby uprawnione). W budynku znajdują się: kuchnia, sala do rehabilitacji, obszerna świetlica, biblioteka i kaplica. Ośrodek zapewnia swoim mieszkańcom opiekę medyczną, zajęcia rehabilitacyjne, jak również zajęcia terapeutyczne (plastyczne, muzyczne, hafciarskie i inne).
- **Dom Pomocy Społecznej przy ul. Sucharskiego 1 w Rzeszowie** (dom pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie). Dom Pomocy Społecznej przy ul. Sucharskiego 1 w Rzeszowie, będący miejską jednostką organizacyjną, został utworzony w 1970 roku. Ośrodek posiada w sumie 94 miejsca dla podopiecznych. Budynek otoczony jest ogrodem z altaną, fontanną, ławkami oraz ciągami spacerowymi. W obiekcie znajdują się: stołówka, pokoje dziennego pobytu, sala rehabilitacyjna, pokój zabiegów fizykalnych, pomieszczenie terapii zajęciowej, punkt biblioteczny, a także kaplica. W 1992 roku utworzono filię ośrodka mieszczącą się przy ul. Łabędziej 9 (posiada 51 miejsc dla podopiecznych). Dom Pomocy Społecznej przy ul. Sucharskiego 1 i jego filia przy ul. Łabędziej 9 zapewniają mieszkańcom całodobową opiekę, wyżywienie stosowne do wieku i stanu zdrowia, możliwość korzystania ze sprzętu ortopedycznego i rehabilitacyjnego, pomoc w podstawowych czynnościach życiowych i załatwianiu spraw osobistych, opiekę psychologiczną, możliwość korzystania zarówno z podstawowej, jak i specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz opiekę duszpasterską (na życzenie). Począwszy od 1994 roku przy Domu Pomocy Społecznej funkcjonuje ośrodek wsparcia – dom dziennego pobytu (posiada 45 miejsc), stanowiący jego integralną część. W ramach swojej działalności ośrodek wsparcia świadczy następujące usługi względem swoich podopiecznych: zaspokajanie potrzeb towarzyskich i kulturalnych, organizowanie zajęć w ramach terapii zajęciowej, pomoc w utrzymaniu higieny osobistej, prowadzenie ćwiczeń rehabilitacyjnych oraz zapewnienie wyżywienia w postaci jednego posiłku (obiadu).
- **Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci Zgromadzenia Sióstr Opatrzności Bożej w Łące** (dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie). Dom Pomocy Społecznej w Łące, który istnieje od 1954 roku, mieści się w dawnym zespole pałacowo-parkowym hrabiego Alfreda Potockiego. Ośrodek przeznaczony jest dla dzieci oraz młodzieży żeńskiej niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim. Obiekt ten dysponuje w sumie 85 miejscami dla podopiecznych. Opiekę nad mieszkankami sprawuje Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej. W Domu Pomocy Społecznej w Łące począwszy od 1990 roku funkcjonuje oddział pozamiejscowy Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Mrowli. W placówce znajdują się: jadalnia, świetlica, biblioteka, gabinet medycznej pomocy doraźnej, sale rehabilitacyjne, sala doświadczania świata, sala gimnastyczna, pomieszczenia do terapii zajęciowej, pracownia komputerowa, sale zajęć rewalidacyjnych, pracownia logopedyczna, kaplica, a także pokoje gościnne. W otoczeniu domu znajduje się teren rekreacyjny z ogródkiem oraz altankami. W ramach usług opiekuńczych pensjonariuszkom ośrodka zapewniane są: świadczenia pracy socjalnej, podstawowa oraz specjalistyczna opieka medyczna, opieka psychologiczna i rehabilitacja.

- **Dom Pomocy Społecznej im. św. Ojca Pio w Chmielniku** (dom pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie). Dom Pomocy Społecznej w Chmielniku został utworzony z inicjatywy samorządu gminy w 1992 roku. Od początku istnienia obiekt był dwukrotnie rozbudowywany. Począwszy od 2002 roku organem prowadzącym ośrodek jest Caritas Diecezji Rzeszowskiej. Opiekę nad mieszkańcami domu sprawują Siostry Felicjanki. Dom Pomocy Społecznej w Chmielniku dysponuje około 80 miejscami dla podopiecznych. W budynku znajduje się pokój dziennego pobytu oraz kaplica, a pokoje mieszkalne wyposażone są w łóżka rehabilitacyjne.
- **Dom Pomocy Społecznej w Babicy** (dom pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych). Dom Pomocy Społecznej w Babicy, będący jednostką organizacyjną powiatu strzyżowskiego, funkcjonuje od 1994 roku i przeznaczony jest dla mężczyzn przewlekle psychicznie chorych. Dom pomocy społecznej mieści się w części dawnego zespołu dworsko-parkowego. Obiekt ten dysponuje w sumie 75 miejscami dla podopiecznych. Ponadto w budynku znajdują się: jadalnia, pokój dziennego pobytu, pomieszczenia do rehabilitacji, pracownie terapeutyczne, a także kaplica. W 2004 roku została otwarta filia Domu Pomocy Społecznej w Babicy mieszcząca się w rozbudowanym i zaadaptowanym budynku po szkole podstawowej w Pstrągowej Woli. Budynek ten posiada łącznie 25 miejsc oraz przeznaczony jest dla mężczyzn i kobiet przewlekle psychicznie chorych. Dom Pomocy Społecznej w Babicy i jego filia mieszcząca się w Pstrągowej Woli zapewniają mieszkańcom szeroki zakres zajęć terapeutycznych. W ośrodku w Babicy funkcjonują 2 pracownie terapeutyczne: pracownia terapii manualnej i pracownia terapii muzyczno-komputerowej.

Warto zauważyć, że poza opisanymi wyżej domami pomocy społecznej, prowadzonymi przez jednostki samorządu terytorialnego i kościelne osoby prawne, na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowane są dwa prywatne domy pomocy społecznej. Pierwszym z nich jest **Dom Pomocy Społecznej Villa Seniora**, który zapewnia całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym oraz osobom w podeszłym wieku. Obiekt ten dysponuje 15 miejscami dla pensjonariuszy. Dom Villa Seniora zapewnia całodobową opiekę swoim mieszkańcom (pomoc w czynnościach życia codziennego, opieka higieniczna i pielęgnacyjna w czasie choroby, niezbędna pomoc w załatwianiu spraw osobistych, kontakty z otoczeniem), a także organizację czasu wolnego (tj. terapie zajęciowe, warsztaty i spotkania). W budynku znajdują się umeblowane pokoje (jednoosobowe i dwuosobowe), przestronny salon, łazienki dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, funkcjonalna kuchnia, jadalnia, pralnia, a także suszarnia. Obiekt otoczony jest ogrodem z trzema oczkami wodnymi, altaną, boiskiem do gry w piłkę i grządkami. Drugim z prywatnych domów pomocy społecznej w granicach Rzeszowskiego Obszarów Funkcjonalnego jest **Dom Spokojnej Starości „Złote Liście”** w Zarzeczcu (gmina Boguchwała). Dom Seniora w Zarzeczcu dysponuje łącznie 42 miejscami (w pokojach jednoosobowych i dwuosobowych) z przeznaczeniem dla osób starszych, przewlekle chorych i niepełnosprawnych. Ośrodek zapewnia pensjonariuszom całodobową opiekę, zajęcia usprawniające, kulturalno-oświatowe i terapeutyczne, a także opiekę lekarza rodzinnego i opiekę duszpasterską.

Wśród jednostek organizacyjnych systemu pomocy społecznej istotne miejsce zajmują także **środowiskowe domy samopomocy**. Do zadań środowiskowych domów samopomocy należy świadczenie usług polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego oraz funkcjonowania w życiu społecznym. Działania realizowane przez środowiskowe domy samopomocy kierowane są w szczególności do osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. Zgodnie z wykazem Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, w województwie podkarpackim zlokalizowane są 63 środowiskowe domy samopomocy, z czego 7 znajduje się w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Placówkami tymi są:

- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Łańcucie z filią w Rakszawie**. Ośrodek ten jest jednostką wsparcia dziennego dla osób przewlekle psychicznie chorych powyżej 16 roku życia. Placówka dysponuje w sumie 66 miejscami dla podopiecznych. Środowiskowy Dom Samopomocy w Łańcucie posiada także swoją filię w miejscowości Rakszawa (27 miejsc dla podopiecznych). Głównym zadaniem ośrodka jest zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi właściwego oparcia społecznego, umożliwiającego im zaspokojenie ich potrzeb życiowych, usamodzielnienie oraz integrację społeczną. W ramach placówki funkcjonuje pięć pracowni terapii zajęciowej (plastyczna, kulinarna, stolarska, rehabilitacyjna, rękodzieła).
- **Środowiskowy Dom Samopomocy przy ul. Ofiar Katynia 1 w Rzeszowie**. Ośrodek jest placówką pobytu dziennego, której organem prowadzącym jest samorząd miasta. Działania tej placówki skierowane są do osób pełnoletnich z zaburzeniami psychicznymi lub też z niepełnosprawnością intelektualną, których stan zdrowia nie wymaga stałej hospitalizacji bądź opieki całodobowej. Środowiskowy Dom Samopomocy przy ul. Ofiar Katynia 1 w Rzeszowie zapewnia uczestnikom: rehabilitację społeczną oraz zawodową w ramach terapii zajęciowej, integrację ze środowiskiem, dostęp do kultury i rekreacji, pomoc psychologiczną oraz środowiskową w zakresie pracy socjalnej, a także posiłek przygotowywany w ramach terapii kulinarnej.

- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Wysokiej Głogowskiej.** Ośrodek jest placówką wsparcia dziennego, będącą jednostką organizacyjną gminy Głogów Małopolski. Działania tej placówki adresowane są do osób przewlekle psychicznie chorych, osób upośledzonych umysłowo i osób z zaburzeniami neurologicznymi, które mają trudności w codziennym życiu oraz wymagają odpowiedniej pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym. Ośrodek w Wysokiej Głogowskiej posiada m.in.: salę rehabilitacyjną, świetlicę, 4 sale terapeutyczne wyposażone w sprzęt i materiały do zajęć, salę telewizyjną, salę komputerową, salę doświadczania świata, jadalnię oraz pracownię terapii zajęciowej (tj. plastyczna, rękodzielnicza, stolarska, komputerowa i kulinarna).
- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Woliczce.** Placówka będąca jednostką organizacyjną gminy Świlcza, rozpoczęła swoją działalność w 2006 roku. Działania środowiskowego domu samopomocy adresowane są do osób niepełnosprawnych intelektualnie z obszaru gminy Świlcza. Ośrodek w Woliczce posiada bardzo dobrze wyposażone sale rehabilitacji i fizjoterapii, a także pracownię terapii zajęciowej (tj. plastyczna, kulinarna, rękodzieła), salę komputerową, gabinet pielęgniarski i salę wyciszeń.
- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Zaczerniu.** Placówka funkcjonuje od 2007 roku i prowadzone jest przez Caritas Diecezji Rzeszowskiej. Działania domu samopomocy adresowane są do osób z zaburzeniami psychicznymi. Placówka dysponuje łącznie 25 miejscami dla uczestników z obszaru gminy Trzebownisko. W ramach tej placówki wsparcia dziennego funkcjonuje kilka grup terapii zajęciowej (plastyczna, terapii kulinarnej, stolarska, teatralno-taneczna, komputerowa). W ramach zajęć rehabilitacyjnych podopieczni środowiskowego domu samopomocy mają zapewnione usługi fizjoterapeutyczne.
- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Tyczynie.** Placówka rozpoczęła swoją działalność w 2005 roku. Od początku 2007 roku jej organem prowadzącym jest Caritas Diecezji Rzeszowskiej. Ośrodek jest placówką wsparcia dziennego dysponującą w sumie 31 miejscami dla uczestników. Działania domu samopomocy są adresowane do osób niepełnosprawnych ruchowo oraz osób niepełnosprawnych intelektualnie. Ośrodek dysponuje salą rehabilitacyjną oraz pracowniami terapii zajęciowej (kulinarna, rękodzielnicza, plastyczna, stolarsko-rzeźbiarska, informatyczna), w których realizowane są różne formy rehabilitacji i terapii.
- **Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi.** Placówka jest jednostką organizacyjną gminy Czudec. W ośrodku funkcjonuje sala rehabilitacyjna oraz gabinet fizjoterapii, a także 6 pracowni terapii zajęciowej (tj. kulinarna i gospodarstwa domowego, muzyczna, komputerowa, plastyczno-rękodzielnicza, stolarska, stolarsko-ceramiczna). Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi świadczy na rzecz podopiecznych szereg różnego rodzaju usług, w tym: treningi funkcjonowania w życiu codziennym, treningi umiejętności spędzania czasu wolnego, treningi umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, terapię zajęciową i terapię ruchową, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, poradnictwo psychologiczne.

Poza domami pomocy społecznej oraz środowiskowymi domami samopomocy, na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowane są dwa **ośrodki wsparcia**. Obie placówki położone są na obszarze Rzeszowa (Ośrodek Wsparcia przy ul. Sucharskiego 1 i Ośrodek Wsparcia przy ul. Seniora 2). Ośrodki wsparcia zapewniają wsparcie dla osób wymagających pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Głównym celem działalności tych jednostek jest przeciwdziałanie osamotnieniu, nieporadności i izolacji społecznej osób wymagających pomocy. Ośrodki wsparcia zlokalizowane na terenie Rzeszowa przeznaczone są dla emerytów i rencistów oraz osób z zaburzeniami psychicznymi. Rzeszowskie ośrodki wsparcia zapewniają bezpieczne i godne spędzanie czasu w ciągu dnia, wyżywienie oraz rehabilitację, a także rozwijają kontakty ze środowiskiem. Ośrodki wsparcia istniejące w Rzeszowie są jednymi z ośmiu tego typu placówek w województwie podkarpackim.

Istotną rolę w procesie rehabilitacji zawodowej oraz społecznej osób niepełnosprawnych pełnią **warsztaty terapii zajęciowej**. Terapia zajęciowa realizowana w tego typu ośrodkach ma na celu umożliwienie uczestnikom zdobycia odpowiednich wiadomości oraz umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Zgodnie z danymi Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie (stan na dzień 31 grudnia 2012 roku), na terenie województwa podkarpackiego działalność prowadziło w sumie 37 warsztatów terapii zajęciowej, z czego 3 znajdowały się w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jednostkami tymi są:

- **Warsztaty Terapii Zajęciowej przy ul. Załęskiej 7a w Rzeszowie** (warsztaty terapii zajęciowej dla 50 osób, prowadzone przez miasto Rzeszów przy Domu Pomocy Społecznej przy ul. Załęskiej 7a).
- **Warsztaty Terapii Zajęciowej przy ul. Lubelskiej 13 w Rzeszowie** (warsztaty terapii zajęciowej dla łącznie 40 uczestników, organizowane przez Caritas Diecezji Rzeszowskiej w budynku Diecezjalnego Centrum dla Osób Niepełnosprawnych).

- **Warsztaty Terapii Zajęciowej w Zgłobniu** (warsztaty terapii zajęciowej dla 35 uczestników, prowadzone przez Polskie Stowarzyszenie Młodzież Sprawna Inaczej).

Z punktu widzenia aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych bardzo ważną rolę pełnią **zakłady aktywności zawodowej** oraz **zakłady pracy chronionej**. Zakłady aktywności zawodowej są szczególnym rodzajem pracodawcy na chronionym rynku pracy. Podmioty te zapewniają niezbędną rehabilitację zawodową oraz społeczną względem osób niepełnosprawnych, które są niezdolne do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Czas pracy w tych zakładach jest krótszy niż wynika to z zapisów kodeksy pracy, a zatrudnienie realizowane jest pod nadzorem oraz opieką instruktorów. Ponadto w przypadku tego rodzaju podmiotów realizowany jest szeroki zakres rehabilitacji społecznej i zdrowotnej. Powyższe działania mają na celu przywrócenie sprawności (w maksymalnie możliwym do osiągnięcia stopniu) osób niepełnosprawnych do wykonywania obowiązków zawodowych i podjęcia zatrudnienia poza zakładami aktywności zawodowej. Zgodnie z wykazem sporządzonym przez Podkarpacki Urząd Wojewódzki, w kwietniu 2015 roku, w granicach województwa podkarpackiego działalność prowadziło 12 zakładów aktywności zawodowej, z czego 3 zlokalizowane były na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Podmiotami tymi są: Zakład Aktywności Zawodowej Towarzystwa Przeciwdziałania Uzależnieniom Trzeźwa Gmina w Chmielniku (Wola Rafałowska), Zakład Aktywności Zawodowej Fundacji *In Corpore* (Rzeszów), a także Zakład Aktywności Zawodowej Podkarpackiego Związku Organizatorów Zakładów Aktywności Zawodowej (Rzeszów). Poza zakładami aktywności zawodowej istotne znaczenie dla aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, jak już wcześniej wspomniano, posiadają zakłady pracy chronionej. Status zakładu pracy chronionej przyznawany jest przez wojewodę w drodze decyzji administracyjnej. Status taki może otrzymać pracodawca, który spełnia określone warunki (m.in. prowadzi działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudnia minimum 25 osób w przeliczeniu na pełny czas pracy, osiąga odpowiedni wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zapewnia doraźną i specjalistyczną opiekę medyczną i usługi rehabilitacyjne, a także użytkuje obiekty i pomieszczenia z uwzględnienie potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych oraz ciągów komunikacyjnych). Zgodnie z wykazem prowadzonym przez Podkarpacki Urząd Wojewódzki, w czerwcu 2015 roku na terenie województwa podkarpackiego działalność prowadziło 75 zakładów pracy chronionej oraz 10 spółdzielni inwalidów. Według powyższych danych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowanych było w sumie 21 zakładów pracy chronionej (w tym 15 w samym Rzeszowie) oraz 3 spółdzielnie inwalidów (w tym dwie w Rzeszowie i jedna w Łańcucie).

Powyższe informacje na temat liczby i rozmieszczenia zakładów aktywności zawodowej, a także zakładów pracy chronionej warto zestawić z danymi dotyczącymi udziału osób niepełnosprawnych pozostających bez zatrudnienia w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych. Dane dotyczące liczby bezrobotnych osób niepełnosprawnych, zamieszczone w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystyczne, dostępne są tylko dla poziomu powiatu, wobec czego w niniejszej analizie uwzględnione zostaną miasto Rzeszów oraz 3 powiaty znajdujące się częściowo w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku przeciętnie w Polsce udział niepełnosprawnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych kształtował się na poziomie 5,4%. W tym samym czasie w województwie podkarpackim osoby niepełnosprawne stanowiły 4,2% ogółu pozostających bez zatrudnienia. Spośród powiatów położonych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwyższym udziałem osób niepełnosprawnych w strukturze zarejestrowanych bezrobotnych odznaczał się Rzeszów (6,8%). Omawiany wskaźnik najniższą wartość przyjmował na terenie powiatu strzyżowskiego (2,6%). Z kolei w przypadku powiatów rzeszowskiego i łańcuckiego udział osób niepełnosprawnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych wynosił odpowiednio 3,9% i 4,5%.

W granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowane są również placówki edukacyjne przeznaczone dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży. W Rzeszowie funkcjonuje **Zespół Szkół Specjalnych im. UNICEF** (przy ul. Ofiar Katynia 1), który prowadzi nauczanie dla dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, znacznym, umiarkowanym i lekkim, a także dzieci z autyzmem. W ramach zespołu szkół funkcjonują: Przedszkole Specjalne nr 30, Szkoła Podstawowa Specjalna nr 20, Gimnazjum Specjalne, Szkoła Zawodowa Specjalna oraz Szkoła Specjalna Przystosobająca do Pracy i Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy dla dzieci i młodzieży w wieku od 3 do 25 lat. Nauczanie niepełnosprawnych dzieci i młodzieży na terenie Rzeszowa realizowane jest także w innych jednostkach oświatowych, posiadających oddziały integracyjne i specjalne. Na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowany jest także **Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Kornela Makuszyńskiego w Mrowli** (gmina Świlcza), będący jednostką organizacyjną powiatu rzeszowskiego. W skład placówki wchodzi: przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum oraz trzyletnia szkoła przystosobająca do pracy. Integralną częścią ośrodka jest internat dla dzieci, pełniący również funkcję opiekuńczo-wychowawczą.

Poza wymienionymi powyżej formami wsparcia i pomocy na rzecz osób niepełnosprawnych warto również zwrócić uwagę na inne działania zogniskowane na poprawę jakości życia osób niepełnosprawnych, realizowane na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (przede wszystkim zaś w granicach Rzeszowa). Wśród tych przedsięwzięć

należy wymienić m.in.: usuwanie barier architektonicznych w przestrzeni miasta, zakup niskopodłogowego taboru autobusowego przez Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne – Rzeszów Sp. z o.o., przystosowywanie miejskich obiektów użyteczności publicznej (m.in. przedszkola i szkoły, przychodnie lekarskie, obiekty sportowe, instytucje kultury) do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wypada również odnotować, iż w strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie funkcjonuje **wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego** (przy ul. Skubisza 4), która dysponuje sprzętem rehabilitacyjnym i urządzeniami pomocniczymi dla dorosłych osób niepełnosprawnych oraz sprzętem przeznaczonym do rehabilitacji i reedukacji dla niepełnosprawnych dzieci.

W systemie usług pomocy społecznej bardzo ważne miejsce zajmują działania ukierunkowane na pomoc rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, ochronę macierzyństwa oraz opiekę i wychowanie dzieci i młodzieży. Jedną z wielu instytucji podejmujących pracę na rzecz dziecka i rodziny, obok ośrodków pomocy społecznej, są **Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie**, będące jednostkami administracji zespolonej w powiecie, realizującymi zadania mające na celu poprawę funkcjonowania rodziny, zapobieganie oraz przeciwdziałanie różnym sytuacjom kryzysowym i dysfunkcyjności rodzin. Gminy tworzące Rzeszowski Obszar Funkcjonalny znajdują się w zasięgu działania trzech Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, zlokalizowanych na terenie Rzeszowa (dla powiatu rzeszowskiego), Łańcuta (dla powiatu łańcuckiego) i Strzyżowa (dla powiatu strzyżowskiego). Dla miasta Rzeszowa tego typu zadania realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Różnego rodzaju formy pomocy na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej podejmowane są przez **ośrodki interwencji kryzysowej**, których prowadzenie jest zadaniem własnym samorządu powiatu. Tego rodzaju jednostki podejmują interdyscyplinarne działania względem osób oraz rodzin będących w stanie kryzysu, których celem jest przywrócenie równowagi psychicznej, a także umiejętności samodzielnego radzenia. Z pomocy ośrodków interwencji kryzysowej mogą korzystać wszystkie osoby, które ze względu na różne okoliczności znalazły się w nagłym lub przewlekłym kryzysie psychicznym bądź w sytuacji zagrożenia (w tym m.in. osoby przeżywające trudności małżeńskie, rodzice mający problemy wychowawcze z dziećmi czy osoby dotknięte przemocą domową). Zgodnie z wykazem Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, w 2015 roku w województwie podkarpackim istniało 15 ośrodków interwencji kryzysowej, z czego 2 znajdowały się na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Pierwszą z tych jednostek jest **Ośrodek Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej** działający przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Rzeszowie (przy ul. Skubisza 4). Ośrodek ten zapewnia m.in. socjoterapię dla dzieci, pomoc psychologiczną w formie konsultacji indywidualnych i grup wsparcia oraz poradnictwo prawne, pedagogiczne i socjalne. W ramach placówki funkcjonuje hostel dla ofiar przemocy (dysponuje 21 miejscami) oraz grupa wsparcia dla kobiet. Drugą z tego rodzaju jednostek na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego jest **Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Łańcucie** (przy ul. Piłsudskiego 70). Placówka ta świadczy na rzecz potrzebujących pomoc doradczą, informacyjną, terapeutyczną, psychologiczną, pedagogiczną, prawną oraz socjalną.

W systemie usług pomocy społecznej istotną rolę spełniają również **placówki opiekuńczo-wychowawcze**, które są jednostkami zapewniającymi opiekę i wychowanie dzieciom i młodzieży pozbawionym całkowicie bądź częściowo opieki rodziców oraz dzieciom niedostosowanym społecznie. W granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowanych jest 6 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Ośrodkami tymi są:

- **Dom dla Dzieci „MIESZKO” w Rzeszowie** (przy ul. Nizinnej 30/2). Ośrodek ten jest placówką całodobową z 27 miejscami socjalizacyjnymi oraz 3 miejscami interwencyjnymi, przeznaczonymi dla wychowanków powyżej 10 roku życia.
- **Dom dla Dzieci „DOBRAWA” w Rzeszowie** (przy ul. Nizinnej 30/1). Jednostka jest placówką całodobową typu socjalizacyjnego, przeznaczoną dla 14 wychowanków powyżej 10 roku życia.
- **Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza im. dr Henryka Hanasiewicza w Rzeszowie** (ul. Unii Lubelskiej 4). Placówka posiada dwa budynki, w których znajduje się w sumie 25 miejsc dla wychowanków. Jednostka jest jedną z nielicznych placówek opiekuńczo-wychowawczych w Polsce, które przyjmują dziewczęta będące w ciąży. Ośrodek posiada bardzo dobrze wyposażoną bazę lokalową (w tym pokój zabaw dla dzieci i świetlica dla młodzieży, specjalistyczne gabinety do terapii, gabinet pielęgniarstwa, siłownia, biblioteka, pracownia komputerowa i techniczna, własny plac zabaw).
- **Placówka Opiekuńczo Wychowawcza przy ul. Budziwojskiej 149 w Rzeszowie**. Jednostka ta prowadzona jest przez powiat rzeszowski. Ośrodek jest placówką całodobową typu socjalizacyjnego, przeznaczoną dla 14 dzieci w wieku powyżej 10 roku życia lub młodszych w wyjątkowych przypadkach (w szczególności gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa). Placówka prowadzi m.in. zajęcia

świetlicowe, zajęcia wychowawcze, zajęcia specjalistyczne, naukę szkolną, poradnię specjalistyczną oraz wakacyjne formy pracy wychowawczo-terapeutycznej.

- **Katolicka Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Łące.** Ośrodek w Łące jest placówką całodobową typu socjalizacyjnego, prowadzoną przez Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej. Placówka dysponuje w sumie 30 miejscami dla dzieci i młodzieży w wieku od 10 do 18 lat.
- **Placówka Rodzinna w Soninie.** Placówka typu rodzinnego, która jest w stanie zapewnić opiekę ośmiorgu wychowankom.

W Rzeszowie zlokalizowany jest również jedyny w województwie podkarpackim **oddział Ośrodka Adopcyjnego**, usytuowany w strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

W procesie integracji i aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych zjawiskami wykluczenia społecznego bardzo ważną rolę odgrywają podmioty ekonomii społecznej. Pod pojęciem ekonomii społecznej na ogół rozumie się działalność gospodarczą, która łączy w sobie zarówno cele społeczne, jak również cele ekonomiczne.

Wśród podmiotów ekonomii społecznej, których działalność zogniskowana jest na reintegrację społeczną, a także zawodową osób zagrożonych procesami wykluczenia społecznego, istotne miejsce zajmują **spółdzielnie socjalne**. Przedmiotem ich działalności jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Liczba członków spółdzielni socjalnej może wynosić od 5 do 50 osób, przy czym co najmniej 50% muszą stanowić osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (m.in. osoby bezrobotne, niepełnosprawne, uzależnione od alkoholu po zakończeniu leczenia, opuszczające więzienie i mające trudności z reintegracją społeczną, itp.). Celem działania spółdzielni socjalnych, jak już wcześniej zasygnalizowano jest reintegracja społeczna oraz zawodowa jej członków. Reintegracja społeczna obejmuje różne działania ukierunkowane na odbudowanie i podtrzymywanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności i pełnienia ról społecznych. Z kolei reintegracja zawodowa obejmuje działania mające na celu podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy. Ponadto spółdzielnie socjalne mogą prowadzić działalność społeczną i kulturalno-oświatową na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, jak również działalność społecznie użyteczną. Zgodnie z wykazem sporządzonym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, w grudniu 2012 roku, w granicach województwa podkarpackiego funkcjonowało łącznie 40 spółdzielni socjalnych, z czego 12 zlokalizowanych było na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (w tym 6 w gminie Boguchwała, 4 w Rzeszowie oraz po jednej w gminach Chmielnik i Trzebownisko).

Obok spółdzielni socjalnych do podmiotów ekonomii społecznej zalicza się także **Centra Integracji Społecznej** oraz **Kluby Integracji Społecznej**. Działalność tych podmiotów reguluje *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*. Centra Integracji Społecznej to podmioty tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego bądź też organizacje pozarządowe. Głównym celem działania Centrów Integracji Społecznej jest reintegracja społeczna oraz zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dla osiągnięcia powyższych dążeń omawiane podmioty realizują następujące działania: kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych, kształcenie umiejętności zawodowych oraz przyuczanie do zawodu, nauka planowania życia i zaspokajania potrzeb własnymi staraniami, a także kształcenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami finansowymi. Zgodnie z rejestrem Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, w maju 2012 roku, w województwie podkarpackim istniało 12 Centrów Integracji Społecznej. Jeden z tych podmiotów zlokalizowany był w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (**Centrum Integracji Społecznej przy Rzeszowskim Towarzystwie Pomocy im. św. Brata Alberta w Rzeszowie** przy ul. Jana Styki 21). Kluby Integracji Społecznej prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy) i organizacje pozarządowe, a celem ich działalności jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach Klubów Integracji Społecznej mogą być realizowane m.in. działania ukierunkowane na pomoc w znalezieniu pracy, poradnictwo prawne, prace społecznie użyteczne, roboty publiczne, a także działania samopomocowe w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych. Według rejestru prowadzonego przez Podkarpacki Urząd Wojewódzki, we wrześniu 2012 roku, w granicach województwa podkarpackiego działalność prowadziło 11 Klubów Integracji Społecznej. Dwie tego typu jednostki zlokalizowane były na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (**Klub Integracji Społecznej przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łańcucie** i **Klub Integracji Społecznej przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Boguchwale**).

Niezwykle ważne miejsce w systemie usług pomocy społecznej na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zajmuje działalność **Caritas Diecezji Rzeszowskiej**, który podejmuje szereg różnorodnych inicjatyw pomocowych na rzecz osób i grup społecznych znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej bądź też zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym (zwłaszcza zaś osób ubogich oraz niepełnosprawnych). Jak już wcześniej zaznaczono Caritas Diecezji Rzeszowskiej jest organem prowadzącym: Dom Pomocy Społecznej im. św. Ojca Pio w Chmielniku, Środowiskowe Domy Samopomocy w Zaczerniu i Tycynie, a także Warsztaty Terapii Zajęciowej w Rzeszowie. Na

terenie Rzeszowa Caritas Diecezji Rzeszowskiej prowadzi **Diecezjalne Centrum dla Osób Niepełnosprawnych** (przy ul. Lubelskiej 13). Przy ośrodku funkcjonują warsztaty terapii zajęciowej oraz poradnia prawna i psychologiczna. Równocześnie Caritas Diecezji Rzeszowskiej prowadzi **Centrum Promocji Obszarów NATURA 2000**, które znajduje się w miejscowości Budy Głogowskie (gmina Głogów Małopolski). Ośrodek ten służy zarówno edukacji i promocji postaw ekologicznych, jak również rehabilitacji i wypoczynkowi osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne przebywające w centrum poprzez kontakt z przyrodą i udział w warsztatach ekologicznych uczą się lepiej rozumieć procesy występujące w środowisku naturalnym, kształtują w sobie wrażliwość na otaczający świat, a także uczą się samodzielności oraz zachowań społecznych. Oferta Centrum Promocji Obszarów NATURA 2000 kierowana jest do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych. W ofercie ośrodka znajdują się: zielone szkoły i pobyty jednodniowe dzieci i młodzieży szkolnej, warsztaty, wykłady, pokazy, konkursy, wystawy, festyny, pikniki i zawody sportowe. Kolejnym z przejawów aktywności Caritas Diecezji Rzeszowskiej na rzecz osób potrzebujących pomocy i wsparcia są **Stacje Opieki Caritas** (funkcjonujące jako Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej). Podstawowym celem tych ośrodków jest niesienie pomocy ludziom chorym, starszym oraz niepełnosprawnym. Jeden spośród trzech takich ośrodków funkcjonujących w diecezji rzeszowskiej znajduje się w Tyczynie (swoim zasięgiem obejmuje gminy: Tyczyn, Krasne i Chmielnik). W ramach działalności Centrum Pielęgniarstwa Środowiskowo-Rodzinnego w Tyczynie świadczone są usługi podstawowej opieki zdrowotnej oraz rehabilitacji leczniczej. Ponadto Caritas Diecezji Rzeszowskiej prowadzi **Dom Samotnej Matki w Rzeszowie**. W 2009 roku przy ośrodku uruchomione zostało **Okno Życia**. Caritas Diecezji Rzeszowskiej na terenie Rzeszowa prowadzi także (wspólnie z Rzeszowskim Towarzystwem Pomocy im. św. Brata Alberta) największą w regionie **kuchnię dla ubogich** (mieści się w Centrum Charytatywnym przy ul. Jana Styki 21), z której dziennie korzysta od 1300 do 1700 osób.

Wschodnia części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego znajduje się w zasięgu działalności **Caritas Archidiecezji Przemyskiej**. Caritas Archidiecezji Przemyskiej jest organem prowadzącym **Niepubliczny Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Wysokiej** (gmina wiejska Łańcut). Jednostka ta jest placówką pobytu dziennego, przeznaczoną dla dzieci i młodzieży (w wieku od 3 do 25 lat) z niepełnosprawnością intelektualną. W ośrodku jego podopieczni realizują obowiązek szkolny. Wychowankowie ośrodka są pod stałą opieką oligofrenopedagogów i rehabilitantów oraz psychologa i logopedy. Do Niepublicznego Ośrodka Rewalidacyjno-Wychowawczego w Wysokiej uczęszcza 32 uczniów i wychowanków. W ramach działalności placówka prowadzi rehabilitację, a także terapie: pedagogiczną, psychologiczną i logopedyczną. Jednocześnie Caritas Archidiecezji Przemyskiej prowadzi na terenie miasta Łańcuta (przy ul. Dominikańskiej 1) **wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego**.

Oprócz jednostek samorządu terytorialnego oraz kościelnych osób prawnych, różnego rodzaju działania względem osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej podejmowane są przez organizacje pozarządowe. Warto w tym miejscu zwrócić szerszą uwagę na działalność wybranych organizacji pozarządowych świadczących pomoc na rzecz osób potrzebujących wsparcia na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W pierwszej kolejności wypada podkreślić dużą aktywność **Rzeszowskiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta**. Towarzystwo to prowadzi w Rzeszowie **schronisko dla bezdomnych mężczyzn** (przy ul. Jana Styki 21). Placówka dysponuje 80 miejscami, zaś w sytuacji kryzysowej jest w stanie zaoferować nawet do 120 miejsc noclegowych dla potrzebujących. Schronisko zapewnia podopiecznym całodzienne zakwaterowanie i wyżywienie, a także spełnia wszystkie wymogi niezbędne do utrzymania higieny osobistej. Ponadto ośrodek zapewnia swoim mieszkańcom pomoc w zakresie wyrabiania dokumentów i zdobywania świadectw pracy oraz opiekę lekarską i duszpasterską. W schronisku prowadzona jest praca opiekuńczo-wychowawcza mająca na celu przystosowanie podopiecznych do życia w społeczeństwie. Warto podkreślić, iż mieszkańcy rzeszowskiego schroniska aktywnie włączani są w działania na rzecz placówki (np. prace remontowo-budowlane bądź pozyskiwanie środków finansowych i materialnych niezbędnych dla funkcjonowania ośrodka). Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta prowadzi również **schronisko dla bezdomnych kobiet** w Raławówce (gmina Boguchwała). Ośrodek ten dysponuje w sumie 50 miejscami noclegowymi. Placówka zapewnia swoim podopiecznym całodzienne zakwaterowanie i wyżywienie, odzież i środki higieny osobistej oraz pomoc w załatwianiu spraw urzędowych. W schronisku prowadzona jest działalność zarówno resocjalizacyjna, jak również wychowawczo-oświatowa. Kolejną inicjatywą Rzeszowskiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta jest **hostel dla bezdomnych mężczyzn**, prowadzony na terenie Rzeszowa (przy ul. Krakowskiej 64c). Zasadniczym celem hostelu jest pomoc w wychodzeniu z bezdomności podopiecznym towarzystwa przez umieszczenie ich poza schroniskiem w oczekiwaniu na przydział mieszkania lub osiągnięcie warunków pozwalających na jego wynajęcie. Hostel dla bezdomnych mężczyzn dysponuje 7 miejscami. Ponadto w Rzeszowie towarzystwo prowadzi **łaźnię dla osób bezdomnych i ubogich**, a także największą w województwie **kuchnię dla ubogich** (wspólnie z Caritas Diecezji Rzeszowskiej). Jak już wcześniej zaznaczono kuchnia wydaje nawet do 1700 ciepłych posiłków dziennie. W okresie zimowym Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta prowadzi wydawanie posiłków w dodatkowych trzech punktach na obszarze miasta. Z kolei przy okazji świąt wydawane są paczki świąteczne dla potrzebujących (przy współpracy z Caritas Diecezji Rzeszowskiej oraz Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Rzeszowie).

Kolejną z organizacji pozarządowych aktywnie działających na polu niesienia pomocy potrzebującym jest **Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym – Koło w Rzeszowie**. Stowarzyszenie działa na rzecz wyrównywania szans osób z upośledzeniem umysłowym oraz prowadzenia ich ku aktywnej partycypacji w życiu społecznym. Stowarzyszenie prowadzi na terenie Rzeszowa **Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy**, który jest specjalistyczną oraz wielofunkcyjną placówką przeznaczoną dla wychowanków w wieku od 3 do 25 roku życia, wymagających kompleksowej i wielodyscyplinarnej pomocy rehabilitacyjno-edukacyjnej. Wychowankami tej placówki są dzieci i młodzież z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, znacznym lub też głębokim. W placówce obowiązek szkolny realizuje 70 uczniów (w tym 41 uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim). Siedziba ośrodka mieści się w Rzeszowie przy ul. Staszica 10b, natomiast zadania placówki realizowane są w dwóch lokalizacjach (tj. w Rzeszowie przy ul. Staszica 10b oraz w Hermanowej – Czerwonkach). Jednocześnie stowarzyszenie prowadzi w Rzeszowie **Ośrodek Wczesnej Interwencji**, który realizuje kompleksowe świadczenia zdrowotne na rzecz małych dzieci (w wieku od 0 do 7 lat), zagrożonych nieprawidłowym rozwojem, jak również na rzecz dzieci z zaburzeniami rozwoju psychoruchowego, z upośledzeniem umysłowym i chorobami rozwojowymi. Ponadto stowarzyszenie prowadzi w Rzeszowie **niepubliczne przedszkole przeznaczone dla dzieci z autyzmem**.

Dużym zaangażowaniem w niesienie pomocy potrzebującym cechuje się również **Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „WZRASTANIE”**. Fundacja powstała w 1991 roku i prowadzi działalność charytatywną na rzecz dzieci i młodzieży, a także realizuje działania z zakresu pomocy społecznej. Fundacja prowadzi na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego trzy **świetlice profilaktyczno-wychowawcze**, z czego dwie zlokalizowane są w Rzeszowie (przy ul. Podwisłocze 6 oraz przy ul. Hoffmanowej 23), natomiast jedna w Łańcucie. Świetlice prowadzone przez tę fundację służą wsparciu i zagospodarowaniu czasu dzieci i młodzieży z rodzin borykających się z problemami (np. niewydolność wychowawcza czy bieda materialna), poprzez m.in. pomoc w odrabianiu zadań oraz uczeniu się, jak również uczestnictwo w różnych formach zajęć (np. profilaktycznych, terapeutycznych, artystycznych, sportowych, reedukacyjnych, komputerowych, itp.). Ponadto fundacja organizuje dla swoich wychowanków różnorodne formy wypoczynku (np. kolonie i półkolonie, zimowiska, wycieczki, rajdy dla młodzieży, itp.) oraz spotkania integracyjne (np. wigilie, mikołajki, andrzejki).

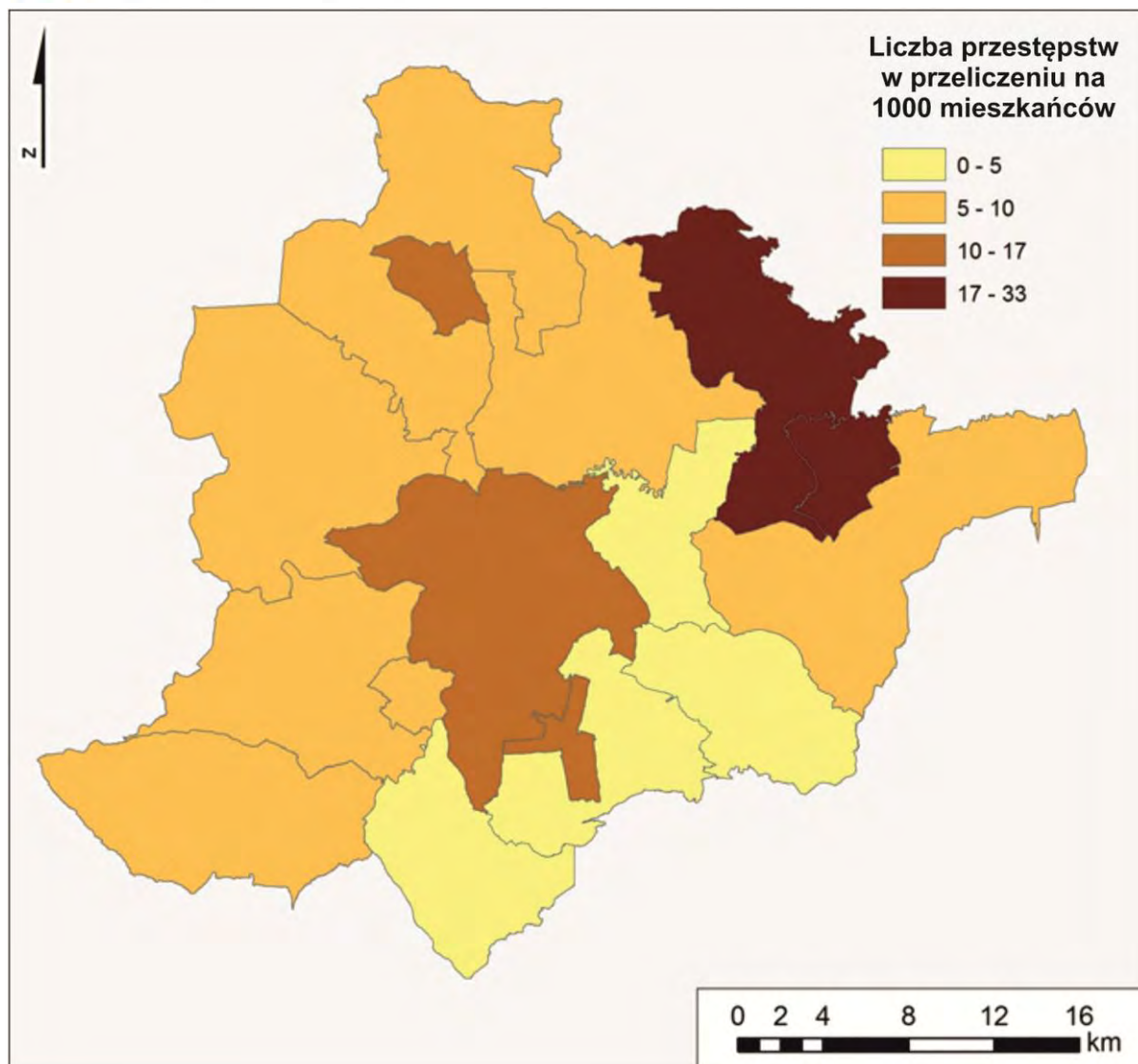
Kolejną organizacją działającą na polu pomocy społecznej, której aktywność zasługuje na uwagę jest **Towarzystwo Przeciwdziałania Uzależnieniom „Trzeźwa Gmina”** w Chmielniku. Jak już wcześniej wspomniano, towarzystwo to jest organizatorem Zakładu Aktywności Zawodowej w Woli Rafałowskiej, utworzonego w celu zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz ich rehabilitacji fizycznej, zawodowej i społecznej. Zakład Aktywności Zawodowej w Woli Rafałowskiej świadczy profesjonalne usługi poligraficzne.

Poza wymienionymi powyżej organizacjami pozarządowymi w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność w zakresie wsparcia i pomocy potrzebującym podejmowana jest także przez wiele innych fundacji oraz stowarzyszeń (m.in. stowarzyszenia pomocy osobom niepełnosprawnym). Wypada w tym miejscu odnotować, że organizacje pozarządowe niejednokrotnie są podmiotami prowadzącymi świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży szkolnej. Jednocześnie warto podkreślić dużą aktywność parafii Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie pomocy potrzebującym (m.in. działalność różnego rodzaju grup charytatywnych).

3.3.8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z najbardziej podstawowych potrzeb ludzkich. Równocześnie jednym z celów działań rewitalizacyjnych jest poprawa poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Podstawowym wskaźnikiem ilustrującym poziom bezpieczeństwa publicznego (lub poziom zagrożenia zjawiskiem przestępczości) jest liczba przestępstw stwierdzonych w przeprowadzonym postępowaniu przygotowawczym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż gminy tworzące Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzują się zróżnicowanym poziomem występowania zjawiska przestępczości (Rysunek 54). W 2013 roku największą liczbę przestępstw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zaobserwowano w przypadku miasta Łańcut oraz gminy Czarna. Ponadto względnie wysokim poziomem przestępczości odznaczały się także inne miasta Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego: Rzeszów, Głogów Małopolski oraz Tyczyn. W tym samym czasie najniższą liczbą popełnionych przestępstw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców cechowały się gminy: Krasne, Lubenia, Chmielnik i obszar wiejski gminy Tyczyn. W pozostałych gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wskaźnik przestępczości przyjmował umiarkowane wartości (tj. od 5 do 10 przestępstw na 1000 ludności).

Rysunek 54. Wskaźnik przestępczości (liczba przestępstw w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) według gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie oraz Komendy Powiatowej Policji w Łańcucie i Komendy Powiatowej Policji w Strzyżowie.

3.3.9. TURYSTYKA

Sektor turystyki, a także usług okołoturystycznych zajmuje bardzo ważne miejsce w gospodarce poszczególnych gmin, regionów i państw, generując miejsca pracy oraz dochody mieszkańców. Równocześnie sfera turystyki odgrywa istotną rolę społeczną, bowiem dotyczy kreowania możliwości spędzania czasu wolnego. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że atrakcyjność turystyczna danych gmin (miast) i regionów się kształtowana jest pod wpływem dwóch głównych grup uwarunkowań. Pierwszą z nich są walory turystyczne (zarówno przyrodnicze, jak również te pochodzenia antropogenicznego), tj. wszystkie miejsca i obiekty, które mogą stanowić atrakcję turystyczną, a co za tym idzie przyciągać odwiedzających. Druga grupa czynników kształtujących poziom atrakcyjności turystycznej obejmuje zagospodarowanie turystyczne, na które składają się dostępność, zróżnicowanie oraz jakość bazy noclegowej i gastronomicznej, a także infrastruktura turystyczna (m.in. szlaki turystyczne, punkty widokowe, miejsca dedykowane turystom itp.).

W 2013 roku w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zlokalizowanych było w sumie 70 obiektów zbiorowego zakwaterowania (w tym 59 obiektów hotelowych), które dysponowały łącznie 4 077 miejscami do dyspozycji dla turystów (w tym 3 439 miejscami w obiektach hotelowych). Równocześnie największą liczbę obiektów

zbiorowego zakwaterowania istniało na obszarze Rzeszowa. W stolicy województwa podkarpackiego, w 2013 roku znajdowało się 36 obiektów noclegowych (w tym 33 obiekty hotelowe), które w swojej ofercie posiadały łącznie 2 321 miejsc noclegowych (56,9% ogółu miejsc noclegowych w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym). Na tle pozostałych gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego względnie wysoką dostępnością miejsc noclegowych odznaczały się ponadto gminy: Trzebownisko (465 miejsc w 5 obiektach), Czudec (232 miejsca w 4 obiektach), Boguchwała (207 miejsc w 3 obiektach) i Świlcza (206 miejsc w 2 obiektach). W 2013 roku jedynie dwie gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Chmielnik i Tyczyn) nie dysponowały na swoim obszarze żadnymi obiektami zbiorowego zakwaterowania dla turystów.

Tabela 19. Wybrane dane dotyczące sektora turystyki w gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2004 i 2013 roku

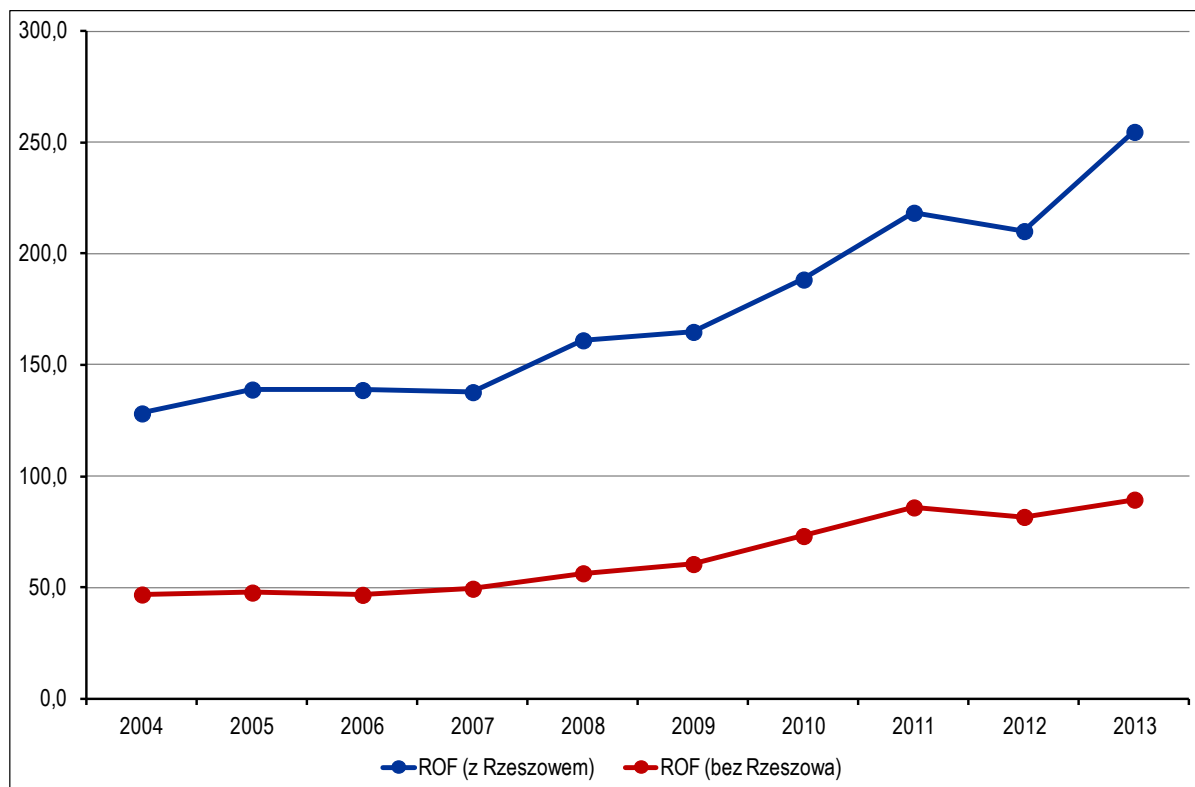
Jednostka terytorialna	Liczba miejsc noclegowych		Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców		Korzystający z noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Polska	584 672	679 445	15	18	412	608
województwo podkarpackie	17 216	25 504	8	12	228	367
łańcut (m)	317	181	18	10	612	688
Czarna (w)	60	24	6	2	253	76
łańcut (w)	47	67	2	3	156	206
Boguchwała (mw)	99	207	5	11	308	324
Chmielnik (w)	0	0	0	0	0	0
Głogów Małopolski (mw)	110	145	6	8	375	689
Krasne (w)	0	39	0	4	0	61
Lubenia (w)	0	190	0	29	14	900
Świlcza (w)	147	206	8	13	620	291
Trzebownisko (w)	71	465	4	23	86	1 794
Tyczyn (mw)	16	0	1	0	9	0
Czudec (w)	224	232	19	20	287	351
Rzeszów (m)	1 654	2 321	10	13	512	903
ROF (z Rzeszowem)	2 745	4 077	8	11	379	715
ROF (bez Rzeszowa)	1 091	1 756	6	10	261	516

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2004 – 2013 na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego odnotowano bardzo wyraźny wzrost poziomu dostępności miejsc noclegowych dla turystów. W stosunku do 2004 roku liczba oferowanych miejsc noclegowych zwiększyła się o 1 332, co oznacza wzrost o 48,5%. Tym samym tempo przyrostu nowych miejsc noclegowych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego było znacznie wyższe niż średnio w Polsce (16,2%) oraz porównywalne z województwem podkarpackim (48,1%). Najwyższą dynamiką przyrostu nowych miejsc noclegowych, w rozpatrywanym horyzoncie czasowym, cechowała się gmina Trzebownisko, gdzie liczba miejsc oferowanych turystom zwiększyła się ponad sześciokrotnie (z 71 do 465). Znaczną poprawę dostępności oferty noclegowej dla turystów odnotowano także w przypadku gminy Boguchwała, gdzie w badanym okresie liczba miejsc noclegowych uległa podwojeniu (z 99 do 207). Wzrost liczby miejsc noclegowych oferowanych dla turystów zaobserwowano jednocześnie w Rzeszowie (40,3%) oraz gminach: łańcut, Głogów Małopolski, Świlcza i Czudec. Warto zwrócić uwagę, iż na przestrzeni analizowanego okresu powstały nowe obiekty noclegowe na obszarze gmin Lubenia oraz Krasne (w 2004 roku gminy te nie dysponowały ofertą noclegową). W przypadku pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (miasto łańcut oraz gminy Czarna i Tyczyn) w latach 2007 – 2013 nastąpił spadek liczby miejsc noclegowych.

Wskaźnikiem, który umożliwia analizę dostępności oferty noclegowej dla turystów w układzie porównawczym jest liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2013 roku na każde 1000 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 11 miejsc noclegowych (Tabela 19). W związku z powyższym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się niższą dostępnością miejsc noclegowych niż przeciętnie w kraju (18). Równocześnie dostępność miejsc noclegowych w granicach rozpatrywanego obszaru kształtuje się na poziomie porównywalnym do średniej dla województwa podkarpackiego (12). Spośród gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny najwyższą dostępnością miejsc noclegowych w stosunku do liczby mieszkańców odznaczają się gminy: Lubenia (29), Trzebownisko (23) oraz Czudec (20). Na tle pozostałych gmin względnie wysoką wartość analizowanego wskaźnika zaobserwowano również w przypadku Rzeszowa (13) oraz gmin: Świlcza (13) i Boguchwała (11). Z kolei w przypadku miasta Łańcuta rozpatrywany miernik dostępności miejsc noclegowych przyjmował wartość nieznacznie niższą od średniej dla całego obszaru funkcjonalnego.

Rysunek 55. Liczba osób korzystających z noclegów na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004 – 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2013 roku z noclegu na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego skorzystało w sumie 254 827 osób. Jednocześnie największa liczba odwiedzających skorzystała z noclegu w obiektach zbiorowego zakwaterowania znajdujących się w granicach Rzeszowa (165 399 osób – 64,9% ogółu korzystających z oferty noclegowej całego obszaru funkcjonalnego). Na tle pozostałych gmin względnie dużą liczbą korzystających z noclegów cechowały się ponadto gminy Trzebownisko (36 886 osób) oraz Głogów Małopolski (13 236 osób), a także miasto Łańcut (12 438 osób). W tym samym czasie wyraźnie najmniej osób skorzystało z noclegu w obiektach zbiorowego zakwaterowania funkcjonujących w gminach Krasne (647 osób) i Czarna (864 osoby).

Należy zwrócić uwagę na bardzo wyraźny wzrost liczby osób korzystających z noclegów na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jaki miał miejsce w latach 2004 – 2013 (Rysunek 55). W stosunku do 2004 roku liczba osób korzystających z oferty noclegowej obiektów zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zwiększyła się o 126 622 (z 128 205), co oznacza wzrost o 98,8%. Tym samym Rzeszowski Obszar Funkcjonalny charakteryzował się znacznie wyższą dynamiką przyrostu liczby osób korzystających z noclegów w porównaniu ze średnią dla Polski (48,6%) i województwa podkarpackiego (63,6%). Podwojenie liczby osób korzystających z oferty noclegowej w przeciągu badanych dziesięciu lat może świadczyć

o systematycznie wzrastającej atrakcyjności Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego dla turystów. Niemniej należy pamiętać, iż pewną część osób korzystających z noclegów stanowią osoby przyjeżdżające w celach biznesowych. W całym badanym okresie największą dynamiką przyrostu turystów cechowały się gminy Lubenia i Trzebownisko, co należy wiązać z wyraźną poprawą dostępności miejsc noclegowych. Bardzo duży wzrost liczby korzystających z noclegów zaobserwowano również w Rzeszowie (ponad dwukrotny wzrost) i gminie Głogów Małopolski (wzrost o 97,2%). W latach 2007 – 2013 przyrost liczby turystów nastąpił także w mieście Łańcut oraz gminach Łańcut i Czudec. Natomiast w pozostałych gminach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego miał miejsce spadek liczby osób korzystających z oferty noclegowej obiektów zbiorowego zakwaterowania.

Wskaźnikiem umożliwiającym dokonanie analizy atrakcyjności turystycznej określonych jednostek terytorialnych w układzie porównawczym jest liczba osób korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2013 roku na każdy 1000 mieszkańców Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przypadało przeciętnie 715 turystów korzystających z oferty noclegowej (Tabela 19). W związku z powyższym należy podkreślić, iż badany obszar charakteryzuje się wyraźnie wyższą wartością rozpatrywanego wskaźnika w porównaniu ze średnią dla Polski (608), jak również województwa podkarpackiego (367). Spośród gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego najwyższą liczbą korzystających z noclegów w stosunku do liczby ludności cechowała się gmina Trzebownisko (1 794). Wysokie wartości zastosowanego miernika odnotowano również w Rzeszowie (903) i gminie Lubenia (900). Na tle pozostałych gmin w zakresie analizowanej cechy wyróżniają się ponadto gmina Głogów Małopolski (689) oraz miasto Łańcut (688).

W 2013 roku z noclegu na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego skorzystało w sumie 53 541 turystów zagranicznych, którzy stanowili 21,0% ogółu odwiedzających (przeciętnie w Polsce ich udział wynosił 22,4%, zaś w przypadku województwa podkarpackiego kształtował się na poziomie 12,2%). Warto w tym miejscu podkreślić, że turyści zagraniczni korzystający z noclegów w granicach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowili 56,1% ogółu turystów zagranicznych korzystających z oferty noclegowej województwa podkarpackiego. Należy także odnotować, iż zdecydowanie najwięcej turystów zagranicznych skorzystało z oferty obiektów zbiorowego zakwaterowania funkcjonujących w Rzeszowie (39 213 osób). Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego względnie dużo turystów zagranicznych skorzystało z noclegów także w gminach: Trzebownisko (7 886), miasto Łańcut (3 054) i Boguchwała (1 001).

Wśród turystów zagranicznych korzystających z noclegów na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego największą grupę stanowili obywatele Ukrainy (31,0%) i Niemiec (11,1%). Ponadto na tle pozostałych państw odnotowano względnie duży odsetek turystów z: Stanów Zjednoczonych (7,2%), Wielkiej Brytanii (4,7%), Francji (4,6%), Rosji (3,3%), Włoch (3,1%), Łotwy (2,7%) oraz Kanady (2,3%).

Rozwój turystyki na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego powinien opierać się zarówno na istniejących walorach i produktach turystycznych (m.in. Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie, szeroko rozpoznawane wydarzenia kulturalne, obiekty dziedzictwa kulturowego itp.), jak również dotyczyć kreowania nowych atrakcji turystycznych bazujących na wewnętrznym potencjale i zasobach (np. turystyczno-rekreacyjne zagospodarowanie brzegów rzek czy zbiorników wodnych, rozwój turystyki kulturowej eksponującej lokalne dziedzictwo materialne i niematerialne). Ważne znaczenie posiadać będzie tworzenie spójnej i zintegrowanej oferty turystycznej na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (m.in. spójny system szlaków i tras turystycznych, wspólne produkty turystyczne, wspólny system informacji turystycznej).

4. TABELA Z DANymi STATYSTYCZNYMI

W tej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zamieszczona została tabela prezentująca najważniejsze dane statystyczne odnoszące się do zjawisk społeczno-gospodarczych właściwych dla terenu Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w sferach: przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej. Poniższa tabela ma charakter zbiorczy i prezentuje dane sumaryczne bądź wartości średnie dla całego obszaru funkcjonalnego. Dane oraz wskaźniki dla poszczególnych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zostały zamieszczone w odpowiednich tabelach w części diagnostycznej niniejszego programu.

Tabela 20. Dane dotyczące sfery przestrzennej, gospodarczej i społecznej na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

SFERA PRZESTRZENNA	
Powierzchnia [km ²] (2013)	1 047,0
Powierzchnia obszarów objętych ochroną prawną [ha] (2013)	20 034,7
Udział obszarów objętych ochroną prawną w ogólnej powierzchni [%] (2013)	19,1
Powierzchnia lasów [ha] (2013)	19 105,0
Udział lasów w ogólnej powierzchni (poziom lesistości) [%] (2013)	18,2
Powierzchnia objęta obowiązującymi MPZP [ha] (2013)	6 443,0
Odsetek powierzchni objętej obowiązującymi MPZP [%] (2013)	6,2
Odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci wodociągowej [%] (2013)	88,3
Odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci kanalizacyjnej [%] (2013)	81,9
Odsetek mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków [%] (2013)	90,5
Liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [jednostki] (2013)	335,0
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²] (2013)	89,3
Przeciętna powierzchnia mieszkania w przeliczeniu na 1 osobę [m ²] (2013)	26,2
Odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg [%] (2013)	96,9
Odsetek mieszkań wyposażonych w łazienkę [%] (2013)	93,8
Odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie [%] (2013)	87,4
SFERA GOSPODARCZA	
Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON [jednostki] (2013)	36 680,0
Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców [jednostki] (2013)	1 029,0
Liczba małych i średnich przedsiębiorstw wpisanych do rejestru REGON [jednostki] (2013)	1 529,0
Liczba małych i średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców [jednostki] (2013)	43,0
Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą [osoby] (2013)	26 481,0
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych [osoby] (2013)	20 719,0
Udział kobiet w ogólnej strukturze bezrobotnych [%] (2013)	48,3
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym [osoby] (2013)	9,1
SFERA SPOŁECZNA	
Liczba ludności [osoby] (2013)	356 331
Gęstość zaludnienia [osoby / km ²] (2013)	340
Przyrost naturalny [%] (2013)	2,7

Saldo migracji [‰] (2013)	3,1
Przyrost rzeczywisty ludności [‰] (2013)	5,8
Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym [%] (2013)	18,9
Odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym [%] (2013)	63,8
Odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym [%] (2013)	17,3
Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych [%] (2013)	10,1
Odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym [%] (2013)	84,9
Liczba imprez i wydarzeń kulturalnych [jednostki] (2013)	2 100,0
Uczestnicy imprez i wydarzeń kulturalnych [osoby] (2013)	321 367,0
Uczestnicy imprez i wydarzeń kulturalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [osoby] (2013)	902,0
Liczba kół zainteresowań (klubów kulturalnych) [jednostki] (2013)	264,0
Członkowie kół zainteresowań (klubów kulturalnych) [osoby] (2013)	6 080,0
Członkowie kół zainteresowań (klubów kulturalnych) na 1000 mieszkańców [osoby] (2013)	17,0
Liczba zespołów artystycznych [jednostki] (2013)	305,0
Członkowie zespołów artystycznych [osoby] (2013)	5 966,0
Członkowie zespołów artystycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [osoby] (2013)	17,0
Księgozbiór bibliotek publicznych [woluminy] (2013)	1 335 907,0
Księgozbiór bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [woluminy] (2013)	3 749,0
Czytelnicy bibliotek publicznych [osoby] (2013)	73 147,0
Czytelnicy bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [osoby] (2013)	205,0
Przychodnie lekarskie (placówki ambulatoryjnej opieki medycznej) [jednostki] (2013)	258,0
Liczba mieszkańców w przeliczeniu na 1 przychodnię lekarską [osoby] (2013)	1 381,0
Liczba porad lekarskich w przeliczeniu na 100 mieszkańców [porady] (2013)	482,0
Liczba aptek ogólnodostępnych i punktów aptecznych [jednostki] (2013)	146,0
Liczba mieszkańców w przeliczeniu na 1 aptekę ogólnodostępną lub punkt apteczny [osoby] (2013)	2 441,0
Liczba klubów sportowych [jednostki] (2012)	176,0
Liczba osób ćwiczących w klubach sportowych [osoby] (2012)	10 892,0
Osoby ćwiczące w klubach sportowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców [osoby] (2012)	31,0
Liczba organizacji pozarządowych [jednostki] (2013)	1 256,0
Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców [jednostki] (2013)	35,0
Liczba mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej [osoby] (2013)	25 144,0
Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej [%] (2013)	7,1

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych BDL GUS.

5. ANALIZA SWOT

W niniejszej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zamieszczona została analiza SWOT obejmująca główne mocne i słabe strony, jak również szanse i zagrożenia rozwojowe w sferach: przestrzennej, gospodarczej i społecznej.

SFERA PRZESTRZENNA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> korzystne położenie transportowe (umieszczenie na przebiegu drogowych i kolejowych szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym, dostępność portu lotniczego o znaczeniu międzynarodowym) policentryczna struktura osadnicza dająca możliwość zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego obecność Rzeszowa jako silnego ośrodka o znaczeniu ponadregionalnym, pełniącego szereg istotnych funkcji wyższego rzędu bogactwo i zróżnicowanie walorów przyrodniczych oraz krajobrazowych występowanie obszarów chronionych (rezerwat przyrody, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne) obecność niezagospodarowanych zbiorników wodnych (m.in. zbiorników powyroboiskowych w Dolinie Wisłoka oraz zbiorników retencyjnych na pozostałych obszarach) dająca możliwość rozwoju funkcji i usług turystycznych i sportowo-rekreacyjnych względnie wysoki poziom dostępności mieszkańców (na tle kraju i województwa podkarpackiego) do sieci i urządzeń infrastruktury komunalnej (system zaopatrzenia w wodę oraz system odprowadzania i oczyszczania ścieków bytowo-gospodarczych) systematyczna poprawa dostępności do infrastruktury komunalnej (wodociągowej, kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków) w latach 2004 – 2013 w wyniku realizacji projektów współfinansowanych ze środków europejskich występowanie licznych i zróżnicowanych obiektów dziedzictwa kulturowego (zabytków) reprezentujących różne epoki oraz style dobrze zachowane i cenne z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego układy urbanistyczne centrów miast (Rzeszów, Łańcut, Boguchwała, Głogów Małopolski, Tyczyn) oraz byłych miast (Czudec) duża atrakcyjność mieszkaniowa małych ośrodków miejskich Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (Głogów Małopolski, Boguchwała, Tyczyn) względnie wysoki poziom dostępności zasobów mieszkaniowych 	<ul style="list-style-type: none"> peryferyjne położenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w przestrzeni Polski (makroregion Polski Wschodniej) względnie niski udział powierzchni objętej obowiązującymi Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego niższy niż przeciętnie w Polsce i województwie podkarpackim odsetek obszarów objętych ochroną prawną niższy niż przeciętnie w Polsce i województwie podkarpackim odsetek lasów w ogólnej powierzchni (względnie niski poziom lesistości) niezadowalający stopień zagospodarowania części zasobów przyrodniczych dla celów turystycznych oraz sportowo-rekreacyjnych brak bezpośredniego (szybkiego) połączenia drogowego (autostradą lub drogą ekspresową) oraz kolejowego ze stolicą kraju
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> budowa drogi ekspresowej S19 łączącej państwa 	<ul style="list-style-type: none"> zaniechanie planów budowy drogi ekspresowej S19

<p>bałtyckie z Półwyspem Bałkańskim</p> <ul style="list-style-type: none"> dalszy rozwój portu lotniczego Rzeszów-Jasionka poprawa stanu technicznego istniejącej infrastruktury kolejowej oraz uruchomienie sprawnych połączeń pomiędzy miastami subregionalnymi i Rzeszowem, rozwój połączeń komunikacji zbiorowej dalszy rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa oraz usług wyższego rzędu pełnionych przez miasto wzrost znaczenia i rangi Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej rozprzestrzenianie się procesów rozwoju z Rzeszowa w kierunku obszarów sąsiadujących i dalszych terenów (tzw. efekty rozlewania się rozwoju) wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców dostępność funduszy zewnętrznych (polityka spójności Unii Europejskiej) na działania z zakresu rewitalizacji dostępność funduszy zewnętrznych (polityka spójności Unii Europejskiej) na działania z zakresu rozbudowy oraz modernizacji infrastruktury technicznej (komunikacyjnej i komunalnej) 	<p>łączącej państwa bałtyckie z Półwyspem Bałkańskim</p> <ul style="list-style-type: none"> degradacja i pogorszenie stanu środowiska naturalnego degradacja i pogorszenie stanu technicznego obiektów dziedzictwa kulturowego niekontrolowany rozwój budownictwa mieszkaniowego (zwłaszcza w strefie podmiejskiej) Rzeszowa prowadzący do wzrostu kosztów rozbudowy i utrzymania sieci i urządzeń infrastruktury technicznej
--	--

SFERA GOSPODARCZA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> obecność szeroko rozpoznawanych podmiotów gospodarczych (m.in. przedsiębiorstwa skupione w klastrze Dolina Lotnicza, Zelmer S.A., ICN Polfa Rzeszów S.A., Zakłady Porcelany Elektrotechnicznej ZAPEL S.A. itp.) specjalizacja obszaru w zakresie nowoczesnych technologii (klastery przemysłu lotniczego Dolina Lotnicza) rozwój podstref specjalnych stref ekonomicznych na terenie obszaru funkcjonalnego dynamiczny rozwój działalności przemysłowej w bezpośrednim sąsiedztwie (zapleczu) Rzeszowa obecność tzw. zlokalizowanych kompetencji tzn. specyficznych umiejętności związanych z różnymi branżami działalności (przemysł lotniczy, produkcja drobnego AGD) obecność szkół wyższych w Rzeszowie ze szczególnym uwzględnieniem roli Politechniki Rzeszowskiej wysoki poziom przedsiębiorczości w miastach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego korzystne warunki dla rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich niższy niż przeciętnie w województwie podkarpackim poziom bezrobocia względnie niski poziom bezrobocia wśród kobiet 	<ul style="list-style-type: none"> brak nowoczesnych powierzchni biurowych na potrzeby rozwoju sektora BPO / SSC, oferującego miejsca pracy dla absolwentów uczelni wyższych silna konkurencja Mielca w zakresie lokalizacji nowych firm o profilu przemysłowym niski poziom przedsiębiorczości na terenach wiejskich Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego brak centrum logistyczno-dystrybucyjnego niewystarczające wykorzystanie międzynarodowego lotniska Rzeszów – Jasionka w transporcie towarowym systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych począwszy od 2008 roku (po okresie wcześniejszego spadku w latach 2004 – 2008) wyższy niż przeciętnie w Polsce poziom bezrobocia
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> dalszy rozwój klastra Dolina Lotnicza, skupiającego podmioty z branży lotniczej unormowanie się sytuacji politycznej na Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> marginalizacja gospodarcza Rzeszowa i województwa podkarpackiego w skali kraju (przenoszenie zarządów firm oraz relokacja przedsiębiorstw w inne miejsca na terenie Polski)

<ul style="list-style-type: none"> dalszy wzrost atrakcyjności inwestycyjnej związany m.in. z zakończeniem budowy autostrady A4 i planowaną budową drogi ekspresowej S19 dostępność funduszy zewnętrznych (polityka spójności Unii Europejskiej) dla małych i średnich przedsiębiorstw 	<ul style="list-style-type: none"> niestabilna sytuacja geopolityczna w Europie Środkowo-Wschodniej wzrost rozmiarów bezrobocia będącego jedną z głównych przyczyn występowania różnego rodzaju niekorzystnych zjawisk i procesów społecznych (m.in. ubóstwo, przestępczość, alkoholizm itp.) konkurencja europejskich i pozaeuropejskich państw w zakresie działalności produkcyjnej i usługowej
--	--

SFERA SPOŁECZNA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> stały wzrost liczby mieszkańców w latach 2004 – 2013, zarówno w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak również w przypadku większości gmin wchodzących w jego skład dodatni przyrost naturalny, zarówno w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak również w przypadku większości tworzących go gmin dodatnie saldo migracji, zarówno w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak również w przypadku większości tworzących go gmin tradycyjny model rodziny oraz tradycyjne wzorce zachowań prokreacyjnych rozwinięta sieć placówek edukacyjnych (szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie) dostępność usług kulturalnych wyższego rzędu na terenie Rzeszowa (teatry, filharmonia, kina) rozwinięta sieć placówek kulturalnych (domy i ośrodki kultury oraz biblioteki publiczne) wydarzenia kulturalne o znaczeniu międzynarodowym i krajowym (m.in. Carpathia Festival, Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie, Festiwal Muzyczny w Łąncucie) oraz liczne lokalne imprezy kulturalne (m.in. dożynki) kultura ludowa i tradycje lokalne (m.in. liczne zespoły folklorystyczne, kultywowanie tradycji dożynkowych, kultywowanie ginących zawodów) wysokie i bardzo wysokie wyniki uczniów uzyskiwane z egzaminów kończących określone etapy kształcenia (sprawdzian po VI klasie szkoły podstawowej, egzamin gimnazjalny) dostępność leczenia szpitalnego (szpitale w Rzeszowie i Łąncucie) aktywność lokalnych władz samorządowych w zakresie działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną oraz zawodową mieszkańców (projekty realizowane przy wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego) wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> systematycznie postępujący proces starzenia się ludności w latach 2004 – 2013 (wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym kosztem spadku udziału mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym) bardzo niska dostępność usług opieki nad dziećmi do lat 3 (niewielka liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych), umożliwiających godzenie obowiązków rodzinnych i zawodowych brak wysokiej jakości oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym względnie niski poziom atrakcyjności turystycznej obszaru (brak szeroko rozpoznawalnych atrakcji turystycznych)
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> dalszy wzrost liczby mieszkańców stale utrzymujący się dodatni przyrost naturalny stale utrzymujące się dodatnie saldo migracji 	<ul style="list-style-type: none"> pogłębienie się dotychczasowych bądź uwidocznienie się nowych niekorzystnych trendów demograficznych (m.in. starzenie się społeczeństwa, depopulacja, migracje zarobkowe, selektywny odpływ migracyjny)

<ul style="list-style-type: none"> • dostępność funduszy zewnętrznych (polityka spójności Unii Europejskiej) na działania z zakresu rozbudowy oraz modernizacji infrastruktury społecznej • dostępność funduszy zewnętrznych (polityka spójności Unii Europejskiej, programy krajowe) służących aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców	<p>osób młodych, wykształconych i przedsiębiorczych – tzw. drenaż mózgów)</p> <ul style="list-style-type: none"> • postępujące procesy marginalizacji i wykluczenia społecznego w odniesieniu do grup defaworyzowanych (m.in. osoby niepełnosprawne, osoby długotrwale bezrobotne), w efekcie wzrostu bezrobocia i procesu starzenia się lokalnej społeczności
---	---

6. NAWIĄZANIE DO DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Działania rewitalizacyjne ze względu na swój kompleksowy oraz interdyscyplinarny charakter wpisują się w różne cele ogólnorozwojowe, przyczyniając się jednocześnie do ich realizacji. W poniższej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zaprezentowano syntetyczną analizę celów i priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego, jakie wyznaczono w różnorodnych dokumentach strategicznych oraz planistycznych, przyjętych zarówno na szczeblu europejskim, krajowym, jak również regionalnym. Ponadto w niniejszym rozdziale nawiązano także do dokumentów strategicznych i planistycznych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

6.1. Strategie i programy europejskie

Przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym są działaniem służącym realizacji różnego rodzaju celów, jakie przyjęto w dokumentach strategicznych odnoszących się do rozwoju społeczno-ekonomicznego Unii Europejskiej. Najważniejszym z tych instrumentów jest Strategia Europa 2020.

6.1.1. STRATEGIA EUROPA 2020

Dokument **Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu** jest podstawowym instrumentem strategicznym, określającym priorytety i cele rozwoju społeczno-gospodarczego w skali całej Unii Europejskiej w perspektywie do 2020 roku. Dokument ten wskazuje 3 główne priorytety rozwojowe, którymi są: rozwój inteligentny (tj. rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach), rozwój zrównoważony (tj. wspieranie gospodarki przyjaznej środowisku oraz efektywnie korzystającej z zasobów) i rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (tj. wspieranie gospodarki odznaczającej się wysokim poziomem zatrudnienia oraz zapewniającej spójność w wymiarze ekonomicznym, społecznym i terytorialnym). Ponadto w Strategii Europa 2020 wyznaczono 5 głównych celów rozwojowych dla całej Unii Europejskiej. W kontekście procesu rewitalizacji szczególnie istotnym zamierzeniem jest walka z ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym. W ramach realizacji tego celu spodziewane jest ograniczenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i procesami marginalizacji i wykluczenia społecznego o co najmniej 20 milionów w perspektywie do 2020 roku.

6.2. Strategie i programy krajowe

Działania o charakterze rewitalizacyjnym wpisują się w szereg celów oraz priorytetów rozwojowych, jakie zostały określone w różnorodnych strategiach i programach przyjętych na szczeblu krajowym. Wśród najważniejszych z nich należy wymienić m.in.: Długookresową Strategię Rozwoju Kraju, Strategię Rozwoju Kraju 2020, Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego, Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Strategię Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 oraz Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

6.2.1. DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU

Dokument **Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju** jest instrumentem strategicznym, określającym główne trendy, wyzwania oraz scenariusze rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, jak również kierunki przestrzennego zagospodarowania państwa. Zasadniczym dążeniem tej długookresowej strategii rozwoju jest poprawa jakości życia Polaków. W niniejszym dokumencie, oprócz celu głównego wyłoniono 3 obszary strategiczne: konkurencyjność i innowacyjność (modernizacja), równoważenie potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji) oraz efektywność i sprawność państwa. Wymienione obszary będą kluczowymi ramami rozwoju kraju w tzw. dalekiej przyszłości obejmującej blisko dwie dekady. Coraz większą popularność i znaczenie zdobywa kwestia innowacji, dlatego jednym z celów do realizacji przez organizację państwa będzie wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji. Aspekty skupione wokół rezerwuaru kapitału ludzkiego będą wiązać się z poprawą dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz z podniesieniem konkurencyjności nauki. Nie bez znaczenia będzie

także rozwój kapitału ludzkiego, odbywający się poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie tzw. *workfare state*, czyli państwa zachęcającego lub skłaniającego do pracy. Kolejnym celem strategii jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, jak również ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego. Obszar drugi kładzie nacisk na wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju na rzecz rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. Ponadto zwraca się w nim uwagę na zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego. Obszar efektywności oraz sprawności państwa to trzecia i ostatnia sfera zaproponowana przez dokument Polska 2030. Jednym z ważniejszych celów w tym obszarze jest wzrost społecznego kapitału rozwoju.

6.2.2. ŚREDNIOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU

Strategia Rozwoju Kraju 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 roku, jest dokumentem strategicznym, który wskazuje cele oraz kierunki rozwoju Polski w perspektywie średniookresowej. Głównym zamierzeniem tej strategii jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów dla zapewnienia szybszego oraz zrównoważonego rozwoju kraju, jak również poprawy jakości życia mieszkańców. W związku z tym wyznaczono 3 obszary strategiczne, takie jak: sprawne państwo, konkurencyjna gospodarka oraz spójność społeczna i terytorialna. Zdefiniowane kierunki powinny służyć rozwojowi Polski do 2020 roku. W ramach obszaru sprawnego oraz efektywnego państwa, zwraca się uwagę na przejście od modelu administrowania do zarządzania rozwojem, które ma służyć zapewnieniu ładu przestrzennego i wzmocnieniu warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb oraz aktywności obywateli. Z kolei obszar dotyczący konkurencyjnej gospodarki koncentruje się na zwiększeniu udziału przemysłów oraz usług średnio i wysoko zaawansowanych technologicznie, wzroście konkurencyjności, a także modernizacji sektora rolno-spożywczego i ogólnej poprawie warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej. Równie ważnym celem jest rozwój kapitału ludzkiego, który rozkłada się na 3 płaszczyzny zadaniowe, którymi są: zwiększenie aktywności zawodowej, poprawa jakości kapitału ludzkiego, a także zwiększanie mobilności zawodowej oraz przestrzennej. Kolejne cele obszaru konkurencyjnej gospodarki to bezpieczeństwo energetyczne i środowisko oraz zwiększenie efektywności transportu. Ostatni obszar strategiczny dokumentu dotyczy spójności społecznej i terytorialnej. Zwrócono w nim uwagę na aspekt szerokiej integracji społecznej wyrażonej poprzez zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Za ważne uznano również zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych. Ostatnim celem w obszarze spójności społecznej i terytorialnej jest wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. Zakłada się, że cel zostanie osiągnięty dzięki wzmocnieniu miast wojewódzkich, tworzeniu odpowiednich warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych oraz lokalnych, a także wzmocnieniu potencjału obszarów wiejskich.

6.2.3. KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 roku, jest podstawowym dokumentem strategicznym wyznaczającym cele polityki rozwoju regionalnego w skali kraju. Zasadniczym dążeniem polityki regionalnej kraju, jakie zdefiniowano w tej strategii, jest efektywne wykorzystanie terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju (tj. wzrostu gospodarczego, zatrudnienia i spójności) w perspektywie długookresowej. Z punktu widzenia funkcjonalnych obszarów miejskich jest to dokument będący swego rodzaju dedykacją, ponieważ niemal w pełni pokrywa się z potrzebami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dokument ten poza celem strategicznym jest osadzony na głównych 3 filarach (celach), którymi są: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, budowa spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych oraz tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych zogniskowanych terytorialnie. Cele cząstkowe zakładają wzmocnienie funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich i integrację ich obszarów funkcjonalnych. Co więcej, mają na uwadze zwiększanie dostępności komunikacyjnej regionów, wspieranie rozwoju i znaczenia miast subregionalnych oraz rozwijanie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich. Wskazują także na efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej, co jest szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju klastra Doliny Lotniczej. Ponadto strategia wskazuje rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, definiuje wsparcie dla lokalizacji inwestycji zewnętrznych oraz wsparcie rozwoju instytucji otoczenia biznesu (IOB). Zwraca uwagę na wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa

kulturowego. Drugi cel strategiczny zawiera instrukcje dotyczące wspierania obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr oraz usług warunkujących możliwości rozwojowe. Określa też sposób prowadzenia restrukturyzacji i rewitalizacji miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze. Wytacza kierunki mające na celu zwiększanie dostępności transportowej do miast wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności. W trzecim obszarze strategicznym zawarte są informacje o wspomaganiu budowy kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej.

6.2.4. KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, będąca najważniejszym w skali kraju dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego, została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 roku. Głównym dążeniem strategicznym polityki przestrzennej na szczeblu kraju, jaki określono w tym dokumencie jest efektywne wykorzystanie przestrzeni Polski, a także jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych (w tym m.in. spójności w wymiarze przestrzennym, ekonomicznym i społecznym). W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju podkreślono konieczność podwyższenia konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej, poprzez m.in. wspieranie rozwoju ich funkcji metropolitalnych oraz integrację ich obszarów funkcjonalnych. Równocześnie zwrócono uwagę na potrzebę poprawy spójności wewnętrznej oraz terytorialne równoważenie rozwoju kraju, któremu służyć powinny: tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się rozwoju (m.in. przez wsparcie miast subregionalnych i budowanie potencjału specjalizacji terytorialnej), wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich, a także wspomaganie różnorodnych obszarów problemowych (w tym poprzez restrukturyzację i rewitalizację ośrodków miejskich i terenów zdegradowanych). Zaakcentowano także konieczność zwiększenia dostępności przestrzennej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwój zarówno infrastruktury transportowej, jak również telekomunikacyjnej. Przy tej okazji zwrócono uwagę na potrzebę poprawy dostępności wewnątrz obszarów funkcjonalnych, której służyć powinna integracja systemów transportu publicznego w miastach oraz terenach stanowiących ich zaplecze. Jednocześnie w dokumencie tym podkreślono konieczność kształtowania struktur przestrzennych, które będą wspierać utrzymanie wysokiej jakości środowiska naturalnego i walorów krajobrazowych Polski. W tym miejscu wskazano, że polityka przestrzenna kraju powinna sprostać wyzwaniu zabezpieczenia możliwości rozwojowych w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych oraz kulturowych. Wreszcie odnotowano potrzebę przywrócenia oraz utrwalenia ładu przestrzennego.

6.2.5. STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU LUDZKIEGO 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 roku. Podstawowym celem tego dokumentu strategicznego jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów mieszkańców, tak aby mogli oni w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym, jak również gospodarczym na wszystkich etapach życia. Podobnie jak w innych dokumentach strategicznych, także i w tym zdefiniowano cele lub kierunki szczegółowe, które są punktem wyjściowym dla późniejszego wprowadzenia ich w życie. W Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 określono 5 celów szczegółowych. Pierwszy wskazuje na podniesienie poziomu zatrudnienia. Drugi mówi o wydłużeniu okresu aktywności zawodowej oraz zapewnieniu lepszej jakości funkcjonowania osób starszych. Kolejny określa ramy oraz działania, które będą sprzyjały poprawie sytuacji osób i grup ludzi zagrożonych wykluczeniem społecznym. Następnym celem szczegółowym dotyczy zwiększenia efektywności systemu opieki zdrowotnej, która ma przyczynić się do ogólnej poprawy zdrowia obywateli kraju. Ostatni cel definiuje narzędzia służące podniesieniu poziomu kompetencji i kwalifikacji Polaków do 2020 roku.

6.2.6. STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 został przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 roku. Głównym dążeniem tego instrumentu strategicznego jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Strategiczne założenie dokumentu będzie realizowane poprzez 4 cele cząstkowe, które ujmują zagadnienie rozwoju kapitału społecznego w sposób szeroki oraz kompleksowy. Jako pierwsze zdefiniowane zostało kształcenie postaw, sprzyjających współpracy, kreatywności i komunikacji między

ludźmi. Drugi cel szczegółowy obejmuje usprawnienie mechanizmów uczestnictwa obywateli w życiu społecznym oraz ich wpływu na szeroko rozumiane życie publiczne za pomocą wzmocnienia integracji i solidarności społecznej, a także wzmocnienia zorganizowanych form aktywności obywatelskiej. Kolejny cel cząstkowy zawarty w strategii podnosi aspekt możliwych działań poprawiających procesy komunikacji społecznej oraz wymiany czy transferu wiedzy. Wyraża się on w zwiększaniu dostępności informacji i polepszeniu jakości komunikacji w sferze publicznej. Ponadto dotyczy wspierania mediów w kształtowaniu więzi społecznych, kulturowych oraz demokracji. Ostatni, czwarty cel szczegółowy opiera się na wytyczeniu kierunków rozwoju dla zasobu kreatywnego oraz kulturowego i określa sposoby jego skutecznego wykorzystania. Przy tej okazji zwrócono uwagę na wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej oraz podnoszenie jej znaczenia w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju.

6.3. Programy operacyjne polityki spójności UE

Działania rewitalizacyjne wpisują się w dążenia zdefiniowane w programach operacyjnych, służących realizacji wspólnotowej polityki spójności w Polsce w perspektywie budżetowej obejmujące lata 2014 – 2020. Odniesienie do tych programów wydaje się szczególnie istotne, bowiem są one potencjalnym źródłem finansowania różnego rodzaju przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Najważniejszym dokumentem określającym kierunki i zasady dotyczące interwencji funduszy europejskich w Polsce w perspektywie budżetowej 2014 – 2020 jest Umowa Partnerstwa, której wybrane założenia zostały przedstawione w tej części dokumentu. Jednocześnie zamieszczono szczegółowe informacje na temat priorytetów i celów zdefiniowanych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego, Programie Operacyjnym Polska Wschodnia i Programie Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

6.3.1. UMOWA PARTNERSTWA

Umowa Partnerstwa jest zasadniczym dokumentem strategicznym określającym cele oraz dążenia, jak również zasady interwencji funduszy europejskich w Polsce w okresie programowania 2014 – 2020 w ramach realizacji trzech polityk wspólnotowych, czyli polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa. Zgodnie z założeniami powyższego dokumentu przedsięwzięcia rewitalizacyjne mają służyć osiągnięciu szerszego celu rozwojowego, jakim jest promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją. Równocześnie podkreślono, iż działania o charakterze rewitalizacyjnym (realizowane zarówno w miastach, jak również na terenach wiejskich) powinny być ukierunkowane w szczególności na poprawę jakości życia ludności oraz ożywienie (w wymiarze gospodarczym i społecznym) wspieranego obszaru. W konsekwencji inicjatywy te powinny dążyć do ograniczenia ubóstwa oraz procesów wykluczenia społecznego. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, iż wśród strategicznych obszarów interwencji państwa (w wymiarze terytorialnym) w rozpatrywanym dokumencie wskazano m.in. na: Polskę Wschodnią, miasta wojewódzkie oraz ich obszary funkcjonalne, miasta i ich dzielnice wymagające rewitalizacji, a także tereny wiejskie (przede wszystkim zaś te o najniższym poziomie dostępności mieszkańców do dóbr i usług, które warunkują możliwości rozwojowe).

6.3.2. RPO WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2014 – 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020 to podstawowy instrument realizacji europejskiej polityki regionalnej na terenie województwa podkarpackiego. Równocześnie program ten jest jednym z najważniejszych źródeł finansowania programów oraz projektów rewitalizacji. W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego wyznaczono w sumie 10 priorytetów, a mianowicie:

- **oś priorytetowa I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka** (urynkowanie działalności badawczej oraz rozwojowej, zwiększenie skali działalności badawczo-rozwojowej w przedsiębiorstwach, polepszenie warunków rozwojowych małych i średnich przedsiębiorstw, zahamowanie spadku liczby przedsiębiorstw innowacyjnych),
- **oś priorytetowa II. Cyfrowe Podkarpackie** (poprawa poziomu dostępności i jakości usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną),
- **oś priorytetowa III. Czysta energia** (zwiększenie udziału produkcji energii wytwarzanej w oparciu o źródła odnawialne, zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej oraz

sektorze mieszkaniowym, obniżenie poziomu emisji zanieczyszczeń pyłowych w ośrodkach miejskich, poprawa jakości powietrza na obszarze miast),

- **oś priorytetowa IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego** (zwiększenie stopnia odporności na zagrożenia wynikające ze zmian klimatu na obszarze województwa, rozwój systemów selektywnego gromadzenia odpadów, poprawa dostępności mieszkańców do systemu oczyszczania ścieków, zwiększenie stopnia atrakcyjności kulturalnej regionu oraz poprawa dostępności dóbr kultury, wzmocnienie mechanizmów ochrony bioróżnorodności na terenie województwa),
- **oś priorytetowa V. Infrastruktura komunikacyjna** (poprawa dostępności komunikacyjnej województwa w ruchu drogowym, poprawa dostępności komunikacyjnej województwa w ruchu kolejowym, rozwój systemów transportu zbiorowego w ośrodkach miejskich),
- **oś priorytetowa VI. Spójność przestrzenna i społeczna** (rozwój przedsiębiorczości i poprawa struktury zatrudnienia na obszarach uzdrowiskowych, zwiększenie dostępności oraz jakości usług zdrowotnych na terenie województwa, poprawa dostępności usług społecznych w województwie, ograniczenie skali problemów społecznych na obszarach zdegradowanych, zwiększenie poziomu dostępności edukacji przedszkolnej, poprawa warunków kształcenia ustawicznego oraz zawodowego, polepszenie warunków edukacji ogólnokształcącej ukierunkowane na wsparcie kluczowych umiejętności),
- **oś priorytetowa VII. Regionalny rynek pracy** (zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy, zwiększenie szans na zatrudnienie osób odchodzących z rolnictwa, rozwój mikroprzedsiębiorstw, zwiększenie możliwości zatrudnienia wśród osób mających utrudniony dostęp do rynku pracy ze względu na sprawowanie opieki nad dziećmi do 3 lat, podniesienie kompetencji i kwalifikacji przedsiębiorców sektora małych i średnich przedsiębiorstw i ich pracowników, zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w programach zdrowotnych ukierunkowanych na utrzymanie aktywności zawodowej),
- **oś priorytetowa VIII. Integracja społeczna** (aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem bądź też wykluczeniem społecznym poprzez poprawę ich zdolności do zatrudnienia, zwiększenie dostępności usług społecznych dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, zwiększenie stopnia dostępności usług zdrowotnych, rozwój podmiotów ekonomii społecznej w regionie),
- **oś priorytetowa IX. Jakość edukacji i kompetencje w regionie** (poprawa dostępności usług wychowania przedszkolnego, rozwój kompetencji kluczowych uczniów, rozwój kompetencji nauczycieli kształcenia ogólnego, rozwój kompetencji osób dorosłych wśród osób będących w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, poprawa jakości szkolnictwa zawodowego poprzez wzbogacenie oferty edukacyjnej szkół oraz jego lepsze dostosowanie do potrzeb rynku pracy, rozwój kwalifikacji osób dorosłych poprzez uczestnictwo w pozaszkolnych formach kształcenia),
- **oś priorytetowa X. Pomoc techniczna** (zapewnienie sprawnego systemu realizacji programu).

6.3.3. PO POLSKA WSCHODNIA NA LATA 2014 – 2020

Program Operacyjny Polska Wschodnia na lata 2014 – 2020 dedykowany jest pięciu województwom tworzącym makroregion Polski Wschodniej (tj. podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie). W ramach tego instrumentu realizacji polityki spójności przyjęto 4 osie priorytetowe, którymi są:

- **oś priorytetowa I. Przedsiębiorcza Polska Wschodnia** (zwiększenie liczby podmiotów innowacyjnych na terenie Polski Wschodniej, zwiększenie poziomu aktywności małych i średnich przedsiębiorstw z Polski Wschodniej na rynkach międzynarodowych, zwiększenie aktywności małych i średnich przedsiębiorstw z Polski Wschodniej w obszarze działalności innowacyjnej),
- **oś priorytetowa II. Nowoczesna infrastruktura transportowa** (rozwój systemów transportu zbiorowego w miastach wojewódzkich oraz ich obszarach funkcjonalnych, poprawa dostępności komunikacyjnej miasta oraz ich obszarów w zakresie infrastruktury drogowej),
- **oś priorytetowa III. Ponadregionalna infrastruktura kolejowa** (zwiększenie dostępności komunikacyjnej Polski Wschodniej w zakresie infrastruktury kolejowej),
- **oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna** (zapewnienie sprawnego systemu realizacji programu).

6.3.4. PO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO NA LATA 2014 – 2020

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014 – 2020 jest największym (pod względem łącznej wartości alokacji funduszy europejskich) instrumentem realizacji wspólnotowej polityki spójności w Polsce na przestrzeni obecnej perspektywy budżetowej. W dokumencie tym przyjęto w sumie 10 osi priorytetowych:

- **oś priorytetowa I. Zmniejszenie emisyjności gospodarki** (zwiększenie udziału energii wytwarzanej ze źródeł odnawialnych, zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej oraz w wielorodzinnym budownictwie mieszkaniowym, zwiększenie poziomu efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach, zwiększenie sprawności przesyłu energii termicznej),
- **oś priorytetowa II. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu** (poprawa dostępności do systemu oczyszczania ścieków, zmniejszenie ilości odpadów komunalnych podlegających składowaniu, wzmocnienie mechanizmów służących ochronie przyrody, zahamowanie spadku powierzchni terenów zieleni w miastach),
- **oś priorytetowa III. Rozwój sieci drogowej TEN-T i transportu multimodalnego** (poprawa istniejącego stanu połączeń drogowych w sieci TEN-T, rozwój transportu multimodalnego),
- **oś priorytetowa IV. Infrastruktura drogowa dla miast** (poprawa dostępności transportowej ośrodków miejskich w sieci TEN-T oraz ich odciążenie od nadmiernego ruchu drogowego, zwiększenie dostępności transportowej miast poza siecią połączeń drogowych TEN-T i ich odciążenie od nadmiernego ruchu),
- **oś priorytetowa V. Rozwój transportu kolejowego w Polsce** (polepszenie stanu połączeń kolejowych między głównymi miastami kraju, zwiększenie wykorzystania połączeń kolejowych w miastach),
- **oś priorytetowa VI. Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach** (zwiększenie stopnia wykorzystania niskoemisyjnego transportu miejskiego),
- **oś priorytetowa VII. Poprawa bezpieczeństwa energetycznego** (rozwój infrastruktury energetycznej),
- **oś priorytetowa VIII. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury** (poprawa dostępu do infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego, rozwój kompetencji kulturowych społeczeństwa),
- **oś priorytetowa IX. Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia** (zapewnienie dostępu do infrastruktury ochrony zdrowia oraz poprawa efektywności systemu opieki zdrowotnej),
- **oś priorytetowa X. Pomoc techniczna** (zapewnienie sprawnego systemu realizacji programu).

6.4. Strategie i programy województwa podkarpackiego

Realizacja działań o charakterze rewitalizacyjnym może się przyczynić do osiągnięcia różnorodnych celów i dążeń rozwojowych, zdefiniowanych w strategiach i programach wdrażanych w skali województwa podkarpackiego. Pośród tych instrumentów należy zwłaszcza zwrócić uwagę na Strategię Rozwoju Województwa *Podkarpackie 2020* oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

6.4.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIE 2020

Zaktualizowana **Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackie 2020** została przyjęta przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w dniu 26 sierpnia 2013 roku. Dokument ten jest kluczowym instrumentem realizacji polityki rozwoju społeczno-gospodarczego w skali całego regionu. Głównym celem, jaki zdefiniowano w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego w perspektywie do 2020 roku, jest efektywne wykorzystanie zasobów (zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych) dla zrównoważonego oraz inteligentnego rozwoju społeczno-ekonomicznego, jako drogi do poprawy jakości życia mieszkańców. W rozpatrywanym dokumencie podkreślono w szczególności konieczność wzmocnienia rangi Rzeszowa w przestrzeni europejskiej i krajowej dla zdynamizowania procesów rozwojowych w województwie. W tym miejscu zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia warunków dla trwałego rozwoju gospodarczego w mieście i jego obszarze funkcjonalnym. Ponadto za nieodzowne uznano wzmocnienie funkcji metropolitalnych Rzeszowa oraz rozwój nowych usług wyższego rzędu w mieście (m.in. rozszerzenie oferty kulturalnej, dalszy rozwój ośrodka akademickiego, zwiększenie dostępności usług medycznych, poprawa oferty edukacyjnej oraz wypoczynkowej i turystycznej, itp.). Jednocześnie wskazano na konieczność uporządkowania gospodarki przestrzennej stolicy regionu oraz szerszej integracji w ramach obszaru funkcjonalnego. Zwrócono także uwagę na potrzebę rozwoju zintegrowanego systemu transportu publicznego, łączącego Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym. Pośród celów zdefiniowanych w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego

znalazły się również działania ukierunkowane na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich (m.in. rozbudowa infrastruktury technicznej, odnowa przestrzeni wiejskiej, zwiększenie poziomu przedsiębiorczości mieszkańców wsi oraz ich integracja służąca zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych). Należy również zaznaczyć, iż na kartach omawianego dokumentu strategicznego zwrócono uwagę na rewitalizację i poprawę istniejącego stanu ładu przestrzennego, jako działania sprzyjające rozwojowi miast (tj. pobudzenie rozwoju w oparciu o czynniki endogeniczne i aktywność społeczną, a także przywracanie dotychczasowych bądź nadawanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym, prowadzące do ożywienia społeczno-gospodarczego, poprawy stanu środowiska naturalnego i kulturowego oraz podniesienia jakości życia mieszkańców). W Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego podkreślono również konieczność utrzymania dobrego stanu środowiska przyrodniczego oraz efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego regionu (w tym m.in. przez ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego), a także potrzebę budowy konkurencyjnej i atrakcyjnej oferty turystycznej. Wśród zamierzeń tego dokumentu znalazły się ponadto cele dotyczące rozwoju kapitału ludzkiego oraz obywatelskiego. Wreszcie na kartach strategii odniesiono się również do problematyki włączenia społecznego. Przy tej okazji wskazano na konieczność: wsparcia środowisk zagrożonych marginalizacją społeczną, zmniejszenia poziomu ubóstwa oraz zwiększenia aktywności osób mających trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.

6.4.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa jest podstawowym dokumentem określającym cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego w skali regionu. Aktualnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w dniu 30 sierpnia 2002 roku. Niemniej jednak na chwilę obecną trwają prace nad aktualizacją tego dokumentu. Nowy dokument przygotowywany jest z perspektywą realizacji do 2030 roku. Zamierzenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego z 2002 roku koncentrują się na trzech podstawowych wymiarach, którymi są: efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, poprawa jakości życia oraz równoważenie rozwoju, a także zwiększenie poziomu konkurencyjności obszaru województwa.

6.5. Dokumenty strategiczne gmin tworzących ROF

Działania rewitalizacyjne wpisują się w cele i dążenia rozwojowe wyznaczone w dokumentach strategicznych gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny. W poniższej tabeli (Tabela 21) zestawiono kierunki rozwoju (na poziomie strategicznym oraz operacyjnym) zdefiniowane w strategiach rozwoju gmin wchodzących w skład Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 21. Kierunki rozwoju zdefiniowane w dokumentach strategicznych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Gmina	Kierunki rozwoju
Rzeszów (m)	<p>Rzeszów. Strategia Rozwoju Miasta do roku 2015</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju Rzeszowa jako atrakcyjnego miejsca dla prowadzenia działalności gospodarczej oraz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury • Poprawa warunków życia mieszkańców i stanu bezpieczeństwa publicznego • Rozwój i poprawa funkcjonowania systemu komunikacji i infrastruktury technicznej • Ochrona i zagospodarowanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego • Zagospodarowanie terenu miasta w sposób racjonalny pod względem przestrzennym i architektonicznym
Boguchwała (mw)	<p>Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar strategiczny I. Innowacyjna gospodarka <ul style="list-style-type: none"> – Cel strategiczny 1. Tworzenie i rozwój stref przemysłowych – Cel strategiczny 2. Rozwój przedsiębiorczości – wsparcie MŚP – Cel strategiczny 3. Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych

Gmina	Kierunki rozwoju
	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar strategiczny II. Infrastruktura i środowisko <ul style="list-style-type: none"> – Cel strategiczny 1. Rozwój infrastruktury technicznej – Cel strategiczny 2. Wsparcie dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego – Cel strategiczny 3. Infrastruktura społeczna – Cel strategiczny 4. Poprawa stanu środowiska naturalnego • Obszar strategiczny III. Kapitał ludzki <ul style="list-style-type: none"> – Cel strategiczny 1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego – Cel strategiczny 2. Edukacja, kształcenie przez całe życie – Cel strategiczny 3. Rozwój społeczeństwa informacyjnego – Cel strategiczny 4. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego – Cel strategiczny 5. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego • Obszar strategiczny IV. Kultura, turystyka, sport i wypoczynek <ul style="list-style-type: none"> – Cel strategiczny 1. Zachowanie tradycji i dziedzictwa kulturowego – Cel strategiczny 2. Rozwój turystyki – Cel strategiczny 3. Propagowanie sportu i aktywnych form wypoczynku • Obszar strategiczny V. Budowanie wizerunku gminy <ul style="list-style-type: none"> – Cel strategiczny 1. Poprawa funkcjonowania administracji i jednostek gminnych – Cel strategiczny 2. Promocja gminy na zewnątrz – Cel strategiczny 3. Usprawnienie obiegu informacji wewnątrz gminy
<p style="text-align: center;">Chmielnik (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Chmielnik na lata 2008 – 2015</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 1. Wszechstronny rozwój infrastruktury technicznej tworzącej dogodne warunki do inwestowania i życia mieszkańców • Cel strategiczny 2. Zapewnienie mieszkańcom gminy dostępu do wysokiej jakości usług społecznych • Cel strategiczny 3. Kreowanie klimatu sprzyjającego lokowaniu nowych inwestycji na terenie gminy, promocja lokalnej przedsiębiorczości i turystyki
<p style="text-align: center;">Czarna (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Czarna do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zachowanie ochrony naturalnego środowiska dla przyszłych pokoleń, w tym prowadzenie racjonalnej gospodarki zasobami zmierzającej do odnowy poszczególnych elementów środowiska, efektywnego ich wykorzystania oraz dostosowanie do tych działań rozwoju społeczno-gospodarczego gminy • Zapewnienie warunków rozwoju duchowego, a w tym możliwości wypoczynku, rozwoju sportu, rekreacji, kształcenia, dostępu do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem • Budowa społeczeństwa nastawionego na rozwój aktywności i przedsiębiorczości poprzez tworzenie i wspieranie różnych form działalności organizacji gospodarczych i społecznych, łagodzenie skutków transformacji systemowej, a zwłaszcza zapewnienie ludziom miejsc pracy i dochodów pozwalających na zadowalający w odczuciu społecznym poziom życia • Poprawa warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej poprzez właściwe utrzymanie istniejącej i rozwój niezbędnej infrastruktury technicznej, społecznej, ochrony zdrowia oraz zasobów mieszkaniowych • Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, zabezpieczenia zdrowia i dorobku życia poczucia stabilizacji, perspektyw na przyszłość oraz rozwoju dla następnych pokoleń
<p style="text-align: center;">Czudec (w)</p>	
<p style="text-align: center;">Głogów Małopolski (mw)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Głogów Małopolski na lata 2008 – 2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar 1. Infrastruktura techniczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy – Cel 2. Wykorzystanie położenia gminy – Cel 3. Ogólna poprawa stanu infrastruktury technicznej w mieście i gminie – Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego • Obszar 2. Infrastruktura społeczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Gmina	Kierunki rozwoju
	<ul style="list-style-type: none"> – Cel 2. Zwiększenie poziomu zatrudnienia i ograniczenie bezrobocia – Cel 3. Poprawa infrastruktury medycznej – Cel 4. Rozwój pomocy społecznej • Obszar 3. Budownictwo <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe i usługowe – Cel 2. Modernizacja techniczna istniejących budowli • Obszar 4. Rolnictwo <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Organizacja zbytu produktów rolnych – Cel 2. Organizacja i rozwój gospodarstw rolnych • Obszar 5. Szkolnictwo, oświata i kultura <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Utrzymanie i rozwój sieci szkół i przedszkoli – Cel 2. Rozwój szkolnictwa ponadpodstawowego – Cel 3. Podniesienie ogólnego poziomu edukacji mieszkańców gminy – Cel 4. Rozwój bazy i działalności kulturalnej • Obszar 6. Rekreacja i wypoczynek <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rozwój bazy rekreacyjno-wypoczynkowej i sportowej – Cel 2. Rozwój bazy hotelarskiej oraz zaplecza gastronomicznego – Cel 3. Stworzenie komunikacji wewnętrznej • Obszar 7. Promocja gminy <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Kształtowanie i utrwalanie wizerunku gminy jako nowoczesnego zaplecza budowlanego, rekreacyjnego, sportowego i usługowego Rzeszowa – Cel 2. Medialna promocja gminy
<p>Krasne (w)</p>	<p>Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Krasne na lata 2005-2013</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar 1. Obszary wiejskie • Obszar 2. Wzmocnienie zasobów ludzkich <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa – Cel 2. Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacji • Obszar 3. Obszary podlegające restrukturyzacji • Obszar 4. Zdegradowane obszary przemysłowe <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rekułtywacja poeksploatacyjnych terenów po wydobyciu surowców naturalnych (tereny po wydobyciu kruszywa, kamieniołomy, itd.) – Cel 2. Zalesianie terenów marginalnych • Obszar 5. Infrastruktura społeczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Lokalna Infrastruktura Zdrowia – Cel 2. Lokalna Infrastruktura Edukacyjna – Cel 3. Sport – Cel 4. Turystyka – Cel 5. Kultura • Obszar 6. Społeczeństwo informacyjne • Obszar 7. Pomoc społeczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych – Cel 2. Poprawa skuteczności systemu wspierania osób o znacznymi umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – Cel 3. Wspieranie osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym – Cel 4. Wspieranie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym • Obszar 8. Bezpieczeństwo publiczne • Obszar 9. Współpraca międzynarodowa <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Stworzenie korzystnych warunków do nawiązywania współpracy transgranicznej, międzyregionalnej, polonijnej i kulturowej – Cel 2. Nawiązanie współpracy w zakresie wymiany gospodarczej, kulturalnej, sportowej, samorządowej edukacyjnej z gminami przygranicznymi
<p>Lubenia (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Lubenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar 1. Rynek pracy <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Popieranie podmiotów gospodarczych tworzących nowe miejsca pracy – Cel 2. Zapobieganie likwidacji istniejących miejsc pracy

Gmina	Kierunki rozwoju
	<ul style="list-style-type: none"> – Cel 3. Wspieranie rodzimych podmiotów gospodarczych – Cel 4. Stworzenie systemu promocji gminy otwartej na rozwój przedsiębiorczości • Obszar 2. Rozwój przedsiębiorczości <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rozwój ekonomiczny gminy, ze szczególnym naciskiem na przedsiębiorczość, spełniającą wymagania ochrony środowiska – Cel 2. Tworzenie warunków do rozwoju usług komunalnych i specjalistycznych – Cel 3. Wykorzystanie możliwości podłączeń do infrastruktury technicznej dla nowych przedsiębiorstw – Cel 4. Dostosowanie bazy handlowo-usługowej do wzrastających potrzeb • Obszar 3. Rolnictwo <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Poprawa opłacalności produkcji rolnej – Cel 2. Długofalowe rozeźnienie możliwości zbytu poszczególnych produktów rolnych – Cel 3. Poszukiwanie alternatywnych rodzajów produkcji rolnej – Cel 4. Skrócenie drogi na linii producent – konsument – Cel 5. Stworzenie warunków do intensyfikacji produkcji rolnej – Cel 6. Stworzenie warunków do produkcji zdrowej żywności • Obszar 4. Środowisko naturalne <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Zachowanie dobrego stanu środowiska naturalnego – Cel 2. Dbanie o dalszy rozwój infrastruktury zabezpieczającej środowisko – Cel 3. Propagowanie wspólnych działań z gminami sąsiednimi – Cel 4. Powiększanie dotychczasowego stanu zalesienia gminy • Obszar 5. Turystyka i agroturystyka <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Stworzenie systemu promocji gminy – jej walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych – Cel 2. Stworzenie bazy wypoczynkowo-turystycznej – Cel 3. Tworzenie nowych obszarów turystycznych przeznaczonych na cele rekreacyjne – Cel 4. Poprawa estetyki gminy • Obszar 6. Infrastruktura społeczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Podnoszenie atrakcyjności gminy w oczach jej mieszkańców – Cel 2. Propagowanie rozwoju intelektualnego społeczeństwa – Cel 3. Stwarzanie dobrych warunków życia społeczno-kulturalnego poprzez poszerzanie zakresu ofert oświatowych i kulturalnych – Cel 4. Propagowanie zdrowego stylu życia – Cel 5. Kreowanie zmian w świadomości mieszkańców gminy
<p>Łańcut (m)</p>	<p>Strategia Rozwoju Miasta Łańcuta na lata 2007 – 2014</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar strategiczny Miasto Ekologiczne – Odtworzenie zdegradowanych oraz utrzymanie wartościowych ekosystemów i ochrona istniejących zasobów środowiska przyrodniczego. • Obszar strategiczny Miasto Turystyki – Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju Łańcuta wykorzystujące istniejące unikalne walory kulturowe i przyrodnicze. • Obszar strategiczny Miasto Kultury – Rozwój istniejącej bazy i tworzenie klimatu dla rozwoju Łańcuta jako centrum kongresowego, konferencyjnego i festiwalowego o ponadlokalnym zasięgu oddziaływania. • Obszar strategiczny Miasto Bezpieczne – Tworzenie warunków dla bezpieczeństwa socjalnego, komunikacyjnego oraz dbałość o mieszkańców i przyjezdnych. • Obszar strategiczny Miasto Życzliwe dla Inwestorów i Przyjezdnych – Tworzenie warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej, wspieranie istniejących i potencjalnych inwestorów.
<p>Łańcut (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Łańcut na lata 2008 – 2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar 1. Podniesienie poziomu infrastruktury technicznej i ochrony środowiska <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rozbudowa i modernizacja układu drogowego – Cel 2. Rozwój systemu usług telekomunikacyjnych – Cel 3. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni i obiektów gminnych – Cel 4. Ochrona środowiska i gospodarka wodna • Obszar 2. Wsparcie lokalnej gospodarki <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Poprawa opłacalności produkcji rolnej – Cel 2. Wsparcie przedsiębiorczości

Gmina	Kierunki rozwoju
	<ul style="list-style-type: none"> – Cel 3. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy • Obszar 3. Rozwój kapitału społecznego <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Efektywny system edukacji – Cel 2. Wzmocnienie potencjału zdrowia mieszkańców – Cel 3. Aktywna integracja społeczna – Cel 4. Przeciwdziałanie uzależnieniom – Cel 5. Programy przeciwdziałania bezrobociu – Cel 6. Bezpieczeństwo i przeciwdziałanie zagrożeniom • Obszar 4. Wzmocnienie potencjału kulturowego, turystyki i sportu <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Kulturowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego – Cel 2. Wsparcie rozwoju turystyki wiejskiej i działalności sportowej – Cel 3. Promocja lokalnych zasobów gminy
<p style="text-align: center;">Świlcza (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Świlcza</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar 1. Rolnictwo <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Wsparcie działań w zakresie scalania gruntów – Cel 2. Zachęcenie młodych rolników do rozwijania rolnictwa – Cel 3. Rozwijanie gospodarstw agroturystycznych – Cel 4. Wyłączenie z działalności rolniczej terenów leżących wzdłuż drogi E-40 • Obszar 2. Infrastruktura techniczna <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Dalszy, celowy rozwój infrastruktury technicznej – Cel 2. Tworzenie warunków pod rozwój małej przedsiębiorczości – Cel 3. Gospodarka odpadami stałymi • Obszar 3. Zagospodarowanie terenów <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rozwój ekonomiczny gminy, ze szczególnym naciskiem na rozwój drobnej przedsiębiorczości – Cel 2. Nowe inwestycje na obszarach położonych wzdłuż drogi międzynarodowej E-40 – rozwój strefy inwestycyjnej – Cel 3. Wyznaczenie terenów pod budownictwo mieszkaniowe – Cel 4. Wykorzystanie zasobu wód podziemnych (zbiornik GZWP-425) • Obszar 4. Oświata <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Zapewnienie prawidłowych warunków do nauki i wychowania, uwzględniając wymogi wynikające z założeń reformy systemu edukacji – Cel 2. Kształcenie na coraz wyższym jakościowo poziomie – Cel 3. Utrzymanie na terenie gminy szkolnictwa dwupoziomowego • Obszar 5. Turystyka i Agroturystyka <ul style="list-style-type: none"> – Cel 1. Rozwój infrastruktury turystycznej – Cel 2. Uatrakcyjnianie i promocja terenów gminy – Cel 3. Realizacja programu <i>małych retencji</i>
<p style="text-align: center;">Trzebownisko (w)</p>	<p>Strategia Rozwoju Gminy Trzebownisko na lata 2008 – 2015</p> <ul style="list-style-type: none"> • Strategiczny kierunek rozwoju – Rozwój gospodarczy <ul style="list-style-type: none"> – Kontynuowanie procesów restrukturyzacyjnych modernizacyjnych oraz przekształceń własnościowych i prywatyzacji – Tworzenie warunków do działalności gospodarczej – Przeciwdziałanie bezrobociu – Rozwój produkcji, usług i handlu – Rozwój transportu, w tym lotniska – Utworzenie centrum logistycznego w obrębie lotniska • Strategiczny kierunek rozwoju – Rozwój infrastruktury technicznej <ul style="list-style-type: none"> – Poprawa stanu sieci drogowej oraz jej modernizacja i rozbudowa – Zagospodarowanie lotniska – Unowocześnienie telekomunikacji – Zapewnienie wysokiej sprawności sieci elektroenergetycznej i gazowniczej – Modernizacja sieci wodociągowych – Budowa sieci gazowej w Tajęcinie • Strategiczny kierunek rozwoju – Rozwój wsi i rolnictwa

Gmina	Kierunki rozwoju
	<ul style="list-style-type: none"> – Restrukturyzacja i racjonalizacja produkcji rolniczej – Modernizacja i reorganizacja rynku zbytu przetwórstwa rolno-spożywczego, – Zapewnienie dobrych warunków edukacji rolniczej – Różnicowanie działalności w kierunku nierolniczym – Doradztwo rolnicze • Strategiczny kierunek rozwoju – Rozwój kultury, sportu i turystyki <ul style="list-style-type: none"> – Rozwój bazy kulturalnej, oświatowej i turystycznej – Zwiększenie efektywności działań organizacyjnych – Promocja walorów turystycznych gminy – Rozwój sportu i rekreacji przy wykorzystaniu Krytej Pływalni i sal gimnastycznych • Strategiczny kierunek rozwoju – Ochrona środowiska naturalnego <ul style="list-style-type: none"> – Intensyfikacja działań w zakresie ochrony wód – Porządkowanie gospodarki odpadami – Porządkowanie gospodarki osadami pościelowymi – Ochrona zasobów przyrody – Ochrona powietrza przed emisją zanieczyszczeń • Strategiczny kierunek rozwoju – Rozwój społeczny <ul style="list-style-type: none"> – Zapewnienie dostępności do szkół – Podnoszenie kwalifikacji kadry nauczycielskiej – Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa – Zwiększenie efektywności działania pomocy społecznej – Ożywienie budownictwa jednorodzinnego
Tyczyn (mw)	<p>Strategia Rozwoju Gminy Tyczyn na lata 2008 – 2015</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszar strategiczny – Infrastruktura Techniczna Cel strategiczny 1. Wzrost konkurencyjności gminy poprzez inwestycje w infrastrukturę drogową, ochrony środowiska, energetyczną i teleinformatyczną • Obszar strategiczny – Kapitał Ludzki i Infrastruktura Publiczna Cel strategiczny 2. Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez rozwój infrastruktury społecznej i wspieranie zasobów ludzkich • Obszar strategiczny – Edukacja i Sport Cel strategiczny 3. Inwestycje w infrastrukturę edukacyjno-sportową oraz wzrost oferty i jakości kształcenia • Obszar strategiczny – Dziedzictwo Kulturowe, Turystyka i Rekreacja Cel strategiczny 4. Wzrost atrakcyjności gminy poprzez rozwój turystyki aktywnej oraz wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i obiektów dziedzictwa kulturowego • Obszar strategiczny – Sfera Gospodarcza Cel strategiczny 5. Tworzenie warunków dla zwiększania miejsc pracy oraz promocja przedsiębiorczości • Obszar strategiczny – Rolnictwo i Rozwój Obszarów Wiejskich Cel strategiczny 6. Nowoczesne gospodarstwa rolne źródłem dochodów mieszkańców

Źródło: zestawienie własne na podstawie strategii rozwoju gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

6.6. Dokumenty planistyczne gmin tworzących ROF

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne wpisują się w podstawowe kierunki zagospodarowania przestrzennego, jakie wyznaczone zostały w dokumentach planistycznych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W poniższej tabeli (Tabela 22) zestawiono główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego przyjęte w Studiach Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny.

Tabela 22. Kierunki zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w SUIKZP gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Gmina	Główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego
<p>Rzeszów (m)</p>	<p>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Rzeszowa (Uchwała Nr XXXVII/113/2000 Rady Miasta Rzeszowa z dnia 04.07.2000 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poszerzenie strefy miejskiej: <ul style="list-style-type: none"> – poprzez budowanie pierzei, ciągów ulicznych, – stworzenie systemu ciągów zielonych ze ścieżkami pieszymi i rowerowymi w skali całego miasta, – łączenie obu brzegów Wisłoka ciągami komunikacji kołowej i pieszej (budowa mostów i kładek), – wykorzystanie doliny Wisłoka dla celów wypoczynku mieszkańców (tereny publiczne sportu i rekreacji), – modernizację i przekształcanie monofunkcyjnych terenów zabudowy mieszkaniowej „blokowisk” poprzez tworzenie ciągów pieszych w zieleni, poprawę estetyki budynków (np. przebudowę wejść), doinwestowanie małej architektury i uzupełnienie nowymi budynkami tworząc w miarę możliwości pierzeje uliczne, – tworzenie nowych przestrzeni publicznych na obszarze całego miasta, – w szczególności zaś w obszarze strefy Śródmieścia (nowe centrum usługowo-mieszkaniowe), – doinwestowanie zespołów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – w przestrzenie publiczne, – prowadzenie działań „porządkujących” i doinwestowanie w infrastrukturę społeczną i techniczną zabudowy mieszkaniowej powstałej na historycznych układach wiejskich, – eksponowanie i ochronę lokalnych wartości kulturowych, tradycji, miejsc, – tworzenie nowych systemów przestrzeni zieleni urządzonej wiążących poszczególne jednostki mieszkaniowe, – tworzenie punktów węzłowych życia publicznego na bazie ciągów komunikacyjnych, – przekształcanie dzielnic magazynowo-składowych i przemysłowych – w tereny koncentracji usług komercyjnych produkcyjnych i nieprodukcyjnych, – wyznaczenie dużych obszarów położonych w sąsiedztwie głównych układów komunikacyjnych przy wylotach z miasta pod prowadzenie działalności gospodarczej, komercyjnej lub publicznej wymagającej dużych dobrze skomunikowanych przestrzeni, parkingów strategicznych wzbogaconych o usługi związane z komunikacją (rodzaj małych miejsc obsługi podróży), – wyznaczenie obszarów rozmieszczenia wielkopowierzchniowych obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m² oraz wielkopowierzchniowych obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m², w celu zwiększenia możliwości inwestowania na danych obszarach, w zgodzie z obowiązującymi regulacjami prawnymi dotyczącymi tego typu obiektów, oraz stworzenia przestrzeni ogólnodostępnej, służącej zaspokajaniu potrzeb mieszkańców i poprawy jakości ich życia, – sukcesywne dostosowywanie układu komunikacji kołowej do obecnego i prognozowanego ruchu, a przede wszystkim rezygnacja z poprzednio projektowanej „trasy średnicowej” dzielącej Śródmieście i wprowadzającej nadmierny ruch do centrum na rzecz ulicy zbiorczej o parametrach dostosowanych do pojemności ekologicznej i kulturowej otoczenia (jest to zasadniczy sposób ochrony centrum miasta), – w zakresie infrastruktury technicznej podejmowanie działań na rzecz poprawy stanu i funkcjonowania systemów oraz wyrównania warunków życia mieszkańców w skali całego miasta, – sukcesywne obejmowanie ochroną walorów przyrodniczych i kulturowych (np. pomniki przyrody, nowe obszary wskazane do ochrony itp.) poprzez opracowywanie regulacji prawnych (pn. MPZP), • integracja terenów wiejskich przyłączanych do Rzeszowa po 2005 r. ze strukturą funkcjonalno-przestrzenną miasta
<p>Boguchwała (mw)</p>	<p>Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała</p>

Gmina	Główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego
	<p>(Uchwała Nr XLVII/512/09 Rady Miejskiej w Boguchwale z dnia 17.12.2009 r.)</p> <p>Cele główne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, społecznych i gospodarczych dla rozwoju gminy z uwzględnieniem zasad rozwoju zrównoważonego, gospodarki rynkowej i wymogów Unii Europejskiej, • stworzenie warunków do zagospodarowania uwzględniającego położenie gminy w kształtującej się aglomeracji rzeszowskiej, a związanego z rozwojem mieszkalnictwa w szerokim zakresie oraz rozwojem różnych form drobnej przedsiębiorczości (w tym grup producenckich, gospodarstw ekologicznych), • stworzenie warunków do inwestowania (szczególnie w zakresie wyposażenia w infrastrukturę techniczną) w terenach korzystnych z punktu widzenia środowiska przyrodniczego (przy uwzględnieniu terenów zalewowych i osuwiskowych) i z uwagi na własności (tereny komunalne i znajdujące się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa), • przebudowa układu drogowego pod kątem ograniczenia uciążliwości wywołanych ruchem tranzytowym w centrum gminy oraz zwiększenia dostępności komunikacyjnej do wszystkich miejscowości i terenów, • przebudowa układu kolejowego pod kątem ograniczenia uciążliwości oraz poprawy funkcjonalności, • utrzymanie tożsamości kulturowej gminy i wykorzystanie walorów zabytkowej zabudowy dla rozwoju turystyki i kultury, a tym samym rozwoju całej gminy, • uporządkowanie funkcjonalno-przestrzenne i estetyczne zabudowy, w tym rewitalizacja zespołów historycznych w nawiązaniu do tradycji, • poprawa jakości środowiska przyrodniczego, w tym ochrona przed zabudową terenów cennych przyrodniczo i krajobrazowo oraz kanałów wentylacyjnych, • poprawa warunków życia ludności, związana z podniesieniem jego jakości.
<p>Chmielnik (w)</p>	
<p>Czarna (w)</p>	<p>Zmiana Nr 8 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czarna (Uchwała Nr XXVII/270/2013 Rady Gminy Czarna z dnia 21.02.2013 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochrona zasobów przyrodniczych, • ochrona wartości historyczno-kulturowych i krajobrazowych, • poprawa jakości zamieszkiwania i obsługi oraz kształtowania ładu przestrzennego, • rozwój komunikacji i systemów infrastruktury technicznej.
<p>Czudec (w)</p>	<p>IV Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czudec (Uchwała Nr XXIX/222/2013 Rady Gminy Czudec z dnia 28.06.2013 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie warunków dla zrównoważonego kompleksowego rozwoju gminy przy zapewnieniu odpowiednich standardów poziomu życia mieszkańców, • koordynowanie działań różnych podmiotów uczestniczących w procesach realizacji zadań, • łagodzenie konfliktów i kolizji występujących między: <ul style="list-style-type: none"> – wymaganiami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, a dążeniem do zabudowywania dolin rzek i potoków, obszarów rolniczych o wysokiej bonitacji gleb, stref ochrony konserwatorskiej, rozpraszaniu zabudowy, – rozbieżnością interesów poszczególnych użytkowników przestrzeni, – oczekiwaniami mieszkańców dotyczącymi zaspakajania potrzeb i po-prawy warunków życia, a niewystarczającymi środkami do ich realizacji
<p>Głogów Małopolski (mw)</p>	<p>Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Głogów Małopolski (Uchwała Nr XL/373/2009 Rady Miejskiej w Głogowie Małopolskim z dnia 21.07.2009 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie dogodnych warunków przestrzennych (ofert lokalizacyjnych) sprzyjających

Gmina	Główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego
	<p>wzrostowi podmiotów gospodarczych, wytwórczych i usługowych zapewniających miejsca pracy,</p> <ul style="list-style-type: none"> • restrukturyzacja rolnictwa ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia warunków przestrzennych dla rozwoju przetwórstwa rolnego i rozwoju agroturystyki, • wykorzystanie warunków kulturowych i przyrodniczych gminy, • tworzenie warunków przestrzennych dla poprawy jakości życia mieszkańców w oparciu o porządkowanie i modernizację struktury funkcjonalno – przestrzennej, • podnoszenie standardu wyposażenia w infrastrukturę techniczną i komunalną, • tworzenie warunków umożliwiających zapewnienie sprawnej komunikacji wewnętrznej, • utrzymanie i przywracanie wysokiej jakości środowiska w zakresie czystości powietrza, wód, gleb, zapewniającej korzystne i zdrowotne warunki życia, atrakcyjność turystyczną gminy oraz korzystne warunki dla zainwestowania, • zachowanie i rozbudowa systemu przyrodniczego gminy w oparciu • kompleksy leśne oraz system ciągów ekologicznych, • zachowanie tożsamości kulturowej gminy poprzez wyeksponowanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu oraz ukształtowanie współczesnych układów zabudowy wsi nawiązaniu do tradycji kulturowej, • tworzenie warunków do podnoszenia ładu przestrzennego poprzez porządkowanie i zagospodarowanie terenów osadniczych, usługowych i wytwórczych w celu rozwoju atrakcyjnych miejsc zamieszkania i wypoczynku z zachowaniem harmonijnego krajobrazu otwartego na obszarze miasta i gminy.
<p>Krasne (w)</p>	<p>Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krasne (Uchwała Nr VII/73/2003 Rady Gminy Krasne z dnia 10.07.2003 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie zrównoważonego rozwoju, • podwyższenie jakości życia, • racjonalne wykorzystanie surowców naturalnych i ochrona środowiska naturalnego, • ochrona zasobów przyrodniczych, • ochrona wartości historyczno-kulturowych i krajobrazowych, jakości zamieszkiwania i obsługi oraz kształtowania ładu przestrzennego, komunikacji i systemów infrastruktury technicznej, • zapewnienie wzajemnego wyważenia proporcji między rozwijanymi rodzajami działalności społecznej i gospodarczej, • ochrona wysokiej wartości gleb przed nierolniczym zagospodarowaniem, powinny one służyć rozwojowi intensywnego warzywnictwa, ogrodnictwa i rolnictwa, • utworzenie systemu naturalnych powiązań przyrodniczych zapewniających przewietrzanie i wentylację terenów, • rekultywację niektórych, zdegradowanych terenów np. istniejącego „dzikiego” wysypiska śmieci, • uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej jako podstawy podniesienia stanu czystości cieków, • zapewnienie prognozowanych potrzeb przewozowych mieszkańców gminy przy zapewnieniu przyjętych standardów osiągalności celów podróży i poziomu usług transportowych, • zapewnienie powiązań układu komunikacyjnego gminy z układem zewnętrznym na poziomie zgodnym z potrzebami wynikającymi ze strategii rozwoju gospodarczego gminy i regionu, • wyłączenie obszarów chronionych z rozważań nad rozwojem układu komunikacyjnego, • ograniczanie prowadzenia ciągów komunikacyjnych przez tereny o wysokiej wartości dla rolnictwa, • wykorzystywanie liniowych i punktowych elementów podsystemów komunikacyjnych dla czynnej i biernej ekspozycji walorów krajobrazowych, • ograniczenie zagrożeń środowiskowych tym głównie hałasu i zanieczyszczenia powietrza, • poprawa niezawodności (ciągłości) działania infrastruktury elektroenergetycznej i telekomunikacyjnej, • poprawa standardu świadczonych usług infrastruktury elektroenergetycznej i telekomunikacyjnej, • stworzenie podstaw dla rozwoju perspektywnego systemów infrastruktury elektroenergetycznej i telekomunikacyjnej w ramach potrzeb rozwojowych gminy, • zminimalizowanie niekorzystnych oddziaływań systemów infrastruktury

Gmina	Główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego
	elektroenergetycznej i telekomunikacyjnej na środowisko (harmonia z otoczeniem).
Lubenia (w)	
Łańcut (m)	<p>Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łańcuta (Uchwała Nr XLIV/391/2010 Rady Miasta Łańcuta z dnia 28.10.2010 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przekształcenie struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta służące podniesieniu rangi miasta w regionie i w Polsce, • udostępnienie przestrzeni miasta dla różnorodnych funkcji, w tym w szczególności dla usług turystycznych, • udostępnienie przestrzeni miasta dla inwestorów, • dostosowanie zasad zagospodarowania terenów do lokalnych uwarunkowań w zakresie fizjografii, walorów przyrodniczych i kulturowych, • dostosowanie rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej do potrzeb mieszkańców oraz roli poszczególnych terenów w przyjętym modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta.
Łańcut (w)	<p>Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łańcut (Uchwała Nr XXVI/229/2001 Rady Gminy w Łańcutie z dnia 06.06.2001 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dążenie do utrzymania minimum 75% ogólnej powierzchni gminy jako rolniczej przestrzeni produkcyjnej, • w trybie ustaleń MPZP należy ograniczać zajmowanie na cele inwestycyjne terenów o wyższych klasach gruntów rolnych, • ograniczyć ilość odpadów wymagających likwidacji lub składowania, • nie dopuścić do zanieczyszczenia cieków wodnych przez odpowiednie zasady prawne utrzymania czystości w gminie, • zapewnić właściwe przyrodniczo funkcjonowanie korytarzy ekologicznych wszystkich cieków wodnych, a szczególnie w obrębie terenów zainwestowania, • podjąć działania formalne dla rozszerzenia istniejącego Obszaru Chronionego Krajobrazu w kierunku zachodnim i wschodnim, • nie dopuścić do znaczącego wpływu na środowisko przyrodnicze istniejących i planowanych elementów zagospodarowania przestrzennego, • zabezpieczyć technicznie obszary zainwestowane zagrożone zalewaniem wodami płynącymi rzeki Wisłok i potoków, • przyspieszyć zalesianie terenów południowej części gminy, • nie dopuścić do zabudowy terenów zalewowych i osuwiskowych, • prowadzić w szkołach i organizacjach pozarządowych edukację proekologiczną.
Świlcza (w)	<p>Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Świlcza (Uchwała Nr XIX/196/2008 Rady Gminy Świlcza z dnia 04.07.2008 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie ludności gminy odpowiedniego dla jej aspiracji poziomu życia, • stworzenie warunków do rozwoju społecznego, gospodarczego, systemu infrastruktury technicznej, • umożliwienie inwestowania w szerokim zakresie, • udostępnienie w maksymalnej ilości terenów pod nowe inwestycje, • rozwój rolnictwa.
Trzebownisko (w)	<p>II Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzebownisko (Uchwała Nr XXV/263/2009 Rady Gminy Trzebownisko z dnia 29.05.2009 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kreowanie warunków koniecznych do pobudzenia i utrzymania wzrostu gospodarczego, przy umocnieniu przemysłowo-rolniczego charakteru gminy oraz rozwoju handlu, usług

Gmina	Główne cele i kierunki oraz zasady zagospodarowania przestrzennego
	<p>i transportu,</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa infrastruktury technicznej sprzyjająca zaspokajaniu potrzeb ekonomicznych i społecznych, • tworzenie bazy kulturalnej, sportowej i turystycznej, • poprawa stanu środowiska poprzez inwestycje proekologiczne, w tym infrastruktury technicznej, • ochrona zasobów przyrody, • rozwój usług publicznych służących poprawie warunków życia ludności, • doskonalenie funkcjonalności struktury przestrzennej gminy i zapewnienie ładu przestrzennego.
<p>Tyczyn (mw)</p>	<p>Zmiana Nr 1 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Tyczyn (Uchwała Nr XI/58/2007 Rady Miejskiej w Tyczynie z dnia 22.08.2007 r.)</p> <p>Główne cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochrona istniejących wartości kulturowych i krajobrazu, • wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i jego maksymalna ochrona, • eliminowanie dotychczasowych zanieczyszczeń środowiska i przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, • ochrona najlepszych gleb przed zagospodarowaniem nierolniczym i za-chowanie kompleksów terenów dla produkcji rolnej bez ich zabudowy, • wykorzystanie walorów krajobrazu dla funkcji wypoczynkowo-turystycznych, • przeciwdziałanie dalszemu rozpraszaniu zabudowy, • tworzenie zwartych obszarów zabudowy o architekturze obiektów dostosowanej do cech regionu i krajobrazu, z funkcjonalnym układem komunikacji wewnętrznej i dogodnymi powiązaniem z otoczeniem wyposażonych w infrastrukturę techniczną, • zapewnienie bezpieczeństwa ludzi i mienia na terenach zagrożonych powodziowych i na terenach osuwiskowych, • likwidowanie barier urbanistycznych dla osób niepełnosprawnych, • rozwój usług publicznych i różnorodnej komercyjnej działalności gospodarczej (usługowej i produkcyjnej, w tym służącej obsłudze rolnictwa), • rozbudowa powiązań komunikacyjnych wewnętrznych i zewnętrznych oraz modernizacja istniejących, • rozwój systemów infrastruktury technicznej, • zwiększenie lesistości obszaru.

Źródło: zestawienie własne na podstawie SUIKZP gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI

W niniejszym rozdziale Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przedstawiono jego podstawowe założenia. W pierwszej części pokrótce omówione zostały założenia realizacji programu w okresie programowania obejmującym lata 2014 – 2020 oraz w kolejnych latach. Natomiast w drugiej części szczegółowo przedstawiono procedurę delimitacji terenów wymagających wsparcia i przedstawiono obszary rekomendowane do podjęcia działań rewitalizacyjnych (obszary proponowane do rewitalizacji zaprezentowane zostały zarówno w sposób opisowy, jak również graficzny).

7.1. Okres programowania 2014 – 2020 i lata następne

Program Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego został przygotowany pod kątem aktualnej perspektywy budżetowej Unii Europejskiej, obejmującej lata 2014 – 2020 (2022) oraz dostosowany do wymagań związanych z realizacją polityk i programów operacyjnych współfinansowanych ze środków europejskich, jak również polityk i programów krajowych. Tym samym horyzont czasowy zdecydowanej większości przedsięwzięć zaproponowanych w niniejszym dokumencie obejmuje lata 2014 – 2020 (2022). Cele strategiczne i szczegółowe dokumentu oraz służące ich realizacji priorytety i programy działań (infrastrukturalnych i społecznych) omówione zostały w kolejnych rozdziałach. W okresie programowania 2014 – 2020 (2022) powinny zostać urzeczywistnione wszystkie zintegrowane projekty rewitalizacyjne i wszystkie działania o charakterze infrastrukturalnym, zwłaszcza zaś przedsięwzięcia flagowe o kluczowym znaczeniu dla rozwoju całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Równocześnie w całym rozpatrywanym okresie działaniom inwestycyjnym powinny towarzyszyć przedsięwzięcia społeczne. Jednakże ze względu na horyzontalny i ponadczasowy charakter różnego rodzaju działań społecznych oraz brak możliwości osiągnięcia ich spodziewanych rezultatów w perspektywie średniookresowej, powinny być one kontynuowane również po 2020 (2022 roku).

7.2. Delimitacja obszarów wymagających rewitalizacji

W niniejszej części dokumentu omówiono procedurę delimitacji obszarów wymagających wsparcia w ramach działań rewitalizacyjnych (wskazując jednocześnie kryteria i wskaźniki delimitacji) oraz zaprezentowano obszary proponowane do rewitalizacji.

Statystyka publiczna udostępnia bardzo skromny zakres informacji pozwalających na obrazowanie zróżnicowania wewnątrzmijskich (i wewnątrzgminnych) zjawisk i procesów społecznych, gospodarczych oraz przestrzennych. Prowadzenie zintegrowanej polityki rozwoju, w tym także rewitalizacji wymaga organizacji kompletnego systemu monitorowania, w tym z modułami niezależnego zbierania i przetwarzania danych (tzw. audyt miejski). System ten może stanowić podstawę do prowadzenia szerszych analiz przemian zachodzących przede wszystkim w obszarach miejskich. Docelowo niezbędne będzie zintegrowanie systemu monitorowania rewitalizacji z szerszym systemem zbierania informacji dotyczących zjawisk oraz procesów społecznych, gospodarczych i urbanistycznych, w tym z proponowaną siecią regionalnych obserwatoriów rozwoju.

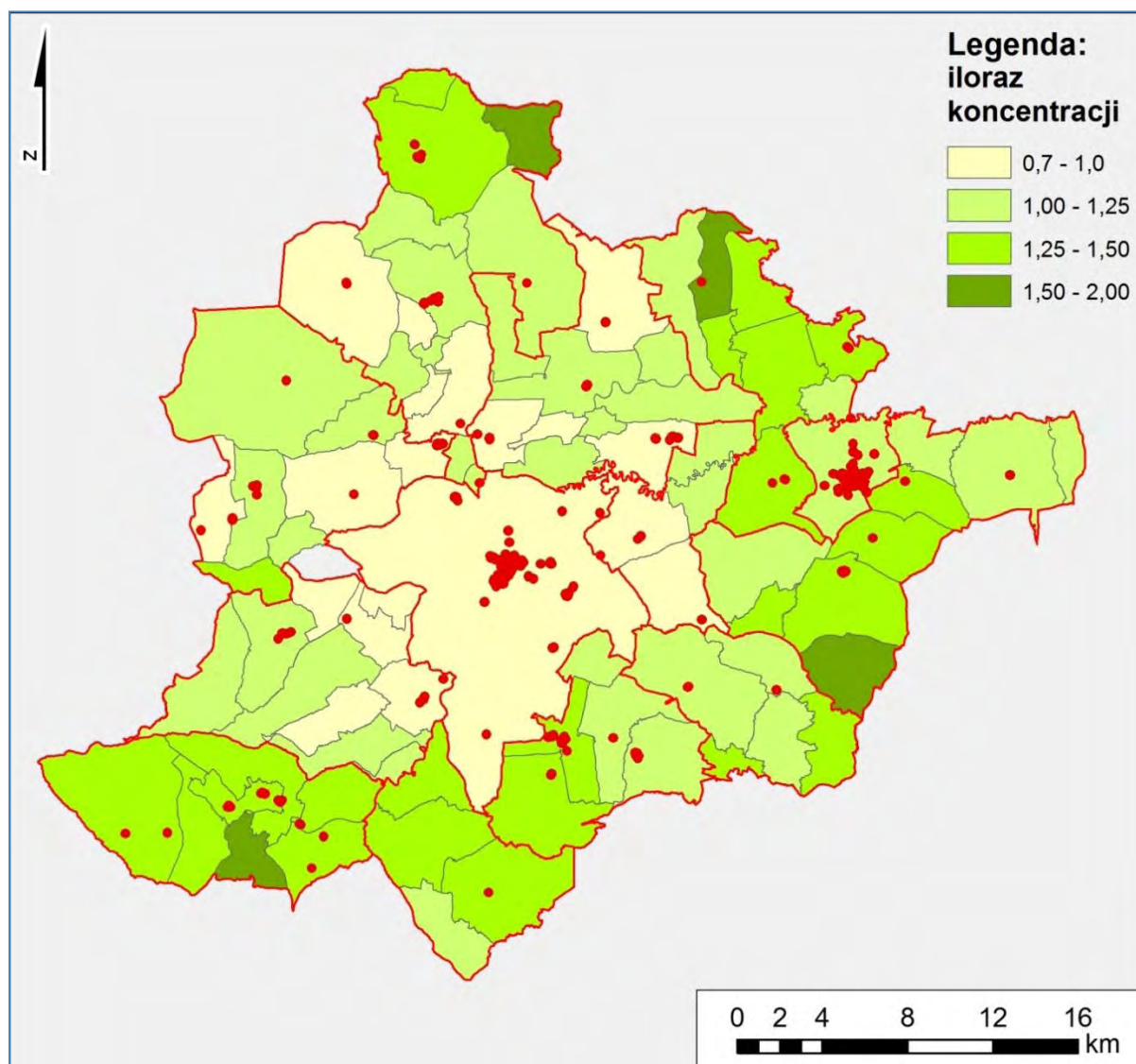
System monitorowania zjawisk społecznych, gospodarczych, a także przestrzennych powinien być prowadzony w jednostkach urbanistycznych, będących elementem szerszego modelu zarządzania miastem. Jest to narzędzie przeznaczone dla miast dużych i ośrodków średniej wielkości. W przypadku miast poniżej 50 tysięcy mieszkańców oraz obszarów wiejskich stosowanie tak zaawansowanego systemu analiz przestrzennych nie jest wskazane. Na poziomie całego obszaru funkcjonalnego wystarczające są informacje oraz dane gromadzone w ujęciu gmin lub poszczególnych sołectw.

7.2.1. KRYTERIA DELIMITACJI OBSZARÓW WYMAGAJĄCYCH REWITALIZACJI

Procedura delimitacji obszarów kryzysowych dla potrzeb działań rewitalizacyjnych podejmowanych na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zrealizowana została w oparciu o dostępne wskaźniki i przeprowadzona dwutorowo. Dla miasta Rzeszowa przeprowadzono procedurę audytu miejskiego (została szczegółowo omówiona

poniżej). Natomiast dla pozostałych miejscowości przeprowadzono analizę wskaźnikową opartą o układ tychże miejscowości i zestaw następujących wskaźników:

- wskaźnik problemów bezrobocia (osoby bezrobotne ogółem, osoby długotrwale bezrobotne, osoby bezrobotne legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym),
- wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym),
- wskaźnik wieku zabudowy (udział mieszkań wybudowanych przed 1945 rokiem w ogólnej liczbie lokali mieszkalnych).

Rysunek 56. Delimitacja obszarów wymagających wsparcia na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (bez Rzeszowa) – wskaźnik syntetyczny

Źródło: opracowanie własne.

Określonym wskaźnikom przypisane zostały wagi w celu korekty miernika wieku zabudowy jako mniej istotnego spośród tej grupy. Otrzymał on wagę 0,5, podczas gdy pozostałe dwa wskaźniki otrzymały wagę 1. Następnie powyższe informacje uzupełniono o rozmieszczenie zabytków znajdujących się w rejestrze zabytków. W ten sposób dokonano korekty obszarów problemowych o element związany z dziedzictwem kulturowym o znaczeniu regionalnym, a więc najbardziej istotny z punktu widzenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W ten sposób wyznaczono miejscowości o cechach kryzysowych z punktu widzenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego,

które jednocześnie posiadały potencjał w zakresie dziedzictwa kulturowego, którego właściwe wykorzystanie jest jednym z głównych celów rewitalizacji. Na podstawie rozmów przeprowadzonych w poszczególnych gminach oraz informacji przez nie udostępnionych uzyskano ponadto szczegółowe informacje o terenach zdegradowanych w poszczególnych miejscowościach (sołectwach). Te, które znajdowały się na obszarze sołectw wyznaczonych w procesie delimitacji zostały potraktowane na potrzeby niniejszego programu w sposób priorytetowy, podczas gdy pozostałe uznano za projekty uzupełniające.

Zarówno w przypadku audytu miejskiego dla Rzeszowa, jak i wskaźników delimitacji obszarów wymagających wsparcia w pozostałych gminach korzystano z metody ilorazu lokalizacji, która została szczegółowo omówiona we wstępie do części diagnostycznej niniejszego dokumentu.

W przypadku największego miasta i rdzenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj. Rzeszowa dla potrzeb delimitacji terenów wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych posłużono się procedurą audytu miejskiego. Audyt miejski jest narzędziem precyzyjnego określania zasięgu obszarów problemowych. W pierwszej kolejności wydzielono na obszarze miasta obszary zwartej zabudowy mieszkaniowej zarówno jedno, jak i wielorodzinnej. Następnie korzystając z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie oraz informacji z Wydziału Ewidencji Ludności Miasta Rzeszowa połączono udostępnione dane w układzie wyznaczonych obszarów. Skala przestrzenna analizy obejmowała łącznie 58 jednostek terytorialnych, co stanowiło uszczegółowienie w stosunku do poziomu jednostek pomocniczych miasta, jakim są osiedla w liczbie 29.

W obecnej perspektywie budżetowej Unii Europejskiej jednym z podstawowych elementów leżących w centrum zainteresowań działań rewitalizacyjnych stanowią szeroko rozumiane kwestie problemów społecznych. Stąd też właściwe oraz precyzyjne rozpoznanie obszarów, które wymagają rewitalizacji ze względu na sytuację społeczną stanowi podstawę do wyznaczenia obszarów interwencji. W związku z powyższym w celu delimitacji obszarów problemowych na terenie Rzeszowa skorzystano w szczególności z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej dotyczących następujących zagadnień:

- ogólny poziom pomocy społecznej mierzony liczbą osób oraz rodzin korzystających ze wsparcia,
- szczegółowe i najczęściej występujące powody przyznania pomocy społecznej (bezradność w kwestiach opiekuńczo-wychowawczych, bezrobocie, ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność)
- usługi pomocy społecznej realizowane na terenie miasta.

We wszystkich możliwych przypadkach opierano się na wskaźnikach skonstruowanych na podstawie liczby osób w rodzinach według poszczególnych przyczyn wsparcia pomocą społeczną. Wynikało to z dość podstawowej cechy z zakresu problemów społecznych, czyli bezpośredniego wpływu problemów społecznych na całą rodzinę, w której znajduje się osoba objęta wsparciem. Uwzględnienie liczby osób w rodzinach pozwoliło również na łatwą standaryzację tych wskaźników poprzez ich odniesienie do liczby mieszkańców zamieszkujących daną jednostkę terytorialną. Standaryzację przeprowadzono w oparciu o iloraz koncentracji, który pokazuje nierównomierność rozkładu jednego zjawiska, w tym przypadku różnych problemów społecznych w stosunku do rozmieszczenia liczby ludności. Na podstawie ośmiu zestandaryzowanych wskaźników cząstkowych obliczono następnie wskaźnik syntetyczny będący ich średnią arytmetyczną. Wyniki przedstawiono w postaci załączników mapowych (Rysunek 57 – Rysunek 64). W rezultacie otrzymano bardzo klarowny obraz dotyczący koncentracji problemów społecznych na obszarze miasta (Rysunek 65). W wyniku tej analizy zidentyfikowano 3 obszary, które rekomendowane są do podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie Rzeszowa (Rysunek 66). Są to:

- **Obszar I – Śródmieście.** Obszar ścisłej śródmiejskiej zabudowy historycznej miasta poszerzony o tereny położone w jego bezpośredniej bliskości po ulicę Zofii Chrzanowskiej i obejmujący tym samym część zabudowy powojennej.
- **Obszar II – Osiedle Dąbrowskiego.** Obszar zlokalizowany w przybliżeniu pomiędzy linią kolejową nr 106 (Rzeszów – Jasło) a ulicami: Dąbrowskiego, W. Pola i al. Batalionów Chłopskich.
- **Obszar III – Osiedle gen. W. Andersa.** Osiedle to jako jedyne spośród dużych wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych Rzeszowa charakteryzuje się tak dużą koncentracją problemów natury społecznej.

Podstawowe obszary rewitalizacji wyznaczone w granicach miasta Rzeszowa zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni miasta i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności miasta. Główne obszary wyznaczone do podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie miasta Rzeszowa (tj. Śródmieście, Osiedle Dąbrowskiego i Osiedle gen. W. Andersa) zajmują łączną powierzchnię około 414 ha (tj. 3,5% ogólnej powierzchni miasta) i zamieszkiwane są w sumie przez blisko 27 500 osób (tj. 15,0% ogółu ludności miasta).

Zauważalne procesy koncentracji problemów społecznych występują również na obszarze Przybyszówki, jednak ze względu na jej mniejsze znaczenie z punktu widzenia samego miasta, a tym bardziej zaś z punktu widzenia całego obszaru funkcjonalnego i rozproszony charakter zabudowy, jej włączenie w procesy nie jest rekomendowane.

W bezpośrednim otoczeniu powyżej wyznaczonych obszarów rekomendowanych do rewitalizacji znajduje się kilka obszarów, które ze względu na pełnione funkcje, stopień degradacji oraz związane z tym potrzeby inwestycyjne wymagają podjęcia działań z zakresu rewitalizacji. Są to:

- **Teren Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji.** Obszar z zdekapitalizowaną infrastrukturą basenowo-rekreacyjną. Ten największy na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego kompleks otwartych basenów wraz z krytą pływalnią nie odpowiada aktualnie potrzebom, jakie w zakresie usług rekreacyjno-sportowych mają mieszkańcy Rzeszowa oraz jego obszaru funkcjonalnego. Potrzeby te były dość jasno wyrażane w trakcie publicznych dyskusji nad kwestią lokalizacji w mieście Aquaparku. Do mocnych stron związanych z rewitalizacją tego obszaru należą poza bezpośrednią bliskością terenów zdegradowanych społecznie również doskonała dostępność komunikacyjna, w tym środkami transportu publicznego. Dodatkowo rewitalizacja tego obszaru może stanowić istotny impuls dla rozwoju ścisłego śródmieścia. Część z osób korzystających z usług rekreacyjnych ośrodka może bowiem bardzo łatwo korzystać z kompleksowej oferty całego centrum miasta.
- **Ogród Miejski im. Solidarności.** Rewitalizacja Parku Miejskiego przy ul. Dąbrowskiego w Rzeszowie pełni ważną funkcję uzupełniającą dla rewitalizacji obszarów ścisłego centrum miasta. Modernizacji wymaga zarówno oświetlenie, jak również niektóre ciągi piesze. Ważnym i stosunkowo kosztownym elementem rewitalizacji będzie odtworzenie założenia wodnego (stawu) w parku. Park ten stanowi miejsce wypoczynku dla części mieszkańców obszarów rekomendowanych do rewitalizacji.
- **Osiedle Sportowa.** Osiedle Sportowa znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie dwóch wyznaczonych obszarów rekomendowanych do rewitalizacji. Osiedle wyróżnia się na tle otaczającej je niskiej zabudowy i widoczne jest z wielu punktów miasta. Ponadto stanowi duży zbiór lokali, a co za tym idzie wielkie skupisko mieszkańców oraz związanych z tym problemów natury społecznej. Osiedle Sportowa ze względu na pełnione funkcje, stopień degradacji oraz związane z tym potrzeby inwestycyjne wymaga podjęcia działań z zakresu rewitalizacji. Ponadto tuż przy osiedlu mieści się teren Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji, który ze względu na zdegradowaną infrastrukturę basenowo-rekreacyjną słusznie rekomendowany jest do działań rewitalizacyjnych. Mając zatem na uwadze uniknięcie dysproporcji funkcjonalnej oraz estetycznej zasadnym jest objęcie obszarem wsparcia także przedmiotowe osiedle, co pozwoli na zachowanie harmonii i ładu przestrzennego tej części miasta.

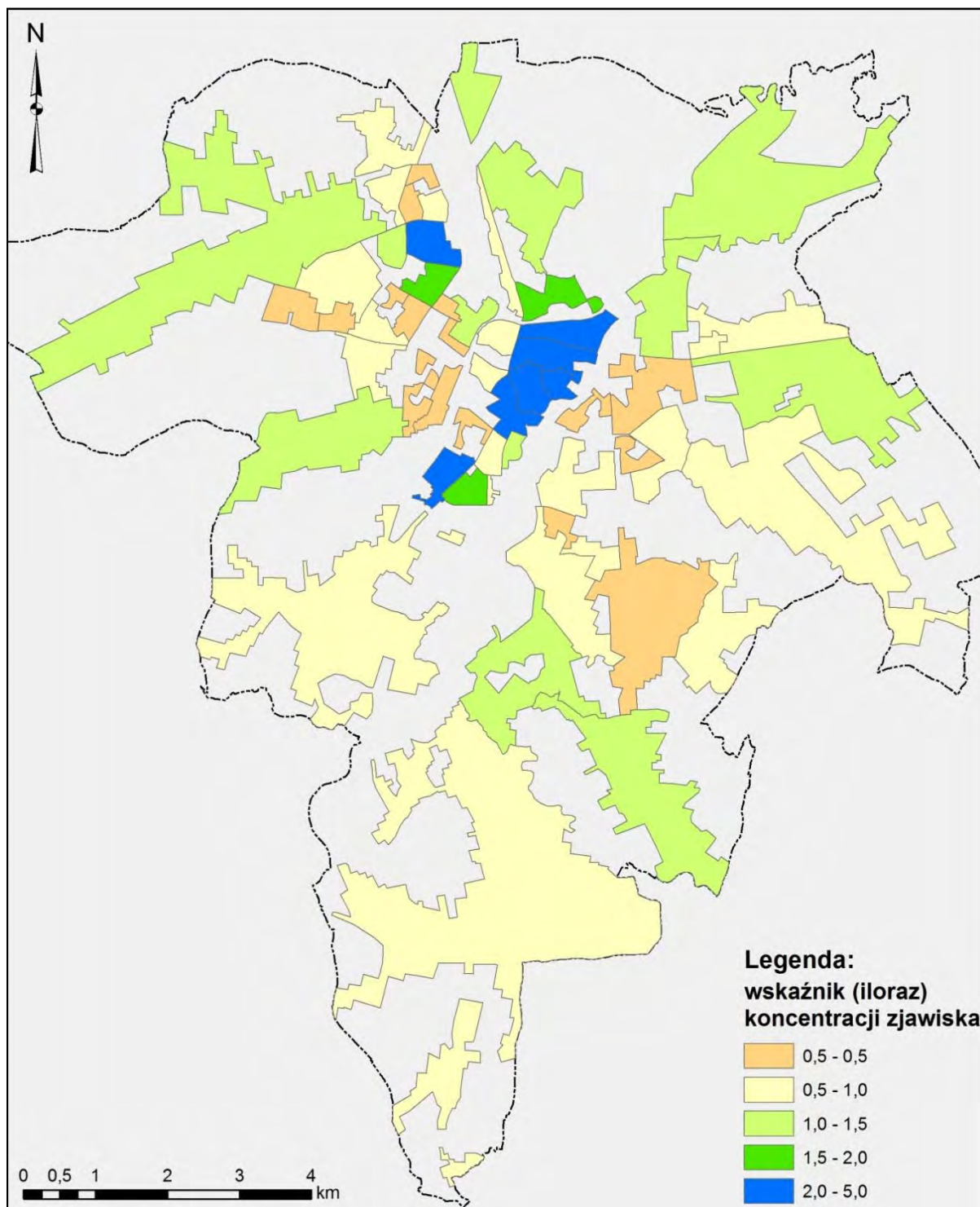
W obrębie obszaru ścisłego śródmieścia działań inwestycyjnych wymagają oprócz kwestii związanych ze sferą społeczną również dwie przestrzenie publiczne związane tradycyjnie z funkcjami handlowymi. Są to:

- **Tzw. Plac Balcerowicza położony w ścisłym centrum miasta w pobliżu ul. Lisa Kuli.**
- **Plac targowy przy Placu Ofiar Getta / ul. Gałęzowskiego / ul. Targowej.**

W wariantach minimalnym uporządkowanie różnych form handlu i estetyzacja obu miejsc powinna stać się jednym z ważnych celów rewitalizacji w obszarze śródmieścia Rzeszowa.

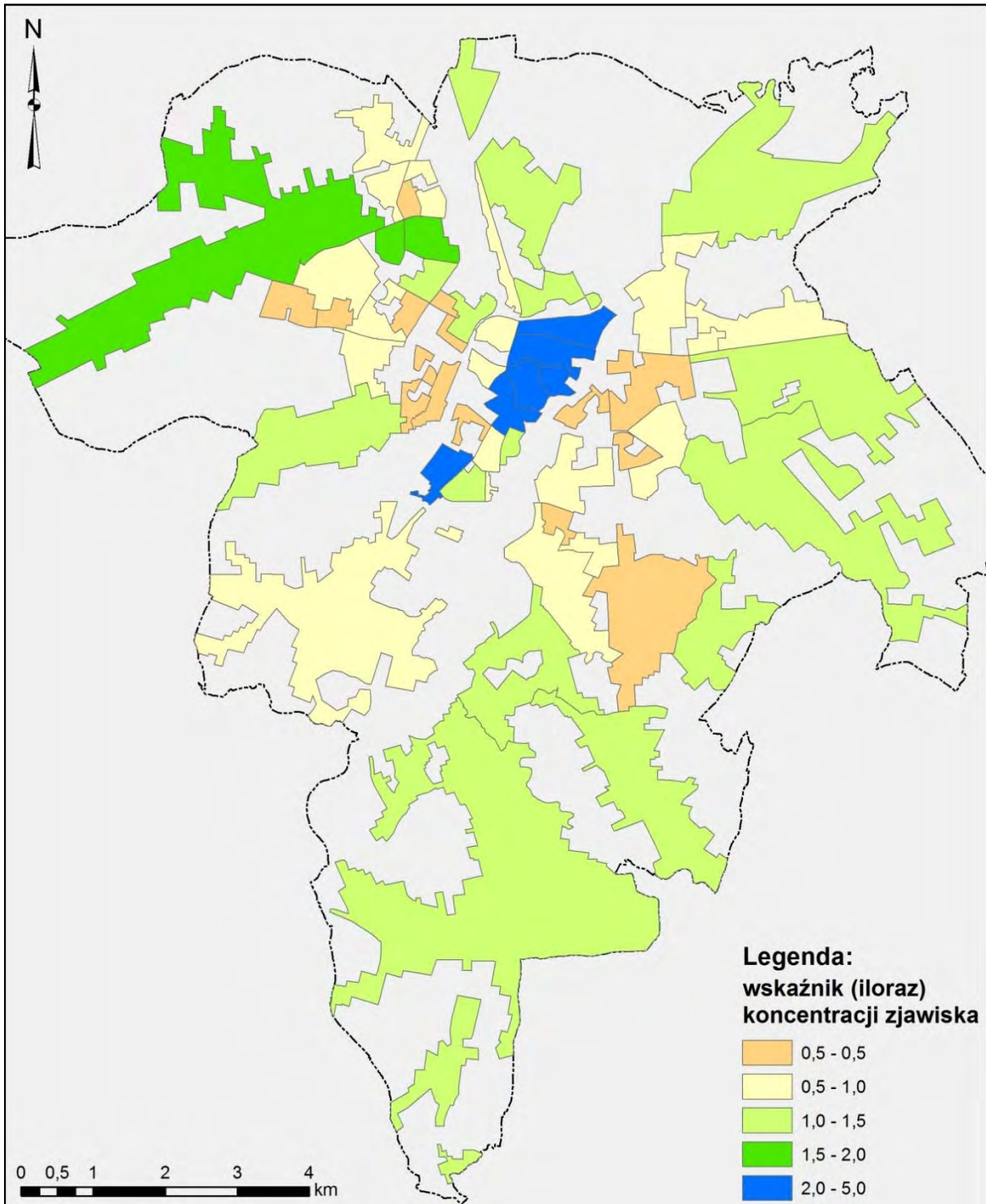
Poza wymienionymi powyżej obszarami proponowanymi do rewitalizacji, w granicach Rzeszowa zidentyfikowane zostały również inne tereny i obiekty wymagające wsparcia w ramach działań o charakterze rewitalizacyjnym. Uwzględnienie tych terenów i obiektów pozwoli nadać procesowi rewitalizacji miasta kompleksowy, jak również zintegrowany charakter. Do terenów, o których mowa powyżej należy zaliczyć w szczególności:

- **Obszar Osiedli Tysiąclecia i Staromieście.**
- **Tereny rozciągające się wzdłuż rzeki Wisłok.**
- **Grunty miejskie pozostałe po niezrealizowanym cmentarzu komunalnym na Osiedlu Zalesie.**

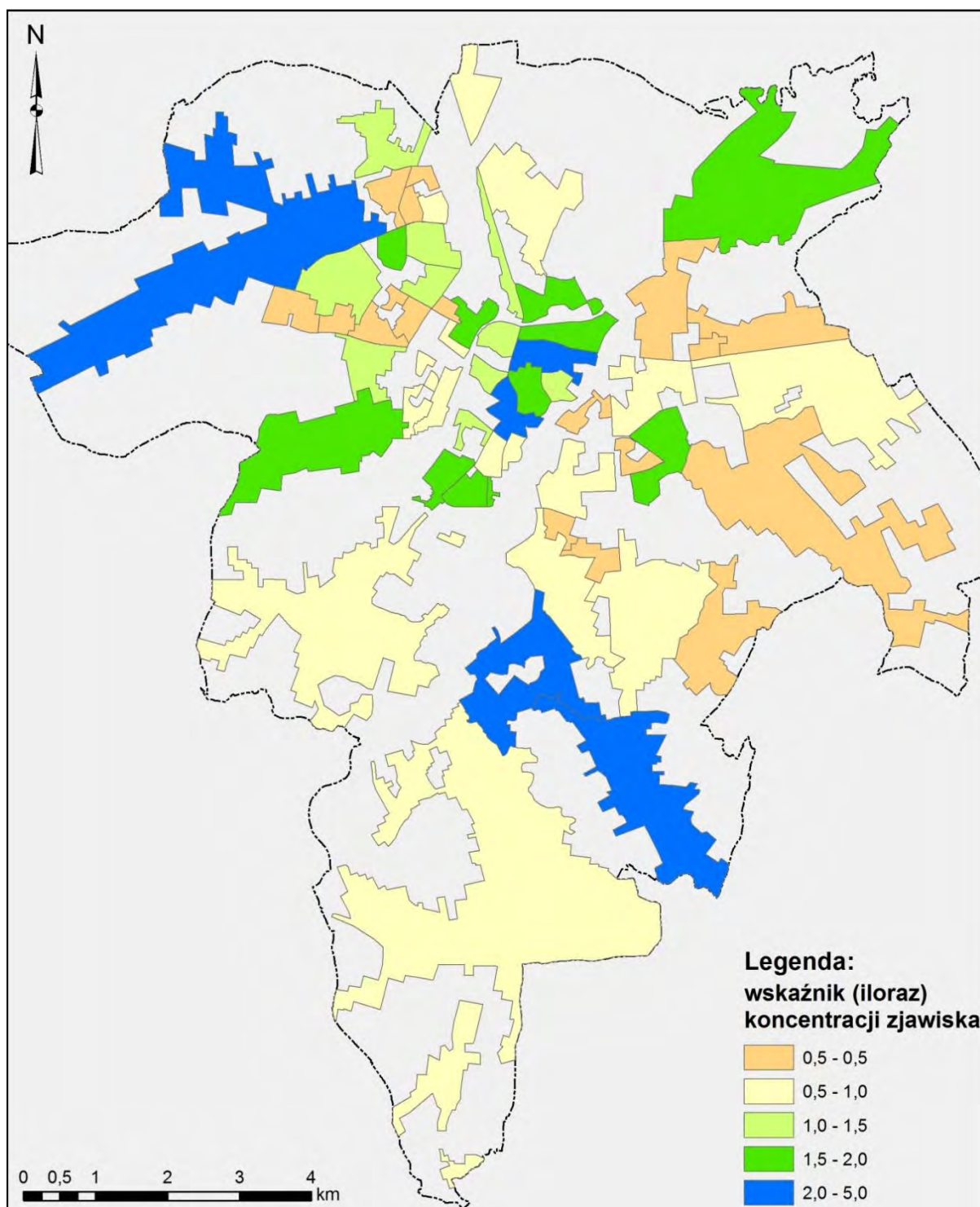
Rysunek 57. Koncentracja rodzin objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

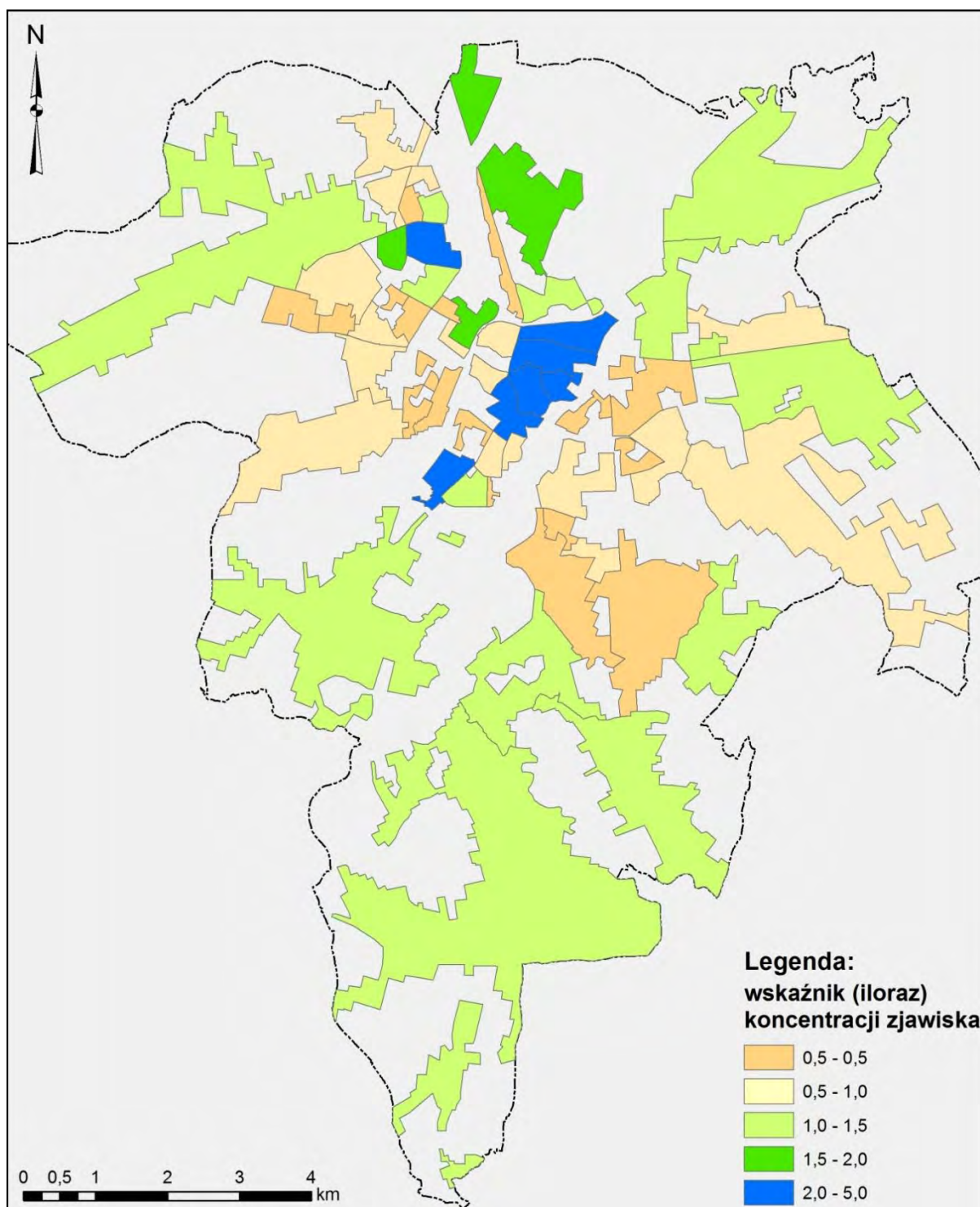
Rysunek 58. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

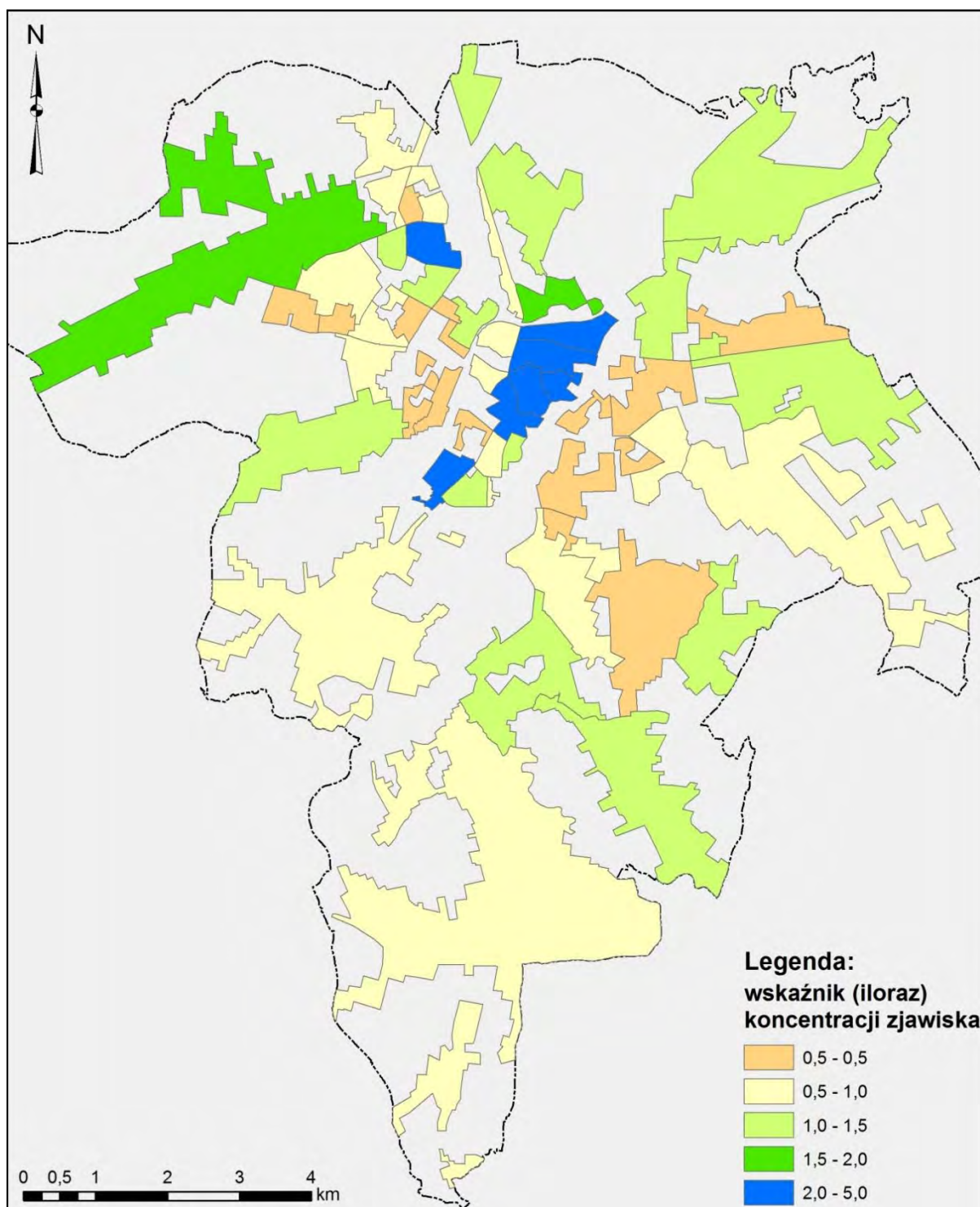
Rysunek 59. Koncentracja liczby osób w rodzinach objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

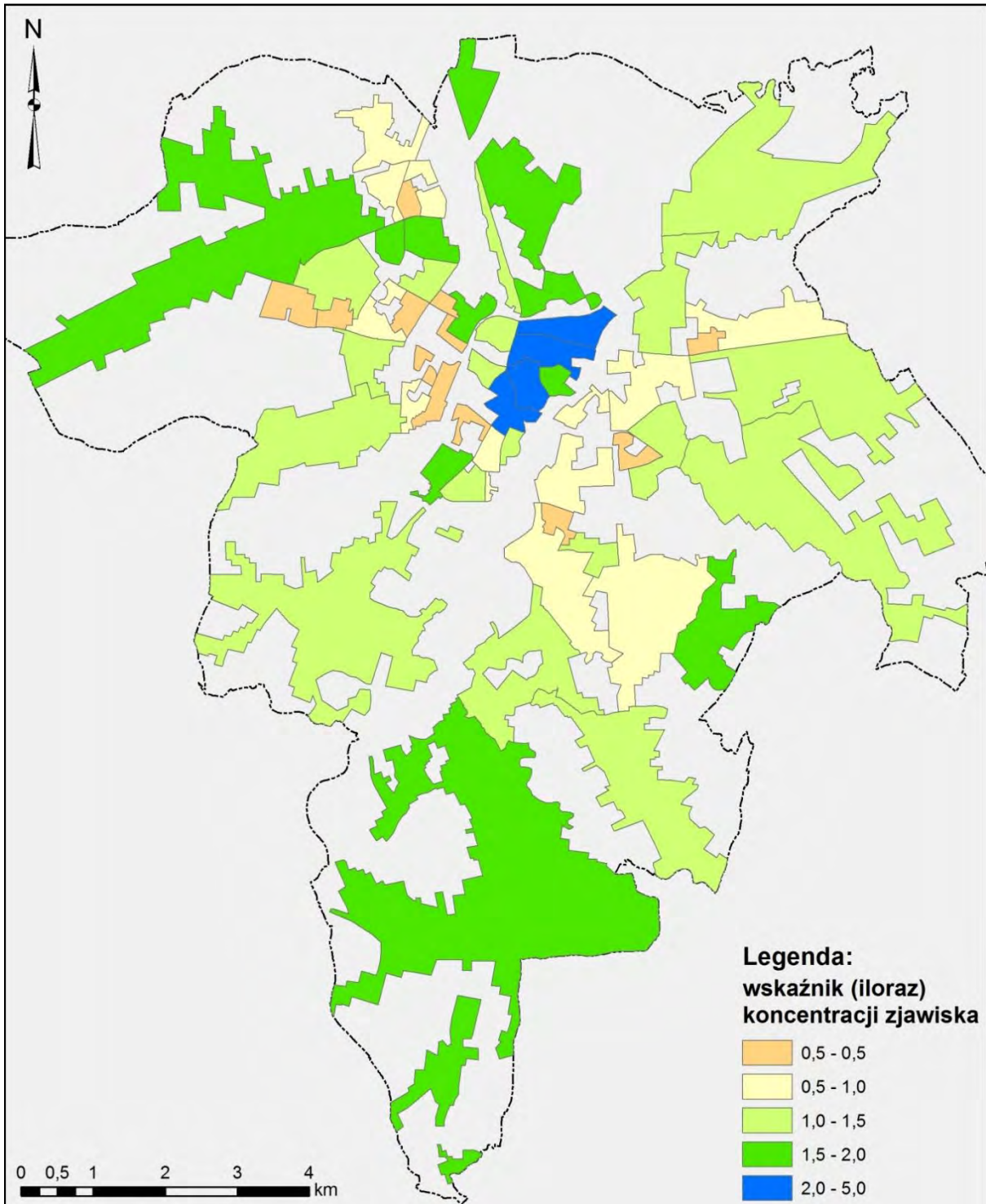
Rysunek 60. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

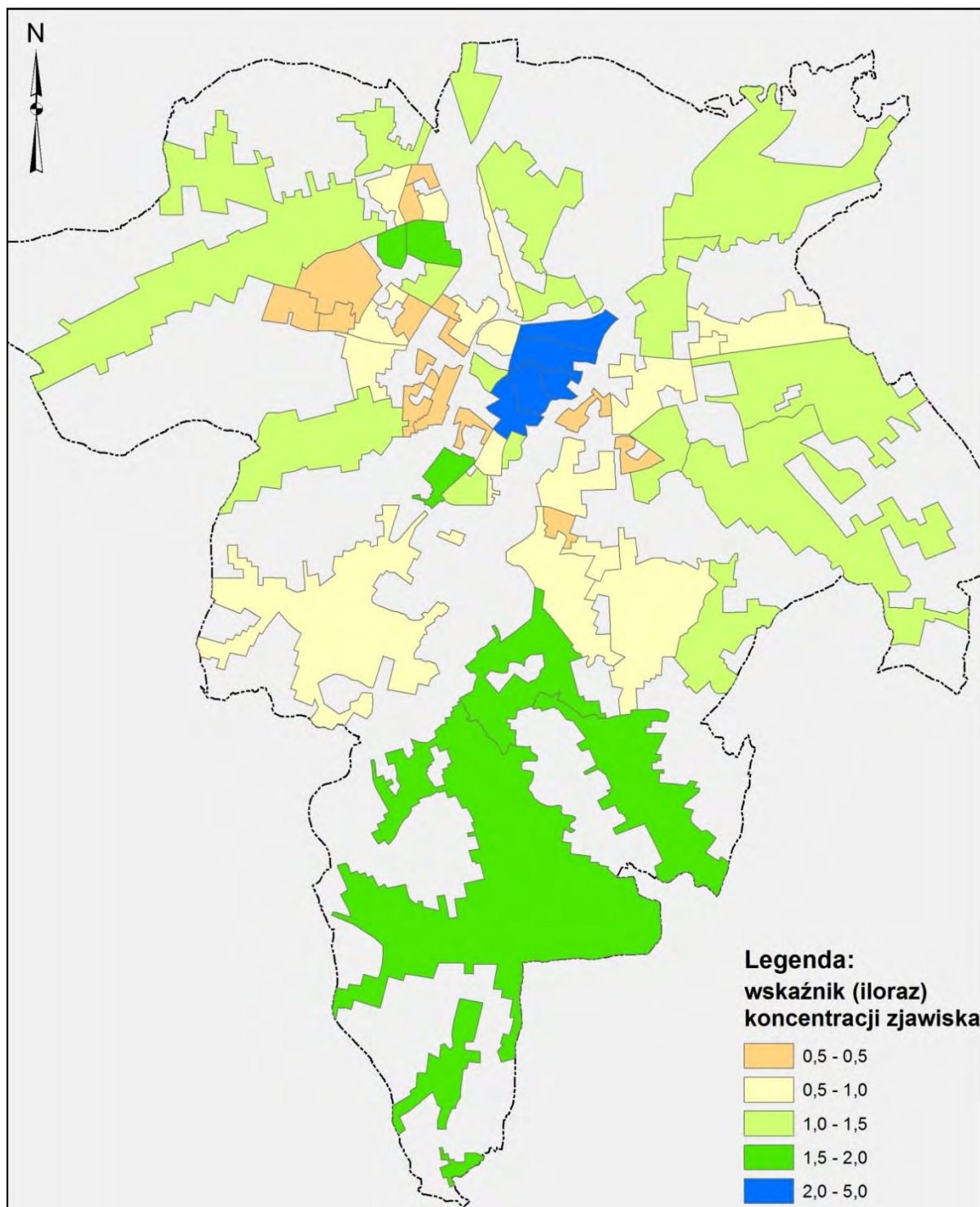
Rysunek 61. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ze względu na bezrobocie w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

Rysunek 62. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę w 2013 roku

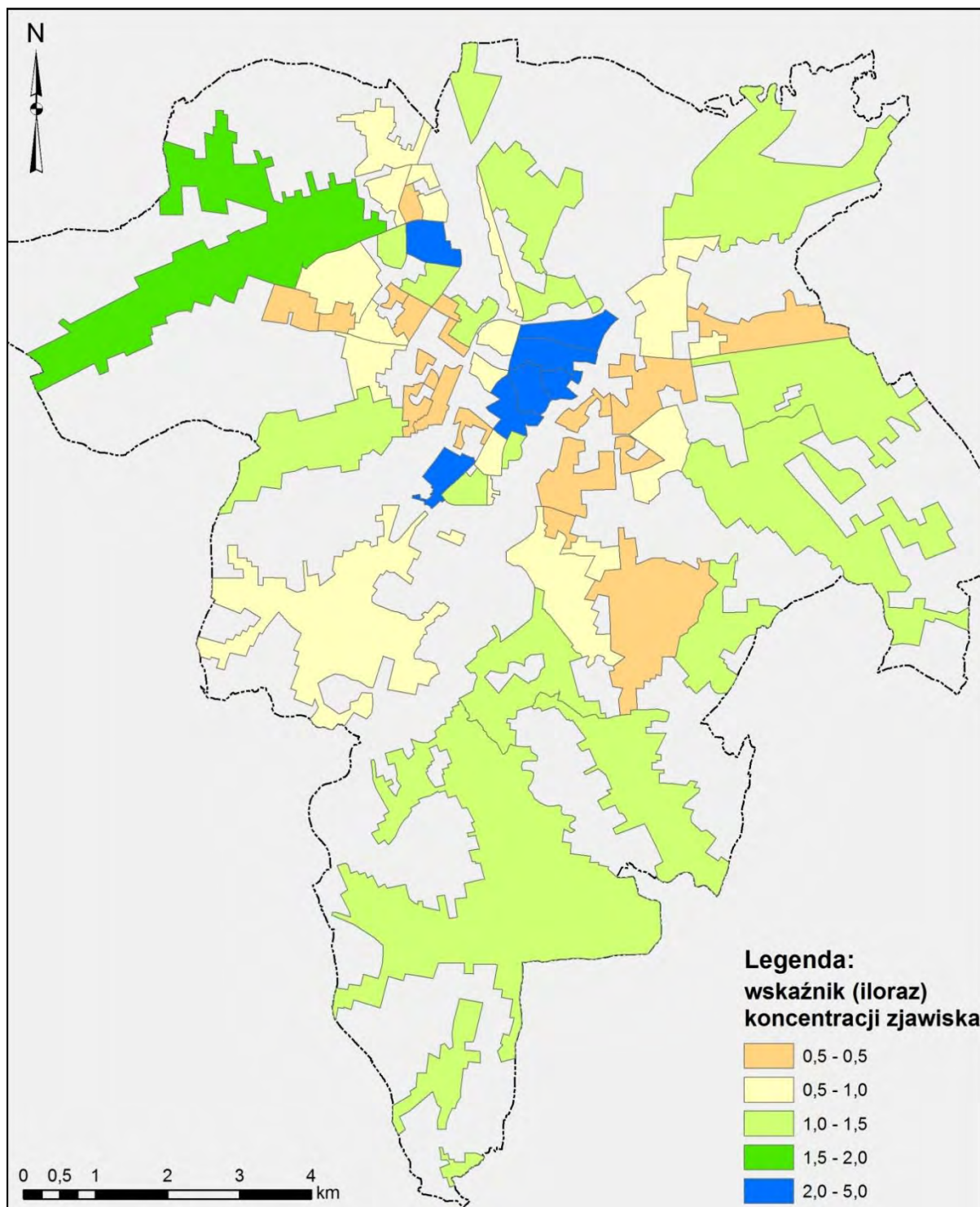
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

Rysunek 63. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ze względu na niepełnosprawność w 2013 roku

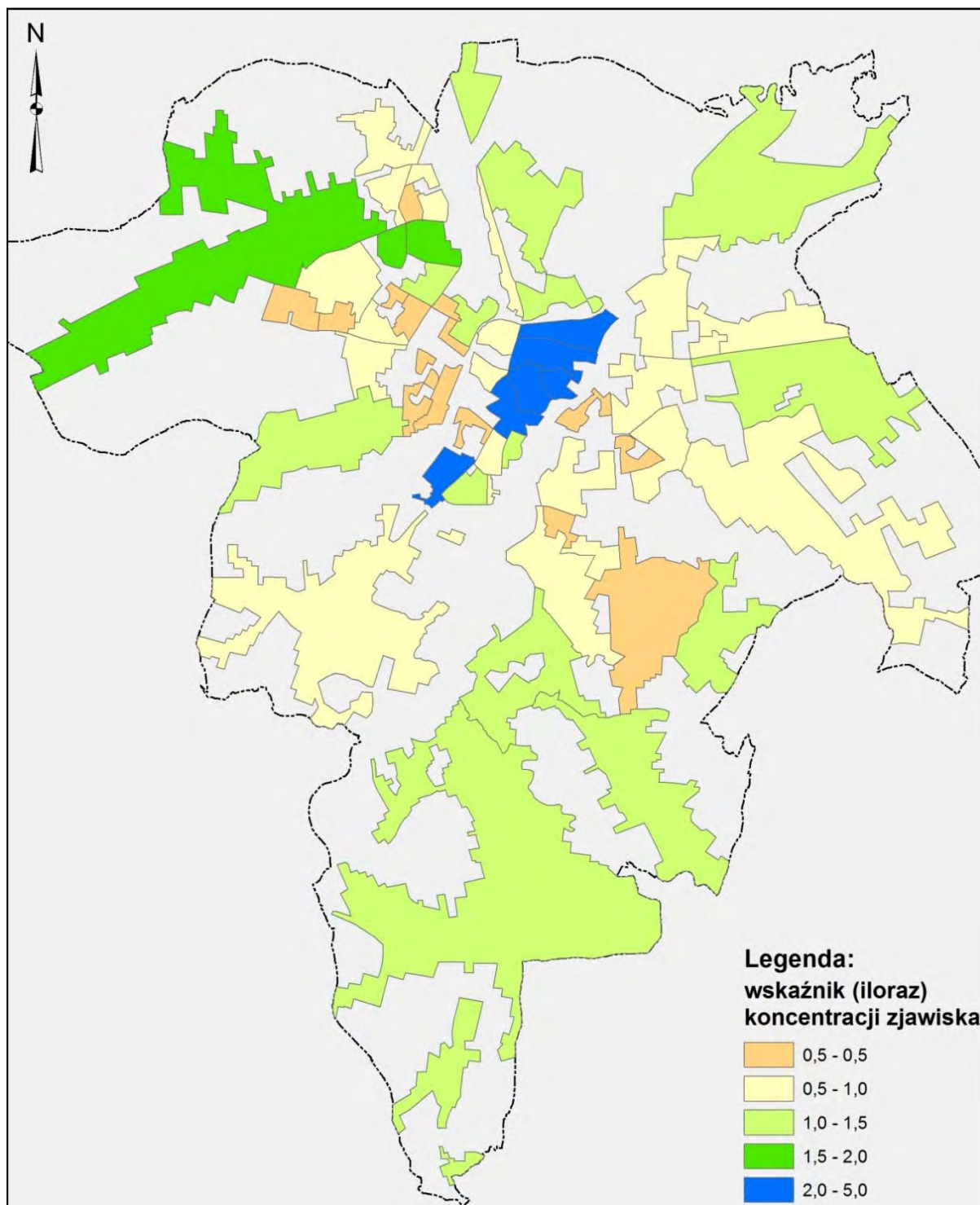
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

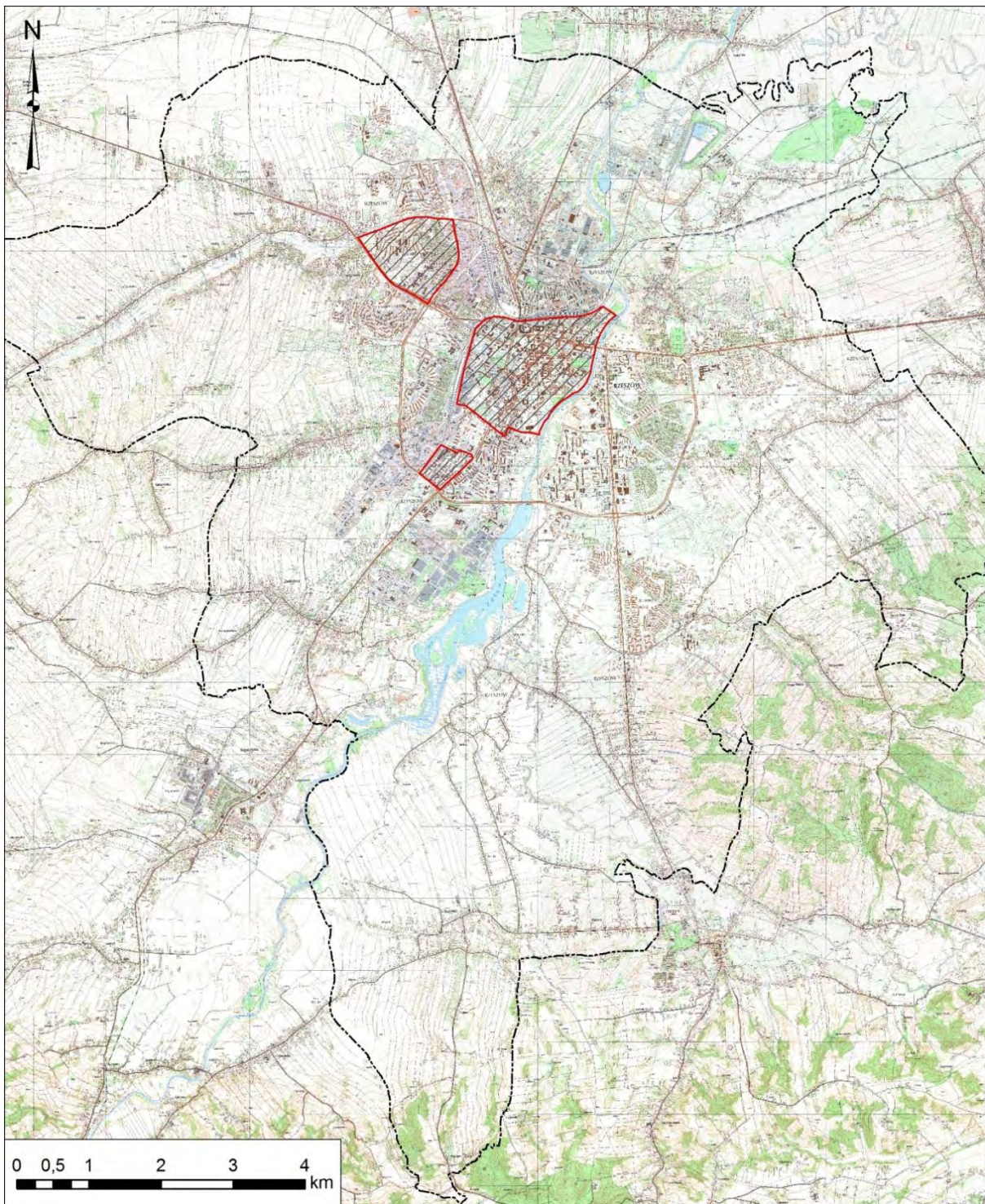
Rysunek 64. Koncentracja liczby osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie ze względu na ubóstwo w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

Rysunek 65. Wskaźnik syntetyczny koncentracji problemów społecznych w Rzeszowie w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

Rysunek 66. Obszary rekomendowane do podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie miasta Rzeszów

7.2.2. OBSZARY REKOMENDOWANE DO DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH

W niniejszej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zaprezentowano obszary rekomendowane do podjęcia działań rewitalizacyjnych. Proponowane obszary zostały wskazane opisowo oraz graficznie (mapy z zaznaczonymi granicami terenów proponowanych do rewitalizacji).

Miasto Rzeszów (Obszar I: Śródmieście)

Pierwszym z obszarów rekomendowanych do podjęcia działań rewitalizacyjnych w granicach miasta Rzeszowa jest teren Śródmieścia (Rysunek 67). Północną granicę tego obszaru wyznaczają ulice: Marcina Borelowskiego, Stefana Czarnieckiego oraz Jana Kochanowskiego. Wschodnią granicę rozpatrywanego obszaru stanowi rzeka Wisłok. Południowa granica obszaru proponowanego do rewitalizacji biegnie wzdłuż ulic Bulwarowej oraz Zofii Chrzanowskiej. Natomiast wschodnią granicą tego obszaru są tory linii kolejowej nr 106 (Rzeszów – Jasło).

Obszar Śródmieścia będący przedmiotem rewitalizacji obejmuje najstarszą (historyczną) część miasta (m.in. z rynkiem i głównym deptakiem miejskim – ulicą 3 Maja) i tereny późniejszej zabudowy (w tym powojennego wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego – m.in. Osiedle Pułaskiego).

Obszar Śródmieścia będący przedmiotem rewitalizacji zajmuje powierzchnię około 280 ha (tj. 2,4% ogólnej powierzchni miasta) i zamieszkiwany jest przez blisko 13 000 osób (tj. 7,1% ogółu ludności miasta).

Rysunek 67. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Rzeszów (Obszar I: Śródmieście)

Śródmieście ze względu na szereg uwarunkowań pełni kluczową rolę z punktu widzenia struktury przestrzenno-funkcjonalnej, a także rozwoju miasta. Ze względu na pełnione liczne funkcje jest obszarem znacznej dobowej

koncentracji mieszkańców i użytkowników miasta. Przede wszystkim w Śródmieściu zlokalizowanych jest wiele obiektów użyteczności publicznej. Swoją siedzibę mają tam liczne podmioty administracji publicznej, zarówno samorządowej różnych szczebli (Urząd Miasta Rzeszowa, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, Starostwo Powiatowe w Rzeszowie), jak również rządowej (Podkarpacki Urząd Wojewódzki). Ponadto na tym obszarze znajduje się szereg instytucji i placówek pełniących różne funkcje społeczne, w tym edukacyjne (m.in. I Liceum Ogólnokształcące im. ks. Stanisława Konarskiego, II Liceum Ogólnokształcące im. płk. Leopolda Lisa-Kuli, Gimnazjum i Liceum im. Jana Pawła II Sióstr Prezentek, gimnazja, szkoły podstawowe oraz przedszkola), kulturalne (m.in. Wojewódzki Dom Kultury, Teatr im. Wandy Siemaszkowej, Teatr Maski, Kino Zorza, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Muzeum Dobranocek, Filharmonia Podkarpacka) i ochrony zdrowia (m.in. Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Fryderyka Chopina). Obszar Śródmieścia pełni także ważne funkcje komunikacyjne o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym (dworzec kolejowy i autobusowy). Równocześnie rozpatrywany obszar jest miejscem koncentracji różnego rodzaju obiektów handlowych, usługowych i gastronomicznych. Na omawianym obszarze znajdują się ponadto istotne tereny rekreacyjne (m.in. Ogród Miejski im. Solidarności, Park Jedności Polonii z Macierzą oraz Olszynki).

Śródmieście jest obszarem o ponadprzeciętnym nagromadzeniu obiektów dziedzictwa kulturowego w skali całego miasta. Wśród zabytków znajdujących się w granicach omawianego terenu, na pierwszym miejscu należy wymienić zespół zamkowy (zamek wraz fortyfikacjami bastionowymi), pełniący obecnie funkcje sądownicze (siedziba Sądu Okręgowego w Rzeszowie). Ponadto w rejestrze zabytków figurują zespół urbanistyczny średniowiecznego miasta oraz nowego miasta, liczne obiekty sakralne (m.in. kościół farny p.w. św. Stanisława i Wojciecha – najstarsza rzeszowska świątynia, zespół klasztorny oo. bernardynów – bazylika mniejsza i sanktuarium MB Rzeszowskiej, kościół p.w. św. Krzyża w dawnym zespole klasztornym oo. pijarów, kościół garnizonowy) i zabytkowa zabudowa mieszkaniowa (kamienice, wille i domy). Warto jednocześnie zauważyć, iż w granicach Śródmieścia znajduje się najstarsza rzeszowska nekropolia (tzw. Stary Cmentarz). Równocześnie trzeba odnotować, iż w 2007 roku do użytku dla zwiedzających (w obecnym kształcie) udostępniona została Podziemna Trasa Turystyczna „Rzeszowskie piwnice” pod kamienicami i płytą rynku (zespół 25 piwnic i 15 korytarzy o łącznej długości 369 m).

Obszar Śródmieścia został zdiagnozowany jako problemowy i wymagający wsparcia. Na obszarze tym widoczna jest ponadprzeciętna w skali miasta koncentracja różnego rodzaju zjawisk problemowych. Przede wszystkim obszar charakteryzuje się kumulacją problemów natury społecznej (zdecydowanie ponadprzeciętna liczba osób objętych świadczeniami Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej ze względu na: bezrobocie, niepełnosprawność, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, długotrwałą lub ciężką chorobę). Równocześnie zdiagnozowano znaczne potrzeby w zakresie modernizacji zasobów mieszkaniowych, zlokalizowanych w starych kamienicach. Ponadto na obszarze tym zlokalizowane są zdegradowane tereny i obiekty kolejowe.

W związku z powyższym obszar Śródmieścia wymaga szczególnego wsparcia w ramach działań rewitalizacyjnych ze względu na:

- znaczenie dla rozwoju całego miasta oraz pełnione liczne funkcje o zasięgu regionalnym i lokalnym (administracyjne, reprezentacyjne, edukacyjne, kulturalne, mieszkaniowe, sportowe oraz rekreacyjno-wypoczynkowe, ochrony zdrowia, gospodarcze, handlowo-usługowe, turystyczne),
- ponadprzeciętną w skali miasta koncentrację obiektów dziedzictwa kulturowego,
- ponadprzeciętną w skali miasta koncentrację rodzin oraz osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- występowanie potrzeb remontowych w zakresie wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego (przede wszystkim w przypadku kamienic mieszkalnych),
- występowanie terenów zdegradowanych (w szczególności tereny i obiekty kolejowe).

Równocześnie należy szczególnie mocno zaakcentować, iż wsparcie obszaru Śródmieścia w ramach rewitalizacji przyczyni się nie tylko do przekształceń oraz nadania nowych funkcji i jakości temu obszarowi, ale także wpłynie pozytywnie na rozwój całego miasta. Ze względu na znaczenie dla struktury przestrzenno-funkcjonalnej i rozwoju Rzeszowa, obszar Śródmieścia powinien zostać objęty szczególnego rodzaju programem przekształceń (swego rodzaju master planem), obejmującym m.in. następujące działania:

- poprawa istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej,
- wzmocnienie istniejących i rozwój nowych funkcji wyższego rzędu (zwłaszcza kulturalnych),
- wykreowanie przyjaznych przestrzeni i miejsc służących szerszej integracji mieszkańców, jak również podejmowaniu i realizacji różnego rodzaju inicjatyw społecznych (w tym inicjatyw twórczych),
- wsparcie instytucji publicznych i podmiotów prywatnych,

- wzmocnienie tożsamości oraz budowa marki centrum miasta,
- promocja centrum miasta poza jego granicami,
- poprawa stanu technicznego wielorodzinnych budynków mieszkalnych poprzez ich przebudowę, remont oraz termomodernizację,
- poprawa poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Na obszarze Śródmieście w ramach działań rewitalizacyjnych proponuje się realizację trzech projektów flagowych (tj. przedsięwzięć służących nie tylko wsparciu samego obszaru, ale rozwojowi całego miasta). Pierwszym z nich jest rewitalizacja zdegradowanych terenów i obiektów kolejowych oraz ich adaptacja na nowoczesne centrum industrialne o funkcjach kulturalnych, naukowych i edukacyjnych. Drugim z kolei jest dalszy rozwój Podziemnej Trasy Turystycznej. Natomiast trzecim projektem priorytetowym jest rewitalizacja i adaptacja Zamku Lubomirskich dla potrzeb utworzenia centrum kultury. Realizacja powyższych projektów przyczyni się nie tylko do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania przestrzeni i zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego, ale przede wszystkim poprzez wykreowanie wysokiej jakości oferty usług kulturalno-edukacyjnych spowoduje dalszy rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa oraz wzmocnienie jego rangi i znaczenia w przestrzeni krajowej i europejskiej. Za postulowanym kierunkiem przekształceń tych terenów i obiektów przemawia przede wszystkim brak na terenie miasta wysokiej jakości usług kulturalnych o znaczeniu regionalnym oraz ponadregionalnym. Rozwój tego rodzaju funkcji wpłynie zarówno na poprawę dostępności usług kulturalnych i edukacyjnych w mieście, jak również podniesienie poziomu jego atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej, a tym samym wzmocnienia pozycji konkurencyjnej względem innych ośrodków wojewódzkich.

Należy ponadto podkreślić, iż utworzenie nowoczesnego centrum industrialnego (łączącego cechy tradycyjnego muzeum z rozwiązaniami multimedialnymi oraz aktywnością naukowo-edukacyjną) powinno stanowić element szerszego procesu przekształceń obszaru dworca kolejowego i autobusowego w Rzeszowie. Komplementarnym działaniem powinno być wzmocnienie oraz rozwój funkcji komunikacyjnych tego obszaru poprzez stworzenie nowoczesnego centrum komunikacyjnego, które będzie integrować różne formy transportu (powrót do idei utworzenia Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego). Wówczas rewitalizacja obszarów kolejowych w Rzeszowie nabierze zintegrowanego i kompleksowego charakteru.

Na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno projekty infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Miasto Rzeszów, a także z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie w efekcie przyczyni się do wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, nadania mu nowej jakości funkcjonalnej, poprawy warunków życia mieszkańców, a co za tym idzie dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, a także wzmocnienia jego funkcji w krajowym i regionalnym systemie osadniczym. Przedsięwzięcia rewitalizacji planowane na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie w szczególności przyczynią się do:

- rozwoju wysokiej jakości oferty kulturalnej w mieście i całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym,
- ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego oraz jego szerszego udostępniania na cele społeczne,
- poprawy istniejącego stanu zagospodarowania oraz jakości (w tym estetyki) przestrzeni miejskiej,
- wprowadzenia innowacyjnych rozwiązań w zakresie organizacji i upowszechniania oferty kulturalnej,
- poprawy dostępności i jakości oferty usług społecznych (w tym edukacyjnych, kulturalnych, naukowych, sportowych, rekreacyjno-wypoczynkowych, ochrony zdrowia i pomocy społecznej),
- zachowania i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego miasta i Ziemi Rzeszowskiej,
- wzrostu poziomu atrakcyjności turystycznej miasta oraz poprawy standardu jakości obsługi turystów,
- poprawy istniejącego stanu technicznego budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- poprawy dostępności mieszkań socjalnych w granicach miasta (w szczególności dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i mieszkaniowej),
- ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego (w tym zwłaszcza jakości powietrza atmosferycznego),
- zwiększenia dostępności i jakości miejskich przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- wykreowania przyjaznych miejsca spędzania czasu wolnego dla mieszkańców (w tym osób starszych),
- szerszej aktywizacji mieszkańców (w tym również aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych procesami wykluczenia i marginalizacji społecznej) w różnych dziedzinach życia społecznego,

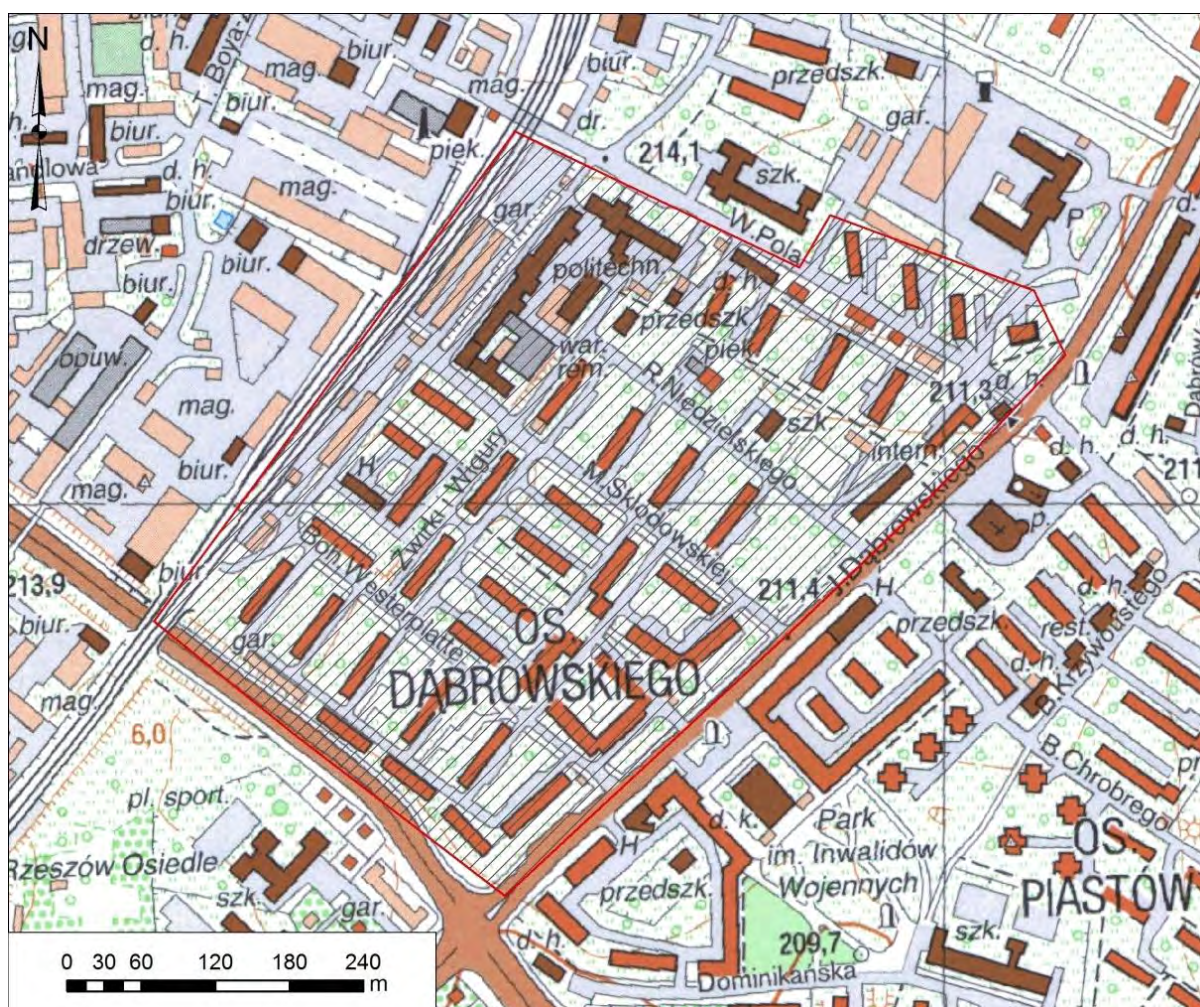

- podniesienia stopnia integracji (wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej) mieszkańców,
- kształtowania postaw proekologicznych wśród mieszkańców (zwłaszcza zaś dzieci i młodzieży),
- poprawy stanu i jakości infrastruktury technicznej (transportowej i komunalnej) w centrum miasta,
- dalszy rozwój funkcji metropolitalnych Rzeszowa (w tym w obszarze usług kulturalnych, edukacyjnych, naukowych, sportowych i turystycznych),
- wzmocnienia rangi oraz znaczenia Rzeszowa w przestrzeni krajowej oraz europejskiej.

Miasto Rzeszów (Obszar II: Osiedle Dąbrowskiego)

Kolejnym obszarem rekomendowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie miasta Rzeszowa jest Osiedle Dąbrowskiego (Rysunek 68). Granice tego obszaru wyznaczają: ul. J. Dąbrowskiego – al. Batalionów Chłopskich – linia kolejowa nr 106 (Rzeszów – Jasło) – ul. W. Pola. Dominującą funkcją powyższego terenu jest funkcja mieszkaniowa. Równocześnie w jego granicach znajdują się zabudowania Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza. Na obszarze Osiedla Dąbrowskiego, podobnie jak w przypadku obszaru Śródmieścia zidentyfikowano ponadprzeciętną w skali miasta liczbę osób objętych wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (wyraźnie ponadprzeciętna liczba mieszkańców objętych świadczeniami ze względu na: ubóstwo, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych).

Obszar Osiedla Dąbrowskiego będący przedmiotem rewitalizacji zajmuje powierzchnię około 24 ha (tj. 0,2% ogólnej powierzchni miasta) i zamieszkiwany jest przez blisko 3 300 osób (tj. 1,8% ogółu ludności miasta).

Rysunek 68. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Rzeszów (Obszar II: Osiedle Dąbrowskiego)

Na obszarze Osiedla Dąbrowskiego w Rzeszowie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak również działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Miasto Rzeszów, a także z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze Osiedla Dąbrowskiego w efekcie przyczyni się do wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, nadania mu nowej jakości funkcjonalnej, poprawy warunków życia mieszkańców, a

co za tym idzie dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, a także wzmocnienia jego funkcji w krajowym i regionalnym systemie osadniczym. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne planowane do realizacji na obszarze Osiedla Dąbrowskiego w Rzeszowie w szczególności przyczynią się do:

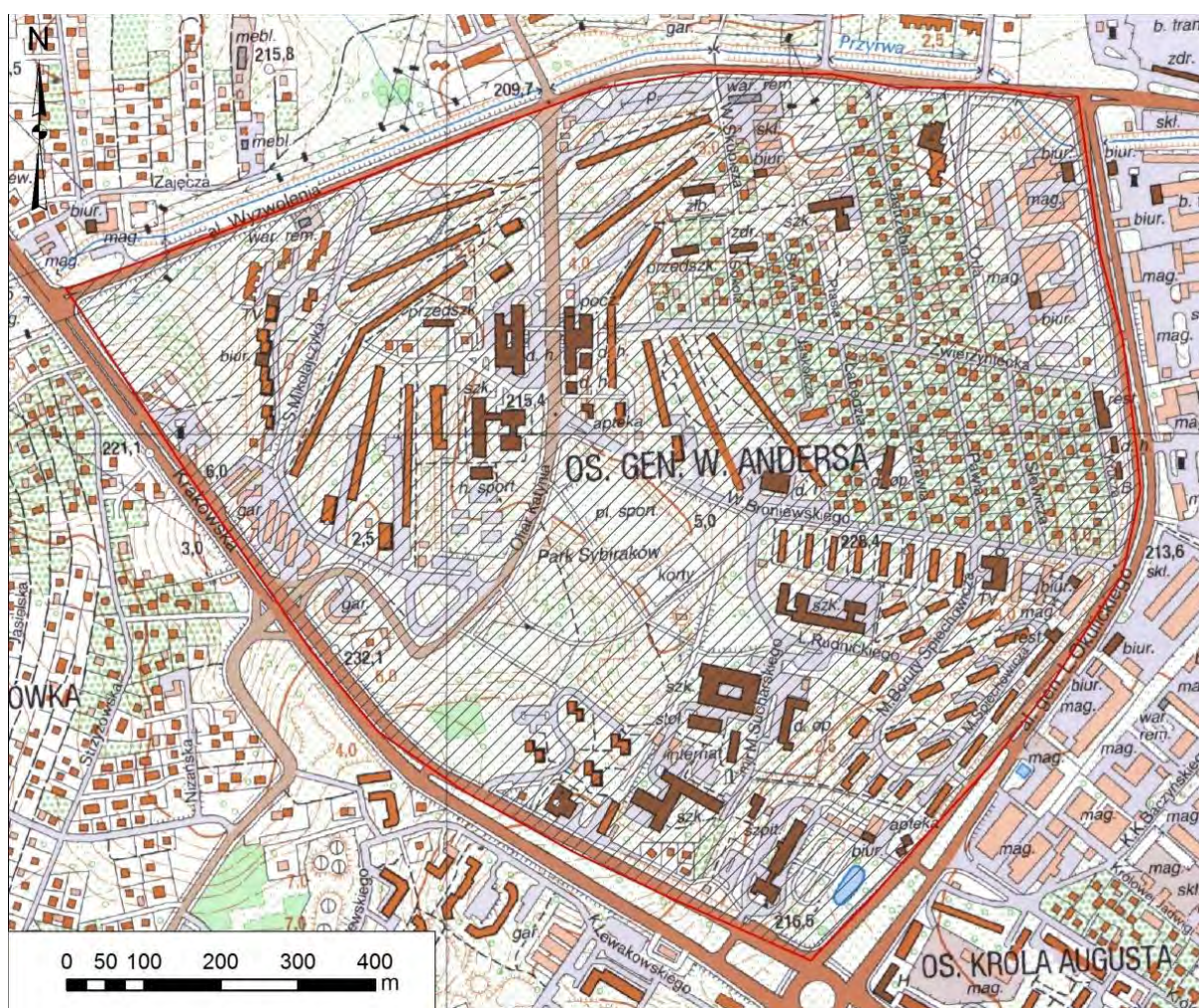
- poprawy istniejącego stanu zagospodarowania oraz jakości (w tym estetyki) przestrzeni miejskiej,
- poprawy istniejącego stanu technicznego budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- poprawy dostępności i jakości usług społecznych adresowanych do różnych grup odbiorców,
- ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego (w tym zwłaszcza jakości powietrza atmosferycznego),
- wykreowania przyjaznych miejsca spędzania czasu wolnego dla mieszkańców (w tym osób starszych),
- szerszej aktywizacji mieszkańców (w tym również aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych procesami wykluczenia i marginalizacji społecznej) w różnych dziedzinach życia społecznego,
- podniesienia stopnia integracji (wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej) mieszkańców,
- poprawy stanu i jakości infrastruktury technicznej (komunalnej).

Miasto Rzeszów (Obszar III: Osiedle gen. W. Andersa)

Trzecim obszarem rekomendowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych w przestrzeni Rzeszowa jest obszar Osiedla gen. W. Andersa (Rysunek 69). Granice tego obszaru wyznaczają: al. Wyzwolenia – al. gen. L. Okulickiego – ul. Krakowska. Obszar ten obejmuje tereny zabudowy wielorodzinnej i zabudowy jednorodzinnej. Poza funkcjami mieszkaniowymi obszar Osiedla gen. W. Andersa pełni również inne funkcje o charakterze społecznym. Na jego terenie znajdują się m.in. zabudowania Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie oraz liczne placówki edukacyjne (m.in. przedszkola, szkoły podstawowe, Zespół Szkół Kształcenia Ustawicznego). W granicach tego obszaru zlokalizowany jest również Szpital Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Równocześnie na jego terenie znajduje się Park Sybiraków, będący począwszy od 2003 roku miejscem cyklicznego koncertu „Jednego Serca, Jednego Ducha”, mającego na celu promocję muzyki chrześcijańskiej. Wydarzenie to przyciąga znaczną liczbę uczestników nie tylko z obszaru samego Rzeszowa, ale również z całej Polski (i coraz częściej także z zagranicy). Podobnie, jak w przypadku dwóch pozostałych obszarów rekomendowanych do podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym, także w przypadku Osiedla gen. W. Andersa zaobserwowano ponadprzeciętną koncentrację w skali miasta rodzin i osób korzystających ze świadczeń Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (zdecydowanie ponadprzeciętny udział mieszkańców objętych wsparciem ze względu na: ubóstwo, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych). Ponadto istotnym problemem społecznym w granicach tego obszaru jest postępujący proces starzenia się ludności (dotyczy zarówno terenów zabudowy jednorodzinnej, jak również wielorodzinnej), skutkujący odpływem różnego rodzaju działalności usługowych (komercyjnych) w inne miejsca na terenie miasta.

Obszar Osiedla gen. W. Andersa będący przedmiotem rewitalizacji zajmuje powierzchnię około 110 ha (tj. 0,9% ogólnej powierzchni miasta) i zamieszkiwany jest przez blisko 11 200 osób (tj. 6,1% ogółu ludności miasta).

Rysunek 69. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Rzeszów (Obszar III: Osiedle gen. W. Andersa)

Na terenie Osiedla gen. W. Andersa w Rzeszowie planuje się realizację szeregu komplementarnych projektów rewitalizacji, które stanowią kompleksową odpowiedź na problemy występujące na tym obszarze. W ramach Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego planowane są następujące przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym na terenie Osiedla gen. W. Andersa:

- kompleksowa rewitalizacja Parku Sybiraków i nadanie mu nowych funkcji kulturalnych i rekreacyjnych,
- rewitalizacja podwórek i przestrzeni międzyblokowych mająca na celu stworzenie przyjaznych miejsc służących integracji i aktywizacji mieszkańców,
- modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych,
- uporządkowanie kanalizacji sanitarnej wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- modernizacja budynku MOPS przy ul. Skubisza 4 wraz z zagospodarowaniem terenu,
- poprawa infrastruktury drogowej oraz rewitalizacja oświetlenia,
- likwidacja barier architektonicznych,
- zagospodarowanie terenu wokół budynków mieszkalnych przy ul. Broniewskiego,
- modernizacja budynku przy ul. Spiechowicza 6a (ROMII) z wydzielaniem lokalu pod działalność społeczną,
- utworzenie ośrodka wsparcia dla osób z chorobą Alzheimera w budynku przy ul. Litewskiej 2a.

Na obszarze Osiedla generała Władysława Andersa w Rzeszowie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno projekty infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Miasto Rzeszów, a także z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze Osiedla gen. Władysława Andersa w Rzeszowie w efekcie przyczyni się do wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, nadania mu nowej jakości funkcjonalnej, poprawy warunków życia mieszkańców, a co za tym idzie dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego miasta oraz wzmocnienia jego funkcji w krajowym i regionalnym systemie osadniczym. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne planowane do realizacji na obszarze Osiedla gen. Władysława Andersa w Rzeszowie w szczególności przyczynią się do:

- poprawy istniejącego stanu zagospodarowania oraz jakości (w tym estetyki) przestrzeni miejskiej,
- poprawy istniejącego stanu technicznego budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- poprawy dostępności i jakości usług społecznych adresowanych do różnych grup odbiorców,
- poprawy dostępności i jakości miejskich przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego (w tym zwłaszcza jakości powietrza atmosferycznego),
- wykreowania przyjaznych miejsca spędzania czasu wolnego dla mieszkańców (w tym osób starszych),
- poprawy stanu zdrowia mieszkańców,
- szerszej aktywizacji mieszkańców (w tym również aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych procesami wykluczenia i marginalizacji społecznej) w różnych dziedzinach życia społecznego,
- podniesienia stopnia integracji (wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej) mieszkańców,
- poprawy stanu i jakości infrastruktury technicznej (komunalnej).

Gmina Boguchwała

Gmina miejsko-wiejska Boguchwała położona jest na południowy zachód od Rzeszowa. Gmina zajmuje obszar 89,0 km² i zamieszkiwana jest przez 19 459 osób. W skład gminy wchodzi miasto Boguchwała (odzyskanie praw miejskich w 2008 roku) oraz 9 sołectw. Gmina Boguchwała cechuje się korzystnym położeniem transportowym. Przez jej obszar przebiega droga krajowa nr 19 (tj. europejski korytarz transportowy, łączący Słowację i Polskę z krajami bałtyckimi) oraz linia kolejowa nr 106 (Rzeszów – Jasło). Gmina ma charakter przemysłowo-rolniczy i odznacza się wysokim poziomem przedsiębiorczości. Najbardziej znanym przedsiębiorstwem, funkcjonującym w gminie są Zakłady Porcelany Elektrotechnicznej ZAPEL S.A. (największy producent izolatorów porcelanowych w Polsce). Warto również odnotować, iż w Boguchwale zlokalizowana jest siedziba Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. W Boguchwale znajduje się także podstrefa inwestycyjna Krakowskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (tj. Krakowskiego Parku Technologicznego Sp. z o.o.).

Gmina Boguchwała cechuje się wysokim stopniem dostępności infrastruktury komunalnej, jednakże istniejący system odprowadzania i oczyszczania ścieków niewątpliwie wymaga rewitalizacji i rozbudowy. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w tym zakresie powinny dotyczyć w szczególności ciągów kanalizacji ogólnospławnej z terenów mieszkaniowych oraz przemysłowych, powstałych w latach od 30. do 60. XX wieku. Ponadto gmina Boguchwała charakteryzuje się rozwiniętą siecią obiektów infrastruktury społecznej oraz instytucji publicznych działających w obszarze rozwoju społecznego. Na terenie gminy funkcjonuje liceum ogólnokształcące, 4 gimnazja oraz 11 szkół podstawowych. Zadania z zakresu kultury realizują Miejskie Centrum Kultury w Boguchwale oraz Gminna Biblioteka Publiczna, a także 2 Lokalne Ośrodki Kultury (w Niechobrze i Zgłobniu). Warto zaznaczyć, iż w każdym z sołectw gminy istnieją obiekty pełniące funkcje społeczne (domy kultury). Jednocześnie gmina Boguchwała posiada rozbudowaną infrastrukturę sportową (m.in. kompleks basenów i stadion *IzoArena* w Boguchwale oraz Gminne Centrum Sportu i Rekreacji w Niechobrze). Gmina Boguchwała cechuje się również dobrą dostępnością usług ochrony zdrowia (na jej obszarze funkcjonuje łącznie 9 przychodni lekarskich).

Wśród najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego, położonych na terenie gminy, na uwagę zasługują przede wszystkim barokowy kościół p.w. św. Stanisława w Boguchwale, jak również zespół pałacowo-parkowy w Boguchwale (dawna rezydencja rodu Lubomirskich, mieszcząca obecnie liceum ogólnokształcące).

Gmina Boguchwała znajduje się pod silnym wpływem procesów suburbanizacji Rzeszowa, czego przejawem są wysokie dodatnie saldo migracji oraz intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego. Równocześnie gmina Boguchwała odznacza się względnie niskim poziomem bezrobocia i relatywnie niewielką skalą występowania problemów społecznych (w 2013 roku ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 8,6% ogółu mieszkańców gminy). Niemniej jednak, pomimo bliskości Rzeszowa, nie wszystkie sołectwa gminy Boguchwała rozwijają się w tym samym tempie. Miejscowości położone w zachodniej części gminy (w szczególności zaś Zgłobień i Wola Zgłobieńska) to tereny typowo rolnicze z charakterystycznymi dlań problemami społecznymi (np. występowanie tzw. biedy porolniczej). Równocześnie jednym z najważniejszych problemów oraz wyzwań społecznych w gminie jest systematycznie postępujący proces starzenia się społeczeństwa (widoczny zwłaszcza na Osiedlu Zapel w Boguchwale). Wobec czego poprzez działania rewitalizacyjne należy dążyć m.in. do realizacji przedsięwzięć ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb rosnącej liczby osób w podeszłym wieku.

Gmina Boguchwała odznacza się wysokim poziomem aktywności społecznej, mierzonym liczbą funkcjonujących organizacji pozarządowych. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na działania lokalnych władz samorządowych służące zwiększeniu stopnia partycypacji mieszkańców w sprawach gminy. Wypada w tym miejscu podkreślić, iż w gminie Boguchwała funkcjonuje zarówno młodzieżowa rada gminy, jak również rada seniorów.

Gmina Boguchwała cechuje się bardzo wysoką aktywnością i skutecznością w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych. Dzięki wsparciu zewnętrznych źródeł finansowania w gminie Boguchwała zrealizowano szereg projektów służących zarówno ograniczeniu istniejących problemów i barier rozwojowych, jak i wzmocnieniu jej endogenicznego potencjału (np. kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych, rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej oraz społecznej). Wśród realizowanych przedsięwzięć na szczególną uwagę zasługuje rewitalizacja zdegradowanego terenu byłego gospodarstwa rolnego w Boguchwale, w wyniku której utworzony został rynek miejski wraz z obiektami użyteczności publicznej. Warto także odnotować, iż dzięki zewnętrznym funduszom w każdej z miejscowości gminy Boguchwała rozbudowano bądź zmodernizowano obiekty pełniące funkcje społeczne. Ponadto w latach 2004 – 2013 gmina Boguchwała oraz podległe jej samorządowe jednostki organizacyjne zrealizowały szereg projektów wspartych z Europejskiego Funduszu Społecznego, których celem było wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego oraz przeciwdziałanie procesom wykluczenia i marginalizacji społecznej na obszarze gminy (m.in. utworzenie spółdzielni socjalnej i klubu integracji społecznej). Analizując działania inwestycyjne w gminie należy także wspomnieć o dużym przedsięwzięciu, jakim jest budowa nowego

osiedla mieszkaniowego w Boguchwale (Koreja 3), realizowana przez Towarzystwo Budownictwa Społecznego. W latach 2015 – 2024 na terenie o powierzchni 16,5 ha, który zakupiono od Agencji Nieruchomości Rolnych wybudowanych zostanie w sumie 1280 mieszkań w zabudowie wielorodzinnej (budynki wyposażone w windy i garaże podziemne), 15 mieszkań w zabudowie szeregowej, a także 30 domów jednorodzinnych.

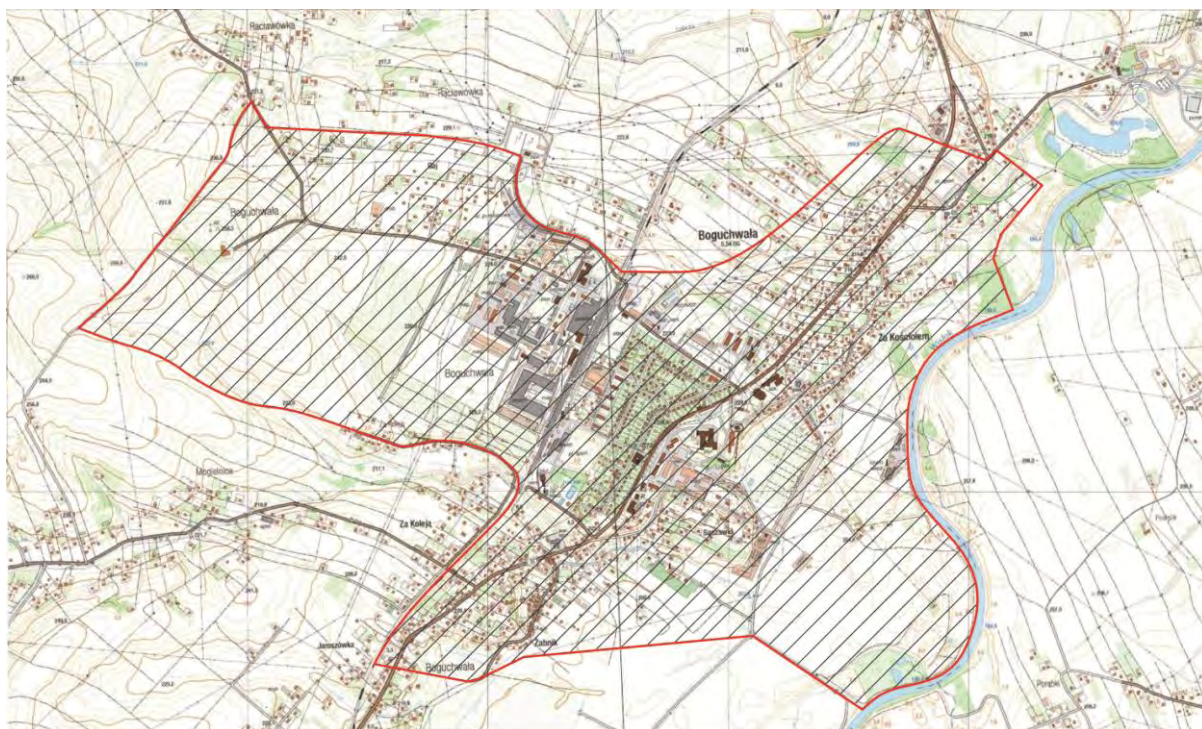
Przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji powinny być realizowane na terenie wszystkich miejscowości gminy, ze szczególnym uwzględnieniem miasta Boguchwała oraz sołectw Zgłobień i Wola Zgłobieńska. Na terenie każdej miejscowości gminy znajdują się obiekty i przestrzenie, które dzięki procesowi rewitalizacji staną się miejscami atrakcyjnymi dla spędzania czasu wolnego (zwłaszcza zaś dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych), jak również miejscami integracji lokalnych społeczności oraz miejscami umożliwiającymi podejmowanie i realizację różnego rodzaju działań kulturalno-edukacyjnych.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Boguchwała zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Boguchwała

Odzyskanie praw miejskich przez Boguchwałę, a także jej rola w systemie osadniczym Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego sprawiają, że przed miastem pojawiają się wyzwania o charakterze rewitalizacyjnym, pomimo relatywnie dobrych wartości wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego. Równocześnie należy podkreślić, iż działania rewitalizacyjne podejmowane na terenie miasta będą kontynuacją wcześniej realizowanych zadań (m.in. budowa nowego układu przestrzennego o charakterze śródmiejskim w postaci rynku miejskiego wraz z odnową zabytkowego spichlerza na terenie dawnego gospodarstwa rolnego). Tym samym przedsięwzięcia planowane do realizacji w obecnej perspektywie budżetowej Unii Europejskiej będą miały zarówno charakter uzupełniający, jak i rozszerzający wcześniejsze działania, obejmując swoim zasięgiem także inne tereny miasta. Wśród planowanych działań rewitalizacyjnych na terenie miasta Boguchwała istotne znaczenie posiadać będą projekty ukierunkowane na poprawę dostępności i jakości różnego rodzaju usług dla osób starszych, a co za tym idzie poprawę warunków życia tej grupy mieszkańców. Należy jednocześnie zaznaczyć, iż proces rewitalizacji bez wątpienia wpłynie pozytywnie nie tylko na rozwój samego miasta, ale także całego bezpośredniego otoczenia rdzenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na obszarze rekomendowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych znajdują się m.in.: tereny kolejowe wraz z zabytkowym obiektem dworca, zdekapitalizowany kompleks otwartych basenów, osiedla mieszkaniowe, a także tereny przemysłowe, które ze względu na trudną sytuację jednego z podmiotów mogą w najbliższej perspektywie potrzebować wsparcia (Rysunek 70).

Rysunek 70. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Boguchwała

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w mieście Boguchwała realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Boguchwała, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w mieście Boguchwała w efekcie przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców, przede wszystkim zaś do:

- zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- zwiększenia dostępności i jakości różnorodnych usług publicznych (m.in. komunikacyjnych, kulturalnych, edukacyjnych, pomocy społecznej, sportowo-rekreacyjnych),

- poprawy stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej na terenie miasta,
- stworzenia przyjaznych miejsc spędzania czasu wolnego dla mieszkańców (zwłaszcza dzieci i młodzieży oraz osób starszych),
- poprawy warunków mieszkaniowych na terenie miasta,
- szerszej aktywizacji mieszkańców w różnych dziedzinach życia społeczno-kulturalnego i obywatelskiego,
- szerszej integracji mieszkańców w wymiarze wewnątrzpokoleniowym i międzypokoleniowym.

Zgłobień

Drugim obszarem rekomendowanym do rewitalizacji w obrębie gminy Boguchwała jest centrum miejscowości Zgłobień. Zarówno na tle gminy, jak i całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego sołectwo to odznacza się podwyższonymi wartościami wskaźników świadczących o występowaniu różnorodnych zjawisk problemowych. Obszar proponowany do działań rewitalizacyjnych w miejscowości Zgłobień zajmuje powierzchnię około 200 ha (Rysunek 71). Na terenie tym znajdują się m.in. zespół dworsko-parkowy (budynek dworu wykorzystywany jest obecnie przez Warsztaty Terapii Zajęciowej), zbiornik wodny, zabudowania parafii i budynki użyteczności publicznej (remiza, poczta, szkoła). Tak przeprowadzona delimitacja umożliwia zapewnienie procesom rewitalizacji centrum wsi odpowiednio szerokiego kontekstu przestrzennego oraz kompleksowego charakteru.

Rysunek 71. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Zgłobień

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Zgłobień realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Boguchwała, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

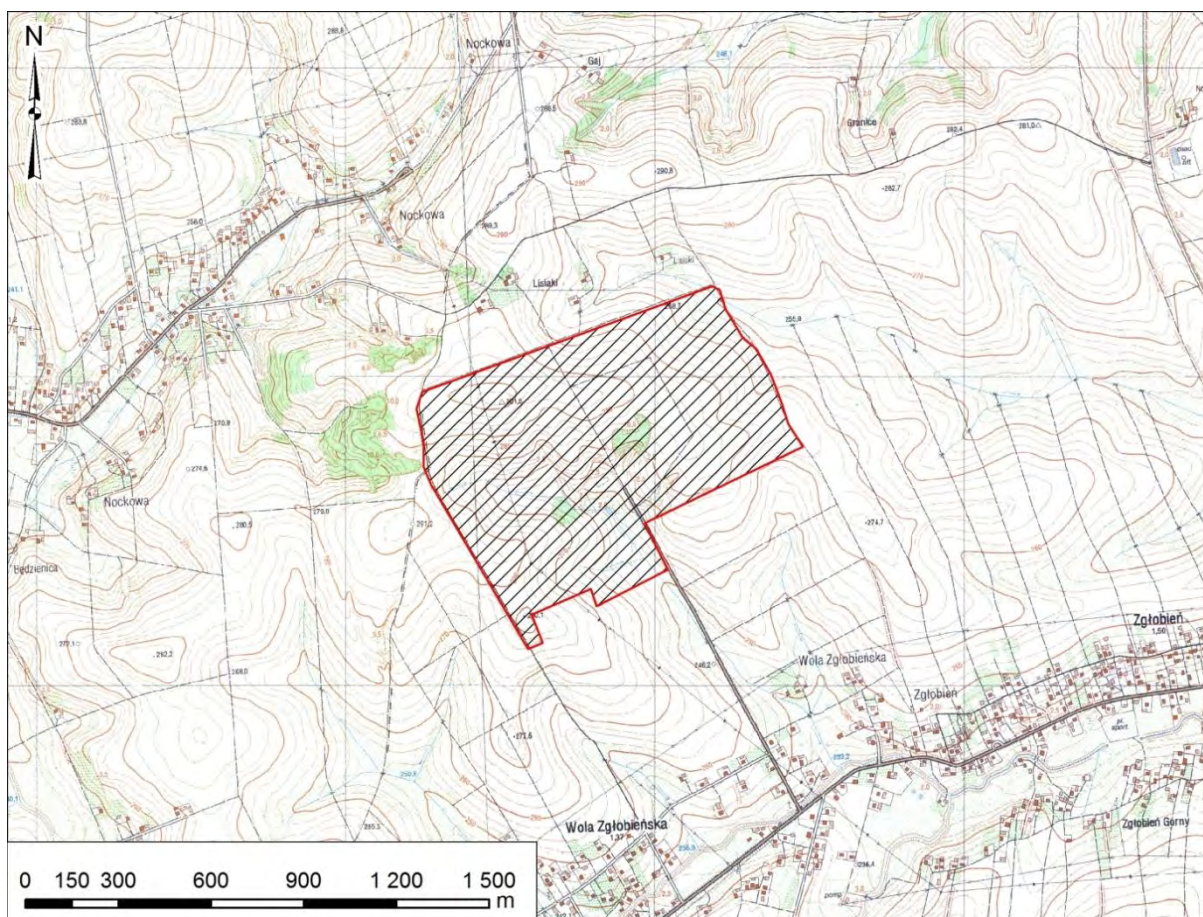
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Zgłobień w efekcie przyczyni się do: ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, poprawy dostępności i jakości infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz szerszej integracji mieszkańców (w wymiarze wewnątrzpokoleniowym i międzypokoleniowym). Tym samym projekty realizowane na obszarze rewitalizacji przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców (zwłaszcza osób starszych).

Wola Zgłobieńska

Na terenie sołectwa Wola Zgłobieńska znajduje się dawne wysypisko odpadów, które pełniło swoje funkcje na rzecz Rzeszowa i okolicznych miejscowości. Pomimo zakończonych procesów rekultywacji tego terenu istnieją przesłanki wskazujące na występowanie zjawisk problemowych związanych ze sferą środowiskową, takich jak wysięki zanieczyszczonych wód czy ulatnianie się metanu. Dla tego obszaru w pierwszej kolejności powinien zostać przeprowadzony odpowiedni audyt środowiskowy, a następnie wdrożone działania ukierunkowane na zapobieganie niekorzystnym zjawiskom. Teren proponowany do rewitalizacji w sołectwie Wola Zgłobieńska jest niezamieszkały i zajmuje powierzchnię około 80,0 ha (Rysunek 72).

Rysunek 72. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Wola Zgłobieńska

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Wola Zgłobieńska realizowane będą projekty rewitalizacji opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na tym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Boguchwała, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Wola Zgłobieńska w efekcie przyczyni się do zmniejszenia zanieczyszczenia i poprawy jakości środowiska naturalnego oraz poprawy stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni, a co za tym idzie do poprawy jakości życia mieszkańców.

Gmina Chmielnik

Gmina wiejska Chmielnik leży w powiecie rzeszowskim, w południowo-wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku zajmowała powierzchnię 52,9 km² oraz była zamieszkiwana przez 6 762 osoby. Gmina Chmielnik obejmuje 5 sołectw: Błędowa Tyczyńska, Borówki, Chmielnik, Wola Rafałowska, Zabratówka. We wschodniej części gminy, południkowo przez teren sołectwa Zabratówka przebiega droga wojewódzka nr 877 (Naklik – Szklary). Komunikację zbiorową z Rzeszowem zapewnia Związek Gmin Podkarpacka Komunikacja Samochodowa, który realizuje kursy linii 238. Planowanie przestrzenne w gminie Chmielnik wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 0,5%, co jest wynikiem bardzo niskim na tle całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Chmielnik 54,3%, co daje bardzo wysoki wynik w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Przez teren gminy płynie rzeka Chmielniczanka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby firm działających na terytorium samorządu. W gminie Chmielnik miernik ten wynosi 592 przedsiębiorstwa na 10 000 mieszkańców, jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest bardzo niski w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 8 osób.

Gmina Chmielnik pod względem dostępu mieszkańców do podstawowej infrastruktury komunalnej wypada niekorzystnie na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, ponieważ w 2013 roku większość mierzalnych wskaźników kształtowała się poniżej przeciętnego poziomu zanotowanego ogólnie dla całego badanego obszaru. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy był najniższy odsetek ludności korzystającej z wodociągu, który wyniósł tylko 19,0%, podczas gdy średnia w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym to 88,3%. Również w przypadku dostępu do kanalizacji w gminie Chmielnik odsetek mieszkańców obsługiwanych przez kanalizację (65,4%) był poniżej średniej (81,9%). Jedynie w aspekcie obsługi mieszkańców przez oczyszczalnię ścieków był na ponadprzeciętnym poziomie (94,1%) i uplasował gminę Chmielnik na piątym miejscu spośród trzynastu samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Porównując lata 2004 i 2013 należy zauważyć, że zanotowano wysoki wzrost w zakresie dostępu mieszkańców do infrastruktury technicznej, co wydaje się być dobrą prognozą na przyszłość. Działalność oświatowa na terytorium gminy Chmielnik opiera się na sieci 5 szkół podstawowych i jednego gimnazjum. Na terenie gminy nie funkcjonują żłobki. Opieka nad dziećmi w wieku 3 – 6 lat odbywała się w ramach punktu przedszkolnego funkcjonującego przy szkole podstawowej w Chmielniku. W 2013 roku odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 69,0%, co dawało przedostatnie miejsce w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Jednak ogólna tendencja była skrajnie wzrostowa. W zakresie ochrony zdrowia gmina Chmielnik wypadła najkorzystniej tylko w przypadku ludności przypadającej na 1 przychodnię lekarską, gdzie wskaźnik jest nieco niższy niż średnia. Natomiast dostęp do aptek lub punktów aptecznych i liczba porad lekarskich wydanych na 100 mieszkańców ukazują samorząd w skrajnie niekorzystnym świetle – ostanie miejsca w relacji do całego diagnozowanego obszaru. Co więcej mierniki te w odniesieniu do 2004 roku pogorszyły się, a inne samorzady poprawiły swoje wyniki. Szeroko pojęty wymiar kulturalny istniejący w gminie Chmielnik jest zróżnicowany. O ile księgozbiór biblioteczny przypadający na 1000 mieszkańców był najwyższy w ramach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, o tyle poziom czytelnictwa był nieco niższy niż przeciętny i lokował gminę w środku stawki. Ponadto mieszkańcy gminy Chmielnik w porównaniu do 2004 roku zmniejszyli zainteresowanie czytelnictwem i odnotowano dość znaczący spadek w tej dziedzinie. Dane te pozwalają stwierdzić, że bogactwo zasobów nie przekłada się na ich efektywne wykorzystanie przez ludność. Jeżeli wziąć pod uwagę uczestnictwo w imprezach kulturalnych to mieszkańcy okazali najmniejsze zainteresowanie tą formą rozrywki – uzyskali najniższy wskaźnik w całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym w 2013 roku. Jednak obywatele gminy woleli angażować się w koła kulturalne, co znalazło odzwierciedlenie w statystykach – gmina Chmielnik uzyskała jeden z najwyższych wskaźników – 28 członków kół zainteresowań przypadających na 1000 ludności. Przynależność mieszkańców do zespołów artystycznych cieszyło się umiarkowanym zainteresowaniem, ponieważ zostali oni sklasyfikowani w środku rankingu oraz nieco poniżej średniej dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Przesłanką, która pozwala optymistycznie patrzeć w przyszłość jest gwałtowna tendencja wzrostowa zanotowana (w latach 2007 i 2013) na płaszczyznach uczestnictwa w imprezach kulturalnych oraz członkostwa w kołach zainteresowań i zespołach artystycznych. W gminie Chmielnik w 2012 roku istniały tylko 3 kluby sportowe (prawie najniższy wynik w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym), co przełożyło się na równie bardzo niski i niski wskaźnik dotyczący członków i ćwiczących w ramach klubu sportowego – znacznie poniżej przeciętnej. Tendencje z lat 2008 i 2012 wskazywały, że liczba członków spadała przy jednoczesnym wzroście osób ćwiczących w przeliczeniu na 1000 ludności.

Bogactwo gminy Chmielnik w wymiarze dziedzictwa kulturowego obfituje głównie w zabytki sakralne. W sołectwie Chmielnik był to kościół parafialny p.w. Matki Bożej Łaskawej wraz z przykościelnym cmentarzem, których początki datowano na rok 1745. Wola Rafałowska to sołectwo, gdzie również zlokalizowane są dwa zabytki o profilu sakralnym – kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy oraz dzwonnica pochodzą z 1891 roku.

Sfera mieszkaniowa w gminie w 2013 roku była dość zróżnicowana. Zasoby mieszkaniowe na terytorium gminy wypadały korzystnie na tle samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Główną przyczyną były wysokie wskaźniki odnoszące się do: liczby mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców (297), przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania (97,4 m²) oraz przeciętnej powierzchni mieszkania przypadającej na osobę (27,7 m²). Z kolei wyposażenie mieszkań w instalacje w analogicznym okresie było niewystarczające – znacznie poniżej przeciętnej. Przy obliczaniu wskaźników wyposażenia, wzięto pod uwagę odsetek mieszkań z dostępem do takich instalacji jak: wodociąg (80,2%), łazienka (74,5%) i centralne ogrzewanie (63,4%). Natomiast przeciętnie (5,9) wypadł miernik odnoszący się do mieszkań oddawanych do użytkowania w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Pomimo częściowo niekorzystnych danych, należy zauważyć, że na przestrzeni lat 2004 i 2013 odnotowano stabilny wzrost prawie wszystkich wskaźników (poza liczbą mieszkań przypadających na 1000 osób). Szeroko ujęta sfera społeczna odnosi się przede wszystkim do problemów związanych z: bezrobociem, pomocą społeczną i strukturą demograficzną. Rynek pracy w gminie Chmielnik jest niewielki, jednak duży wpływ na niego ma bliskość miasta Rzeszowa. Dlatego poziom zarejestrowanych bezrobotnych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiągnął wartość poniżej przeciętnej i był zaliczany do jednej z najkorzystniejszych w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Udział kobiet w strukturze bezrobotnych wyniósł 53,0% i był najwyższy w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W porównaniu lat 2004 i 2013 poziom bezrobocia w gminie zmienił się diametralnie – spadł z 12,7% do 8,7% – była to najwyższa dynamika w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Pomimo bardzo dobrych danych z rynku pracy, w gminie Chmielnik wykazano bardzo wysoki odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (15,4 %). Niepokojącym faktem był wynik zestawienia lat 2008 i 2013, ponieważ stwierdzono tendencję wzrostową. Dane demograficzne dotyczące przyrostu naturalnego i salda migracji w gminie Chmielnik za 2013 rok prezentowały się korzystnie na tle całego badanego obszaru, tj. przeciętnie i ponadprzeciętnie, ale w większości z tendencją spadkową. Z kolei wskaźniki odnoszące się do struktury demograficznej według grup ekonomicznych były nieco zróżnicowane – wypadły przeciętnie z minimalną przewagą wskaźników korzystnych.

Do aktywności społecznej mieszkańców zalicza się fundacje oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne, które tworzą sektor organizacji pozarządowych. W 2013 roku w gminie Chmielnik zanotowano bardzo wysoki wskaźnik aktywności obywatelskiej, który wynosił 35 organizacji na 10 tysięcy mieszkańców, co dawało drugie miejsce wśród gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W odniesieniu do 2004 roku wzrost był jednak bardzo niski w porównaniu z innymi samorządami Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Gmina Chmielnik pozyskiwała fundusze zewnętrzne na inwestycje i programy w ramach dwóch perspektyw finansowych wyznaczonych przez Unię Europejską, tj. 2004 – 2006 i 2007 – 2013. Na terenie gminy zrealizowano w tym okresie 20 projektów, których wartość wyniosła ponad 9 mln złotych. Pod względem wartości projektów na mieszkańca, gmina Chmielnik wypadła bardzo słabo – była lepsza tylko od trzech samorządów. Co więcej, uzyskała ponad trzykrotnie niższy wynik (1 342,1 PLN.) niż średnia (4 549,5 PLN.). Ukończone projekty w zdecydowanej większości pochodziły z Europejskiego Funduszu Społecznego, następnie Europejskiego Funduszu na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszy Orientacji i Gwarancji Rolnej. W realizacji projektów najbardziej koncentrowano się na wyrównywaniu szans edukacyjnych i zapewnieniu wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty. Ponadto wyremontowano w trzech miejscowościach świetlice wiejskie i zrealizowano kluczową inwestycję infrastrukturalną – rozbudowę i modernizację istniejącego wodociągu gminnego w Chmielniku wraz z wykonaniem studni, modernizacją oraz rozbudową stacji uzdatniania wody. Inwestycje energetyczne obejmowały z kolei termomodernizację budynków użyteczności publicznej w gminie. W ramach projektu infrastruktury komunikacyjnej i transportu publicznego przebudowano dwie drogi gminne. Ponadto rozbudowano gminny zespół sportowo-rekreacyjny w Chmielniku.

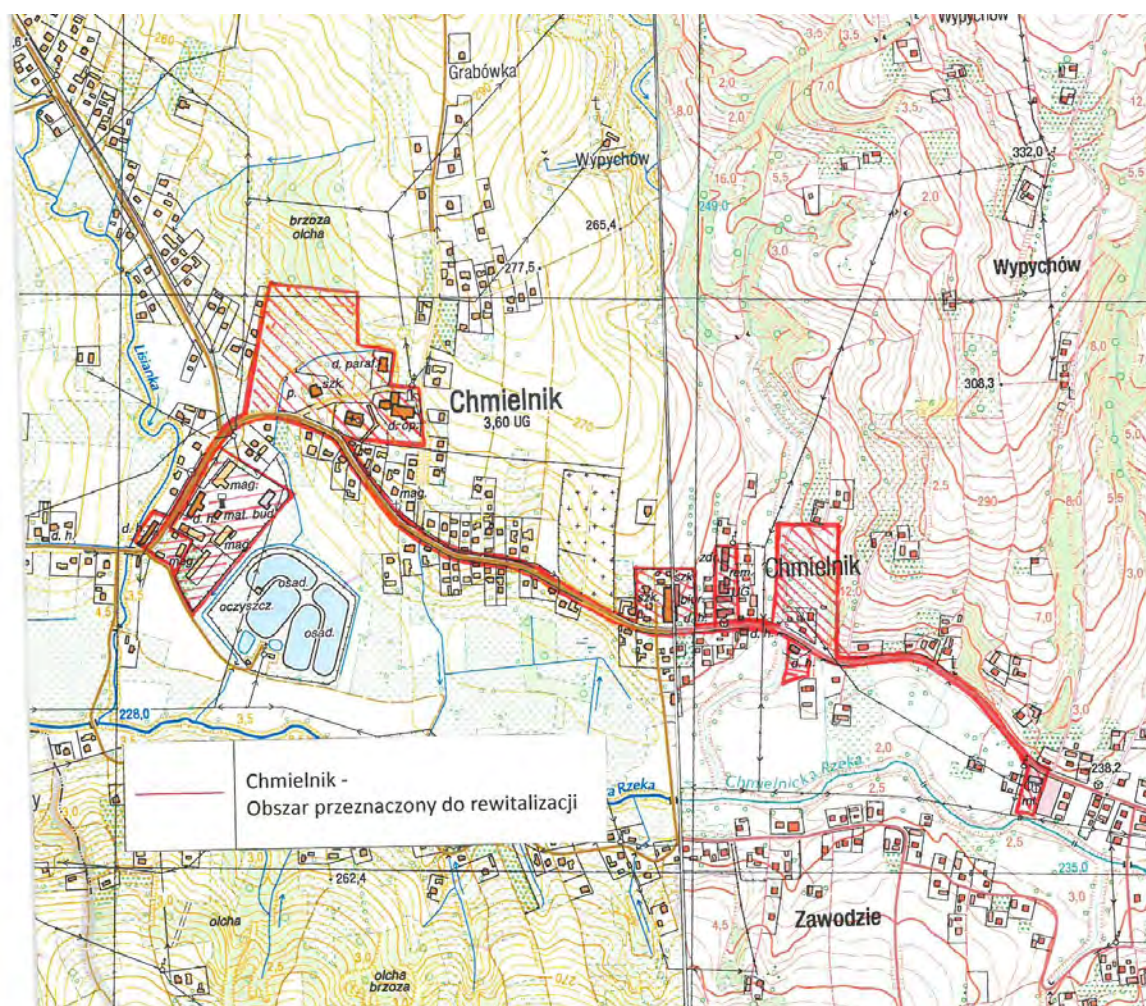
Gmina Chmielnik należy do tych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, na terenie których przyjęte wskaźniki delimitacji tylko w niewielkim stopniu wskazują na występowanie zjawisk kryzysowych. Jednocześnie podwyższone wartości wskaźników odnotowano w przypadku dwóch, peryferyjnie położonych sołectw gminy, a mianowicie Zabratówki i Borówek.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Chmielnik zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

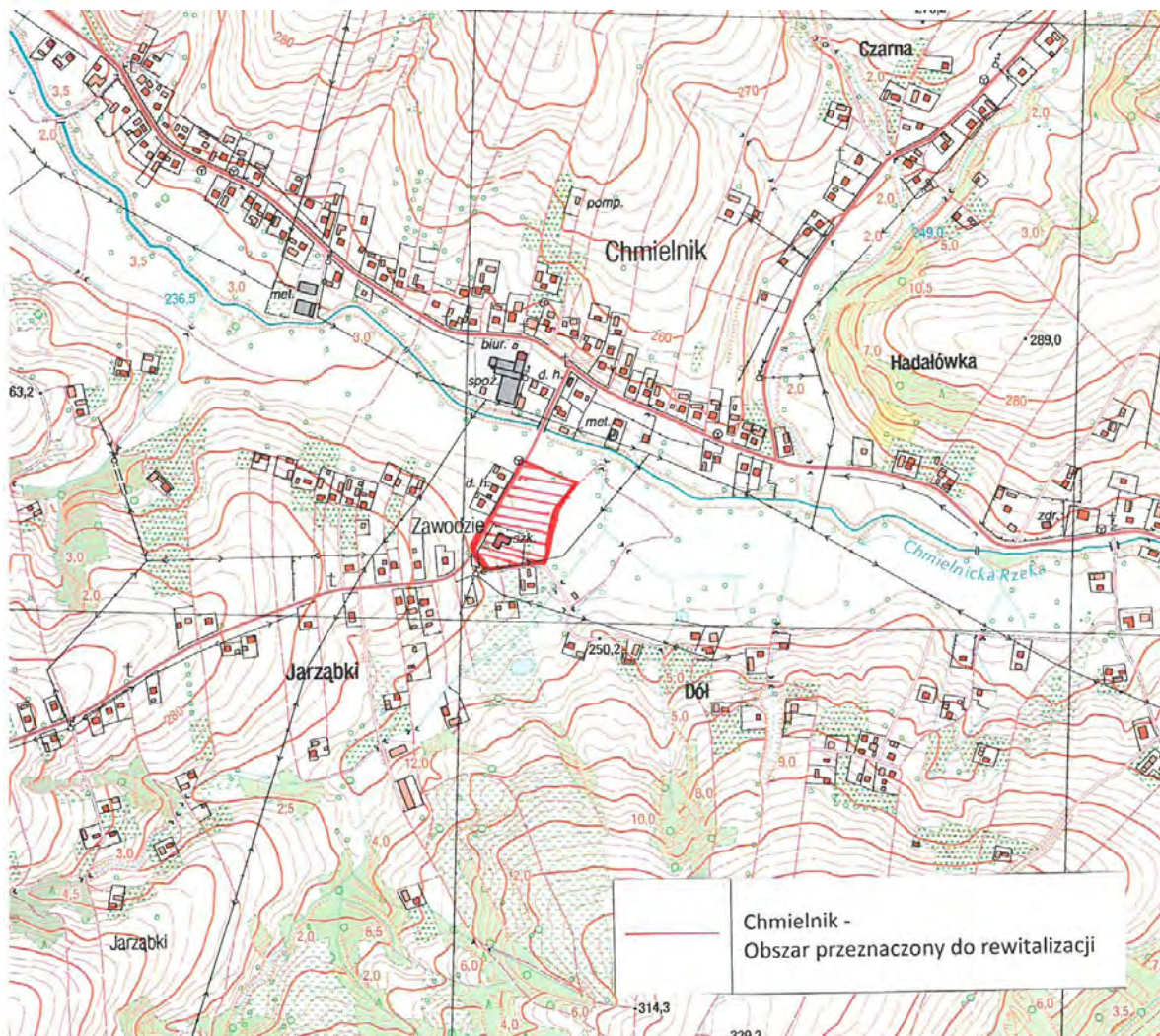

Chmielnik

Pierwszy z obszarów wymagających podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym, w granicach miejscowości Chmielnik, obejmuje tereny użyteczności publicznej, tereny przemysłowe oraz tereny parafialne położone wzdłuż centralnie usytuowanej drogi powiatowej nr 1400R (Kielnarowa – Chmielnik – Zabratówka) (Rysunek 73). Drugim obszarem zdegradowanym w przypadku tego sołectwa jest budynek Szkoły Podstawowej nr 3 wraz z otaczającym go terenem (Rysunek 74). W granicach pierwszego z wymienionych wyżej obszarów znajduje się wymagający gruntownej modernizacji oraz nie spełniający obecnie swoich funkcji budynek domu ludowego. Po odnowieniu i odpowiednim przystosowaniu w budynku tym swoją działalność będzie mogła rozwijać świetlica socjoterapeutyczna, a także amatorskie zespoły artystyczne. Jednocześnie na obszarze tym znajduje się szkoła publiczna i kompleks sportowy, wokół których istnieje pilna potrzeba rewitalizacji przestrzeni publicznej (tj. odnowienie boiska, budowa elementów małej architektury, budowa parkingów, wykonanie oświetlenia oraz instalacja systemu monitoringu). Ponadto w granicach analizowanego obszaru zlokalizowane są obiekty byłego kółka rolniczego, gminnej spółdzielni, budynek młyna i obiekty zakładu produkującego materiały budowlane. Najbardziej zdegradowanym obszarem przemysłowym jest teren dawnego kółka rolniczego, który obecnie jest wykorzystywany jako baza komunalna. Teren ten wymaga kompleksowej modernizacji i dostosowania do nowych potrzeb. Rewitalizacji wymagają również tereny przykościelne (tj. tereny zielone, ogrody oraz boisko sportowe). Podjęcia działań naprawczych wymaga także pas drogi powiatowej łączący wszystkie wymienione powyżej obiekty. W tym zakresie niezbędna jest modernizacja istniejącej infrastruktury oraz połączenie między sobą wszystkich opisanych wyżej obiektów (centrów). Obszary zdegradowane w granicach sołectwa Chmielnik zajmują łączną powierzchnię około 12,0 ha (z tego około 10,5 ha przypada na teren wzdłuż drogi powiatowej, łączącej Kielnarową z Zabratówką).

Rysunek 73. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Chmielnik (część 1)

Rysunek 74. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Chmielnik (część 2)

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Chmielnik realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Chmielnik, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

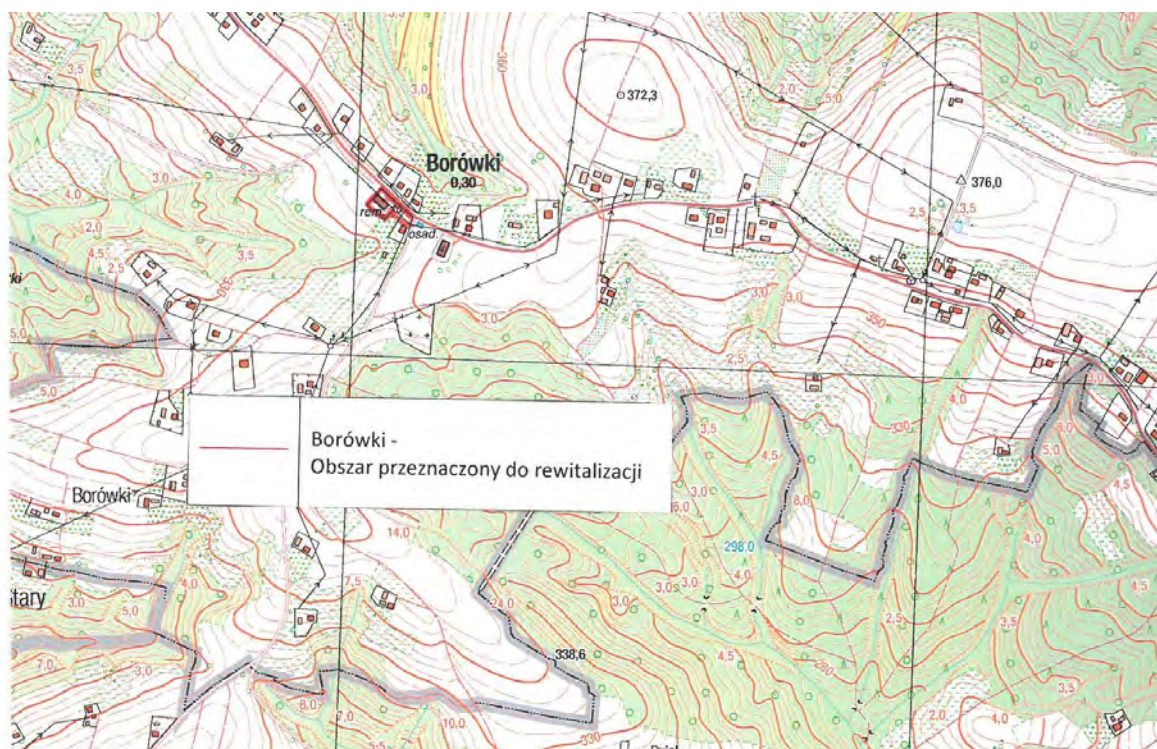
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Chmielnik w efekcie przyczyni się do: poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, poprawy dostępności oraz jakości infrastruktury społecznej, a także dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (np. kulturalnych) w miejscowości i gminie.

Borówki

Sołectwo Borówki zalicza się do miejscowości o zauważalnie wyższych wartościach analizowanych wskaźników. Obszar rekomendowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych, w przypadku tej wsi, obejmuje niewielki teren po dawnej remizie strażackiej, zajmujący powierzchnię około 0,25 ha (Rysunek 75). Budynek dawnej remizy pełni obecnie funkcję Domu Ludowego, w którym siedzibę mają Ochotnicza Straż Pożarna oraz filia biblioteki publicznej. Ponadto w budynku tym swoją działalność prowadzi Koło Gospodyń Wiejskich. Teren odznacza się dobrą dostępnością komunikacyjną, bowiem położony jest bezpośrednio przy drodze powiatowej (tj. głównej drodze przebiegającej przez miejscowość). Sam budynek nie jest w pełni wykorzystywany i dysponuje wolnymi pomieszczeniami na poddaszu. Jednocześnie teren wokół obiektu na chwilę obecną nie jest zbyt atrakcyjny, przez co pomijany jest przez turystów korzystających z biegnącej obok trasy rowerowej.

We wsi Borówki znajduje się Dom Ludowy, którego znaczna część została dotychczas wyremontowana. Niemniej jednak podjęcia działań modernizacyjnych wymaga poddasze tego obiektu. Pomieszczenia na poddaszu budynku są zdewastowane i wymagają działań modernizacyjnych. Po modernizacji, a także odpowiedniej adaptacji na poddaszu budynku planuje się utworzenie Klubu Seniora. Ośrodek ten będzie kompleksowo odpowiadał na potrzeby grupy docelowej poprzez stworzenie możliwości prowadzenia działalności: kulturalnej, edukacyjnej sportowej i wypoczynkowej.

Rysunek 75. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Borówki

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Borówki realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Chmielnik, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

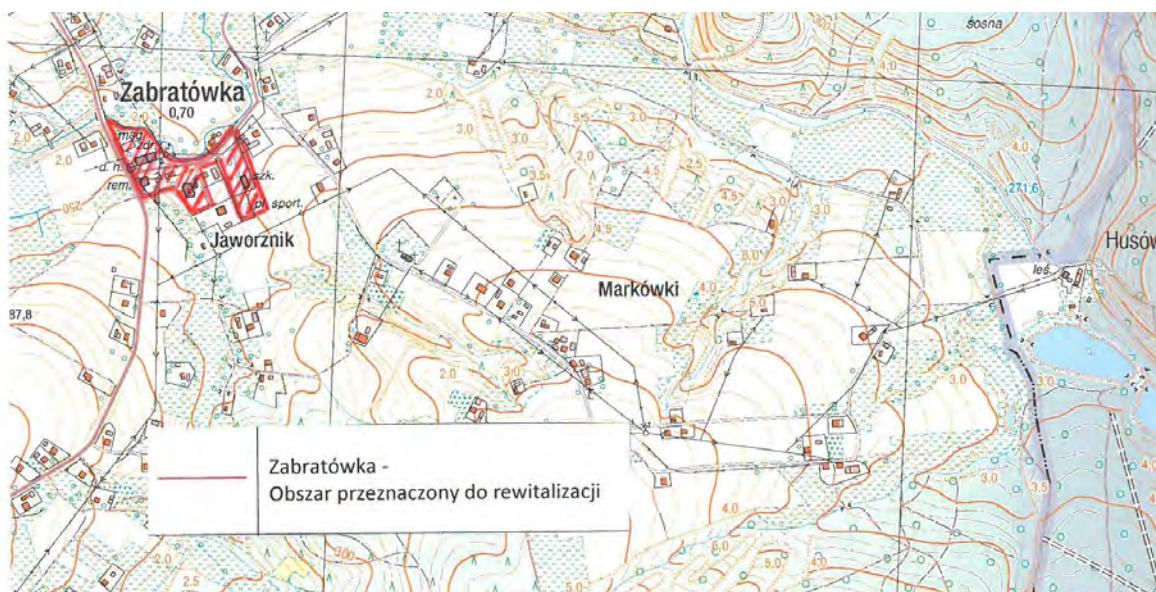
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Borówki w efekcie przyczyni się do: poprawy dostępności oraz jakości usług społeczno-kulturalnych dla osób starszych, jak również poprawy poziomu i jakości życia osób starszych w miejscowości i gminie.

Zabratówka

Sołectwo Zabratówka należy do miejsc rekomendowanych do podjęcia działań rewitalizacyjnych w pierwszej kolejności. Obszar przyszłych działań obejmuje teren o powierzchni około 3,5 ha, położony w centrum tej wsi (Rysunek 76). Najbardziej zdekapitalizowanym obiektem jest budynek remizy strażackiej, w którym znajduje się nieczynne od lat kino. Budynek wymaga gruntownej modernizacji, rozbudowy oraz przystosowania go do pełnienia funkcji kulturalnych, edukacyjnych i sportowych. Dzięki procesowi rewitalizacji obiekt ten ma szansę stać się centrum o charakterze użyteczności publicznej, gdzie swoje miejsce znalazłyby liczne organizacje społeczne i sportowe oraz grupy nieformalne (m.in. zespoły muzyczne itp.). Odnowienia i zagospodarowania wymaga również teren wokół budynku remizy (budowa elementów małej architektury i miejsc postojowych, wykonanie oświetlenia oraz instalacja systemu monitoringu). Drugim obiektem wymagającym podjęcia interwencji jest zdewastowany kompleks sportowo-rekreacyjny wokół szkoły podstawowej. Teren ten wymaga przystosowania od uprawiania sportu przez mieszkańców (odnowa płyty boiska, budowa boiska ze sztuczną nawierzchnią, budowa miejsc postojowych, wykonanie oświetlenia i montaż systemu monitoringu). Trzecim zdekapitalizowanym obiektem jest teren (ogrody) wokół kościoła parafialnego. Obszar ten wymaga przekształcenia i zagospodarowania (wykonanie alejek spacerowych, budowa elementów małej architektury, wykonanie oświetlenia oraz montaż systemu monitoringu). Podjęcia działań naprawczych wymaga również ciąg komunikacyjny łączący powyższe obiekty (konieczność modernizacji oświetlenia). Ostatnim z obiektów zdegradowanych, wymagających wsparcia w ramach procesu rewitalizacji, jest teren byłego kółka rolniczego.

Najważniejszym przedsięwzięciem realizowanym w ramach rewitalizacji będzie utworzenie Klubu Seniora w budynku remizy strażackiej. Ośrodek ten będzie kompleksowo odpowiadał na potrzeby grupy docelowej poprzez stworzenie możliwości prowadzenia działalności: kulturalnej, edukacyjnej sportowej i wypoczynkowej.

Rysunek 76. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Zabratówka

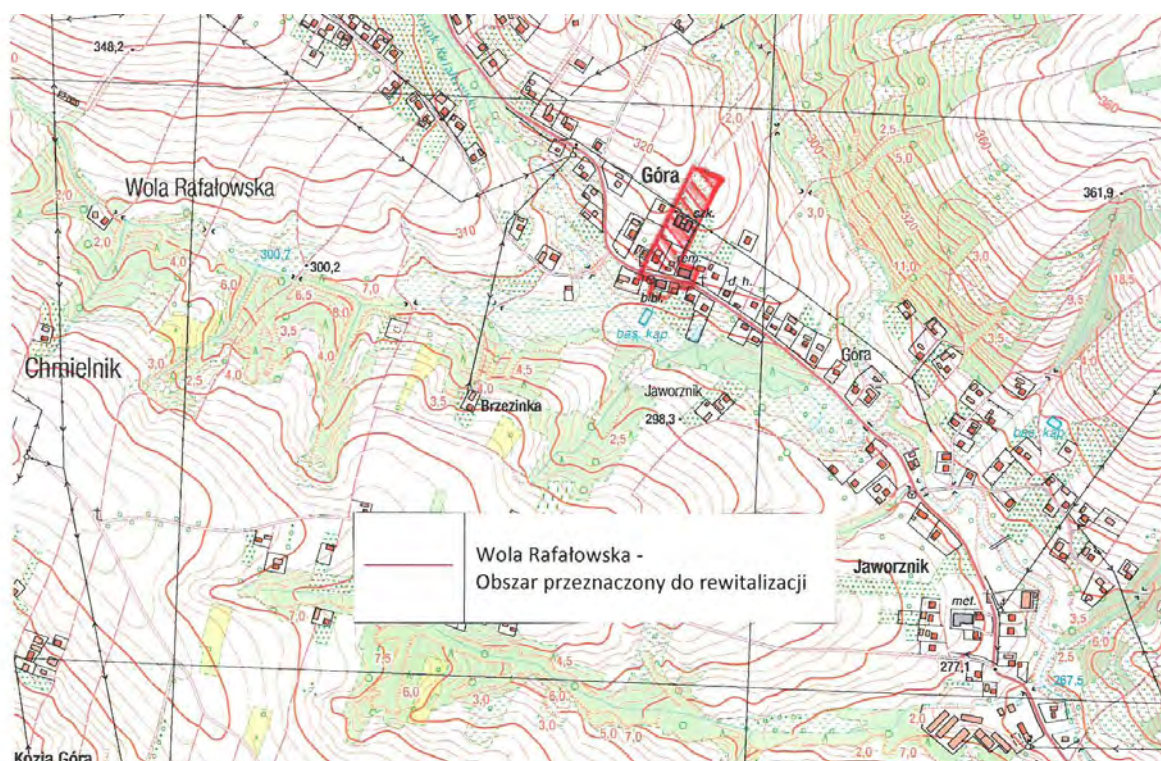
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Zabratówka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Chmielnik, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Zabratówka w efekcie przyczyni się do: poprawy dostępności oraz jakości infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, poprawy dostępności oraz jakości usług społeczno-kulturalnych dla osób starszych, a także poprawy poziomu i jakości życia osób starszych w miejscowości i gminie.

Wola Rafałowska

Sołectwo Wola Rafałowska charakteryzuje się umiarkowanymi wartościami wskaźników przyjętych w procesie delimitacji. Pierwszy z obszarów przeznaczonych do działań rewitalizacyjnych w granicach wsi obejmuje zwarty teren szkolny oraz otoczenie Domu Ludowego i remizy Ochotniczej Straży Pożarnej. Powierzchnia tego terenu wynosi około 1,5 ha (Rysunek 77). Przestrzeń wokół tych blisko siebie położonych obiektów, pełniących ważne funkcje społeczne, nie jest ze sobą bezpiecznie połączona komunikacyjnie. Teren szkoły jest trudno dostępny ze względu na niewielką liczbę miejsc parkingowych. Z kolei boisko szkolne, choć ogólnodostępne, nie może być intensywnie użytkowane w godzinach wieczornych z uwagi na brak oświetlenia. Ponadto wszystkie obiekty (tj. szkoła, Dom Ludowy i remiza) cechują się niską wydajnością energetyczną (brak rozwiązań energooszczędnych). Budynek remizy, poza garażem Ochotniczej Straży Pożarnej, jest na chwilę obecną użytkowany sporadycznie ze względu na jego techniczne niedostosowanie do obecnych wymagań i standardów. W związku z powyższym rewitalizacja tego obszaru jest przedsięwzięciem nieodzownym, tak aby różnego rodzaju inicjatywy społeczne nie były ograniczane i eliminowane z uwagi na brak odpowiedniego miejsca do ich realizacji. Drugim obszarem w Woli Rafałowskiej, który powinien zostać poddany rewitalizacji, jest teren wokół kościoła zajmujący około 3,0 ha powierzchni. Na obszarze tym znajdują się niewykorzystywane obecnie budynki starej plebanii i stodoły, które po odpowiedniej modernizacji oraz adaptacji mogłyby służyć integracji społecznej, jak również realizacji różnorodnych działań na rzecz kultury i zachowania lokalnych tradycji.

Rysunek 77. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Wola Rafałowska

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym we wsi Wola Rafałowska realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Chmielnik, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

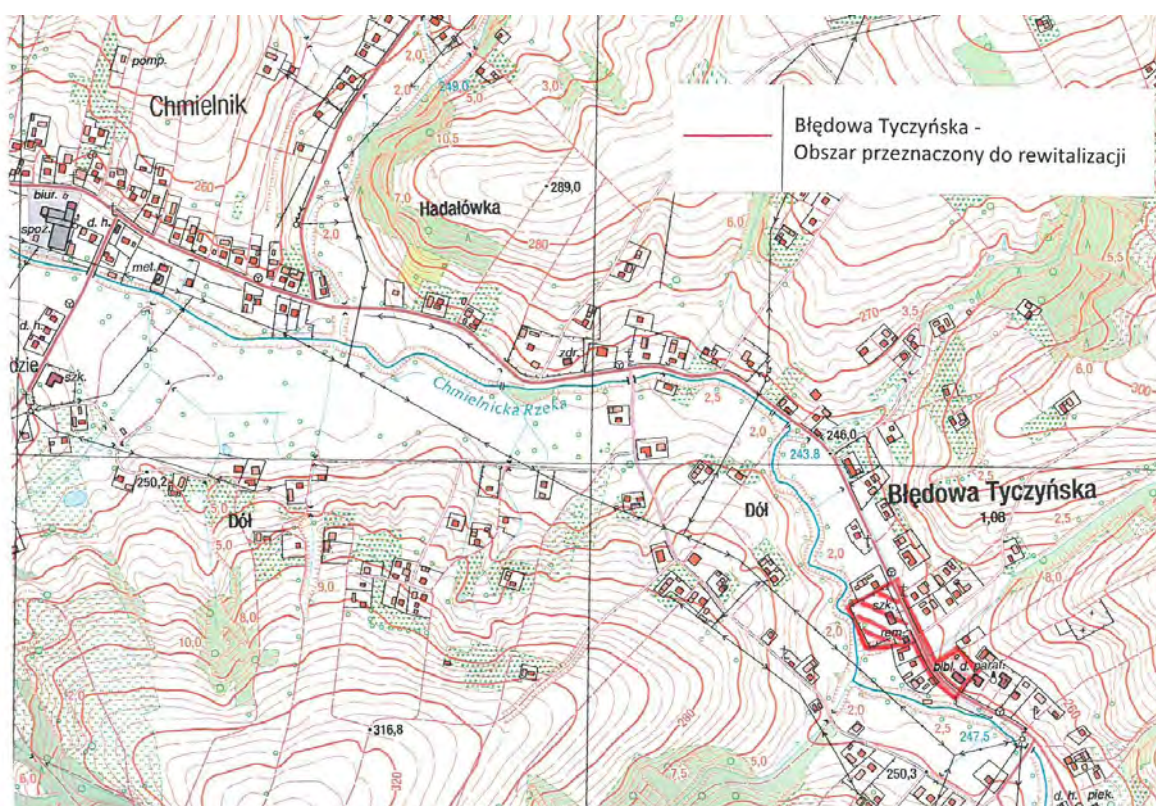
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Wola Rafałowska w efekcie przyczynią się do: poprawy dostępności i jakości infrastruktury społecznej oraz dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w miejscowości i gminie.

Błędowa Tyczyńska

Miejscowość Błędowa Tyczyńska należy do grupy sołectw o umiarkowanych wartościach przyjętych wskaźników delimitacji. Obszar wymagający działań rewitalizacyjnych położony jest w centrum wsi i zajmuje powierzchnię około 1,3 ha (Rysunek 78). Na terenie tym znajdują się m.in. boisko sportowe ze zniszczoną i nieodnawianą jak dotąd nawierzchnią, niedoposażony plac zabaw, a także budynek Domu Ludowego, w którym funkcjonują filia biblioteki publicznej i przedszkole. Obiekt Domu Ludowego wykorzystywany jest także przez Koło Gospodyń Wiejskich. Istotną kwestią dla tego terenu będzie podniesienie poziomu bezpieczeństwa. Drugim z budynków wymagających podjęcia interwencji jest tzw. „stara szkoła”, która po opuszczeniu przez obecnego użytkownika będzie obiektem niewykorzystywanym oraz wymagającym adaptacji. Celem działań rewitalizacyjnych na tym obszarze będzie jego doprowadzenie do stanu umożliwiającego pełnienie różnego rodzaju funkcji społecznych (sportowych, rekreacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych). W związku z powyższym działania rewitalizacyjne na rozpatrywanym obszarze przyczynią się do stworzenia szerszych możliwości zaspokajania potrzeb miejscowej społeczności. Jednocześnie działania te sprawiają, że ten obszar będzie częściej i chętniej wykorzystywany, m.in. jako miejsce różnorodnych imprez oraz wydarzeń sportowych i kulturalnych.

Rysunek 78. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Błędowa Tyczyńska

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Błędowa Tyczyńska realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na tym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Chmielnik, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Błędowa Tyczyńska w efekcie przyczynią się do: poprawy istniejącego stanu zagospodarowania oraz jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i gminie, zwiększenia dostępności mieszkań socjalnych oraz poprawy warunków mieszkaniowych najuboższych mieszkańców gminy.

Gmina Czarna¹⁵

Gmina wiejska Czarna zlokalizowana jest w powiecie łańcuckim, w północno-wschodniej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy wynosiła 78,1 km² oraz zamieszkiwało ją 11 335 ludzi, co dawało gęstość zaludnienia na poziomie 145 os./ km². Gmina Czarna dzieli się na 8 sołectw: Czarna, Dąbrówki, Krzemienica, Medynia Głogowska, Medynia Łańcucka, Pogwizdów, Wola Mała oraz Zalesie. Kwestia transportu kołowego w gminie Czarna to przede wszystkim: droga krajowa nr 94 (E40), droga krajowa 19 (E371), droga wojewódzka nr 877 (Naklik – Szklary) i droga wojewódzka nr 881 (Sokołów Małopolski – Żurawica) oraz pozostałe drogi lokalne. Przez teren gminy przebiega budowana autostrada A4 (na obszarze gminy, w miejscowości Wola Mała planowany jest węzeł autostradowy). W południowej części gminy, w sołectwie Krzemienica znajduje się przystanek kolejowy przy linii nr 91 (E30) Kraków Główny – Medyka. Natomiast komunikację zbiorową z Rzeszowem (przez gminę Trzebowniko) zapewniają linie 202, 221, 234 realizowane przez Związek Gmin Podkarpacka Komunikacja Samochodowa. Tereny chronione w tej gminie stanowią ledwie minimalny udział w jej ogólnej powierzchni (0,1%) – kilka użytków ekologicznych i pomników przyrody. Planowanie przestrzenne w gminie Czarna wyrażone w postaci pokrycia powierzchni miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 3,0%, co jest wynikiem bardzo niskim na tle innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy znajdują się 3 potoki: Glemieniec, Medynka i Pogwizdówka oraz rzeka Wiśłok i starorzecze Wiśłoka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Czarna miernik ten wynosi 720 przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców, jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest przeciętny w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 10 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Czarna jest przeciętny.

Infrastruktura komunalna na terenie gminy Czarna jest na relatywnie wysokim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 94,0% ogółu mieszkańców gminy (wynik wysoki), kanalizacji 90,1% (bardzo wysoki), oczyszczalni ścieków 96,0% (wysoki). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (7) oraz gimnazjach (7). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga wysoki wskaźnik, tj. 86,0% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewniają 4 przychodnie, 3 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na przeciętnym poziomie (4 701 woluminów na 1000 mieszkańców). Wskaźnik czytelnictwa jest bardzo niski (161 czytelników na 1000 osób). W gminie Czarna funkcjonuje: 1 gminny ośrodek kultury wraz z 7 filiami (po jednej w każdej z miejscowości gminy, nie licząc sołectwa Pogwizdów), 1 biblioteka publiczna i 5 filii bibliotecznych. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był bardzo niski (850). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na niskim poziomie (10 członków na 1000 osób). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 31 członków na 1000 mieszkańców, co było wskaźnikiem wysokim. Sport w gminie Czarna zorganizowany jest w 8 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był przeciętny i wynosił 21 członków na 1000 ludności. Dodatkowo notuje się przeciętny wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 21 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Zabytkowe obiekty dziedzictwa kulturowego architektury drewnianej w gminie Czarna skoncentrowane są w trzech sołectwach. W Dąbrówkach mieści się zespół budynków Dyrekcji Lasów Ordynacji łańcuckiej z drugiej połowy XIX wieku (drewniany budynek główny, drewniana adiunktówka obecnie dom mieszkalny, drewniana suszarnia nasion). Natomiast w Krzemienicy zlokalizowane są obiekty sakralne w ramach zespołu kościoła p.w. św. Jakuba Apostoła (drewniany kościół z około 1730 roku, drewniana dzwonnica z XVIII wieku, drewniana kostnica z XIX wieku i ogrodzenie ze schodkami na teren cmentarza) oraz starego cmentarza rzymsko-katolickiego z połowy XIX wieku. Z kolei w Medyni Głogowskiej znajduje się kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP z lat 1959 – 1960.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Czarna ogólnie kształtują się na niskim poziomie: 272 mieszkania przypadają na 1000 osób (wynik bardzo niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 96,6 m² (przeciętny), a na osobę przypada 24,9 m² (najniższy w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego). Kolejny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 94,4% (wynik przeciętny), łazienka 83,5% (niski), centralne ogrzewanie 70,7% (niski). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 3,0 i jest uważany za bardzo niski w całym Rzeszowskim Obszarze

¹⁵ Gmina Czarna wystąpiła z wnioskiem do Głównego Urzędu Statystycznego o aktualizację danych statystycznych. W niniejszej diagnozie dla gminy uwzględnione zostały dane według stanu faktycznego na koniec 2013 roku.

Funkcjonalnym. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Czarna są bardzo niekorzystne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 14,2 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób pozostających bez zatrudnienia osiąga wartość 46,7% (niska). W gminie Czarna funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Ze świadczeń pomocy społecznej korzysta 9,4% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze niekorzystnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 9,9 i jest zjawiskiem korzystnym w dłuższej perspektywie czasowej. Struktura ludności gminy Czarna według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 20,7% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 63,4% (wzrost), ludność w wieku poprodukcyjnym 15,9% (wzrost). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 76,9 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrost).

Aktywność obywatelska wśród mieszkańców gminy Czarna w 2013 roku była niska ze względu na małą liczbę organizacji społecznych przypadającą na każde 10 000 mieszkańców (23 na 10 tysięcy ludności).

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Czarna jest wyrażone za pomocą wskaźnika, informującego o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 2 869,4 PLN, co jest wynikiem wysokim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

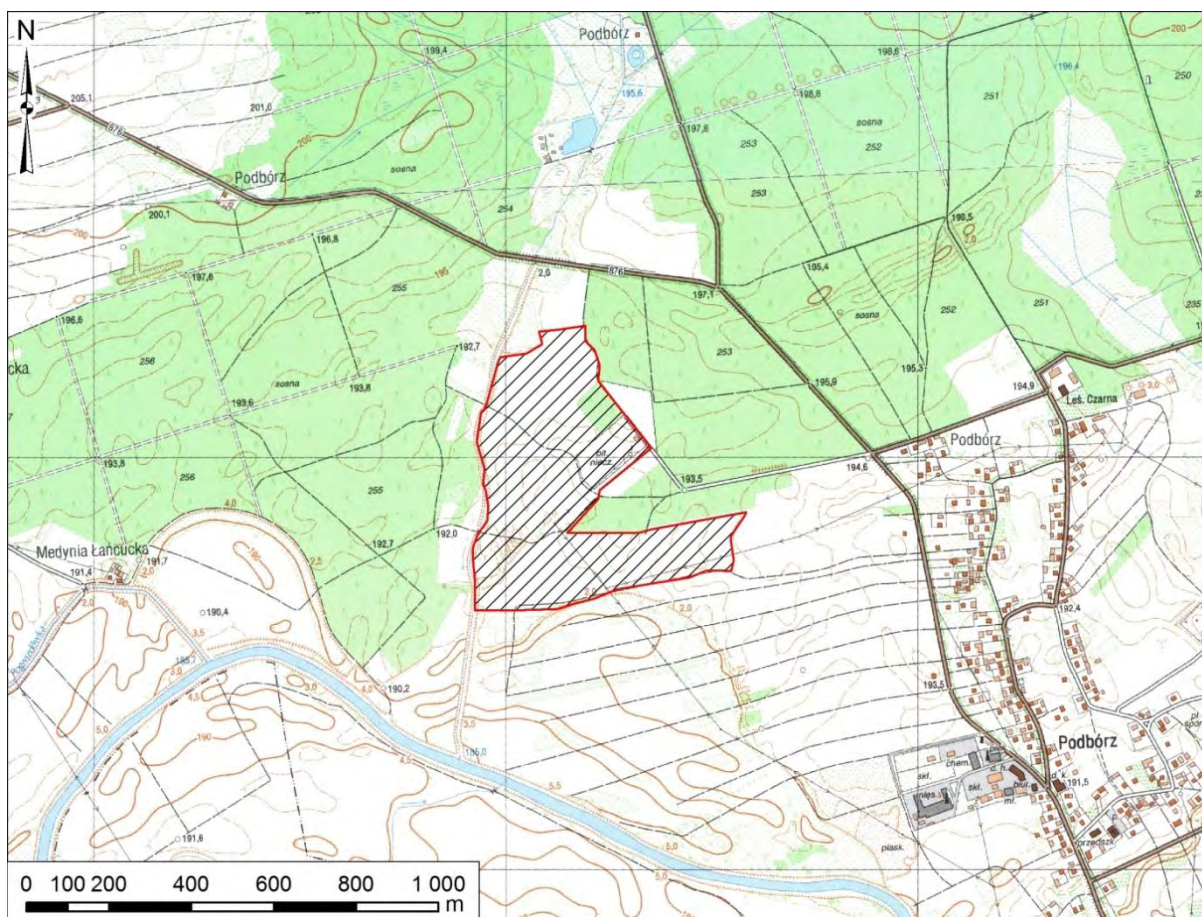
Gmina Czarna na tle całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego cechuje się wyraźnym nasileniem zjawisk problemowych. W związku z powyższym działania o charakterze rewitalizacyjnym powinny być realizowane na terenie wszystkich sołectw gminy.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Czarna zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Czarna

W samym sołectwie Czarna znajduje się, położony w dolinie Wiśłoka kompleks poeksploatacyjnych zbiorników wodnych, który wraz z bezpośrednim otoczeniem zajmuje powierzchnię około 23,0 ha (Rysunek 79). Ponadto na obszarze tym znajduje się nieczynne składowisko odpadów szpitalnych. Rekultywacja terenu w połączeniu z jego zagospodarowaniem na cele rekreacyjne będzie stanowić zatem projekt o charakterze zintegrowanym, łączący kwestie środowiskowe z rozwojem infrastruktury turystycznej o znaczeniu ponadlokalnym.

Rysunek 79. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Czarna

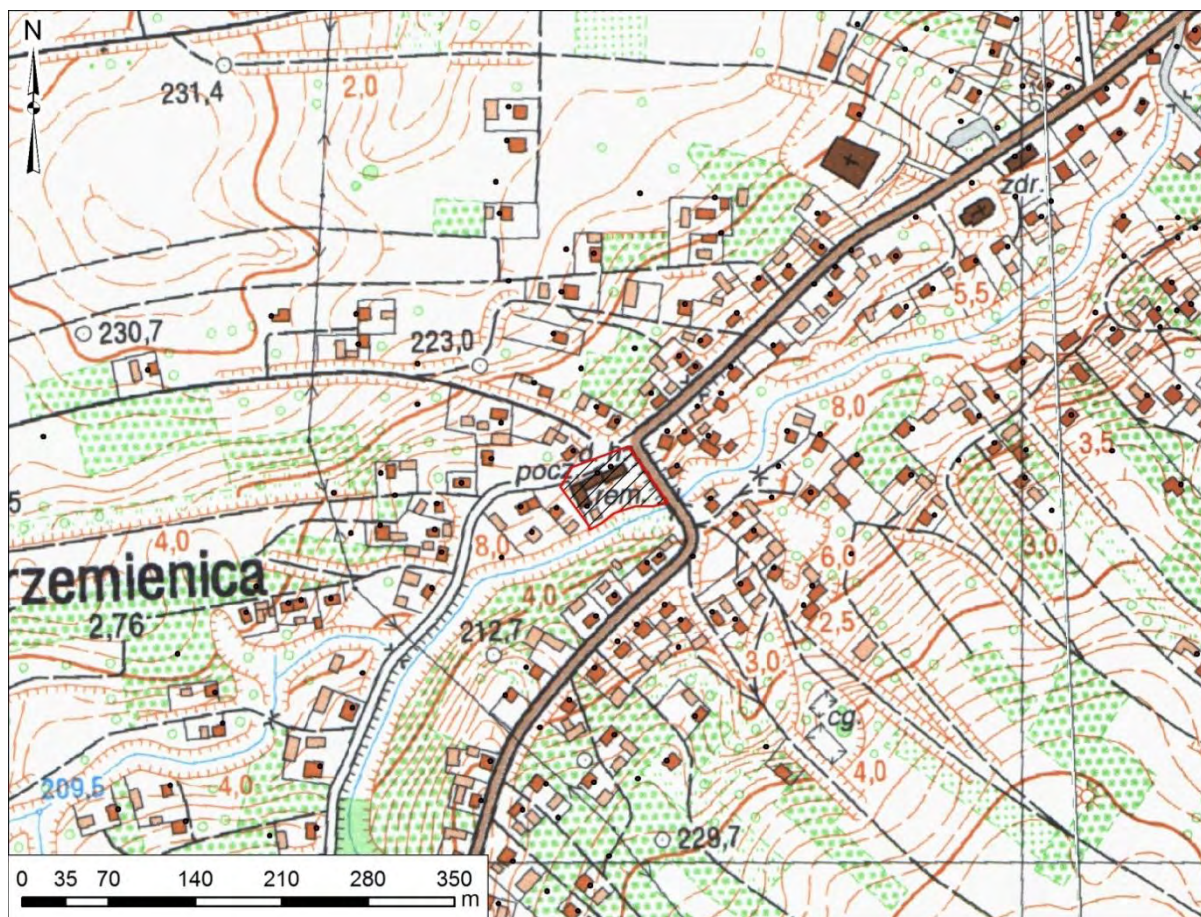
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Czarna realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Czarna, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Czarna w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców poprzez poprawę dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

Krzemienica

Obszar rewitalizacji zidentyfikowany w sołectwie Krzemienica obejmuje budynki użyteczności publicznej, w tym remizę, ośrodek kultury i placówkę handlową (Rysunek 80). Budynki te wymagają działań modernizacyjnych i częściowej rozbudowy. Teren proponowany do rewitalizacji położony jest w centrum miejscowości i obejmuje powierzchnię około 0,2 ha.

Rysunek 80. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Krzemienica

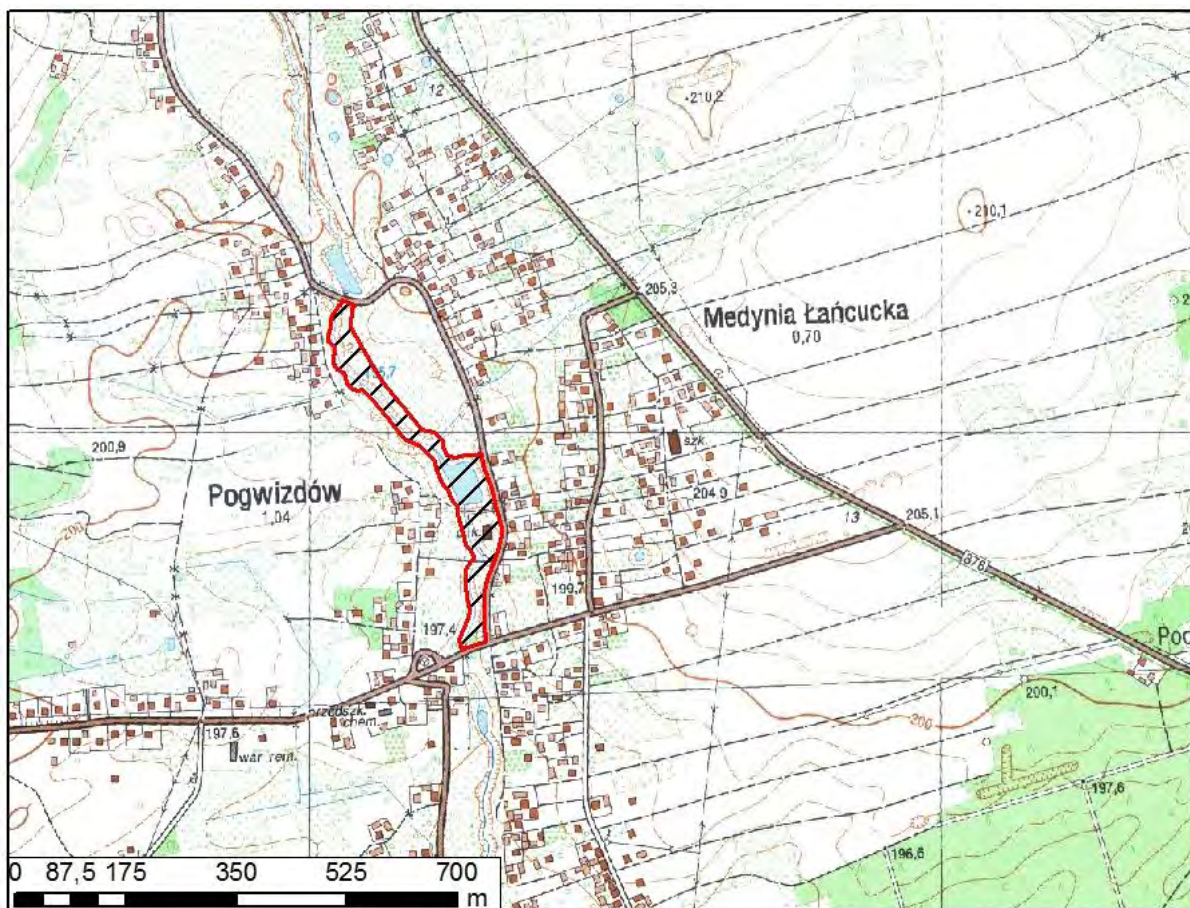
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Krzemienica realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Czarna, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Krzemienica w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości funkcjonowania lokalnego ośrodka kultury w zakresie działalności społeczno-kulturalnej oraz animacyjnej na rzecz miejscowej społeczności.

Medynia Łańcucka

Obszar proponowany do działań rewitalizacyjnych w sołectwie Medynia Łańcucka obejmuje niezamieszkały teren, o powierzchni około 2,3 ha, zlokalizowany w centrum miejscowości (Rysunek 81). Obszar ten wymaga wsparcia w zakresie rozbudowy istniejącego terenu rekreacyjnego, położonego w dolinie strumienia. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych może korzystnie wpłynąć na wzrost ruchu turystycznego, jak i poziom życia mieszkańców.

Rysunek 81. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Medynia Łańcucka

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym miejscowości Medynia Łańcucka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Czarna, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Medynia Łańcucka w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców, poprzez polepszenie jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

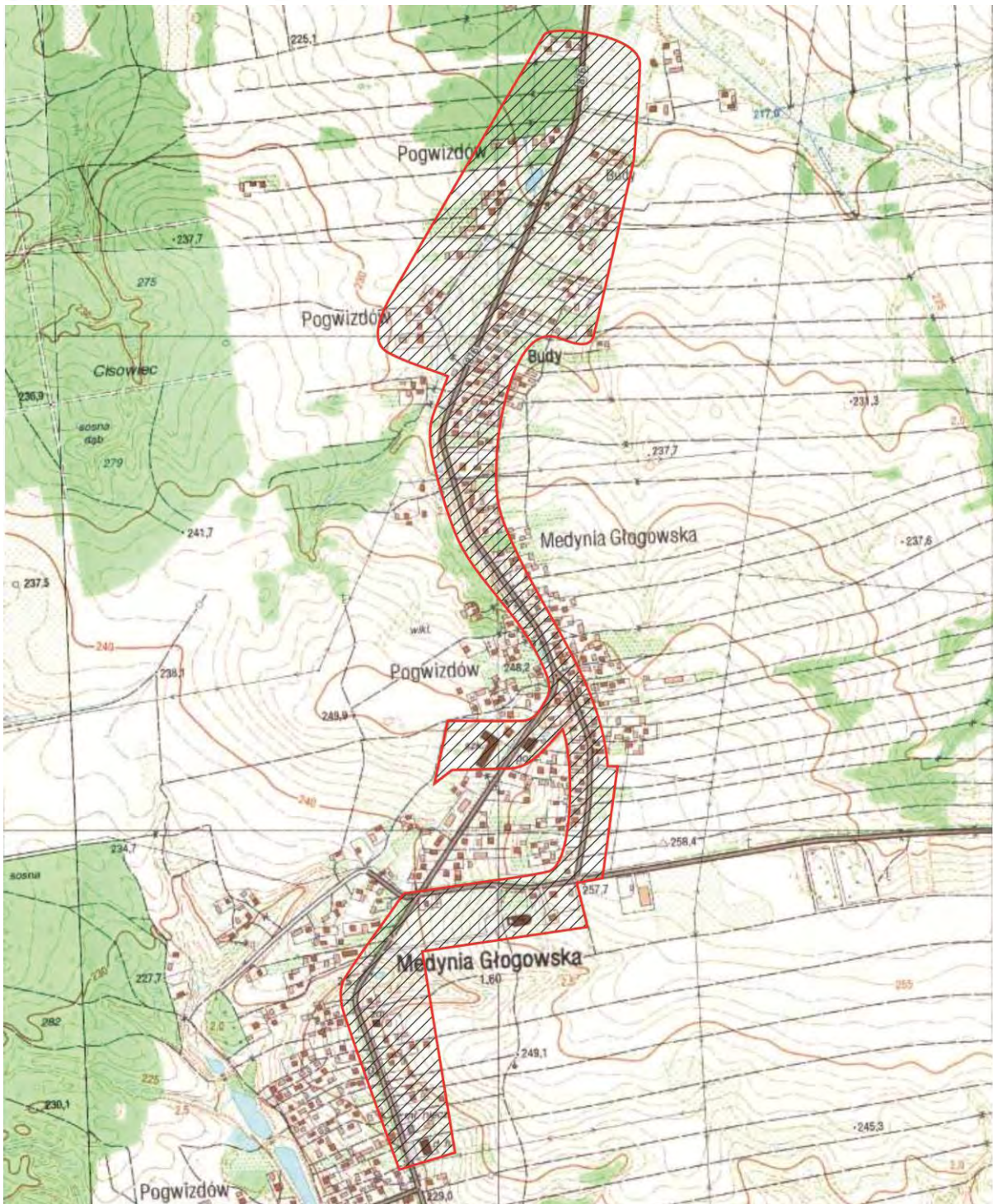

Medynia Głogowska

Medynia Głogowska należy do tych sołectw gminy Czarna, które w największym stopniu borykają się z różnego rodzaju zjawiskami problemowymi. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż z punktu widzenia całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, wieś ta pełni istotną rolę w zakresie zarówno materialnego, jak i niematerialnego dziedzictwa kulturowego związanego z tradycyjną działalnością rękodzielniczą. Teren przeznaczony do wsparcia w ramach rewitalizacji obejmuje powierzchnię około 4,0 ha oraz kilkanaście domów mieszkalnych, z których część stanowią zabudowania tradycyjnych warsztatów garncarskich (Rysunek 82). Po stosownej modernizacji i adaptacji, obiekty te mogą stanowić rozwinięcie oferty centrum garncarstwa, zlokalizowanego w odległości kilkuset metrów. Jednocześnie uzupełnieniem działań dotyczących rewitalizacji ulicy warsztatów garncarskich będzie wzbogacenie infrastruktury turystycznej o punkt widokowy, na którego potrzeby zaadaptowana zostanie wieża pobliskiego kościoła. Powyższy projekt, poprzez wzmocnienie ośrodka będącego atrakcją turystyczną o znaczeniu ponadlokalnym, stanowić będą uzupełnienie dotychczasowego kierunku przekształceń sołectwa. Równocześnie działania te przyczynią się do aktywizacji lokalnej gospodarki oraz samych mieszkańców. Ponadto w ramach działań rewitalizacyjnych na terenie sołectwa planowana jest termomodernizacja budynku sali gimnastycznej przy Zespole Szkół w Medyni Głogowskiej.

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym miejscowości Medynia Głogowska realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Czarna, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Medynia Głogowska w efekcie przyczyni się do polepszenia dostępności i jakości usług sportowo-rekreacyjnych w sołectwie i gminie, a także dalszego rozwoju Ośrodka Garncarskiego, a co za tym idzie poprawy dostępności i jakości usług edukacyjno-kulturalnych i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturalnego tej wsi.

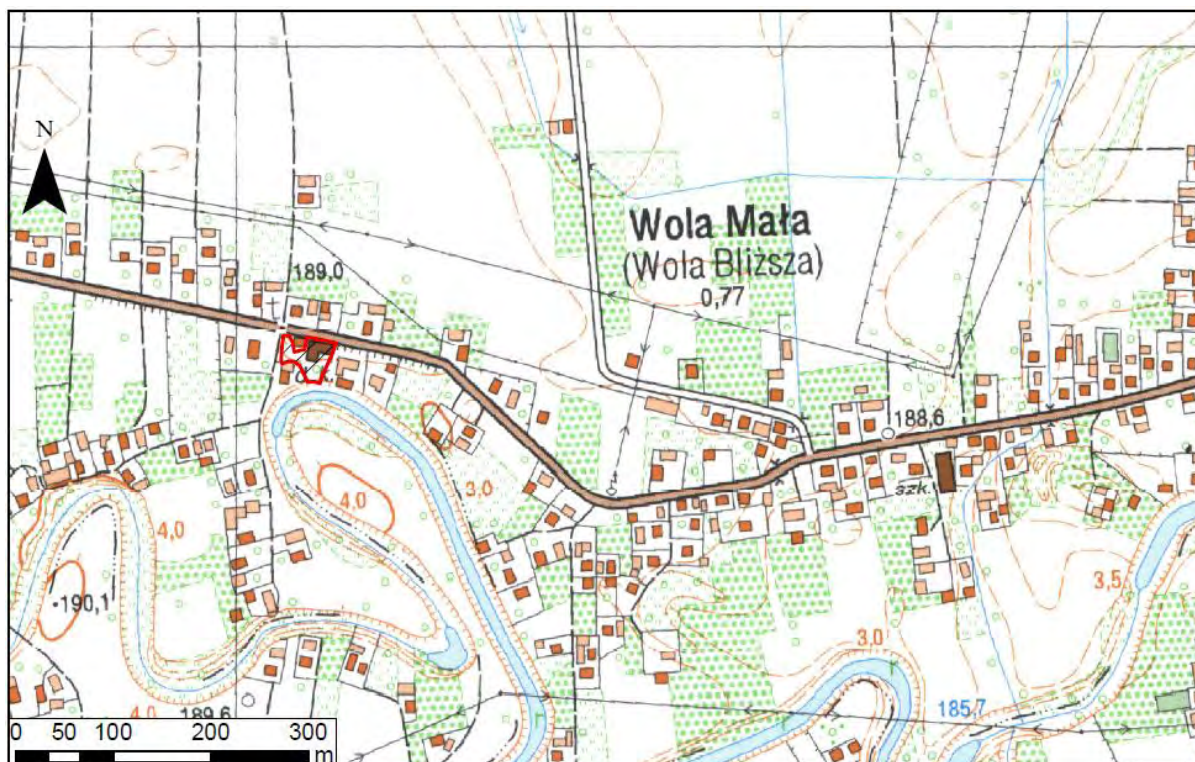
Rysunek 82. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Medynia Głogowska

Wola Mała

Obszar rekomendowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych na terenie sołectwa Wola Mała obejmuje obiekt ośrodka kultury (o powierzchni zabudowy równej 375 m²) wraz z otaczającą go przestrzenią. Budynek ten po odpowiedniej modernizacji oraz adaptacji zostanie dostosowany do pełnienia funkcji domu dziennego pobytu dla osób starszych.

Rysunek 83. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Wola Mała

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Wola Mała realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Czarna, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Wola Mała w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności oraz jakości usług społecznych w zakresie opieki nad osobami starszymi, a co za tym idzie poprawy warunków życia osób w podeszłym wieku zamieszkujących na terenie gminy.

Gmina Czudec

Gmina wiejska Czudec położona jest w powiecie strzyżowskim w południowo-zachodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku gmina zajmowała obszar 84,7 km² i była zamieszkiwana przez 11 721 osób, a zagęszczenie ludności wynosiło 138 os./km². Gmina Czudec dzieli się na 8 sołectw: Babica, Czudec, Nowa Wieś, Przedmieście Czudeckie, Pstrągowa, Pstrągowa Wola, Wyżne, Zaborów. Przez wschodni kraniec gminy (sołectwa Babica i Wyżne) przebiega droga krajowa nr 19 (E371). Z kolei przez centrum gminy przebiega droga wojewódzka nr 988 (Babica – Warzyce). Ponadto na terenie tego samorządu znajduje się linia kolejowa nr 106 (Rzeszów – Jasło). Na jej przebiegu zlokalizowane są: stacja kolejowa Czudec, a także przystanki kolejowe: Babica, Babica Kolonia oraz Zaborów. Planowanie przestrzenne w gminie Czudec wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 17,4%, co jest wynikiem najwyższym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Czudec 62,6%, co daje najwyższy wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płyną rzeki Wisłok, Pstrągówka i Gwoźnica. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Czudec miernik ten wynosi 598 przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż ów wskaźnik jest bardzo niski w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 8 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Czudec jest niski.

Infrastruktura komunalna w gminie Czudec jest na relatywnie niskim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 45,3% ogółu mieszkańców gminy (wynik bardzo niski), kanalizacji 41,6% (najniższy), oczyszczalni ścieków 45,0% (najniższy). Edukacja w tej gminie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (7) i gimnazjach (2). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga bardzo niski wskaźnik, tj. 68,7% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia: 7 przychodni, 3 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na bardzo wysokim poziomie (6 421 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest wysoki (205 czytelników na 1000 osób). W gminie Czudec funkcjonuje: 1 ośrodek kultury, 1 biblioteka publiczna oraz 5 filii bibliotecznych. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był wysoki (1 314). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na najniższym poziomie (3 członków na 1000 ludności). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 13 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem niskim. Sport w gminie Czudec zorganizowany jest w 4 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był niski i wynosił 13 członków na 1000 osób. Dodatkowo notuje się niski wskaźnik ćwiczących w klubach sportowych (średnio 17 ćwiczących na 1000 mieszkańców).

Gmina Czudec jest bogata w zabytkowe obiekty dziedzictwa kulturowego, które są rozmieszczone na terenie 4 sołectw. W Babicy znajduje się zespół dworski z połowy XIX wieku (dwór i park). W sołectwie Czudec są to: układ urbanistyczny z zespołem budownictwa drewnianego, kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy z lat 1713 – 1734, cmentarz kościelny, ogrodzenie z 2 bramkami i stacjami Męki Pańskiej pochodzące z 1752 roku, budynek dworca kolejowego przy ul. Kolejowej 34 z lat 1889 – 1890, zespół dworski pochodzący z XVI-XVIII wieku (dwór, skarbiec, rządówka, stajnie, obora, park). W Nowej Wsi przy ul. Strumykowej mieści się zespół dworski z drugiej połowy XIX wieku (dwór, spichrz, park, drewniana kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena). Sołectwo Pstrągowa posiada zespół dworski z 1929 roku (dwór i ogród) oraz drewniany tartak wodny z pierwszej połowy XIX wieku, zaś w przysiółku Brzezie kaplicę p.w. św. Bartłomieja pochodzącą z roku 1878. Na terenie sołectwa Wyżne znajduje się zabytkowy budynek mieszkalno-gospodarczy nr 76 oraz drewniana kuźnia przy domu nr 20.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Czudec ogólnie kształtują się na niskim poziomie: 273 mieszkania przypadają na 1000 osób (wynik bardzo niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 92,6m² (przeciętny), a na osobę przypada 25,4 m² (niski). Kolejny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 90,5% (wynik niski), łazienka 82,8% (niski), centralne ogrzewanie 66,0% (bardzo niski). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 3,3 i jest uważany za bardzo niski w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Czudec są niekorzystne, ponieważ na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 16,9 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 50,8% (wysoka). W gminie Czudec funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 11,6% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze niekorzystnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie

przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji oraz przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom -2,9 i jest zjawiskiem najbardziej niekorzystnym w skali całego obszaru funkcjonalnego w dłuższej perspektywie czasowej. Struktura ludności gminy Czudec według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 19,9% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 63,2% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym 16,9% (bez zmian). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 85,0 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrósł).

Gmina Czudec odznacza się bardzo niskim poziomem aktywności społecznej. Wynika z niego, że w 2013 roku na terytorium tego samorządu istniało 21 organizacji pozarządowych. Z kolei na każde 10 000 mieszkańców gminy przypadało jedynie 18 takich organizacji – co dawało 12 miejsce na 13 samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dobrą informacją jest to, że gmina Czudec w zakresie dynamiki rozwoju aktywności społecznej w latach 2004 i 2013 zanotowała największy wzrost.

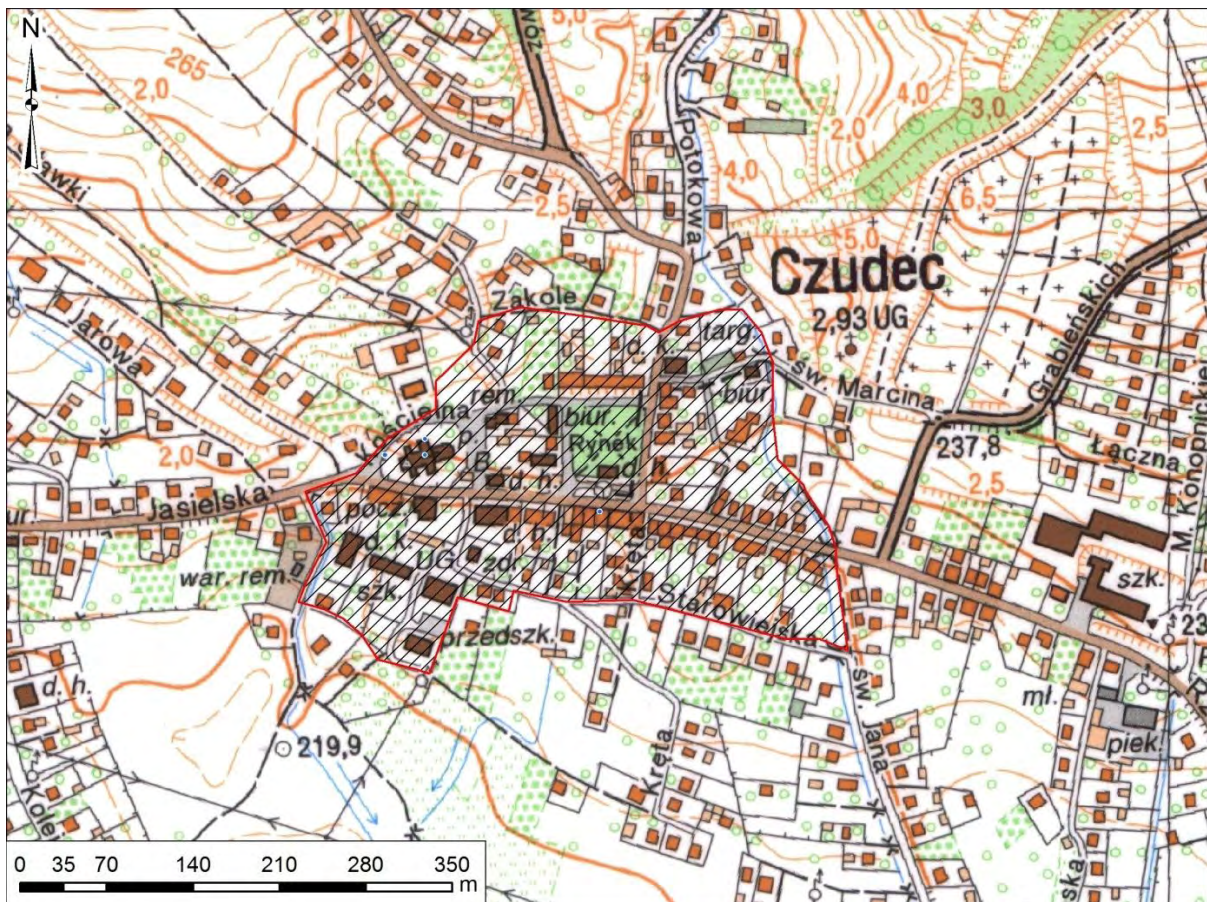
Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Czudec jest przedstawione za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 1 328,0 PLN, co jest wynikiem bardzo niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Gmina Czudec cechuje się wysokimi wartościami wskaźników świadczących o występowaniu procesów i zjawisk problemowych, które notowane są praktycznie we wszystkich miejscowościach. Tym samym przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny być realizowane na terenie wszystkich sołectw gminy, ze szczególnym uwzględnieniem samej miejscowości Czudec.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Czudec zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Czudec

Miejscowość Czudec (dawne miasteczko lokowane w XV wieku) posiada dobrze zachowany małomiasteczkowy układ urbanistyczny z dużą liczbą zabytkowych obiektów architektury drewnianej. Obszar rekomendowany do działań rewitalizacyjnych znajduje się w centrum sołectwa i obejmuje powierzchnię około 8,6 ha (Rysunek 84). Teren ten pełni ważne funkcje społeczne, bowiem koncentruje szereg budynków użyteczności publicznej (m.in. Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Ośrodek Kultury, Gminna Bibliotek Publiczna, Publiczne Przedszkole, Gminny Ośrodek Zdrowia). Ponadto obszar ten jest miejscem koncentracji działalności handlowo-usługowych. Na obszarze proponowanym do rewitalizacji znajduje się również szereg obiektów zabytkowych (m.in. barokowy kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy i drewniana zabudowa w otoczeniu rynku). W związku z powyższym głównym celem projektów rewitalizacyjnych w miejscowości powinno być wykorzystanie w jak największym stopniu wewnętrznego potencjału tkwiącego w jej centrum oraz jego bezpośrednim otoczeniu. Przede wszystkim należy podjąć działania ukierunkowane na poprawę stanu zagospodarowania oraz jakości istniejącej przestrzeni publicznej (m.in. przez odnowę nawierzchni ulic i placów oraz uporządkowanie zieleni).

Rysunek 84. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Czudec

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Czudec realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Czudec, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Czudec w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej oraz poprawy dostępności i jakości infrastruktury kulturalnej i dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) na terenie sołectwa i gminy.

Gmina Głogów Małopolski

Gmina miejsko-wiejska Głogów Małopolski zlokalizowana jest w powiecie rzeszowskim, w północnej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy wynosiła 144,7 km² i zamieszkiwało ją 19 223 mieszkańców, co dawało gęstość zaludnienia na poziomie 133 os./km². W gminie obszar miejski to Głogów Małopolski dzielący się na 2 osiedla: Centrum i Niwa. Natomiast obszar wiejski składa się z 13 sołectw: Budy Głogowskie, Hucisko, Lipie, Miłocin, Pogwizdów Nowy, Pogwizdów Stary, Przewrotne, Rogoźnica, Rudna Mała, Styków, Wola Cicha, Wysoka Głogowska, Zabajka. Przez teren gminy przebiega autostrada A4 z węzłem Rzeszów-Północ oraz droga ekspresowa S19. Co więcej, znajdują się tu także droga krajowa nr 9 (Radom – Rzeszów) oraz droga wojewódzka nr 869 (Jasionka – Rudna Mała). Ponadto przez gminę przebiega linia kolejowa nr 91 (Kraków – Medyka) z przystankiem kolejowym Rudna Wielka. Druga linia kolejowa na terenie gminy to linia nr 71 (Rzeszów – Tarnobrzeg) i znajduje się na niej stacja kolejowa Głogów Małopolski oraz przystanki kolejowe: Miłocin, Zaczernie, Rogoźnica koło Rzeszowa i Budy Głogowskie. Komunikację zbiorową z Rzeszowem zapewnia MPK Rzeszów Sp. z o.o., w ramach którego istnieją linie nr: 20 i 54. Co więcej, do centrum Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego kursują linie nr: 207, 220, 227 oraz 237, które są obsługiwane przez Związek Gmin Podkarpacka Komunikacja Samochodowa. Planowanie przestrzenne w gminie Głogów Małopolski wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 3,5%, co jest wynikiem przeciętnym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Głogów Małopolski 29,4%, co daje bardzo wysoki wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płynie rzeka Gołębiówka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Głogów Małopolski miernik ten wynosi 804 przedsiębiorstwa na 10 000 mieszkańców, jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest wysoki w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 10 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Głogów Małopolski jest przeciętny.

Infrastruktura komunalna na terenie gminie Głogów Małopolski jest na relatywnie przeciętnym poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 96,3% ogółu mieszkańców gminy (wynik bardzo wysoki), kanalizacji 64,7% (niski), oczyszczalni ścieków 73,8% (niski). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (7), gimnazjach (4), liceum ogólnokształcącym i szkole muzycznej. Natomiast opieka nad dziećmi osiąga przeciętny wskaźnik, tj.: 76,9% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. 5,6% dzieci do lat 3 jest objętych opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia 9 przychodni, 4 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na bardzo niskim poziomie (3 483 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest wysoki (195 czytelników na 1000 osób). W gminie Głogów Małopolski funkcjonuje: 1 ośrodek kultury, 1 biblioteka publiczna oraz 5 filii bibliotecznych. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był przeciętny (1 011). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na przeciętnym poziomie (11 członków na 1000 osób). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 31 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem wysokim. Sport w gminie Głogów Małopolski zorganizowany jest w 19 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był najwyższy i wynosił 48 członków na 1000 mieszkańców. Równocześnie w gminie notuje się najwyższy wskaźnik ćwiczących w ramach klubów sportowych – 45 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Zabytkowe obiekty składające się na bogate dziedzictwo kulturowe gminy Głogów Małopolski skoncentrowane są na terenie miasta oraz w pięciu sołectwach. Na obszarze miasta ochroną konserwatorską objęte są: układ urbanistyczny z zabudową, kościół parafialny p.w. Trójcy Przenajświętszej z cmentarzem kościelnym i bramą wjazdową z lat 1876-1879 przy ul. Kościelnej, cmentarz parafialny Na Piasku, kaplica p.w. MB Śnieżnej pochodząca z 1831 roku, kapliczka (z XVIII wieku) ze studnią (z XIX wieku), ratusz wybudowany w drugiej połowie XVIII wieku. Są to także zabytkowe domostwa: dom przy ul. 3 Maja 21 (z początku XX wieku), dom Rynek 8 (z 1835 roku), dom Rynek 60 (z połowy XIX wieku), dom Rynek 61 (z połowy XIX wieku) i dom przy ul. Sienkiewicza 6 (z początku XX wieku). Sołectwo Budy Głogowskie posiada park dworski oraz stajnie cugowe z pierwszej połowy XIX wieku. W sołectwie Miłocin znajduje się kaplica p.w. św. Huberta pochodząca z 1745 roku. Sołectwo Przewrotne posiada zespół kościoła parafialnego (kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego z roku 1823, kaplica grobowa z połowy XIX wieku, cmentarz kościelny oraz ogrodzenie z połowy XIX wieku), kapliczka Latarnia Zmarłych na cmentarzu starym pochodząca z połowy XVII wieku, kaplica grobowa rodziny Politańskich na cmentarzu Górnym z roku 1931 i zespół dworski z połowy XIX wieku (dwór, park). W sołectwie Rudna Mała mieści się park pałacowy Retyrada pochodzący z 1740 roku. Sołectwo Wysoka Głogowska posiada park dworski pochodzący z początku XIX wieku.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Głogów Małopolski ogólnie kształtują się na wysokim poziomie: 283 mieszkania przypadają na 1000 ludności (wynik niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 103,9 m² (bardzo wysoki), a na osobę przypada 27,2 m² (wysoki). Kolejny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 96,0% (wynik wysoki), łazienka 88,7% (przeciętny), centralne ogrzewanie 74,3% (niski). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 5,6 i jest uważany za wysoki w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Głogów Małopolski są przeciętne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 9,3 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 42,1% (bardzo niska). W gminie Głogów Małopolski funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 15,4% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze najbardziej niekorzystnym na tle całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Sytuacja demograficzna w gminie analizowana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 9,4 i jest zjawiskiem bardzo korzystnym w dłuższej perspektywie czasowej. Struktura ludności gminy Głogów Małopolski według ekonomicznych grup wieku kształtuje się w następujący sposób: osoby w wieku przedprodukcyjnym 21,2% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 63,9% (wzrost), ludność w wieku poprodukcyjnym 14,9% (wzrost). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 70,4 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrost).

Aktywność społeczna mieszkańców gminy Głogów Małopolski jest na wysokim poziomie. Liczba organizacji samorządowych w 2013 roku wynosiła 30. Na każde 10 000 mieszkańców gminy przypadało 30 organizacji społecznych. Na przestrzeni lat 2004 i 2013 zanotowano dynamiczny wzrost liczby takich organizacji. Ponadto w gminie działa Młodzieżowa Rada Miejska i Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego Lasowiacy koordynujące działalność Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Głogów Małopolski jest przedstawione za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 2 689,9 PLN, co jest wynikiem przeciętnym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Gmina Głogów Małopolski charakteryzuje się bardzo wyraźnym zróżnicowaniem wewnętrznym pod względem wartości przyjętych wskaźników delimitacji. Miejscowości położone w pobliżu Rzeszowa (Rudna Mała, Zabajka, Rogoźnica i Budy Głogowskie) odznaczają się względnie korzystną sytuacją społeczno-gospodarczą. Natomiast sołectwa umiejscowione peryferyjnie w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (tj. Hucisko, Przewrotne i Pogwizdów Stary) cechują się ponadprzeciętną koncentracją zjawisk i procesów kryzysowych. Wzmocnienia w ramach działań rewitalizacyjnych wymaga również samo miasto Głogów Małopolski, ze względu na jego rolę w policentrycznym układzie osadniczym Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Głogów Małopolski zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

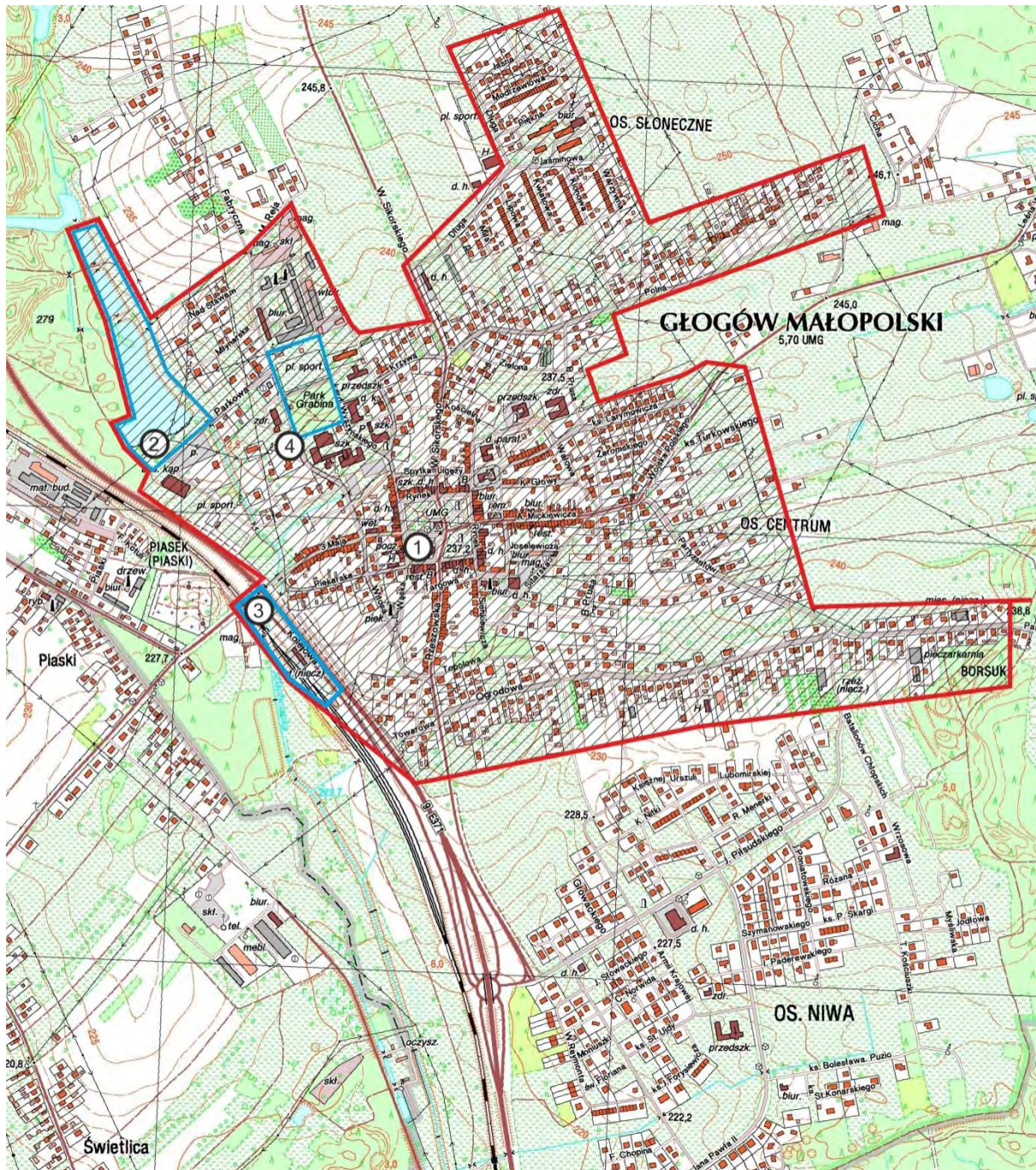
Głogów Małopolski

W przypadku Głogowa Małopolskiego do podjęcia działań rewitalizacyjnych rekomenduje się centralną część miasta, obejmującą 4 szczegółowe obszary interwencji (Rysunek 85). Pierwszym z nich jest obszar rynku (około 2,0 ha) wraz z otaczającą go zwartą zabudową centrum miasta o łącznej powierzchni około 7,2 ha. Szacunkowa liczba mieszkańców tego terenu wynosi około 1,5 tysiąca. Obszar ten koncentruje znaczną część najstarszej zabudowy miasta (w tym także wiele obiektów zabytkowych). Szczególną wartość posiada wpisany do rejestru zabytków układ urbanistyczny centrum miasta. Równocześnie obszar ten pełni istotne funkcje publiczne oraz handlowo-usługowe. Celem działań rewitalizacyjnych na tym terenie powinna być przede wszystkim poprawa istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej dla potrzeb mieszkańców oraz turystów. Drugim obszarem jaki wyznaczono do rewitalizacji jest zespół stawów wraz z ich bezpośrednim otoczeniem o powierzchni około 8,0 ha. Działania podejmowane na tym terenie powinny być ukierunkowane na przywrócenie i rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnych. Trzecim obszarem proponowanym do rewitalizacji jest budynek dworca kolejowego wraz z otaczającą go przestrzenią (łącznie około 1,0 ha). Teren ten stwarza możliwości jego zagospodarowania pod kątem utworzenia niewielkiego centrum komunikacyjnego. Ze względu na przywrócenie regularnych połączeń pasażerskich na linii kolejowej nr 71 (Rzeszów – Tarnobrzeg) konieczne jest dostosowanie budynku dworca do aktualnych standardów oraz uporządkowanie otaczającej go przestrzeni (w tym organizacja miejsc postojowych). Czwartym obszarem wskazanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych jest teren parku Grabina o powierzchni około 1,0 ha. Obszar ten wymaga wsparcia zarówno ze względu na stan drzewostanu, jak również infrastruktury towarzyszącej. Celem projektów wdrażanych na tym terenie powinno być jego lepsze dostosowanie do pełnienia funkcji rekreacyjnych. Równocześnie działaniom realizowanym na wyżej wymienionych obszarach towarzyszyć będą zadania, które swoim zasięgiem przestrzennym obejmą teren całego Śródmieścia. Zadania te będą dotyczyły poprawy stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej (m.in. remont nawierzchni dróg i chodników, odnowa zieleni, budowa nowych miejsc parkingowych).

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w mieście Głogów Małopolski realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w mieście Głogów Małopolski w efekcie przyczynią się do poprawy warunków życia mieszkańców, w tym w szczególności do:

- poprawy jakości i estetyki miejskiej przestrzeni publicznej dla potrzeb mieszkańców oraz turystów,
- poprawy stanu technicznego dróg w centrum miasta,
- poprawy dostępności miejsc parkingowych i postojowych na terenie miasta,
- poprawy poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego w granicach miasta,
- poprawy dostępności i jakości infrastruktury sportowej i przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- zwiększenia dostępności i jakości usług komunikacyjnych na terenie miasta i całej gminy.

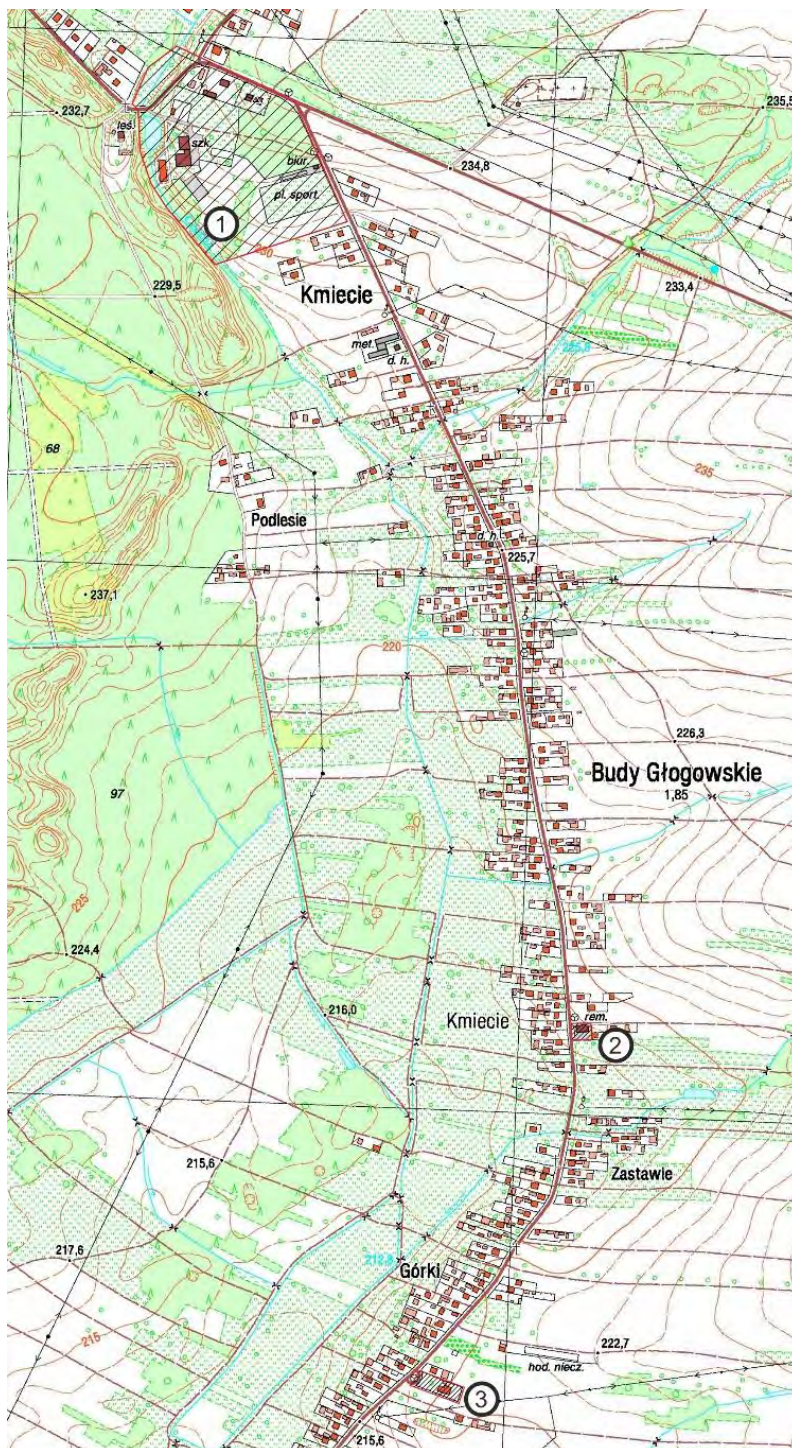
Rysunek 85. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Głogów Małopolski

Budy Głogowskie

W przypadku sołectwa Budy Głogowskie do podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym rekomendowane są 3 obszary szczegółowe (Rysunek 86). Pierwszym z nich jest teren zabytkowego parku wraz ze stawem oraz zabudowaniami podworskimi. Obszar ten stwarza możliwości jego zagospodarowania pod kątem rozwoju usług społecznych (np. edukacyjnych) oraz funkcji rekreacyjnych. Drugim obszarem przewidzianym do rewitalizacji w sołectwie Budy Głogowskie jest budynek remizy wraz z jego bezpośrednim otoczeniem. Z kolei trzeci obszar obejmuje budynek starej szkoły i otaczającą go przestrzeń publiczną.

Rysunek 86. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Budy Głogowskie

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w miejscowości Budy Głogowskie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na tych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

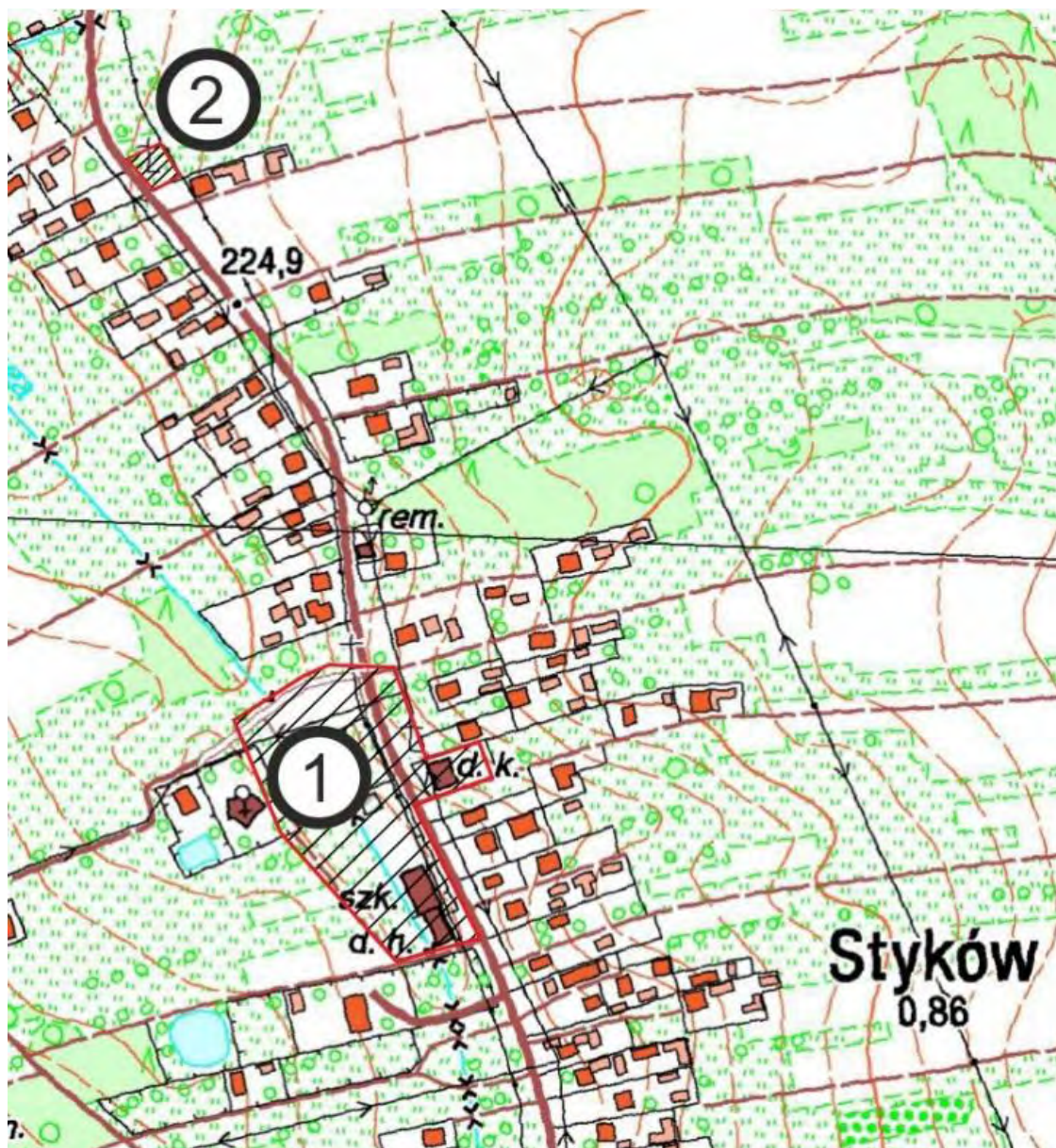
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Budy Głogowskie w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców, w tym w szczególności do:

- poprawy stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej dla potrzeb mieszkańców i turystów,
- poprawy dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- zwiększenia dostępności usług wychowania przedszkolnego w miejscowości i gminie,
- poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych w miejscowości i gminie,
- dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i gminie,
- poprawy dostępności mieszkań komunalnych na terenie gminy.

Styków

Obszar rekomendowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych w miejscowości Styków obejmuje budynek domu ludowego łącznie z jego bezpośrednim otoczeniem (Rysunek 87). Ponadto uzupełnieniem zadań realizowanych na tym obszarze będą przedsięwzięcia ukierunkowane na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi poprzez rewitalizację dwóch zabytkowych kaplic.

Rysunek 87. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Styków

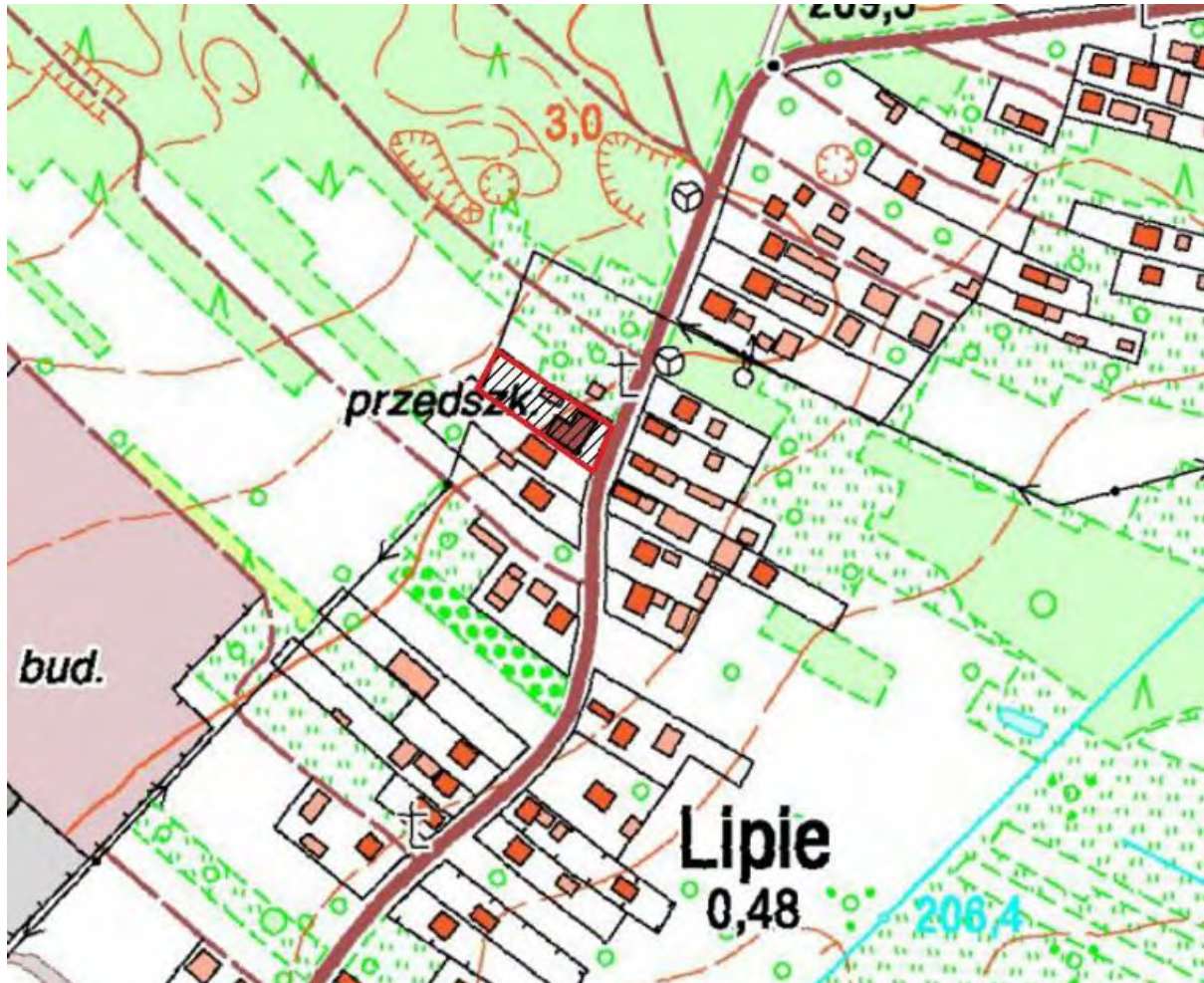
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Styków realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Styków w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych, a także zachowania i ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego.

Lipie

Obszar wymagający wsparcia w ramach procesu rewitalizacji w miejscowości Lipie obejmuje budynek żłobka i przedszkola wraz z przestrzenią otaczającą ten obiekt (Rysunek 88). Podstawowym celem działań z zakresu rewitalizacji na tym terenie powinno być zwiększenie dostępności i jakości usług edukacyjno-wychowawczych.

Rysunek 88. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Lipie

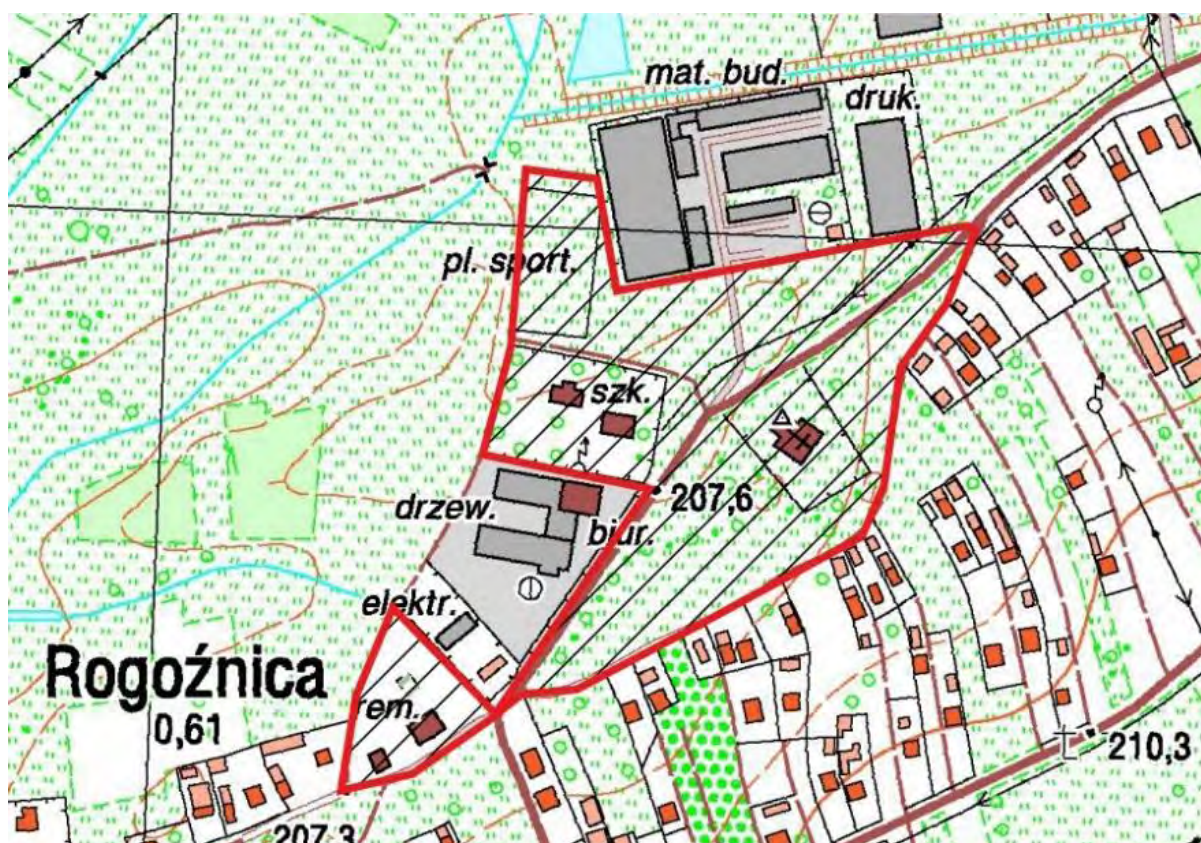
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Lipie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji we wsi Lipie w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności usług wychowania przedszkolnego i opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat w miejscowości i całej gminie.

Rogoźnica

W przypadku miejscowości Rogoźnica obszar proponowany do rewitalizacji obejmuje centrum wsi, które pełni szereg istotnych funkcji społecznych (m.in. kulturalnych, edukacyjnych oraz sportowych) na rzecz mieszkańców (Rysunek 89). Na terenie tym znajdują się: szkoła wraz z salą gimnastyczną, przedszkole, a także budynek domu ludowego. Ponadto obszar wyznaczony do rewitalizacji obejmuje swoim zasięgiem tereny parafialne. Celem działań rewitalizacyjnych na tym terenie powinny być zarówno wzmocnienie istniejących funkcji społecznych, jak również poprawa stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej poprzez tworzenie przyjaznych miejsc służących rekreacji oraz szerszej integracji mieszkańców.

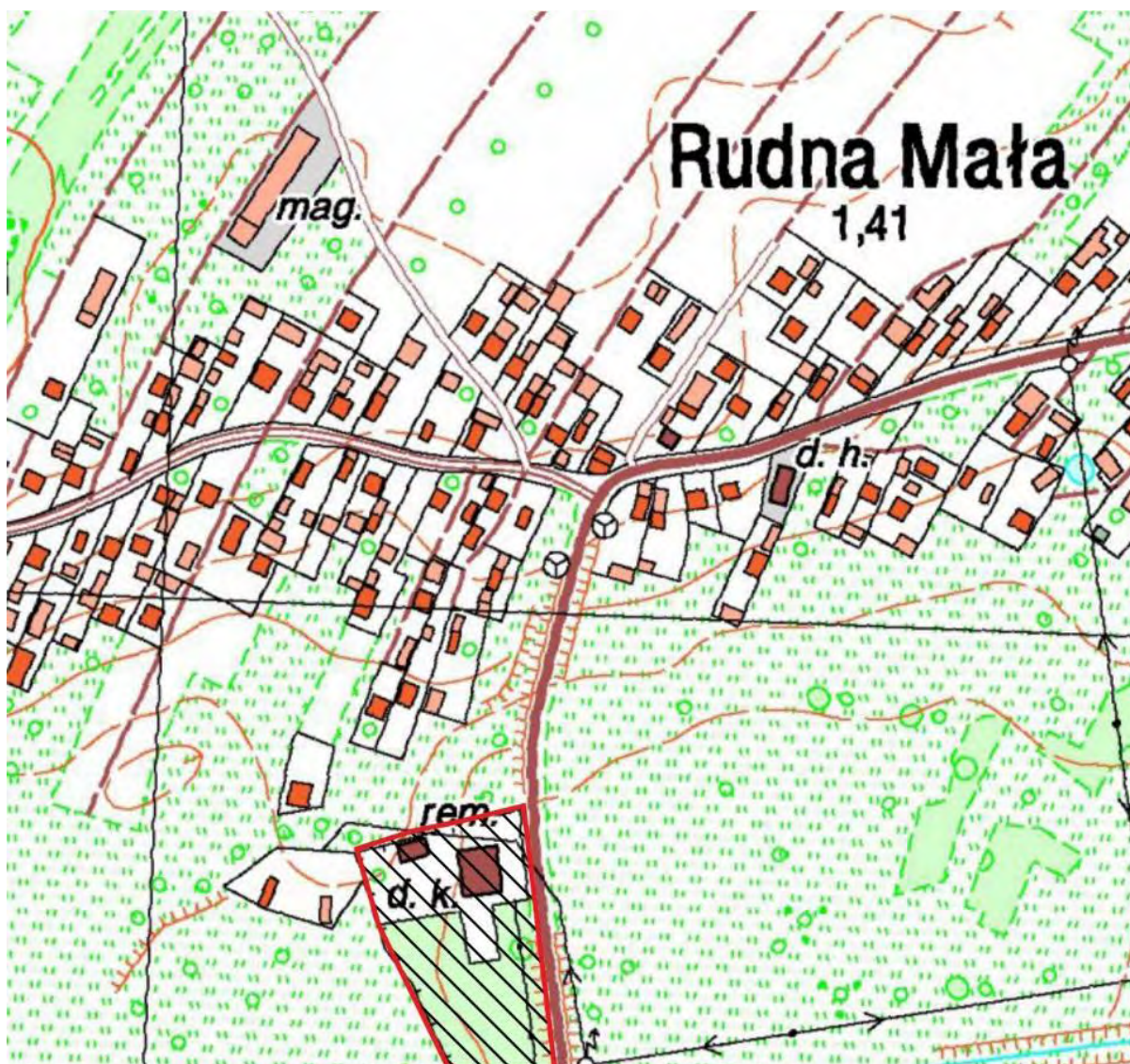
Rysunek 89. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Rogoźnica

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Rogoźnica realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Rogoźnica w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej oraz zwiększenia dostępności mieszkańców wsi i gminy do usług społecznych.

Rudna Mała

W miejscowości Rudna Mała teren proponowany do podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym obejmuje budynki domu kultury i remizy Ochotniczej Straży Pożarnej wraz z położonym w ich pobliżu parkiem (Rysunek 90). Podstawowym celem przedsięwzięć rewitalizacyjnych na rozpatrywanym obszarze powinna być poprawa dotychczasowego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej poprzez rozwój funkcji rekreacyjnych oraz integracyjnych istniejącego parku.

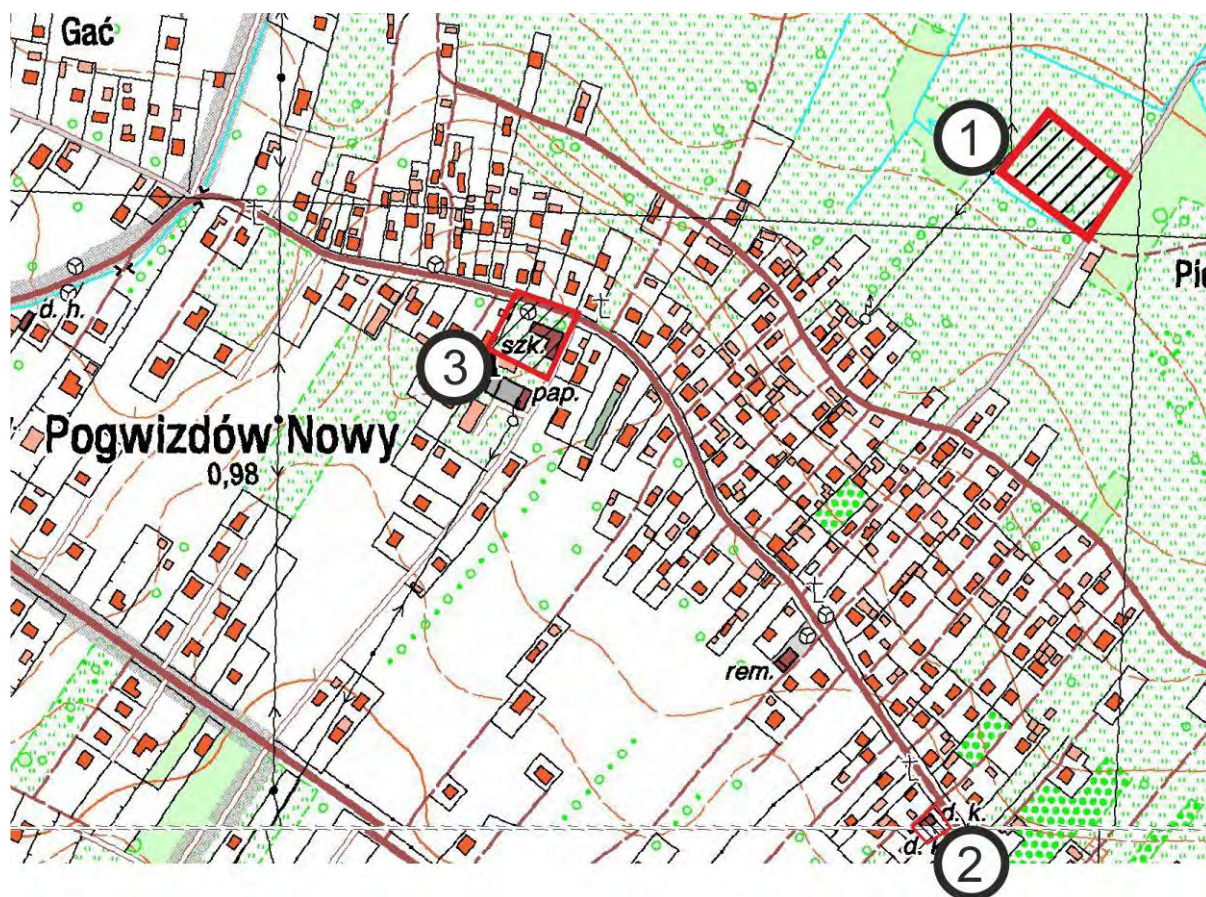
Rysunek 90. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Rudna Mała

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Rudna Mała realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Rudna Mała w efekcie przyczyni się do poprawy stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, a także odnowienia obiektów pełniących funkcje społeczne na rzecz mieszkańców miejscowości.

Pogwizdów Nowy

W przypadku sołectwa Pogwizdów Nowy w ramach działań o charakterze rewitalizacyjnym wsparte zostaną 3 obszary szczegółowe (Rysunek 91). Pierwszym z nich jest teren boiska sportowego, który wymaga wzmocnienia pełnionych funkcji sportowo-rekreacyjnych. Drugim obszarem jest budynek starej świetlicy wraz z otaczającą go przestrzenią. Obiekt ten stwarza dogodne możliwości zagospodarowania i adaptacji dla potrzeb utworzenia mieszkań komunalnych. Trzecim obszarem proponowanym do rewitalizacji jest teren szkoły.

Rysunek 91. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Pogwizdów Nowy

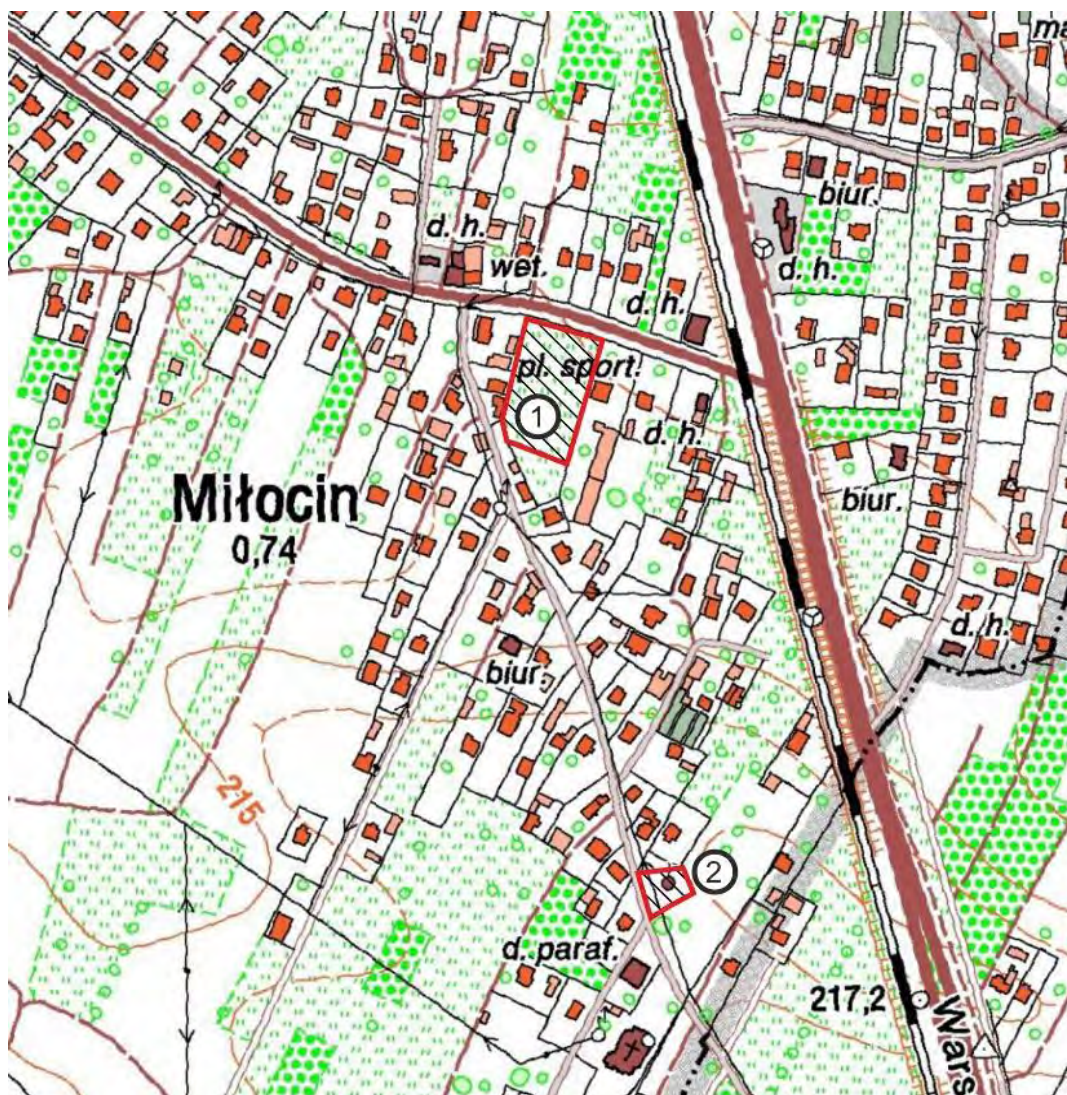
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Pogwizdów Nowy realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na tych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Pogwizdów Nowy w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości infrastruktury społecznej (edukacyjnej i sportowej) w sołectwie i całej gminie, jak również do poprawy dostępności mieszkań komunalnych w gminie.

Miłocin

W ramach działań rewitalizacyjnych w miejscowości Miłocin wsparte zostaną 2 obszary szczegółowe (Rysunek 92). Pierwszym z nich jest teren boiska sportowego, wymagający wzmocnienia oraz rozwoju pełnionych funkcji sportowo-rekreacyjnych. Drugim obszarem proponowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych w sołectwie Miłocin jest zabytkowa kaplica p.w. św. Huberta (patrona myśliwych i leśników) wraz z otaczającą przestrzenią. Po remoncie oraz odpowiedniej adaptacji w obiekcie tym mogłoby zostać utworzone muzeum łowiectwa. Tym samym proces rewitalizacji na terenie miejscowości Miłocin przyczyniłby się zarówno do zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i rozwoju oferty kulturalnej bazującej na lokalnym potencjale i tradycjach.

Rysunek 92. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Miłocin

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Miłocin realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Miłocin w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości infrastruktury społecznej (sportowej) w sołectwie i całej gminie, a także ochrony i zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju ponadlokalnych usług kulturalnych.

Hucisko

Sołectwo Hucisko należy do tych miejscowości Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, które charakteryzują się najwyższymi wartościami przyjętych wskaźników delimitacji, informujących o występowaniu różnych zjawisk kryzysowych. W związku z powyższym działania planowane do realizacji na terenie tej miejscowości powinny uzyskać wysoki priorytet w fazie wdrażania programu rewitalizacji. Obszar proponowany do rewitalizacji w tym sołectwie obejmuje teren zbiornika wodnego oraz boiska sportowego wraz z otoczeniem (Rysunek 93). Obszar ten wymaga wsparcia w zakresie lepszego dostosowania do pełnienia funkcji sportowo-rekreacyjnych. Ponadto działaniami rewitalizacyjnym objęte zostaną budynki domu ludowego i starej szkoły wraz z ich bezpośrednim otoczeniem.

Rysunek 93. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Hucisko

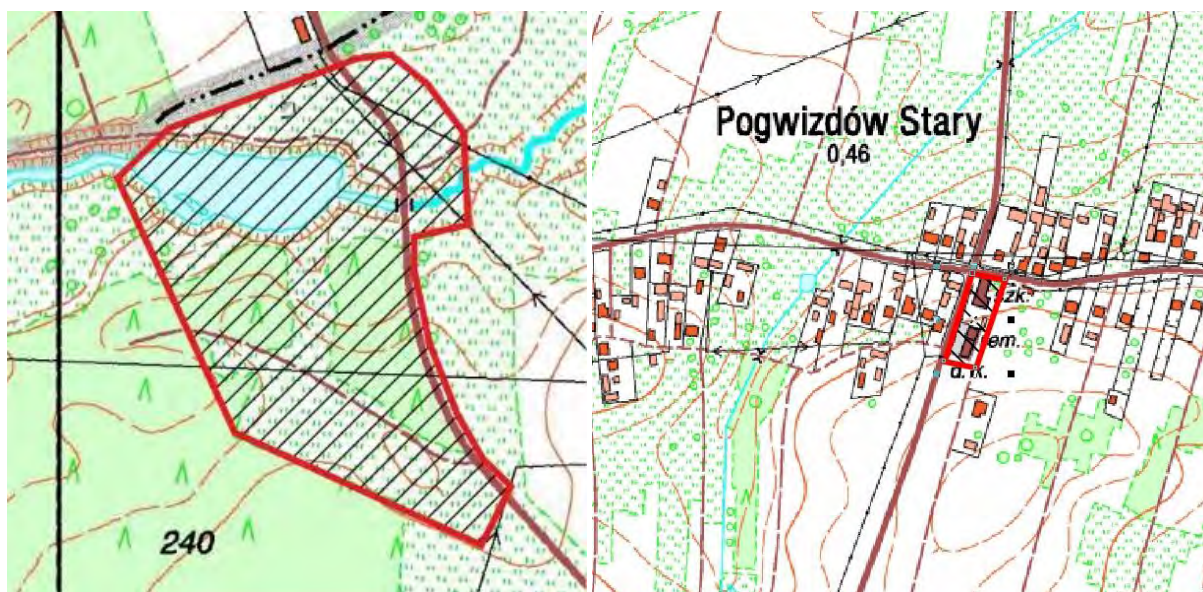
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Hucisko realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Hucisko w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej, poprawy dostępności do usług kulturalnych oraz przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych, jak również dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i całej gminie.

Pogwizdów Stary

Sołectwo Pogwizdów Stary charakteryzuje się dość wysokim poziomem występowania zjawisk problemowych. W przypadku tej miejscowości wartości przyjętych wskaźników delimitacji należą do najwyższych w skali całej gminy. W związku z powyższym działania rewitalizacyjne na terenie sołectwa powinny zostać potraktowane jako priorytetowe na etapie wdrażania programu. Obszar proponowany do wsparcia w tej miejscowości obejmuje przepływowy zbiornik wodny wraz z terenem przyległym o powierzchni około 3,6 ha (Rysunek 94). Obszar ten wymaga zagospodarowania i dostosowania do pełnienia funkcji sportowo-rekreacyjnych. Ponadto działaniami rewitalizacyjnym objęte zostaną budynki domu ludowego i starej szkoły wraz z ich bezpośrednim otoczeniem.

Rysunek 94. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Pogwizdów Stary

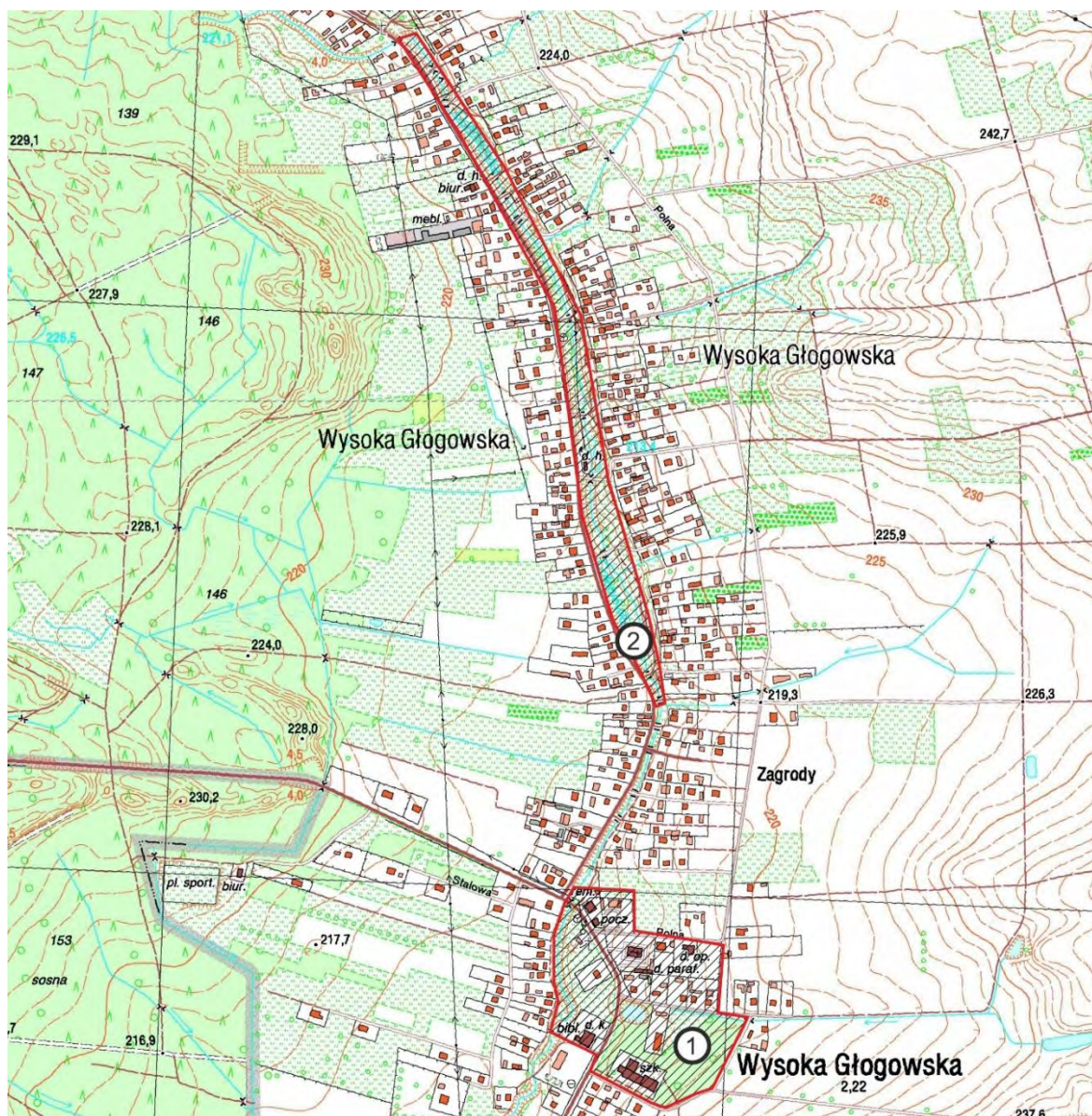
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w miejscowości Pogwizdów Stary realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Pogwizdów Stary w efekcie przyczynią się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej, poprawy dostępności do usług kulturalnych oraz terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, jak również dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i całej gminie.

Wysoka Głogowska

Obszary rekomendowane do podjęcia działań rewitalizacyjnych w miejscowości Wysoka Głogowska obejmują 2 tereny szczegółowe (Rysunek 95). Pierwszym z nich jest centrum sołectwa wraz z terenem podworskim, który użytkowany jest obecnie przez miejscową szkołę podstawową. Działania o charakterze rewitalizacyjnym wymaga w głównej mierze zdegradowane założenie parkowe oraz zlokalizowany w jego granicach staw (oczko wodne). Przedsięwzięcia realizowane na tym obszarze powinny zostać ukierunkowane na poprawę istniejącego stanu oraz jakości przestrzeni publicznej w celu nadania mu nowych funkcji rekreacyjnych, sportowych i kulturalnych. Rozwój tych funkcji będzie stanowił cenne uzupełnienie oferty usług społecznych zarówno w skali gminy, jak również całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Warto równocześnie zauważyć, iż w przypadku tego obszaru integracja projektów o charakterze inwestycyjnym z działaniami społecznymi będzie ułatwiona dzięki bezpośredniej bliskości lokalnego ośrodka kultury. Drugim obszarem wyznaczonym do rewitalizacji w sołectwie Wysoka Głogowska są tereny położone wzdłuż przeływu rzeki Gołębiówki. Po zagospodarowaniu stwarzają one dogodny możliwości rozwoju funkcji rekreacyjnych. Istotnym aspektem procesu rewitalizacji w Wysokiej Głogowskiej jest fakt, iż miejscowość ta zajmuje drugie miejsce pod względem liczby ludności w gminie. Wobec czego liczba osób objętych bezpośrednim oddziaływaniem wsparcia jest potencjalnie dość duża.

Rysunek 95. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Wysoka Głogowska

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Wysoka Głogowska realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Głogów Małopolski, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Wysoka Głogowska w efekcie przyczyni się do poprawy stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej oraz poprawy dostępności i jakości terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w sołectwie i całej gminie.

Gmina Krasne

Gmina wiejska Krasne zlokalizowana jest w powiecie rzeszowskim, w środkowo-wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy zajmowała 39,1 km² oraz zamieszkiwana była przez 10 659 osób, a gęstość zaludnienia wynosiła 273 os./km². Gmina Krasne dzieli się na 4 sołectwa: Krasne, Malawa, Palikówka, Strażów. Przez północny kraniec gminy przebiega budowana autostrada A4 (bez planowanego węzła lub zjazdu), a centrum gminy przecina droga krajowa nr 94 (E40). Natomiast przez północno-zachodni kraniec przebiega droga krajowa nr 97. Na terenie sołectwa Strażów znajduje się stacja kolejowa Strażów, która należy do linii kolejowej nr 91 (Kraków – Medyka). Dojazd komunikacją zbiorową do Rzeszowa zapewnia MPK Rzeszów Sp. z o.o. liniami nr: 4,6 i 14. Planowanie przestrzenne w gminie Krasne wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 2,2%, co jest wynikiem niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W gminie Krasne nie występują tereny prawnie chronione. Na terenie gminy płynie rzeka Młynówka i starorzecze Wiśłoka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Krasne miernik ten wynosi 933 przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest bardzo wysoki w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 13 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Krasne jest bardzo wysoki.

Infrastruktura techniczna na terenie gminy Krasne jest na względnie przeciętnym poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 81,8% ogółu mieszkańców całej gminy (wynik przeciętny), kanalizacji 75,6% (przeciętny), oczyszczalni ścieków 88,2% (przeciętny). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (3) i gimnazjum (1). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga wysoki wskaźnik, tj.: 80,7% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia: 7 przychodni, 1 ogólnodostępna apteka i 2 punkty apteczne. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na niskim poziomie (3 777 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest bardzo niski (116 czytelników na 1000 osób). W gminie Krasne funkcjonuje: 1 ośrodek kultury, 1 biblioteka publiczna i 3 filie biblioteczne. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był przeciętny (1 063). Członkostwo w kołach kulturalnych kształtowało się na niskim poziomie (11 członków na 1000 ludności). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 8 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem najniższym. Sport w gminie Krasne zorganizowany jest w 5 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był przeciętny oraz wynosił 32 członków na 1000 ludności. Dodatkowo notuje się przeciętny wskaźnik ćwiczących w ramach klubów sportowych – 29 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Gmina Krasne posiada na swoim terytorium obiekty zaliczane na poczet dziedzictwa kulturowego. Sołectwo Krasne ma u siebie takie zabytki jak: kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP z 1742 roku, dzwonnica z roku 1899, dawny cmentarz przy kościele, ogrodzenie z drugiej połowy XVIII wieku z 2 kapliczkami pochodzącymi z połowy XVIII oraz końca XIX wieku, kaplica cmentarna p.w. św. Bronisławy z 1883 roku, kolumna z figurą św. Antoniego przy drodze do Przemyśla z połowy XVIII wieku. Sołectwo Malawa ma na swoim terenie kościół filialny p.w. św. Marii Magdaleny z 1713 oraz cmentarz kościelny.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Krasne ogólnie kształtują się na przeciętnym poziomie: 283 mieszkania przypadają na 1000 mieszkańców (wynik niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 81,8 m² (niski), a na osobę przypada 29,7 m² (najwyższy w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym). Kolejny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 94,5% (wynik przeciętny), łazienka 89,8% (wysoki), centralne ogrzewanie 79,6% (wysoki). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 6,0 oraz jest uważany za bardzo wysoki w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (gmina Krasne podlega intensywnemu procesowi suburbanizacji). Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Krasne są korzystne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 8,7 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 39,5% (wrażnie najniższa na tle całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego). W gminie Krasne funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta średnio 8,5% mieszkańców, co jest wynikiem o charakterze przeciętnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 10,3 i jest zjawiskiem bardzo korzystnym w dłuższym okresie czasu. Struktura ludności gminy Krasne według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 20,8% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013),

ludność w wieku produkcyjnym 63,1% (wzrost), ludność w wieku poprodukcyjnym 16,1% (wzrost). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 77,2 osoby w wieku poprodukcyjnym (wzrost).

Aktywność obywatelska wśród mieszkańców gminy Krasne w 2013 roku była bardzo niska, ponieważ na każde 10 000 osób przypadało zaledwie 19 organizacji pozarządowych. Dawało to 11 miejsce spośród 13 samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dobra informacją jest wysoki wzrost aktywności odnotowany w latach 2004 – 2013.

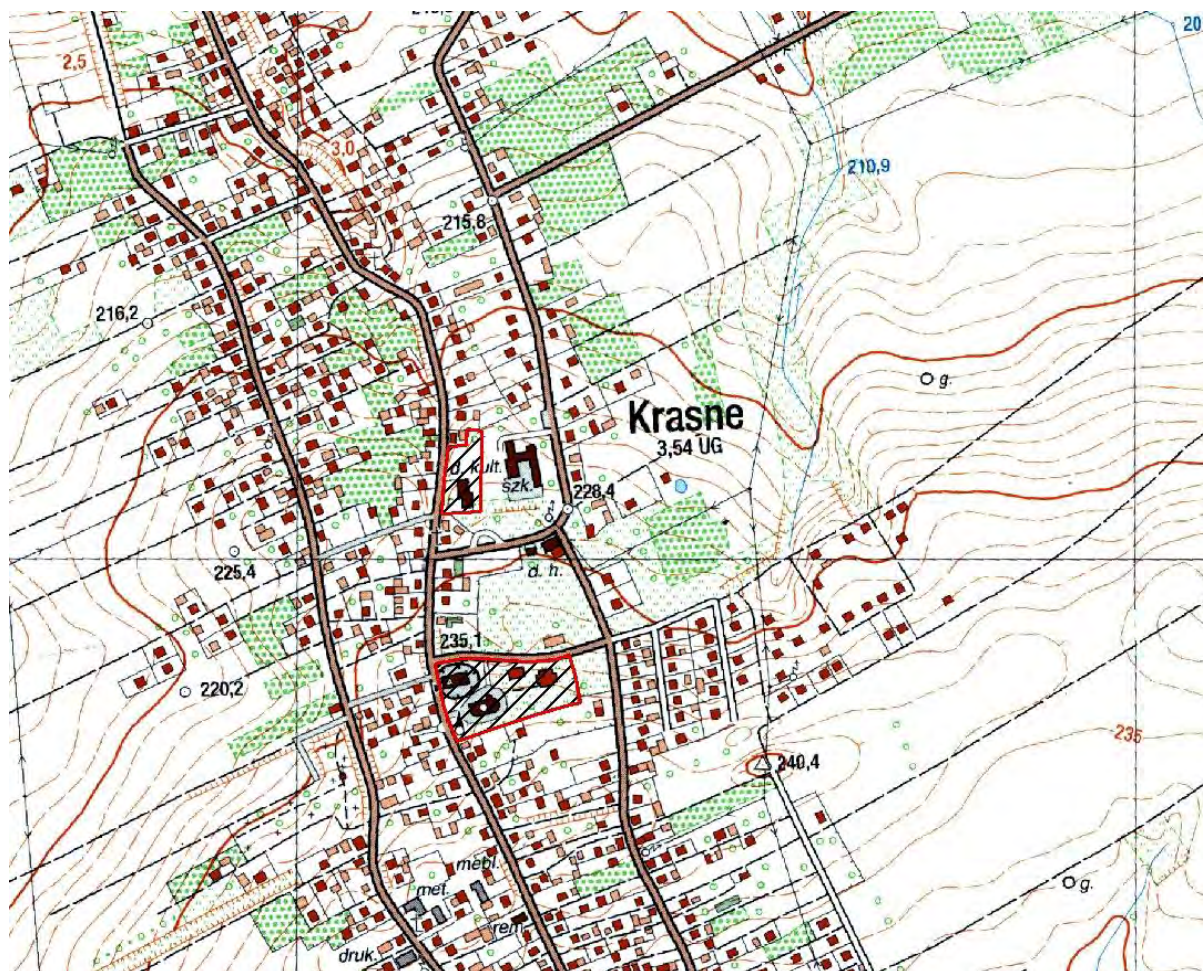
Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Krasne jest wyrażone za pomocą wskaźnika, informującego o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 1 444,0 PLN, co jest wynikiem niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Gmina Krasne na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego cechuje się względnie niewielką skalą występowania różnorodnych zjawisk problemowych. Nieznacznie podwyższonymi wartościami przyjętych wskaźników delimitacji charakteryzują się jedynie sołectwa Strażów i Palikówka. Niemniej jednak w przypadku tej gminy również zidentyfikowano obszary i obiekty wymagające działań z zakresu rewitalizacji.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Krasne zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Krasne

W sołectwie Krasne do podjęcia działań rewitalizacyjnych proponowane są 2 obszary szczegółowe (Rysunek 96). Pierwszym z nich jest barokowy kościół p.w. Wniebowzięcia NMP wraz z bezpośrednim otoczeniem. Obiekt ten jest obecnie niewykorzystywany (funkcje sakralne pełni nowy kościół parafialny wzniesiony w 1996 roku). W związku z powyższym ten niezwykle cenny obiekt dziedzictwa kulturowego wymaga adaptacji do pełnienia nowych funkcji (m.in. kulturalnych) oraz udostępnienia dla potrzeb mieszkańców i turystów. Drugim obszarem rekomendowanym do rewitalizacji w miejscowości Krasne jest budynek Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki łącznie z otaczającą go przestrzenią. Obiekt ten wymaga remontu, tak aby jeszcze lepiej mógł pełnić różnego rodzaju funkcje społeczne.

Rysunek 96. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Krasne

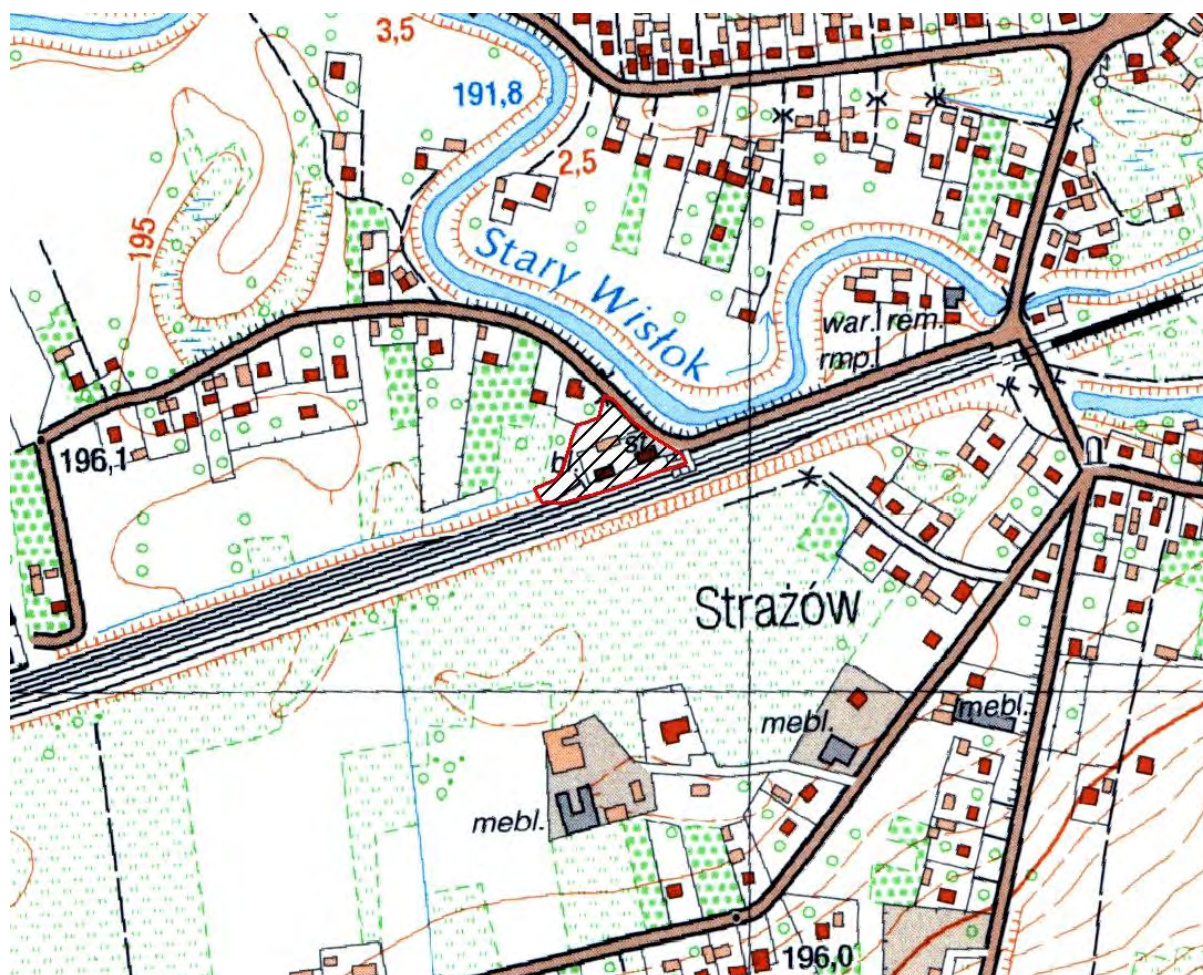
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w miejscowości Krasne realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Krasne, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Krasne w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, zachowania oraz promocji materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a także zwiększenia dostępności i poprawy jakości usług kulturalnych w sołectwie i całej gminie.

Strażów

W przypadku miejscowości Strażów obszarem proponowanym do rewitalizacji jest budynek dawnego dworca kolejowego wraz z przyległym doń terenem (Rysunek 97). Obiekt ten obecnie pełni funkcje mieszkaniowe. Po modernizacji oraz odpowiedniej adaptacji budynek dawnego dworca mógłby zostać przekształcony w centrum (ośrodek) edukacyjno-kulturalny służący rozwojowi i promocji lokalnej twórczości.

Rysunek 97. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Strażów

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Strażów realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych Gminy Krasne, a także z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

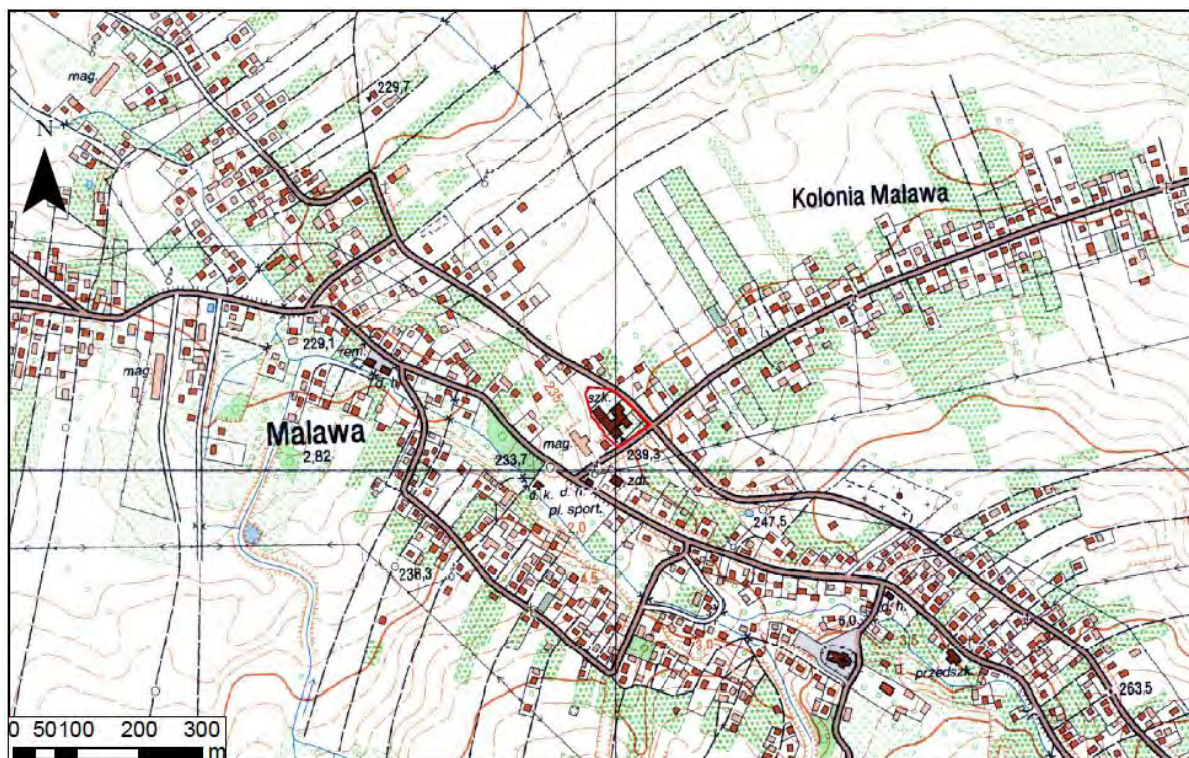
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Strażów w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości oferty usług kulturalnych oraz dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i całej gminie.

Malawa

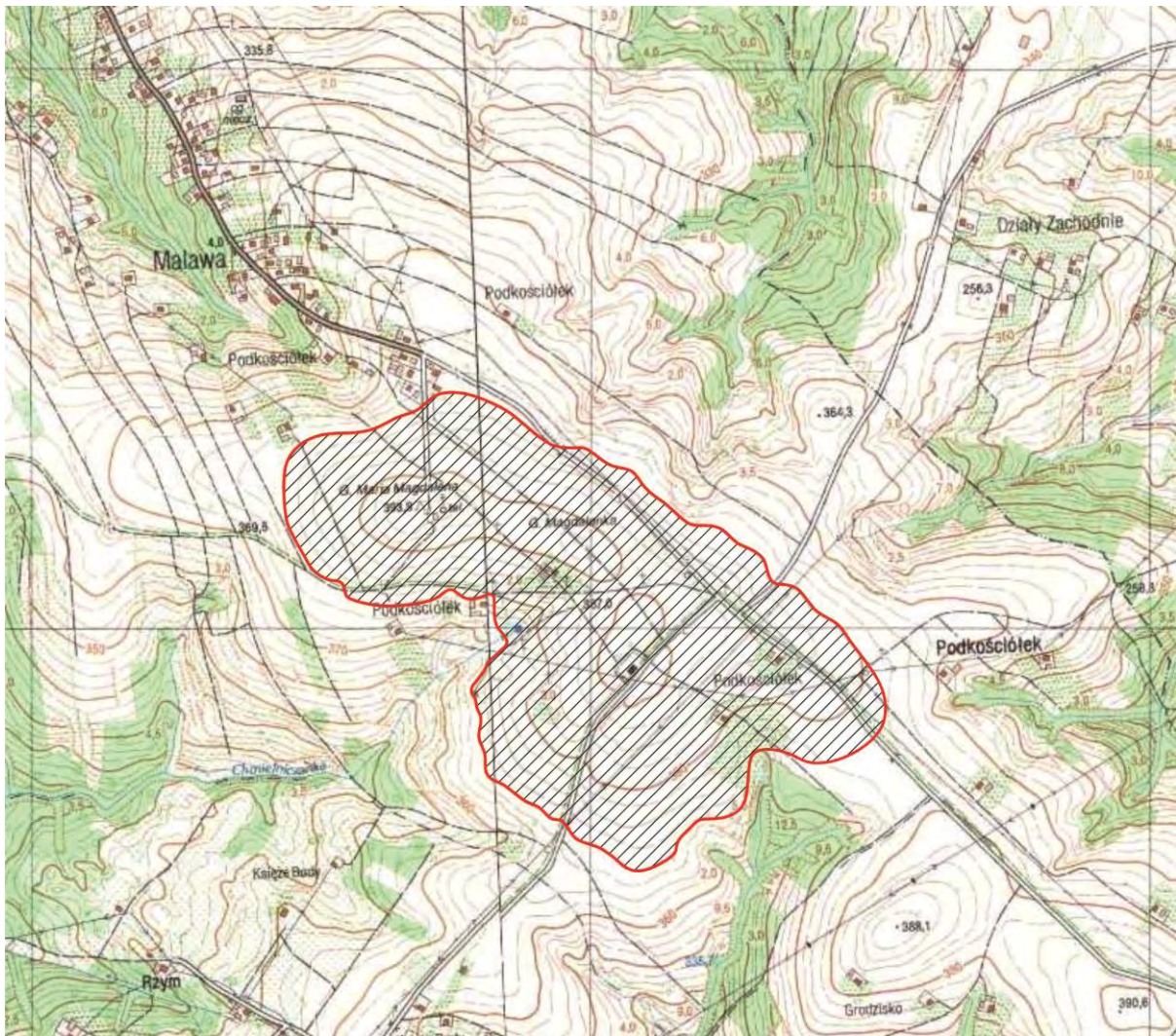
Na terenie sołectwa Malawa do podjęcia działań rewitalizacyjnych rekomendowane są 2 obszary szczegółowe. Pierwszym z nich jest budynek starej szkoły (mieszczący obecnie aptekę) wraz z bezpośrednim otoczeniem (Rysunek 98). Po modernizacji oraz odpowiednim dostosowaniu obiekt ten mógłby spełniać różnego rodzaju funkcje społeczne (w tym kulturalno-edukacyjne) na rzecz mieszkańców. Drugim obszarem wymagającym wsparcia jest wzgórze Marii Magdaleny z kościołem dedykowanym jej czci (Rysunek 99). Teren ten cechuje się bardzo wysokim poziomem atrakcyjności krajobrazowej i turystycznej, bowiem ze szczytu wzgórza rozciąga się panorama na okolicę. Obszar ten wymaga lepszego zagospodarowania do pełnienia funkcji rekreacyjnych oraz turystycznych.

Rysunek 98. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Malawa (część 1)

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Malawa realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Krasne, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Malawa w efekcie przyczyni się do poprawy stanu zagospodarowania przestrzeni turystyczno-rekreacyjnych i dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i gminie.

Rysunek 99. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Malawa (część 2)

Gmina Lubenia

Gmina wiejska Lubenia zlokalizowana jest w powiecie rzeszowskim w południowej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy wynosiła 54,9 km² oraz zamieszkiwało ją 6 504 ludzi, co dawało gęstość zaludnienia na poziomie 118 os./km². Gmina Lubenia obejmuje 4 sołectwa: Lubenia, Siedliska, Straszędzie, Sołonka. Przez teren gminy nie przebiega żadna ważniejsza droga, jednak w pobliżu, tj. w gminie Czudec oraz Boguchwała jest dostęp do drogi krajowej nr 19 (E371) oraz linii kolejowej nr 106 (Rzeszów – Jasło). Planowanie przestrzenne w gminie Lubenia wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 0,3%, co jest wynikiem najniższym w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Lubenia 24,5%, co daje wysoki wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płynie rzeka Lubenka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Lubenia miernik ten wynosi 463 przedsiębiorstwa na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest najniższy w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 6 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Lubenia jest najniższy.

Infrastruktura komunalna w gminie Lubenia jest na relatywnie bardzo niskim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 38,5% spośród wszystkich mieszkańców gminy (wynik bardzo niski), kanalizacji 58,9% (bardzo niski), oczyszczalni ścieków 78,1% (niski). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (2) i gimnazjum (1). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga najniższy wskaźnik, tj.: 63,0% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewniają 2 przychodnie, 2 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na wysokim poziomie (6 198 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest wysoki (209 czytelników na 1000 osób). W gminie Lubenia funkcjonują: 3 ośrodki kultury, 1 biblioteka publiczna oraz 2 filie biblioteczne. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był wysoki (1 304). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na niskim poziomie (11 członków na 1000 ludności). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 34 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem bardzo wysokim. Sport w gminie Lubenia zorganizowany jest w 1 klubie sportowym. Dodatkowo notuje się najniższy wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 7 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Zabytkowe obiekty składające się na dziedzictwo kulturowe gminy Lubenia zlokalizowane są w 2 sołectwach. W Siedlisku znajduje się kaplica cmentarna na cmentarzu parafialnym z połowy XIX wieku. Sołectwo Straszędzie posiada drewniany kościół parafialny p.w. MB Nieustającej Pomocy pochodzący z 1739 roku (w roku 1929 przeniesiony z Lubeni) oraz cmentarz kościelny.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Lubenia ogólnie kształtują się na wysokim poziomie: 322 mieszkania przypadają na 1000 osób (wynik bardzo wysoki), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 94,0 m² (wysoki), a na osobę przypada 27,3 m² (wysoki). Inny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 77,6% (wynik najniższy), łazienka 70,5% (wyraźnie najniższy), centralne ogrzewanie 57,0% (najniższy). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 3,5 i jest uważany za niski w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (położenie poza strefą intensywnej suburbanizacji Rzeszowa). Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Lubenia są niekorzystne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 11,9 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w ogólnej strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 51,6% (ponadprzeciętnie wysoka). W gminie Lubenia funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 5,7% mieszkańców, co jest wynikiem o charakterze korzystnym. Sytuacja demograficzna w gminie analizowana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom -1,4 i jest zjawiskiem niekorzystnym w dłuższej perspektywie czasowej. Struktura ludności gminy Lubenia według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 19,3% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 62,0% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym 18,7% (wzrósł). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 97,3 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Gmina Lubenia cechuje się bardzo niskim poziomem aktywności społecznej na tle samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku na każde 10 000 mieszkańców gminy przypadało zaledwie 15 organizacji

pozarządowych, co dawało ostatnie miejsce w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dynamika przyrostu liczby takich organizacji w latach 2004 – 2013 kształtowała się na przeciętnym poziomie.

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Lubenia jest przedstawione za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 3 798,9 PLN, co jest wynikiem bardzo wysokim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego cały obszar gminy Lubenia cechuje się wyraźnie podwyższonymi wartościami zastosowanych wskaźników delimitacji. Tym samym gmina Lubenia charakteryzuje się znacznym nasileniem niekorzystnych procesów społeczno-przestrzennych. W związku z powyższymi działaniami z zakresu rewitalizacji powinny zostać objęte wszystkie miejscowości tej gminy.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Lubenia zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Straszyle

Miejscowość Straszyle zalicza się do tych sołectw gminy Lubenia, w których działania rewitalizacyjne powinny zostać podjęte w pierwszej kolejności. Na terenie miejscowości do rewitalizacji rekomendowane są 3 obszary szczegółowe (Rysunek 100). Pierwszym z nich jest budynek remizy Ochotniczej Straży Pożarnej wraz z otaczającą go przestrzenią. Drugi obszar obejmuje obiekt Domu Kultury łącznie z jego bezpośrednim otoczeniem. Z kolei trzecim obszarem proponowanym do rewitalizacji w tej miejscowości jest budynek dawnej poczty z przyległym doń terenem. Należy jednocześnie podkreślić, iż przedsięwzięcia rewitalizacyjne związane z modernizacją oraz zagospodarowaniem powyższych obiektów powinny służyć realizacji celów społecznych, związanych w głównej mierze z poprawą dostępności do usług społecznych (w tym kulturalnych) oraz szerszą integracją mieszkańców (w tym poprzez podejmowanie różnych inicjatyw twórczych).

Rysunek 100. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Straszyle

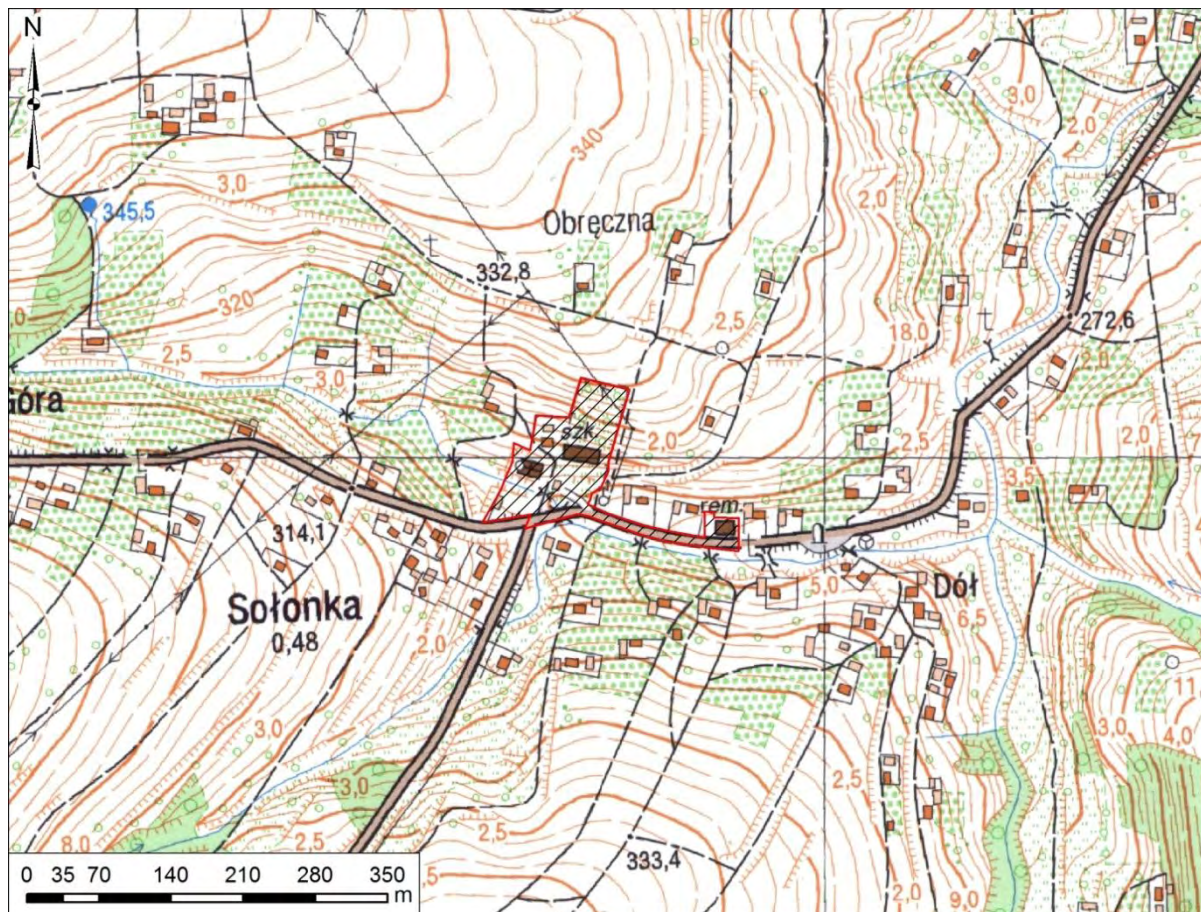
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Straszyle realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Lubenia, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Straszyle w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej, poprawy dostępności mieszkańców do usług kulturalnych, dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w miejscowości i gminie oraz zwiększenia stopnia integracji mieszkańców (w tym integracji w wymiarze międzypokoleniowym).

Sołonka

W przypadku sołectwa Sołonka obszar rekomendowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych obejmuje nieduży obiekt remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, jak również teren szkoły podstawowej i jej otoczenia (Rysunek 101). Zagrożona likwidacją szkoła prowadzona jest przez organizację społeczną, która może w sposób czynny włączać się w różnego rodzaju działania aktywizujące lokalną społeczność, prowadzone w oparciu o zmodernizowaną infrastrukturę budynku remizy Ochotniczej Straży Pożarnej.

Rysunek 101. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Sołonka

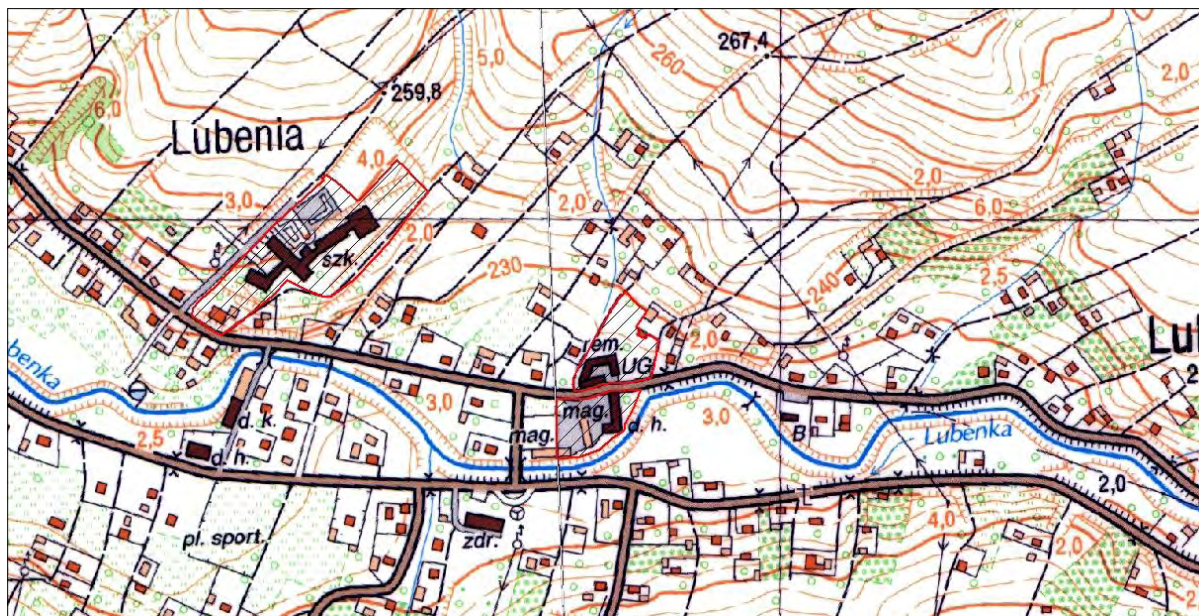
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Sołonka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Lubenia, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Sołonka w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych, zwiększenia stopnia integracji mieszkańców, a także dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i całej gminie.

Lubenia

W granicach miejscowości Lubenia do rewitalizacji rekomendowane są 2 obszary szczegółowe (Rysunek 102). Pierwszym z nich jest wielofunkcyjny budynek użyteczności publicznej wraz z jego bezpośrednim otoczeniem. W obiekcie tym mieszczą się Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna. Budynek ten wymaga kompleksowej modernizacji i rozbudowy w celu lepszego dostosowania do pełnienia funkcji publicznych i społecznych na rzecz mieszkańców sołectwa i gminy. Drugim obszarem proponowanym do rewitalizacji w granicach miejscowości jest teren szkoły podstawowej. W obiekcie tym znajdują się nieużytkowane obecnie pomieszczenia, które po remoncie oraz odpowiedniej adaptacji mogą zostać przeznaczone na potrzeby komunalne i potrzeby planowanej spółdzielni socjalnej.

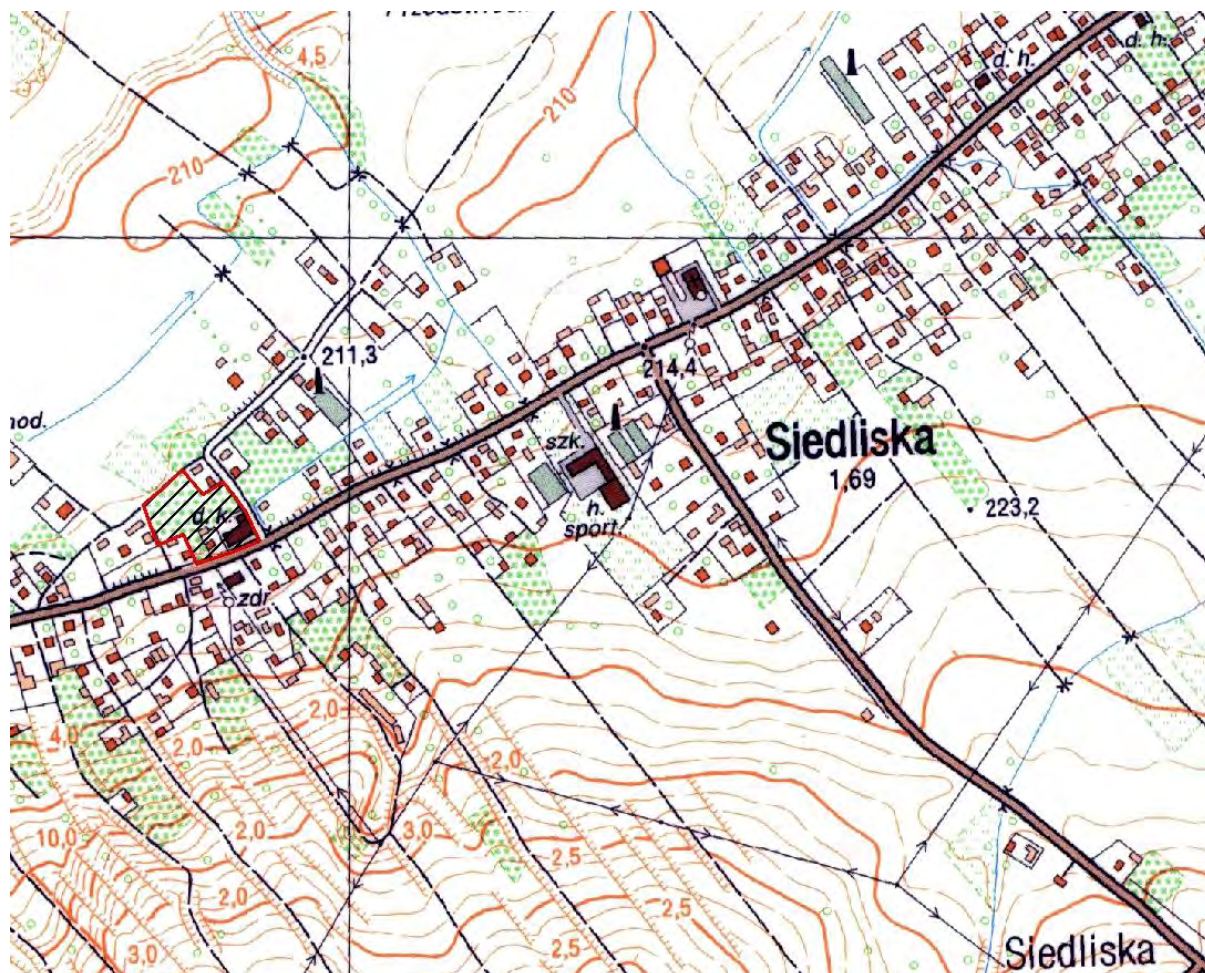
Rysunek 102. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Lubenia

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Lubenia realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Lubenia, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w miejscowości Lubenia w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości różnorodnych usług społecznych (w tym usług kulturalnych i usług związanych z opieką nad osobami starszymi), rozwoju spółdzielczości socjalnej i powstawania nowych miejsc pracy w gminie, jak również przeciwdziałania procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego w miejscowości i gminie.

Siedliska

W przypadku miejscowości Siedliska obszarem proponowanym do rewitalizacji jest budynek lokalnego domu kultury wraz z otaczającą go przestrzenią. Obiekt ten wymaga generalnego remontu i lepszego dostosowania do pełnienia funkcji społecznych. Modernizacja tego budynku i zagospodarowanie jego otoczenia pozwolą na stworzenie przyjaznego miejsca spędzania czasu wolnego, zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i seniorów.

Rysunek 103. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Siedliska

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Siedliska realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Lubenia, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Siedliska w efekcie przyczyni się do poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej, poprawy dostępności i jakości infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej (zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i osób starszych), poprawy dostępności i jakości funkcjonowania lokalnego domu kultury, dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w sołectwie i całej gminie, a także szerszej integracji mieszkańców (w tym integracji międzypokoleniowej).

Miasto Łańcut

Miasto Łańcut położone jest w odległości około 17 km na wschód od Rzeszowa. Miasto zajmuje powierzchnię 19,4 km² oraz zamieszkiwane jest przez 18 074 osoby. Łańcut, będący siedzibą władz powiatu łańcuckiego, jest ośrodkiem o znaczeniu (zasięgu) subregionalnym, pełniącym na rzecz mieszkańców swojego bezpośredniego zaplecza (wyznaczonego granicami powiatu) różnego rodzaju funkcje administracyjne, społeczne, gospodarcze oraz usługowo-handlowe. Miasto charakteryzuje się korzystnym położeniem transportowym. Przez jego obszar przebiega droga krajowa nr 94 (bezpłatna trasa alternatywna dla autostrady A4) oraz dwie drogi wojewódzkie, a mianowicie: droga wojewódzka nr 877 (Naklik – Szklary) i droga wojewódzka nr 881 (Sokołów Małopolski – Żurawica). Tym samym Łańcut pełni funkcję ponadlokalnego węzła transportu drogowego. Równocześnie przez teren miasta wiedzie trasa magistrali kolejowej E30 (linia stanowiąca element III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego, łączącego Niemcy, Polskę i Ukrainę).

Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego Łańcut odznacza się wysokimi wartościami wskaźników obrazujących poziom rozwoju gospodarczego. W 2013 roku na terenie miasta funkcjonowało łącznie 2 023 podmiotów gospodarczych. Równocześnie na każdy 1000 mieszkańców przeciętnie przypadało 1 119 firm (druga lokata po Rzeszowie). Jednakże w latach 2004 – 2013 nastąpił spadek liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w granicach miasta. Łańcut cechuje się też bardzo wysokim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców – na każde 100 mieszkańców miasta w wieku produkcyjnym przypada przeciętnie 14 osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą (najwyższy wynik w skali całego obszaru funkcjonalnego). Niemniej jednak na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego Łańcut charakteryzuje się względnie dużymi rozmiarami bezrobocia. W 2013 roku na każde 100 mieszkańców miasta w wieku produkcyjnym przypadało przeciętnie 11,4 zarejestrowanych bezrobotnych (podczas gdy średnio w obszarze funkcjonalnym ich udział kształtował się na poziomie 9,1). Łańcut odznacza się bardzo wysoką dostępnością mieszkańców do sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, czego przejawem jest bardzo wysoki odsetek ludności korzystającej z poszczególnych elementów systemu gospodarki wodno-ściekowej (wodociąg – 98,8%, kanalizacja – 85,0%, oczyszczalnia ścieków – 99,6%). Miasto charakteryzuje się ponadto bardzo dobrą dostępnością zasobów mieszkaniowych. W 2013 roku na każdy 1000 mieszkańców przypadało przeciętnie 319 mieszkań (trzecia lokata wśród gmin obszaru funkcjonalnego).

Łańcut charakteryzuje się znacznym nagromadzeniem różnorodnych i cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Pod względem łącznej liczby zabytków zajmuje drugie miejsce (po Rzeszowie) wśród wszystkich gmin tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny. Najcenniejszym obiektem dziedzictwa kulturowego w granicach miasta jest zespół zamkowo-parkowy Muzeum-Zamek w Łańcucie. Oprócz samego zamku w skład tego zabytkowego zespołu wchodzi rozległy park, a także wiele mniejszych obiektów (m.in. powozownia, oranżeria, zameczek romantyczny itp.) oraz fortyfikacje. W 2005 roku zespół zamkowo-parkowy w Łańcucie został wpisany na listę Pomników Historii. Ponadto w rejestrze zabytków figurują: zespół zabytkowy miasta, obiekty sakralne (m.in. kościół p.w. św. Stanisława Biskupa, zespół klasztorny oo. dominikanów), synagoga (obecnie muzeum), jak również zabytkowa zabudowa mieszkaniowa (domy, wille, kamienice). Należy jednocześnie podkreślić, iż Łańcut zajmuje bardzo ważne miejsce na mapie wydarzeń kulturalnych w Polsce, w głównej mierze za sprawą corocznego Festiwalu Muzycznego w Łańcucie.

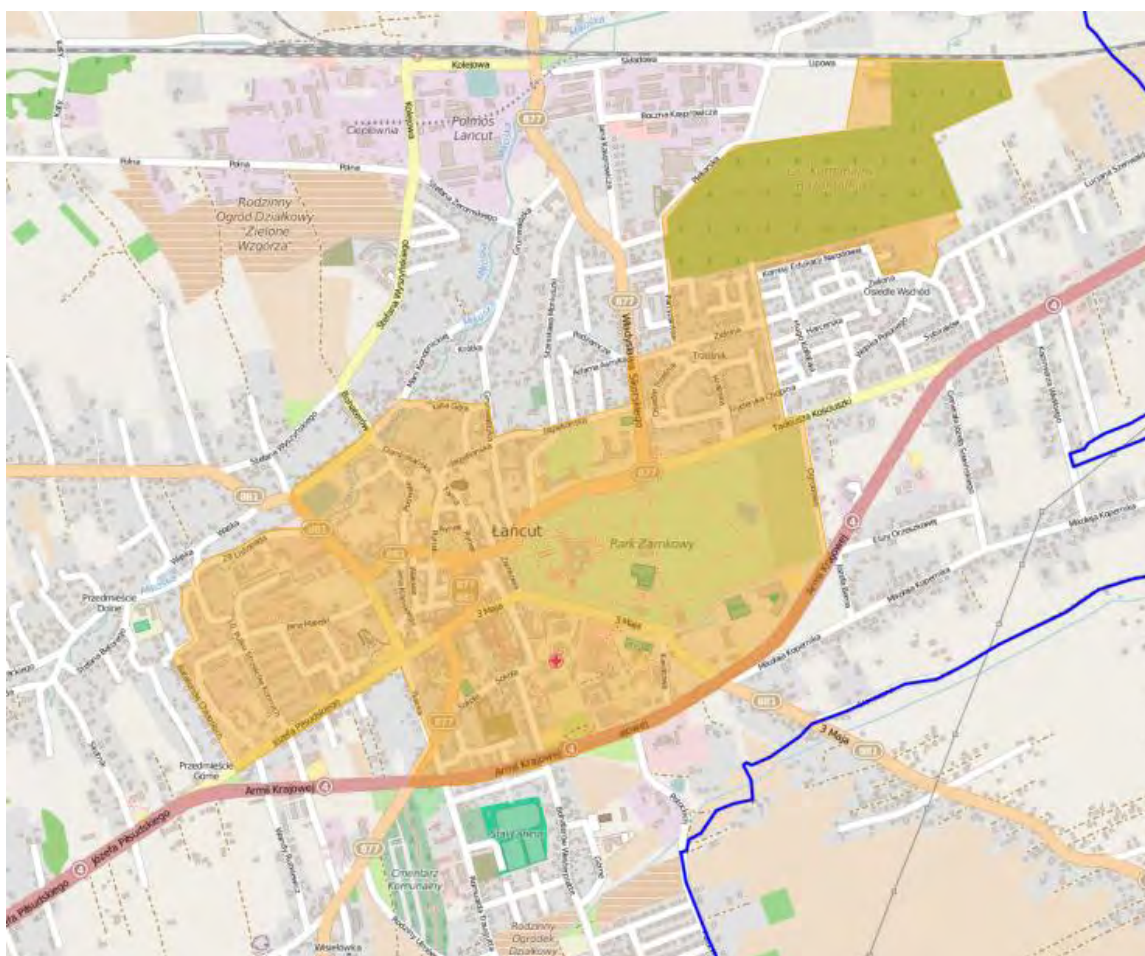
Miasto cechuje się dobrą dostępnością infrastruktury społecznej, jednakże na jego terenie brakuje placówek opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobki, oddziały żłobkowe, kluby dziecięce). Równocześnie Łańcut charakteryzuje się bardzo wysokim odsetkiem dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (90,4%).

Równocześnie w mieście zdiagnozowano istotne problemy natury społecznej. Łańcut jako jedna z niewielu gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzuje się ujemnym przyrostem rzeczywistym ludności (- 2,6‰), czego główną przyczyną jest najwyższe w skali analizowanego obszaru ujemne saldo migracji (- 3,8‰). Ponadto w mieście zdiagnozowano dynamicznie zachodzące procesy starzenia się społeczeństwa. Na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego Łańcut cechuje się najwyższym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym (19,8%). Jednocześnie w 2013 roku liczba osób w wieku produkcyjnym wyraźnie przewyższała liczbę mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 108,8 osób w wieku poprodukcyjnym). W związku z powyższym działania rewitalizacyjne podejmowane w granicach miasta powinny zostać ukierunkowane przede wszystkim na zahamowanie odpływu migracyjnego mieszkańców i zaspokajanie potrzeb rosnącej liczby osób w podeszłym wieku. Warto jednocześnie zauważyć, iż w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego Łańcut charakteryzuje się względnie niewielką skalą występowania różnych problemów społecznych. W 2013 roku z różnych świadczeń pomocy społecznej korzystało tylko 6,6% mieszkańców miasta (w przypadku Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego wartość tego wskaźnika wynosiła średnio 7,1%).

Miasto Łańcut prezentuje umiarkowanie niskie wartości przyjętych wskaźników delimitacji. Niemniej jednak ze względu na szereg dodatkowych uwarunkowań działaniom rewitalizacyjnym w mieście należy nadać najwyższy priorytet (obok Rzeszowa) w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Do uwarunkowań o których mowa powyżej zaliczają się m.in.:

- ważna rola miasta w systemie osadniczym całego obszaru funkcjonalnego (drugi pod względem liczby ludności ośrodek miejski, miasto o znaczeniu subregionalnym pełniące różnorodne funkcje na rzecz swojego bezpośredniego zaplecza wyznaczonego granicami powiatu łańcuckiego),
- najwyższa w skali całego obszaru funkcjonalnego atrakcyjność turystyczna (związana m.in. z zespołem zamkowo-parkowym),
- ponadprzeciętne nagromadzenie obiektów dziedzictwa kulturowego,
- wysoka intensywność procesów depopulacji oraz starzenia się społeczeństwa.

Kluczowym obszarem w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych w Łańcucie są tereny ścisłego centrum miasta (Śródmieście). W celu zachowania spójności z powstającymi dokumentami operacyjnymi tego miasta za obszar proponowany do rewitalizacji przyjęto Śródmieście w granicach wyznaczonych w ramach prac nad aktualizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Łańcuta na lata 2015 – 2020 (Rysunek 104). Na terenie tym koncentruje się zdecydowana większość obiektów dziedzictwa kulturowego, a także szereg zjawisk i intensywnych procesów degradacji związanych ze stanem zabudowy, przestępczością i innymi problemami społecznymi. Równocześnie na obszarze tym występują zdegradowane tereny o charakterze przemysłowym (np. staw browarny przy ul. Cetnarskiego). Ponadto poza samym centrum miasta do podjęcia działań rewitalizacyjnych rekomendowane są obszary przyległe do Śródmieścia poprzez podjęcie przedsięwzięć o charakterze wspomagającym i fakultatywnym. Obszar Śródmieścia i terenów przyległych proponowany do działań o charakterze obligatoryjnym i podstawowym oraz wspomagającym i fakultatywnym zajmuje powierzchnię około 300,0 ha.

Rysunek 104. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Łańcut

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie miasta Łańcut zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni miasta i zamieszkwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności miasta.

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w granicach Łańcuta realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Miasto Łańcut, a także z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w mieście Łańcut w efekcie przyczyni się do wyprowadzenia tych terenów ze stanu kryzysowego, nadania im nowej jakości funkcjonalnej, jak również poprawy warunków życia mieszkańców. Realizacja planowanych projektów rewitalizacji przyczyni się w szczególności do:

- rozwoju wysokiej jakości oferty kulturalnej w mieście oraz całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym,
- ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego oraz jego lepszego udostępnienia dla celów społecznych,
- zachowania i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego miasta i Ziemi Łańcuckiej,
- poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej,
- poprawy dostępności i jakości różnorodnych usług społecznych (zwłaszcza kulturalnych i edukacyjnych),
- poprawy dostępności i jakości miejskich przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- wzmocnienia i dalszego rozwoju funkcji kulturalnych i turystycznych miasta,
- rozwoju różnorodnych usług społecznych adresowanych do osób starszych,
- poprawy istniejącego stanu technicznego budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- zwiększenia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i zasobów mieszkaniowych,
- ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego (zwłaszcza zaś jakości powietrza atmosferycznego),
- uporządkowania funkcji komunikacyjnych w centrum miasta,
- poprawy poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego w centrum miasta,
- podniesienia stopnia integracji społecznej mieszkańców (w tym w wymiarze międzypokoleniowym),
- aktywizacji mieszkańców (zwłaszcza osób starszych) w różnych sferach życia społeczno-kulturalnego,
- dalszego rozwoju miasta jako ośrodka pełniącego funkcje o znaczeniu (zasięgu) subregionalnym,
- wzmocnienia rangi oraz znaczenia miasta w przestrzeni regionalnej, krajowej i europejskiej.

Gmina Łańcut

Gmina wiejska Łańcut zlokalizowana jest w powiecie łańcuckim we wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy zajmowała 106,3 km² oraz była zamieszkiwana przez 21 265 osób, a zagęszczenie ludności wynosiło 200 os./km². Gmina Łańcut dzieli się na 9 sołectw: Albigowa, Cierpisz, Głuchów, Handzlówka, Kosina, Kraczkowa, Rogóżno, Sonina i Wysoka. Przez zachodni i północny kraniec gminy przebiega droga krajowa nr 94 (E40). Natomiast przez centrum tego samorządu przebiega droga wojewódzka nr 877 (Naklik – Szklary), a przez część środkowo-wschodnią biegnie droga wojewódzka nr 881 (Sokołów Małopolski – Żurawica). Przez terytorium gminy przebiega linia kolejowa nr 91 (Kraków – Medyka), a na jej trasie znajdują się 3 przystanki kolejowe: Głuchów, Kosina i Rogóżno koło Łańcuta. Planowanie przestrzenne w gminie Łańcut wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 11,6%, co jest wynikiem bardzo wysokim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Łańcut 1,8%, co daje bardzo niski wynik na tle obszaru funkcjonalnego. Na terenie gminy płyną rzeki Kosinka i Sawa oraz potoki Kraczkowski i Graniczny, a także starorzecze Wiśłoka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Łańcut miernik ten wynosi 617 przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest niski w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 9 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Łańcut jest niski.

Infrastruktura komunalna w gminie Łańcut jest na relatywnie przeciętnym poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 87,3% ogółu mieszkańców (wynik przeciętny), kanalizacji 75,2% (przeciętny)¹⁶, oczyszczalni ścieków 85,0% (przeciętny). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (9) i gimnazjach (8). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga przeciętny wskaźnik, tj.: 76,4% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia: 7 przychodni, 4 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na średnim poziomie (4 261 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest niski (164 czytelników na 1000 mieszkańców). W gminie Łańcut funkcjonuje: 9 ośrodków kultury, 9 bibliotek publicznych. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był bardzo wysoki (2 234). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na najwyższym poziomie (63 członków na 1000 osób). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 40 mieszkańców na 1000 osób, co było wskaźnikiem najwyższym. Sport w gminie Łańcut zorganizowany jest w 9 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był przeciętny i wynosił 25 członków na 1000 ludności. Dodatkowo notuje się niski wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 19 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Gmina Łańcut posiada na swoim terytorium obiekty, które tworzą jej bogactwo kulturowe i są zlokalizowane w 5 sołectwach. W Albigowej położony jest zespół folwarczny (rządówka z drugiej połowy XIX wieku, budynek gospodarczy z końca XIX wieku, stajnia z 1858 roku, stodoła i magazyn murowano-drewniany z 1920 roku, stajnia wyścigowa z kuźnią z 1915 roku oraz aleje i szpalery otaczające folwark z przełomu XIX i XX wieku). Sołectwo Kosina posiada drewniany kościół filialny p.w. św. Sebastiana z roku 1737 oraz dzwonicę z 1812 roku i dawny cmentarz przy kościele. Sołectwo Kraczkowa ma na swoim terenie dawną plebanię rzymsko-katolicką z 1898 roku. W sołectwie Sonina mieści się drewniany kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela pochodzący z XVI wieku oraz cmentarz kościelny. Natomiast w sołectwie Wysoka istnieje rządówka z drugiej połowy XIX wieku.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Łańcut ogólnie kształtują się na wysokim poziomie: 280 mieszkań przypada na 1000 osób (wynik niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 101,6 m² (bardzo wysoki), a na osobę przypada 26,3 m² (przeciętny w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego). Inny miernik określający standard mieszkań w zakresie wyposażenia w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 92,1% (wynik niski), łazienka 85,8% (niski), centralne ogrzewanie 76,4% (przeciętny). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do

¹⁶ Zgodnie z danymi podawanymi przez gminę Łańcut w sprawozdaniu RRW-2, odsetek mieszkańców korzystających z czynnej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w 2014 roku, na terenie gminy wynosił odpowiednio: 97,0% oraz 95,3%. Według danych prezentowanych w powyższym sprawozdaniu stopień zwodociągowania oraz skanalizowania gminy wiejskiej Łańcut jest jednym z najwyższych w skali wszystkich jednostek samorządu terytorialnego tworzących Rzeszowski Obszar Funkcjonalny. Zgodnie z przytoczonymi powyżej danymi, wyższym odsetkiem mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej, w porównaniu z gminą Łańcut, cechują się jedynie miasto Łańcut (98,8%) i gmina Trzebowńsko (98,3%). Jednocześnie w świetle danych zamieszczonych w sprawozdaniu RRW-2 za 2014 rok, gmina wiejska Łańcut na tle pozostałych gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzuje się najwyższym udziałem ludności korzystającej z czynnej sieci kanalizacyjnej.

użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 2,6 oraz jest uważany za najniższy w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (położenie poza strefą intensywnej suburbanizacji Rzeszowa). Dane pochodzące z rynku pracy w gminie łańcut są niekorzystne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 11,2 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 43,6% (bardzo niska). W gminie łańcut funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 7,3% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze korzystnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 3,7 i jest zjawiskiem przeciętnym. Struktura ludności gminy łańcut według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 20,8% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 61,7% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym 17,5%(wzrósł). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 83,9 osób w wieku poprodukcyjnym.

Aktywność społeczna w gminie łańcut jest niska, głównie ze względu na liczbę organizacji pozarządowych przypadających na 10 000 mieszkańców, która w 2013 roku wynosiła 21. Również dynamika powstawania nowych organizacji społecznych w latach 2004 i 2013 była niska. Jedną z ciekawszych inicjatyw jest powstałe w 2002 roku Gminne Koło Pszczelarzy zrzeszające 56 członków.

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę łańcut jest wyrażone za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 1 512,0 PLN, co jest wynikiem niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

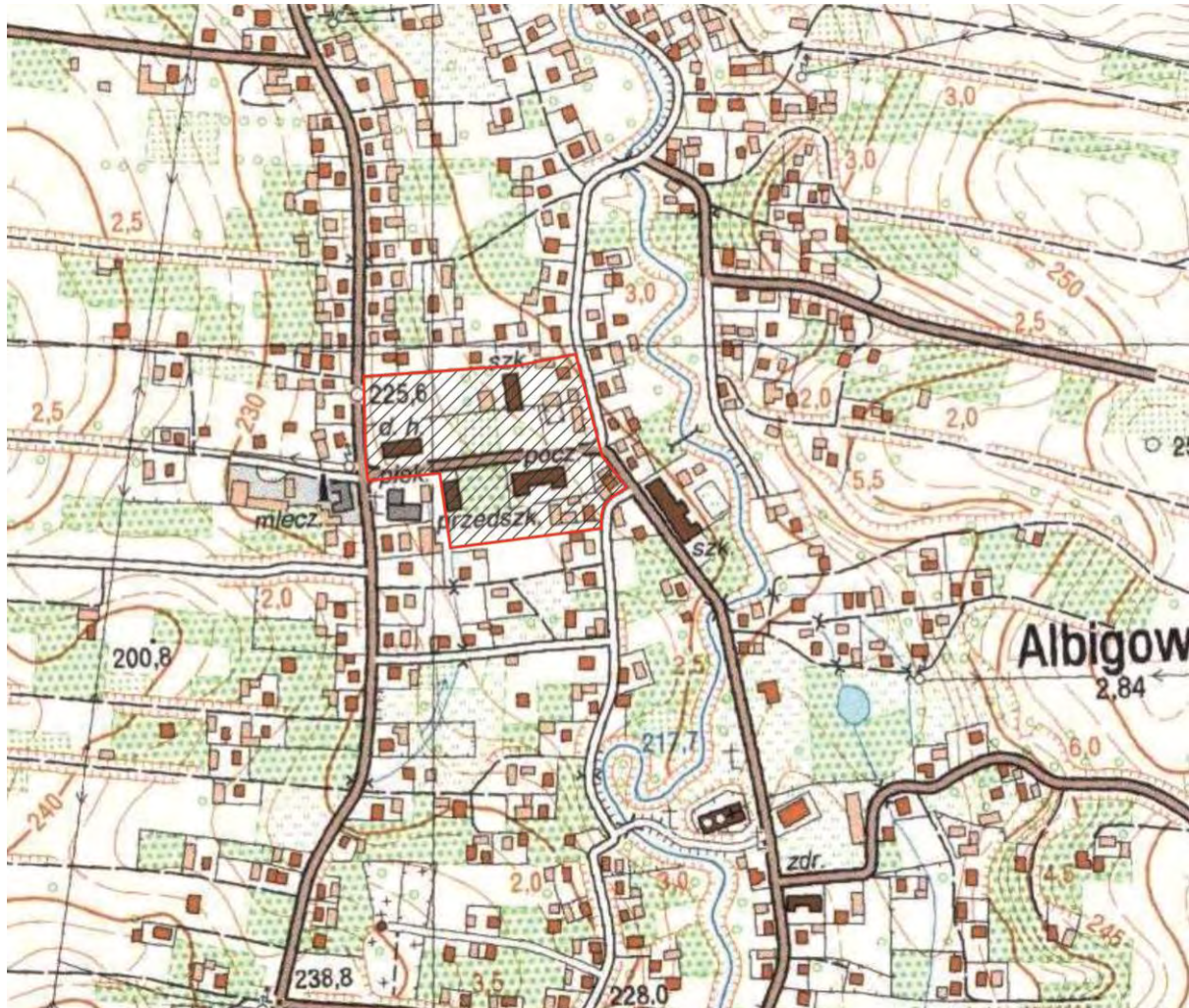
Gmina wiejska łańcut, podobnie jak gmina Czarna prezentuje wysoki stopień nasilenia zjawisk problemowych. Jednakże analiza zróżnicowania przyjętych wskaźników delimitacji na poziomie wewnątrzgminnym wskazuje na wyraźnie lepszą sytuację miejscowości: Kraczkowa, Głuchów, Kosina oraz Rogóżno. Niemniej jednak na terenie każdej miejscowości wskazać można przestrzenie oraz obiekty, które w wyniku procesu rewitalizacji staną się miejscami służącymi integracji i aktywizacji społecznej mieszkańców (tak w wymiarze wewnątrzpokoleniowym, jak i międzypokoleniowym) i miejscami sprzyjającymi aktywnym formom spędzania czasu wolnego (zwłaszcza zaś dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży) oraz podejmowaniu i realizacji różnorodnych inicjatyw społecznych (w tym także działań społeczno-kulturalnych). Powyższy kierunek przekształceń tych przestrzeni i obiektów wynika przede wszystkim z konieczności lepszego zaspokajania potrzeb społecznych rosnącej liczby osób w podeszłym wieku, która jest następstwem systematycznie zachodzącego procesu starzenia się lokalnej społeczności.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy łańcut zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Albigowa

Obszar proponowany do działań rewitalizacyjnych w sołectwie Albigowa obejmuje teren o powierzchni około 2,4 ha, położony w centrum miejscowości (Rysunek 105). Na obszarze tym zlokalizowanych jest szereg obiektów pełniących funkcje społeczne (tj. szkoła, przedszkole, remiza, poczta). Teren ten wymaga w szczególności spójnego zagospodarowania w zakresie przestrzeni publicznych, które będą mogły lepiej służyć mieszkańcom wsi.

Rysunek 105. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Albigowa

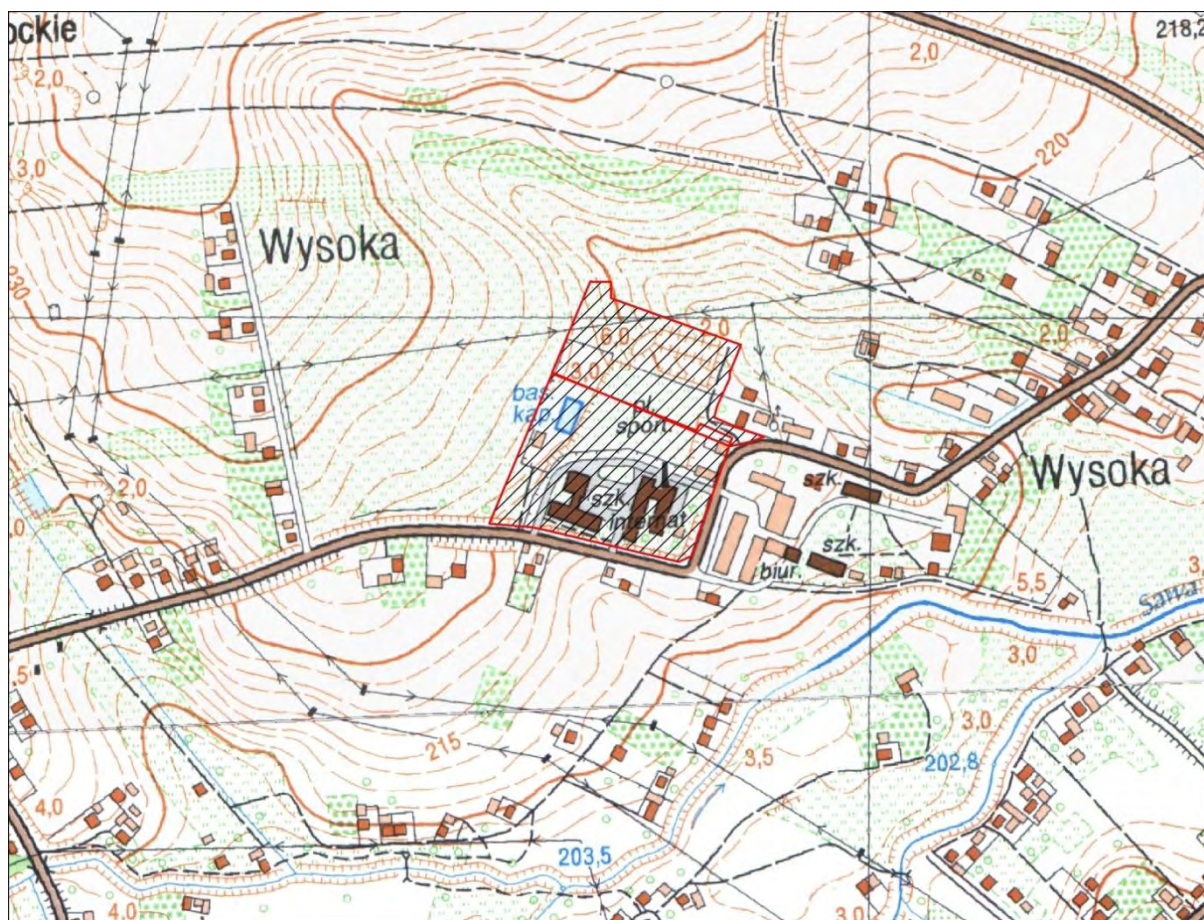
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Albigowa realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Łańcut, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Albigowa w efekcie przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców poprzez poprawę istniejącego stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej i odnowę obiektów pełniących funkcje użyteczności społecznej.

Wysoka

Obszar proponowany do rewitalizacji w sołectwie Wysoka obejmuje teren szkoły wraz z internatem i stołówką, a także kompleksem sportowo-rekreacyjnym (tj. boisko sportowe oraz niecka otwartego basenu) (Rysunek 106). Ponownego zagospodarowania wymaga w szczególności niewykorzystywany w części budynek internatu. Jego planowane przekształcenie w kierunku centrum edukacji regionalnej i kulturowej wraz z zapleczem hotelowym będzie wymagało podjęcia działań porządkujących poszczególne funkcje na terenie całej szkoły (w tym m.in. organizacja ogólnodostępnych przestrzeni publicznych). Wobec czego zasadne jest objęcie obszarem rewitalizacji całego kompleksu szkolnego.

Rysunek 106. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Wysoka

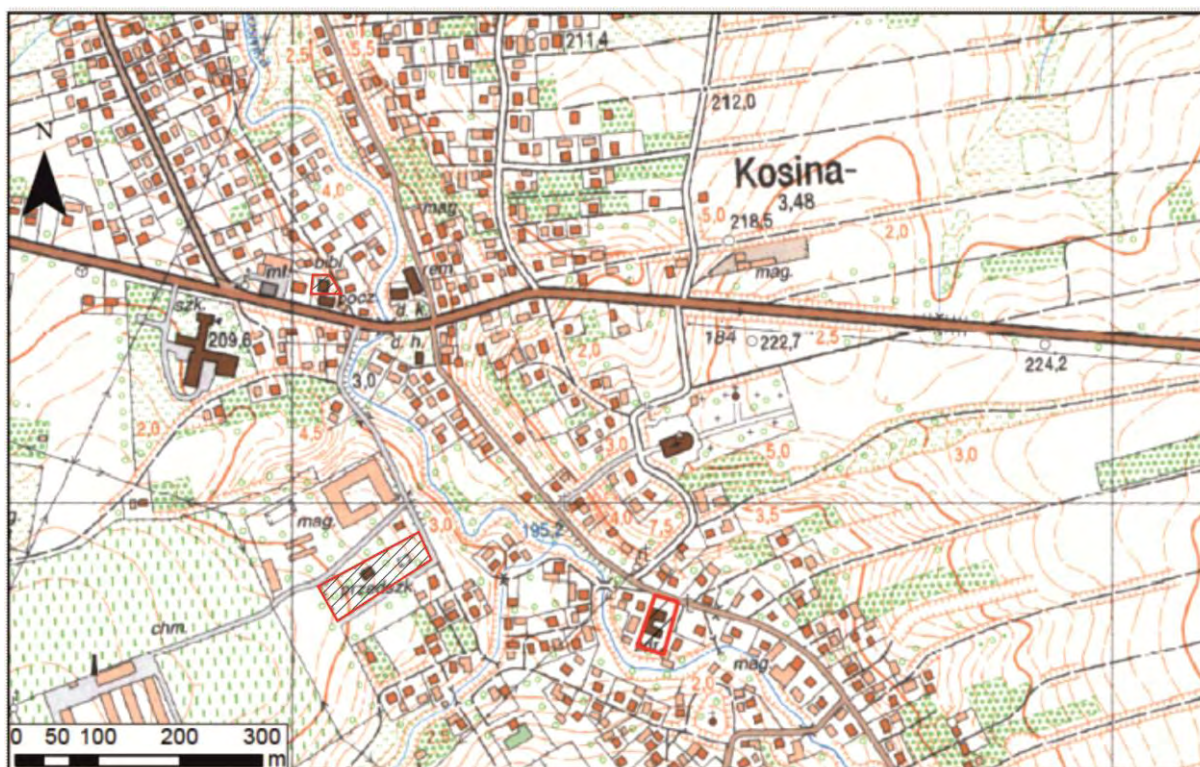
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Wysoka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Łańcut, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Wysoka przyczyni się do poprawy dostępności usług edukacyjno-kulturalnych oraz zachowania i szerszej promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Kosina

Sołectwo Kosina, zarówno w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak również gminy wiejskiej Łańcut jest terenem o umiarkowanym poziomie występowania zjawisk kryzysowych. Jednocześnie do realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych rekomendowany jest obszar o powierzchni około 0,4 ha, związany z budynkiem lokalnego ośrodka zdrowia (Rysunek 107). Obiekt ten po odpowiedniej modernizacji i adaptacji przeznaczony zostanie na ośrodek wsparcia dla osób starszych. Tym samym rewitalizacja budynku ośrodka zdrowia oraz jego adaptacja do pełnienia nowej roli wpisuje się w strategiczne działania dotyczące poprawy jakości życia osób w podeszłym wieku, jakie podejmowane będą na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Należy mieć na uwadze, iż sołectwo Kosina charakteryzuje się wysokim odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym, wobec czego postulowany kierunek przekształceń budynku ośrodka zdrowia będzie stanowił odpowiedź na systematycznie postępujący proces starzenia się lokalnej społeczności. Równocześnie na obszarze miejscowości podejmowane będą inne działania związane z poprawą dostępności i jakości usług społecznych dla osób starszych, tj. adaptacja pomieszczeń bibliotek i czytelni dla potrzeb seniorów czy utworzenie terenu rekreacyjnego.

Rysunek 107. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Kosina

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w miejscowości Kosina realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Łańcut, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

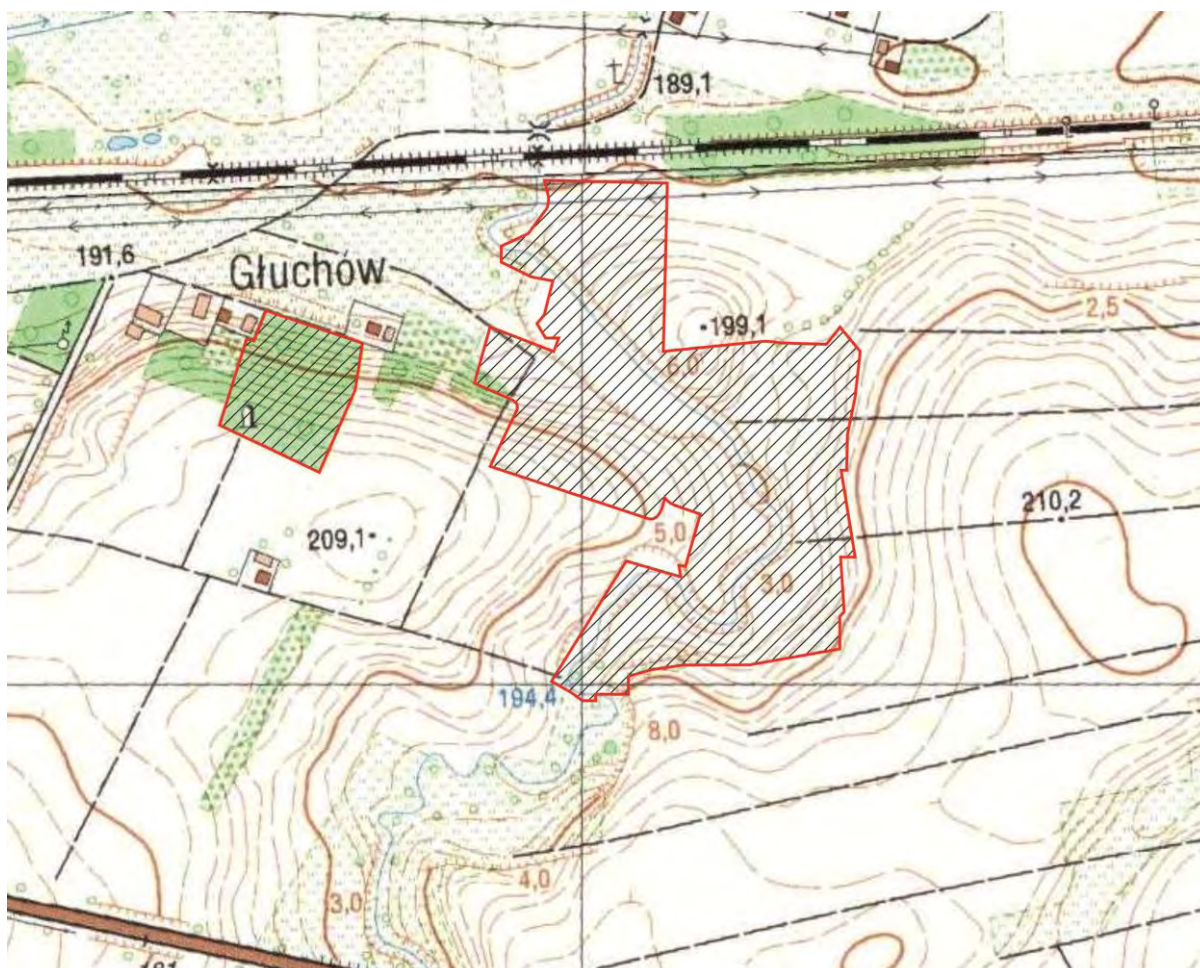
Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Kosina przyczyni się do poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych oraz przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych, zwiększenia dostępności usług z zakresu opieki nad osobami starszymi w gminie, a także poprawy jakości życia osób starszych w całej gminie.

Głuchów

W miejscowości Głuchów na potrzeby działań rewitalizacyjnych wyznaczono niezamieszkały obszar zbiornika retencyjnego i lasu komunalnego Korczak (Rysunek 108). Uporządkowanie terenu wokół zbiornika w połączeniu z niewielkimi działaniami w pobliskim lesie mogłyby zwiększyć atrakcyjność turystyczną zarówno całej gminy, jak i wschodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dogodne położenie obszaru, w pobliżu miasta Łańcut, stanowi szansę wzmocnienia ponadlokalnej roli tego terenu rekreacyjnego. Oba obszary proponowane do rewitalizacji zajmują powierzchnie około 5,0 ha.

Rysunek 108. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Głuchów

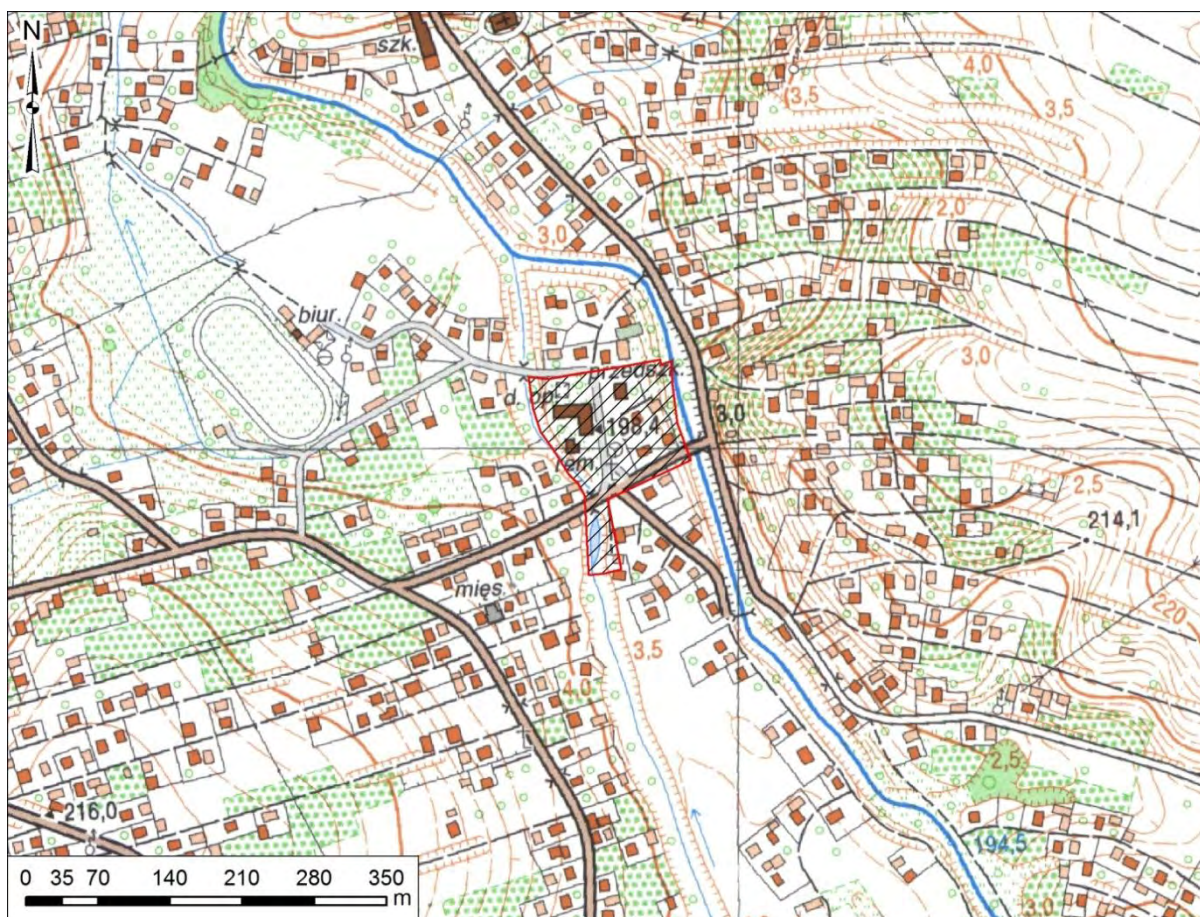
Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Głuchów realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Łańcut, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Głuchów przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców, poprawy dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych, jak również poprawy jakości życia osób starszych w gminie.

Sonina

Miejscowość Sonina charakteryzuje się podwyższonymi wskaźnikami natężenia zjawisk kryzysowych, zarówno w skali gminy wiejskiej Łańcut, jak i całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jako obszar do rewitalizacji zidentyfikowano teren centrum miejscowości wraz z niedużym zbiornikiem wodnym (Rysunek 109). Obszar ten obejmuje swoim zasięgiem m.in. ośrodek kultury, przedszkole oraz remizę. Zagospodarowania wymaga m.in. przestrzeń publiczna w pobliżu przystanku autobusowego, a także zbiornika wodnego. Działania te będą w istotny sposób oddziaływać na poziom życia znacznej liczby mieszkańców sołectwa. Obszar obejmuje powierzchnię około 1,7 ha (w tym kilka budynków mieszkalnych).

Rysunek 109. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Sonina

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Sonina realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Łańcut, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Sonina w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców poprzez poprawę stanu zagospodarowania i jakości przestrzeni publicznej, a także odnowienie budynku pełniącego funkcje użyteczności społecznej.

Gmina Świlcza

Gmina wiejska Świlcza położona jest w powiecie rzeszowskim w północno-zachodniej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy wynosiła 112,2 km² oraz zamieszkiwały ją 16 192 osoby, co dawało gęstość zaludnienia na poziomie 144 os./km². Gmina Świlcza dzieli się na 9 sołectw: Błędowa Zgłobieńska, Bratkowice, Bzianka, Dąbrowa, Mrowla, Rudna Wielka, Świlcza, Trzciana, Woliczka. W północno-wschodniej części gminy zlokalizowany jest węzeł Rzeszów-Zachód, gdzie krzyżują się autostrada A4 z drogą ekspresową S19. Natomiast w południowo-wschodniej części gminy znajduje się węzeł Świlcza, gdzie krzyżują się droga ekspresowa S19 i droga krajowa nr 94. Przez centrum tego samorządu przebiega linia kolejowa nr 91 (Kraków – Medyka), gdzie zlokalizowana jest stacja kolejowa Trzciana oraz przystanek kolejowy Świlcza. Komunikację zbiorową z Rzeszowem zapewnia MPK Rzeszów Sp. z o.o., które realizuje kursy dla linii nr: 20, 22 i 25.

Planowanie przestrzenne w gminie Świlcza wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 3,3%, co jest wynikiem niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Świlcza 27,7%, co daje wysoki wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płyną rzeki: Czarna, Mrowla, Przyrwa i Lubcza. Lokalna gospodarka jest zależna od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Świlcza miernik ten wynosi 644 przedsiębiorstwa na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest niski w relacji do innych jednostek obszaru funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości ludności mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 8 osób, tym samym wskaźnik ten w gminie Świlcza jest bardzo niski.

Infrastruktura komunalna na terenie gminy Świlcza jest na relatywnie wysokim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 92,0% spośród wszystkich mieszkańców gminy (wynik wysoki), kanalizacji 64,9% (niski), oczyszczalni ścieków 97,6% (bardzo wysoki). Edukacja w tej gminie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (10) i gimnazjach (4). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga niski wskaźnik, tj.: 72,2% dzieci w wieku 3 – 6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia: 6 przychodni, 2 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na wysokim poziomie (4 959 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest bardzo niski (136 czytelników na 1000 osób). W gminie Świlcza funkcjonuje: 1 ośrodek kultury z 3 filiami, 1 biblioteka publiczna oraz 5 filii bibliotecznych. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był bardzo niski (392). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na niskim poziomie (10 członków na 1000 ludności). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 13 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem przeciętnym. Sport w gminie Świlcza zorganizowany jest w 5 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był niski oraz wynosił 16 członków na 1000 ludności. Dodatkowo notuje się bardzo niski wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 16 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Zabytkowe obiekty składające się na dziedzictwo kulturowe gminy Świlcza rozmieszczone są w 6 sołectwach. W Bratkowicach mieści się park dworski pochodzący z XIX wieku. Sołectwo Dąbrowa posiada na swoim terytorium kaplicę p.w. MB Różańcowej z 1899 roku (przy drodze do Będziemyśla) oraz zespół dworski z drugiej połowy XIX wieku (dwór, park). Sołectwo Mrowla ma na swoim terenie kościół parafialny p.w. św. Łukasza Ewangelisty z lat 1896-1900 oraz ogrodzenie murowane z 4 kapliczkami z początku XX wieku. W Rudnej Wielkiej mieści się zespół dworski i folwarczny z drugiej połowy XIX wieku (dwór, dom zarządcy, chlewnia, obora, spichlerz, park z aleją dojazdową). Sołectwo Świlcza posiada na terenie cmentarza rzymsko-katolickiego kaplicę grobową rodzin Krupnickich i Kirchnerów z początku XX wieku. W sołectwie Trzciana mieści się z kolei kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca i cmentarz kościelny z 1898 roku oraz zespół dworski z XIX wieku (dwór, park, 2 spichlerze).

Zasoby mieszkaniowe w gminie Świlcza ogólnie kształtują się na najniższym poziomie w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym: 270 mieszkań przypada na 1000 osób (najniższy wynik), przeciętna powierzchnia użytkowa lokalu mieszkalnego wynosi 79,8 m² (bardzo niski), a na osobę przypada 24,9 m² (jeden z dwóch najniższych w skali obszaru funkcjonalnego). Inny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 95,2% (wynik przeciętny), łazienka 87,8% (przeciętny), centralne ogrzewanie 77,1% (przeciętny). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 3,3 i jest uważany za niski w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Świlcza są przeciętne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 9,1 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 47,0% (przeciętna). W gminie

Świlcza funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 8,6% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze przeciętnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 4,6 oraz jest zjawiskiem przeciętnym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Struktura ludności gminy Świlcza według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 20,3% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym 63,1% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym 16,6% (wzrósł). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 81,4 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrósł).

Gmina Świlcza w aspekcie działalności obywatelskiej wypada jako przeciętny samorząd. W 2013 roku na każde 10 000 mieszkańców przypadały 22 organizacje pozarządowe. Natomiast dynamika wzrostu liczby organizacji w latach 2004 i 2013 była wysoka na tle samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ciekawszymi organizacjami są: Koło Wędkarskie Karaś (160 członków) oraz Stowarzyszenie Producentów Żywności Ekologicznej EKO-DAR i Związek Stowarzyszeń Podkarpacka Izba Rolnictwa Ekologicznego.

Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Świlcza jest wyrażone za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 1 935,5 PLN, co jest wynikiem przeciętnym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

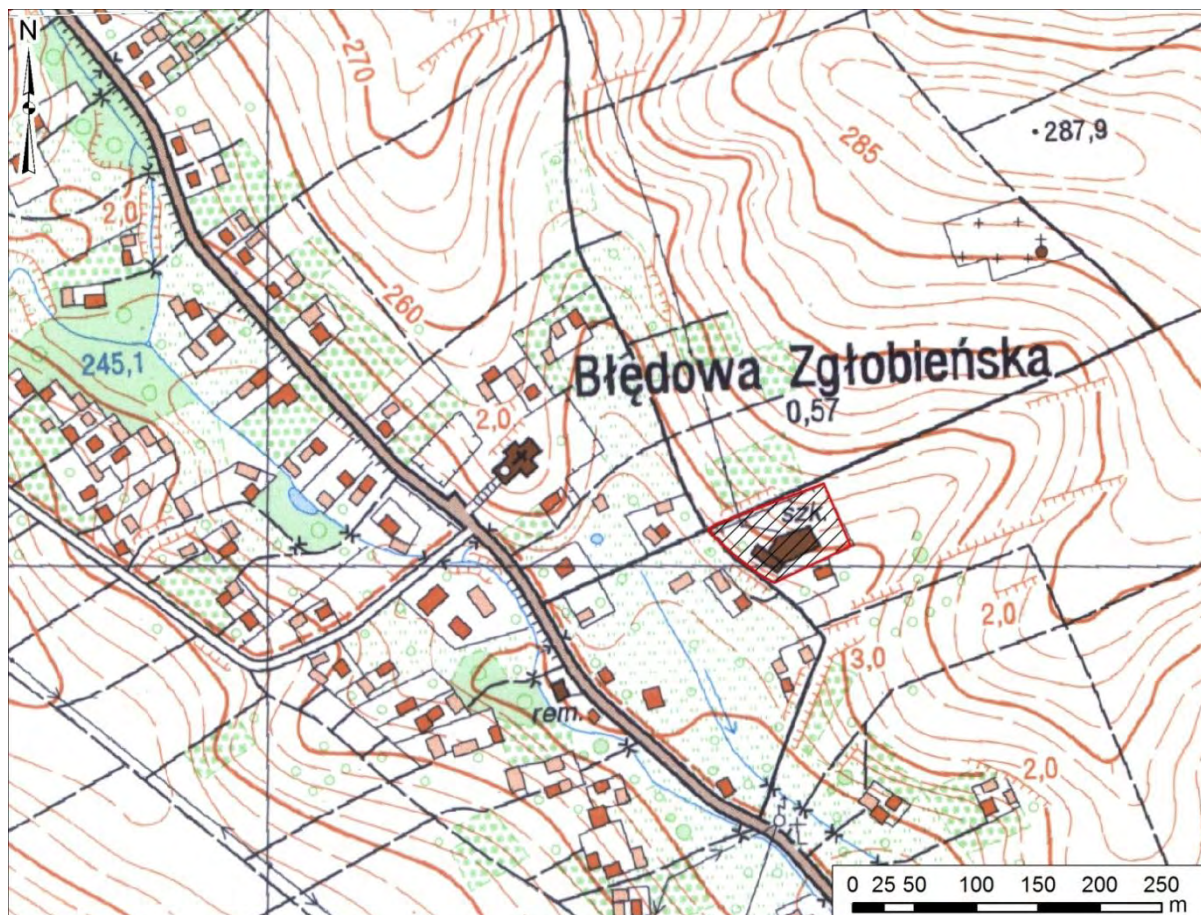
Na tle większości jednostek terytorialnych Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego gmina Świlcza reprezentuje względnie korzystne wartości zaproponowanych wskaźników delimitacji. Niemniej jednak w jej obrębie można zauważyć pewne zróżnicowanie poszczególnych sołectw pod względem występowania zjawisk problemowych. Na tle gminy najwyższym poziomem koncentracji negatywnych zjawisk kryzysowych cechuje się miejscowość Błędowa Zgłobieńska. Do objęcia wsparciem w ramach procesu rewitalizacji, ze względu na potencjał związany z możliwością zagospodarowania zabytkowych obiektów podworskich, rekomendowane są również sołectwa Trzciana oraz Bratkowice. Warto jednocześnie odnotować, iż w drugiej z wymienionych powyżej miejscowości znajduje się dodatkowo wielorodzinny blok mieszkalnych byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne związane z modernizacją i zagospodarowaniem wyżej wymienionych obiektów powinny służyć realizacji celów społecznych, związanych przede wszystkim z poprawą dostępności do usług społecznych oraz szerszą integracją mieszkańców.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Świlcza zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Błędowa Zgłobieńska

W skali gminy Świlcza, sołectwo Błędowa Tyczyńska cechuje się najwyższymi wartościami przyjętych mierników delimitacji, informujących o występowaniu zjawisk i procesów kryzysowych. Obszarem rekomendowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych w tej miejscowości jest budynek po byłej Publicznej Szkole Podstawowej wraz z jego bezpośrednim otoczeniem. Obszar ten położony jest w centrum sołectwa (w pobliżu głównej drogi) i zajmuje powierzchnię około 0,5 ha (Rysunek 110). Po odpowiedniej modernizacji oraz adaptacji budynek byłej szkoły mógłby spełniać różnego rodzaju funkcje społeczne na rzecz mieszkańców.

Rysunek 110. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Błędowa Zgłobieńska

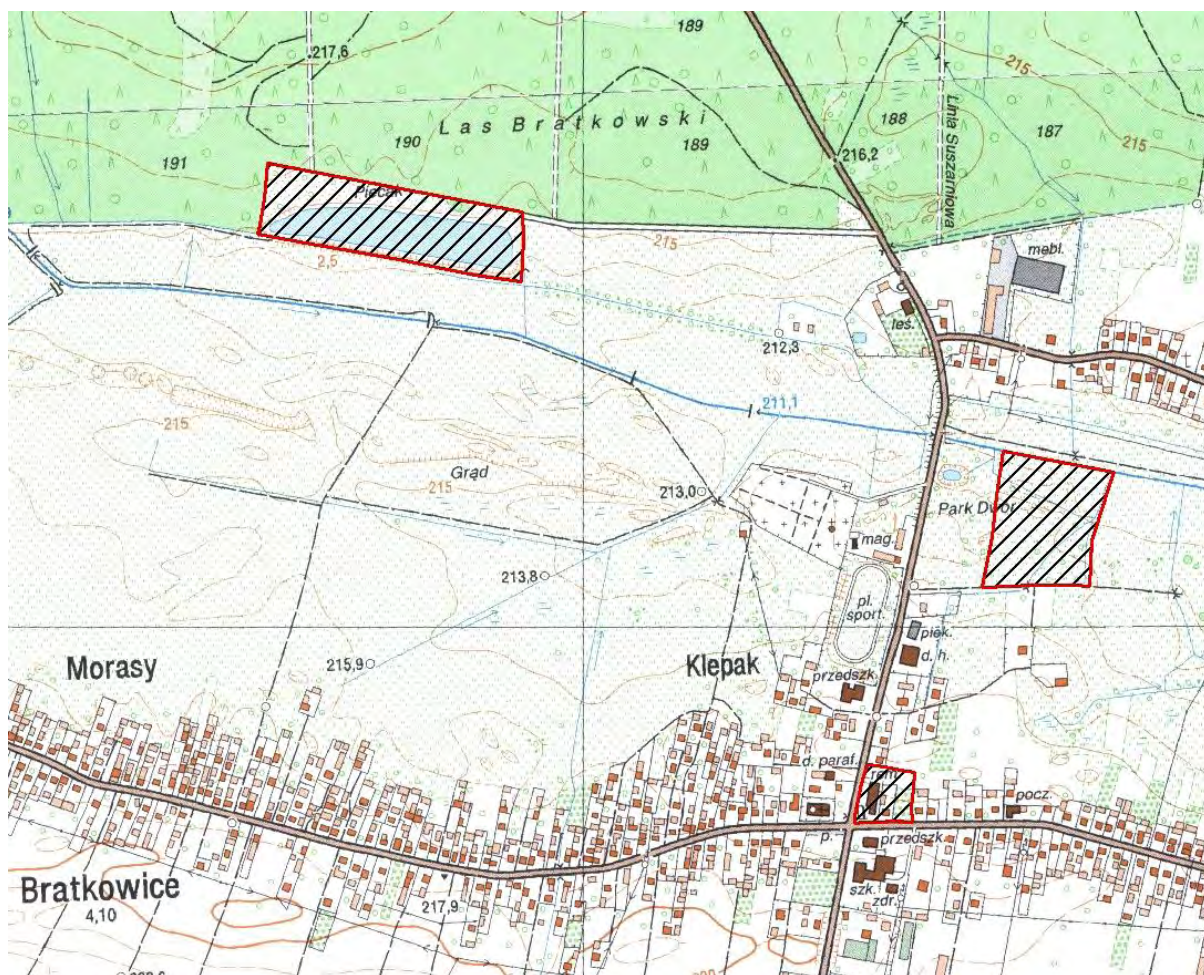
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Błędowa Zgłobieńska realizowane będą projekty rewitalizacji opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Świlcza, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Błędowa Zgłobieńska przyczyni się do poprawy warunków życia oraz szerszej integracji mieszkańców, a także poprawy dostępności do usług społecznych.

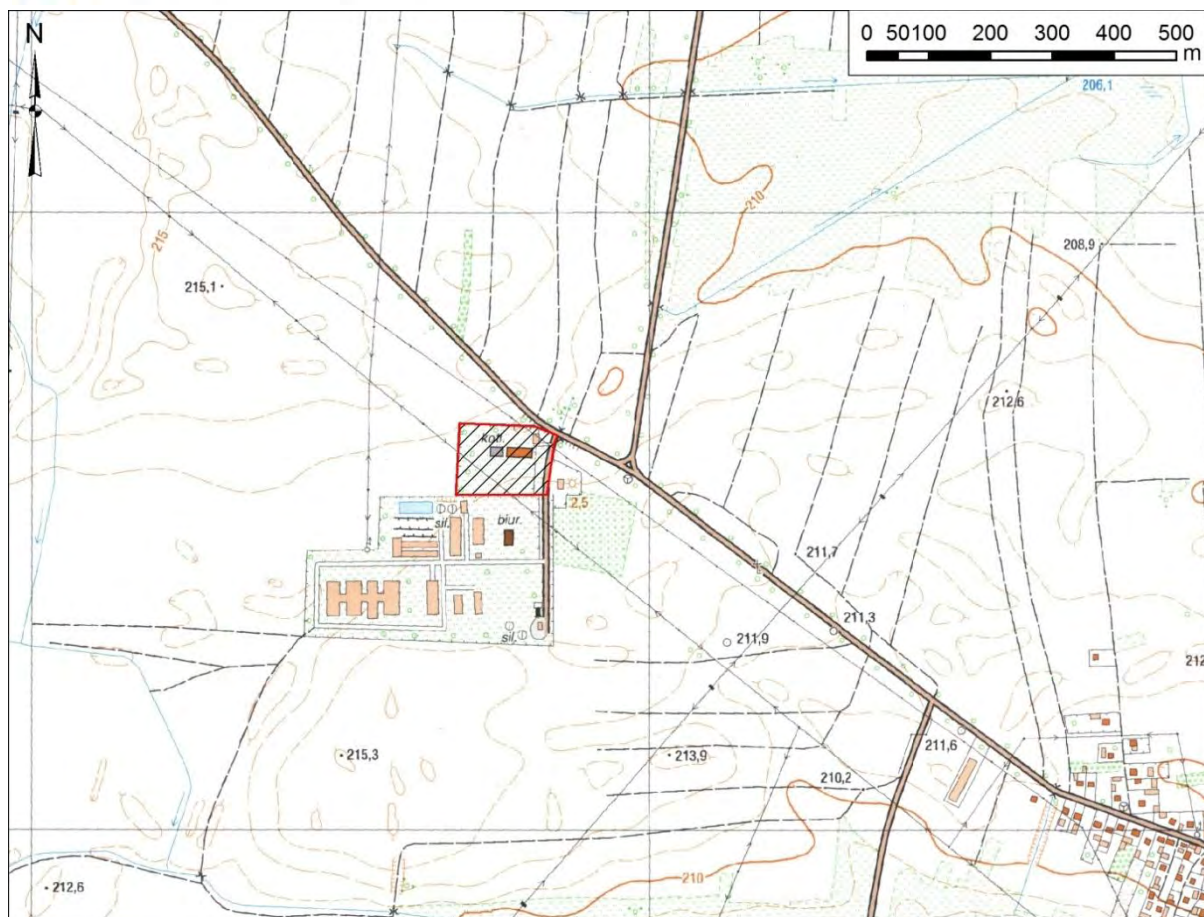
Bratkowice

Miejscowość Bratkowice na tle pozostałych jednostek terytorialnych Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego nie należy do obszarów o silnym nagromadzeniu zjawisk problemowych. Niemniej jednak po szczegółowym rozpoznaniu lokalnych uwarunkowań zalecane jest dołączenie tej wsi do grupy miejscowości wymagających wsparcia w ramach procesu rewitalizacji. Tego rodzaju rekomendacja wynika przede wszystkim z obecności na terenie sołectwa czterech różnych typów obszarów zdegradowanych (Rysunek 111, Rysunek 112), którymi są:

- obszar zbiornika retencyjnego wraz z bezpośrednim otoczeniem (o łącznej powierzchni około 3,7 ha), którego postulowanym kierunkiem przekształcenia byłoby utworzenie ogólnodostępnego miejsca do kąpieli na terenie gminy,
- obszar zdegradowanego parku podworskiego (o łącznej powierzchni około 2,6 ha),
- blok mieszkalny byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Bratkowicach wraz z bezpośrednim otoczeniem obiektu (o łącznej powierzchni około 1,7 ha), zarządzany przez Spółdzielnię Mieszkaniową Bratek,
- budynek Domu Ludowego wraz z otoczeniem, który po odpowiedniej modernizacji mógłby stanowić przyjazne miejsce spędzania czasu wolnego dla mieszkańców miejscowości gminy.

Rysunek 111. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Bratkowice (część 1)

Rysunek 112. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Bratkowice (część 2)

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych we wsi Bratkowice realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Świlcza, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Bratkowice w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych, a także przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych, rozwoju amatorskiego ruchu młodzieżowego w różnych sferach aktywności społeczno-kulturalnej, jak również dalszego rozwoju różnych inicjatyw społecznych (w tym kulturalnych) w gminie.

Trzciana

Obszarem rekomendowanym do podjęcia działań rewitalizacyjnych w miejscowości Trzciana jest zabytkowy budynek spichlerza zlokalizowany na terenie dawnego zespołu dworsko-parkowego (Rysunek 113). Dotychczas większość tego terenu została odnowiona i zagospodarowana w efekcie projektów realizowanych w minionej perspektywie budżetowej Unii Europejskiej. Tym samym działania związane z rewitalizacją budynku spichlerza stanowią będą kontynuacją i uzupełnieniem wcześniejszych przedsięwzięć. Ze względu na swoją kubaturę obiekt ten stwarza szerokie możliwości zagospodarowania i adaptacji do pełnienia różnorodnych funkcji. Najbardziej postulowanym kierunkiem przekształceń jest modernizacja i dostosowanie tego obiektu do potrzeb utworzenia centrum senioralnego Senior Park (wraz z wykorzystaniem parku). Ponadto na terenie miejscowości znajdują się również inne obszary wymagające wsparcia w ramach działań rewitalizacyjnych, a mianowicie:

- budynek użytkowany dotychczas jako przedszkole (ze względu na budowę nowego dużego przedszkola wraz ze żłobkiem, obiekt ten utracił swoją dotychczasową funkcję i pozostaje niezagospodarowany) – po modernizacji oraz odpowiednim dostosowaniu obiekt ten mógłby spełniać różnego rodzaju funkcje społeczne na rzecz mieszkańców,
- budynek Ochotniczej Straży Pożarnej w Trzcianie (obiekt ten wymaga modernizacji oraz odpowiedniej adaptacji dla potrzeb realizacji działań społecznych na terenie gminy),
- budynek Gminnego Centrum Kultury i Rekreacji w Świlczy z siedzibą w Trzcianie (obiekt ten wymaga generalnego remontu i lepszego dostosowania do pełnienia funkcji społecznych) – modernizacja tego budynku i zagospodarowanie jego otoczenia pozwolą na stworzenie przyjaznego miejsca spędzania czasu wolnego dla mieszkańców miejscowości i gminy, a także przyczynią się do podniesienia poziomu atrakcyjności kulturalnej i zwiększenia dostępności do dóbr kultury, co z kolei umożliwi zachowanie dziedzictwa kulturowego miejscowości i gminy,
- budynki socjalne w Trzcianie wymagające modernizacji i odpowiedniej adaptacji dla potrzeb działań społecznych podejmowanych na terenie gminy,
- budynek byłego Domu Ludowego Trzciana – Słotwinka, który po modernizacji i odpowiedniej adaptacji mógłby spełniać różnego rodzaju funkcje społeczne na rzecz mieszkańców miejscowości i gminy.

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonych w sołectwie Trzciana realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacji planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Świlcza, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Trzciana w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności i jakości usług dedykowanych osobom starszym, poprawy warunków życia osób starszych w gminie, a także dalszego rozwoju różnorodnych inicjatyw społecznych w miejscowości i całej gminie.

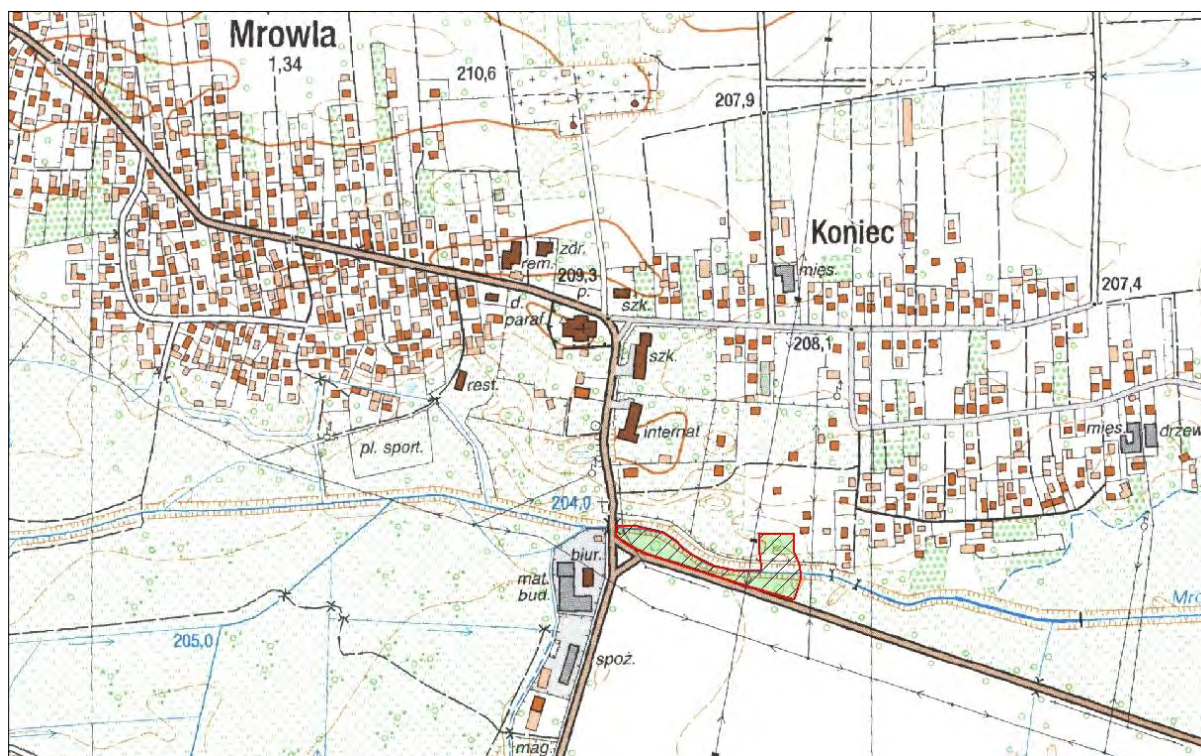

Rysunek 113. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Trzciana

Mrowla

Obszarem rekomendowanym do podjęcia działań o charakterze rewitalizacyjnym w miejscowości Mrowla jest teren zieleni – teren lasu (Rysunek 114). W ramach rewitalizacji planowane jest zagospodarowanie tego terenu poprzez utworzenie alejek spacerowych, montaż elementów małej architektury (ławki, kosze na śmieci, altana, plac zabaw, siłownia zewnętrzna). Nadanie temu terenowi funkcji wypoczynkowych oraz rekreacyjnych przyczyni się do zwiększenia poziomu atrakcyjności turystycznej zarówno całej gminy, jak również zachodniej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rysunek 114. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Mrowla

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Mrowla realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Świlcza, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych obszarze rewitalizacji w miejscowości Mrowla w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców przez zwiększenie dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

Gmina Trzebownisko

Gmina wiejska Trzebownisko położona jest w powiecie rzeszowskim w północnej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku gmina zajmowała powierzchnię 90,3 km² oraz była zamieszkiwana przez 20 257 osób, a zagęszczenie ludności wynosiło 228 os./km². Gmina Trzebownisko dzieli się na 10 sołectw: Jasionka, Łąka, Łukawiec, Nowa Wieś, Stobierna, Tajęcina, Terliczka, Trzebownisko, Wólka Podleśna, Zaczernie. Na terenie gminy Trzebownisko w sołectwie Jasionka zlokalizowany jest Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka Sp. z o.o., który obsługuje międzynarodowe i krajowe połączenia lotnicze. W środkowo-południowej części gminy w sołectwie Terliczka znajduje się węzeł drogowy Rzeszów-Wschód, gdzie krzyżują się autostrada A4, droga ekspresowa S19 i droga krajowa nr 97. W południowo-wschodniej części gminy budowana jest dalsza część autostrady A4. Ponadto w centrum gminy na drodze S19 zlokalizowany jest węzeł Jasionka. Z kolei przez zachodnią część gminy przebiega droga wojewódzka nr 869 (Jasionka – Rudna Mała). Dojazd komunikacją zbiorową zapewnia MPK Rzeszów Sp. z o.o. liniami nr: 51 i 53 oraz Związek Gmin Podkarpacka Komunikacja Samochodowa za pomocą linii nr: 202, 207, 214, 220, 221, 224, 225, 227, 234, 237 i 238. Planowanie przestrzenne w gminie Trzebownisko wyrażone w postaci pokrycia powierzchni jednostki samorządu terytorialnego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 2,4%, co jest wynikiem niskim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Trzebownisko 1,4%, co daje bardzo niski wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płyną rzeki: Wiśłok, Mrowla, Czarna, Świerkowiec oraz starorzecze Wiśłoka. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Trzebownisko miernik ten wynosi 736 przedsiębiorstw na 10 000 mieszkańców jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest przeciętny w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości wśród miejscowej ludności mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 9 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Trzebownisko jest przeciętny. W sołectwie Jasionka zlokalizowany jest Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny Aeropolis.

Infrastruktura komunalna w gminie Trzebownisko jest na relatywnie wysokim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 98,3% spośród wszystkich mieszkańców gminy (wynik bardzo wysoki), kanalizacji – 82,0% (wysoki), oczyszczalni ścieków – 90,4% (wysoki). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (10) i gimnazjach (9), a także prywatnej szkole muzycznej. Natomiast opieka nad dziećmi osiąga ponadprzeciętnie wysoki wskaźnik, tj.: 90,0% dzieci w wieku 3-6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. 6,4% dzieci do lat 3 jest objętych opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewnia: 13 przychodni, 3 ogólnodostępne apteki i 2 punkty apteczne. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na najniższym poziomie (1 512 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest najniższy (62 czytelników na 1000 osób). W gminie Trzebownisko funkcjonują: 1 ośrodek kultury, 1 biblioteka publiczna oraz 2 filie biblioteczne. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był wysoki (1 695). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na przeciętnym poziomie (18 członków na 1000 osób). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 13 członków na 1000 osób, co było wskaźnikiem przeciętnym. Sport w gminie Trzebownisko zorganizowany jest w 15 klubach sportowych oraz w 1 Ośrodku Sportu i Rekreacji z siedzibą w Nowej Wsi. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był wysoki i wynosił 35 członków na 1000 ludności. Dodatkowo notuje się wysoki wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 31 ćwiczących na 1000 mieszkańców.

Gmina Trzebownisko jest bogata w zabytkowe obiekty zaliczane do dziedzictwa kulturowego, które znajdują się na terytorium 4 sołectw. W Jasionce zlokalizowany jest zespół dworski (dwór, spichlerz, park z końca XVIII i drugiej połowy XIX wieku). Zabytki sołectwa Łąka to m.in.: kościół parafialny p.w. św. Onufrego z lat 1713-1744, dzwonnica z cmentarzem kościelnym i ogrodzeniem pochodzące z połowy XVIII wieku. Mieści się tu także zespół pałacowy z początku XVIII wieku (pałac, park, folwark z drugiej połowy XVIII wieku: spichlerz, stajnie, brama wjazdowa). Sołectwo Stobierna posiada zabytkowy kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP z lat 1891-1892 oraz dzwonnice i ogrodzenie. W Zaczerniu mieści się zespół kościoła parafialnego z lat 1800-06 (kościół p.w. Narodzenia Matki Bożej, kaplica grobowa rodziny Jędrzejowiczów, cmentarz kościelny, ogrodzenie i mur) oraz park dworski pochodzący z pierwszej połowy XIX wieku.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Trzebownisko ogólnie kształtują się na wysokim poziomie: 281 mieszkań przypada na 1000 osób (wynik niski), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 118,1 m² (najwyższa wartość w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym), a na osobę przypada 28,0 m² (bardzo wysoki). Inny miernik określający wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie przeciętny poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg – 98,3% (wynik bardzo wysoki), łazienka – 89,0% (przeciętny), centralne ogrzewanie – 78,6% (przeciętny). Wskaźnik mówiący o mieszkaniach

oddanych do użytkowania przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 4,9 i jest uważany za przeciętny w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Trzebownisko są korzystne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 8,5 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 46,4% (niska). W gminie Trzebownisko funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 7,2% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze korzystnym. Sytuacja demograficzna w gminie analizowana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji oraz przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 10,3 i jest zjawiskiem bardzo korzystnym w dłuższej perspektywie czasowej. Struktura ludności gminy Trzebownisko według grup ekonomicznych przedstawia się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym – 21,3% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013), ludność w wieku produkcyjnym – 64,1% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym – 14,7%(wzrósł – mimo to, stanowi najniższy odsetek w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 68,9 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrósł – mimo to, stanowi najniższy odsetek w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym).

Aktywność społeczna w gminie Trzebownisko była bardzo niska. W 2013 roku na każde 10 000 mieszkańców tego samorządu przypadało zaledwie 19 organizacji pozarządowych. Jednak przyrost liczby organizacji za lata 2004 i 2013 był bardzo wysoki. Stowarzyszenia funkcjonujące w gminie głównie zajmują się promocją aktywności intelektualno-ruchowej mieszkańców oraz pomocy dzieciom.

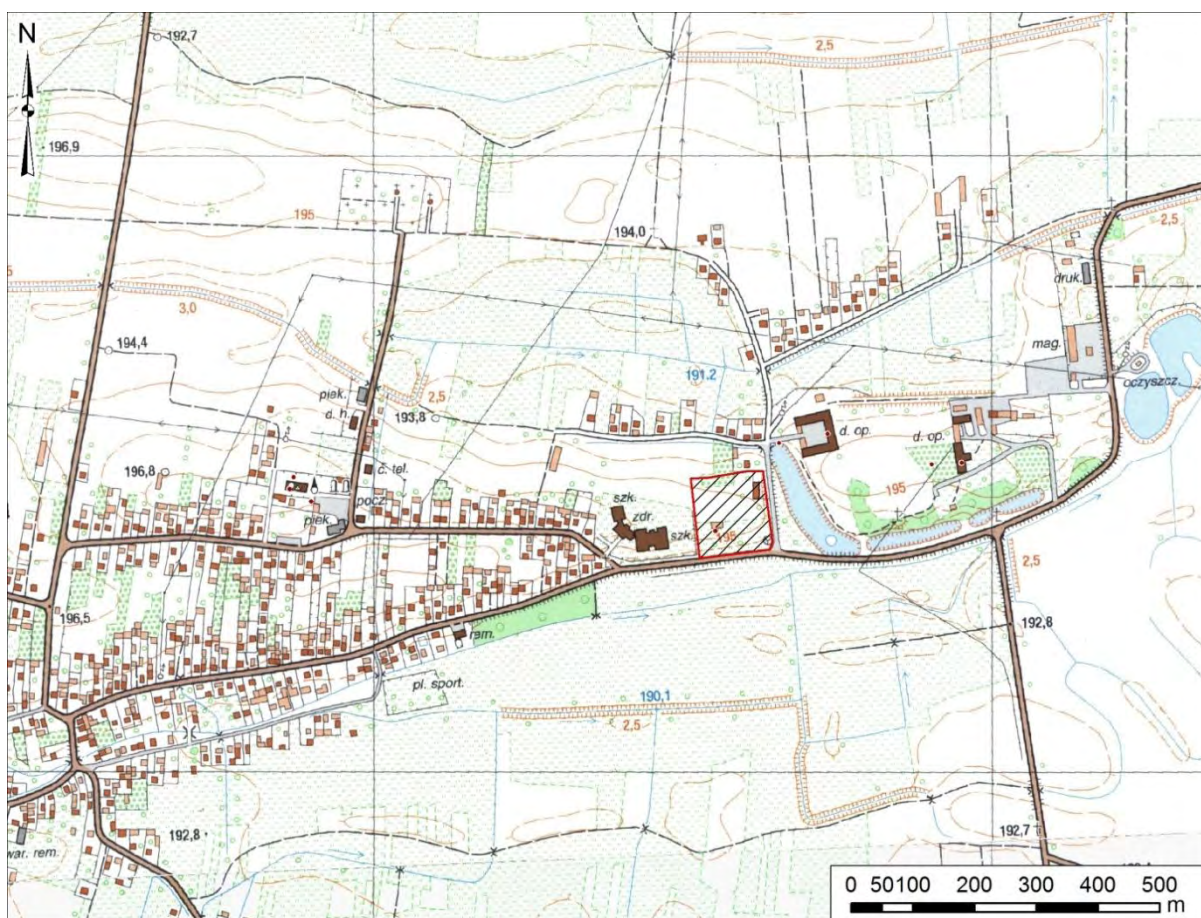
Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych przez gminę Trzebownisko jest przedstawione za pomocą wskaźnika, który informuje o wartości projektów przypadających na 1 mieszkańca. W tym samorządzie było to 3 102,0 PLN, co jest wynikiem wysokim na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Trzebownisko zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Łąka

Miejscowość Łąka pomimo, iż reprezentuje grupę sołectw o najbardziej korzystnych wartościach analizowanych mierników delimitacji, z uwagi na wewnętrzny potencjał związany z możliwością zagospodarowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadlokalnym oraz niezadowalający stan obiektów zabytkowych powinna zostać potraktowana jako obszar priorytetowy z punktu widzenia działań rewitalizacyjnych w gminie Trzebownisko. Obszar proponowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych w sołectwie Łąka obejmuje dwa zabytkowe obiekty kubaturowe (tj. spichlerz i tzw. rządcówkę) wraz z ich bezpośrednim otoczeniem (Rysunek 115). Powierzchnia tego terenu wynosi około 1,5 ha. W budynku rządcówki znajdują się mieszkania socjalne. Warto jednocześnie odnotować, że w bezpośrednim sąsiedztwie wyznaczonego obszaru znajduje się Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci, prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Opactwa Bożego, który zapewnia opiekę dla niepełnosprawnej intelektualnie młodzieży żeńskiej.

Rysunek 115. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Łąka

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Łąka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Trzebownisko, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Łąka w efekcie przyczyni się do zachowania oraz ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego i jego lepszego dostosowania do pełnienia różnorodnych funkcji społecznych (w tym kulturalnych), poprawy dostępności i jakości usług kulturalnych w sołectwie i gminie, a także podniesienia standardu gminnego zasobu mieszkań komunalnych.

Łukawiec

Miejscowość Łukawiec na tle gminy Trzebownisko charakteryzuje się występowaniem pewnych cech procesów i zjawisk kryzysowych. Obszar proponowany do rewitalizacji w przypadku tego sołectwa obejmuje 2 budynki użytkowane dotychczas jako przedszkola (Rysunek 116). Ze względu na budowę nowego dużego przedszkola na terenie miejscowości, obiekty te utracą dotychczasowe funkcje i pozostaną niezagospodarowane. Istnienie tych budynków stwarza szerokie możliwości ich dostosowania do pełnienia różnego rodzaju funkcji społecznych na rzecz mieszkańców sołectwa i gminy. Łączna powierzchnia obszarów rekomendowanych do podjęcia działań rewitalizacyjnych (tj. budynków przedszkoli wraz z otoczeniem) wynosi około 0,3 ha. Tereny te zlokalizowane są w obszarze zwartej zabudowy jednorodzinnej wsi.

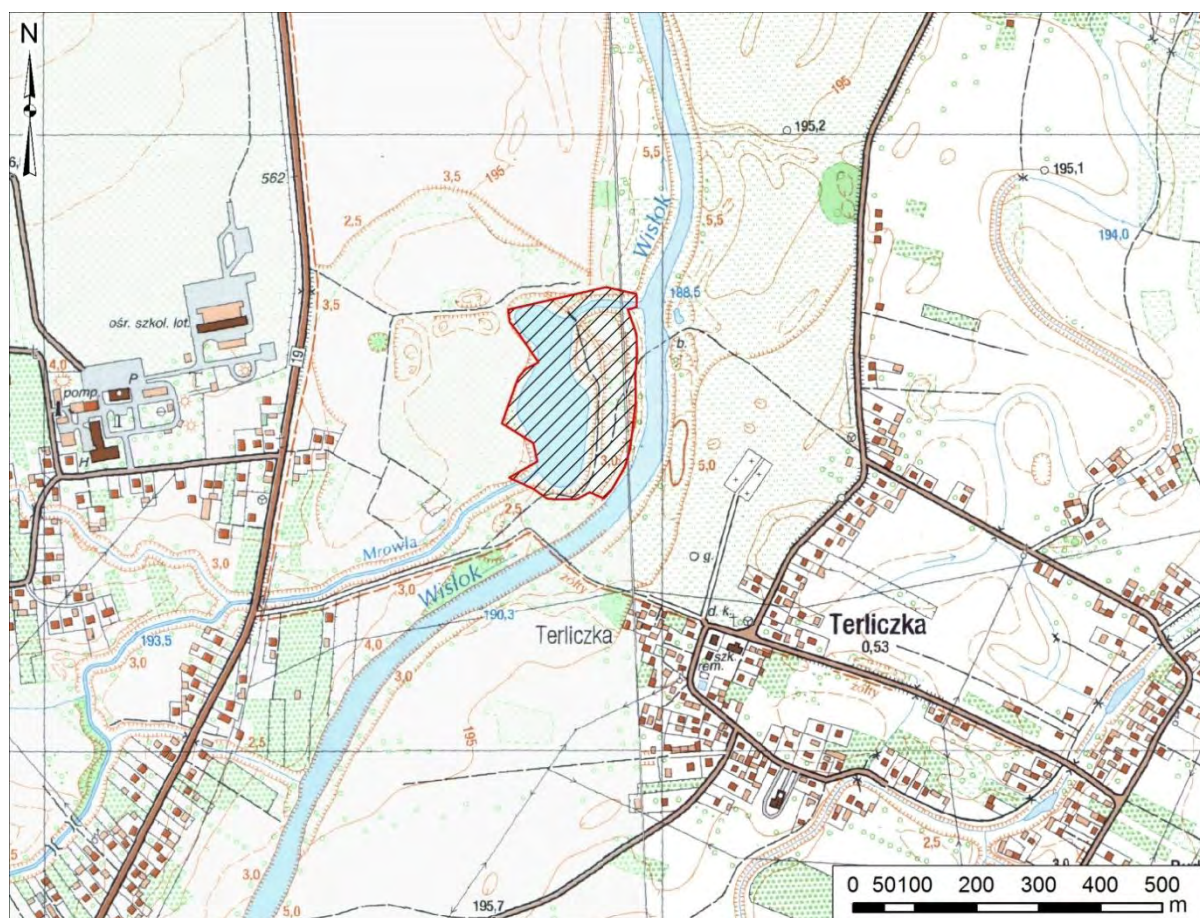
Rysunek 116. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Łukawiec (część I oraz część II)

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Łukawiec realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Trzebownisko, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Łukawiec w efekcie przyczyni się do poprawy dostępności mieszkań komunalnych przeznaczonych dla najuboższych mieszkańców gminy.

Terliczka

Sołectwo Terliczka zalicza się do tych jednostek przestrzennych gminy Trzebownisko, które charakteryzują się występowaniem symptomów pewnych zjawisk kryzysowych. Obszarem proponowanym do rewitalizacji w tej miejscowości jest zbiornik retencyjny zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Wisłok (Rysunek 117). Łączna powierzchnia tego zbiornika wraz z przylegającym doń terenem wynosi 5,9 ha. Zagospodarowanie i adaptacja rekomendowanego obszaru na cele rekreacyjne może stanowić cenne uzupełnienie istniejącej oferty Ośrodka Sportu i Rekreacji w Trzebownisku z siedzibą w pobliskiej Nowej Wsi. Biorąc pod uwagę intensywne procesy suburbanizacji, którym podlega gmina Trzebownisko, zagospodarowanie zbiornika retencyjnego będzie miało istotne znaczenie dla poprawy dostępności usług sportowo-rekreacyjnych, zarówno dla dotychczasowych, jak również nowych mieszkańców. Jednocześnie dalszy rozwój tego typu usług bez wątplenia będzie czynnikiem wzmacniającym poziom atrakcyjności rezydencjalnej (osiedleńczej) gminy.

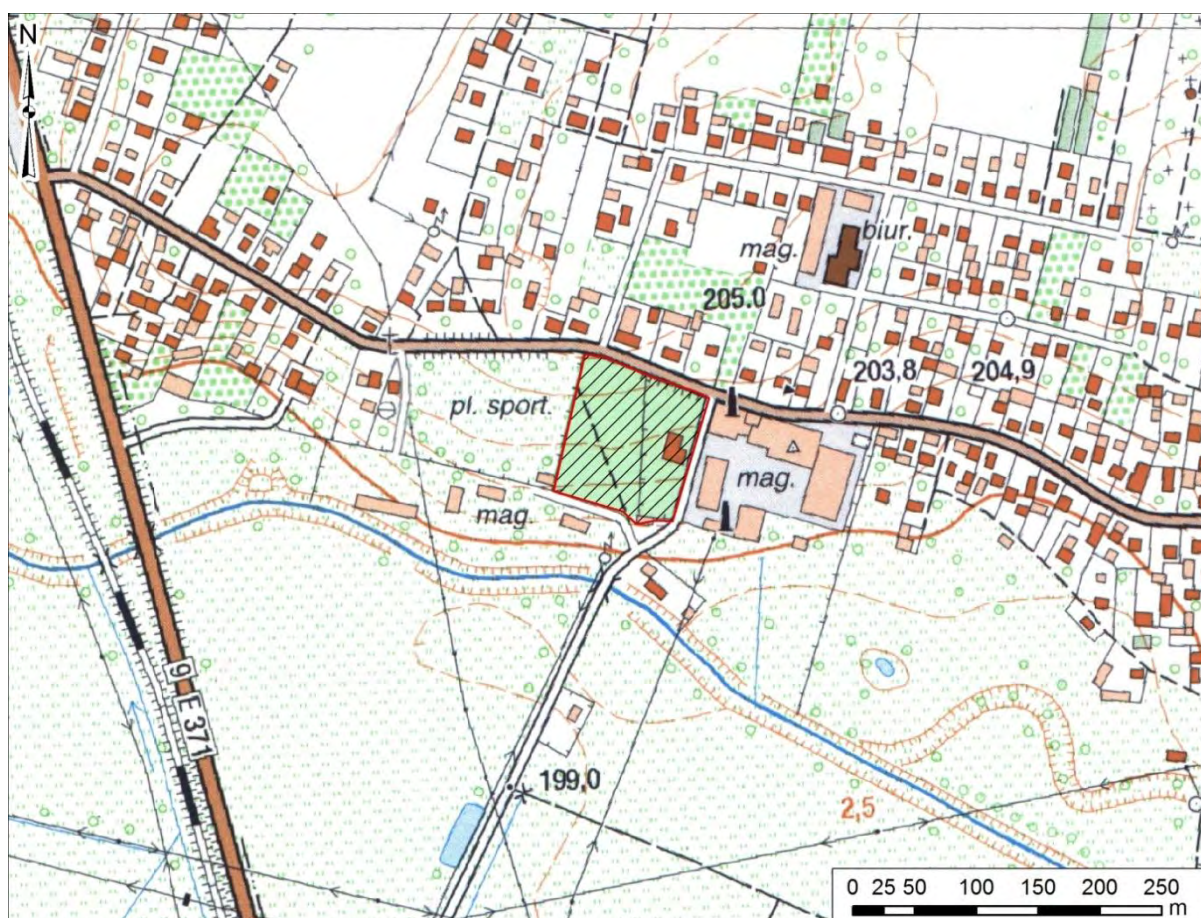
Rysunek 117. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Terliczka

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w miejscowości Terliczka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Trzebownisko, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Terliczka w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców przez zwiększenie dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

Zaczernie

Miejscowość Zaczernie należy do sołectw, które w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, cechują się względnie niskim poziomem natężenia różnego rodzaju zjawisk kryzysowych. Niemniej jednak, z uwagi na obecność na jej terenie zdegradowanego obszaru parku stanowiącego relikwiant dawnego założenia folwarcznego, zaleca się wpisanie tej miejscowości na listę terenów priorytetowych w kontekście działań rewitalizacyjnych podejmowanych w gminie Trzebownisko. Łączna powierzchnia obszaru proponowanego do rewitalizacji wynosi około 1,2 ha (Rysunek 118). Teren parku, sąsiadujący z zabudowaniami po dawnym Browarze w Zaczerniu, po odpowiednim zagospodarowaniu oraz uporządkowaniu stanowić może ważne miejsce codziennej rekreacji dla mieszkańców tej miejscowości (jednej z najbardziej ludnych w gminie Trzebownisko). Dodatkowo korzystne położenie komunikacyjne w pobliżu drogi krajowej nr 9 stwarza potencjalną możliwość przyciągnięcia w ramach tzw. wypoczynku weekendowego także mieszkańców innych sołectw centralnej części Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rysunek 118. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Zaczernie

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Zaczernie realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Trzebownisko, a także z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Zaczernie w efekcie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców przez zwiększenie dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

Gmina Tyczyn

Gmina miejsko-wiejska Tyczyn zlokalizowana jest w powiecie rzeszowskim w południowej strefie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. W 2013 roku powierzchnia gminy wynosiła 59,0 km² oraz zamieszkiwały ją 11 464 osoby, co dawało gęstość zaludnienia na poziomie 194 os./km². Gmina Tyczyn dzieli się na miasto Tyczyn oraz obszar wiejski złożony z 4 sołectw, tj.: Borek Stary, Hermanowa, Kielnarowa i Matysówka. Przez centrum gminy Tyczyn przebiega droga wojewódzka nr 878 (Rzeszów – Dylągówka). Komunikację zbiorową z Rzeszowem zapewnia MPK Rzeszów Sp. z o.o., które realizuje kursy na trasach linii nr: 5, 21, 37 i 44. Planowanie przestrzenne w gminie Tyczyn wyrażone w postaci pokrycia powierzchni miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego wynosi tutaj 1,2%, co jest wynikiem bardzo niskim na tle całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona środowiska rozumiana przez udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem osiąga w gminie Tyczyn 16,0%, co daje niski wynik na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na terenie gminy płyną rzeki: Strug, Ryjak i Tatyna oraz potok Chmielnik. Lokalna gospodarka jest uzależniona od liczby podmiotów gospodarczych działających na terytorium samorządu. W gminie Tyczyn miernik ten wynosi 742 przedsiębiorstwa na 10 000 ludności jednocześnie informując, iż wskaźnik ten jest przeciętny w relacji do innych jednostek Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców mierzony liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym osiąga 10 osób – dzięki czemu wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Tyczyn jest przeciętny.

Infrastruktura komunalna w gminie Tyczyn jest na relatywnie niskim poziomie. Ludność korzystająca z: wodociągu stanowi 57,6% spośród wszystkich mieszkańców gminy (niski), kanalizacji 63,6% (niski), oczyszczalni ścieków 59,1% (bardzo niski). Edukacja w tym samorządzie oparta jest na sieci placówek oświatowych: szkołach podstawowych (6), gimnazjum (1) i liceum ogólnokształcącym (1). Natomiast opieka nad dziećmi osiąga niski wskaźnik, tj.: 72,2% dzieci w wieku 3-6 lat jest objętych wychowaniem przedszkolnym. Dzieci do lat 3 nie są objęte opieką w żłobku. Ochronę zdrowia zapewniają: 2 przychodnie i 1 ośrodek zdrowia, 2 ogólnodostępne apteki i 1 punkt apteczny. Dostęp mieszkańców do publicznego księgozbioru bibliotecznego jest na wysokim poziomie (5 046 woluminów na 1000 osób). Wskaźnik czytelnictwa jest przeciętny (189 czytelników na 1000 osób). W gminie Tyczyn funkcjonują: 1 ośrodek kultury, 4 domy ludowe, 1 biblioteka publiczna oraz 3 filie biblioteczne. Partycypacja ludności w kulturze opiera się na mierniku uczestników imprez kulturalnych na 1000 ludności, który w gminie był najwyższy (2 529). Członkostwo w kołach zainteresowań kształtowało się na wysokim poziomie (25 członków na 1000 osób). Przynależność do zespołów artystycznych deklarowało 33 członków na 1000 ludności, co było wskaźnikiem bardzo wysokim. Sport w gminie Tyczyn zorganizowany jest w 6 klubach sportowych. Przelicznik członków uczęszczających na zajęcia danej sekcji klubowej był wysoki i wynosił 33 członków na 1000 ludności. Ponadto notuje się przeciętny wskaźnik ćwiczących w ramach klubu sportowego – 28 ćwiczących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Gmina Tyczyn posiada wielkie bogactwo zabytkowych obiektów wchodzących w skład lokalnego dziedzictwa kulturowego. W sołectwie Borek Stary mieszczą się: zespół klasztorny dominikanów z drugiej połowy XVII wieku (kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z lat 1684-1726, klasztor z lat 1721-1738, budynek z bramą z lat 1861-1869, dziedziniec odpustowy i otoczenie leśne ze starą drogą pielgrzymkową), cmentarz zakonny dominikanów z końca XIX wieku, kaplica p.w. św. Anny z 1779 roku, kaplica p.w. Matki Bożej Bolesnej z roku 1897 (na szczycie wzgórza) oraz drewniana plebania z połowy XIX wieku. Sołectwo Hermanowa posiada dwór z przełomu XVIII i XIX wieku wraz z otoczeniem i kapliczkę z XIX wieku. W sołectwie Kielnarowa mieści się dwór z częściowo zadrzewionym otoczeniem pochodzący z przełomu XVIII i XIX wieku. Miasto Tyczyn to przede wszystkim zabytkowy układ urbanistyczny średniowiecznego miasta (układ z częścią zabudowy od 1368 roku do XIX wieku, obwałowanie ziemne z XV wieku, zespół kościelny i cmentarz z roku 1840). Ponadto mieści się tu zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny z XVIII wieku (kościół, 2 dzwonnice, wikarówka, ogrodzenie cmentarza kościelnego, plebania, brama i ogrodzenie plebanii). Kolejnym zabytkiem jest zespół pałacowy z drugiej połowy XIX wieku (pałac, stajnie cugowe, park, pawilon gościnny z łącznikiem z 1881 roku, oficyna z roku 1851, spichrz dworski z przełomu XVIII i XIX wieku). Są tu także zabytkowe budynki mieszkalne i użyteczności publicznej: dom z drugiej połowy XIX wieku przy ul. Kopernika 1, dom z ok. 1910 roku przy ul. Podwale 9, kamienica z częścią oficyny z drugiej połowy XVIII wieku i drugiej połowy XIX wieku przy Rynku 4, dom z 1912 roku przy Rynku 23, kamienica z drugiej połowy XVIII wieku przy Rynku 24, budynek dawnego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół z lat 1875-1877 przy ul. Strażackiej 1 oraz budynek Sądu Grodzkiego (obecnie urząd miejski) z końca XIX w. przy ul. Kościuszki 2.

Zasoby mieszkaniowe w gminie Tyczyn ogólnie kształtują się na niskim poziomie: 284 mieszkania przypadają na 1000 osób (wynik przeciętny), średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 69,6 m² (najniższa w skali całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego), a na osobę przypada średnio 27,3 m² (wysoki). Inny miernik określający

wyposażenie mieszkań w wybraną infrastrukturę techniczno-sanitarną osiągnął ogólnie niski poziom. Dostęp do instalacji wyrażony w odsetku mieszkań prezentuje się następująco: wodociąg 88,8% (wynik niski), łazienka 82,6% (niski), centralne ogrzewanie 70,7% (niski). Wskaźnik mówiący o lokalach mieszkaniowych oddanych do użytku przypadających na 1000 mieszkańców wynosi 5,6 i jest uważany za przeciętny w obszarze funkcjonalnym. Dane pochodzące z rynku pracy w gminie Tyczyn są przeciętne, ponieważ na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 9,6 zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei udział kobiet w strukturze osób bezrobotnych osiąga wartość 48,7% (przeciętna). W gminie Tyczyn funkcjonuje 1 ośrodek pomocy społecznej. Z gminnej pomocy społecznej korzysta 8,7% mieszkańców, co jest miernikiem o charakterze przeciętnym w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym. Sytuacja demograficzna w gminie rozpatrywana jest w aspekcie przyrostu rzeczywistego (suma wartości salda migracji i przyrostu naturalnego), który w tym samorządzie osiąga poziom 14,3 i jest zjawiskiem najbardziej korzystnym na tle Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego w dłuższej perspektywie czasu. Struktura mieszkańców gminy Tyczyn według ekonomicznych grup wieku kształtuje się następująco: ludność w wieku przedprodukcyjnym 21,5% (odsetek zmalał na przestrzeni lat 2004 i 2013, ale jest najwyższy w skali Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego), ludność w wieku produkcyjnym 62,5% (wzrósł), ludność w wieku poprodukcyjnym 16,0% (wzrósł). Na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypada 74,4 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Aktywność obywatelska wśród mieszkańców gminy Tyczyn jest niska. Główną przyczyną to liczba organizacji pozarządowych przypadających na każde 10 000 osób, która w 2013 roku wynosiła 21. Co więcej, dynamika rozwoju liczebności organizacji na przestrzeni lat 2004 i 2013 była najniższa wśród wszystkich samorządów Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W latach 2004 – 2013 gmina Tyczyn aktywnie pozyskiwała zewnętrzne środki finansowe na działania rozwojowe. Przy wsparciu funduszy europejskich pozyskanych w ramach realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 (działanie 6. *Turystyka i kultura*) w Tyczynie utworzone zostało Centrum Dziedzictwa Kulturowego i Informacji Turystycznej. Placówka ta mieści się w odrestaurowanym budynku dawnego spichlerza podworskiego i pełni funkcję centrum kultury wraz z lokalnym muzeum oraz galerią (stała ekspozycja historyczna i etnograficzna). Ponadto budynek odnowiony dzięki wsparciu środków europejskich mieści w swoich murach: bibliotekę, salę multimedialną i przestrzenie wystawiennicze. Wypada równocześnie podkreślić, iż centrum organizuje liczne przedsięwzięcia kulturalne (m.in. liczne wystawy czasowe, warsztaty artystyczne, koncerty kameralne, a także projekty i zajęcia edukacyjne). Jednocześnie w rozpatrywanym okresie w gminie Tyczyn pozyskano fundusze na inne przedsięwzięcia infrastrukturalne (rozbudowa dróg lokalnych), jak również działania miękkie (z zakresu edukacji i wychowania oraz pomocy społecznej).

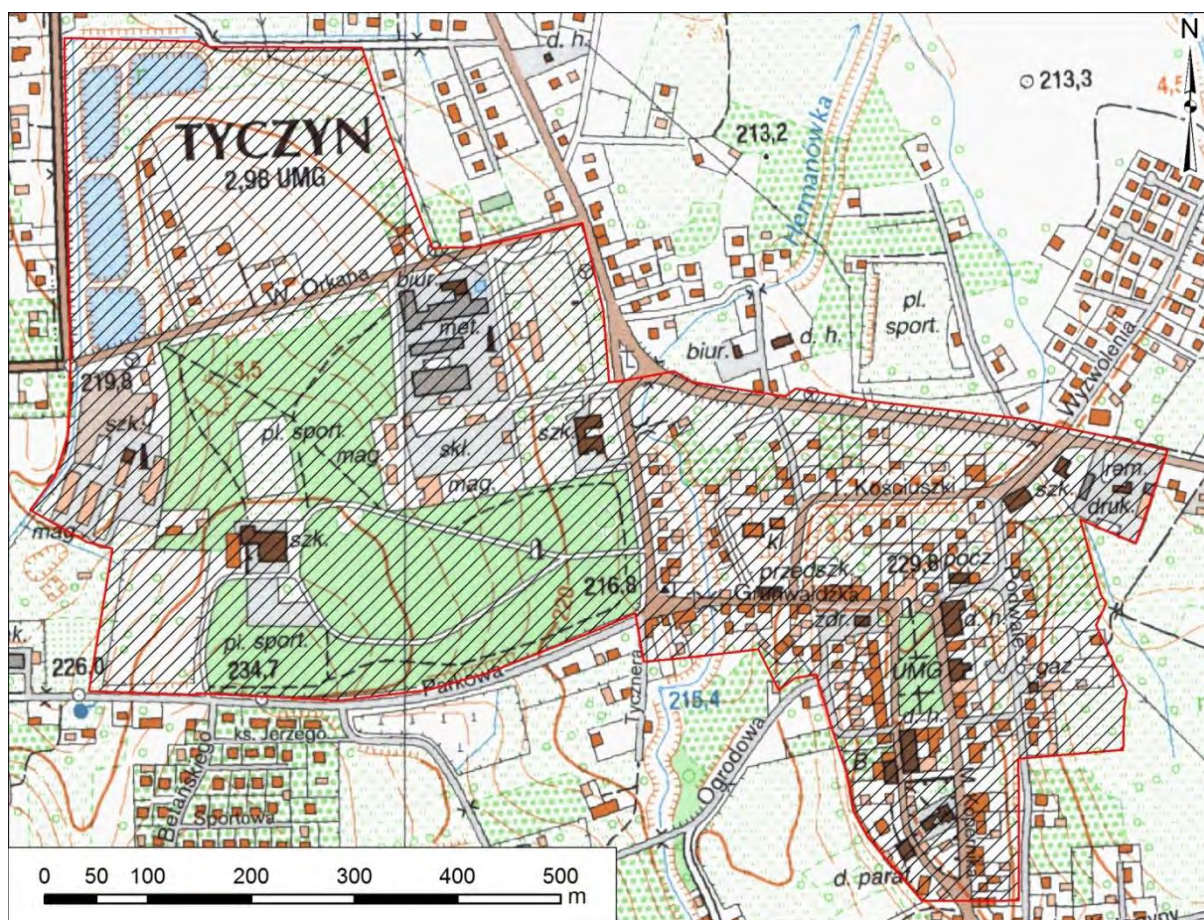
Obszary rewitalizacji wyznaczone na terenie gminy Tyczyn zajmują powierzchnię mniejszą niż 20% ogólnej powierzchni gminy i zamieszkiwane są przez mniej niż 30% ogólnej liczby ludności gminy.

Tyczyn

Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, jednym z najbardziej istotnych działań powinno być wsparcie procesu rewitalizacji centrum miasta Tyczyn, jako jednego z głównych elementów policentrycznego układu osadniczego bezpośredniego otoczenia Rzeszowa. Obszar proponowany do rewitalizacji na terenie Tyczyna zajmuje powierzchnię około 45,2 ha (Rysunek 119). Obszar ten z cennym i objętym ochroną konserwatorską układem urbanistycznym o założeniach średniowiecznych stanowi wspólnie z dużym obszarem podworskim (mieszczącym obecnie m.in. dwie szkoły) spójną całość, która powinna zostać w sposób kompleksowy objęta działaniami o charakterze rewitalizacyjnym. Należy równocześnie podkreślić, iż wyznaczony teren obejmuje zdecydowaną większość najstarszej części zasobu mieszkaniowego miasta, którą stanowią mieszkania w budynkach wybudowanych przed 1945 rokiem. W granicach tego obszaru znajduje się szereg obiektów dziedzictwa kulturowego, wśród których należy wymienić m.in. zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny (XVIII w.) oraz zespół pałacowo-parkowy (XIX w.). Równocześnie teren ten pełni ważne funkcje społeczne oraz handlowo-usługowe zarówno względem mieszkańców miasta, jak i całej gminy. W obrębie obszaru proponowanego do rewitalizacji zlokalizowanych jest wiele budynków użyteczności publicznej (m.in. Urząd Miejski, placówki edukacyjne, urząd pocztowy itp.). Ponadto na terenie tym znajduje się także część zasobu komunalnego (obejmującego zarówno lokale mieszkalne, jak i użytkowe). Całość działań rewitalizacyjnych planowanych do realizacji na wskazanym obszarze obejmuje 4 główne kierunki interwencji:

- działania w obrębie ścisłego centrum miasta położonego w bezpośredniej bliskości rynku,
- kontynuacja działań prowadzonych na obszarze parku,
- zagospodarowanie i adaptacja stawów pofolwarcznych na cele rekreacyjne,
- rozbudowa przewiązki pomiędzy gimnazjum a halą sportową w Tyczynie oraz adaptacja na potrzeby utworzenia Centrum Senioralnego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rysunek 119. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miasta Tyczyn

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym na terenie miasta Tyczyn realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Tyczyn, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w mieście Tyczyn w efekcie przyczyni się do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego całej gminy i poprawy jakości życia mieszkańców. Realizacja planowanych projektów w szczególności przyczyni się do:

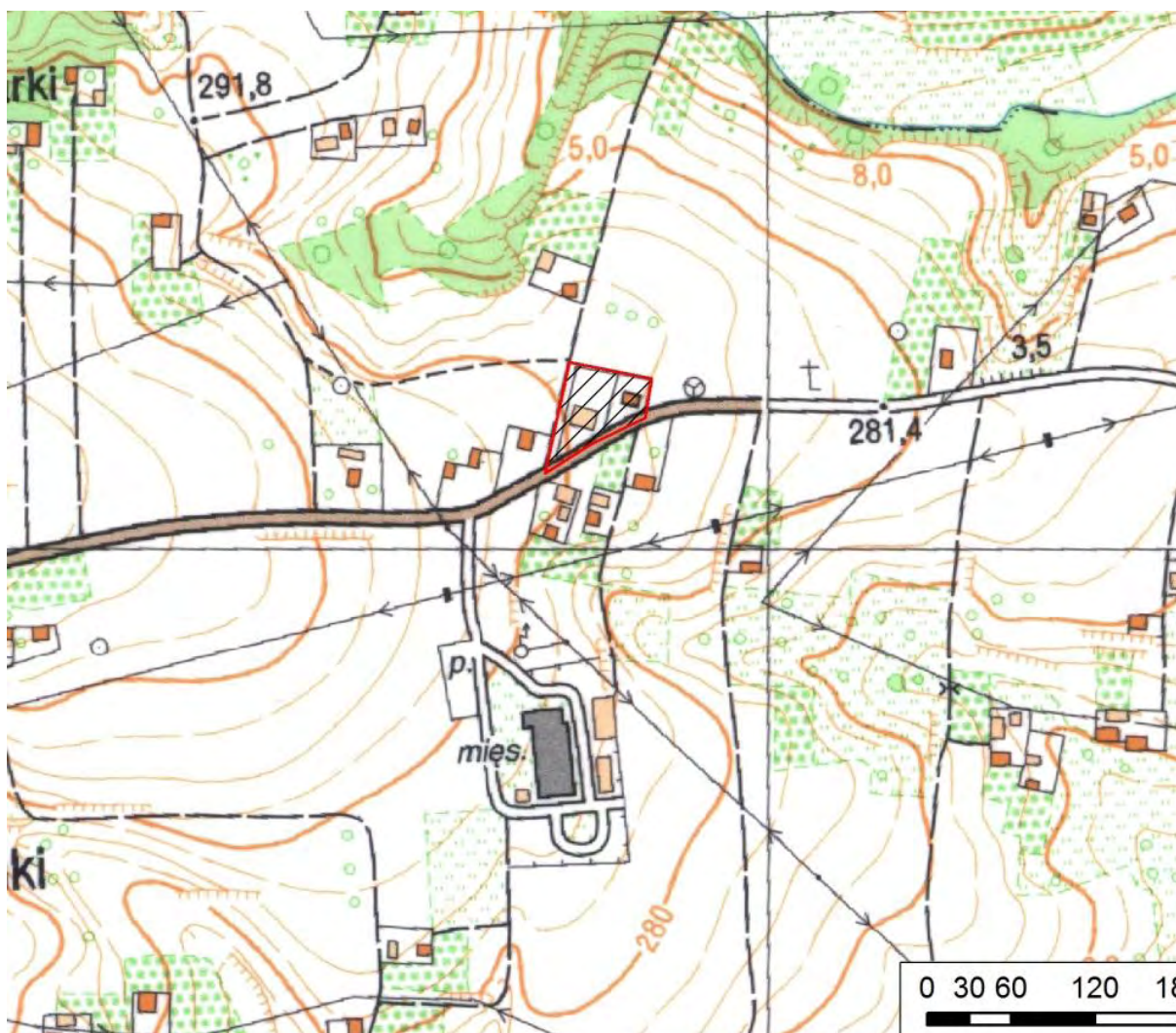
- znaczącej poprawy estetyki oraz funkcjonalności centrum miasta,
- wzmocnienia funkcji centralnych rynku oraz terenów położonych w jego najbliższym otoczeniu,
- ochrony i zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego,
- poprawy dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych,
- stworzenia warunków dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości na terenie gminy,
- poprawy jakości i standardów życia osób z chorobą Alzheimera i ich rodzin przez zwiększenie stopnia dostępności świadczeń zdrowotnych i usług społecznych w zakresie długoterminowej opieki,
- poprawy dostępności i jakości usług społecznych w zakresie aktywizacji seniorów w gminie oraz całym Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze centrum Tyczyna przyczyni się do wzmocnienia i dalszego rozwoju pełnionych przezeń funkcji gospodarczych i społecznych na rzecz mieszkańców samego miasta, jak i całej gminy. Równocześnie dzięki planowanym projektom rewitalizacji miasto Tyczyn zyska nową funkcję w ramach Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (siedziba Centrum Senioralnego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego).

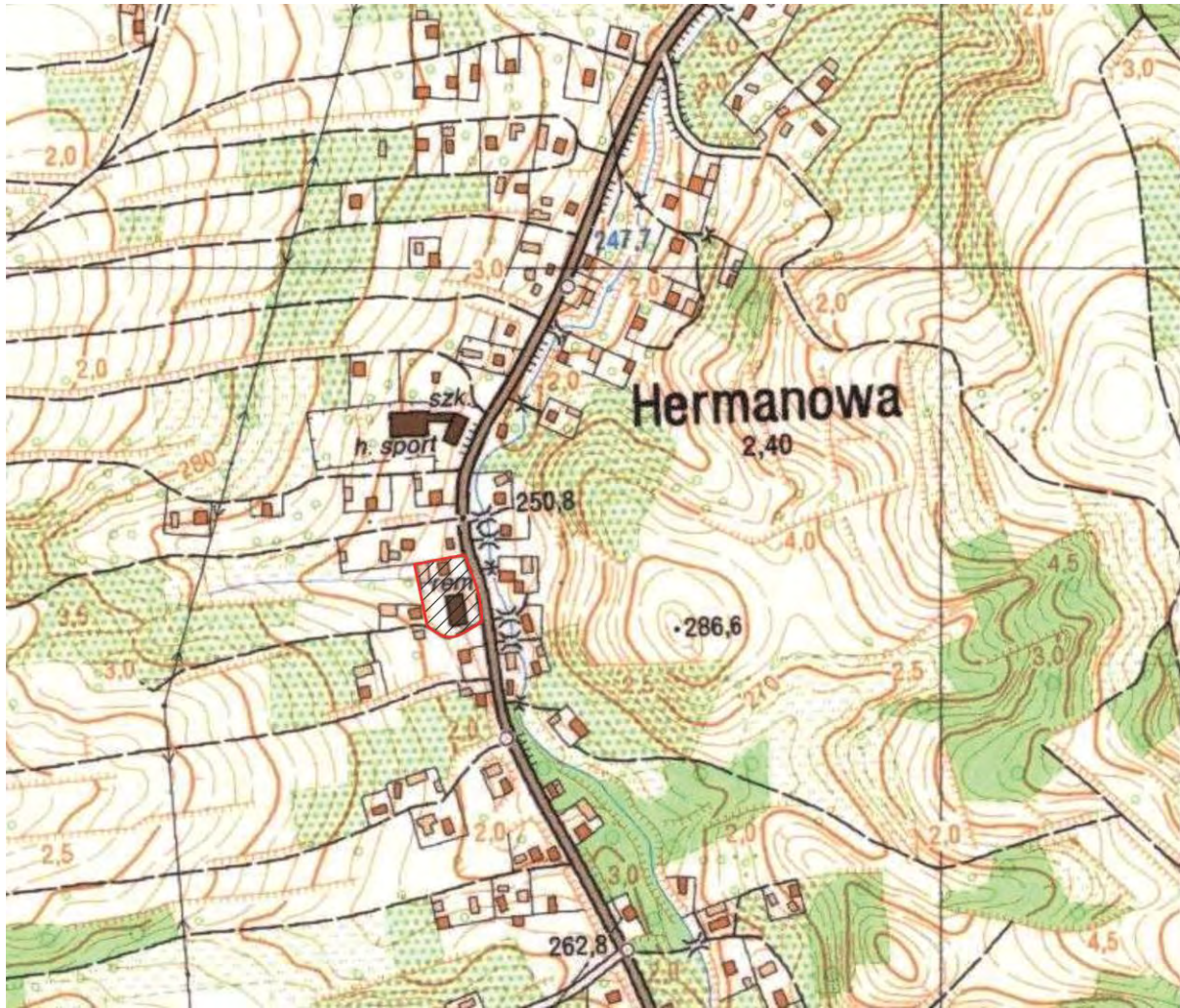

Hermanowa

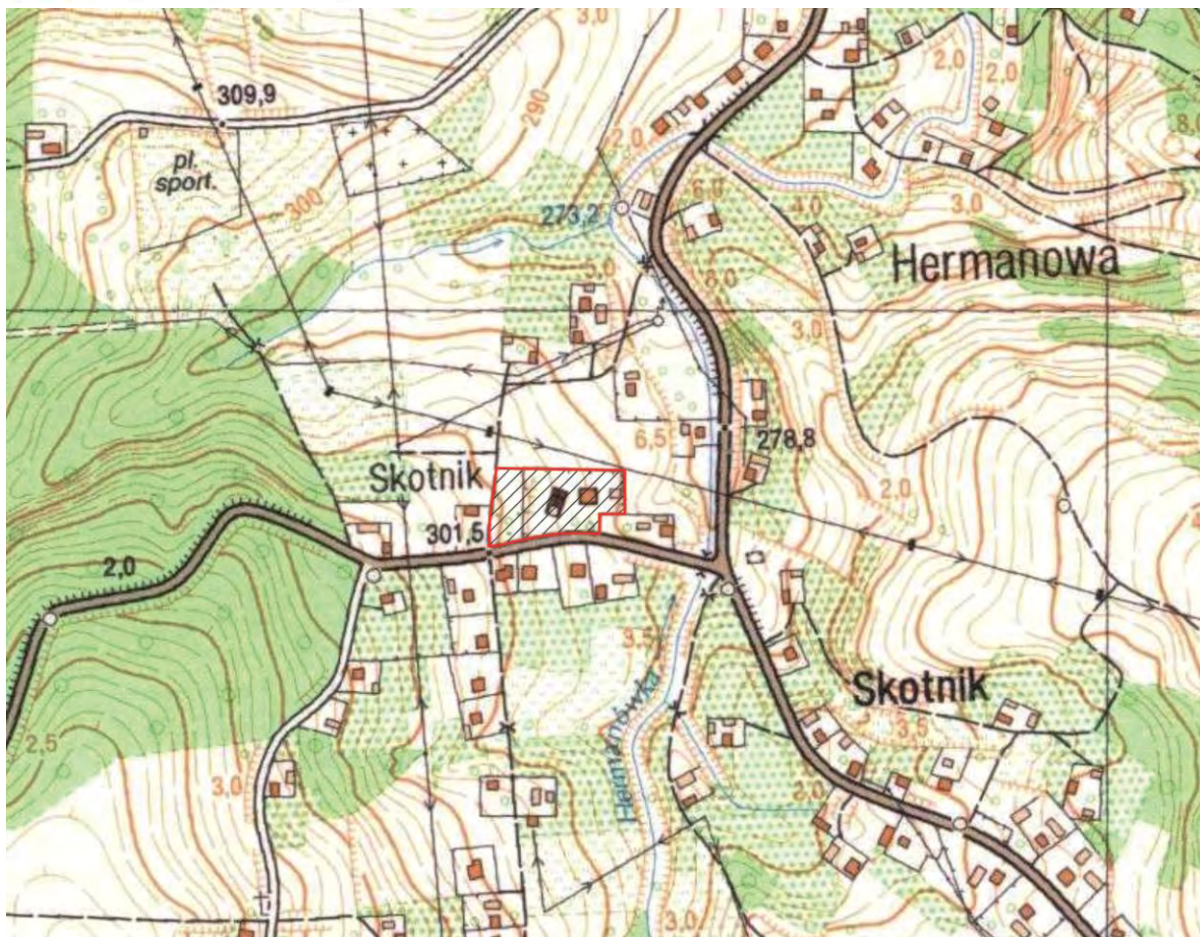
Sołectwo Hermanowa należy do obszarów o wyraźnie podwyższonych wartościach zastosowanych wskaźników delimitacji, co wskazuje na występowanie nakładających się na siebie różnych zjawisk kryzysowych. Pierwszym Obszarem przeznaczonym do rewitalizacji w tym sołectwie jest teren o łącznej powierzchni 1,43 ha stanowiący własność gminy Tyczyn (Rysunek 120). Na obszarze tym znajduje się trzykondygnacyjny budynek gminny z mieszkaniami socjalnymi oraz parterowy budynek dawnej szkoły podstawowej wykorzystywany na potrzeby funkcjonowania ośrodka dla osób niepełnosprawnych (tj. Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy), prowadzonego przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym (Hermanowa 905). Modernizacja oraz rozbudowa istniejących obiektów kubaturowych w połączeniu z zagospodarowaniem ich otoczenia (m.in. budowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i montaż elementów małej architektury) pozwoli na utworzenie Ośrodka Integracji Społecznej „Bezpieczna Przystań” dla osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zadaniem tego ośrodka będzie realizacja różnych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego (np. utworzenie warsztatów terapii zajęciowej, utworzenie centrum poradnictwa oraz utworzenie zakładu aktywności zawodowej i spółdzielni społecznej). Kolejne dwa obszary przewidziane do podjęcia działań rewitalizacyjnych w miejscowości Hermanowa to teren położony w centrum sołectwa wraz z domem ludowym (Rysunek 121) oraz teren wokół kościoła w Hermanowej – Skotniku (Rysunek 122). Działania rewitalizacyjne podejmowane na wyżej wymienionych obszarach ukierunkowana będą na poprawę dostępności i jakości usług społecznych (odpowiednio kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych).

Rysunek 120. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Hermanowa (część 1)

Rysunek 121. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Hermanowa (część 2)

Rysunek 122. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Hermanowa (część 3)

Na obszarach rewitalizacji wyznaczonym na terenie sołectwa Hermanowa realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonych obszarach są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Tyczyn, jak również z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji w sołectwie Hermanowa w efekcie przyczyni się do:

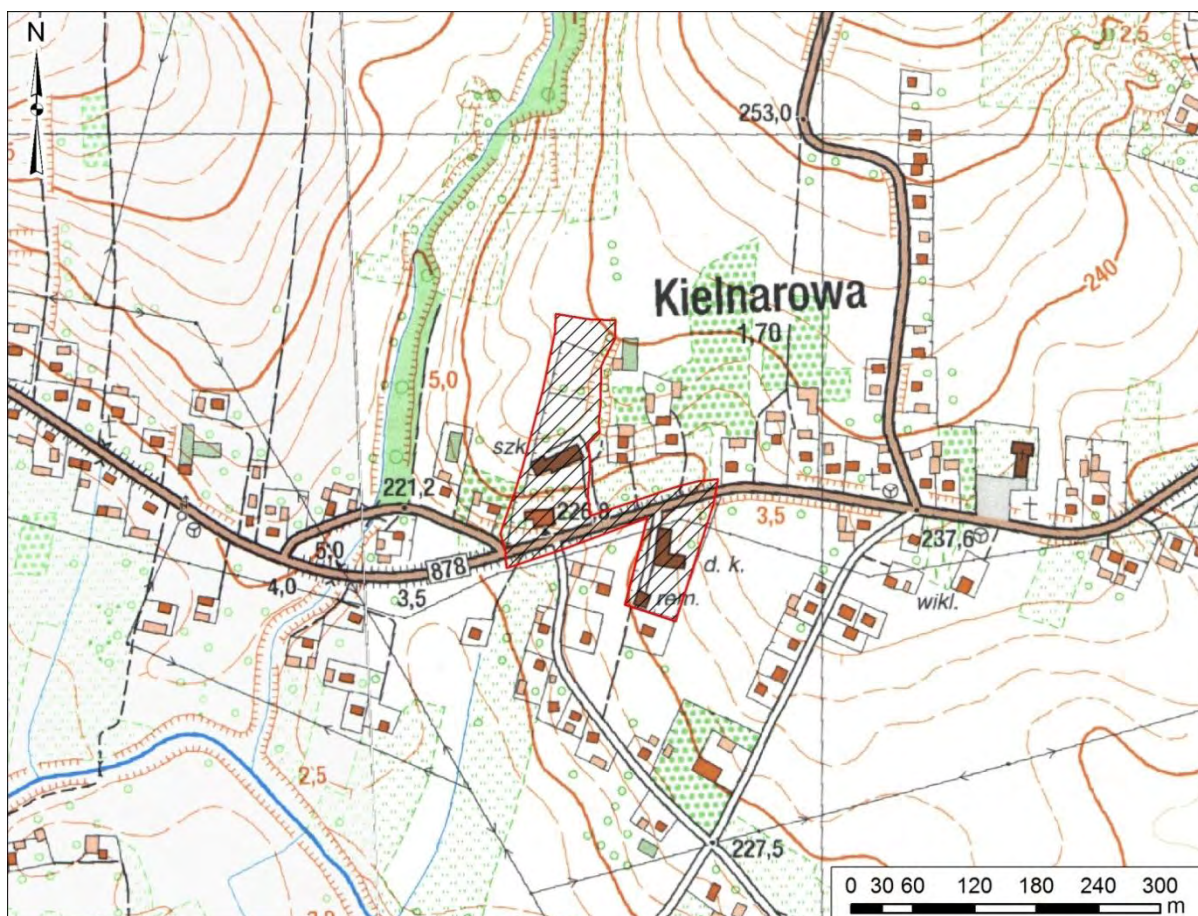
- integracji oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych,
- zwiększenia aktywności społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych oraz zagrożonych wykluczeniem i marginalizacją społeczną,
- poprawy sytuacji mieszkaniowej osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym,
- zapewnienia mieszkańcom urozmaiconej oferty kulturalnej, integracji lokalnej społeczności oraz poprawy wizerunku miejscowości,
- poprawy dostępności i jakości przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych.

Tym samym przedsięwzięcia rewitalizacji planowane do realizacji w miejscowości Hermanowa przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców sołectwa, jak również ograniczenia zjawisk marginalizacji oraz wykluczenia społecznego w przestrzeni całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Kielnarowa

Miejscowość Kielnarowa ze względu na relatywnie niskie nagromadzenie zjawisk problemowych proponowana jest jako obszar zadań uzupełniających do głównego zakresu działań rewitalizacyjnych w gminie, obejmującego miasto Tyczyn i sołectwo Hermanowa. Obszar wymagający interwencji położony jest w centrum wsi i zajmuje powierzchnię około 2,4 ha (Rysunek 123). Na terenie tym zlokalizowane są następujące budynki użyteczności publicznej: remiza Ochotniczej Straży Pożarnej, Centrum Rekreacyjno-Kulturalne, szkoła podstawowa, a także Dom Nauczyciela. W ostatnim z wymienionych powyżej obiektów znajdują się 4 lokale socjalne. Modernizacji i odpowiedniej adaptacji dla potrzeb działań społecznych wymaga przede wszystkim budynek remizy. Ponadto należy podjąć działania ukierunkowane na poprawę standardu istniejących mieszkań socjalnych. W zadania dotyczące zagospodarowania przestrzeni wokół budynku socjalnego powinni zostać włączeni jego mieszkańcy.

Rysunek 123. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Kielnarowa

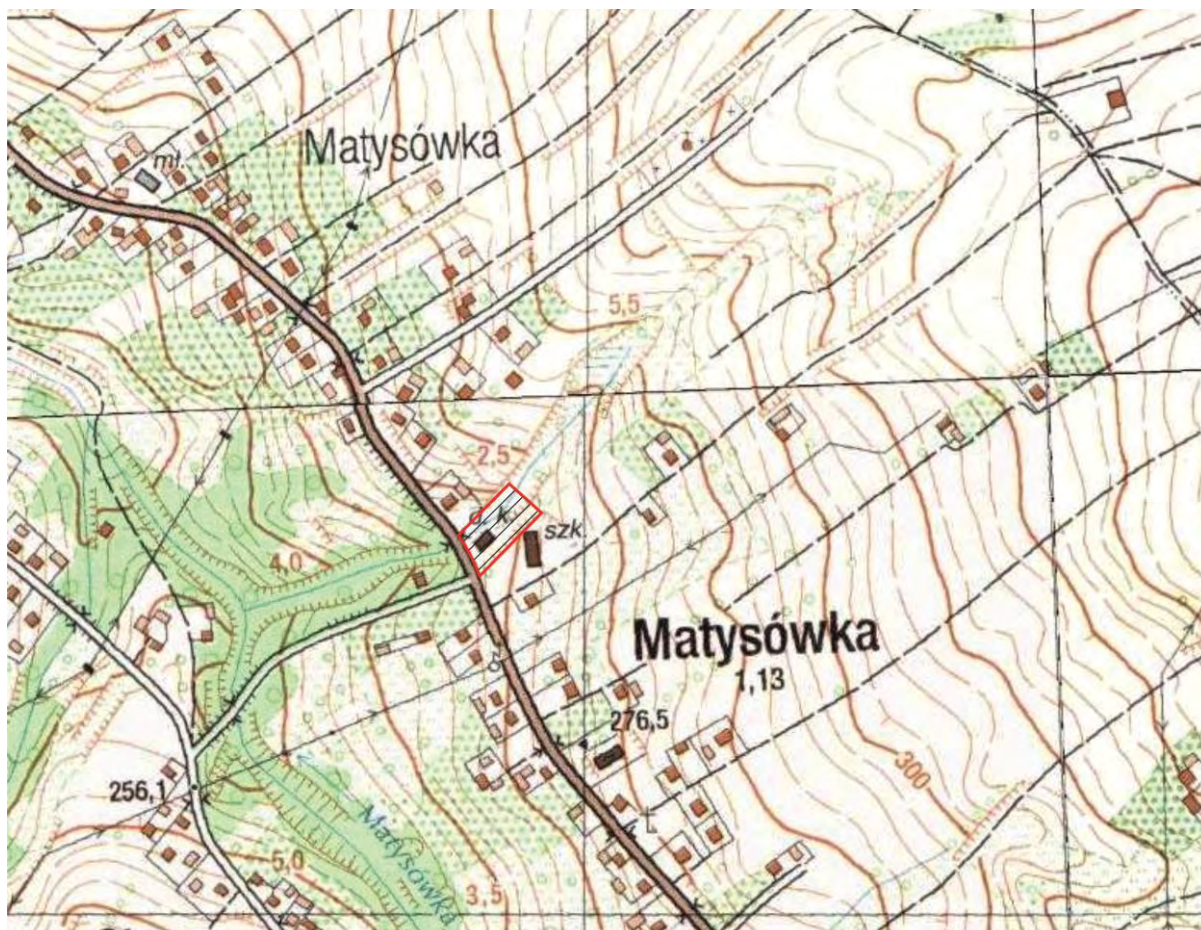
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Kielnarowa realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Tyczyn, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Kielnarowa w efekcie przyczyni się do poprawy standardu istniejących mieszkań socjalnych, jak również wykreowania miejsca służącego podejmowaniu różnych aktywności oraz inicjatyw społecznych (w tym działań edukacyjno-kulturalnych). W związku z powyższym projekty rewitalizacji planowane na terenie sołectwa Kielnarowa w efekcie przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców, jak również ich szerszej integracji i aktywizacji.

Matysówka

Obszar proponowany do podjęcia działań rewitalizacyjnych w sołectwie Matysówka zlokalizowany jest w centrum miejscowości i obejmuje budynek domu ludowego wraz z jego najbliższym otoczeniem (Rysunek 124). Obszar ten jest istotny dla rozwoju społeczności miejscowości, bowiem koncentruje organizacje społeczne funkcjonujące na terenie sołectwa, jak również służy nawiązywaniu kontaktów społecznych poprzez spotkania mieszkańców.

Rysunek 124. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Matysówka

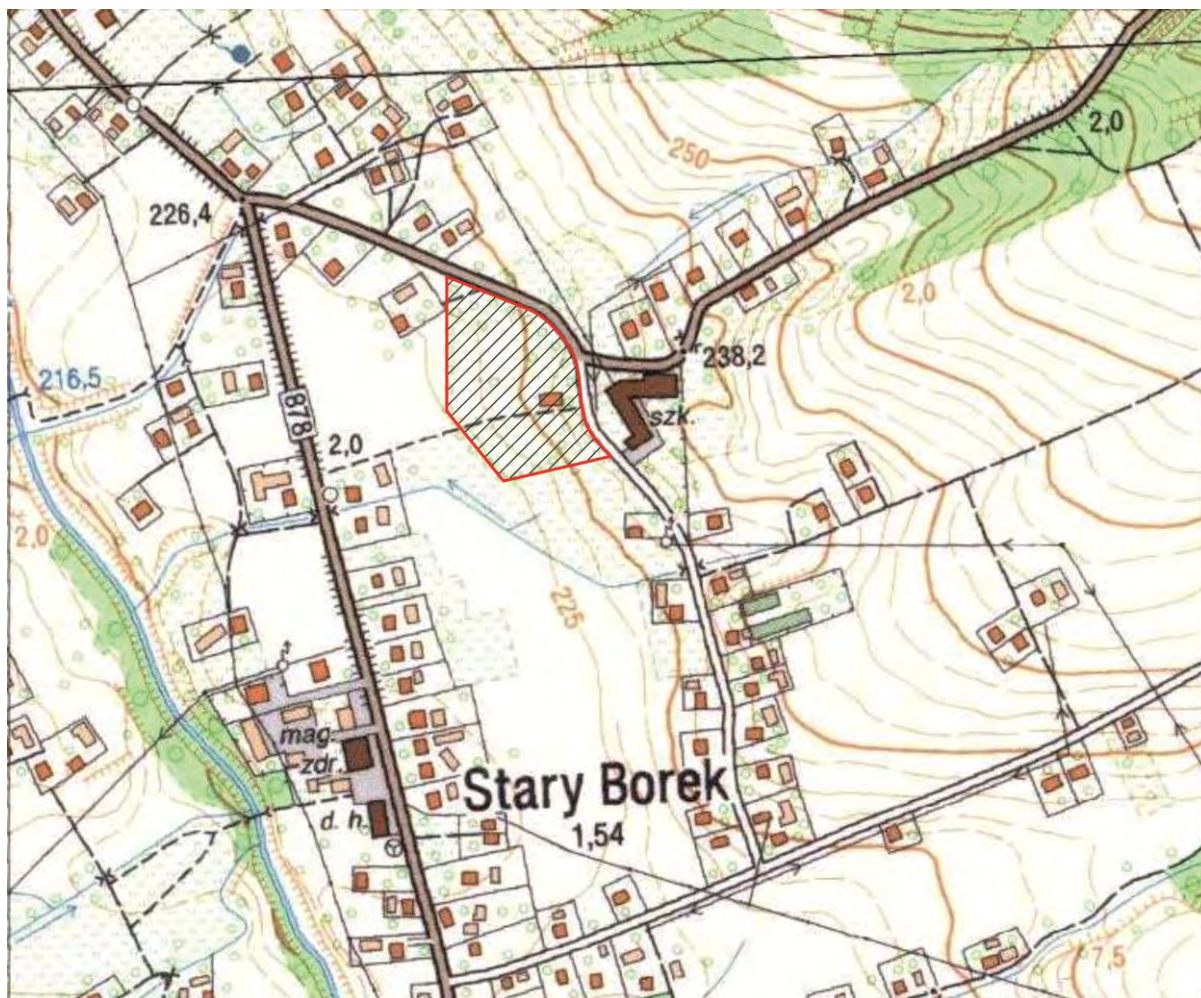
Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Matysówka realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Tyczyn, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w miejscowości Matysówka w efekcie przyczyni się do wzbogacenia oferty kulturalnej w miejscowości i pełnego wykorzystania istniejących zasobów dla potrzeb lokalnej społeczności. Tym samym projekty rewitalizacji planowane na terenie wsi Matysówka przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców, a także ich szerszej integracji i aktywizacji społecznej.

Borek Stary

Obszar proponowany do rewitalizacji na terenie sołectwa Borek Stary obejmuje boiska sportowe lokalnego klubu piłkarskiego oraz budynek dawnego Domu Nauczyciela wraz z jego najbliższym otoczeniem (Rysunek 125). Obiekt ten jest w złym stanie technicznym, a co za tym idzie wymaga podjęcia odpowiednich działań modernizacyjnych w celu dostosowania do pełnienia nowych funkcji społecznych (zaplecze socjalno-sanitarne klubu sportowego).

Rysunek 125. Obszary rekomendowane do rewitalizacji na terenie miejscowości Borek Stary

Na obszarze rewitalizacji wyznaczonym w sołectwie Borek Stary realizowane będą projekty rewitalizacji (zarówno przedsięwzięcia infrastrukturalne, jak i działania społeczne) opisane szerzej w rozdziale 9 niniejszego dokumentu. Projekty rewitalizacyjne planowane na wyznaczonym obszarze są zgodne z zapisami dokumentów strategicznych i planistycznych Gminy Tyczyn, jak również z zapisami dokumentów strategicznych oraz planistycznych jednostek wyższego rzędu, omówionymi w rozdziale 6 niniejszego programu.

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowane efekty rewitalizacji). Realizacja planowanych projektów rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji w sołectwie Borek Stary w efekcie przyczyni się do poprawy jakości infrastruktury społecznej (sportowej) na terenie sołectwa, jak również poprawy wizerunku miejscowości.

8. IDENTYFIKACJA ZINTEGROWANYCH PROJEKTÓW

W niniejszej części Programu Rewitalizacji dla Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego przedstawione zostały propozycje zintegrowanych projektów rewitalizacyjnych, obejmujących zarówno zadania infrastrukturalne (tj. inwestycyjne), jak również działania o charakterze społecznym (tzw. działania miękkie). Proponowane projekty zintegrowane składają się z pakietów działań (podprojektów) służących rozwiązywaniu różnorodnych problemów w sferze przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zintegrowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne łączą w sobie projekty podejmowane na terenie poszczególnych gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego (projekty te zostały szerzej omówione w ramach programu działań infrastrukturalnych i społecznych). Zintegrowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne służyć powinny lepszej koordynacji działań w poszczególnych gminach, a tym samym prowadzić do osiągnięcia efektów synergicznych w zakresie rewitalizacji na terenie całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Poprawa jakości życia osób starszych poprzez rozwój infrastruktury służącej ich aktywizacji

Głównym celem tego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest poprawa poziomu i jakości życia osób starszych poprzez rozwój infrastruktury, obiektów i przestrzeni służących ich aktywizacji oraz szerszej integracji (zarówno wewnątrzpokoleniowej, jak i międzypokoleniowej). Systematycznie postępujący proces starzenia się ludności jest zjawiskiem charakterystycznym dla wszystkich gmin Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jednocześnie w jego efekcie pojawia się konieczność zaspokajania różnego rodzaju potrzeb rosnącej liczby osób w podeszłym wieku. W związku z powyższym projekt ten realizowany będzie w formule Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020. Zakres rzeczowy proponowanego przedsięwzięcia obejmował będzie m.in. modernizację oraz adaptację istniejących obiektów dla potrzeb osób starszych (np. tworzenie świetlic i klubów dla seniorów, domów dziennego pobytu, zakładów opiekuńczo-leczniczych), jak również tworzenie otwartych przestrzeni i stref aktywności dla seniorów. Równocześnie zadaniom o charakterze infrastrukturalnym towarzyszyć będą działania miękkie związane m.in. z organizacją zajęć w ramach uniwersytetów trzeciego wieku czy też innych projektów edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjnych adresowanych do osób w podeszłym wieku. Istotną rolę odgrywać będą również działania mające na celu niwelowanie różnego rodzaju barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i obiektach użyteczności publicznej (w szczególności zaś placówkach ochrony zdrowia i placówkach kulturalnych). Tym samym realizacja tego zintegrowanego przedsięwzięcia przyczyni się do poprawy dostępności oraz jakości oferty usług społecznych (edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych, rekreacyjnych) dla osób starszych, a co za tym idzie przyczyni się do poprawy warunków ich funkcjonowania i aktywności w społeczeństwie. W poniższej tabeli zamieszczono działania planowane do realizacji w ramach projektu zintegrowanego pn. Utworzenie Centrum Senioralnego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego „Senior Park – ROF” (zgodnie z kartą projektu zintegrowanego, opracowaną przez Gminy Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Modernizacja budynku MOPS przy ul. Skubisza 4 wraz z zagospodarowaniem terenu
2	Rzeszów	Zapewnienie lepszej opieki seniorom w Domu Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Śląskich 4
3	Rzeszów	Zapewnienie lepszej opieki seniorom w Domu Pomocy Społecznej przy ul. Powstańców Styczniowych 37
4	Rzeszów	Zapewnienie lepszej opieki osobom starszym w Domu Pomocy Społecznej przy ul. Załęskiej 7a
5	Rzeszów	Zapewnienie lepszej opieki seniorom poprzez modernizację i rozbudowę Domu Pomocy Społecznej przy ul. Sucharskiego 1
6	Rzeszów	Utworzenie Ośrodka Wsparcia dla osób w podeszłym wieku przy Domu Pomocy Społecznej ul. Powstańców Śląskich 4

7	Rzeszów	Utworzenie mieszkań chronionych oraz pomieszczeń do aktywizacji dla osób z zaburzeniami psychicznymi przy Domu Pomocy Społecznej ul. Załęska 7a
8	Rzeszów	Utworzenie dziennego ośrodka wsparcia dla osób z chorobą Alzheimerera
9	Rzeszów	Rozbudowa Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego przy ul. Lubelskiej 6 w Rzeszowie
10	Rzeszów	Modernizacja Zakładu Wodolecznictwa i Rehabilitacji przy Szpitalu Miejskim w Rzeszowie poprzez poprawę infrastruktury basenu wód mineralnych wraz z wyposażeniem oraz doposażenie istniejącego ZWiR
11	Rzeszów	Modernizacja Oddziału Kardiologicznego z Pododdziałem Chorób Wewnętrznych w Szpitalu Miejskim
12	Rzeszów	Zakup defibrylatorów (zakup 5 sztuk)
13	Rzeszów	Adaptacja budynku przy ul. Marszałkowskiej 24 a na potrzeby świadczenia usług pomocy społecznej
14	Rzeszów	Budowa otwartej tężni solankowej w Parku przy ul. Rycerskiej w Rzeszowie
15	Rzeszów	Utworzenie parków rekreacji ruchowej
16	Rzeszów	Dostosowanie Instytucji Kultury w celu poprawy oferty kulturalnej seniorom z terenu Rzeszowa i ROF: (1) Teatr Maska w Rzeszowie, (2) Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa
17	Boguchwała	Rewitalizacja obszaru rekreacyjno-sportowego oraz ulicy Kolejowej w Boguchwale
18	Boguchwała	Rewitalizacja stawiska oraz ulicy Akacyjnej w Boguchwale – miejsce integracji międzypokoleniowej
19	Boguchwała	Remont i modernizacja zespołu dworsko-pałacowego w Zgłobniu
20	Chmielnik	Utworzenie Klubu Seniora w budynku Domu Strażaka w Zabratówce
21	Chmielnik	Remont budynku Domu Ludowego w Borówkach i adaptacja pomieszczeń na potrzeby utworzenia Klubu Seniora
22	Czarna	Utworzenie ośrodka dla seniorów
23	Czarna	Stworzenie 8 miejsc w przestrzeni publicznej służących integracji seniorów oraz pobudzaniu ich aktywności fizycznej i intelektualnej
24	Głogów Małopolski	Przystosowanie obiektu byłej szkoły w Hucisku na potrzeby Ośrodka Wsparcia dla osób z chorobą Alzheimerera oraz zagospodarowanie otoczenia poprzez utworzenie miejsca wypoczynku
25	Głogów Małopolski	Utworzenie miejsc rekreacji i wypoczynku dla osób starszych: (1) przywrócenie funkcji rekreacyjnej stawom w Głogowie Małopolskim, (2) odnowa zabytkowego Parku Grabina w Głogowie Małopolskim, (3) odnowa zabytkowego parku i stawu w Budach Głogowskich wraz z budynkami podworskimi, (4) rewitalizacja terenu przy kościele w Rogoźnicy poprzez utworzenie parku, (5) rewitalizacja parku przy Domu Ludowym w Rudnej Małej, (6) odnowa parku ze stawem w Wysokiej Głogowskiej
26	Krasne	Utworzenie i wyposażenie „SREBRNEJ AKADEMII” przy Gminnym Ośrodku Kultury i Bibliotece w Krasnem
27	Krasne	Rewitalizacja terenu w centrum miejscowości Krasne
28	Łańcut (miasto)	Utworzenie Klubu Seniora oraz Klubu Czytelnictwa i Słowa Pisanego w ramach Centrum Spotkań na terenie Miasta Łańcuta
29	Łańcut (miasto)	Utworzenie Akademii Seniora na terenie Miasta Łańcuta
30	Łańcut (miasto)	Urządzenie terenów rekreacyjnych dla potrzeb seniorów: (1) rewitalizacja Stawu Browarnego, (2) rewitalizacja Lasu Bażantarnia
31	Łańcut (gmina)	Modernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Kosinie na potrzeby ośrodka dla seniorów
32	Łańcut (gmina)	Adaptacja pomieszczeń biblioteki i czytelnicy w Kosinie
33	Łańcut (gmina)	Urządzenie terenów rekreacyjnych dla potrzeb seniorów: (1) teren w Kosinie, (2) teren przy zbiorniku retencyjnym w Głuchowie

34	Świlcza	Rewitalizacja zabytkowego budynku byłego spichlerza umiejscowionego na terenie zespołu pałacowo-parkowego w Trzcianie i dostosowania do pełnienia nowych funkcji – utworzenie centrum senioralnego Senior Park, którego oferta skierowana będzie do osób starszych
35	Świlcza	Rewitalizacja zbiornika retencyjnego w Bratkowicach – przywrócenie funkcji rekreacyjnej i stworzenie miejsca do aktywnego wypoczynku dla seniorów
36	Świlcza	Urządzenie terenu rekreacyjnego poprzez rewitalizację lasu w Mrowli – miejsce to będzie służyło integracji społecznej oraz międzypokoleniowej
37	Trzebowniko	Rewitalizacja parku podworskiego przy dawnym browarze w Zaczerniu
38	Trzebowniko	Rewitalizacja oraz rekreacyjne zagospodarowanie zalewu w Terliczce
39	Trzebowniko	Rekreacyjne zagospodarowanie terenów wzdłuż rzeki Wisłok na terenie Gminy Trzebowniko
40	Tyczyn	Remont budynku dawnego Sądu Grodzkiego i adaptacja na potrzeby utworzenia Ośrodka Wsparcia dla osób z chorobą Alzheimera
41	Tyczyn	Rozbudowa i adaptacja na potrzeby Centrum Senioralnego ROF budynku łącznika między Gimnazjum Publicznym im. św. Jana Pawła II i halą sportową
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	Działalność Centrum Senioralnego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego „Senior Park-ROF” (Akademia Seniora, Aktywny Senior, Nowoczesny Senior, Kreatywny Senior, Zdrowy Senior, Ośrodek Wolontariatu)
2	wszystkie gminy	organizacja zajęć dla seniorów w ramach uniwersytetów trzeciego wieku, świetlic, klubów oraz akademii seniora
3	wszystkie gminy	organizacja wydarzeń kulturalno-rozrywkowych adresowanych do osób starszych
4	wszystkie gminy	organizacja warsztatów i zajęć edukacyjno-kulturalnych adresowanych do seniorów
5	wszystkie gminy	organizacja zajęć rekreacyjno-ruchowych dla osób starszych

Rozwój infrastruktury społecznej służącej promocji włączenia społecznego

Celem tego zintegrowanego przedsięwzięcia rewitalizacji jest promocja włączenia społecznego poprzez rozwój infrastruktury służącej realizacji różnych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie procesom marginalizacji oraz wykluczenia społecznego grup i osób szczególnie nimi zagrożonych (zwłaszcza zaś osób niepełnosprawnych i długotrwale bezrobotnych). Przedmiotem proponowanego projektu rewitalizacji będzie rozbudowa, a także modernizacja infrastruktury służącej m.in. realizacji warsztatów terapii zajęciowej czy tworzeniu bazy lokalowej dla działalności różnego rodzaju podmiotów ekonomii społecznej (w tym spółdzielni pracy, centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej itp.). Jednocześnie przedsięwzięciom inwestycyjnym muszą towarzyszyć działania o charakterze społecznym, takie jak chociażby wsparcie procesu tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej (m.in. poprzez działania informacyjne i doradcze, a także pomoc w aplikowaniu o środki finansowe) bądź też organizacja szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych, służących zarówno ich reorientacji zawodowej (w szczególności w przypadku osób odchodzących z rolnictwa), jak również podnoszeniu kompetencji i umiejętności zawodowych (zwłaszcza w obszarze potrzeb lokalnego lub regionalnego rynku pracy).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Rewitalizacja Osiedla Staromieście i Tysiąclecia w Rzeszowie
2	Rzeszów	Poprawa jakości życia seniorów w Rzeszowie poprzez rozwój infrastruktury służącej ich integracji oraz aktywizacji
3	Rzeszów	Poprawa infrastruktury i jakości usług świadczonych przez placówki opiekuńczo-wychowawcze na terenie miasta Rzeszowa

4	Boguchwała	Remont i modernizacja zespołu dworsko-parkowego w Zgłobniu
5	Lubenia	Adaptacja budynku szkoły podstawowej (wraz z zagospodarowaniem otaczającej przestrzeni) w Lubeni z przeznaczeniem na potrzeby komunalne oraz potrzeby spółdzielni socjalnej
6	Tyczyn	Rewitalizacja obszaru w Hermanowej – Czerwonkach poprzez utworzenie Ośrodka Integracji Społecznej „Bezpieczna Przystań” dla osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	organizacja warsztatów terapii zajęciowej
2	wszystkie gminy	wsparcie procesu tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej
3	wszystkie gminy	organizacja szkoleń zawodowych dla osób bezrobotnych

Rozwój infrastruktury społecznej służącej integracji i aktywizacji społecznej

Celem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest wzmocnienie procesów integracji oraz aktywizacji społecznej miejscowych społeczności poprzez tworzenie przyjaznych miejsc spotkań, służących podejmowaniu i realizacji różnego rodzaju inicjatyw społecznych (w tym inicjatyw twórczych). Przedmiotem tego przedsięwzięcia będzie rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury pełniące funkcje kulturalne (np. ośrodków i domów kultury, domów ludowych, świetlic wiejskich, remiz Ochotniczej Straży Pożarnej), a także adaptacja niewykorzystywanych obecnie obiektów (w tym zwłaszcza obiektów zabytkowych) do pełnienia funkcji kulturalnych. Równocześnie działaniom inwestycyjnym powinny towarzyszyć projekty o charakterze społecznym, związane m.in. z organizacją imprez i wydarzeń kulturalnych, wsparciem tworzenia i rozwoju ruchu amatorskiego (powstawanie nowych oraz wzmocnienie istniejących zespołów artystycznych poprzez m.in. zajęcia warsztatowe). Ponadto mając na uwadze systematycznie zachodzące procesy starzenia się ludności na terenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego szczególnym adresatem działań społecznych w tym obszarze powinny być osoby starsze. Szczególnie cenną formą integracji i aktywizacji osób w podeszłym wieku są zajęcia organizowane w ramach uniwersytetów trzeciego wieku (zajęcia edukacyjne, szkolenia oraz poradnictwo, zajęcia ruchowe i rekreacyjne, warsztaty artystyczne, imprezy kulturalne, wyjazdy turystyczne itp.). Kolejną grupą adresatów działań społeczno-kulturalnych powinny być dzieci i młodzież szkolna. W szczególności należy położyć nacisk na wszechstronny rozwój kulturalny osób młodych poprzez organizację różnego rodzaju twórczych form spędzania czasu wolnego (m.in. warsztaty artystyczne, koła zainteresowań). Ponadto dla zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego zadaniem niezbędnym będzie realizacja zajęć z zakresu edukacji regionalnej dla dzieci i młodzieży (zajęcia dotyczące problematyki historii, kultury i tradycji poszczególnych miejscowości i gmin, jak również całego obszaru funkcjonalnego). Wreszcie dla wzmocnienia procesu integracji międzypokoleniowej ludności konieczna będzie realizacja działań kulturalnych, kierowanych zarówno do osób starszych, jak i dzieci i młodzieży szkolnej (np. pogadanki z seniorami dotyczące historii dawnych zwyczajów właściwych dla poszczególnych miejscowości).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Termomodernizacja budynku Estrady Rzeszowskiej
2	Rzeszów	Utworzenie Rzeszowskiego Centrum Sztuki Współczesnej
3	Rzeszów	Rozbudowa i modernizacja Teatru im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie
4	Rzeszów	Zwiększenie efektywności gospodarki energetycznej Teatru im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie poprzez zakup wyposażenia ledowego
5	Rzeszów	Rozbudowa i modernizacja Teatru Maski w Rzeszowie
6	Rzeszów	Termomodernizacja budynku Teatru Maski w Rzeszowie wraz z wymianą oświetlenia
7	Rzeszów	Poszerzenie oferty działań edukacyjno-kulturalnych Młodzieżowego Domu Kultury w Rzeszowie adresowanych do dzieci, młodzieży i dorosłych, mieszkańców Śródmieścia poprzez rewitalizację budynku przy ul. Piłsudskiego 25

8	Boguchwała	Rewitalizacja Domu Ludowego w Mogielnicy wraz z zagospodarowaniem otoczenia
9	Chmielnik	Rewitalizacja Domu Ludowego w Chmielniku
10	Chmielnik	Rewitalizacja i modernizacja remizy strażackiej w Zabratówce dla potrzeb utworzenia klubu seniora
11	Chmielnik	Remont remizy w Woli Rafałowskiej z przeznaczeniem na Dom Ludowy wraz z zagospodarowaniem otaczającej przestrzeni publicznej
12	Chmielnik	Rewitalizacja części Domu Ludowego w Borówkach wraz z otaczającą przestrzenią publiczną dla potrzeb utworzenia klubu seniora
13	Czarna	Rozbudowa Ośrodka Kultury w Krzemienicy
14	Czudec	Centrum Bezpieczeństwa i Ekspresji Społecznej w Czudcu
15	Głogów Małopolski	Rewitalizacja starych szkół w Budach Głogowskich, Hucisku i Pogwizdowie Starym poprzez nadanie budynkom nowych funkcji użyteczności społecznej
16	Głogów Małopolski	Rewitalizacja budynku Domu Ludowego w Stykowie oraz dwóch zabytkowych kaplic
17	Krasne	Adaptacja zespołu budynków kolejowych w Strażowie na cele edukacyjno-kulturalne
18	Krasne	Rewitalizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki w Krasnem
19	Krasne	Rewitalizacja budynku przedszkola w Krasnem dla potrzeb „Srebrnej Akademii” funkcjonującej przy Gminnym Ośrodku Kultury i Biblioteki
20	Krasne	Zagospodarowanie poddasza w budynku Ośrodka Zdrowia w Maławie
21	Lubenia	Rewitalizacja remiz Ochotniczej Straży Pożarnej w Sołonce i Straszydlu
22	Lubenia	Rewitalizacja budynku Domu Kultury w Straszydlu wraz z rozbudową sali widowiskowej oraz zagospodarowaniem terenu wokół obiektu
23	Lubenia	Rewitalizacja budynku Domu Kultury w Siedliskach
24	Łańcut (miasto)	Przebudowa i modernizacja Miejskiego Domu Kultury w Łańcutcie wraz z otaczającą przestrzenią publiczną i nadanie mu nowych funkcji społecznych w ramach Centrum Tańca
25	Łańcut (gmina)	Przebudowa internatu przy szkole w Wysokiej na centrum edukacji regionalnej i kulturowej
26	Łańcut (gmina)	Uporządkowanie przestrzeni publicznej w centrum wsi Sonina wraz z przebudową Ośrodka Kultury oraz zagospodarowaniem zbiornika wodnego
27	Łańcut (gmina)	Uporządkowanie przestrzeni publicznej w centrum wsi Albigowa wraz z przebudową budynków Ośrodka Kultury i przedszkola
28	Łańcut (gmina)	Rewitalizacja budynku biblioteki i czytelnicy w Kosinie
29	Świlcza	Rewitalizacja Domu Ludowego w Bratkowicach dla potrzeb rozwoju ruchu amatorskiego młodzieży
30	Świlcza	Zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową modernizację Gminnego Centrum Kultury Sportu i Rekreacji w Trzcianie
31	Trzebownik	Rewitalizacja zabytkowych budynków Spichlerza oraz Rządówki na terenie kompleksu podworskiego w Łące
32	Tyczyn	Rewitalizacja Domu Ludowego w centrum wsi Hermanowa
33	Tyczyn	Rewitalizacja Domu Ludowego w centrum wsi Matysówka wraz z uporządkowaniem terenu
34	Tyczyn	Rewitalizacja i modernizacja remizy Ochotniczej Straży Pożarnej w Kielnarowej
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	organizacja różnorodnych imprez i wydarzeń kulturalnych
2	wszystkie gminy	wsparcie tworzenia i rozwoju zespołów artystycznych
3	wszystkie gminy	organizacja zajęć dla seniorów w ramach uniwersytetów trzeciego wieku
4	wszystkie gminy	organizacja zajęć z zakresu edukacji regionalnej

Rozwój infrastruktury rekreacyjnej poprzez lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów

Celem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest rozwój nowych i wzmocnienie istniejących usług sportowo-rekreacyjnych poprzez rozwój infrastruktury bazującej na lokalnych zasobach przyrodniczych. Zakres rzeczowy proponowanego przedsięwzięcia obejmował będzie zagospodarowanie i dostosowanie do pełnienia funkcji rekreacyjnych istniejących zbiorników wodnych (powyrobiskowych i retencyjnych) oraz brzegów rzek. Jednocześnie projektom inwestycyjnym powinny towarzyszyć działania społeczne związane z organizacją różnych imprez oraz wydarzeń sportowo-rekreacyjnych, jak również różnorodnych form aktywnego spędzania czasu (wraz z komponentem edukacji ekologicznej), służących integracji mieszkańców oraz utrzymaniu ich dobrej kondycji fizycznej i psychicznej oraz dobrego stanu zdrowia.

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Turystyczno-rekreacyjne zagospodarowanie terenów wzdłuż rzeki Wisłok w Rzeszowie
2	Boguchwała	Rewitalizacja stawów w centrum miejscowości Zgłobień
3	Czarna	Rozbudowa terenu rekreacyjnego w dolinie potoku w Medyni Łańcuckiej
4	Czarna	Zagospodarowanie jeziorok powyrobiskowych w Czarnej
5	Czudec	Turystyczno-rekreacyjne zagospodarowanie brzegów Wisłoka na terenie gminy Czudec
6	Głogów Małopolski	Przywrócenie funkcji rekreacyjnej stawom w Głogowie Małopolskim
7	Głogów Małopolski	Rozwój funkcji rekreacyjnej zbiornika wodnego oraz rewitalizacja Domu Ludowego w Hucisku
8	Głogów Małopolski	Rozwój funkcji rekreacyjnej wokół małej zapory wodnej w Pogwizdowie Starym
9	Głogów Małopolski	Odnowa parku ze stawem w Wysokiej Głogowskiej
10	Głogów Małopolski	Nadanie nowej funkcji terenom przepływu rzeki Gołębiówka w Wysokiej Głogowskiej
11	Krasne	Zagospodarowanie obszaru Starego Wiśloczyska dla potrzeb rozwoju funkcji rekreacyjnych oraz edukacji ekologicznej
12	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja i zagospodarowanie Stawu Browarnego i terenu przyległego w Łańcucie oraz nadanie mu nowych funkcji dla potrzeb centrum rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej
13	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu „Bażantarnia” w Łańcucie oraz nadanie mu nowych funkcji dla potrzeb parku krajobrazowego, rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej
14	Łańcut (gmina)	Urządzenie terenu rekreacyjnego przy zbiorniku retencyjnym w Głuchowie
15	Świlcza	Rozwój funkcji rekreacyjnych zbiornika retencyjnego w Bratkowicach
16	Trzebownisko	Rewitalizacja oraz rekreacyjne zagospodarowanie zalewu w Terliczce
17	Trzebownisko	Turystyczno-rekreacyjne zagospodarowanie terenów wzdłuż rzeki Wisłok na terenie Gminy Trzebownisko
18	Tyczyn	Rewitalizacja stawów podworskich w Tyczynie
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	organizacja wydarzeń i imprez sportowych oraz kulturalnych
2	wszystkie gminy	organizacja różnego rodzaju form aktywnego spędzania czasu wolnego

Kreowanie przestrzeni publicznych służących integracji i aktywizacji mieszkańców

Podstawowym dążeniem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest integracja, a także aktywizacja mieszkańców w oparciu o przyjazne przestrzenie publiczne służące tym celom. Przedmiotem proponowanego przedsięwzięcia jest rewitalizacja i zagospodarowanie terenów zieleni (parków), a także podwórek i przestrzeni międzyblokowych oraz otaczających je budynków. W założeniu realizacja projektu przyczyni się do stworzenia przyjaznych miejsc spotkań dla mieszkańców służących ich szerszej integracji (zarówno wewnątrzpokoleniowej, jak i międzypokoleniowej) oraz aktywizacji. Zrewitalizowane tereny zieleni, jak również podwórka i przestrzenie międzyblokowe będą mogły stanowić miejsca podejmowania i realizacji różnego rodzaju inicjatyw społecznych, a także przedsięwzięć kulturalnych, edukacyjnych oraz rekreacyjnych. Tym samym proponowany projekt poza wymiarem infrastrukturalnym (inwestycyjnym) będzie zawierał istotny komponent społeczny. Jednocześnie realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do poprawy stanu zagospodarowania oraz jakości (w tym estetyki) przestrzeni publicznej, jak również zwiększenia dostępności miejsc służących różnym formom wypoczynku i rekreacji (w tym także aktywnym formom spędzania czasu wolnego).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Rewitalizacja Parku Miejskiego im. Solidarności w Rzeszowie
2	Rzeszów	Rewitalizacji podwórek i przestrzeni międzyblokowych na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
3	Rzeszów	Rewitalizacji podwórek i przestrzeni międzyblokowych na obszarze Osiedla Dąbrowskiego w Rzeszowie
4	Rzeszów	Rewitalizacja podwórka i przestrzeni wokół budynków zlokalizowanych przy ul. W. Pola 12, 16, 20 w Rzeszowie
5	Rzeszów	Kompleksowa rewitalizacja Parku Sybiraków w Rzeszowie oraz nadanie mu nowych funkcji kulturalnych i rekreacyjnych
6	Rzeszów	Rewitalizacji podwórek i przestrzeni międzyblokowych na obszarze Osiedla gen. W. Andersa w Rzeszowie
7	Rzeszów	Budowa Innowacyjnego Parku Nauki i Rekreacji z elementami ogrodu zoologicznego na Osiedlu Zalesie w Rzeszowie wraz z budową drogi komunikującej z ul. Sikorskiego
8	Boguchwała	Remont i modernizacja zespołu dworsko-parkowego w Zgłobniu – Senior Park
9	Boguchwała	Rewitalizacja stawiska oraz ulicy Akacjowej w Boguchwale – miejsce integracji międzypokoleniowej
10	Boguchwała	Rewitalizacja podwórek oraz przestrzeni publicznych Gminy Boguchwała
11	Głogów Małopolski	Odnowa zabytkowego Parku Grabina w Głogowie Małopolskim wraz z modernizacją boiska sportowego
12	Głogów Małopolski	Odnowa zabytkowego parku i stawu w Budach Głogowskich wraz z budynkami podworskimi
13	Głogów Małopolski	Rewitalizacja terenu przy kościele w Rogoźnicy poprzez utworzenie parku
14	Głogów Małopolski	Rewitalizacja parku przy Domu Ludowym i remizie Ochotniczej Straży Pożarnej w Rudnej Małej
15	Głogów Małopolski	Odnowa parku ze stawem w Wysokiej Głogowskiej
16	Krasne	Rewitalizacja przestrzeni przy Domu Ludowym i remizie Ochotniczej Straży Pożarnej w Palikówce
17	Lubenia	Rewitalizacja przestrzeni w centrum miejscowości Straszędzie i Siedliska poprzez utworzenie ogólnodostępnych placów zabaw
18	Łańcut (miasto)	Kompleksowa rewitalizacja Śródmieścia łańcuta oraz nadanie mu nowych funkcji kulturalnych, turystycznych, wypoczynkowych, rekreacyjnych i społecznych

19	Łańcut (miasto)	Rewitalizacji podwórek i przestrzeni międzyblokowych na obszarze Łańcuta
20	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja i zagospodarowanie Stawu Browarnego i terenu przyległego w Łańcutie oraz nadanie mu nowych funkcji dla potrzeb centrum rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej
21	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu „Bażantarnia” w Łańcutie oraz nadanie mu nowych funkcji dla potrzeb parku krajobrazowego, rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej
22	Łańcut (gmina)	Urządzenie terenu rekreacyjnego w Kosinie
23	Łańcut (gmina)	Rewitalizacja przestrzeni publicznych Gminy Łańcut
24	Trzebownisko	Rewitalizacja parku podworskiego przy dawnym browarze w Zaczeraniu
25	Tyczyn	Rewitalizacja parku przy pałacu mieszczącym obecnie Zespół Szkół im. Władysława Orkana, położonego przy wjeździe do miasta Tyczyna od strony Rzeszowa, u zbiegu ulic Grunwaldzkiej i Parkowej
26	Tyczyn	Rewitalizacja zabytkowej płyty Rynku w Tyczynie wraz z przyległymi uliczkami i obiektami zabytkowymi
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	organizacja różnego rodzaju aktywnych form spędzania czasu wolnego
2	wszystkie gminy	organizacja plenerowych zajęć i warsztatów edukacyjno-kulturalnych

Poprawa poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego

Głównym celem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest podniesienie poziomu bezpieczeństwa oraz porządku publicznego, a co za tym idzie jakości życia mieszkańców. Zakres rzeczowy proponowanego projektu obejmował będzie instalację systemu monitoringu obiektów użyteczności publicznej oraz rozbudowę systemów oświetlenia. Równocześnie działaniom o charakterze inwestycyjnym towarzyszyć będą przedsięwzięcia miękkie związane m.in. z realizacją programów i projektów informacyjno-edukacyjnych oraz profilaktycznych z zakresu bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałania przestępczości (adresowanych zwłaszcza do dzieci i młodzieży, jako grup szczególnie narażonych na różnorodne formy deprivacji).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Boguchwała	Instalacja monitoringu obiektów i przestrzeni publicznych Gminy Boguchwała
2	Chmielnik	Instalacja monitoringu obiektów publicznych w gminie Chmielnik wraz z rozbudową systemu oświetlenia
3	Czarna	Instalacja monitoringu gminnych obiektów publicznych oraz rozbudowa systemu oświetlenia na terenie gminy
4	Lubenia	Instalacja zintegrowanego monitoringu obiektów publicznych w gminie Lubenia połączona z rozbudową systemu oświetlenia
5	Łańcut (miasto)	Rozbudowa i modernizacja systemu oświetlenia na terenie Miasta Łańcuta
6	Łańcut (miasto)	Instalacja monitoringu na obszarze Śródmieścia miasta Łańcuta i terenach przyległych
7	Tyczyn	Instalacja monitoringu obiektów publicznych w gminie Tyczyn wraz z rozbudową systemu oświetlenia
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	organizacja projektów informacyjno-edukacyjnych i profilaktycznych z zakresu bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałania przestępczości

Poprawa dostępności oraz standardu zasobów mieszkaniowych

Podstawowym dążeniem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest polepszenie poziomu i jakości życia mieszkańców poprzez poprawę dostępności oraz standardu zasobów mieszkaniowych. Przedmiotem tego przedsięwzięcia jest adaptacja nieużytkowanych obecnie obiektów dla potrzeb utworzenia nowych mieszkań komunalnych, jak również poprawa istniejącego stanu technicznego wielorodzinnych budynków mieszkalnych m.in. poprzez ich przebudowę, remont i termomodernizację, a także wymianę źródeł ciepła (likwidacja źródeł punktowych opalanych paliwami stałymi oraz podłączanie budynków do centralnego źródła ciepła). Realizacja rozpatrywanego przedsięwzięcia przyczyni się ponadto do poprawy stanu środowiska przyrodniczego (przede wszystkim zaś czystości powietrza atmosferycznego).

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
2	Rzeszów	Modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych na obszarze Osiedla Dąbrowskiego w Rzeszowie
3	Rzeszów	Modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych na obszarze Osiedla gen. W. Andersa w Rzeszowie
4	Rzeszów	Przebudowa budynku przy ul. Styki 5 w Rzeszowie dla potrzeb utworzenia mieszkań socjalnych w celu zapobiegania bezdomności i wykluczeniu społecznemu
5	Rzeszów	Rewitalizacja zabytkowej kamienicy pod adresem 17 Pułku Piechoty 4 w Rzeszowie
6	Rzeszów	Poprawa estetyki funkcjonalnej bloku przy ulicy Fredry 7 w Rzeszowie
7	Rzeszów	Poprawa estetyki funkcjonalnej oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej Osiedla Sportowa w Rzeszowie
8	Boguchwała	Rewitalizacja terenów przemysłowych oraz przykładowych budynków mieszkalnych w Boguchwale
9	Chmielnik	Rewitalizacja starej szkoły w Błędowej Tyczyńskiej dla potrzeb utworzenia mieszkań socjalnych
10	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja wspólnych części budynków mieszkalnych na terenie osiedli mieszkaniowych w Łańcucie
11	Trzebownisko	Rewitalizacja dwóch budynków przedszkolnych w Łukawcu dla potrzeb tworzenia mieszkań komunalnych
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	wszystkie gminy	działania aktywizujące mieszkańców wielorodzinnych budynków mieszkalnych oraz mieszkań komunalnych i socjalnych

Program rewitalizacji Śródmieścia w Rzeszowie

Celem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest wzmocnienie roli oraz znaczenia obszaru Śródmieścia w Rzeszowie poprzez realizację kompleksowego programu przekształceń przestrzennych, gospodarczych, a także społecznych. Teren Śródmieścia w Rzeszowie odgrywa kluczową rolę dla kształtowania struktury przestrzenno-funkcjonalnej zarówno samego miasta, jak również całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Śródmieście Rzeszowa, poprzez lokalizację wielu obiektów użyteczności publicznej, pełni różnorodne funkcje (edukacyjne, kulturalne, administracyjne, gospodarcze, handlowo-usługowe, sportowo-rekreacyjne itp.) na rzecz mieszkańców Rzeszowa, Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz całego województwa podkarpackiego. Równocześnie na obszarze Śródmieścia koncentrują się różnego rodzaju problemy społeczne oraz w mniejszym stopniu problemy przestrzenne (np. zdegradowane tereny i obiekty kolejowe). Wobec czego teren ten wymaga podjęcia działań z zakresu rewitalizacji, które w efekcie przyczynią się do zdynamizowania procesów rozwoju nie tylko samego

Rzeszowa, ale także całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Program przekształceń Śródmieścia będzie obejmował szereg przedsięwzięć inwestycyjnych, wśród których należy wymienić m.in.: rewitalizację terenów i obiektów kolejowych (dla potrzeb utworzenia nowoczesnego centrum industrialnego o funkcjach kulturalnych, edukacyjnych i naukowych), rewitalizację Zamku Lubomirskich (dla potrzeb utworzenia centrum kulturalnego), utworzenie Centrum Sztuki Współczesnej, modernizację Podziemnej Trasy Turystycznej, modernizację głównych traktów spacerowych, modernizację obiektów użyteczności publicznej (pełniących funkcje edukacyjne, kulturalne i administracyjne), przebudowę i remont wielorodzinnych budynków mieszkalnych, a także rewitalizację terenów zieleni oraz podwórek i przestrzeni międzyblokowych. Równocześnie działaniom infrastrukturalnym towarzyszyć będą różnorodne działania o charakterze społecznym ukierunkowane przede wszystkim na zwiększenie stopnia integracji i aktywizacji mieszkańców (m.in. projekty kulturalne, edukacyjne, sportowo-rekreacyjne). Tym samym rewitalizacja Śródmieścia w Rzeszowie przyczyni się m.in. do: poprawy jakości życia mieszkańców, zwiększenia dostępności i jakości usług społecznych (w tym także rozwoju usług wyższego rzędu poprzez tworzenie wysokiej jakości oferty usług kulturalno-edukacyjnych), zachowania i ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki przestrzeni publicznej), poprawy warunków mieszkaniowych (polepszenie stanu technicznego zasobów mieszkaniowych), wykreowania przyjaznych miejsc (przestrzeni) służących integracji i aktywizacji mieszkańców (odnowione tereny zieleni oraz podwórka i przestrzenie międzyblokowe), jak również poprawy stanu środowiska przyrodniczego (zwłaszcza zaś czystości powietrza atmosferycznego). W związku z powyższym program rewitalizacji rzeszowskiego Śródmieścia w efekcie przyczyni się do dalszego rozwoju funkcji metropolitalnych Rzeszowa oraz wzrostu znaczenia miasta w przestrzeni krajowej i europejskiej, jak również wzmocnienia jego oddziaływania na rozwój całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Rzeszów	Rewitalizacja terenów kolejowych w Rzeszowie oraz ich adaptacja na nowoczesne centrum industrialne o funkcjach kulturalnych, naukowych i edukacyjnych
2	Rzeszów	Multimedialna ekspozycja stała Podziemnej Trasy Turystycznej w Rzeszowie – etap II
3	Rzeszów	Rewitalizacja i adaptacja Zamku Lubomirskich w Rzeszowie dla potrzeb utworzenia centrum kultury
4	Rzeszów	Przebudowa ulic 3 Maja, Kościuszki i Grunwaldzkiej w Rzeszowie
5	Rzeszów	Przebudowa kanalizacji deszczowej ulic 3 Maja, Kościuszki i Grunwaldzkiej w Rzeszowie
6	Rzeszów	Przebudowa oświetlenia ulic 3 Maja, Dekerta i Zamkowej oraz al. Lubomirskich i al. Pod Kasztanami w Rzeszowie
7	Rzeszów	Prace remontowo-konserwatorskie przy budynku zabytkowego Ratusza w Rzeszowie
8	Rzeszów	Przebudowa basenów sportowo-rekreacyjnych Rzeszowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji
9	Rzeszów	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie II Liceum Ogólnokształcącego im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Rzeszowie
10	Rzeszów	Termomodernizacja budynku Estrady Rzeszowskiej
11	Rzeszów	Modernizacja Zespołu Szkół Muzycznych Nr 1 w Rzeszowie
12	Rzeszów	Uporządkowanie kanalizacji w obrębie ulic Dąbrowskiego, Reformackiej i Langiewicza w Rzeszowie
13	Rzeszów	Rewitalizacja Parku Miejskiego im. Solidarności w Rzeszowie oraz jego zagospodarowanie na potrzeby edukacyjno-kulturalne
14	Rzeszów	Utworzenie Rzeszowskiego Centrum Sztuki Współczesnej
15	Rzeszów	Rewitalizacja podwórek i przestrzeni międzyblokowych na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
16	Rzeszów	Modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie

17	Rzeszów	Uporządkowanie kanalizacji sanitarnej wraz z infrastrukturą towarzyszącą na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
18	Rzeszów	Uporządkowanie kanalizacji deszczowej na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
19	Rzeszów	Modernizacja istniejących obiektów oraz ich adaptacja na cele społeczne i kulturalne na obszarze Śródmieścia w Rzeszowie
20	Rzeszów	Zagospodarowanie budynku przy ul. 3 Maja 9 w Rzeszowie dla potrzeb Galerii Fotografii Miasta Rzeszowa
21	Rzeszów	Rozbudowa i modernizacja Teatru im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie
22	Rzeszów	Zwiększenie efektywności gospodarki energetycznej Teatru im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie poprzez zakup wyposażenia ledowego
23	Rzeszów	Rozbudowa i modernizacja Teatru Maska w Rzeszowie
24	Rzeszów	Termomodernizacja budynku Teatru Maska w Rzeszowie wraz z wymianą oświetlenia
25	Rzeszów	Techniczno-materialne wsparcie Muzeum Dobranocek w Rzeszowie w zakresie realizacji projektów społecznych
26	Rzeszów	Termomodernizacja budynku Przychodni Specjalistycznej nr 3 w Rzeszowie
27	Rzeszów	Utworzenie Centrum Kształcenia Praktycznego dla zawodów usługowych
28	Rzeszów	Trasa Turystyczna „Śladami wielkich mistrzów: Grotowski, Kantor, Szajna” w Rzeszowie
29	Rzeszów	Przebudowa budynku przy ul. Styki 5 w Rzeszowie dla potrzeb utworzenia mieszkań socjalnych w celu zapobiegania bezdomności i wykluczeniu społecznemu
30	Rzeszów	Poszerzenie oferty działań edukacyjno-kulturalnych Młodzieżowego Domu Kultury w Rzeszowie adresowanych do dzieci, młodzieży i dorosłych, mieszkańców Śródmieścia poprzez rewitalizację budynku przy ul. Piłsudskiego 25
31	Rzeszów	Rewitalizacja przestrzeni ulic w Śródmieściu Rzeszowa
32	Rzeszów	Rewitalizacja zabytkowej kamienicy pod adresem 17 Pułku Piechoty 4 w Rzeszowie
33	Rzeszów	Nadbudowa i Przebudowa Ośrodka Rehabilitacyjno-Rekreacyjnego TKKF w Rzeszowie przy ul. 17 Pułku Piechoty 1
34	Rzeszów	Poprawa estetyki funkcjonalnej bloku przy ulicy Fredry 7 w Rzeszowie
35	Rzeszów	Poprawa użyteczności społecznej oraz estetyki funkcjonalnej otoczenia bloków mieszkalnych przy Jabłońskiego 7 w Rzeszowie
36	Rzeszów	Odbudowa i rozbudowa istniejącego budynku Kordegardy oraz zmiana sposobu użytkowania na obiekt gastronomiczno-rekreacyjny na działce nr 1297/3 przy ul. Pod Kasztanami
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	Rzeszów	Multimedialne formy kreowania kultury w Rzeszowie sposobem na niwelowanie problemów społecznych
2	Rzeszów	Nadanie nowych funkcji kulturalno-dydaktycznych i rekreacyjnych w Ogrodzie Miejskim przy ul. Dąbrowskiego
3	Rzeszów	Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób z Niepełnosprawnościami
4	Rzeszów	Instytut Smaku: integrowanie ludzi wokół dobrego smaku to cykl inicjatyw mających na celu poszerzenie wiedzy i świadomości dotyczących wina oraz tworzenia potraw i poznawania
5	Rzeszów	Francja dla Rzeszowa: cykl szkoleń języka francuskiego oraz interdyscyplinarnych imprez, mających na celu szeroką promocję języka i kultury francuskiej
6	Rzeszów	Inkubator – Aktywizator
7	Rzeszów	Mediacje jako alternatywne metody rozwiązywania sporów sąsiedzkich i rodzinnych
8	Rzeszów	Wykonanie albumu/fotoksiążki o tytule Letni Pałacyk Lubomirskich – kiedyś i dziś”

Program rewitalizacji Śródmieścia w Łąncucie

Celem niniejszego zintegrowanego projektu rewitalizacji jest wzmocnienie roli oraz znaczenia obszaru Śródmieścia w Łąncucie, poprzez realizację kompleksowego programu przekształceń przestrzennych, gospodarczych, a także społecznych. Teren Śródmieścia w Łąncucie, przede wszystkim ze względu na położenie tutaj Muzeum-Zamku oraz zespołu zabytkowego miasta, odgrywa kluczową rolę dla kształtowania struktury przestrzenno-funkcjonalnej zarówno samego miasta, powiatu łańcuckiego, jak również całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Śródmieście łańcuta, poprzez lokalizację wielu obiektów użyteczności publicznej, pełni różnorodne funkcje (edukacyjne, kulturalne, administracyjne, gospodarcze, handlowo-usługowe, sportowo-rekreacyjne itp.) na rzecz mieszkańców łańcuta, powiatu łańcuckiego, Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz całego województwa podkarpackiego i licznych turystów. Równocześnie na obszarze Śródmieścia koncentrują się różnego rodzaju problemy społeczne oraz w mniejszym stopniu problemy przestrzenne (np. zdegradowane tereny i obiekty zabytkowe o bardzo wysokich walorach historycznych i kulturalnych). Wobec czego teren ten wymaga podjęcia działań z zakresu rewitalizacji, które w efekcie przyczynią się do zdynamizowania procesów rozwoju, nie tylko samego łańcuta i powiatu łańcuckiego, ale także całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Program przekształceń Śródmieścia będzie obejmował szereg przedsięwzięć inwestycyjnych, wśród których należy wymienić m.in.: rewitalizację Rynku, terenów przyległych oraz towarzyszącej infrastruktury (dla potrzeb utworzenia Podziemnej Trasy Turystycznej oraz traktów spacerowych, przestrzeni turystycznej, kulturalnej i edukacyjnej), rewitalizację zabytkowego klasztoru oo. Dominikanów wraz z przyległym terenem (dla potrzeb utworzenia nowoczesnego centrum o funkcjach kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych, wypoczynkowych i naukowych), rewitalizację zabytkowego kościoła św. Stanisława Biskupa i Męczennika z przyległym terenem (dla potrzeb kultu religijnego, kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych i naukowych), rewitalizację synagogi (dla potrzeb muzeum oraz centrum kulturalnego, edukacyjnego, turystycznego i naukowego), rewitalizację i modernizację obiektów użyteczności publicznej (pełniących funkcje edukacyjne, kulturalne i administracyjne), rewitalizację Stawu Browarnego i terenu przyległego (dla potrzeb utworzenia centrum rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej), rewitalizację i zagospodarowanie Lasu „Bażantarnia” (dla potrzeb utworzenia parku krajobrazowego, rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej), rewitalizację zabytkowej zabudowy mieszkaniowej (domów, willi i kamienic), przebudowę i remont wielorodzinnych budynków mieszkalnych, a także rewitalizację terenów zieleni oraz podwórek i przestrzeni międzyblokowych. Rewitalizacja Śródmieścia łańcuta towarzyszyć będzie pracom konserwatorskim i rewitalizacyjnym odbywającym się w Muzeum-Zamku w Łąncucie i jego otoczeniu, co pozwoli na przeprowadzenie kompleksowej poprawy estetyki miasta i zwiększy jego atrakcyjność kulturalną, turystyczną i gospodarczą. Równocześnie działaniom infrastrukturalnym towarzyszyć będą różnorodne działania o charakterze społecznym ukierunkowane przede wszystkim na zwiększenie stopnia integracji i aktywizacji mieszkańców (m.in. projekty kulturalne, edukacyjne, sportowo-rekreacyjne, naukowe). Tym samym, rewitalizacja Śródmieścia w Łąncucie przyczyni się m.in. do: poprawy jakości życia mieszkańców, zwiększenia dostępności i jakości usług społecznych (w tym także rozwoju usług wyższego rzędu, poprzez tworzenie wysokiej jakości oferty usług kulturalno-edukacyjnych), zachowania i ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, poprawy istniejącego stanu zagospodarowania i jakości (w tym estetyki przestrzeni publicznej), poprawy warunków mieszkaniowych (polepszenie stanu technicznego zasobów mieszkaniowych), wykreowania przyjaznych miejsc (przestrzeni) służących integracji i aktywizacji mieszkańców (odnowione tereny zieleni oraz podwórka i przestrzenie międzyblokowe), jak również poprawy stanu środowiska przyrodniczego (zwłaszcza zaś powietrza atmosferycznego). W związku z powyższym program rewitalizacji łańcuckiego Śródmieścia i terenów przyległych w efekcie przyczyni się do dalszego wzrostu znaczenia kulturalnego i turystycznego miasta w przestrzeni krajowej i europejskiej, jak i wzmocnienia jego oddziaływania na rozwój całego Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

I.p.	Gmina	Nazwa proponowanego działania
DZIAŁANIA INFRASTRUKTURALNE		
1	Łącut (miasto)	Rewitalizacja zabytkowego klasztoru oo. Dominikanów z przyległym terenem dla potrzeb utworzenia nowoczesnego centrum o funkcjach kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych, wypoczynkowych i naukowych
2	Łącut (miasto)	Przebudowa i modernizacja Miejskiego Domu Kultury w Łąncucie wraz z otaczającą przestrzenią publiczną i nadanie mu nowych funkcji społecznych, kulturalnych, edukacyjnych

i rozrywkowych w ramach Centrum Tańca, Muzyki i Filmu		
3	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja Rynku, terenów przyległych oraz towarzyszącej infrastruktury dla potrzeb utworzenia Podziemnej Trasy Turystycznej oraz traktów spacerowych, przestrzeni turystycznej, kulturalnej i edukacyjnej
4	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja zabytkowego kościoła św. Stanisława Biskupa i Męczennika z przyległym terenem dla potrzeb kultu religijnego, kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych i naukowych
5	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja, modernizacja i przebudowa budynku Komendy Powiatowej Policji w Łańcutcie przy pl. Sobieskiego 19 oraz nadanie mu nowych funkcji na potrzeby administracyjne, kulturalne i społeczne
6	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja, modernizacja i przebudowa budynku Urzędu Miasta w Łańcutcie przy Plac Sobieskiego 18 na potrzeby administracyjne i społeczne
7	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja Synagogi dla potrzeb muzeum oraz centrum kulturalnego, edukacyjnego, turystycznego i naukowego
8	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja zabytkowego budynku przy ul. Piłsudskiego 70D oraz nadanie mu nowych funkcji kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjnych dla osób starszych w ramach Klubu Seniora oraz Klubu Czytelnictwa i Słowa Pisanego
9	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja budynku przy ul. Danielewicza 15 oraz nadanie mu nowych funkcji kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjnych dla osób starszych w ramach Akademii Seniora
10	Łańcut (miasto)	Rewitalizacji i zagospodarowanie Stawu Browarnego dla potrzeb utworzenia centrum wypoczynku, sportu i rekreacji
11	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja i zagospodarowanie Lasu Bażantarnia dla potrzeb utworzenia parku krajobrazowego, rekreacji, aktywnego spędzania czasu, wypoczynku, turystyki i integracji społecznej
12	Łańcut (miasto)	Przebudowa basenu otwartego wraz z otoczeniem przy ul. Składowej w Łańcutcie na potrzeby obiektu całorocznego – utworzenie Centrum Kultury Fizycznej
13	Łańcut (miasto)	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej przy ul. Piłsudskiego (budynek Urzędu Miejskiego w Łańcutcie), Sienkiewicza (Przedszkole Miejskie Nr 1, Przedszkole Miejskie Nr 5)
14	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja wspólnych części budynków mieszkalnych (w tym zabytkowych domów, willi i kamienic) w Śródmieściu Łańcuta
15	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja, przebudowa i modernizacja wspólnych części budynków mieszkalnych w budynkach wielorodzinnych na obszarze Śródmieścia i terenów przylegających w Łańcutcie
16	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja podwórek i przestrzeni międzyblokowych na osiedlach mieszkalnych na obszarze Śródmieścia i terenów przyległych w Łańcutcie
17	Łańcut (miasto)	Przebudowa kanalizacji deszczowej i sanitarnej oraz sieci wodociągowej wraz z odtworzeniem nawierzchni ulic: ul. Paderewskiego, 3 Maja, Plac Sobieskiego, Rynek, Farna, Rejtana, Zamkowa, Danielewicza, Rzeźnicza, Kowalska, Dominikańska, Podwale, Kilińskiego, Mickiewicza, Żardeckiego, Królowej Elżbiety, Ottona z Pilczy, Kościuszki, Wałowa
18	Łańcut (miasto)	Przebudowa oświetlenia ulic na Obszarze Śródmieścia i terenach przyległych w Łańcutcie
19	Łańcut (miasto)	Modernizacja istniejących obiektów oraz ich adaptacja na cele społeczne i kulturalne na obszarze Śródmieścia w Łańcutcie
20	Łańcut (miasto)	Rewitalizacja, przebudowa i modernizacja budynków użyteczności publicznej w Łańcutcie pełniących funkcje edukacyjne, kulturalne, zdrowotne i administracyjne będące własnością podmiotów innych niż Gmina Miasto Łańcut
DZIAŁANIA SPOŁECZNE		
1	Łańcut (miasto)	Utworzenie Podziemnej Trasy Turystycznej, tras spacerowych i nowych przestrzeni kulturalnych, wypoczynkowych, edukacyjnych, rekreacyjnych w Śródmieściu Łańcuta sposobem na niwelowanie problemów społecznych

2	Łańcut (miasto)	Nadanie nowych funkcji rekreacyjnych, wypoczynkowych, kulturalnych, integracyjnych, aktywności ruchowej zdegradowanym obszarom Stawu Browarnego i Lasu Bażantarnia sposobem niwelowania problemów społecznych i utrwalania więzi rodzinnych
3	Łańcut (miasto)	Nadanie nowych funkcji kulturalnych, edukacyjnych, naukowych, wypoczynkowych, rekreacyjnych, turystycznych klasztorowi oo. Dominikanów, Miejskiemu Domowi Kultury, przestrzeni Rynku